Anayasa Mahkemesi
KARARLAR DERGİSİ

SAYI : 27

2. Cilt

ANKARA — 1993

Anayasa Mahkemesi Yayın İşleri Müdürlüğü'nce yayıma hazırlanmıştır.

ISBN 975-7427-03-9

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ - ANKARA / 1993

Esas Sayısı : 1991/17
Karar Sayısı : 1991/23
Karar Günü : 19.7.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : 1. Ordu Komutanlığı Sıkıyönetim 2 Nolu Askeri Mahkemesi- İSTANBUL

İTİRAZIN KONUSU : 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin, Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

Çeşitli eylemleriyle, "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs" ettikleri ve yasa dışı Devrimci-Yol örgütü üyesi oldukları savıyla sanıklar hakkında, I. Ordu Komutanlığı Sıkıyönetim Askerî Savcılığı'nın 24.2.1982 günlü iddianamesi ile, Türk Ceza Yasası'nın 146/1. maddesi uyarınca cezalandırılmaları istemiyle kamu davası açılmıştır.

Üzerlerine atılı suçlardan tutuklu bulunan kimi sanıklar da, 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun yürürlüğe girmesi üzerine 26.4.1991 günlü ortak dilekçeleriyle bu Yasa'nın kendilerine de uygulanmasını ve "tutukluluklarının sona erdirilmesini" istemişlerdir.

Sanıkların istemleri konusunda Askerî Savcılığın görüşünü alan ve sanıkların dilekçelerinde ileri sürdükleri ve Savcılıkça da paylaşılan Anayasa'ya aykırılığa ilişkin savın ciddî olduğu kanısına varan ve esasen aynı görüşte olan Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi, uygulamak durumunda olduğu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 4. maddesinin 1. fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin, Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek, iptali için itiraz yoluna başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi'nin başvuru kararının gerekçe bölümü özetle şöyledir:

3713 sayılı Yasa'nın geçici maddelerinin incelenmesinde; geçici 4. maddede gösterilen suçlardan hükümlü bulunanların cezalarına ilişkin infaz sürelerinin geçici 1. maddede öngörülen sürelerden mislilik gösterir biçimde farklılık taşıdığı,

3713 sayılı Yasa'nın belirtilen geçici 1. ve 4. maddelerindeki bu farklılık, şartla salıvermeyi düzenleyen 647 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin gelişimi gözetildiğinde, hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşip eylem (suç) ile ilişkisi kesilen ve hükümlü statüsüne giren kişilerin aynı genel koşullarda cezalarını çekmeleri, şartla salıverme gereklerinin de aynı konumda bulunan tüm hükümlülere aynı esaslarla uygulanması gerektiği yolundaki hukukun genel ilkelerine aykırı olduğu gibi, suçun niteliği ile ilgili bulunmayıp tümüyle cezanın infazına ve kişinin topluma kazandırılmasına yönelik şartla salıverme kurumunun amacına da ters düşmektedir.

Bu nedenlerle aynı konumda bulunan hükümlülerin işledikleri suçların niteliğine göre suçluların iki ayrı gruba ayrılarak infazda farklı uygulamalara gidilmesi, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerinde tanımlanan "hukuk devleti" ve "eşitlik" ilkesi ve 38. maddesi ile bağdaşmadığı, dolayısıyla bu ilkelere aykırılık oluşturduğu kanaat ve sonucuna ulaşılmış, bu hususta Askerî Savcılığın yazılı görüşünde ileri sürülen gerekçeler ve sanıkların dilekçelerindeki, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesi ile getirilen farklı uygulamanın Anayasa'ya aykırı olduğu yolundaki savlar yerinde ve ciddî görülmüş ve Mahkemelerince de bu kanıya varılmıştır.

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralları:

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri şöyledir:

"**Geçici Madde** 4.– 8.4.1991 tarihine kadar;

a) Bu Kanunda terör suçlarından sayılan eylemler sonucu memur ve kamu görevlilerini görevlerini ifa ederken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler veya öldürmeye teşebbüs edenler ile bu suçlara iştirak edenler,

b) Türk Ceza Kanunu'nun 125, 146 (son fıkra hariç), 403, 404/1, 405, 406, 407, 414, 416/ ilk ve 418 inci maddelerine giren suçları işleyenler,"

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

1. "**Madde** 2.– Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "**Madde** 10.– Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

3. "**Madde** 38.– Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 16.5.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen Yasa kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Sınırlama Sorunu:

Salıverilme isteminde bulunan sanıkların tümü, Türk Ceza Yasası'nın 146/ 1. maddesine aykırı davranıştan hüküm giymişlerdir. Sanıklardan biri polis memurunun öldürülmesi olayında, azmettirme suçundan, Türk Ceza Yasası'nın 146/ 1. ve 59. maddeleri uyarınca cezalandırılmıştır.

3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde sayılan suçlar arasında, son fıkrası dışında 146. maddede yer almaktadır. Mahkeme, salıverme istemini karara bağlarken (b) bendini Türk Ceza Yasası'nın 146. (son fıkra hariç) maddesiyle sınırlı olarak uygulama durumunda bulunmaktadır.

Bu bakımdan itiraz konusu kurallara ilişkin esas inceleme, (b) bendi için Türk Ceza Kanunu'nun "... 146 (son fıkra hariç)..." hükmü ile sınırlı olarak yapılmalıdır.

B. Itiraz Konusu Kuralların Anlam ve Kapsamı:

3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin, itiraza konu edilen (a) ve (b) bentleri ile bu bentlerle bağlantılı kurallar şöyledir:

"**Geçici Madde** 4.– 8.4.1991 tarihine kadar;

a) Bu Kanunda terör suçlarından sayılan eylemler sonucu memur ve kamu görevlilerini görevlerini ifa ederken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler veya öldürmeye teşebbüs edenler ile bu suçlara iştirak edenler,

b) Türk Ceza Kanunu'nun 125, 146 (son fıkra hariç), 403, 404/ 1, 405, 406, 407, 414, 416/ ilk ve 418. maddelerine giren suçları işleyenler,

c) .....

d) .....

Hakkında bu Kanunun geçici 1 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Ancak, bu maddede sayılan suçlar dolayısı ile verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu hükümler hakkında;

Ölüm cezasına hüküm giyenler 20 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 15 yıllarını;; diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 1/3 ünü; çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu sürelerin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı süreler de hesaba katılır. Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2 nci maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.

Geçici 2 nci madde (son fıkrasındaki Geçici 1 inci maddeye yapılan atıf hükmü hariç) ve Geçici 3 üncü madde hükümleri, bu hükümlüler hakkında da uygulanır."

Görüldüğü gibi geçici 4. madde, şartla salıvermeye ilişkin kuralları içermektedir. Maddenin, iyi anlaşılabilmesi için, Türk Ceza Yasası'nın, Cezalarının İnfazı Hakkında Yasa'nın ve Terörle Mücadele Yasası'nın şartla salıvermeye ilişkin kurallarıyla birlikte incelenmesi gerekir.

Şartla salıverilmeye ilişkin genel kural, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın 19. maddesidir. Bu maddeye göre TBMM tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenler 30 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 20 yıllarını; diğer şahsî özgürlüğü bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük sürelerinin yarısını çekmiş ve Tüzüğe göre iyi durumlu olmaları koşuluyla istemde bulunmasalar dahi şartla salıvermeden yararlanabileceklerdir.

Bu kuralda, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesiyle, 8 Nisan 1991 gününe kadar işlenen suçlar nedeniyle hükümlüler ve geçici 2. maddesiyle tutuklular yararına değişiklikler yapılmıştır. Aynı Yasa'nın 17. maddesi, bu tarihten sonra bu Yasa'nın kapsamına giren suçlardan mahkûm olanların şartla salıvermeden yararlanabilme koşullarını ağırlaştırmıştır.

Geçici 1. maddeye göre, 8.4.1991 gününe kadar işlenen suçlar nedeniyle verilen ölüm cezaları yerine getirilmeyecek ve bu durumda olanlar 647 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin öngördüğü 30 yıl yerine on yıllarını; yaşam boyu özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olanlar 647 sayılı Yasa'nın 19 uncu maddesinin öngördüğü 20 yıl yerine 8 yıllarını; diğer özgürlüğü bağlayıcı cezalara mahkûm olanlar, hükümlülük sürelerinin yarısı yerine beşte birini çekmekle şartla salıverileceklerdir.

Geçici 4. madde bu kurala, birinci fıkranın (a), (b) ve (d) bentlerinde sayılan suçlar açısından ayrıklık getirmiş, şartla salıvermeden yararlanabilmek için çekilmesi gereken ceza süresini daha uzun tutmuştur. Bu tür

suçlar için verilen ölüm cezaları yerine getirilmeyecek, ancak, bu hükümlüler geçici 1. maddenin öngördüğü on yıl yerine 20 yıllarını; yaşam boyu özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükümlüler 8 yıl yerine 15 yıllarını; diğer özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükümlüler de cezaların 1/5 i yerine 1/3 ünü çekmek koşuluyla şartla salıvermeden yararlanabileceklerdir. Aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde sayılan suçları işleyenlerin geçici 1. maddedeki indirim oranlarından yararlanmaları, "haksız, usulsüz ve yolsuz olarak sağladıkları menfaat karşılıkları ve bunların fer'ilerini zamanaşımına bakılmaksızın" ödemeleri koşuluna bağlanmıştır.

Geçici 1. ve 4. madde kapsamına girmek için ilginin iyi durumlu olup olmadığına bakılmayacaktır.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının itiraz konusu (a) bendinde, bu Yasa'da terör suçlarından sayılan eylemler sonucu memur ve kamu görevlilerini, görevlerini yaparken ya da sıfatları kalmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler ya da öldürmeye kalkışanlarla bu suçlara katılanlardan söz edilmektedir.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının itiraz konusu edilen (b) bendinde ise, sayılan suçları işleyenler, başka bir koşul aranmaksızın, doğrudan madde kapsamına girmektedirler.

Bu bentte öngörülen suçlar –ilk üçü dışında– terör suçu niteliğinde olmayan uyuşturucu maddeye, ırza geçmeye ilişkin suçlardır. Buna karşılık, terör suçu niteliğindeki kimi suçlar madde kapsamı dışında bırakılmıştır.

C. "Af"ın, "Şartla Salıverme"nin ve İtiraz Konusu Kuralla Getirilen Düzenlemenin Hukuksal Nitelikleri:

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'ya uygunluk yönünden incelenmesne geçilmeden önce, hukuksal niteliğinin irdelenmesine; bunun doğru bir biçimde yapılabilmesi için de öncelikle "şarta salıverme" ve "af" kurumları üzerinde durulmasına gerek görülmüştür.

1. Şartla Salıverme:

Şartla salıverme, cezanın çektirilmesinin kişiselleştirilmesi, başka bir deyişle, cezaevindeki tutum ve davranışıyla (iyi durumuvla) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün ödüllendirilmesidir. Suçlunun kendisine verilen cezadan daha kısa bir sürede uslanması, eyleminden pişmanlık duyması ve bunu iyi davranışlarıyla kanıtlaması durumunda, cezaevinde daha fazla kalması gereksiz olabilir. Bu durumda, infaz sistemindeki etkili araç, şartla salıvermedir. Şartla salıvermenin en önemli öğeleri, cezanın belirli bir süre çekilmiş olması, hükümlünün, bu

süre içinde iyi durum göstermesi, şartla salıverildikten sonra gözetim altında kalması ve şartla salıvermenin gereklerine uyulmaması durumunda şartla salıverme kararının geri alınabilmesidir.

2. Af:

Ceza hukukunda, kamu davasını ve cezayı düşüren bir neden olarak kabul edilen "af", nesnel ceza yasaları öznel durumlara uygulanırken ortaya çıkabilecek kimi uygunsuzlukların giderilmesinde, başka bir deyişle cezanın, yasakoyucunun öngörmediği ya da öngörülenden daha şiddetli bir sonuç verdiği durumlarda gerekli olabilir. Af, böylece, cezanın istenmeyen etkisini azaltarak ceza adaletine yardımcıdır. Af, kimi zaman ceza siyasetinin uygulama aracı olarak da düşünülebilir: Toplumdaki çatışmaların unutulması, kin duygularının kökleşmesinin önlenmeye çalışılması gibi. Ayrıca, cezaevlerinin durumları ve adlî hatâların giderilmesi gibi nedenler affı gerekli kılabilir.

Genel af, kamu davasını ve hükmolunan cezaları bütün sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırır (Türk Ceza Yasası, madde 97).

Özel af ise, yalnızca cezaya etkili olan aftır. Hükmolunmuş cezayı kaldırır, azaltır ya da başka bir cezaya çevirir (Türk Ceza Yasası, madde 98).

3. İtiraz Konusu Kuralın Hukuksal Niteliği:

3713 sayılı Yasa'nın 17. maddesinin başlığı "şartla salıverme"dir. Başka bir deyişle, bu Yasa kapsamına giren suçlardan mahkûmiyetlerde şartla salıverme bu maddeye göre, bu maddede açıklık bulunmayan konularda, Türk Ceza Yasası'na ve 647 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarıyla ek 2. maddesi hükümlerine göre gerçekleştirilecektir.

3713 sayılı Yasa'nın geçici birinci, ikinci ve dördüncü maddelerinde şartla salıvermeden söz edilmektedir.

Bu geçici maddeler, 17. maddeden gerek kapsam çekilecek süre ve gerekse iyi durumun aranmaması, tutukluların da salıverilmeden yararlanabilmeleri nedenleriyle ayrı bir düzenleme getirmiştir. Geçici 1. ve 4. maddeler arasında da kapsam ve şartlı salıverilmeden yararlanabilmek için çekilmesi gerekli süreler açısından farklılık bulunmaktadır. Geçici 4. maddedeki ayrıklık dışında geçici 1. maddeden tüm suçlular yararlanabilirken, geçici 4. madde birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde sayılı kişilere maddede belirtilen koşullarla uygulanacaktır.

Geçici maddelerin ortak özelliği, bu hükümlere göre şartla salıverilmek için "iyi hal"in aranmamasıdır. "İyi hal" koşulunun yokluğu, 4. maddenin itiraz konusu edilen (a) ve (b) bentleriyle getirilen düzenlemeye bir yönüyle

şartlı af görünümü vermekte ise de; istemle bağlı olmadan şartla salıverilmeden söz edilmesi, cezanın bir bölümünün çektirilmesinin gerekliliği ve daha önemlisi, Türk Ceza Yasası'nın 17. maddesinde koşulların oluşması durumunda şartla salıverme kararının geri alınması olanağının bulunması, öngörülen düzenlemenin, "af"dan çok şartla salıvermeye benzediğini, kendisine özgü bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

D. Anayasaya Aykırılık Sorunu:

1- Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme:

İtiraz konusu kural, şartla salıvermeden yararlanabilmek için genelde çekilmesi gereken ceza sürelerini gösteren geçici 1. maddeden ayrılmış, bu maddede yer alan 10 yıllık, 8 yıllık, 1/5'lik ceza sürelerini, maddede sayılan suçlar açısından, 20 yıla, 15 yıla ve 1/3'e yükseltmiştir.

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin kararında, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve 4. maddelerinde farklılığın; hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşerek suç (eylem) ile ilişkisi kesilen ve hükümlü statüsüne giren kişinin; aynı genel koşullar içinde cezasını çekmesi, şartla salıvermenin aynı konumdaki tüm hükümlülere aynı biçimde uygulanması gerektiği yönündeki hukukun genel ilkesine ve eşitlik kuralına aykırı düştüğü ileri sürülmüştür.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşmiş kararlarına göre, yasa önünde eşitlik, herkesin, her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Anayasa'nın öngördüğü eşitlik, mutlak anlamda bir eşitlik olmayıp, haklı nedenlerin bulunması durumunda farklı uygulamalara olanak veren bir ilkedir. Ancak, aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme Anayasa'ya aykırılık oluşturur. Konunun eşitlik yönünden incelenebilmesi için, itiraz konusu kurallarla getirilen düzenlemenin geçici 1. maddeye göre ayrı olmasının haklı bir nedeninin olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

Suçlu, topluma uyum zorlukları gösteren ve uyumsuzluğunu suç işlemekle açığa vuran kimsedir. Cezanın caydırıcılığı ve suçlunun toplumla uyum sağlayabilmesi başka bir deyişle topluma yeniden kazandırılması, ceza politikasının temel ilkesini oluşturur. Toplumun suça verdiği önem ve suçun ağırlığı, cezanın farklılaştırılmasına ya da ağırlaştırılmasına esas olur. Bu husus, devletin cezalandırma politikasına uygun olarak Yasakoyucunun bu konudaki değerlendirmesine ve takdirine göre belirlenir.

Ancak, cezanın infazı, işlenen suçun türüne bağlı olmaksızın, suçlunun topluma uyum sağlamasını ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi, suça bağlı kalmadan ayrı bir proğramın uygulanmasını gerektirir. Tüm çabalar, suçlunun uyumsuzluğuna neden olan psikolojik, çevresel, sosyal ve kişisel etkenlerin belirli bir infaz proğramı içinde giderilerek, suça yeniden yönelmesini önlemektir. Bu proğram, suça göre değil, suçlunun infaz süresince gösterdiği davranışlarına ve gözlenen iyi durumuna göre düzenlenecektir. Bu da infazın, mahkûmların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden, aynı esaslara ve belirli bir proğrama göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur.

Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı cezanın yasalarla belirlenecek bir alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi koşuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözeleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündendir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur.

Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır.

2- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme:

Konu, geçici 4. maddenin birinci fıkrasının, "Bu Kanunda terör suçlarından sayılan eylemler sonucu memur ve kamu görevlilerini görevlerini ifa ederken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler veya öldürmeye teşebbüs edenler ile bu suçlara iştirak edenler," biçimindeki (a) bendi yönünden özellik göstermektedir.

Bu kural, "Bu Kanunda terör suçlarından sayılan eylemler", "Kamu görevlilerini görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler" gibi suçun işlendiği anda mevcut olmayan yeni öğeler getirmiş ve bu bent kapsamı içinde kalan hükümlülerin, durumlarının değerlendirilmesine ve şartla salıverilmede geçici 1. maddeye göre daha az elverişli koşullara bağlı kılınmalarına neden olmuştur. Bu durumdaki hükümlü hakkında şartla salıverilme, yönünden daha genel ve daha elverişli olan geçici 1. madde yerine, geçici 4. maddenin birinci fıkrasına göre uygulama yapılması, bu kişinin aynı yıla hüküm giymiş, ancak geçici 1. maddeden yararlanabilen başka hükümlüye göre daha uzun süre ceza çekmesine yol açmaktadır. Bu düzenleme bir bakıma, bu bent kapsamına alınan hükümlünün cezasını

arttırıcı etki yapmaktadır. Bu hükümlünün, geçici 1. madde yerine geçici 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamına sokulması suçu işledikten sonra yürürlüğe giren 3713 sayılı Yasa'yla belirtilmiştir. Yasa'nın 3. maddesinde sayılan suçlar terör suçudur. 4. maddesine göre ise, bu Yasa'nın uygulanmasında, bu maddede sayılan suçlar da, 1. maddede belirtilen terör amacıyla işlendiği takdirde terör suçu sayılacaktır. Suçun işlendiği tarihte, terör suçu diye ayrı bir suç bulunmadığı gibi, şartla salıverme yönünden de suç türlerine göre böyle bir ayırım yoktur.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendi hükmü, kimi öğeler getirmesi nedeniyle, madde kapsamındaki kişinin, kendisine daha elverişli koşullar sağlayabilecek, daha genel nitelikteki kuraldan, başka bir deyişle geçici 1. maddenin öngördüğü şartla salıverilmeden yararlanmasını engellediği gibi hükümlüler arasında ayrı uygulamalara neden olmaktadır. Suç türünden, suçlunun kişiliğinden ayrı, tümüyle uygulama–yararlanma eşitliği kapsamına giren "indirim"de ayrıklık ve ayrım getirmek, yasakoyucunun kesinleşmiş hükümden önceki evreye dönük suça ve suçluya göre uygulama öngörmesi "şartla salıverme" kavramının niteliği ile çelişir. Bir örnek vermek gerekirse, yaşam boyu ağır hapis cezasına mahkûm iki hükümlüden biri geçici 1. maddeye göre 8 yıl cezaevinde kalmakla şartla salıvermeden yararlanırken; suçun işlenişinden, hattâ mahkûmiyetten daha sonra yürürlüğe giren bu Yasa'yla işlediği suç terör suçu sayılan öteki hükümlü, 15 yıl ceza çektikten sonra şartla salıverilecektir. Başka bir deyişle 7 yıl daha fazla cezaevinde kalacaktır. Bu durum eşitlik ilkesine açık aykırılık oluşturmaktadır.

Böylece, sonraki Yasa'nın bir tür geçmişi kapsayan, kimi hükümlüler bakımından çekilecek cezayı fazlalaştırıp ağırlaştırarak Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılığı daha belirgin olan kuralı, hukuk devleti ilkesine de ters düşer. İtiraz konusu kuralların bu yönden de iptali gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile (b) bendinin sınırlama kararı uyarınca "... 146 (son fıkra hariç), ..." hükmünün iptali gerekir.

Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Erol CANSEL ve Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

3– Anayasa'nın 38. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın "Suç ve cezalara ilişkin esaslar" başlıklı bu maddesinin içeriği gözetildiğinde, çok geniş anlamda, çektirilen cezalarda kimi hükümlülere uygulanan indirim yanında daha az indirim uygulamanın cezalandırılmış sayılacağı ve infaz "ceza mahkûmiyetinin sonuçları" kapsamında

düşünülebilirse de indirimden çok yararlanana göre az yararlananın cezalandırılmış sayılmasının Anayasa'nın yorumu gereksiz kılan açıklığı karşısında kabûlü çok güç bir görüş bulunması ve Türk Ceza Yasası'nın 31-43. maddelerinde sayılan ceza mahkûmiyetinin sonuçları arasında infaza yer verilmemiş olması aykırılık savını 38. maddeye dayandırmaya engeldir. Dış görünüşüyle ve yine geniş anlamda infaz (ceza çektirme-uygulama), ceza mahkûmiyetinin sonucu gibi görülüp düşünülebilirse de, gerçekte ceza mahkûmiyetinden ayrı bir kurumdur. Cezalandırma ve takdir edilen cezaya bağlı yasal sonuçların belirlenmesi evresi bitmiş, bunlar kesin hüküm içinde toplanmış, infazla kesin hükmün yerine getirilmesi evresi başlamıştır. Bu özel bir Yasa'nın düzenlendiği yöntemler ve koşullarda tüm uygulama dönemidir. Bu nedenle olayda Anayasa'ın 38. maddesiyle ilişki kurulamaz ve bu maddeye dayanılamaz.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU ile Selçuk TÜZÜN bu görüşe katılmamışlardır.

4- Anayasa'nın 153. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın 153. maddesinin ikinci fıkrasında, "Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanunkoyucu gibi hareketle yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hükmün tesis edemez." denilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırı bulduğu bir kuralı iptal ederek, Anayasa'ca kendisine verilen Anayasa'ya uygunluğu sağlama işlevini yerine getirir. Mahkemenin görevi, kuşkusuz kural koymak olmayıp, Anayasa'ya aykırılığı gidermektir. Ancak, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen bir statü ya da kural işlemin yürürlükten kalkması yeni hukuksal bir durum doğurur ve uygulama, bulunduğu statü içinde yürürlüğünü sürdürür. Başka bir deyişle, her iptal kararı yeni hukuksal bir sonuca neden olur. Bu durum, Anayasa Mahkemesi'nin kendisini yasakoyucu yerine koyduğu anlamına gelmez. Yasama organı, iptal hükmüyle ortaya çıkan hukuksal yapıyı uygun bulmazsa, kuşkusuz Anayasal sınırlar içinde, yeni kural koyabilir ya da yürürlükteki kurallarda değişiklik yapabilir. Anayasa'nın 153. maddesi ile yasaklanan, yasakoyucu gibi davranarak kural konulmasıdır.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya uygunluk denetimi işlevini yerine getirirken yasakoyucu yerine geçerek kural koyamaz ve yeni tür uygulamaya yolaçacak nitelikte karar veremez. İptal kararının kaçınılmaz ve doğal sonucu olan yeni durum, yeni görünüm, yürürlükte kalan bölüme göre ya da yürürlükten kalkan kurala göre uygulama gerekliliği, yerine

getirilmesi zorunlu bir işlemdir. Af'la şartlı salıverme arasındaki hukuksal çizgiyi belirlemek, buna göre gereğini kararlaştırmak yasakoyucunun yerine geçmek değil, kendi yetki ve görevinin gereğini yerine getirmektir. Nitekim, 1982 Anayasası'nın 153. maddesinin gerekçesinde, "... eşitlik ilkesi gibi temel ilkelere aykırı olmamak koşulu ile ..." denilerek bir aykırılık hükmünün iptalinin yasakoyucunun istenciyle çelişse de Anayasa'ya uygun olacağı belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'ya aykırı bulduğu kuralı ya da bir ayrıklık (istisna) hükmünü iptal etmesinde Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmamaktadır.

E. Ancak, bu kurallar, Anayasa Mahkemesi'nin 19.7.1991 günlü, Esas: 1991/15, Karar: 1991/22 sayılı kararıyla iptal edildiğinden aynı konuda yeniden karar verilmesi gereksizdir.

VI- SONUÇ:

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun:

A. Geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin iptaline yönelik itiraza ilişkin esas incelemenin bent içeriğinde geçen Türk Ceza Kanunu'nun "... 146 (son fıkra hariç) ..." hükmüyle sınırlı olarak yapılmasına,

B. Geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ile (b) bendinde geçen Türk Ceza Kanunu'nun "... 146 (son fıkra hariç)...." hükmünün, Anayasa Mahkemesi'nin 19.7.1991 günlü, Esas: 1991/15, Karar: 1991/22 sayılı kararıyla iptal edilmiş olduğundan, aynı konuda yeniden karar verilmesine yer olmadığına,

19.7.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi:

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye		Üye
Haşim KILIÇ		Yalçın ACARGÜN

NOT: 3713 sayılı Yasayla ilgili olarak dört ayrı dava daha açılmıştır. Anayasa'nın aynı maddelerine aykırılık savıyla açıldıklarından buraya ayrıca konulmamışlardır

Dergide yer almayan kararlara ilişkin bilgiler:

	Esas Sayısı	Karar Sayısı	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı
1.	1991/15	1991/22	31.7.1991	20946
2.	1991/19	1991/24	7.8.1991	20953
3.	1991/22	1991/25	7.8.1991	20953
4.	1991/36	1991/35	12.7.1991	21079

——o——

Esas Sayısı : 1991/28
Karar Sayısı : 1991/26
Karar Günü : 19.7.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Trabzon Asliye 2. Hukuk Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 25.10.1984 günlü, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Yasası'nın 24. maddesinin (C) bendinde yer alan "Faiz"in Katma Değer Vergisi matrahı içine alınmasının Anayasa'nın 35. ve 36. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

Türkiye Elektrik Kurumu, sözleşme ile satınaldığı ve kullandığı elektrik bedelini zamanında ödemeyen Davacı AKFA A.Ş.'nin 8.9.1988–6.1.1989 dönemine ait, elektrik bedeli, gecikme zammı ve gecikme zammına uygulanacak katma değer vergisi toplamı olarak 425.983.771 lira ödemesi istemiyle Trabzon 1. İcra Mahkemesi'ne yaptığı ilâmsız icra yolu başvurusu 1989/178 no. lu dosyada işlem görmüştür.

Tarafların Mahkemeye verdikleri dilekçelerdeki sav ve savunmalarla, duruşma tutanaklarından, söz konusu 425.983.771 liranın, borçlu–davacı AKFA A.Ş. tarafından TEK'na ödendiği anlaşılmaktadır.

İcra Dairesi'nce daha sonra borçlu AKFA Şirketi adına 461.143.247 liralık bir borç listesi düzenlenmiş; bu listede, ilkin istenen ve ödendiği anlaşılan 425.983.771 lira "Baş Para" biçiminde gösterilerek, kimi icra masrafları ile ayrıca 10.1.1989–14.2.1989 dönemine ilişkin olmak üzere 21.725.172 liralık faiz istenmiştir. Ancak, istenen bu faizin ne tür bir faiz olduğu borç listesinde yazılı değildir.

Bu bildirim üzerine AKFA A.Ş., Mahkemeye başvurarak, borçlu oldukları 425.983.771 liranın taksitlerle ödendiğini, sonradan istenen faizin reeskont faizi (faize faiz uygulaması) ve bu faize ilişkin katma değer vergisi olduğunu, Katma Değer Vergisi Yasası'nın 10. maddesine göre, elektrik kullanımında verginin tahakkuk ettirilmesi durumunda alınacağını, söz konusu reeskont faizi ve buna uygulanan katma değer vergisinin haksız ve kanunsuz istendiğini bildirerek, böyle bir borçlarının olmadığının Mahkemece tesbitini istemiştir.

Alacaklı TEK, enerji satış tarifesinde belirlenen son ödeme tarihinde borcun ödenmemesi durumunda gecikme zammı isteneceğini, AKFA Anonim Şirketi'nin bu nitelikteki borcunun icraya konduğu tarihten başlayarak borç toplamına (elektrik bedeli ve gecikme zammına) gecikme faizi uygulandığını, gecikme zammı ile gecikme faizinin öğelerinin farklı olduğunu, alacak isteklerinin Borçlar Yasası'nın 104. maddesine aykırı bulunmadığını, gecikme zammına katma değer vergisi uygulanmasında TEK'nun arası olduğunu ve bu verginin, Katma Değer Vergisi Yasası'nın 24/c maddesine göre uygulandığını bildirmiştir.

Dava bu aşamda iken AKFA Anonim Şirketi vekilince Mahkemeye verilen bir dilekçe ile, sonradan istenen alacağın TEK veznesine yatırıldığı, İcra İflas Yasası'nın 72. maddesine göre davaya istirdat davası olarak devam etmek istediklerini bildirmiş ve Katma Değer Yasası'nın 24. maddesinin (c) bendinin vergilendirmenin ruhuna ve Anayasa'ya aykırı bulunduğunu ileri sürerek bu hükmün Anayasa Mahkemesi'nce iptali için dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesini istemiştir.

Mahkemece, davacı vekilinin savı ciddî görülerek, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verilmiştir.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran Trabzon Asliye 2. Hukuk Mahkemesi'nin 7.6.1991 günlü ve E: 1989/679 sayılı kararı aynen şöyledir:

"Davacı Akfa A.O.lığı vekili tarafından TEK Genel Müdürlüğü aleyhine açılan olumsuz saptama davasında; Davacı vekili 3065 sayılı Katma Değer Yasasının 24/C maddesine göre faiz yönünden katma değer vergisi alınmasının vergilendirmenin ruhuna aykırı olduğu sav olarak ileri sürülmüş, konunun Anayasa Mahkemesi'ne intikal ettirilmesi istenmiştir.

Davacı vekilinin bu savı mahkemece ciddi olarak kabul edilmiştir.

3065 sayılı KDV Yasasının birinci bölümünde, vergi konusunu oluşturan işlemler sayılmıştır. Ayrıca Anayasanın 4. maddesinde hizmetin tanımlaması yapılmış, 5. maddesinde hizmet sayılan hallere değinilmiş, 10. maddesinde de vergi doğuran olayın oluşumuna değinilmiştir. Aynı yasanın 24. maddesinde de matraha dahil olan unsurlardan bahsedilmiş ve maddenin C bendinde faiz matraha dahil edilmiştir. Mahkemece, faizin matraha dahil edilmesi bizzat yasanın kendi bünyesine ve Anayasa'nın ruhuna aykırı bulunmuştur. Çünkü faiz özdeksel bir işlem değildir. Bir alım satım değildir. Üretilmiş bir hizmette değildir. Bir alım satım, bir

hizmet olmayan faizin matraha dahil edilmesi ve faizden KDV alınması, Anayasa'nın 35. ve 36. maddeleri gereğince mülkiyet ve hakların korunması hürriyeti ile vergilendirme sistemine aykırı düşmektedir. Bu nedenle KDV Yasasının 24. maddesinin C bendinde kabul edilen faizin matraha esas alınması hükmü Anayasa'nın yukarıda değinilen maddeleri ruhana uygun bulunmamış, konunun Anayasa Mahkemesine intikal ettirilmesi görüşüne varılmış olup yazınız gereğince eksiklik giderilerek dosya yeniden eklice gönderilmiştir."

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralı:

25.10.1984 günlü ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Yasası'nın 24. maddesinin iptali istenen "Faiz" sözcüğünün yer aldığı (C) bendi, aynen şöyledir:

"**Madde** 24– Aşağıda yazılı unsurlar matraha dahildir.

.....

c- Vade farkı, fiyat farkı, faiz, prim gibi çeşitli gelirler ile servis ve benzer adlar altında sağlanan her türlü menfaat, hizmet ve değerler."

B. Dayanılan Anayasa Kuralı:

Anayasa'ya aykırılık savının dayandığı Anayasa kuralları şunlardır:

1– "**Madde** 35.– Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

2– "**Madde** 36.– Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında; itiraz yoluna başvuran mahkemenin iptalini istediği kurallar yönünden bakmakta olduğu bir davanın bulunup bulunmadığı sorunu öncelik taşıdığından ilk inceleme raporu, itiraz konusuyla ilgili dava dosyası ve ekleri, iptali istenen yasa ve dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasıyla 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 28. maddesi uyarınca bir davaya bakmakta olan mahkemenin itiraz yolunu izleyerek iptal istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için Anayasa'ya aykırı gördüğü ya da davanın yanlarından birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varacağı kuralın elindeki davada uygulanacak kural olması başlıca koşuldur. Bu zorunluluk bulunmadıkça itiraz yolunun izlenmesi olanaksızdır.

Olayda, katma değer vergisine faiz uygulanması eklenmesi ve katma değer vergisi ile faizin nitelikleri, öğeleri hakkında görevli vergi mahkemesinin konuyu temelden çözen bir kararı olmadıkça, istirdat (geri alma) davasına bakmakta olan Asliye Hukuk Mahkemesi'nin miktarların yerinde olup olmadığına ilişkin bir belirleme yapamayacağı açıktır. Hukuksal açıklığın bir ön sorun olarak çözümünden sonra Asliye Hukuk Mahkemesi miktarlar yönünden ve alacağın gerçeğe uygunluğu bakımından incelenmesini yapıp istemi karara bağlayacaktır. Bu evre, itiraz yoluna başvurularak iptali istenilen kuralın Vergi Mahkemesi'nce değerlendirilmesinden sonraki süreçtir. Bu nedenle, hakkında doğrudan değerlendirme yapamayacağı, uygulayamayacağı bir kural için iptal istemiyle itiraz başvurusu yapmaya Asliye Hukuk Mahkemesi'nin yetkisi yoktur.

Yargıcının adı yazılı bulunmayan, Anayasa Mahkemesi'nce eksiklik nedeniyle geri çevirmeden sonra duruşma yapılıp yapılmadığı, bir karara dayanıp dayanmadığı belli olmayan tezkere (yazı) üzerinde durulmadan, Mahkemenin yapmaya yetkili olmadığı bu tür başvurusunun reddine karar verilmesi gerekir.

V- SONUÇ:

Mahkemenin yukarda belirtilen nedenlerle yapmaya yetkili olmadığı başvurusunun REDDİNE,

19.7.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye Servet TÜZÜN	Üye Mustafa ŞAHİN	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

—o—

Esas Sayısı : 1991 / 31

Karar Sayısı : 1991 / 27

Karar Günü : 12.9.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay Sekizinci Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 13.10.1983 günlü, 2918 sayılı "Karayolları Trafik Kanunu"nun 41. maddesinin e / 1 bendinde, Türk Ceza Yasası'nın 491. maddesinin yer almasının Anayasa'nın 48. ve 49. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

Hırsızlık suçundan Türk Ceza Yasası'nın 491 / 2. maddesine göre hüküm giymiş davacıya (B) sınıfı sürücü belgesi almak için girdiği sınavda başarılı olmasına karşın, sürücü belgesi verilmemesine ilişkin işleme karşı açılan idarî davayı, 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın 41. maddesinin e / 1 bendi uyarınca Türk Ceza Yasası'nın 491. maddesindeki suçtan hüküm giyenlere, mahkûmiyet hükmü af ile ortadan kalksa bile sürücü belgesi verilemeyeceği gerekçesi ile reddeden Eskişehir İdare Mahkemesi'nin 5.6.1989 günlü, Esas 1989 / 114, Karar 1989 / 396 sayılı kararının temyizen incelenmesi sırasında Danıştay 8. Dairesi davada uygulanacak olan 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın 41. maddesinin e / 1 bendinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına vararak iptali için 8.4.1991 günlü, Esas 1989 / 1141 sayılı kararıyla doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran Danıştay 8. Dairesi'nin gerekçesi aynen şöyledir:

"12 yaşında yaptığı hırsızlık nedeniyle Türk Ceza Yasasının 491 / 2. maddesi uyarınca hüküm giymiş olan davacıya B sınıfı sürücü belgesi almak için girdiği sınavlarda başarılı olmasına karşın sürücü belgesi veril-

memesine ilişkin işleme karşı açılan davayı, 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasasının 41. maddesinin e/ 1. bendi uyarınca Türk Ceza Yasasının 491. maddesindeki suçtan hüküm giyenlere af ile ortadan kalksa bile sürücü belgesi verilmeyeceği gerekçesi ile reddeden Eskişehir İdare Mahkemesinin 5.6.1989 gün ve E. 1989/ 114, K. 1989/ 396 sayılı kararının temyizin incelenmesi isteği üzerine, davada uygulanacak 2918 sayılı Yasanın 41. maddesinin e/ 1. fıkrası, Anayasa'ya uygunluk yönünden incelendi:

2918 sayılı Karayolları Trafik Yasasının 38. maddesinde sürücü belgeleri kullanılacak aracın cinsine göre dokuz sınıfa ayrıldıktan sonra, Yasanın 3176 sayılı Yasa ile değişik 41. maddesi e fıkrasında, bu sınıflar arasında herhangi bir ayırım yapılmaksızın, afla ortadan kaldırılmış olsa bile Türk Ceza Yasasının 491. maddesinde sayılan suçlardan hükümlü olanların sürücü belgesi alamayacakları kurala bağlanmıştır.

Cezanın, bir yandan suçla bozulan toplumsal barışın yeniden kurulması yönünden yatıştırıcı, diğer yandan barışın bir daha bozulmaması yönünden önleyici bir amaç taşıdığı ve asla bir öç alma kavramını kapsamadığı bilinmektedir. Bu nedenle suçla ceza arasında bu amacı aşmayacak, daha doğru bir anlatımla bu amacı sağlayacak çağdaş bir dengenin bulunması gerekir. Bazı suçlar ve suçlular için cezanın bitiminden sonra dahi gözetim altında bulundurma veya bazı kamu haklarından sürekli veya süresiz yasaklama gibi ek önlemlerin öngörülmesini doğal karşılamak gerekir. Çünkü bazı suçları bir kez dahi işleme iradesini kullanabilen kişinin toplumla ilişkilerinde bundan böyle daha dikkatli davranılması ve kamu haklarından daha az yararlandırılması toplumun kendini koruma hakkı içinde kalmaktadır. Ancak bununda bir sınırının olduğuna kuşku yoktur. Bu sınır aşılırsa gerekli ve yararlı olandan çıkılıp öç alma, işkence yapma, toplum dışına itme gibi anayasalarca istenmeyen alanlara girilmiş olur. Cezaya eklenen bu tür kısıtlamaların herşeyden önce kişinin kendini veya başkalarını veya toplumu koruma amacına yönelik olmaları ve ancak bu sınırlar içinde kalmaları gerekir. Ortada konu ile doğrudan ilgili bir neden yokken herhangi bir kişinin sırf eski hükümlülüğüne dayanılarak çağdaş bilim ve teknik ürünlerinden yararlanmasının kısıtlanmasında ussal bir yaklaşım düşünülemez.

Kara taşıt araçları, günümüz insan yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu araçların sadece ülkemizdeki yıllık üretimi gözönünde bulundurulursa insan ve toplum yaşamının bu araçlara bağımlılığının boyutları kolayca anlaşılacaktır. Kişinin kendini geliştirmesi, işini ve ilişkilerini çoğaltması yanındaki öneminden başka bu araçların kullanımı bazıları için bir meslek ve bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Bir beceriye bağlı

işlerde yeterli becerinin gösterilmemesi veya kötüye kullanımı izinlerin geri alınması ve bir daha verilmemesi nedeni olabilirse de hırsızlık gibi araç kullanımı ile hiç ilgili olmayan bir suçtan dolayı kişinin araç kullanma hakkından yoksun bırakılmasında kişi ve toplum yönünden hiçbir yarar yoktur.

Anayasanın 48. maddesinde herkesin de dilediği alanda çalışma özgürlüğüne sahip olduğu, 49. maddesinde çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu ilkesi konulmuştur. Her ne kadar Anayasanın herhangi bir maddesinde yer almamakta ise de herkesin çağdaş bilimin ve tekniğin olanaklarından yöntemine uygun biçimde doğrudan yararlanabileceği kuralı Anayasa kapsamında sayılmalıdır. Çünkü bu düşünüş Anayasamızın bütününün oluşturduğu çağdaşlık kavramının doğal olarak içindedir.

Açıklanan nedenlerle 2918 sayılı Yasanın 41. maddesi e/1. bendinde Türk Ceza Yasasının 491. maddesinin yer almasının Anayasaya aykırı olduğu kanısına varıldığından dosyadaki belgelerin Anayasa Mahkemesine gönderilmesine, işin esasına ilişkin verilecek kararın Anayasa Mahkemesi kararının Resmi Gazetede yayınlanmasına değin ertelenmesine 8.4.1991 gününde oybirliği ile karar verildi."

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralı:

13.10.1983 gününde kabul edilip 18.10.1983 günlü Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun itiraz konusu hükmü de içeren 41. maddesi şöyledir:

"Sürücü adaylarında aranacak şartlar:

Madde 41.– Sürücü belgesi alacaklarda aşağıdaki şartlar aranır.

a) (Değişik 18.1.1985–KHK 245/11 md; Aynen kabul: 28.3.1985 –3176/11 md)

Yaş Şartı:

1– A_1, A_2, F ve H sınıfı sürücü belgesi alacakların onyedi,

2– B, C ve G sınıfı sürücü belgesi alacakların onsekiz,

3– D ve E sınıfı sürücü belgesi alacakların yirmi iki, Yaşını bitirmiş olmaları,

b) Öğrenim şartları:

H sınıfı sürücü belgesi alacakların okur–yazar, diğerlerinin en az ilkokul bitirmiş bulunmaları,

da o davada uygulanacak kural durumundadır. Ancak, Karayolları Trafik Yasası, 13.10.1983 gününde kabul edilmiştir. Anayasa'nın Geçici 15. maddesi, 12 Eylül 1980 den, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı oluşturuluncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, Millî Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı yasaların Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamayacağını öngörmektedir. Bu durumda 13.10. 1983 günlü, 2918 sayılı Yasa'nın Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyecek ve iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacaktır.

Her ne kadar 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın 41. maddesinin (a) ve (d) bentleri, 4.4.1985 günlü ve 18715 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanıp 18.6.1985 de yürürlüğe giren 3176 sayılı Yasa ile değiştirilmiş ise de, anılan maddenin itiraz konusu e/1 bendinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı ve itiraz konusu kuralın Millî Güvenlik Konseyi'nin yönetimi döneminde çıkarılmış yasa kuralı olma niteliğini yitirmediği görülmektedir. Maddenin kimi bentlerinin sonradan değiştirilmesi, maddenin tümüyle değiştirildiği ve yeni bir yapının ortaya çıktığı anlamına gelemez. Sınırlı ve belirli değişiklik, yalnız o bölümde bir yenileşme sayılır. Değişmeyen bölüm, yürürlüğe girdiği tarihteki yasakoyucunun istencini yansıttığından onun işlemi niteliği değişmemiş demektir. Bu nedenle Anayasa'nın Geçici 15. maddesi, iptali istenen kuralın itiraz yolu ile Anayasa'ya aykırı olduğu savına olanak vermemektedir.

Anayasa Mahkmesi'nin 16.10.1990 günlü, Esas 1990/32, Karar 1990/25 sayılı kararında da belirtildiği gibi, madde metninde, 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek dönem içinde çıkarılan yasalar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Yasa uyarınca alınan kararla yapılan işlemlerin Anayasa'ya aykırı olduğu savında bulunulamaz. Bu durum karşısında, söz konusu dönemde çıkarılan yasalar hakkında Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan iptal davası açılamayacağı gibi itiraz yoluyla bile Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamaz.

7 Kasım 1982 de halkoyu ile kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü biçimde yapılan ilk seçimler sonucu oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk Başkanlık Divanı 6.12.1983'de toplanmış ve böylece yasama görevinin kullanılması, yeni bir düzene bağlanarak, ulusal istenci temsil eden yasama meclisine bırakılmıştır.

Anayasakoyucunun, söz konusu kural ile Millî Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi'nin yasama yetkisini tek başına ya da birlikte kullandığı

dönemde kabul edilen bütün yasalar ve kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Yasa uyarınca alınan karar ve yapılan işlemleri Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında tutmak amacında olduğu anlaşılmaktadır.

27.10.1980 günlü, 2324 sayılı "Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'un, 4. maddesinde; "Milli Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararlarında yer alan ve yer alacak olan hükümlerle 12 Eylül 1980 tarihinden sonra çıkarılan ve çıkarılacak olan Bakanlar Kurulu Kararnamelerinin ve üçlü kararnamelerin yürütülmesinin durdurulması ve iptali" isteminin ileri sürülemeyeceği öngörülmekte, 6. maddesinde de; "Millî Güvenlik Konseyinin Bildiri ve Kararlarında yer alan ve alacak olan hükümlerle Konseyce kabul edilerek yayımlanan ve yayımlanacak olan kanunların 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Anayasa hükümlerine uymayanları Anayasa değişikliği olarak ve yürürlükteki kanunlara uymayanları da kanun değişikliği olarak yayımlandıkları tarihte ve metinlerinde gösterilen tarihlerde yürürlüğe girer" denilmektedir. Buradaki amaç, hiç kuşkusuz, olağanüstü dönemin olağanüstü koşullarının gerektirdiği işlemlere yasal kolaylık sağlayabilmektedir. Anayasa Düzeni Hakkında Yasa, 1982 Anayasası'nın Geçici 3. maddesiyle yürürlükten kaldırıldığı için Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin konulmasına gereksinim duyulmuştur.

Anayasa'da genel nitelikteki belirli konuları düzenleyen kurallar yanında belirli konuları düzenleyen özel kurallar da vardır. Bilindiği üzere bir konu, kendine özgü kurallarla düzenlenmemişse sorunların çözümünde genel kurallara gidilir, ancak o konuda özel düzenlemeler varsa ve bu bu düzenlemeler açık seçikse artık genel kurallara başvurulması düşünülmez.

Anayasa kural ve ilkeleri, etki ve değer bakımından eşit olup hangi nedenle olursa olsun birinin ötekine üstün tutulmasına olanak bulunmadığından, bunların bir arada ve hukukun genel kuralları gözönünde tutularak uygulanmaları zorunludur. Sözü edilen Geçici 15. maddenin de bir Anayasa kuralı olarak, Anayasa'da yer almış bulunan diğer kurallarla etki ve değer bakımından eşit olduğunda kuşku yoktur. Bu bakımdan, Anayasa'da yer alan bu ve bunun gibi belli bir konuya ilişkin kuralların Anayasa'da varolan genel ilkelerden ayrı nitelikte oldukları ileri sürülerek Anayasa'ya aykırılıklarından söz edilemez. Anayasa'da belli bir konuyu düzenleyen özel ilke varken, o konuyu da kapsamı içine alabilecek nitelikte bir genel ilke bulunsa bile, onun değil, konuya özgü Anayasa ilkesinin uygulanması gerekir.

Söz konusu maddenin, "Geçici madde" olarak adlandırılmış bulunması etki ve değer bakımından Anayasa'nın öteki maddelerinden daha zayıf

ve önemsiz olduğu biçiminde yorumlanmasına neden olamaz. Çünkü, geçici maddeler, genellikle geçiş dönemlerine ilişkin işlemlerin uygulama yöntemini ve kapsamını gösteren ayrık hükümleri içerirler. Hukukta genel kural olarak, yasalar, yayımından sonraki olaylara ve durumlara uygunlanırlar. Bu ilkenin en çarpıcı ayrıklığı, yasalardaki geçici kurallardır. Bu nedenle yasaların geçici maddeleri ile esas maddeleri arasında çelişiklik varsa, özel niteliği nedeniyle, esas maddeden önce uygulnırlar. Çünkü, yasakoyucu, kuralın ayrıklığında kamu yararı görmüştür. Bilindiği gibi, özel düzenlemenin genel düzenlemeden önce geleceği hukukun genel bir ilkesidir. Bu nedenle, bir yasada öncelik alan geçici maddeler uygulanıp sonuçları tümüyle alındıktan sonra yürürlükten kalkmış olurlar. Aksi takdirde, yasalardaki geçici maddeler, yasanın bir ayrıklık olarak kapsadıkları konularla birlikte geçerliliklerini sürdürürler. Başka bir anlatımla, yasakoyucunun yasa tekniği, kamu hizmetinin niteliği, yasama politikasının gereği olarak ayrık kurallar koyabileceğinde duraksanamaz.

Yasalar herşeyden önce, sözü ile uygulanır. Yasa metinlerinin, kullanılan sözcüklerin hukuk dilindeki anlamlarına göre anlaşılması gerekir. Yasa kuralının, günün sosyal ve ekonomik gerekleriyle çeliştiği sanılsa bile yürürlükte kaldığı sürece uygulanması, hukukun gereğidir. Kimi düşünce ve gerekçelerle bu kuralın dışına çıkılması, metinlerin anlamlarından başka biçimlerde yorumlanması, metnin bir tür düzeltilmesine kalkışılması, aslında yasada olmayanı yasaya yakıştırmak ve yorum yoluyla amacını değiştirmek ya da yasakoyucunun yerini almak olur.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırılık savını incelerken, öbür yargı organları da denetimlerini yapar ya da bir yasayı uygularken öncelikle yasaların sözcel içeriklerini gözönünde tutmaktadırlar. Öte yandan Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi, Anayasa'nın 11. maddesinde; "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." biçiminde açıklanmıştır. Anayasa'nın bu temel ilke ve buyruğuna uygun ve anayasal koruma altında bulunan yasa kurallarının Anayasa'ya aykırılığı elbette düşünülemez.

Anayasa'nın uluslararası andlaşmaları uygun bulma ile ilgili 90. maddesinde de; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz." hükmü yer almaktadır. Bu ve Geçici 15. maddedeki düzenleme, Anayasa'da yer alan genel hukuk ilkelerinin ayrıklığını oluşturan ulusal ve uluslararası uzlaşmalarla ilgili siyasal ağırlıklı kurallardır.

Geçici 15. maddenin tümü dikkatli olarak incelendiğinde, yapılan düzenlemede konu edilen yasalar için mutlak bir dokunmazlığın sağlandığını söylemek güçtür. Her şeyden önce Anayasa'da yer alan hukuk devleti ilkesi buna olur vermez. Bu madde kapsamındaki, olağanüstü yönetimin olağanüstü koşulları altında çıkarılan yasalarla yasa hükmündeki kararnamelerin geçilen demokratik düzen içinde değiştirilmesine ya da yürürlükten kaldırılmasına değin Anayasa'ya uygunluk denetimi yolu ile belirtilen dönemin tartışma konusu yapılmamasında kamu yararı görülmüştür. Ancak Yasakoyucu, siyasal ve sosyal gelişmelere ve gereksinimlere göre, söz konusu yasal kurallardan gerekli gördüklerini değiştireceği ya da kaldırabileceği gibi Anayasa'da öngörülen koşullara uyarak Anayasa'daki geçici maddeleri de kaldırabilir. Bunlar dışında bir yargı organının Anayasa'yı dışalayan bir yorumla geçici 15. maddeyi etkisiz duruma getirmesi olanaksızdır.

Anayasa'nın "Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." açıklığını taşıyan 6. maddesi de çok önemli temel bir ilke getirmiştir. Bu ilke, tüm yetkilerin kaynağını Anayasa'dan alma zorunluluğunu, böyle olmadıkça geçersiz sayılacağını göstermektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere Anayasa, geçici 15. maddesi ile bir dönemin yasal işlemlerinin Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulmasını uygun görmemiş, bir anlamda yasaklamıştır. Ancak bunların hukuk devleti ilkesine uygun biçimde yargı denetimine açılması, Anayasa'ya aykırılık savında bulunma ve inceleme yasağının kaldırılmasına bağlı olup bu da Anayasa'nın 87. maddesi uyarınca doğrudan yasama organının görev ve yetkisi kapsamına girmektedir.

Bu durumda, söz konusu kural hakkında, Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına Anayasa'nın geçici 15. maddesi olanak vermediğinden itirazın, başvuran Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN ile Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

V- SONUÇ:

13.10.1983 günlü, 2918 sayılı "Karayolları Trafik Kanunu"nun 41. maddesinin e/ 1. bendine yönelik itirazın, bu kuralın 18.3.1983 gününde

yürürlüğe girmiş olması karşısında, Anayasa'nın geçici 15. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince, başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

12.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	Oğuz AKDOĞANLI
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL
Üye		Üye
Haşim KILIÇ		Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/31

Karar Sayısı : 1991/27

I. 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçen süre içinde çıkarılan Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca çıkarılan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemiyeceği yolundaki Anayasa'nın geçici 15 inci maddesinin son fıkrasındaki kuralın, maddenin bütünü ile birlikte değerlendirilmesi ve yorumlanması gerekir.

Anayasa'nın geçici 15 inci maddesi, belirli bir dönemde fevkalade şartlar altında siyasal görev yapan Millî Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisi Üyeleri ile bu dönemde alınan kararları uygulayan kamu görevlilerini cezaî, malî ve hukukî sorumluluktan koruyan kurallar bütünüdür.

Bu dönemde çıkarılan Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerin Anayasa'ya aykırılığının iddia edilememesi, o dönem karar ve tasarruflarının daha sonra Anayasa'ya aykırılık yoluyla hukukî tartışma konusu yapılmasını önlemeye yöneliktir. Yoksa, bu olağanüstü dönem aşıldıktan ve demokratik ve normal anayasal döneme geçildikten sonra 1980–1983 yılları arasında çıkan kanunların uygulanması nedeni ile mahkemelerin itiraz yoluyla yaptıkları Anayasa'ya aykırılık başvurularını önlemeye yönelik değildir. Nitekim, 1961 Anayasası'nın 1982 Anayasası'nın geçici

15 inci maddesinin son fıkrasına paralel olan geçici 4 üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmü, Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yolunu kapatmak için çok ayrıntılı bir düzenleme yapmıştır. Geçici 15 inci madde bu derece ayrıntılı ve kapsamlı düzenlenmemiştir. 1961 ve 1982 Anayasaları'nın, bu iki maddesinin mukayesesi, geçici 15 inci maddenin Anayasa'ya aykırılık iddiasını önlemek için değil hukukî sorumluluk konusunu çözümlemek için konulduğunu açıkça göstermektedir.

II. Anayasa'nın geçici 15 inci maddesinin Anayasa'nın yürürlüğü ile ilgili 177 inci maddesi ile birlikte yorumlanması gerekir. Sözü edilen madde hükümleri yürürlükte olan ve Anayasa'ya aykırılık taşıyan tüm hukuk kurallarının yeni anayasa dönemi içindeki durumunu ele almakta ve açıklığa kavuşturmaktadır. 177 inci maddenin (e) bendi hükmüne göre, Anayasa hükümlerin'n mevcut kurum ve kurallarla olan çelişkileri doğrudan doğruya Anayasa hükümlerinin uygulanması ile çözümlenebilecektir.

Anayasa'nın 177 inci maddesinin (e) bendi hükmü ile Anayasa'nın geçici 15 inci maddesindeki Anayasa'ya aykırılık iddiasını engelleyen hüküm, 12 Eylül 1980 ile TBMM'nin açılışı arasındaki tesis edilen tasarrufların tartışılması dışında bütün Anayasa'ya aykırılık iddialarına imkan verici anlamdadır.

III. Geçici 15 inci madde ile ilgili olarak yapılacak engelleyici bir yorum, 1980–1983 yıllarında yürürlüğe konulan sayıları sekizyüzü bulan güncel bir yasal düzenleme grubunun anayasal denetimini sürekli engelleme demektir. 1961 Anayasası'nın geçici 4 üncü maddesi ile başlayan ve 1982 Anayasası'nın geçici 15 inci maddesi ile sürdürülen bu durum, pek çok konuda Türkiye'yi anayasası ile değil anayasanın yasaklayıcı geçici hükümleri ile yönetilen bir ülke olma yükü altında bırakmaktadır. Anayasal yorumlarda anayasal hakların eksiksiz kullanılması ve anayasal müesseselerin bütünüyle çalışması temel yorum kuralı olmalıdır. Anayasa kurallarında belirsizlik ve uyumsuzluk hallerinde Anayasa hükümlerinin bu yönde yorumlanması ve Anayasa'nın geçici 15 inci ve 177 inci maddelerinin bu anlayışla ele alınarak Anayasa'ya uygunluk denetiminin yapılması gerekir.

Yukarıda açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 152 ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28 inci maddesine göre Mahkemenin itiraz başvurusunun esastan incelenmesi gerektiği oyuyla karara karşıyım.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/31

Karar Sayısı : 1991/27

Anayasa, üst norm niteliğiyle ya vardır, ya yoktur. Anayasa varsa, tüm yasalar Anayasaya uygun olmalıdır. Bir hukuksal sistemde, kimi yasama işlemleri Anayasaya aykırılıkları biline biline Anayasal denetimin dışında kalıyorsa bu sistemin Anayasallığı, Anayasanın Üstünlüğü ve bağlayıcılığı tartışılır hale gelir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının temel espirisi, Başlangıç'ta belirtildiği gibi, ulus iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Ulusuna ait olması ve bunu ulus adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamamasıdır.

Bu fıkradan anlaşıldığı üzere ulusal iradenin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Ulusuna ait olmasını ve Türk Ulusu adına egemenliği kullanan kişi ve organların bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bu demokrasinin bağlı olduğu hukuk düzeninin içinde kalmalarını gerektirir. Bu fıkra aynı zamanda Türk Milleti adına egemenliği kullanan kişi ve organların Anayasal yetki alanlarını belirler. Bu alan, "Anayasada gösterilen özgürlükçü demokrasi ve bu demokrasinin, bağlı olduğu hukuk düzenidir." Bu kural, Anayasanın ikinci maddesinde belirtildiği biçimde, "Devletin" dayandığı temel ilkelerden birisidir.

Bir döneme ait kimi yasama işlemlerinin Anayasal denetimin dışında kalması ve bu denetim yasağına zamanla bir sınır getirilmemesi, Cumhuriyetin hukuk devleti olma niteliğini zedeler ve Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenen hukuk düzeninin dışına çıkılması sonucunu doğurur.

Anayasa'nın Geçici 15. maddesinde, 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçim sonucunda toplanacak TBMM Başkanlık Divanı oluşturulunca kadar geçecek süre (12.9.1980 – 6.12.1983) içinde çıkarılan yasaların KHK'ler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez, denilmektedir. Bu dönem içerisinde 669 yasa, 90 adet KHK ve 2324 sayılı Yasa uyarınca 76 adet Millî Güvenlik Konseyi kararı ve üç adet Millî Güvenlik Konseyi bildirisi, toplam 883 yasama işlemi çıkarılmıştır.

Anayasanın 2. maddesinde, "Hukuk devleti"; Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Anayasa'nın 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri,

Anayasanın 4. maddesinde sayılan değiştirilmez, değiştirilmesi teklif edilemez biçimindeki hükümler arasında yer almıştır. Böylece Anayasanın, kendilerine değişmezlik özelliği tanıdığı, 1., 2. ve 3. maddeleri, Anayasanın öteki kurallarına göre bir "üst norm" niteliğindedir. Sözü geçen dönemde çıkarılan yasama işlemleri yönünden de olsa, Anayasal yargı denetimine yer vermeyen, üstelik bu denetimsizliğe zamanla bir sınırlama getirilmeden, Anayasanın geçici maddesini temel kural kabul ederek yapılan uygulama Cumhuriyetin hukuk devleti niteliğiyle bağdaşmaz. Kaldı ki, bu dönemde çıkarılan yasama işlemleri küçümsenmiyecek bir sayıya ulaşmıştır.

Anayasanın 11. maddesinde, Anayasanın üstünülüğü, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." biçimindeki bir kuralla belirlenmiş, 148. maddeye göre ise, Anayasa Mahkemesi yasaların KHK'lerin ve TBMM içtüzüğünün Anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlendirilmiştir.

Geçici 15. madde, Anayasanın yukarıda sözü edilen temel maddeleriyle çatışmaktadır. Bu geçici maddenin, sürekli bir kural olarak kabulü durumunda, Anayasanın öngördüğü hukuk devleti, Anayasanın üstünlüğü ve Anayasal denetimle ilgili temel kurallar, bu dönemde çıkan yasama işlemleri yönünden askıya alınmaktadır. Başka bir deyişle, bu dönemde çıkan yasalar ve KHK'ler yönünden, Anayasa işlerliğini kaybetmekte, söz konusu yasama işlemleri "hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeninin" dışında kalmaktadır.

Geçici bir maddenin Anayasanın temel kurallarını süresiz işlemez hale getirmesi Anayasal sistemle bağdaşmıyacağı gibi, maddenin geçicilik özelliğine de uygun düşmez. Doğaldır ki, geçici maddenin hükmü de geçici olmalıdır.

Öteyandan Anayasanın 138. maddesi hâkimleri, önce Anayasaya yasaya ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre karar vermekle görevli kılmıştır. Geçici maddeye süreklilik kazandırılır ve bu dönemde çıkarılan yasama işlemlerinin Anayasaya uygunluk denetimine yer verilmez ise, hâkim, Anayasaya ve vicdanî kanısına göre nasıl karar verecektir? Hâkim, Anayasa'ya aykırı olduğuna inandığı ya da aykırılık savını ciddi bulduğu bir yasayı uygulamak durumunda kalırsa kararını, Anayasaya ve hukuka uygun biçimde vicdanî kanaatine göre vermiş sayılabilecek midir?... Bu durumda hâkim, Anayasa hükümlerini bir yana bırakarak, Anayasanın 15. maddesindeki, Anayasanın uygunlanmamasına ilişkin kurala, kimi yasalar yönünden öncelik tanımış olacaktır. Anayasa geçici bir maddesiyle, bir dönemde çıkan yasama işlemleri yönünden kendisini yok kabul edemez. Anayasanın uygulanmasını önleyen geçici maddenin, ancak, geçici bir süre

için, askerî yönetimden özgürlükçü demokrasiye ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzenine geçişte uyum sağlama amacıyla getirilmiş bir kural olarak kabulü, nitelikleri Anayasanın 2. maddesinde belirlenen Türkiye Cumhuriyetinin, hukuk devleti olması koşulunun gereğidir. Kaldı ki, Anayasa Başlangıç 8. fıkrada, "Her Türk vatandaşının, bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;" belirtilmiş iken, haklarında bu dönemde çıkan yasa ve KHK'lerin uygulanması söz konusu olan vatandaşlar, Anayasal güvenceden ve doğuştan sahip oldukları maddî ve manevî varlıklarını Anayasal düzen içinde geliştirmekten, sırf geçici madde nedeniyle, yoksun kılınmış olurlar. Geçici maddenin getirdiği yasağın, 12 Eylül 1980 den TBMM Başbakanlık Divanının oluşturulduğu 6.12.1983 tarihine kadarki süre için geçerli olduğu kabul edilirse, madde geçiciliğine uygun Anayasal bir anlam kazanır. Geçici maddenin ve getirdiği yasağın, sürekli bir kural niteliğinde anlaşılması, geçici hükmün, Anayasanın kimi temel hükümlerinin önüne geçmesi sonucunu doğurur. Bu durum, Anayasaya dayalı demokratik hukuk devleti niteliğiyle bağdaşmadığı gibi, Anayasanın sözüne ve özüne de uygun düşmez.

Öteyandan, sadece söze bakıp, Anayasanın geçici 15. maddesinin bu yönde yorumlanması, Anayasanın yürürlüğe girişiyle ilgili 177. maddesiyle de bağdaştırılamaz. Çünkü, böyle bir yorum, sözü geçen dönemde çıkan yasa ve KHK'ler yönünden Anayasanın hiç bir zaman yürürlüğe girmemesine neden olacaktır. Halbuki madde, Anayasanın, sayılan istisnalar dışında bütünüyle yürürlüğe girmesini öngörmüştür. Geçici 15. madde, bu istisnalar arasında yer almamıştır. Ayrıca, bu maddenin (c) fıkrasında, "... mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddeleri gereğince uygulanır." denilmekle; Anayasa, yasaların, Anayasanın yayımlandığı tarihteki durumlarına göre değerlendirilmesini, Anayasaya aykırı görülen hükümler yerine, Anayasa kurallarının doğrudan uygulanmasını Anayasanın üstünlüğü ilkesinin gereği saymıştır. Böylece, Anayasanın yürürlüğe girmesiyle ilgili 177. maddesi de, geçici 15. maddenin getirdiği Anayasal denetim yasağının TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşturduğu 6.12.1983 dönemiyle sınırlı olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, geçici 15. maddedeki "Anayasaya aykırılığın iddia edilemiyeceğine" ilişkin kuralın 6.12.1983 tarihine kadar geçerli olduğunu düşünmekteyim.

Anayasa Mahkemesi, bu konuda değişik kararlar vermiş olmakla beraber, kimi kararlarında, 1961 Anayasasının geçici 4. maddesine karşın, işin esasına girerek, Anayasaya aykırı kuralın ihmal edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Özellikle, ispat haklarıyla ilgili 6.5.1982 günlü, E. 1981/8, K. 1982/3 sayılı kararında "Yasa Koyucunun, geçici 7. maddesindeki buyruğu yerine getirmemesi ve Türk Ceza Kanunu'nun 481. maddesindeki Anayasaya aykırılığı giderecek yasayı çıkarmaması ve iptal ile itiraz yollarının da geçici 4. maddenin üçüncü fıkrasına göre tıkanmış olması karşısında, kısıtlı kalan Anayasal ispat hakkının bu içeriği ile uygulanmasının sürüp girtmesi artık düşünülemiyeceğinden, mahkemelerce, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcı niteliğini açıklayan 8 inci maddenin ikinci fıkrasına dayanarak, 481. maddenin birinci fıkrasındaki ispat hakkını sınırlayıcı hükümlerin bir yana bırakılması ve kurallar kademesinde en üst düzeyde bulunan Anayasanın 34. maddesindeki hükmün doğrudan uygulanması gerekmektedir." denilerek bu görüş çok açık biçimde ifade edilmiştir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle işin esasına girilmesi gerektiği yolundaki karşıoy ile verilen karara karşıyım.

Üye
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/31

Karar Sayısı : 1991/27

Anayasa'nın en önemli ve belirgin ilkelerinden birini hiç kuşkusuz "Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" ilkesi teşkil eder. Anayasa'nın 11. maddesinde bu ilke, "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasa'ya aykırı olamaz" biçiminde vurgulanmıştır. Anayasa'nın tümüne egemen olan bu temel ilke ve buyruğa karşın geçici 15. maddeyle Anayasa'ya konulan bu yasakla güdülen amacın, olağanüstü dönemin olağanüstü koşulların zorunlu kıldığı yasaların değiştirilmelerinin mümkün olmadığı ve bunların sürekli olarak Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında tutulmasının istendiği düşünülemez. Zira müdahale sonucu devletin rejimini değiştiren veya ıslah eden güç sahipleri, kurulmasına vesile oldukları yeni düzeni korumak için bu tür zorlaştırıcı hükümleri Anayasalara koyabilirler. Ancak, bir yasakoyucunun, bir kuşağın, ya da bir siyasî topluluğun düşünce ve yönetimi, gelecekteki

kuşakları bağlayamayacağına göre, geçici 15. maddeyi, Anayasa'ya aykırı hükümlerin sığınabileceği bir yer olarak yorumlamak doğru değildir. Maddenin tümü incelendiğinde, yapılan düzenleme ile olağanüstü dönemde çıkarılan yasalar için mutlak bir dokunulmazlığın sağlanması ve böylece Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesinin gözardı edilmesi değil, bu madde içeriğindeki yasaların değiştirilmelerine ya da yürürlükten kaldırılmalarına değin, Anayasa'ya uygunluk denetimi yoluyla bu hükümlerin tartışma konusu yapılmalarını ve bu yoldan yararlanılarak Millî Güvenlik dönemini alt üst edecek girişimlere fırsat verilmemesinin amaçlandığı görülür.

2918 sayılı ve 13.10.1983 kabul tarihli "Karayolları Trafik Kanunu"nun 41. maddesinin (a) ve (d) bentleri 28.3.1985 kabul tarihli ve 3176 sayılı Yasa'yla değiştirilmiş olduğuna göre, madde olağan Yasama Organının iradesi doğrultusunda yeni bir anlam ve içerik kazanmış olmakta ve dolayısıyle "değiştirilmelerine veya yürürlükten kaldırılmalarına değin" Anayasa'ya uygunluk denetimi yoluyla tartışma konusu yapılamayacağı yasağının dışına çıkmış olmaktadır. Bu genel kural karşısında, maddenin somut norm denetimine tabi tutulan e/1 bendine dokunulmamış olması, geçici 15. maddede öngörülen Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında kalma niteliğini halen korumakta olduğu biçiminde yorumlanamaz.

Açıklanan nedenlerle, kararı oluşturan çoğunluk görüşüne katılmadık.

Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/31

Karar Sayısı : 1991/27

Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrasında; 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın oluştuğu 6.12.1983 tarihine kadar geçen zaman dilimi içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarruflar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulamayacağı belirtilmektedir. Şüphesiz böyle bir hükmün konulmasında güdülen amaç, olağanüstü şartlarda kamu yararı düşüncesinin ön planda tutulmasıdır diyebiliriz. Hukuk devleti ilkesi karşısında böyle bir düzenleme eleştirilebilse de Anayasa'nın 15. maddesinde belirtilen denetim yasağı mutlak

olmayıp kapsam içindeki yasayı değiştirmek suretiyle Anayasal denetimi işler hale getirmek her zaman mümkündür.

İşte dava konusu 2918 sayılı ve 13.10.1983 tarihli "Karayolları Trafik Kanunu"nun 41. maddesinin (a) ve (d) bentleri 28.3.1985 tarih ve 3176 sayılı Yasa'yla değiştirilerek Anayasa'nın 15. maddesinde yasalar için getirilen "Anayasal denetim yasağı" kaldırılmıştır. Karayolları Trafik Kanunu'nun 41. maddesinin (a) ve (d) bentleri değişmiş fakat mahkememize iptali için dava açılan (e) bendinin birinci fıkrası değişmemiştir. Dava konusu fıkranın değişmemiş olması Anayasa'daki geçici 15. madde de öngörülen denetim yasağının devam ettiği anlamına gelemez. Zira Yasakoyucu Karayolları Trafik Kanunu'nun 41. maddesini değiştirirken iradesini sadece (a) ve (d) bentlerinin değiştirilmesi yönünde kullanmış itiraz konusu (e) bendinin aynen muhafaza edilmesini arzu etmiştir. Dolayısıyla 41. maddenin tamamı yasakoyucunun değişiklik konusundaki süzgecinden geçmiştir diyebiliriz. Bu sebeple iptali için dava açılan kuralın Anayasal denetimden geçmesi gerekir.

Açıklanan sebeplerle çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1990/23

Karar Sayısı : 1991/29

Karar Günü : 18.9.1991

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) TBMM Grubu adına Grup Başkanvekili Onur KUMBARACIBAŞI.

İPTAL DAVASININ KONUSU : 4.4.1990 günlü, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 3., 4., 5., 7., 9., 10. ve 11. maddelerinin, Anayasa'nın 43., 46., 56., 127. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

Dava dilekçesinde iptal isteminin gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"A. Konunun Analizi ve İptal Gerekçesi:

Kıyı Kanunu, Anayasanın geçici 8 inci maddesi uyarınca; "Seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılması" öngörülen kanunlardan birisidir.

Anayasanın bu hükmü uyarınca, 3086 sayılı Kıyı Kanunu 27.11.1984 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilerek 1.12.1984 günlü Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.

Bu Kanun Anayasa Mahkemesinin 25.2.1986 günlü, Esas 1985/1 ve Karar 1986/4 sayılı kararı ile iptal edilmiş ve bu iptal kararı 10 Temmuz 1986 günlü Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yine aynı kararda, "iptal kararının Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine" karar verilmiştir.

Bu iptal kararından sonra, uzun süre herhangi bir düzenleme yapılmamış, ancak 4.4.1990 tarihinde 3621 sayılı yeni Kıyı Kanunu kabul edilmiş ve 17 Nisan 1990 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.

Buna göre; Anayasa Mahkemesinin 3086 sayılı Kanunu iptal ettiği tarih ile 3621 sayılı Kanunun 17 Nisan 1990 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesine kadar tam dört yıl, 1 ay 22 gün geçmiştir.

Bu süre, kıyı rejimi açısından tam bir mevzuat boşluğu doğurmuş ve bu mevzuat boşluğundan yararlanılarak, Anayasanın kıyılar ve kıyı şeritleri konusundaki getirdiği anlayışa aykırı yapılanmalar, geri dönülmesi güç oluşumlar meydana gelmiştir.

Buradan anlaşılıyor ki; uzun süre mevzuat boşluğunun saklı tutulması böyle bir yapılanmaya olanak sağlamaya yönelik olmuştur.

Şimdi burada, en önemli konu, ilk defa 1982 Anayasası ile düzenlenen bu kıyı rejimindeki temel anlayışın ve temel amacın ne olduğunun saptanmasıdır.

Bizim anlayışımıza göre; gerek iptal edilen 3086 sayılı Kıyı Kanunu ve gerekse iptali için şimdi başvurduğumuz 3621 sayılı Kanundaki temel anlayış, Anayasanın konuya ilişkin hükümlerindeki temel anlayış ve amaçla bağdaşmamakta ve Anayasanın anlayışına aykırı düşmektedir.

Öncelikle bu bağdaşmazlığın ne olduğunu saptamak zorundayız:

Anayasanın, temel haklar ve ödevler bölümünde yer alan 35. maddesi, mülkiyet hakkını düzenlemekte ve "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz." demektedir.

Görülüyor ki; maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, burada Anayasa, mülkiyet hakkını, diğer temel haklar gibi ve onlar derecesinde düzenlemiş ve Anayasa güvencesine bağlamıştır. Bu güvence ile özel mülkiyetin yok edilmesi veya inkâr edilmesi önlenmiştir.

Oysa ki, Anayasa düzenlediği 43. maddesi ile, kıyılar ve kıyıları çevreleyen sahil şeritleri konusunda 35. maddenin getirdiği sistem dışında ayrı bir sistem düzenlemiştir.

Bir defa, kıyılar doğrudan doğruya Devletin hüküm ve tasarrufu altına sokulmuştur. Deyim yerinde ise, kıyılar özel mülkiyete konu edilmemiş ve kıyılarla ilgili özel mülkiyet hakkı tanınmamıştır.

Sahil şeritlerinde ise, sahil şeritlerinden yararlanma da kamu yararı ön plana çıkarılmış, özel yararlanma veya özel mülkiyet kamu yararından geride bırakılmıştır.

Maddenin üçüncü fıkrasında; "kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir" denilmektedir.

Bu hüküm açıkça göstermektedir ki, Devlet, öncelikle belli ve sınırlı miktarda olan kıyılarla, sahil şeritlerinin hangi bölümlerinin hangi amaçlarla kullanacağını saptayacaktır.

Bu şekilde kullanılma amacı saptandıktan sonra, bu amacı gerçekleştirecek sahil şeridinin derinliğinin ne olacağı saptanacaktır.

Ancak bundan sonradır ki, kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları ortaya çıkacak ve bu imkân ve şartlar da kanunla saptanacaktır.

O halde, kıyıların ve sahil şeritlerinin kullanma amacı belirlenmeden derinlik saptamanın bir anlamı olmayacaktır.

Bir başka deyimle, derinlik kullanma amacına göre saptanacaktır.

Öncelikle ifade edecek olursak; bir kere, her iki yasada da kıyıda ve sahil şeridinde saptanan derinlikler kullanma amacına göre ve o amacı gerçekleştirecek biçimde saptanmamıştır.

1982 Anayasası, kıyılardaki fiilî durumu, kıyılardaki yapısal, sosyalojik, tüm gelişmeleri ve tarihsel nitelikleri dikkate alarak bir çözüm getirmek amacıyla 43. maddeyi getirmiştir.

Anayasanın 43. maddesi kıyılardaki fiilî duruma meşruiyet kazandırılması için konulmamıştır.

Nitekim; Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun maddeye son şeklini verirken "kazanılmış haklar saklıdır." sözcüklerini Danışma Meclisince hazırlanan metinden çıkarmasının bir başka şekilde yorumlanması mümkün değildir.

3086 sayılı Kıyı Kanununun iptal davasına ilişkin olarak, o zamanki SHP Grup Başkanvekili M. Seyfi Oktay'ın 8.1.1986 gün Grubumuz adına yaptığı sözlü savunmayı burada da yinelemekte yarar görmekteyiz:

"Ülkemizdeki kıyı konusunu var olan bazı gerçekler karşısında ve bu hukuksal durum dışında bazı açılardan yüce huzurunuzda incelemek ve belli konuları sunmak, arz etmek istiyorum. Ülkemizde son 35 yıl içerisinde kentleşme ve iç ve dış turizm hareketlerinin yoğunlaşması daha önceleri pek fazla ilgilenilmeyen kıyılarımızın toplumun ilgili alanına girmesine ve daha çok değer kazanmasına yol açmıştır. Bu dönemde kentleşmenin hızlanması, yorucu, yıpratıcı kent yaşamından uzakta dinlenme, doğa ile ilişki kurma ihtiyacı ve isteği toplumda artmıştır.

Turizmi, geri ülkeler için tek kalkınma yolu olarak belirleyen politikaların benimsenmesi ve bunun gerektirdiği altyapının devlete yaptırılmaya başlanması sonucu, kıyılara ulaşım olanakları arttı. Hazine arsaları, turistik tesis yapacaklara tahsis edilmeye başlandı. Yabancılar sadece

kendi yararlanabilecekleri tesisleri kurmaya başladılar. Yerli gölgę şirketler aracılığıyla gerekli arsaları satın aldılar, ya da kiraladılar.

Hele son olarak yüce Mahkemenizce iptal edilen toprak satışına ilişkin yasa, iptal edilinceye kadar Araplar kıyılarımızda en güzide alanları mülkiyetlerine geçirdiler. Kamu kuruluşları sadece kendi mensuplarına, fakat daha çok üst kademe yöneticilerine açık, kamp ve sosyal tesisler kurarak kıyı kapatma yarışına katıldılar. Orta, üst gelir grupları da kooperatifler kurarak kendi mütevazi paylarını bu konuda alma çabasına girdiler.

Öte yandan da hiçbir biçimde denetlenemeyen endüstri kuruluşları dinlenme gereksinimini gidermede en yararlı olabilecek konum ve nitelikteki kıyı parçalarına yerleşip kıyıları, denizi ve deniz ürünlerini tahrip eden, artıklarını insafsızca boşaltmaya başladılar.

Bugün ülkemizde kıyılar, halkın yararlanmasına olanak vermeyen bir biçimde kullanılmasının yanı sıra, daha da tehlikeli olanı, gelecek kuşakların yararlanmasını önleyecek bir tahriple de karşı karşıya bulunmaktadır. Kıyılar bilindiği üzere doğada sınırlıdır. Bu niteliği nedeniyle Cumhuriyet döneminde yasalar, kıyıları herkesin eşit ve özgür olarak ortaklaşa yararlanmasına açık tutmayı amaçladığı özel mülkiyet konusu olamayacağını belirledi. Ancak bir yandan da yasalarda bırakılan açık kapılar kıyı yağmacılığına adeta neden oldu ve kıyı yağmacılığını körükledi.

Anayasa, doğal servet ve kaynakların özel mülkiyete konu olamayacağını ortaya koyarken, bu kaynakların özel teşebbüs eliyle işletilebileceğini de ekledi. Medenî Kanun, kamuya yararlı malların kimsenin mülkü olamayacağını belirledi. Ancak, bu tür malları sayarken maalesef, "Aksi saptanmadıkça" kaydını getirerek, aksi saptandığı zaman özel mülkiyet konu olabileceği konusunda tartışmalara ve belli uygulamalara neden olan hükümler getirildi ve böylece de kıyıların özel mülkiyete konu olmasını sağlayan kapılar yasalarda aralandı. Tapu Yasası, toprak doldurarak kıyıda mülk edinmeyi yasalaştırdı. Turizm Endüstrisini Teşvik Yasası, devletin egemenlik ve kullanımındaki, ya da mülkiyetindeki arsaları Bakanlar Kurulu kararıyla özel mülkiyete devretme olanağını getirdi.

Cumhuriyet dönemi boyunca zaman zaman ortaya çıkan ve kıyılarda mülkiyeti ve kullanma haklarını yeniden düzenleyen yasa önerileri hazırlandı, Meclislere sunuldu, çoğunca bunlar yasalaşmadı. 1968–1970 yılları arasında turizme elverişli alanların tahribinin önlenmesini, kamu elinde tutulmasını ve planlı olarak kullanıma açılmasını amaçladığı izlenimini veren Bakanlar Kurulu Kararları ve İmar İskân Bakanlığı genelgeleri de kâğıt üzerinde kaldı.

Kıyıların kullanılması, yapılanması ve planlanması konularındaki sanıyorum son yasal düzenlemelerden birisi, 1605 sayılı Yasayla İmar Yasasına 1972 yılında eklenen ek 7 ve 8 inci maddelerle getirdildi ve düzenlendi. Bu maddelerin nasıl uygulanacağını saptayan ve kıyılardan herkesin tam bir serbestlik ve eşit olarak yararlanmasına yönelik önlemler getiren yönetmelik 1975 yılında çıkarıldı fakat aradan yıllar geçmesine rağmen uygulanamadı.

Kıyıların kullanımı konusunda da çeşitli çıkar gruplarının kıyıları kendine yararlı biçimde kullanmak üzere bir yarışma, bir çekişme içerisine girdikleri artık kamuoyunda ve herkesce bilinen bir konu durumundadır. Bu çekişmeye sebebiyet veren çeşitli çıkar gruplarını şöylece ifade edebiliriz: Bunlar, sanayi ya da turizm yatırımı yapan büyük sermayeden turizm alanındaki küçük girişimcilere, arsa spekülatörleri ve yapsatçılara, dinlenme ihtiyacı olan çalışan kesimlere kadar uzanan çeşitli toplum kesimlerini oluşturmaktadır.

Böylesine bir ortam içerisinde, böylesine bir çekişme ortamı ve böylesine bir yağmalama durumu karşısında son Anayasamız, özellikle 43 üncü maddesiyle, "Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır" dedikten sonra, "Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir." demiştir.

Bu maddenin bilindiği üzere üçüncü fıkrası, "Kıyılarla, sahil şeritlerinin kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir." demektedir.

Yukarıda biraz önce arz ettiğim ve kıyılarımızda var olan koşullar dikkate alınırsa, sahil şeridi imar planlı yerlerde en az 10 metre imarsız yerlerde en az 30 metre esasını getiren ve plan kararlarıyla özel yapılanmalara da kapı açılmasını sağlayan hükümler taşıyan bu yasa karşısında kamu yararının korunması mümkün değildir.

Bir iki örnek sunmak istiyorum efendim. Hemen dünyanın birçok kıyı ülkelerinde kıyılar kamuya aittir. Maalesef bizde de çıkarılan bu yasalarla, yasalardaki ifadelerle "Kıyılar kamuya aittir" denmiş ise de, ve bu temel ilke her defasında vurgulanmış ve ortaya konmuş ise de, bırakılan açık kapılar nedeniyle özellikle toplumda etkili olan güçler, egemen olan güçler bunları zorlamak suretiyle aralamış ve maalesef kıyıları bugünkü haline dönüştürmüşlerdir.

İsrail'de ilke olarak kıyıdaki taşınmaz, devletin iyeliğindedir. Kısa arz ediyorum, zamanımızı almama bakımından efendim. İsveç'de kıyı su

çizgisinden başlayarak 300 metrelik alanı içermektedir. İtalya'da kıyıların turizm amacıyla da olsa özel kesime geçirilmesi olanaksızdır. İspanya'da kıyılar kamunundur. Daha birçok örnekleri; Tunus'da yine bu durum, gerçekten kıyının kamuya ait olduğu, 30–50 metrelik kıyı kuşağında toprakta özendirme amacıyla da olsa kamunun iyeliğinden çıkarılamaz şeklindeki hükümleri de düzenlenmiştir.

Şimdi kıyılardaki bu çarpık durum; gerçekten onarılması ve giderilmesi mümkün olmayan, son derece zor olan bu durum, bu yasadaki hükümlerle ve bu yasanın getirdiği felsefeyle nasıl giderilebilir? 10 metre bugünkü koşullarda neyi ifade eder? 30 metre neyi ifade eder? Birçok tesisler kurulmuş, birçok yapılar yapılmış ve alabildiğine işgal edilmiş bir alanı düşündüğümüz zaman, bu 10 metre ve 30 metreyle biz kıyılarımızı nasıl kurtarabiliriz, nasıl devletin tasarrufu altına sokabiliriz ve nasıl toplumun yararına, çıkarına sunabiliriz; bunlar mümkün değildir.

Bu yasa temel felsefesi itibariyle kamulaştırmayı ortadan kaldıran, fakat özelleştirmeye ağırlık veren ve maalesef geçmişte ülkemizde uygulanan birçok yasalarda ifade edilen yasa hükümlerine göre çok daha geri olan hükümler taşımaktadır.

Kıyıların kullanılması, korunması, geliştirilmesi, gerçekte ülke topraklarının doğal kaynakların toplumsal ereklere, toplumsal adalete, toplum yararına kullanılması sorununun bir parçasıdır. Başka bir deyişle, kıyıların devlet tasarrufunda olması ve toplum yararına kullanılması, ülke topraklarından doğal kaynaklardan yalnızca toplumda egemen olan ekonomik, toplumsal, siyasal güçlerin ya da sınıfların mı yoksa tüm toplumun geniş halk kesimlerinin mi yararlanacağı sorusunun yanıtına bağlıdır.

Özellikle kalkınmakta olan bir ülkede doğal kaynakların kullanılması, arz talep, yeni ifadeleriyle, sunu ve istem kuralına terk edilemez. Kıyılardan yararlanmada böyledir. Kendi haline bıraktığımız zaman güçler, parasal güçler, etkili güçler mutlaka burada yer alacaktır. Bu ülkemizde halen var olan, uygulama alanı bulan bir konudur.

Suyun, karanın, havanın birleştiği bir alan olarak kıyıda toplanarak yalnızca konut, dinlenme, turizm için elverişli konumu oluşturmaktla kalmıyor; sudan, denizden, kumsaldan, güneş ışığından, temiz havadan, güzel görünümlerden yararlanmak için fırsat da sağlıyor. Bu fırsatları halkın yararlarına nasıl sunacağız; önemli olan problem budur ve bu noktada bir karar vermek gerekli toplum olarak Anılan hükümleri taşıyan bu yasayla bu amaçlar nasıl gerçekleştirilecektir?

Bir kere mevcut bir hükmünde de, eski yapıların da hani bu yasa dışında kalacağı hususunda hüküm olduğu kanısındayım; hatırladığıma göre,

Tümüyle hangi noktadan bakarsak bakalım, bir özelleştirme yasasıdır. Hele, plan kararlarıyla da özel yapılan ve açık açık müsaade edildiğine göre son derece Anayasamızın 43 üncü maddesinde belirtilen ve amaçlanan, "Devlet tasarrufu, kamu yararı" ifadelerine tümüyle ters düşen değişik bir felsefeyle düzenlenmiş bir yasa olduğudur.

Hele hele tümüyle anamalcı ve özel sektörcü iktidarların elinde ve özelleştirmeyi amaç edinen iktidarların elinde uygulama görürse bu yasa, sanıyorum ki, kıyılarımız devletin dolayısıyla toplumun elinden tümüyle çıkacak ve özelleşecektir."

Kaldı ki; 3086 sayılı Yasanın iptalinden sonra geçen 4 yıl 1 ay 22 gün gibi uzun bir süre kıyılar kendi haline terkedilmiş ve bu süre içerisinde kıyılar ve kıyı şeritlerindeki gelişmeler çok daha vahim boyutlara ulaşmıştır.

Bu uzun süre içerisinde; çarpık, plansız ve spekülatif yapılaşma hızla yaygınlaşarak, Türkiye kıyıları bir kaçak yapı cennetine dönüştürülmüştür.

Böylesine başı boş bir dönemden sonra ortaya çıkan koşullar, Anayasanın 43. maddesini daha da anlamlı ve bu maddenin amaçladığı sahil rejiminin gerçekleşmesini daha da zorunlu hale dönüştürmüştür.

3621 sayılı Kıyı Kanunu, henüz tasarı halinde iken, özellikle Mimarlar Odası Hükümet ve Parlamento nezdinde gerekli katkıları sağlamak amacıyla çaba sarfetmiştir.

Mimarlar Odası özet olarak şu önerileri sunmuştur:

"1. Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesinin dikkate alınması,

2. Kıyılardan toplumun özgür olarak yararlanabilmesine yönelik önlemlerin getirilmesi ve halka açık rekreasyon ağırlıklı düzenlemelerin teşvik edilmesi,

3. Sahil şeritlerindeki yapılaşma kararlarında ve kıyıya yaklaşma koşullarında, bulunulan yerin doğal ve kültürel değerlerinin korunmasına ve geliştirilmesine öncelik tanınması,

4. Kıyılarda, bu ilkeleri yaşama geçirmek amacıyla planlama yapılmadan uygulamaya geçilmemesi ve imar planlarında yerel yönetimlerin yetkili kılınarak, bu yetkilerin, halkın bilimsel kurumların ve uzman sivil kuruluşların (Meslek odalarının) katılımlarının sağlanarak kullanılması,"

Ancak bütün bunlara karşın; 3621 sayılı Yasada Anayasanın 43. maddesinin amaçladığı bir kıyı yapılanmasını gerçekleştirecek anlayış yer almamıştır.

Bu yasa ancak, kıyılardaki çarpık ve spekülatif yapılanmayı aynen onayan ve bundan böyle de aynı doğrultuda yapılanmaya olanak sağlayan bir anlayışın ürünü olmuştur.

Bu nedenle bu yasadaki temel anlayış Anayasanın 43. maddesindeki amaç ve anlayışa aykırıdır. Bu nedenle tümüyle iptali gerekir.

Bayındırlık Bakanı I. Safa Giray 3086 sayılı Yasanın iptal davasına ilişkin olarak Hükümet adına yaptığı sözlü açıklamada; "Sahil şeridi uygulamada planlı yerlerde 10, plansız yerlerde 30 metre olarak saptandığından, kıyıları daha iyi korumak amacıyla bu limitlerin aşılması halinde, büyük kamulaştırma sorunlarının ortaya çıkacağı düşünülerek belirtilen ölçüler yeterli görülmüştür; esasen Anayasa da bu konuda herhangi bir sınır koymamıştır." demektedir.

Kuşkusuz Anayasa, metre olarak, santim olarak herhangi bir mesafe koymamıştır. Ancak, "kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir. "demek suretiyle, derinliğin ne miktar olacağını kullanılış amacı dikkate alınrak, kullanılış amacının gerçekleşmesini sağlayacak bir derinlik olacağını öngörmüştür.

Buradan da anlaşılıyor ki; kıyılarda 10, 20, 50, 100 metre gibi global ve genel sınırlamalar değil, kıyılardaki ayrı özellikler taşıyan sahillerin ayrı kullanılış amacına göre derinlik saptanacaktır. Zira, bir sahil şeridinde, doğal çevrenin korunması ve toplumun bu çevreden yararlanabilmesini sağlamak üzere yapılacak planlamalarda, kıyıda kaç metrelik kesime belli kısıtlamalar ya da özel yapılaşma koşulları getirileceği o yerin topoğrafyası da dahil olmak üzere ancak özgün koşulları ile belirlenebilir.

Bu anlayışta yapılacak düzenlemede gerekiyorsa kamulaştırma yapmak elbette gerekli veya zorunlu olabilecektir. Anayasanın 46. maddesinde "Kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir." denmektedir.

Demek ki, kamulaştırma zorunlu olduğunda kamulaştırmanın yapılacağını Anayasanın 46. maddesi de öngörmektedir.

"Büyük kamulaştırma sorunları çıkacağı" mazeretiyle Anayasanın kıyılar için öngördüğü anlayışı dışlamak ve yadsımak, Anayasaya açıkça aykırıdır.

Böylece, kıyının özelliğini dikkate almadan, kullanılış amacını saptamadan, 10, 20, 50, 100 metre gibi genel ve global sınırlamalar yapmak Anayasanın 43 ve 46. maddelerine aykırıdır.

Bütün bu sunduğumuz durumlar karşısında görülmektedir ki, bu yasadaki anlayış ve ilkeler Anayasanın 43. maddesindeki amaç ve anlayışla çelişmektedir.

Yasanın bu yapısıyla, Anayasanın 43. maddesinin öngördüğü korumanın gerçekleşmesi olası değildir.

B. Yasanın 3 üncü Maddesinin Anayasaya Aykırılığı ve Gerekçesi

Yasanın "İstisnalar" başlığını taşıyan 3. maddesinde; "Askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine uyulur." denilmektedir.

Görülüyor ki bu madde, konut ve sosyal tesislerin kıyılarda hiçbir koşula bağlı olmadan yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

a) Anayasanın 153. maddesine aykırılık ve gerekçesi

Anayasanın 153. maddesinin son fıkrası; "Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar." demektedir.

Yukarıda sunulan hükmün benzeri bir hüküm, Anayasa Mahkemesinin Esas 1985/1, Karar 1986/4 sayılı ve 25.2.1986 günlü kararı ile iptal edilmiştir.

Bu nedenle böyle bir hükmün yeniden yasalaştırılması Anayasanın 153. maddesine aykırıdır. Esasa girmeden, öncelikle bu nedenle maddedeki, "konut ve sosyal tesisler hariç" ibaresinin iptali gerekir.

b) Anayasanın 43. maddesine aykırılık ve gerekçesi

Yasanın 3. maddesinin bu ibaresi, Anayasanın 43. maddesindeki kıyılardan ve sahil şeritlerinden yararlanma da öncelikle kamu yararının gözetileceği ilkesine aykırıdır.

Bu nedenle bu ibarenin Anayasanın 43. maddesine aykırılığı nedeniyle iptali gerekir.

C. Yasanın 4 üncü Maddesinin Anayasaya Aykırılığı ve Gerekçesi

a) Yasanın 4. maddesindeki:

"Sahil şeridi: Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde;" sözcükleriyle başlayan (a), (b), (c) fıkraları, "Konunun Analizi ve İptal Gerekçeleri" başlıklı bölümde ayrıntılı biçimde sunulan nedenler karşısında, Anayasanın 43. maddesine aykırıdır, iptali gerekir.

b) Yasanın bu maddesindeki "Köylerde sahil şeridini 10 metreye" indiren hüküm, kıyı yerleşmelerinde gerek halkın ve gerekse yabancıların sahilden yararlanamayacakları bir oluşumu meşrulaştıracaktır.

c) Kıyı Yasasının 4. maddesinin dördüncü fıkrasının (a) bendi sahil şeridi tanımını yaparken, sahil şeridinin "uygulama imar planı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı" kapsadığını belirtmektedir. Oysa bu bendin Hükümet Tasarısı ve Komisyondan geçen her iki hali de uygulama imar planı bulunan alanları içermekteydi. Bendin bu şekilde değiştirilmesi ise uygulama imar planı bulunmayan yerlerde uygulanması gereken 50 ve 100 metrelik sahil şeridi tanımının hiç uygulanamaması gibi bir sonuç doğuracaktır. Çünkü, henüz uygulama imar planı bulunmayan her kıyıda uygulama imar planı yapılacağı savunmasında bulunmak mümkündür.

Kıyı Yasasının 4. maddesinin son fıkrasında ise sahil şeridinin belirlenmesindeki tüm ölçüleri fiilen uygulanamaz hale getirebilecek bir düzenleme yapılmış ve köy yerleşik alanı içinde mevcut teşekkül de dikkate alınarak sahil şeridinin yatay olarak en az 10 metreye düşürülebileceği hükmü getirilmiştir.

Dördüncü maddede yapılan bu iki düzenlemede öncelikle Anayasa Mahkemesinin 3086 sayılı Kıyı Yasasını iptal ederken dayandığı gerekçelere ve iptal kararına aykırıdır.

"Anayasanın kıyılardan yararlanmak için kıyı alanının belirlenmesini yeterli görmediği, kıyıların devamı olan ve onu çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada da kamu yararının gözetilmesini istediği anlaşılmaktadır. Bu konuda kanunî düzenleme yapılırken sahil şeritlerinin derinliğinin, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelleyecek ve ortadan kaldıracak biçimde çok dar tutulması halinde Anayasaya aykırılık sorunu ortaya çıkacaktır."

Yasa Tasarısının TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında metne eklenen bu son fıkra bir ölçüde kazanılmış hakları korumaya çalışmaktadır. Köyde herkesin yapılaşmayı tamamladığı bir dönemde inşaat yapmayan arazi sahibi vatandaşın bu oluşum nedeniyle kazandığı bir hakkın varlığından hareket edilmektedir. Oysa, yasalara aykırı durumlara dayanılarak kazanılmış hak iddiasında bulunulamaz. Anayasanın 43/1. maddesindeki "Kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu"nu belirleyen hükmü karşısında, özel mülkiyete konu olmayan kıyılarda daha önceden mevzuata aykırı olarak yapılan yapılar yönünden bir kazanılmış hak statüsü tanımak ve bunu esas olarak köylerde yasanın yürürlüğe gir-

mesinden sonra yapılacak yapılara ayrıcalık tanıyarak sahil şeridinin 10 metreye kadar düşürülebileceği hükmünü getirmek Anayasaya aykırıdır.

Türkiye'nin idarî yapısı içinde kıyılardaki yerleşimin çok büyük ölçüde köy statüsü içinde olduğu düşünülürse, 8333 km. uzunluğundaki kıyılarımızın büyük bir bölümünde sahil şeridinin 10 metreye düşülmesi söz konusu olacaktır.

Böylelikle de 4. madde içinde sahil şeridini düzenleyen 20, 50 ve 100 metrelik hükümler fiilen uygulanamaz hale getirilmiştir.

Öncelikle yukarıda da belirttiğimiz gibi "uygulama imar planı yapılacak alanlar" diyerek bütün kıyıların 20 metrelik sınırlama içine sokulması sağlanmıştır. Sonra da köy yerleşik alanı içinde ve "mevcut teşekkül de dikkate alınarak" sahil şeridinin 10 metreye düşebileceği kuralı getirilmiştir.

Tüm bu açılardan da Anayasanın 43. maddesine de aykırıdır, iptali gerekir.

D. Yasanın 7, 9, 10 ve 11 inci Maddelerinin Anayasaya Aykırılığı ve Gerekçesi

Bu maddeler ayrı ayrı incelendiğinde görülecektir ki, bu maddelerin öngördükleri hizmetler valilikçe veya merkezî yönetimce gerçekleştirilecektir.

Anayasanın 127. maddesine aykırılık:

Anayasanın 127. maddesi; "Mahallî idarelerin, il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılayacağını belirlemektedir." denmektedir.

Yasanın yukarıda anılan 7, 9, 10 ve 11. maddelerinin düzenlediği konular, doğrudan doğruya mahallî müşterek ihtiyaçlarla da ilgili bulunmaktadır.

Oysa, bu maddeler, mahallî idareleri dışlamakta ve bu hizmetleri valiliklere ve merkezî idareye terketmektedir.

Bu nedenle her 4 madde de Anayasanın 127. maddesine aykırıdır, iptal edilmeleri gerekir.

E. Yasanın 3, 4, 5, 7, 9, 10 ve 11 inci Maddelerinin Anayasaya Aykırılığı ve Gerekçesi

Dilekçemizin "Konunun Analizi ve İptal Gerekçeleri" bölümünde ayrıntılı biçimde sunulduğu üzere, bu Yasa yukarıda belirtilen Anayasaya aykırılıklar ile, 43. maddenin amacını gerçekleştirme yönündeki noksanlık-

ları ve yanlışlıkları nedeniyle Anayasanın 43. maddesindeki amaç ve anlayışı gerçekleştirmeyecek, yalnızca mevcut çarpık yapıyı meşrulaştıracaktır. Ayrıca bu Yasanın uygulanması halinde bile Anayasanın 43. maddesindeki amaç ve anlayışa ters düşen yapılanma devam edecektir.

Gerek bu nedenle ve gerekse "Konunun Analizi" bölümünde ayrıntılı biçimde sunulan durumlar karşısında da Yasanın 3, 4, 5, 7, 9, 10 ve 11. maddeleri Anayasanın 43. maddesine aykırıdır, iptali gerekir."

II- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralı:

"Istisnalar

Madde 3.– Askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine uyulur."

"Tanımlar

Madde 4.– Bu Kanunda geçen deyimlerden;

Kıyı çizgisi: Deniz, tabiî ve sunî göl ve akarsularda, taşkın durumları dışında suyun karaya değdiği noktaların birleşmesinden oluşan çizgiyi,

Kıyı Kenar Çizgisi: Deniz, tabiî ve sunî göl ve akarsularda, kıyı çizgisinden sonraki kara yönünde su hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, kayalık, taşlık, sazlık, bataklık ve benzeri alanların doğal sınırını,

Kıyı: Kıyı çizgisi ile kıyı kenar çizgisi arasındaki alanı,

Sahil Şeridi: Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde;

a) Uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı,

b) Uygulama imar planı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alanı,

c) Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar planı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alanı,

Dar kıyı: Kıyı kenar çizgisinin, kıyı çizgisi ile çakışmasını,

Toplumun yararlanmasına açık yapı: Mevzuata göre tespit ya da tasdik edilmiş kural ve ücret tarifelerine uygun biçimde, getirdiği kullanımdan belirli kişi ya da topluluklara ayrıcalıklı kullanım hakkı tanımaksızın yararlanmak isteyen herkese eşit ve serbest olarak açık bulundurulan ve konut dokunulmazlığı olmayan yapıları, ifade eder.

(b) bendinde tespit edilen alan, belediye ve mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskûn alanlarda, 10.11.1985 tarihinden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için mevcut teşekkülde dikkate alınarak sahil şeridi yatak olarak en az 10 metreye düşürülebilir.

Genel Esaslar

Madde 5.– Kıyılar ile ilgili genel esaslar aşağıda belirtilmiştir:

Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kıyılar, herkesin eşit ve serbest olarak yararlanmasına açıktır.

Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyıda ve sahil şeridinde plânlama ve uygulama yapılabilmesi için kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur.

Kıyı kenar çizgisinin tespit edilmediği bölgelerde talep vukuunda, talep tarihini takip eden üç ay içinde kıyı kenar çizgisinin tespiti zorunludur".

"Doldurma ve Kurutma Yoluyla Arazi Kazanma ve Bu Araziler Üzerinde Yapılabilecek Yapılar.

Madde 7.– Kamu yararının gerektirdiği hallerde, uygulama imar plânı kararı ile deniz, göl ve akarsularda ekolojik özellikler dikkate alınarak doldurma ve kurutma suretiyle arazi elde edilebilir.

Bu gibi yerlerde doldurma veya kurutmayı yapacak ilgili idarenin valiliğe iletilen teklifi, valilik görüşü ile birlikte Bayındırlık ve İskân Bakanlığına gönderilir. Bakanlık, konusuna göre ilgili kuruluşların görüşünü de almak suretiyle teklifi inceler. Uygun bulunması halinde ilgili idare tarafından uygulama imar plânı hazırlanır. Bu yerler için yapılacak plânlar hakkında İmar Kanunu hükümleri uygulanır. Ancak, bu plânlar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında kalan alanlardaki planlar ise, anılan Kanunun 7 nci maddesine göre tasdik edilir. Doldurma ve kurutma işlemleri yürürlükteki

mevzuat hükümlerine göre yapılır. Bu araziler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Özel mülkiyet konusu olamaz.

Bu alanlar üzerinde 6 ncı maddede belirtilen yapılar ile yol, açık otopark, park yeşil alan ve çocuk bahçeleri gibi teknik ve sosyal altyapı alanları düzenlenebilir."

"Kıyı Kenar Çizgisinin Tespiti

Madde 9.– Kıyı kenar çizgisi, valiliklerce, kamu görevlilerinden oluşturulacak en az 5 kişilik bir komisyonca tespit edilir.

Bu komisyon; jeoloji mühendisi, jeolog veya jeomorfolog, harita ve kadastro mühendisi, ziraat mühendisi, mimar ve şehir plancısı, inşaat mühendisinden oluşur.

Komisyonca tespit edilip valiliğin uygun görüşü ile birlikte gönderilen kıyı kenar çizgisi, Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca onaylandıktan sonra yürürlüğe girer.

Komisyonun çalışma usul ve esasları Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca hazırlanan yönetmelik ile belirlenir."

"Kıyı ve Sahil Şeridinde Plânlar

Madde 10.– Kıyıda ve sahil şeridindeki plânlar bu Kanunun ve buna dayanılarak çıkarılacak yönetmeliğin hükümlerine aykırı olamaz. Bu yerlerde düzenlenen plânlardan, imar mevzuatı veya yerin özelliği dolayısıyla 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamına girenler, anılan Kanunun 7 nci maddesine göre onaylanarak kesinleşir."

"Kıyıda ve Doldurma ve Kurutma Yoluyla Kazanılan Araziler Üzerinde Yapılanmalara İzin Verilmesi.

Madde 11.– Bu Kanunun hükümlerine göre, kıyıda ve doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan araziler üzerinde yapılması mümkün olan yapı ve tesislerin yapılabilmesi için, Maliye ve Gümrük Bakanlığından gerekli iznin alınması zorunludur.

Yapı ruhsatı verilmesinde bu izin belgesi yeterlidir.

İznin verilme şekil ve şartları Bayındırlık ve İskân ve Maliye ve Gümrük bakanlıklarınca birlikte tespit edilerek çıkarılacak uygulama yönetmeliğinde belirtilir."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

1. "**Madde** 43.– Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına görè derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir."

2. "**Madde** 46.– Devlet kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmî makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini, taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanındaki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir."

3. "**Madde** 56.– Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir."

4. "**Madde** 127.– Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasa'nın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."

5. "**Madde** 153.– Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar."

III- ILK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 21.6.1990 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ:

Davanın esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen yasa maddesi ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Genel Açıklama:

1- Kıyının Hukuksal Niteliği

Çağımızda, sanayileşme ve kentleşmenin yoğunlaşması, artan turizm ve dinlenme gereksinimlerinin karşılanabilmesi, deniz manzaralı uygar kentlerde yaşama istekleri kıyıların ve kıyılardan yararlanmanın önemini ortaya çıkarmıştır. Bu yerlerden çok kişinin yararlanabilmesi, doğayı korumadaki ve doğal servet ve ekonomik potansiyel kaynak durumundaki deniz ve göllerden, akarsulardan yararlanmadaki önceliğin belirlenmesi konusu sosyal ve ekonomik hak olarak kendisini göstermiştir.

Kıyı; deniz, göl, akarsu gibi her türlü doğal su kütlesini çevreleyen kara parçası anlamına gelmektedir. Doğal olarak uzunlamasına ve derinlemesine iki boyutu içermektedir. Bu kara parçası, deniz ve göllerde, taşkın durumlar dışında suların kara yönünde en çok ilerlediği anda belirlediği kıyı çizgisi ile, bu çizginin devamında kıyı hareketlerinin oluşturduğu kumluk, çakıllık, taşlık, kayalık, sazlık, batanklık kesimin kara yönünden

doğal sınır çizgisi, başka bir deyişle kültür arazisinin başladığı çizgi arasında kalan alandır.

Anayasa'nın 43. maddesine göre, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan kıyılar, özel mülkiyete konu olamazlar. Doğasına uygun olarak, genellik, eşitlik ve serbestlik ilkeleri gereği herkesin ortak kullanımına açık bulunmalıdırlar.

Kıyıların ortak kullanımını düzenlemek, yararlanmaya ilişkin karar ve önlemleri almak kamuya ait bir yetkinin kullanılmasıyla olanaklıdır. Kıyılarda özel mülkiyete dayalı yapılanmaya gidilemez, kıyılarda kazanılmış hak ilkesine dayanılamaz. Kıyılar denizlerin devamı olup ondan ayrılması olanaklı değildir. Nitekim Medenî Yasa'nın 641. maddesi de sahipsiz şeylerle genel yarara sunulmuş mallar için özel kurallar getirmiştir.

2– Kıyının Anayasal Konumu

Türk Medenî Yasası'nın 641. maddesinde, sahipsiz şeylerle, yararı kamuya ait olan mallar devletin hüküm ve tasarrufu altında kabul edilmiştir. Bu hüküm, 1961 Anayasası'nın 130. maddesinde "Tabiî servetler ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufundadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. " biçiminde yer almıştı. 1982 Anayasası ise, kıyı rejimini belirlerken, kendisinden önce oluşturulan bu sistemi benimsemekle beraber, kıyının hukuksal konumunu, genel nitelikte doğal servet ve kaynaklarla ilgili maddeler dışında bağımsız ve ayrı bir maddede açıklamıştır. Anayasa'nın "Kıyılardan yararlanma" başlıklı 43. maddesinde; kıyıların, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu; deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetileceği; kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliğinin ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının yasayla düzenleneceği öngörülmüştür.

Kıyılar, doğal olarak, deniz, göl ve akarsuların devamı durumunda bulunduklarından bunlardan yararlanma, ancak, kıyının herkese açık olması ile olanak kazanabilecektir. Ayrıca, Anayasa'nın 46. maddesinin üçüncü fıkrasında "Kıyıların korunması amaçlı" kamulaştırmadan söz edilmiştir. Öteyandan Anayasa'nın 56. maddesi, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." kuralından sonra, çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğunu belirliyerek, bu hükümle, kıyıların korunmasına ilişkin 43. madde arasında yakın bir ilişki kurmuştur.

Anayasa'nın 168. maddesinde, doğal servet ve kaynakların, kıyılarla ilgili 43. maddede olduğu gibi, devletin hüküm ve tasarrufunda olduğu

belirlendikten ve bunların aranması ve işletilmesi hakkının devlette bulunduğu vurgulandıktan sonra, bu hakkın, gereğinde, belli bir süre için gerçek ve özel kişilere devredilebileceği esası benimsenirken, kıyılar yönünden bu tür bir devir yetkisine yer verilmemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 16.2.1965 günlü, Esas 1963/126, Karar 1965/7 sayılı ile 25.2.1986 günlü, Esas 1985/1, Karar 1986/4 sayılı kararlarında, doğal servet ve kaynakların "Devletin hüküm ve tasarrufu altında olma"sının ne anlama geldiği açıklanmıştır. Bu kararlara göre ".... Anayasa, tabiî servetleri ve kaynaklarını Medenî Kanunun hükümlerine bağlı özel mülkiyet düzeninin kapsamı dışında bırakmakta, onlara. Devletin, devlet olma niteliği ile eli altında tuttuğu nesneler düzeni içinde yer vermektedir. Her iki düzen başka başka koşullara ve kurallara bağlıdır; değişik niteliktedir; aralarında birbirlerine karıştırılmalarını önleyecek bellilik ve kesinlikte sınırlar vardır. Anayasa, ... tabiî servetlerin ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu açıklamakla aynı zamanda bunların mülkiyet konusu olamıyacağını da hükme bağlamıştır.... Aslında mülkiyet düzenine bağlı bulunmayan bir nesnede mülkiyetin devri de öncelikle söz konusu olamaz".

Kıyıların, devletin hüküm ve tasarrufunda bulunmasına karşın, sahil şeritleri için aynı şey söylenemez. Ancak, Anayasa, deniz, göl ve akarsuların kıyılarını çevreleyen, kıyıların kara yönünden devamı durumunda bulunan sahil şeritlerinden yararlanmada kamu yararının öncelikle gözetilmesini; kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliğinin saptanmasını ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının bir yasayla düzenlenmesini öngörmüştür. Anayasa, sahil şeritleriyle ilgili bu ilke ve amaçları belirlerken, kuşkusuz, sahil şeritlerinin derinliğinin bir yasayla saptanmasında, kamu yararını gözetecek ve kamunun yararlanmasına olanak sağlıyacak, çağın anlayışına uygun makûl ve geçerli bir ölçüyü öngörmektedir.

B. Anayasaya Aykırılık Sorunu:

1. Yasanın 3. Maddesi Yönünden:

Dava dilekçesinde, bu maddenin, kıyılarda konut ve sosyal tesislerin hiçbir koşula bağlı olmaksızın yapılmasına olnak sağladığı ve bu nedenle Anayasa'nın 43. maddesine ve Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağına ilişkin 153. maddesine aykırı bulunduğu ve iptali gerektiği ileri sürülmektedir.

Yasanın 3. maddesinde, Askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetlerine ait hare-

kât ve savunma amaçlı yerlerde (konut ve sosyal tesisler hariç) özel kanun hükümlerine, diğer özel kanunlar uyarınca belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise özel kanunların bu Kanuna aykırı olmıyan hükümlerine uyulur." denilmektedir.

Görüldüğü gibi madde, 3621 sayılı Yasa'nın öngördüğü düzenlemeye ayrıklık getirmektedir. Ancak madde, kendi içinde de "konut ve sosyal tesisleri" ayrı tutmuştur. Bu hükme göre, askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgelerinde veya ülke güvenliği ile doğrudan doğruya ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetleri'ne ait harekât ve savunma amaçlı yerlerde özel yasa hükümlerine uygun olsa da bu yasaya aykırı konut ve sosyal tesis yapılamayacaktır. Madde, bu tür bir yapılanmaya olanak tanımamaktadır. Bunun dışında, askerî yasak bölgeler ve güvenlik bölgesinde ya da ülke güvenliği ile doğrudan ilgili, Türk Silâhlı Kuvvetleri'ne ait yapılabilecek tesisler ancak ve ancak harekât ve savunma amaçlı yerlerde özel yasa hükümlerine göre olabilecektir. Başka özel yasalara göre belirlenmiş veya belirlenecek yerlerde ise Kıyı Yasası'na aykırı bir yapılanmaya gidilemiyecektir. Dolayısıyla bu maddenin bu doğrultuda Anayasa'nın 43. maddesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Bu maddeye ilişkin iptal isteminin reddi gerekir.

2- Yasanın 4. Maddesi Yönünden:

İptali istenilen Kıyı Yasası'nda yer alan "tanımların" gösterildiği bu maddeye ilişkin iptal gerekçesi iki bölümde toplanmıştır.

Dava dilekçesinde, önce, Kıyı Yasası'nın; "Kıyı" ve "sahil şeritlerine" yönelik temel anlayışının sonra da, sahil şeritlerinin 20 ve 10 metreye indirilmesine ilişkin hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Dördüncü maddeye ilişkin Anayasa'ya aykırılık savlarının incelenmesinin fıkra fıkra yapılması uygun görülmüştür:

a) Birinci fıkranın ilk bölümünde öngörülen, kıyı çizgisi, kıyı kenar çizgisi ve kıyıya ilişkin tanımlar, Anayasa'ya, bilimsel görüşlerle ve Anayasa Mahkemesi ve öteki yargı organaları kararlarıyla oluşturulan kıyı kavramına uygun bulunmaktadır.

Sahil şeridi ile ilgili tanıma gelince;

Bu fıkranın (a) bendinde, uygulama imar planı yapılacak alanlarda sahil şeridinin kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı anlatacağı belirtilmiştir. Anayasa'nın 43. maddesinde, sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının

gözetilmesi öngörülmüştür. Bu şeritlerin, kullanış amaçlarına göre derinliğinin saptanması ve bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının belirlenmesi bir yasayla düzenlenecektir.

Sahil şeritleriyle ilgili anayasal gereğin iyi anlaşılabilmesi için, sahil şeritlerinden yararlanmada kamu yararı nedir ve ne kadar derinlik ayrılmasının Anayasanın öngördüğü "kamu yararı" amacına uygun düşeceği sorularının yanıtlanması gerekmektedir. Çağdaş devlet anlayışı, sahillerde kamu yararına uygun düzenlemenin asgarî koşullarını da belirlemiştir. Sahil şeritlerinin, denizden ve güneşten yararlanmaya elverişli ve kıyı koşullarını taşıyan bir alanı izleyen, ayrıca, kişilerin sağlık, temiz hava ve dinlence gereksinimlerini karşılayacak toplumun yararlanmasına açık kimi tesislerin yapımına ve yeterli bir sahil yolu geçirilmesine olanak veren bir derinliği içermesi, bu yerlerden yararlanmada önceliğin kamuya verilmesinin asgarî koşulunu oluşturur. Bu derinlik, denizden doğal servet ve kaynak olarak yararlanılmaya ve bu amaçlı tesislerin yapımına da elverişli olmalıdır.

Sahil şeridi derinlikleri, imar plânlı ya da henüz uygulama plânları yapılmamış yerlerde, kullanış amaçlarına göre ayrı ayrı saptanabilir. Ancak, yukarıdaki koşulları içeren bir derinliğin, her halde 100 m. den az olmaması gerekir. Sahil şeridi olarak daha dar bir alanın belirlenmesi, bu yerlerden Anayasa'nın öngördüğü kamu yararına uygun bir yararlanmayı zorlaştıracaktır.

İtiraz konusu kuralın, bu derinliği en az 20 metre olarak saptamakla, kamuya uygun bir yararlanmaya yeterince olanak sağladığı söylenemez. Kaldıki, bentte, bu derinlik "uygulama imar plânı yapılacak alanlarda" en az 20 m. olarak belirlenmiş, böylece imar plânı yapılacağı ileri sürülen sahil şeritlerinin bulunduğu her yerde bu derinlikle yetinmenin yolu açılmıştır. Yasakoyucu, takdir hakkını, ne zaman yapılacağı belli olmayan bir plânın gerekçe gösterilerek kamu yararına saptanmış genişliklerin daraltılması sonucunu doğuracak uygulamalara olanak verecek biçimde kullanamaz.

Öte yandan, Yasanın sahil şeritlerine ilişkin bu düzenlemesinin, Anayasa'nın herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu söyleyen 56. maddesiyle de uyum içinde bulunduğu söylenemez.

Çünkü, denizlerin ve göllerin ve onların devamı olan kıyıların ve kıyıları tamamlayan sahil şeritlerinin dengeli bir çevre ile yakın ilişkisi tartışmasızdır. Üstelik, kamuya açık kıyı, deniz, göl ve akarsuların kirlenmesinde sahil şeridinin kullanış biçimi en büyük etkendir.

Başka bir deyişle, sahil şeritleri ve kıyılar, kişilerin yararlanacağı doğal çevreyi oluşturur. Herkes, bu çevrede sağlıklı ve dengeli bir yaşam hakkına sahiptir. Yine Anayasa'nın bu maddesine göre, "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşın ödevidir."

Çevre koşullarına ve kamu yararı esasına göre saptanmamış sahil şeridi uygulaması, kişileri bu anayasal haktan yoksun kılar.

Oysa, bu bendin sahil şeridi olarak öngördüğü alan, çevre koşullarını ve kamu yararını gözetecek ve kişilere sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama olanağı verecek derinlikte değildir.

Açıklanan nedenlerle bu bent, Anayasa'nın 43. ve 56. maddelerine aykırı düşmekte ve iptali gerekmektedir.

b) Aynı fıkranın (b) bendinin Anayasa'ya uygunluk sorununa gelince;

Bu bent, uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre derinliğindeki bir alanın sahil şeridi olarak ayrılmasını öngörmektedir.

Yukarıda açıklandığı gibi, Anayasa Mahkemesi, sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikte kamu yararının gözetilebilmesi için en az 100 metre genişlikteki bir alanın, anayasal amaca uygun düşeceğini kabul etmekle beraber, bu bendi; en az 50 metre genişlikteki bir alanın, "kullanış amacına göre" gerekirse artırılabileceğini, kısmen de olsa, kamu yararına uygun bir kullanıma elverişli olabileceğini gözönünde tutarak, bu kuralı, iptali gerektirecek ölçüde Anayasa'ya aykırı kabul etmemiştir. Ancak bu derinliğin, en az 100 metreye yükseltilmesi, sahil şeritlerinden kamu yararının çağdaş anlayışına uygun bir yararlanma sağlıyacağı ve Anayasa'nın öngördüğü ilkelere daha uygun düşeceği kuşkusuzdur.

Açıklanan gerekçeyle bu bende ilişkin başvurunun reddi gerekir.

Bu görüşe Servet TÜZÜN, Erol CANSEL ile Yalçın ACARGÜN katılmamışlardır.

c) "c" bendinin Anayasa'ya Uygunluk Sorunu:

Dava dilekçesinde; Anayasa'da, kıyılarda sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliğinin ve kişilerin bu yerlerden yararlanma olanak ve koşullarının yasayla düzenleneceği öngörülmüştür. Bu hükme göre, ayrı özellikler gösteren kıyılarla sahil şeritlerine kullanış amaçlarına uygun bir derinlik sağlanması gerekir. Halbuki itiraz konusu maddede, kıyının

özellikleri gözetilmeden 10, 20, 50, 100 metre gibi genel ölçüler getirilmiştir. Bu özelliği dikkate almadan sağlanan 100 metre ölçüsünün de bu nedenle Anayasa'nın 43. ve 46. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Bu bentle sahil şeridinin, "Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişlikteki alanı" anlatacağı belirtilmiştir.

Anayasa'nın 43. maddesinin son fıkrasına göre, sahil şeritlerinin derinliklerinin, kullanış amaçlarına göre saptanması gerekir. Dava konusu bentte, bu derinliğin iskân dışı alanlarda "en az 100 metre" denilerek, bu alanın belirlenmesinde bu özelliğin dikkate alınmasına olanak sağlanmıştır. Bu kurala göre, derinlik hiçbir durumda 100 m. den az olmayacak, ancak kullanış amaçlarına göre arttırılabilecektir. İncelenen kuralda, kamu yararının gözetilmesini engelleyecek bir yan saptanamamış, Anayasa'ya aykırı bir yön görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle "c" bendine yönelik iptal isteminin reddi gerekir.

d) Son Fıkranın Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, bu bendin sahil şeridinin belirlenmesindeki tüm ölçüleri fiilen uygulanamaz duruma getirebileceği, bu hükme göre köy yerleşik alanı içinde bulunan yapılanma da dikkate alınarak sahil şeridinin yatay olarak en az 10 metreye düşürülebileceği; bu bendin öncelikle Anayasa Mahkemesi'nin 3086 sayılı Yasa'yı iptal ederken dayandığı gerekçeye ve iptal kararına aykırı olduğu; bu fıkranın bir ölçüde kazanılmış hakları korumaya çalıştığı, oysa yasalara aykırı durumlara dayanılarak kazanılmış hak savında bulunulamıyacağı, kıyıların devletin hüküm ve tasarrufunda bulunduğu ve bu yerlerde yapılanmaya gidilemiyeceği, bu hükmün, sahil şeritleriyle ilgili olarak öngörülen 20, 50 ve 100 metrelik ölçüleri fiilen uygulanamaz duruma getirdiği, Anayasa'nın 43. maddesine aykırı bulunduğu ve iptali gerektiği ileri sürülmektedir.

Bu bende göre, 4. maddenin (b) bendinde öngörülen 50 metre genişliğindeki alan, belediye ve mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskûn alanlarda, 10.11.1985 tarihnden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için, bulunan yapılanma da dikkate alınarak sahil şeridi en az 10 metreye düşürülebilecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.1986 günlü, Esas 1985/1, Karar 1986/4 sayılı kararında belirtildiği gibi, Anayasa, kıyılardan yararlanma için

yalnız kıyı alanının belirlenmesini yeterli görmemiş, kıyıların devamı olan ve onu çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada da kamu yararının gözetilmesi esasını getirmiştir. Bu yönde yasal düzenleme yapılırken sahil şeritleri derinliğinin, kamunun yararlanmasını engelleyecek veya ortadan kaldıracak biçimde dar tutulması Anayasa'ya aykırılık oluşturacaktır. Dava konusu Yasa'nın 4. maddesinin (a) bendinin iptali yönünde yukarıda (a) bölümünde açıklanan gerekçe, sahil şeridinin yatay olarak en az 10 metreye düşürülebilmesine olanak tanıyan bu fıkra içinde öncelikle geçerlidir.

Bu fıkraya göre, 4. maddenin öteki bentlerinde sahil şeritlerinin sağlanmasında öngörülen 20, 50 ve 100 m. lik ölçülerin en az 10 metreye düşürülmesi olanaklı duruma gelebilecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesi bu alan içinde düşünülemez.

Dava konusu kuralın, kimi koşullarla kazanılmış hakların korunması amacını güttüğü de anlaşılmaktadır.

Kıyının anayasal konumu ortaya konulurken, kıyılar üzerinde "kazanılmış hak" kavramının ne derece geçerli olduğu konusu, Kıyı Yasası'nın uygulanması yönünden büyük önem taşımaktadır.

Gerçekten, kıyı üzerinde her nasılsa yapılmış bir yapının ya da elde edilmiş bir tapunun hattâ ruhsata dayalı bir taşınmazın hukuksal koruma görüp göremeyeceği konusu, anayasal açıdan çözümlenmesi gereken bir sorundur.

Anayasa Mahkemesi, 25 2 1986 günlü, Esas: 1985/1, Karar: 1986/4 sayılı kararında bu konuyu kıyılarla ilgili olarak incelerken, Anayasa'nın 43/1. maddesindeki, "Kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu belirleyen hükmü karşısında, özel mülkiyete konu olamayan kıyıda, ... yılından önce mevzuata aykırı olarak yapılan yapılar yönünden kazanılmış hakların saklı tutulacağı kuralı uygulanamaz. Çünkü yasalara aykırı durumlara dayanılarak kazanılmış hak iddiasında bulunulamayacağı ..." biçiminde karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, ormanlarla ilgili 14.3.1989 günlü, Esas: 1988/35, Karar: 1989/13 sayılı kararında benzer görüşü yinelemiştir: "... Bir kez, yasanın bir kuralına aykırı biçimde edinilen hakka, daha üstün bir hak bulunmasına karşın, sonsuza değin geçerlilik tanımak, kazanılmış hak durumunu genişleterek Anayasa'nın özel kuralı karşısında sağlıklı kabul etmek kötü niyetlileri bu yolda davranmaya özendirir ve böylece ormanların daralması sonucunu doğurur."

12.12.1989 günlü, Esas: 1989/11, Karar: 1989/48 sayılı kararında da "Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla Anayasa'ya aykırılığı saptanan bir yasaya dayanılarak ileriye yönelik hak kazanılması ve kazanılmış bir haktan söz edilmesi olanaksızdır."

Sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararının gözetilmesine olanak vermeyecek biçimde bir derinliğin saptanması, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelleyecektir. Bu durumda, Anayasa'ya aykırılığı saptanmış bir kurala göre kazanılmış hakların varlığından da söz edilemez. Kamu yararı düşüncesiyle konumları özellik taşıyan alanların kişilere yeni olanak sağlanması amacıyla daraltılması, sahil şeridinden yararlanmada önceliği kamuya veren Anayasa ile bağdaşmaz.

Açıklanan nedenlerle bu fıkra, Anayasa'nın 43. ve 46. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir.

3– Yasanın 5. Maddesi Yönünden:

Dava dilekçesinde, ayrı gerekçe belirtilmeksizin Yasa'nın 5. maddesinin de iptali istenilmektedir.

Bu madde, Anayasa'nın kıyıya ilişkin kimi ilke ve kurallarını gösteren ve bu arada, anayasal kıyı rejiminin kurulabilmesi için, saptanması zorunlu, "kıyı kenar çizgisinin" gerçekleştirilmesini öngören bir düzenlemeyi içermektedir.

1982 Anayasası, kendisinden önce oluşan ve özellikle, 1961 Anayasası'nın kabul edttiği doğal kaynak ve servetlere ilişkin ilkenin ışığı altında, yargı organlarınca oluşturulan kıyı rejimini aynen benimsemiştir. 3621 sayılı Yasa ise, Anayasa'nın öngürdüğü kıyı rejimini genelde korumuş, 5. maddesinde anayasal ilkeler tekrarlandıktan sonra kıyı kenar çizgisinin saptanması yolunda, idareye görev verilmiş, kıyı kenar çizgisinin saptanmadığı bölgelerde ise, bu görevin yapılmasının yolu belirlenmiştir. Kıyı kenar çizgisinin saptanmasındaki amaç, kıyının tüm boyutlarıyla ortaya konulması, doğal olarak kamuya açılması zorunlu bu alandaki hukuka aykırılıkların giderilmesidir. Bu tür bir saptamadan sonra, devletin kamu malını korumakla yükümlü yönetsel ve hukuksal birimleri, Anayasa'ya aykırı oluşmuş tüm işgal, eylemli durum ve özel yapılanmaları, kimin olursa olsun, sona erdirmek ve bu amaçla tüm hukuksal yolları işletmekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, kıyı rejiminin tüm hukuksal boyutları ile ortaya konulmasının doğal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Kısaca bu maddeye göre, Yasa'nın öngördüğü kıyı kenar çizgisi saptandıktan ve kıyı alanı

4– Son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİNE,

5– Maddenin "Deyimler" sözcüğüyle yaptığı tanımları içeren birinci fıkrasının öbür bölümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C. 5. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D. 7. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E. 9. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F. 10. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

G. 11. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

H. Yasa'nın 4. maddesinin son fıkrasının iptal edilmesi karşısında, uygulama olanağı kalmayan 17. maddesindeki "4 üncü maddesinin son fıkrası hükmü 1.3.1985 tarihinde, diğer ..." ibaresinin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 29. maddesi uyarınca İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

I. Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddeleri gereğince, iptal kararının doğuracağı boşluğun niteliği gözetilerek, 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendine ilişkin iptal hükmünün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine, OYBİRLİĞİYLE,

18.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1990/23

Karar Sayısı : 1991/29

3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 4. maddesinde sahil şeridinin "Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde; uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre genişliğindeki alanı, uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde veya dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alanı, Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alanı kapsayacağı" biçiminde hüküm yer almaktadır.

Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasında, "Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada" öncelikle kamu yararının gözetileceği ve son fıkrasında ise, "Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartlarının kanunla düzenleneceği" belirtilmiştir. Maddenin tüm fıkraları birliktede değerlendirildiğinde; sahil şeritlerinin kıyılar gibi "Devletin hüküm ve tasarrufu altında" bulunmakla beraber, kıyılardan yararlanmanın sadece kıyı alanının belirlenmesi ve korunması ile sağlanamıyacağı ve kıyıya bitişik ve onu izleyen sahil şeritlerinde de "kamu yararının öncelikle gözetilmesi" ile bu amacın gerçekleşebileceğinin kabul edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Anayasakoyucunun, kıyıyı; yalnız deniz, göl ve akarsuya bitişik, bir doğa parçası değil çok boyutlu kavram olarak öngördüğü belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Zira, Anayasa'nın 43. maddesinde "kıyılardan yararlanma" koşulları düzenlenirken Anayasa'nın 168. maddesinde olduğu gibi sadece kıyıların Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunun belirtilmesi ile yetinilmeyip ayrıca deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen SAHİL ŞERİTLERİNDEN YARARLANMADA öncelikle KAMU YARARININ gözetileceği ve kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartlarının kanunla düzenleneceğine ilişkin kurallara da yer verilmiştir.

Bu konuda Anayasa'ya aykırılık sorunu bakımından önemli olan ve açıklığa kavuşturulması gereken husus, sözü edilen 43. madde ile korumak

istenen "kıyılar" ve "sahil şeritleri" ile ilgili deyimler almaktadır. Kıyılar, deniz ve göllerin devamı olup, bunlardan ayrılması mümkün olmadığı cihetle, deniz ve göllerden yararlanmak ancak, kıyının kullanılmasının herkese açık olması ile sağlanabilecektir. Kıyılardan bu biçimde yararlanma ise ancak, kıyıların devamı olan ve onu çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada da kamu yararının gözetilmesi ile gerçekleşebilir. Bu konuda yasal düzenleme yapılırken sahil şeritlerinin derinliğinin, bu yerlerden kamunun yararlanmasını engelliyecek ve ortadan kaldıracak biçimde çok dar boyutta tutulması, halinde Anayasa'ya aykırılık sorunu ortaya çıkacaktır.

Yabancı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de sanayileşme ve kentleşmenin yoğunlaşması ile birlikte artan turizm ve dinlenme ihtiyacının karşılanması bakımından kıyılardan yararlanma isteğinin artmış olması, bu yerlerden sosyal adalet gereği çok sayıda kişinin yararlanmasını sağlamak ve ayrıca tabiî servet ve kaynak olarak değerinin korunmasına yönelik önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmiştir. Bugün bu yerler artık salt kara ile su arasında bir sınır çizgisi biçiminde değil, denizden karaya doğru şeritler halinde uzanan, kıyının kullanım ve korunmasını sağlayan ve buranın doğal yapısına uygun olarak uzunlamasına ve derinlemesine olmak üzere iki boyutlu bir takım bölgeleri kapsayan bir alan olarak kabul edilmektedir. Nitekim Anayasa'nın kamulaştırma ile ilgili 46/3. maddesinde, yukarıda belirtilen kamusal ihtiyacın yeterince karşılanması için kıyıların korunması amacına yönelik kamulaştırmaya ilişkin özel düzenlemeye gidilmiş olması da, kıyılara verilen önemi göstermektedir.

Yabancı ülkelerde sahil şeritlerine ilişkin olarak, bu yerlerden kamu yararı gereği herkesin serbestçe yararlanma imkân ve şartlarının sağlanması bakımından kıyı çizgisinden başlıyarak asgari 300 metre gibi yeterli ve çok boyutlu alanlar belirlendiği ve ülkemizde de daha önce 1972 yılında 6785 sayılı Kanun'a Ek 7. ve Ek 8. maddelerine göre hazırlanan yönetmeliğin 1.08 maddesinde, bu husus açıkca "Deniz ve göl kenarlarında kara yönünde en az 100 metre genişlikteki kuşak (şerit) içinde toplumun yararlanmasına ayrılmayan tesis yapılamaz" biçimindeki kuralla düzenlendiği ve böylece geçmişte Anayasa'da kıyılarla ilgili hüküm bulunmadığı dönemde kanun ve yönetmeliklerle korunan "Kamu yararı"nın, Anayasal güvenceye kavuşturulduktan sonra, Anayasa buyruğunu yerine getirme görünümü altında genelde sahil şeritleri için 100 metrelik bir derinlik kabul edilip, sözü edilen maddenin (b) bendinde bu alanın 50 metre gibi çok daha dar bir biçimde belirlenmesi, bu yerlerden Anayasa'nın öngördüğü kamu yararına uygun bir yararlanmayı engelliyecektir.

Bu durumda, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 4. maddesinin birinci fıkrası (b) bendi hükmünün, aynı maddenin birinci fıkrası (a) bendi ve son fıkrasına ilişkin olarak mahkemece kabul edildiği gibi Anayasa'nın 43. maddesinin bütünü ve özellikle birinci ve üçüncü fıkrası ile uyum içinde bulunmadığı ve bu nedenle Anayasa'ya aykırı olduğu açıkca gözlenmektedir.

Çoğunluğun 18/9/1991 günlü, 3621 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrası (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin görüşüne yukarıda açıklanan nedenlerle katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1990/23

Karar Sayısı : 1991/29

17 Nisan 1990 tarihinde yürürlüğe giren 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 4. maddesinin "b" ve "c" bentlerini Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı bulmayan çoğunluk görüşüne, aşağıdaki gerekçelerle katılmıyorum:

Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrası "Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir" demektedir. Bu suretle sahil şeritlerinin de derinliklerinin saptanmasında kullanılacak ölçütü Anayasa bizzat göstermiş bulunmaktadır; bu derinlikler sahil şeritlerinden yararlanma amaçlarına göre belirlenecektir. Anayasa'nın koyduğu bu ölçütü, kanunkoyucunun Kıyı Kanunu düzenlemesiyle değiştirmesi ve Türkiye'deki tüm sahil şeritlerinin derinliklerini kullanış amaçları doğrultusunda, doğal çevrenin korunmasını ve toplumun da bu yerlerden yararlanma biçimini de düzenlemek üzere ayrı ayrı belirleyecek yöntemler getirecek yerde, bu derinlikleri uygulama imâr plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imâr plânı bulunsun veya bulunmasın, yatay olarak en az 50 metre genişliğindeki alan (4. maddenin "b" bendi); Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imâr plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre genişliğindeki alan (4. maddenin "c" bendi) olarak, toptancı bir anlayışla metre ölçütü ile belirlemesi, Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasına aykırıdır.

Böyle bir sahil şeridi derinliği belirleme yöntemi kıyıların hızla tüketilmesine ve doğal kaynaklarını yok olması sonucuna götürür. Örneğin deniziyle, kumuyla, doğal zenginlikleriyle toplumun yararlanmasına olabildiğince açık tutulması gereken bir sahil şeridi, 50 ve 100 metrelik kısıtlama kıskacına alınarak, şeridin geri kalan kısmı betonlaşmaya terkedilirse, Anayasa'nın 43. maddesinin ikinci fıkrasındaki "kullanış amacı" gözetilmemiş ve doğal güzellikler, dolayısıyla toplumun buralardan yararlanma hakkı bertaraf edilmiş olur. Oysa ki, Anayasa'nın 43. maddeye destek vermek için konmuş olan 46. madde, "Kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir" hükmüyle, sahillerde ve sahil şeritlerinde kullanma amacına uygun olarak yapılacak düzenlemelerde, gerekiyorsa kamulaştırmaya da yer vermektedir. Bu uygulamaların büyük külfet getireceği gerekçesiyle Anayasa'nın sahil şeritlerinin belirlenmesi için öngördüğü "kullanma amacına göre" derinliklerin saptanması görevinden kaçınmak da 43. maddenin ikinci fıkrasıyla bağdaşmamaktadır.

Üye
Erol CANSEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1990/23
Karar Sayısı : 1991/29

Anayasamız, kıyılar ve sahil şeritlerine ilişkin temel ilke ve kuralları esas itibariyle 43. maddesiyle düzenlemiştir. Bu maddeye göre;

"**Madde** 43.– Kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir."

Bu düzenleme karşısında Anayasa'nın kıyılar ve sahil şeritlerine ilişkin olarak üç temel ilkeyi kabul ettiği açıkça görülmektedir. Bu ilkeler,

— Kıyılar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

— Kıyı ve sahil şeritlerinden yararlanmada öncelik kamuya aittir.

— Sahil şeritlerinin derinliği KULLANILIŞ AMAÇLARINA göre yasayla düzenlenecektir.

Ayrıca kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları da yasayla belirlenecektir.

Anayasamızın 43. maddesinde kurmak istediği rejim, kıyılarla ilgili olarak, 4.4.1990 günlü, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu" ile önemli ölçüde gerçekleştirilmiş olmakla birlikte aynı şeyi sahil şeritleri yönünden söylemek olanağı yoktur.

İptali istenen Kıyı Kanunu'nun 4. maddesiyle sahil şeritlerinin derinliği,

a) "Uygulama imar plânı yapılacak alanlarda yatay olarak en az 20 metre"

b) "Uygulama imar plânı bulunmayan belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki yerleşik alanlarda, çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 50 metre"

c) "Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışındaki iskân dışı alanlarda çevre düzeni ve/veya nazım imar plânı bulunsun veya bulunmasın yatay olarak en az 100 metre"

— "(b) bendinde tespit edilen alan, belediye mücavir alan sınırları dışında ve köy yerleşik alanı içinde, daha önce yürürlükte bulunan mevzuat hükümlerine uygun yapıların bulunduğu meskun alanlarda, 10.11.1985 tarihinden önce köy nüfusuna kayıtlı ve köyde sürekli oturanlar tarafından, konut olarak yapılacak yapılar için, mevcut teşekkül de dikkate alınarak sahil şeridi yatay olarak en az 10 metre" olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Böylece kıyılarla sahil şeritlerinin, Anayasa'nın öngördüğü şekilde kullanılış amaçları gözetilmeksizin, derinliklerinin subjektif şekilde belirlenmesi karşısında; "Kıyı Kanunu"nun Anayasa'nın öngördüğü rejimi "sahil şeritlerinin derinliği yönünden" gerçekleştirmiş sayılamıyacağı açıktır.

Sahil şeritleri kıyının devamı ve onun kullanılmasını sağlayan zorunlu arazi parçalarıdır.

Kıyılardan yararlanma, ancak sahil şeritleri aracılığı ile, kıyıların, doğal kaynak ve zenginliklerinin korunması da sahil şeritleriyle olanaklıdır. Bu nedenle de sadece kıyının belirlenip korunduğu bir düzenleme ile amaca ulaşılamaz.

Bu durumu dikkate alan Anayasakoyucu, Anayasa'nın 43. maddesiyle "kıyılarla kullanılış amaçlarına göre sahil şeritlerinin derinliklerinin" yasayla saptanmasını öngörmüş bulunmaktadır. Aslında kıyılar doğal nitelikleri ve konumları nedeniyle kendiliklerinden ortaya çıkan tarıma elverişsiz ve sahipsiz arazi grubu olup bu yerlerin yasal düzenlemelerle

daraltılıp genişletilmesi söz konusu olamayacağından Yasakoyucunun belirleyeceği derinlikler sahil şeritlerine yöneliktir.

Anayasamız bu derinliklerin belirlenmesinde Yasakoyucunun takdirine veya subjektif tercihlerine göre değil objektif kıstaslara dayalı bir sistem getirmiştir. Anayasa'nın öngördüğü ve buyurduğu sistem, tüm kıyılarla sahil şeritlerinin "KULLANIM AMAÇLARINA GÖRE" derinliklerinin belirlenmesidir. Anayasa'nın buyruğunun yerine getirilmesi için tüm kıyılarımızla sahil şeritlerimizin öncelikle ne tür kullanıma uygun olduklarının saptanıp durumlarına göre kullanım amaçlarının bilimsel olarak ortaya konması ve derinliklerin buna göre belirlenmesi şarttır. Kıyılarımızın turizm, dinlenme, doğal zenginliklerin korunması, tarihsel değerlerin korunarak saklanması, balıkçılık, yatçılık, kentsel veya kırsal yerleşim alanları gibi hangi amaç doğrultusunda kullanmaya elverişli oldukları ve bu konumlarına göre hangi amaç doğrultusunda kullanılması gerektiği plânlandıktan ve bütün bu hususlar bilimsel şekilde ortaya konduktan sonra sahil şeritlerinin derinliklerinin de bu amaçlara ve kullanıma uygun şekilde yasayla saptanması gerekmektedir. İşte sahil şeritlerinin derinliklerinin belirlenmesinde, Anayasa'nın öngördüğü ve buyurduğu sistem bu olduğu halde, Anayasa'nın öngörmediği şekilde subjektif olarak sahil şeritlerinde 100-50-20 ve 10 metrelik derinlikler saptanması karşısında "Kıyı Kanunu"nun bu düzenlemelerin Anayasa buyruğunu yerine getirmekten uzak ve bu haliyle Anayasa'ya aykırı olduğu inancında bulunduğum için;

4.4.1990 günlü, 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun,

1) 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin ve son fıkrasının iptali yönünde beliren çoğunluk görüşüne yukarıdaki nedenlerle katılıyor,

2) 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinin de aynı nedenlerle Anayasa'ya aykırı olup iptalleri gerektiği inancı ile bu iki bendi Anayasa'ya aykırı görmiyerek iptal istemini reddeden çoğunluk görüşüne katılamıyorum.

Üye
Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1990/38

Karar Sayısı : 1991/32

Karar Günü : 26.9.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay 6. Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 3194 sayılı İmar Yasası'nın 9. maddesine 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkranın, Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından, 25.2.1972 günü onaylanan 1/1000 ölçekli İstanbul Kartal imar uygulama plânının 85 LL ve 85 MM paftalarında belirlenen alanlarda, her ölçekte re'sen plân yapma, yaptırma onaylama yetkisi üç yıl süre ile 5.3.1990 günlü, 27/0633 sayılı Başbakanlık oluru uyarınca Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na verilmiştir. Anılan paftalarda bu yetkiye dayanılarak gerçekleştirilen imar plânı değişikliğinin iptali istemiyle açılan davada, dava konusu işlemin dayanağını oluşturan 3194 sayılı Imar Yasası'nın 9. maddesine 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkranın Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Bu savı ciddî bulan Danıştay 6. Dairesi, söz konusu düzenlemenin, Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine aykırı olduğu kanısına vararak iptali istemiyle 8.11.1990 günlü kararla doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran Danıştay 6. Dairesi'nin başvuru kararındaki gerekçe özetle şöyledir:

3194 sayılı İmar Yasası'nın 8. maddesinde belediye ve mücavir alanları içerisinde nazım ve uygulama imar plânlarının ilgili belediyelerce yapılacağı veya yaptırılacağı ve belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe

gireceği hükme bağlanmıştır. Aynı Yasa'nın 9. maddesinde ise, maddede sayılan hallerde plân yapma yetkisi istisnai olarak Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na verilmiştir. 3194 sayılı Yasa'nın bu maddesine daha sonra yürürlüğe giren 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkra uyarınca gerekli görülen hallerde 3030 sayılı Yasa'ya tabi belediyeler dahil imar plânı yapma hususunda belediyelere verilen yetkilerin Başbakan onayı ile geçici olarak Bayındırlık ve İskân Bakanına verilebileceği kabul edilmiştir. Dava konusu Başbakanlık işlemi ise, anılan yetkiye dayanılarak re'sen plân yapma, yaptırma, değiştirme ve onama yetkisinin üç yıl süre ile Bayındırlık ve İskân Bakanı tarafından kullanılmasına ilişkin bulunmaktadır.

Anayasa'nın 6. maddesinde hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisini kullanamayacağı belirtilmiş, 127. maddesinde ise, kamu tüzelkişileri olan yerel yönetimlerin kuruluş, görev ve yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak yasa ile düzenleneceği belirtildikten sonra aynı maddenin beşinci fıkrasında, "Merkezî idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir." hükmüne yer verilmiştir.

Bu hükümle merkezî idareye yerel yönetimler üzerinde yasada belirtilen esas ve usuller içinde idarî vesayet yetkisi verilmiş, ancak merkezî idareye bu yetkinin ötesine geçerek yerel yönetimlere yasa ile verilen yetkileri bizzat kullanma izni verilmemiştir.

Bilindiği üzere idarî vesayet merkezî yönetimin vesayet yetkisine bağlı diğer kamu tüzelkişilerinin yürütülebilir (icraî) kararlarını onaylama, reddetme, istisnai olarak da yerine geçerek karar verme yetkisidir. İdarî vesayetten söz edilebilmesi için herşeyden önce idarî makamlarca oluşturulmuş bir işlem veya kararın bulunması gerekir. Oysa 3194 sayılı Yasa'nın 9. maddesine 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkra hükmü, merkezî idareye tanınan idarî vesayet yetkisinin sınırlarını aşarak belediyelere yasa ile verilen plân yapma yetkisinin Başbakan tarafından merkezî yönetime aktarılması olanağını getirmektedir. Diğer bir anlatımla merkezî idare yerel yönetimin yerine konulmaktadır. Bu durumun, merkezî yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetimini vesayetle sınırlayan Anayasa'nın 127. maddesine aykırılığı açıktır.

Öte yandan Anayasa'nın Başbakanın görev ve sorumluluğunu düzenleyen 112. maddesinde, Başbakanın Bakanlar Kurulunun başkanı olarak,

bakanlıklar arasındaki işbirliğini sağlamak ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmekle görevli olduğu belirtilmiştir. Başbakana verilen bu genel koordinasyon ve gözetim yetkisinin, yerel yönetimlerin yasal görevlerinden olan imar plânı yapma yetkisinin merkezî idareye aktarılmasını kapsamayacağı açıktır. Üstelik yasa hükmü ile Bayandırlık ve İskân Bakanlığının şahsına geçici fakat belirsiz bir süre için parsel bazına kadar her ölçekli plânlarda re'sen değişiklik yapmaya yetki verilmektedir. Başbakanın yasa ile böyle bir yetki ile donatılması, O'nun Anayasa ile çizilen görev ve yetki sınırını aşmaktadır.

Bütün bu nedenlerle 3194 sayılı İmar Yasası'nın 9. maddesine 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkranın Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine aykırı olduğu kanısına varılmıştır.

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralını da İçeren 3194 sayılı İmar Yasası'nın 3394 Sayılı Yasa İle Değişik 9. Maddesi Aynen Şöyledir:

İmar Plânlarında Bakanlığın Yetkisi:

"**Madde** 9.– Bakanlık gerekli görülen hallerde, kamu yapıları ile ilgili imar plânı ve değişikliklerinin, umumî hayata müessir âfetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Kanunu'nun uygulanması amacıyla yapılması gereken plânların ve plân değişikliklerinin, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar plânlarının veya içerisinden veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme plânlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.

Bir kamu hizmetinin görülmesi maksadı ile resmî bina ve tesisler için imar plânlarında yer ayrılması veya bu amaçla değişiklik yapılması gerektiği takdirde, Bakanlık, valilik kanalı ile ilgili belediyeye talimat verebilir veya gerekirse imar plânının resmî bina ve tesislerle ilgili kısmını re'sen yapar ve onaylar.

Bakanlık birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar plânlarının hazırlanmasında, kabul ve onaylanması safhasında ortaya çıkabilecek ihtilafları halleder, gerektiğinde re'sen onaylar.

(Ek: 20.6.1987–3394/7 md.) Yukarıdaki fıkralarda öngörülenler dışında da gerekli görülen hallerde, 3030 sayılı Kanuna tabi belediyeler

dahil, imar plânı hususunda belediyelere verilen bütün yetkiler, Başbakanın onayı ile geçici olarak Bayındırlık ve İskân Bakanına verilebilir. Bu durumda Bakan; bölge çevre düzeni plânları bulunan alanlar dahil mücavir alan, belediye ve imar hudutları içindeki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar plânları ile revizyonlarını, tamamen veya kısmen plân değişiklikleri dahil ada ve parsel bazına kadar re'sen yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve onaylamaya yetkilidir. Belediyeler bu şekilde onanan plân ve değişikliklerine uymak zorunda olup; bunlar üzerinde her türlü revizyon ve değişiklikler de aynı usulle yapılabilir.

Kesinleşen plânlar ilgili belediyelere ve valiliklere tebliğ edilir. Bu plânların uygulanması mecburidir.

Re'sen yapılan plânlardaki değişiklikler de yukarıdaki usullere tabidir."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları

1. "**Madde** 6.– Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

2. "**Madde** 112.– Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde andiçerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tâbi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yolluk alırlar."

3. "**Madde** 127.– Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla

belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasa'nın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organlar veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 21.12.1990 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen Yasa kuralı, itiraza dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı:

Itiraz konusu kuralın anlam ve kapsamına geçmeden önce, Yasakoyucunun imar plânları konusunda bugüne kadar merkezî idareye ve belediyelere verdiği yetkilerin durumunu belirlemek önem taşımaktadır.

9.7.1956 günlü, 6785 sayılı İmar Yasası'nın 26. ve 29. maddelerinde Bakanlık, Belediye Meclislerince kabul edilen İmar ve yol istikamet plânlarını aynen ya da değiştirerek onamaya veya değiştirilmek üzere geri çevirmeye yetkili kılınmıştır. 20.7.1972 günlü, 1605 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle Bakanlığın bu konudaki yetkileri biraz daha genişletilmiştir.

Yürülükte bulunan 3.5.1985 günlü, 3194 sayılı İmar Yasası İmar plânı konusunda yerel yönetimlerin yetkilerini bir yönüyle arttırmıştır. Şöyle ki, 3194 sayılı Yasa'nın 8/b maddesinde, nazım ve uygulama imar plânlarının, bölge plânı ve çevre düzeni plân kararlarına uygun biçimde, ilgili belediyelerce yapılması ve yaptırılması ve belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe konulması esası getirilmiştir.

3194 sayılı Yasa'nın itiraz konusu kuralı da içeren 9. maddesinin "İmar Plânlarında Bakanlığın Yetkisi" başlığını taşıyan ilk fıkrasında ise; Yasa nın 8. maddesi uyarınca plânların ilgili belediye meclislerince onaylanarak başka herhangi bir işleme gerek olmaksızın kesinleşmesi ilkesine ayrılıklık getirilerek Bakanlığın yetkili olduğu alanlar belirlenmiştir. Buna göre; Bakanlık gerekli görülen durumlarda, kamu yapıları ile ilgili imar plânı ve değişikliklerinin, genel yaşama etkili afetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Yasası'nın uygulanması amacıyla yapılması gereken plânların, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar plânlarının, içerisinden veya çevresinden demiryolu veya karayolu geçen, hava alanı bulunan veya hava yolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme plânlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.

Maddenin ikinci fıkrasında, bir kamu hizmetinin görülmesi maksadı ile resmî bina ve kuruluşlar için imar plânlarında yer ayrılması veya bu amaçla değişiklik yapılması gerektiğinde Bakanlığa yine birinci fıkrada olduğu gibi re'sen hareket etme olanağı tanınmaktadır.

Üçüncü fıkrada da, Bakanlığın, birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar plânlarının hazırlanmasında, kabul ve onaylanması evrelerinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde doğrudan yetkili olduğu kabul edilmektedir.

Böylece plânlama konusunda yerel yönetimler ön plâna çıkmakla birlikte yetkilerin merkezle yerinden yönetim birimleri arasında daha ayrıntılı biçimde paylaşıldığı bir dönem başlatılmıştır. Bu dönemde merkezî yönetimin ve yerel yönetimin görev alanlarının yasa ile belirlenmiş olması nedeniyle yetki çatışmasına yol açılmamıştır. Burada Bakanlığın, imar plânlarının kamu yararı ve ülke geneli ile ilgileri nedeniyle, sayılan özellikleri taşıyan somut yerlerle sınırlı olarak daha çok makro düzeyde yetkili kılındığı görülmektedir. Merkezî yönetim, yerel yönetimlere bırakılan işlerde ise ancak yasada açıkça belirlenen konularda Anayasa'nın 127. maddesindeki idarî vesayet yetkisini kullanabilecektir.

Maddeye 20.6.1987 günlü, 3394 sayılı Yasa ile eklenen itiraz konusu dördüncü fıkra hükmü ise, kendisinden önce gelen fıkralardaki düzenlemelere gereksiz kılan nedeni ve sınırı belirsiz bir yetki ile plânlama sürecinde merkezî idarenin tek başına söz sahibi olduğu yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. "Gerekli görülen hallerde" gibi soyut bir anlatımla açıklanan bu yetkinin etkili bir yargı denetimine bağlı olduğu düşünülemez. Gerçekten fıkrada yer alan aşağıdaki hüküm bu durumu bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır:

"Yukarıdaki fıkralarda öngörülenler dışında da gerekli görülen hallerde, 3030 sayılı Kanuna tâbi belediyeler dahil, imar plânı hususunda belediyelere verilen bütün yetkiler Başbakanın onayı ile geçici olarak Bayındırlık ve İskân Bakanı'na verilebilir. Bu durumda Bakan; bölge çevre düzeni plânları bulunan alanlar dahil mücavir alan, belediye ve imar hudutları içindeki çevre düzeni, nazım ve uygulama imar plânları ile revizyonlarını, tamamen veya kısmen plân değişiklikleri dahil ada ve parsel bazına kadar re'sen yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve onaylamaya yetkilidir. Belediyeler bu şekilde onanan plân ve değişikliklerine uymak zorunda olup; bunlar üzerinde her türlü revizyon ve değişiklikler da aynı usulle yapılabilir."

Bu düzenleme ile, artık ada ve parsel düzeyine kadar inen çok geniş bir alanda hareket serbestisine kavuşturulan Bakanlığın plânlama konusundaki yetkilerini kullanmak için maddenin ilk üç fıkrasına gereksinimi kalmamıştır. Daha açık bir anlatımla, bu fıkralar hukukî varlıklarını sürdürmelerine karşın eylemsel işlevlerini yitirmişlerdir. İtiraz konusu düzenleme, yalnız bu fıkraları değil 3194 sayılı Yasa'nın plânlama yetkisini belediyelere veren ve bu konudaki ana kuralı oluşturan 8. maddesi hükmünü de etkisiz duruma getirmiştir.

Yeni düzenlemenin hem esas kuralı koruyan hem de onu etkisiz hale getirmeye çalışan bu çelişkili yapısı, merkezî idare ile belediyeler arasında niteliği tartışmalı karmaşık bir hukukî yapı doğmasına yol açmıştır.

B– Yasa Kuralının Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu:

Gerekçe bölümünde özetle belirtildiği üzere itiraz yoluna başvuran Danıştay 6. Dairesi, başvuru kararında Anayasa'ya aykırılık gerekçesini Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine dayandırmaktadır. Bunlardan 127. madde, Anayasa'ya uygunluk denetiminde diğerlerine göre öncelikli bir yere sahip bulunduğundan incelemeye bu maddeden başlanılması ve ayrıca Anayasa'nın 2. maddesi yönünden de inceleme yapılması yerinde olacaktır.

1– Anayasa'nın 127. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın 127. maddesinin ilk fıkrasında; "Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir." denilerek yerel yönetimlerin genel bir tanımı yapıldıktan sonra ikinci fıkrasında bu yönetimlerin kuruluş ve görevleri ile yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak yasayla düzenleneceği belirtilmektedir.

Birbirini tamamlar nitelikte olan bu iki fıkra bağlamında yerel yönetimlerde; yerel ortak gereksinimler, tüzelkişilik, organlarının halk tarafından seçilmesi, işlem ve eylem yetkisinin oluşu, kuruluş, seçim ve yetkilerinin yasa ile düzenleneceği gibi bazı özellikler göze çarpmaktadır.

Beşinci fıkrada ise, itiraz konusu kural bakımından büyük önem taşıyan yerel yönetimlerin merkezi yönetimle ilişkisi düzenlenmekte dir. Burada yerel yönetimlerin özerkliği ile yönetimin bütünlüğü ilkesi çerçevesinde idarî vesayet yolu ile bir denge kurulduğu görülmektedir. Gerçekten: "Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir." diyen beşinci fıkra hükmü, merkezî yönetimin yetkilerini ayrıntıya varan bir titizlikle düzenlerken, merkezî-yerel yönetim ilişkisinde dengenin iki yönetimden herhangi birinin lehine bozulmasını önlemek istemiştir. Böylece yerel yönetim–merkezî yönetim ilişkisinde bir dengeyi zorunlu gören Anayasakoyucu yerel yönetimlere özerklik tanırken merkezî yönetime de onlar üzerinde bir denetim yetkisi vermiştir. Ancak idarî vesayet adı veilen bu denetimin çerçevesini yine kendisi çizerek iki yönetim arasında doğabilecek yetki çatışmalarını önlemek istemiştir.

Anayasa uyarınca merkezî yönetimle yerel yönetimler arasında bir denetim ilişkisi kurulacaksa bunun ancak idarî vesayet yetkisinin kullanıl-

ması biçiminde olacağı söylenebilir. İdarî vesayet, merkezî yönetimin, yerel yönetimlerin icrai kararlarını onama, geri çevirme ve kimi ayrık durumlarda da değiştirerek onama yetkisidir. Başka bir anlatımla, merkezî yönetime yerinden yönetim organları ve onların çalışmaları üzerinde, kamu yararını korumak amacıyla üst otoritelere yasayla verilen yetkilerin bütünüdür. Bu yetki yerel yönetimlerin yetkisini ortadan kaldıracak, etkisiz kılacak biçimde kullanılamaz.

Anayasa, idarî vesayetin hangi amaçlarla kullanılacağını kurala bağlamakla yetinmemiş, ilke ve yöntemlerinin de yasa ile belli edilmesi koşulunu aramıştır. İdarî vesayetin ayrık bir türü olan, yasa ile yerel yönetime bırakılan işlemlerin yerine geçme yolu ile merkezî yönetimce yapılması, ancak kapsam ve sınırının yasada açıkca belirtilmesi, bu yetkinin yerel yönetimin yasalarla kendisine verilen görevi yerine getirmekten kaçınması, bunda çok gecikmesi gibi kamu yararı ya da haklı bir nedene dayalı olması ve anayasal ölçütler dışına çıkmamasına bağlıdır.

Itiraz konusu kural ise, merkezî yönetimin gerekli gördüğü hallerde yerel yönetimlerin yerine geçerek plânlamayı parsel düzeyine kadar düzenleme yetkisi vermektedir. Böylece yerel yönetimlerin yasa ile kendilerine verilen plânlama yetkilerini yerel gereksinimlere göre kullanmalarını olanaksız duruma getirmektedir. Yasada yerel yönetimlere ait olan yetkilerin geçici olarak alınabileceği belirtilmekle birlikte bunun için bir sınırlama getirilmediğinden bu yetkilerin merkezî yönetimce çok uzun süre kullanılması olanağını getirmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin özerkliğine idarî vesayet yetkisinin kullanılması dışında bir müdahale olanağı tanımayan Anayasa'nın 127. maddesi ile bağdaşmamaktadır. İtiraz konusu düzenlemede bir idarî vesayet ilişkisinin varlığından değil, merkezî yönetimin yerel yönetimlerin plânlama yetkilerine yukarıda özetlenen nedenler dışında ve sınırı belirsiz biçimde gelişigüzel el atmasından söz edilebilir.

Yerel plânların ülke ve bölge düzeyindeki plânlarla, çevresel ve varsa metropoliten alan plânlamalarıyla uyum içinde olması gerekir. Bu nedenle imar plânlamasının mutlaka ve yalnızca yerel bir gereksinim olarak nitelendirilmesi zordur. İmar plânlarının bu çok yönlü durumu nedeniyle Yasakoyucu, yetkileri merkezî yönetim ile yerel yönetim arasında paylaştırmıştır. Merkezî yönetime bırakılan yetkilerin kamu yararı ve ülke geneli ile ilgileri nedeniyle sayılan özellikleri taşıyan somut yerlerle sınırlı makro düzeyde yetkiler olduğu görülmektedir. Anayasa'da imar plânı yapılması yetkisinin kime ilişkin olduğu her ne kadar açıklanmamış ise de, yerel imar plânlarının düzenlenmesinin her aşamasında insan ve yerel ortak gereksinimlerin ön plânda yer aldığı gözardı edilemez. Buna göre yerel ortak

gereksinimleri karşılamakla görevli yerel yönetimleri, yerel imar plânlarının yapılmasında parsel düzeyine kadar "... gerekli görülen hallerde ..." gibi takdire göre bir uygulamaya yol açan soyut bir anlatımla, karar süreci dışında bırakan itiraz konusu kuralı, genel ve makro düzeydeki imar plânlaması işinin bir bölümünü re'sen merkezî yönetime bırakan düzenlemelerin kapsamı içinde düşünmek de olanaksızdır.

Böylece, itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 127. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan yerel yönetimlerin görevlerinin kanunla düzenleneceği ilkesine ve aynı maddenin beşinci fıkrasına aykırı olduğu kanısına varılmıştır.

2- Anayasa'nın 112. Maddesi Yönünden İnceleme:

Dava dilekçesinde; Başbakan'ın görev ve siyasî sorumluluğunu düzenleyen Anayasa'nın 112. maddesinde Başbakan'a verilen genel koordinasyon ve gözetim yetkisinin, yerel yönetimlere tanınan imar plânı yapma yetkisinin merkezî yönetime aktarılmasını kapsamadığı belirtilerek itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Gerçekten Anayasa'nın 112. maddesinin birinci fıkrasında, Başbakan'a Bakanlar Kurulunun Başkanı olarak, bakanlıklar arasında işbirliğini sağlamak ve hükûmetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmek görevi verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 23-25.10.1969 günlü, Esas 1967/41, Karar 1969/57 sayılı kararında da belirtildiği gibi; Anayasa'nın bu kuralını, Başbakan'ın görevlerini sınırlandırıcı nitelikte değil, onun en başta gelen görevini belirtmek üzere konulmuş bir kural olarak yorumlamak yerinde olur. Öte yandan, Anayasa'nın 113. maddesinin birinci fıkrasında bakanlıkların kurulmasının, kaldırılmasının, görevleri, yetkileri ve teşkilâtının yasayla düzenleneceği belirtilmektedir. Bu da göstermektedir ki Anayasa, bakanların ve Başbakan'ın tüm görevlerini bildiren ayrıntılara yer vermiş değildir. Öyleyse Başbakan'a Anayasa'nın öbür kurallarına, genel hukuk ilkelerine aykırı olmamak, amacı aşmamak ve 112. maddesindeki konumuna da uygun olmak koşuluyla kimi görev ve yetkileri verilebilir. Bu çerçeve içinde Başbakan'a genelde verilen salt onay yetkisinin, olay bağlamında, Anayasa'nın 112. maddesine herhangi bir aykırılığı saptanamamıştır.

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus Yasa'da "Başbakan, Bakan" sözcüklerinin kullanılmasıyla kişilere yetki verilip verilmediğidir. Gerçekte uygulamada bir terim birliği olmadığı gözönünde bulundurularak, "Başbakan" denilirken Başbakanlığın, "Bakan" denilirken Bakanlığın anlaşılması gerektiği, yetkililerce yöntemine uygun

biçimde hazırlanacak teklifin Başbakan ve Bakan tarafından onaylanarak yürürlüğe konulacağı söylenebilir.

3- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen Cumhuriyetin "Hukuk Devleti" niteliğinde en önemli işlev "Yargı" denetimi nedeniyle yargı organına düşmektedir. Hukuk devletinde yargı denetiminin sağlanabilmesi için yasalarda yönetimin görev ve yetkilerinin sınırının açıkça gösterilmesi gerektiğinde duraksamaya yer yoktur. Hukuk devleti ilkesi, bu özelliği nedeniyle, belirsizliğe ve sınırsızlığa yol açacak düzenlemeleri uygun karşılamaz. İtiraz konusu kuralla takdire bağlı sınırsız bir yetki verilerek merkezî yönetimin yerel yönetimlere müdahalesine olanak sağlanmış olduğundan hukuk devleti ilkesine aykırılık açıktır.

4- Anayasa'nın 6. Maddesi Yönünden İnceleme:

Bilindiği gibi, Anayasa'nın 6. maddesinde, hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamıyacağı belirtilmektedir. Oysa itiraz konusu kural, merkezî yönetimi Anayasa ile kendisine verilen idarî vesayeti aşan yetkilerle donatmaktadır. Bu durumda merkezî yönetimce kullanılan yetkinin kaynağını Anayasa'dan aldığı ileri sürülemiyeceğinden 6. maddeye açık bir aykırılığın varlığını kabul etmek gerekecektir.

Yukarda açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'nın 2., 6. ve 127. maddelerine aykırı görüldüğünden iptali gerekir.

Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- İPTAL HÜKMÜNÜN YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU:

İtiraz konusu kuralın iptali, hukuksal bir boşluk doğmasına yol açmayacağından Anayasa'nın 153., 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesindeki yetki kullanılarak iptal hükmünün yürürlüğe gireceği günün ayrıca kararlaştırılmasına gerek olmadığı sonucuna varılmıştır.

Güven DİNÇER, İhsan PEKEL, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

VII- SONUÇ:

1- 3.5.1985 günlü, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesine 20.6.1987 günlü, 3394 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenen fıkranın

Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- Anayasa'nın 153 ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddelerine göre süre verilmesine gerek olmadığına Güven DİNÇER, İhsan PEKEL, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

26.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1990/38

Karar Sayısı : 1991/32

Yerel plânların ülke ve bölge düzeyindeki plânlarla, çevresel varsa metropoliten alan plânlamalarıyla uyum içinde olması gerekir.

3194 sayılı Yasa'nın 8/b maddesinde, nazım ve uygulama imar plânlarının, bölge plânı ve çevre düzeni plân kararlarına uygun biçimde, ilgili belediyelerce yapılması, yaptırılması ve belediye meclisince onaylanarak yürürlüğe konulması esası getirilmiştir. Bu işlerin yerine getirilmemesi, çok geciktirilmesi gibi kamu yararı ve haklı nedenlere dayalı durumlarla karşılaşılması halinde idarî vesayetin istisnai bir türü olan yasa ile yerel yönetime bırakılan işlerin ikâme yolu ile merkezî idarece yapılması zorunludur.

İptal edilen itiraz konusu kural her ne kadar böylesi bir ihtiyacı da karşılamakta ise de belirsizlik ve sınırsızlık içinde bir uygulamaya da açık olduğundan Anayasa'ya aykırı görülmüştür. Bu durumda idarî vesayetin istisnai bir türü olan yasa ile yerel yönetime bırakılan işlerin ikâme yolu ile merkezi idarece yapılması durumunun "uygun görülen hallerde" gibi soyut bir anlatımla değil, kapsam ve sınırı yasada açıkça belirlenmesi

suretiyle düzenlenmesi gerektiğinden yeni bir yasa ihtiyacı açıkça görülmektedir. Böylece itiraz konusu kuralın iptali hukuksal bir boşluk doğmasına yol açacağından Yasakoyucuya Anayasa'ya uygun yeni bir düzenleme yapmasına olanak verilmesi için iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılması gerekir.

Bu nedenle aksi görüşte karar oluşturan çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Başkanvekili	Üye
Güven DİNÇER	İhsan PEKEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1990/38

Karar Sayısı : 1991/32

A- 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 3394 sayılı Yasa ile değişik 9. maddesi şöyledir:

"İmar plânlarında Bakanlığın yetkisi:

Madde 9.– Bakanlık gerekli görülen hallerde, kamu yapıları ile ilgili imar plânı ve değişikliklerinin, umumî hayata müessir âfetler dolayısıyla veya toplu konut uygulaması veya Gecekondu Kanununun uygulanması amacıyla yapılması gereken plânların ve plan değişikliklerinin, birden fazla belediyeyi ilgilendiren metropoliten imar plânlarının veya içerisinden veya civarından demiryolu veya karayolu geçen, hava meydanı bulunan veya havayolu veya denizyolu bağlantısı bulunan yerlerdeki imar ve yerleşme plânlarının tamamını veya bir kısmını, ilgili belediyelere veya diğer idarelere bu yolda bilgi vererek ve gerektiğinde işbirliği sağlayarak yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve re'sen onaylamaya yetkilidir.

Bir kamu hizmetinin görülmesi maksadı ile resmî bina ve tesisler için imar plânlarında yer ayrılması veya bu amaçla değişiklik yapılması gerektiği takdirde, Bakanlık, valilik kanalı ile ilgili belediyeye talimat verebilir veya gerekirse imar plânının resmi bina ve tesislerle ilgili kısmını re'sen yapar ve onaylar.

Bakanlık birden fazla belediyeyi ilgilendiren imar plânlarının hazırlanmasında, kabul ve onaylanması safhasında ortaya çıkabilecek ihtilafları halleder, gerektiğinde re'sen onaylar.

(Ek: 20.6.1987–3394/7 md.) Yukarıdaki fıkralarda öngörülenler dışında da gerekli görülen hallerde, 3030 sayılı Kanuna tabi belediyeler

dahil, imar plânı hususunda belediyelere verilen bütün yetkiler, Başbakanın onayı ile geçici olarak Bayındırlık ve İskân Bakanına verebilir. Bu durumda Bakan; bölge çevre düzeni plânları bulunan alanlar dahil mücavir alan, belediye ve imar hudutları içindeki çevre düzeni, nâzım ve uygulama imar plânları ile revizyonlarını, tamamen veya kısmen plân değişiklikleri dahil ada ve parsel bazına kadar re'sen yapmaya, yaptırmaya, değiştirmeye ve onaylamaya yetkilidir. Belediyeler bu şekilde onanan plân ve değişikliklere uymak zorunda olup; bunlar üzerinde her türlü revizyon ve değişiklikler de aynı usulle yapılabilir.

Kesinleşen planlar ilgili belediyelere ve valiliklere tebliğ edilir. Bu planların uygulanması mecburidir.

Re'sen yapılan planlardaki değişikliklerde yukarıdaki usullere tabidir."

Danıştay 6. Dairesi; 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 9. maddesine 3394 sayılı Kanun'la eklenen fıkra ile; merkezî idareye tanınan idarî vesayet yetki sınırlarının aşıldığını ve Belediyelere yasa ile verilen plân yapma yetkisinin Başbakan tarafından merkezî yönetime aktarılma olanağının getirildiği, oysa Anayasa'nın 127. maddesine göre merkezî yönetimin yerel yönetimler üzerindeki denetim yetkisinin idarî vesayetle sınırlı olduğu ve yine Anayasa'nın 112. maddesine göre Başbakan'a verilen genel koordinasyon ve denetim yetkisinin, yerel yönetimlere yasal olarak tanınan imar plânı yapma yetkilerini merkezî idareye aktarılması işlemini kapsamadığı iddiası ile yeni düzenlemenin Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek iptalini istemektedir.

Kanunun idarî vesayet açısından aykırılığı ileri sürülmekte ise de, böyle bir yasal düzenlemenin yapılamıyacağına dair Anayasa'da bir hüküm yoktur. Kaldı ki, 3194 sayılı Kanun'un 9. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında ayrık durumlar sayılmış, diğer birçok özel kanunlarda da plânlama konusunda sınırlamalar getirilmiştir. Örneğin;

1- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu'na göre Bakanlar Kurulu Kararı ile ilân edilen, Turizm bölge ve merkez alanlarına ait nâzım imar plânlarının ve değişikliklerinin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca hazırlanan uygulama imar plânları turizm amaçlı ise, Turizm Bakanlığı tarafından, diğerleri de Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca onanır.

2- 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesine göre özel çevre koruma bölgesi ilân edilen ve ilân edilecek alanlarda imar plânları yapmak, her ölçekteki plân ve plân kararlarını revize etmek, re'sen onaylamak

yetkisi 383 sayılı KHK ile Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'na verilmiştir.

3- 388 sayılı KHK ile kurulan Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma Idaresi Teşkilâtı'na, bölge kapsamındaki 7 il içinde nâzım ve uygulama imar plânlarını ada, parsel bazına kadar yapmak veya yaptırmak yetkisi verilmiştir. Anayasa Mahkemesi 17.7.1990 günlü, E: 1990/1 ve K: 1990/21 sayılı kararı ile bu KHK'nin iptali için açılmış olan davayı reddetmiştir. Bu düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı görmemiştir.

4- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3386 sayılı Kanun'la değişik 17. maddesine göre, Koruma Kurulu'nca sit alanı ilân edilen bölgelerde, imar plânı uygulaması durdurulmakta, koruma amaçlı imar plânı yapılıp Koruma Kurulu'nca uygun görüldükten sonra, Belediye veya Valilik'çe onanmaktadır.

5- 3621 sayılı Kıyı Kanunu, kıyılarda, uygulama imar plânı yapılıp onaylanmadan uygulama ve yapılanmaya geçilemeyeceğini öngörmektedir. Bunlardan turizme dönük alanlardaki plânlar Turizm Bakanlığı'nca onanır.

6- 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu'na göre, millî parkların uygulama alanları ve plânlama işlemleri, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenir.

İmar mevzuatı ve imar plânlarının hazırlanmasından uygulanmasına ve yapı kontrolüne kadar her aşamadaki hizmetler, başlıbaşına bir ihtisas konusu olup, tecrübeyi gerektiren hususlardır. Kentlerin düzenli gelişmesini sağlamak amacıyla hazırlanan imar plânlarının hazırlık döneminin genel olarak uzun sürmesi, sorunların çözümünü geciktirici bir unsur olarak görülmektedir.

3194 sayılı Kanun'la, imar plânlarının yapılması ve kesin olarak onanması yetkisi belediye meclislerine verilmiş olmasına rağmen bu Kanun'un 9. maddesi ve yukarıda değindiğimiz diğer özel kanunlarla kimi istisnaî durumlar getirilmiştir. Böylece merkezî idarenin de gerektiğinde bir belediyenin yerine geçerek imar plânı yapması kabul edilmiştir. Yapılan bu düzenlemede, Anayasa'ya aykırılık görmek zordur. Zira, Anayasa'da, idarî vesayet düzenlenirken merkezî idarenin mahalli idarelerin yerine geçmesini yasaklayan bir hüküm konmamıştır. Kaldı ki, böyle bir düzenlemeyi idarî vesayet saymak da mümkün değildir. Genel kaide 3194 sayılı Imar Kanunu'nun 8. maddesine göre imar plânlarının belediyece yaptırılıp Belediye Meclisi'nce onaylanarak yürürlüğe konmasıdır. Anayasa'nın konuya ilişkin 127. maddesi, merkezî idarenin kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahip olduğunu vurgulamış ve

idarî vesayetin bir idarî denetim olduğunu ifade etmiş, idarenin bütünlüğü, kamu görevlerinde birliğin sağlanması toplum yararının korunması, yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amaçlarının gözetilmesini istemiş, içeriğini belirtmemiş, bu konudaki düzenlemeyi yasakoyucu'ya bırakmıştır.

3194 sayılı Kanun'un 9. maddesine 3394 sayılı Kanun'la eklenen dördüncü fıkrada yasakoyucu, yerel idarelere bırakılmış bir görevi, gerektiği hallerde, yani hizmetin kamu yararına uygun yürütülmediğinin görülmesi halinde Başbakan'ın onayı ile belli bir süre için ilgili bakanlığa verilebileceğini yasalaştırmıştır.

Anayasa'ya göre bu farklı düzenlemeyi yapmaya bir engel yoksa, yani plân yapma işini Bakanlığa verebiliyor ise idarî vesayetten bahsedilemez.

Anayasa Mahkemesi E: 1985/11, K: 1986/29 sayılı 11.12.1986 günlü kararında "Anayasamız plânlama kararlarının alınmasında bir ayırma gidilmeksizin sadece "Devlet"ten söz ettiğine göre, bu konudaki yetkiyi merkezî yönetim mi yoksa yerel yönetimler mi kullanacaklardır? Anayasa'nın 123. maddesinde "İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir" denildiğine göre Anayasakoyucu tarafından anılan yetkinin hem merkezî idare, hem de yerel idarelerce ya da birlikte kullanılacağının öngörüldüğü anlaşılmaktadır."

Plânlamayı yapan merkezî yönetim "gerekli görülen haller" deyimine dayanarak yapacağı düzenlemelerde, mahallî idarelerin kamu yararına uygun hareket etmediğini veya yetkilerini kötüye kullandığını saptaması gerekir. Aksi halde merkezî idarenin hatalı ve kasıtlı işlemleri idarî yargının iptaline konu olacaktır.

Anayasa'nın 123. maddesi, İdarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğunu, İdarenin yerine getirdiği çeşitli görevlerle bu görevleri yerine getiren kuruluşlar arasında birlik sağlamaktadır. Yerel yönetimlerin bu ilişkilerde merkezden tümüyle bağımsız olmaları beklenemez.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa'ya aykırılıktan söz edilemez, istemin reddi gerekirken, aksine oluşan çoğunluk kararına katılmıyoruz.

B- Sözkonusu Yasa hükmünün 4. fıkrasının iptal edilmesi, bu konuda yeni bir yasanın çıkarılması ihtiyacını kaçınılmaz hale getirmiştir. İptal edilmekle doğacak olan bu hukukî boşluğun doldurulması için Yasakoyucu'ya süre verilmesi gerekmekte olduğundan bu konuda da çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU	Haşim KILIÇ

—o—

Esas Sayısı : 1990/40
Karar Sayısı : 1991/33
Karar Günü : 1.10.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İstanbul 2 nolu İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 6.1.1982 tarih ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda değişiklik yapan 3622 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen "Ek 3. madde"nin Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğu savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

Davacının maliki bulunduğu deri fabrikasının çevreyi bozucu ve kitletici madde döktüğü ileri sürülerek, İstanbul ili Eyüp ilçesi Belediye Başkanlığı tarafından 3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun 15. maddesinin (a) fıkrası uyarınca verilen para cezasına karşı yapılan itiraz üzerine; İstanbul 2 nolu Idare Mahkemesi, olayda uygulanacak 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na 3622 sayılı Yasa'nın 26. maddesi ile eklenen "ek 3. madde"nin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına vararak iptali istemi ile doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 3622 sayılı Yasa ile eklenen ek 3. maddenin Anayasa'ya aykırılığı konusunda itiraz yoluna başvuran mahkeme özetle şu görüşlere yer vermektedir:

3622 sayılı Yasa ile getirilen ek 3. madde 2577 sayılı Yasa'nın 2. maddesinde belirlenen dava türleri dışında yeni bir başvuru türü olarak düzenlenmiştir.

Anayasa'nın 142. maddesi ile yasakoyucuya tanınan takdir yetkisinin, 2. maddedeki "hukuk devleti" ilkesine ve öbür maddelerde değinilen evren-

sel kavramlara uygun olarak kullanılması zorunlu olup yeni düzenlemenin bu çerçevede değerlendirilmesi gerekir.

Yönetimin yargısal denetimi, hukuk devleti ilkesinin öbür niteliklerinin güvencesini oluşturan temel öğelerden biri olup, bu yargısal denetimin en etkili aracını da iptal davaları oluşturmaktadır. Bu davaları, işleme karşı yönetimlere yapılan başvurulardan ayıran en belirgin özellik, başvuruların incelenmesi sırasında kullanılan yöntemdir. İdarî başvurularda istek, idarî yapı içerisinde tek yanlı olarak incelenirken, iptal davalarında idare ve birey arasında karşılıklı sav ve savunmaya dayalı hukuksal bir tartışma sağlanarak bağımsız ve doğrudan araştırma olanağının bulunduğu etkili bir denetim yöntemi izlenmektedir.

Ek 3. madde ile getirilen düzenleme, idarî yargıda uyuşmazlıkların hızla sonuçlandırılması amacına yönelik bir düzenleme niteliğinde görülmekte ise de, itiraz durumunda incelemenin evrak üzerinde yapılması, itirazın mahkeme kayıtlarına geçmesinden başlayarak en geç bir ay içinde karar verileceği yolundaki hükümler ve idarenin savunmasının alınması evresiyle mahkemenin sonucu ulaşmak için belirli süre içinde gerekli gördüğü bilgi ve belgeleri araştırma olanağını, böylece Anayasa'nın 36. maddesindeki ilkeye aykırı olarak yargısal denetim özelliklerini ortadan kaldırmaktadır.

Mahkemenin kimi kararları için yasa yolunun kapatılmasını öngören bir yasa kuralı, hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açma niteliğini taşımadıkça bu ilkeyle çelişkiye düşmeyebilir. Ancak, yargısal denetimin boyutunu daraltacak yasa yolu sınırlamasının hangi işlemlere ilişkin olduğunun duyarlı ve ayrıntılı olarak saptanması zorunludur.

Ayrıca, hangi işlemlere karşı yapılacak başvuruların bu sınırlı yargılamaya bağlı olacağının belirlenmemesi, bunun ölçütlerinin yasalarda itiraz edilebileceği belirtilen işlemler olarak yer alması, bu suretle herhangi bir konuda o yasaya göre yürütülecek işlemlere karşı idarî yargı yerlerine itiraz edilebileceği yolunda bir hüküm getirilmesi ile tüm idarî işlemlerin bu kapsama alınacağı sonucunun doğacağı açıktır. Bu da yargısal denetimin etkinliğini ortadan kaldıran ve onu biçimsel bir denetime dönüştüren nitelik taşıması dolayısıyla hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayarak Anayasa'ya aykırı düşmektedir.

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralı:

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda değişiklik yapan 3622 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen ek madde aynen şöyledir:

Ek Madde 3- (Ek: 10.4.1990-3622/26) Kanunlarda, bölge idare, idare ve vergi mahkemeleri nezdinde itiraz edilebileceği belirtilen işlemlere karşı ilgiler tarafından işlemin tebliğinden itibaren 7 gün içinde bu Kanunun yetki kurallarına göre davaya bakmaya yetkili olan idarî yargı merciine itiraz edilebilir. İtiraz, idarece tesis edilen işlemin yerine getirilmesini durdurmaz. İtiraz halinde mahkemece evrak üzerinde inceleme yapılarak itirazın mahkeme kayıtlarına intikal tarihinden itibaren en geç bir ay içinde karar verilir. İtiraz üzerine mahkemece verilen kararlar kesin olup, bu kararlara karşı herhangi bir kanun yoluna başvurulamaz.

Kanunlardaki özel hükümler saklıdır."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları:

1. "**Madde** 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "**Madde** 36.- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

3. "**Madde** 125.- İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ve Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç ve imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 3.1.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen yasa kuralı ile itiraza dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'ya Aykırılık Sorunu:

Idarî Yargılama Usulü Yasası'na 3622 sayılı Yasa ile eklenen "ek 3. madde" yönetimin hukuka ve yasalara aykırı işlemlerini kaldırarak hukuka bağlılığı sağlamak ve hukuk düzenini korumak amacıyla kabul edilen iptal davalarında uygulanan yöntemin dışında ayrı bir yargı yolunu öngörmektedir.

Böylece Yasakoyucu kimi idarî işlemlerin yargısal denetimini sağlamak için yargı mercilerine doğrudan başvuru yolu olan "itiraz" kurumunu getirmiş bulunmaktadır. Bu düzenleme ile yasalarda itiraza ilişkin özel kural bulunmayan durumlarda bölge idare, idare ve vergi mahkemelerine itiraz edilebilecek işlemlere karşı ek 3. maddedeki yöntem izlenecektir.

Yöntem kuralları, maddî hukukun uygulanmasını sağlayan araçlardır. Yargı çalışmalarıyla ilgili yöntem hükümleri bu alandaki çalışma ve ilişkileri düzenledikleri için başlı başına bir hukuk dalı oluşturmakta, bu bakımdan salt bir biçim ve araç sayılmamaktadırlar. Yargılamanın işlerliği ve etkinliği yöntem kurallarıyla geçerli olmaktadır.

Bu önemi nedeniyle Anayasa'nın 142. maddesi yargılama yöntemlerinin yasayla düzenleneceğini öngörmekte, bu alanlarda takdiri yasama organına bırakmaktaysa da Yasakoyucu, bu konuda tam bir takdir ve seçim

yetkisine sahip olmayıp, Anayasa'nın konuya ilişkin öbür kurallarına uymak zorundadır.

Ek 3. maddeye göre, yasa, kimi idarî işlemler için idarî yargı mercilerine "itiraz" edilebileceğini belirtmişse, yani itiraz yolunu açmışsa, ek 3. madde uygulanarak iptal davaları için öngörülenden çok daha kısa sürede yargı yerine başvurulacaktır. Hâkim, evrakın mahkeme kayıtlarına geçmesinden başlayarak bir ay içinde ve evrak üzerinde inceleme yaparak uyuşmazlığı sonuçlandıracak, bu karara karşı kanun yolları da kapalı bulunacaktır.

Hukukumuzda, idarî işlemlerin yargısal denetiminde en etkili bir yol olan iptal davası türü varken, bu kez öngörülen biçimiyle itiraz kurumunun, denetlenebilecek idarî işlemin özelliklerini, parasal değerini belirlemeksizin ya da bu yolu haklı gösterecek hiç bir gerekçe gösterilmeksizin, genelleştirilerek getirilmesi Anayasa'nın öngördüğü yargı denetimini kısıtlayıcı niteliktedir.

Çünkü, bu "itiraz" yöntemi kimi idarî işlemlere karşı yargılamaya hız kazandırmak amacıyla getirilmiş olması, uyuşmazlığın niteliğiyle incelemenin ayrıntılarının ve koşullarının gözardı edilmesini gerektiremez.

İptal davasına konu olabilecek idarî işlemlere karşı "itiraz" yolunun bu biçimde açılması durumunda, kamu yararı ile kişi yararı arasında korunması gereken hassas denge bozulacağı gibi, hak arama özgürlüğü, idarenin yargısal denetimi, yargı güvencesi, mahkemelerin bağımsızlığı ve giderek hukuk devleti ilkesinin de zedeleneceği açıktır.

Kaldı ki, idarî yargıda kimi iptal ve tam yargı davaları için basit ve hızlı bir yargılama yöntemi zaten vardır. 2576 sayılı Yasa'nın "Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun"un 7. maddesi böyle bir hükmü içermekte, konusu iki milyon lirayı geçmeyen kimi davaların idare ve vergi mahkemelerinde tek hâkimle çözümleneceğini öngörmektedir. Ancak yargılama, iptal davalarında uygulanan yönteme göre yapılmakta, 2577 sayılı Usul Yasası'nda ise, bu tür kararlara "itiraz" yasa yolu açılarak (m. 45) temyiz edilemeyecekleri belirtilmektedir (m. 47). Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ek 3. maddede kapsam ve sınır gösterilmeyerek hukuk devletinin gerektirdiği belirginlik karşılanmamış olduğundan, amaç–araç ilişkisini denetlemek güçleşmektedir.

Anayasa, Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir hukuk devleti niteliği taşıdığını vurgularken, "devlet içinde tüm kamusal yaşam ve yönetimin yargı denetimine bağlı olmasını amaçlamıştır. Çünkü yargı

denetimi demokrasinin "olmazsa olmaz" öğesidir. Yasama organının kimi işlemleri de yargı denetimi içinde bulunduğundan, bu Yasa'da yukarıda açıklanan belirginliğin bulunması denetim yönünden zorunludur.

Ek 3. maddede böyle bir açıklık bulunmadığına ve ölçüt yalnızca "Kanunlarda bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde itiraz edilebileceği belirtilen işlemler" olarak belirsiz biçimde anılarak yasa'ya bırakılacağına ve yapılacak başvurularda yargı yeri bu yöntemi uygulayacağına göre, bu madde Anayasa bakımından kimi sakıncalar taşımaktadır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, iptal davası yolu ile denetlenmesi gereken idarî işlemlere karşı yasalara belirsiz biçimde "itiraz edilebileceği" hükmü konularak bu yöntemin uygulanması durumunda, itiraz yolunu öngören o yasaların da anayasal denetimi son derece güçleşecektir. Çünkü ek 3. madde, böyle basit bir yargılama yönteminin hangi tür ya da konuya ilişkin idarî işlemler getirildiğini belirtmemektedir. Böylece "itiraz" yolunun genelleştirilmesi "iptal davası" yolunun giderek kullanılmaması olasılığını getirecektir. O halde, bu düzenleniş biçimine göre; Yasakoyucu herhangi bir idarî işlem için yasalara "itiraz edilebilir" kaydını koyarak yöntemin uygulanmasını öngörebilecektir. İşte bu noktada Anayasa'ya açık aykırılıkların oluştuğu görülmektedir.

Hukuk devletinin başlıca amacı, kamu gücü karşısında kişinin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bu amaca ulaşabilmek için kullanılan araçlar aynı zamanda hukuk devleti kavramının öğeleridir. Bunlardan en önemlileri, devletin değişik işlevlerinin ayrı organlar eliyle gördürülmesi anlamına gelen "kuvvetler ayrılığı" ilkesi bağlamında idarenin hukuka bağlılığı ile zarar verici işlem ve eylemlerinden sorumlu tutulması ve yargı güvencesidir. Hukuk devletinde, yönetimin tüm eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğu zorunludur. Bu nedenle hukuk devletinin vazgeçilmez koşullarından birisi, "idarenin yargısal denetimi" dir.

Yönetsel işlemlerin hukuka uygunluğunun denetiminde iptal davası yolu asıldır. İptal davaları, kişilerin kendi yararlarına sonuç almalarını amaçlamakla birlikte genelde hukuka uygunluğu sağlayarak kamu yararını gerçekleştirir.

Yönetimin yargısal denetiminde iptal davası yanında yeni bir tür "itiraz" kurumunun kapsam belirtilmeden de idarî işlemler için öngörülmesi, hak arama özgürlüğü, yargı denetimi ve yargı güvencesini etkisiz kılar ve giderek hukuk devletinin özüne aykırı düşen bir durum yaratır.

"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" kuralıyla Anayasa'nın amaçladığı, etkili bir yargısal denetimdir.

Yönetimin işlem ve eylemlerinin kişisel değerlendirmelere bırakılmaması için bunların yargı yoluyla somut ve etkili bir denetime bağlı tutulmaları zorunludur. Bu doğrultuda önde gelen araçlardan birisi iptal davasıdır. Yönetimin yasalara aykırı işlemlerinin somut yaptırımı sayılan iptal davaları, yetkili organ ya da kişilerin kişisel değerlendirmeleriyle doğacak sakıncaları önler. İdarî yargıda etkin denetim aracı olarak iptal davaları önde geldiğine, yöntemi de idarî yargının özellikleri gözetilerek düzenlendiğine göre her türlü idarî işlem için uygulanabilecek, koşulları ve kapsamı belirsiz yeni bir yöntem üzerinde önemle durmak, özellikle:

a) Mahkemelerde başvurma süresinin çok kısa tutulmasını,

b) İtiraz dilekçesinin karşı tarafa tebliğinden ve karşı tarafın cevabından hiç söz edilmeksizin incelemenin yalnızca evrak üzerinde yapılmasını;

c) İtirazın mahkeme kayıtlarına intikalinden itibaren en geç bir ay içinde mahkemenin kararını vermek zorunda bulunması;

d) Mahkemelerce verilen kararların kesin olması ve bunlara karşı kanun yollarına başvurulamaması: yolundaki itiraz konusu maddenin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir:

1– Ek 3. maddeye göre, idari yargı yerine başvurma süresi (7) gündür. Oysa, İdarî Yargılama Usulü Yasası, idarî işlemlere karşı dava açma süresi konusunda" Özel kanunlarda ayrı bir süre gösterilmeyen hallerde Danıştay'da ve idare mahkemelerinde... altmış gündür." kuralını koymuştur.

İdarî yargıda dava açma süresi, pek çok incelemeye konu olan önemli bir sorundur. Bu salt bir yargılama yöntemi sorunu değildir.

Hukuk devleti niteliğinin en doğal gereği olan, hukuka uygunluğu sağlama, aykırılığı giderme için yararlanılan hak arama özgürlüğünün gerçekleşmesi, yaşama geçirilmesi koşullarından başlıcasıdır. Bunu kısaltarak, hak arama özgürlüğünü kısıtlayıp güçleştirmek toplumu ve bireyleri en sağlıklı güvence olan hukuk-yargı güvencesinden yoksun kılar. İptal davaları, hak arama özgürlüğünün kullanılış biçimlerinden biridir. Bunu anlamlı kılan öğelerden biri de süredir.

Bu nedenle, getirilen itiraz usulünde, yargıya başvurma süresinin iptal davaları için belirtilenden kısa tutulmasının haklı ve mantıklı olabilmesi ne tür idarî işlemler için öngörüldüğünün bilinmesine bağlıdır. Ancak bu durumda, süre sınırlamasının "hukuk devleti", "yönetimin yargısal dene-

timi" ve "hak arama özgürlüğü" gibi ilkeler açısından Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılabilir.

İdarenin işlem ve kararlarına itiraz, 1608 sayılı "Umuru Belediyeye Müteallik Ahkâmı Cezaîye Hakkındaki Kanun"la getirilmiştir (Bu hüküm bugün de geçerliğini korumakta, hattâ diğer yasalarda başka örnekleri de bulunmaktadır). Buna göre yasa ve düzenlemelere uygun olarak belediyelerin aldıkları bir takım kararlara aykırı davrananlara belediye encümenlerince verilen elli liraya kadar hafif para cezası ve üç günden onbeş güne kadar ticaret ve san'atı yapmaktan yasaklanma cezası ile belediye encümenlerinin Yasa'da sayılan Türk Ceza Yasası hükümleri uyarınca verecekleri diğer cezalara karşı sulh ceza mahkemelerine itiraz edilmektedir. Ancak, bu Yasalar belli idarî işlemlere karşı hem itiraz yolunu öngörmekte, hem de yöntemini düzenlemektedir. Bu sınırlı yargılamanın hangi tür idarî işlemler için öngörüldüğü, yani kapsam, nitelik ve sınırlar Yasa'da gösterilmiştir. Oysa ek 3. maddede bu kapsam ve nitelik belli değildir. Üstelik, yasalarda itiraz edilebileceği belirtilen her idarî işleme karşı bu yöntem uygulanabileceğinden, bu düzenleme hak arama özgürlüğünü ölçüsüz bir biçimde sınırlandırıcı, dolayısıyle yargısal denetimi kısıtlayıcı ve daraltıcı niteliktedir. Sınırlı bir hak arama özgürlüğü, kısıtlı bir idarî yargı ise hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.

2– 3622 sayılı Yasa ile getirilen ek 3. maddede "İtiraz halinde mahkemece evrak üzerinde inceleme yapılarak itirazın mahkeme kayıtlarına intikalinden itibaren en geç bir ay içinde bir karar verilir." denilmektedir. Görüldüğü gibi itiraz durumunda hâkim, incelemesini evrak üzerinde yapacak, iptal davalarına göre çok kısa bir sürede ve kesin olarak karar verecektir. Yargılama yöntemi, hak arama yollarının izlenmesi ve sonuç alınmasıyla ilgili kurallar dizinidir. Amaç, bu yönteme uyularak gerçekleşebilir.

Mahkemelerin yargılama yöntemlerinin yasayla düzenleneceğini öngören Anayasa kuralı uyarınca Yasakoyucu yargılamanın duruşmalı ya da evrak üzerinde yapılmasını belirleyebilir. Ancak Yasakoyucunun bu konudaki takdir yetkisi, kişinin özgürlük alanını kamu gücü karşısında korumayı ana amaç edinen hukuk devleti ilkesiyle sınırlıdır. Kaldıki, yargılama yöntemlerini, yargı yerine ve uyuşmazlığın tür ve niteliğine göre, daha açık bir anlatımla konuları olan davaların nitelik ve amaçlarına göre saptanır. Hukuk davalarında tarafların istenci; ceza davalarında Mahkemenin serbestçe yürütülmesi ilke iken, kamu yararı amacıyla yürütme ve yönetimin yasalara uygun davranarak hukuka bağlılığını sağlayan idarî davalarda yargı yerinin yönlendirdiği kendine özgü yargılama yöntemi söz konusudur.

Yazılı olması, duruşmaların ayrılık oluşturması, hâkimin gerçeği ortaya çıkarmak için doğrudan araştırma yetkisine sahip bulunması, ülkemizde uygulanan idarî yargılama yönteminin genel ilkelerindendir. Bu esas, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Yasası'nda yer almaktadır.

İdarî yargılama yönteminin baskın niteliği yazılı yargılama biçimi olmakla birlikte, kimi davalarda karma bir yöntem uygulanmaktadır. 2577 sayılı Yasa'nın 17. maddesine göre; "Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan iptal ve beş milyon lirayı aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri malî yükümlülükler ve bunların zam ve cezaları toplamı beş milyon lirayı aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma" yapılabilmektedir. Görülüyorki, Yasakoyucu, dava konusunun beş milyon lirayı aşması durumunda kişilere duruşma yapılmasını istemek hakkını vermek gereğini duymuştur. Yargılama işlevinin özünü ve yapısını oluşturan çekişme, idarî yargılama yönteminde de bulunduğundan tüm sav ve savunmaların karşı tarafa bildirilmesi ve yanıtını verme olanağının tanınması zorunludur. Ayrıca idarî yargılama yönteminde hâkimin doğrudan araştırma yapması ilkedir. Bu, mahkemenin, davanın taraflarının ileri sürdükleri sav ve savunmayla bağlı kalmaksızın, dava hakkında araştırmayı kendiliğinden yürütmesi demektir. Yâni hâkim, aydınlanmasını istediği noktaları sorarak, dosyaları getirecek, istediği kurum ve kurullardan ya da taraflardan gerekli gördüğü konularda bilgi, belge ve yanıt isteyecektir.

Getirilen ek 3. maddede, itirazın mahkeme kayıtlarına geçirilmesinden başlayarak en geç bir ay içinde evrak üzerinde inceleme yapılarak bir karar verileceği yolundaki hükümle, tüm bu olanaklar kısıtlanmaktadır. Gerçi, 2577 sayılı Yasa'nın 20. maddesinde de idarî davaların en geç altı ayda sonuçlanacağı yolunda bir yöntem ekonomisi hükmü yer almaktaysa da bu süre dosyaların "... tekemmül ettikleri tarihten itibaren ..." denilerek başlangıcıyla belirlenmiştir. Yani taraflara tebligat, cevabın alınması, cevaba cevap ve hâkimin gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapıp dosyayı tamamlamasından sonra davanın belli bir sürede sonuçlandırılması öngörülmektedir.

Bu açıklamalar, ek 3. madde ile getirilen düzenlemede kapsam belli olmadığından, Anayasa'nın 36. maddesinde yeralan "Herkes meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir" yolundaki ilkeye aykırı olarak yargısal denetim özelliklerinin yok edildiğini, bu hakkın gereksiz ölçüde sınırlanıp kısıtlandığını göstermektedir.

Davaların hızlandırılması amacıyla getirildiği anlaşılan ek 3. madde, hangi tür idarî işlemlere karşı yapılacak başvuruların bu sınırlı yargılamaya bağlı olacağını belirtmemekte, bunun ölçülerini "kanunlarda itiraz edilebileceği belirtilen işlemler" olarak genel, kapalı, sınırsız ve belirsiz biçimde vermektedir. Böylece herhangi bir konuda yasa uyarınca kurulacak işlemlere karşı idarî yargı yerlerine itiraz edilebileceği yolunda bir kural konularak tüm idarî işlemlerin, daha doğrusu iptal davası yolu ile denetlenmesi gereken işlemlerin de bu kapsama alınması sonucu doğabilecektir. Bunun ise, yargısal denetimin etkilendiğini ortadan kaldırarak onu yalnızca biçimsel bir denetim durumuna getireceği, kamu yararını korumaya elverişli olmadığı ve "hukuk devleti" kavramı ile bağdaşmayacak sonuçlara yol açma olasılığını taşıdığı açıkça ortadadır.

Yargı yetkisinin etkinliği, bu yetkinin "karar verme" biçimindeki aracının özgürce kullanılmasına bağlıdır. Bu nedenle hukuk devletinde hâkimin, hakka ve hukuka bağlılığı sağlamasına engel olacak bir yönteme yer verilemeyeceği gibi, tersine ona hukuksal gerçeği saptayabilmesi için geniş olanaklar verilmesi yoluna gidilmesi asıldır. Anayasa'nın "Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler." biçimindeki 138. madde kuralının hâkimin hükmünü verebilmesi için ne gibi önlemler almak gerekli ise, bunların tümünü içerdiği açıktır. Çünkü, yargı denetimi yalnızca bir uyuşmazlığı çözümlemekle kalmayıp bir hakkın saptanması ve tanınması neyi gerektiriyorsa bunları da kapsayan bir çalışmadır.

Dosya üzerinden inceleme, hızla sonuçlandırılması gereken işlere özgü bir yöntem olarak yasalarımızda yer almakla birlikte, bu sınırlı yargılamaya bağlı işlerin neler olduğunun belli edilmesi, hukuk devletinin gerektirdiği belirginlik bakımından zorunludur. Ek 3. maddede ise hangi tür idarî işlemlerin bu usule bağlı olacağı belli olmadığından, yasalara "itiraz edilebilir" sözcükleri konularak iptal davası yolu ile denetlenmesi gereken işlemler için de bu yöntem uygulanabileceğinden, çok kısa süreler içinde temyiz olanağı bulunmayan ve hâkimi süre bakımından sınırlayan, baskı altına alan bu itiraz yöntemi hak arama özgürlüğü, etkili yargı denetimi ve yargı güvencesi kavramlarına ve sonunda da hukuk devleti ilkesine aykırı düşmektedir.

3– Ek 3. madde ile getirilen bu düzenlemede ayrıca, itiraz üzerine verilen karar kesin olup bunlara karşı üst yargı yolları da kapatılmış bulunmaktadır. Böylece yargı güvencesi gerçek ve etkin kılan bir araç sayılan yöntem amaca aykırı biçimde kullanılır duruma getirilmiştir. Yöntemin

yargı güvencesini etkin kılması için değişik sistemler öngörülmüştür. Üst mahkemeler, uzman kurullar bunlardan kimileridir. Yasa yolları da bu kapsamda sayılabilir. Yargılamanın gecikmesini önlemek için, tümüyle olmasa da kimi kurallar için bu yolun izlenmesi yararlıdır. Anayasa Mahkemesi'nin kamu yararı gerektirdiğinde, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacak sonuçlara yol açma olanak ve olasılığına neden olmadıkça kimi kararlara karşı yasa yollarına başvurmanın sınırlanıp önlenebileceği konusundaki 20.1.1986 günlü, Esas 1985/23, Karar 1986/2 sayılı kararında; "Adliye mahkemelerinin kimi karar ve hükümleri için Yargıtay yolunun kapatılmasını öngören bir yasa kuralının hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açma olanak ve olasılığını doğuran bir nitelik arzetmedikçe bu kavramla çelişkiye düşüldüğünden söz edilemez.

İtiraz konusu kuralla, davaların süratlendirilmesi ve Yargıtay'ın yükünün bir ölçüde azaltılması amaçlanmıştır. Getirilen sınırlama, kamu yararına yönelik bulunmaktadır. Türk Parasının bugünkü satın alma gücü karşısında, yüzbin liralık kesinlik sınırının adalet duygusunu rencide edecek, dolayısıyla hukuk devleti ilkesini zedeleyebilecek ölçüye ulaştığını söylemek mümkün değildir." denilerek, toplum yönünden de bir güvence olan yasa yolunun sınırlandığı görülmektedir.

Mahkemelerce verilen ve miktar ve değeri yüzbin lirayı geçmeyen taşınır mal ve alacak davalarına ilişkin mahkeme kararlarına yasa yolunu kapatan yasa kuralının adalet duygusunu sarsmayacağı ve hukuk devleti ilkesini zedelemeyeceği görüşü, büyük oranda para cezalarına ya da kişinin özlük hakları, imar, kamulaştırma ve benzer konulara ilişkin idarî işlemlere karşı itiraz üzerine verilecek kararlarda da geçerli sayılamaz.

Çünkü, ek 3. maddede itiraz yöntemi uygulanacak işlemlerin neler olabileceği belli olmadığına, iptal davası yolu ile denetlenmesi gereken işlemlere de itirazla bu yöntemin uygulanması söz konusu olabileceğine göre hukuk devleti kavramıyla bağdaşmayacak sonuçlara yol açma olanak ve olasılığını taşıdığı açıkça ortadadır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası'nın yukarıda yollama ve alıntı yapılan Anayasa Mahkemesi kararına konu olan 427. maddesinde alt ve üst sınır bellidir. İdarî yöntemde yer almayan ve İdarî Yargılama Usulü Yasası'nda dava türleri arasında sayılmayan "itiraz" da, hak arama özgürlüğünü sınırlandıracak ve yargısal denetimin boyutunu daraltacak yasayolu sınırlamasının hangi işlemlere ilişkin olduğunun belli edilmemiş olması hukuk devleti ilkesini zedeler niteliktedir.

Ek 3. maddenin, hangi işlemlere karşı yapılacak başvuruların bu sınırlı yargılamaya bağlı olduğunu belirtmemesi, bunun ölçülerinin "itiraz edile-

bilecek işlemler" olarak gösterilmek üzere yasalara bırakması, dolayısıyla herhangi bir konudaki bir kanuna "itiraz edilebilir" kaydı konularak iptal davası konusu olabilecek işlemlerin de bu kapsama alınabilmesi sonucunu doğurabilmesi, böylece idarenin yargısal denetimin etkinliğini ortadan kaldırması ve kişilere tanınan yargı güvencesinin anlamsızlaşmasına neden olması bakımlarından, hukuk devleti kavramı ile bağdaşmadığı açıktır.

Belirtilen nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'nın 36., 125. ve 2. maddelerine aykırı olduğundan iptal edilmelidir.

VI- SONUÇ:

6.1.1982 günlü, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 5.4.1990 günlü, 3622 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle değişik "Ek 3. maddesi'nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

1.10.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Mustafa GÖNÜL
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

— — o — —

Esas Sayısı : 1991/34

Karar Sayısı : 1991/34

Karar Günü : 8.10.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

Kuruluş oluşturarak eroin maddesini satışa çıkarmak ve bu amaçla taşımak suçundan İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 6.12.1990 günlü, Esas: 1990/67, Karar: 1990/99 sayılı ve bu karara ek 26.6.1991 günlü kesinleşmiş hükümleriyle beşer yıl ağır hapis ve ellibin lira ağır para cezasına hükümlü S.A. ve A.Y., mahkûm oldukları bu cezaların çektirilmesi sırasında dilekçeyle başvurup haklarında uygulanan 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürerek bu kuralın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasını istemeleri üzerine İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi bu savı ciddî görerek 3713 sayılı Yasa'nın, Anayasa'nın 2. ve 10. maddesine aykırı olduğu kanısına vardığı geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin iptali için itiraz yoluna 28.8.1991 gününde başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin başvuru kararının gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"3713 sayılı Yasa'nın Geçici 4. maddesi sanıklar hakkındaki hükmün kesinleşmiş bulunması sebebiyle infaz safhasında uygulanması gereken yasa maddesidir.

Maddenin incelenmesinde; sanıkların cezalarına ilişkin infaz sürelerinin Geçici 1. maddede öngörülen sürelerden farklılık taşıdığı, sanıkların hükümlülük statüsüne girmeleri sebebiyle aynı durumda bulundukları diğer hükümlülerle eşit işlem görmeleri gerektiği, bu sebeple sanıklar hakkında değişik hükümlerin uygulanması hukukun genel ilkelerine aykırı olduğu gibi, suçun niteliği ile ilgili bulunmayıp cezanın infazına, kişinin topluma kazandırılmasına yönelik şartla salıverme kurumun amacına da aykırı düştüğü kanaatına varılmıştır.

Aynı konumda bulunan hükümlülerin işledikleri suçların niteliğine göre iki ayrı gruba ayrılarak infazda farklı uygulama yapılması Anayasa'nın 2 ve 10. maddelerinde tanımlanan "Hukuk Devleti" ve "eşitlik" ilkeleri ile bağdaşmadığı sonucuna varılmakla, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4/b. maddesi ile getirilen farklı uygulama Anayasaya aykırı bulunduğu yolundaki iddialar yerinde ve ciddi görülerek Anayasa Mahkemesine başvurulmasına,

Dosyasına onaylı örneğinin gönderilmesine, Anayasanın 152. maddesi gereğince talebe aykırı olarak oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ:

A. İPTALİ İSTENEN YASA KURALI:

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 4. maddesinin iptali istenen (b) bendini de içeren birinci fıkrası aynen şöyledir:

"**Geçici Madde** 4.- 8.4.1991 tarihine kadar;

a) Bu kanunda terör suçlarından sayılan eylemler sonucu memur ve kamu görevlilerini görevlerini ifa ederken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler veya öldürmeye teşebbüs edenler ile bu suçlara iştirak edenler,

b) Türk Ceza Kanununun 125., 146 (son fıkra hariç), 403, 404/1., 405., 406., 407., 414., 416/ilk ve 418. maddelerine giren suçları işleyenler,

c) Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının "Devlet İdaresi Aleyhinde İşlenen Cürümler" başlıklı üçüncü babında yer alan hükümlere aykırı

hareket edenler ile Bankalar Kanununa aykırı hareketle bankalardan haksız ve usulsüz para alanlar, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun hükümlerine muhalefet ederek menfaat temin edenler; usulsüz, yolsuz ve gerçek dışı işlemlerle ihracat, ithalat ve yatırım teşvikleri suretiyle vergi iadesi, prim, kredi, faiz farkı ve benzeri adlarla kamu kaynaklarından haksız menfaat temin edenler, yukarıda belirtildiği şekilde haksız, usulsüz ve yolsuz olarak sağladıkları menfaat karşılıkları ve bunların fer'ilerini zamanaşımına bakılmaksızın ödemedikleri takdirde,

d) Askerî Ceza Kanununun 55, 56, 57, 58 ve 59 uncu maddelerine giren suçları işleyenler,

Hakkında bu Kanunun Geçici 1 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Ancak, bu maddede sayılan suçlar dolayısı ile verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu hükümlüler hakkında;

Ölüm cezasına hüküm giyenler 20 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 15 yıllarını; diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük sürcsinin 1/3 ünü; çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu sürelerin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı süreler de hesaba katılır.

Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2 nci maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.

Geçici 2 nci madde (son fıkrasındaki Geçici 1 inci maddeye yapılan atıf hükmü hariç) ve Geçici 3 üncü madde hükümleri, bu hükümlüler hakkında da uygulanır."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

1. "**Madde** 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "**Madde** 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 17.9.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasaya aykırı olduğu ileri sürülen Yasa kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Sınırlama Sorunu:

Şartla salıverilme isteminde bulunan hükümlüler S.A. ile A.Y., Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesine aykırı davranıştan hüküm giymişlerdir. Mahkemenin bakmakta olduğu sayılan davanın konusu, 403. maddeye aykırı davranmak suçudur.

3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde sayılan Türk Ceza Yasası maddeleri arasında 403. madde de yer almaktadır. Mahkeme, bakılan davada salıverme istemini karara bağlarken 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendini yalnız Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesi ile sınırlı olarak uygulama durumunda bulunmaktadır. Daha kapsamlı istem dâva ile bağdaşmaz.

Bu nedenle itiraz konusu kurala ilişkin esas inceleme, Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesiyle sınırlı olarak yapılmalıdır.

B. İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı:

3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının itiraz konusu (b) bendi ile bu bentle bağlantılı kurallar şöyledir:

"**Geçici Madde** 4.- 8.4.1991 tarihine kadar;

a) .....

b) Türk Ceza Kanununun 125, 146 (son fıkra hariç) 403, 404/1, 405, 406, 407, 414, 416/ilk ve 418 inci maddelerine giren suçları işleyenler.

c) .....

d) .....

Hakkında bu Kanunun Geçici 1 inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Ancak, bu maddede sayılan suçlar dolayısı ile verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu hükümlüler hakkında;

Ölüm cezasına hüküm giyenler 20 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 15 yıllarını; diğer şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 1/3 ünü; çektikleri takdirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmaksızın şartla salıverilirler.

Bu sürelerin tayininde hükümlünün tutuklu kaldığı süreler de hesaba katılır.

Bu hükümlüler hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2 nci maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.

Geçici 2 nci madde (son fıkrasındaki Geçici 1 inci maddeye yapılan atıf hükmü hariç) ve geçici 3 üncü madde hükümleri, bu hükümlüler hakkında da uygulanır."

Görüldüğü gibi geçici 4. madde, şartla salıvermeye ilişkin kuralları içermektedir. Maddenin, iyi anlaşılabilmesi için, Türk Ceza Yasası'nın, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın ve Terörle Mücadele Yasası'nın şartla salıvermeye ilişkin kurallarıyla birlikte incelenmesi gerekir.

Şartla salıverilmeye ilişkin genel kural, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın 19. maddesidir. Bu maddeye göre, TBMM tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilen hükümlüler 30 yıllarını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 20 yıllarını; diğer kişisel özgürlüğü bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanlar, hükümlülük sürelerinin yarısını çekmiş ve Tüzüğe göre iyi durumlu olmaları koşuluyla, istemde bulunmasalar dahi şartla salıvermeden yararlanabileceklerdir.

Bu kuralda, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesiyle, 8 Nisan 1991 gününe kadar işlenen suçlar nedeniyle hükümlüler, geçici 2. maddesiyle de tutuklular yararına değişiklikler yapılmıştır. Aynı Yasa'nın 17. maddesi, bu tarihten sonra Yasa'nın kapsamına giren suçlardan mahkûm olanların şartla salıvermeden yararlanabilme koşullarını ağırlaştırmıştır.

Geçici 1. maddeye göre, 8.4.1991 gününe kadar işlenen suçlar nedeniyle verilen ölüm cezaları yerine getirilmeyecek ve bu durumda olanlar 647 sayılı Yasanın 19. maddesinin öngördüğü 30 yıl yerine 10 yıl-

larını; yaşamboyu özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olanlar 647 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin öngördüğü 20 yıl yerine 8 yıllarını; diğer özgürlüğü bağlayıcı cezalara mahkûm olanlar, hükümlülük sürelerinin yarısı yerine beşte birini çekmekle şartla salıverileceklerdir.

Geçici 4. madde bu kurala, birinci fıkranın (a), (b) ve (d) bentlerinde sayılan suçlar açısından ayrıklık getirmiş, şartla salıvermeden yararlanabilmek için çekilmesi gereken ceza süresini daha uzun tutmuştur. Bu tür suçlar için verilen ölüm cezaları yerine getirilmeyecek, ancak, bu hükümlüler geçici 1. maddenin öngördüğü 10 yıl yerine 20 yıllarını; yaşamboyu özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükümlüler 8 yıl yerine 15 yıllarını; diğer özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükümlüler de cezaların 1/5'i yerine 1/3'ünü çekmek koşuluyla şartla salıvermeden yararlanabileceklerdir. Aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde sayılan suçları işleyenlerin geçici 1. maddedeki indirim oranlarından yararlanmaları, "haksız, usulsüz ve yolsuz olarak sağladıkları menfaat karşılıkları ve bunların fer'ilerini zamanaşımına bakılmaksızın ödemeleri" koşuluna bağlanmıştır.

Geçici 1. ve 4. maddelerden yararlanmak için ilgilinin iyi durumlu olup olmadığına bakılmayacaktır.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde, Yasa'da terör suçlarından sayılan eylemler sonucu, memur ve kamu görevlilerini, görevlerini yaparken ya da sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı öldürenler ya da öldürmeye kalkışanlarla bu suçlara katılanlardan söz edilmektedir.

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının itiraz konusu (b) bendinde ise, sayılan suçları işleyenler, başka bir koşul aranmaksızın doğrudan madde kapsamına girmektedirler.

Bu bentte öngörülen suçlar –ilk üçü dışında– terör suçu niteliğinde olmayan, uyuşturucu maddeye, ırza geçmeye ilişkin suçlardır. Buna karşılık, terör suçu niteliğindeki kimi suçlar madde kapsamı dışında bırakılmıştır.

C. "Af"fın, "Şartla Salıverme"nin ve İtiraz Konusu Kuralla Getirilen Düzenlemenin Hukuksal Nitelikleri:

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'ya uygunluk yönünden incelenmesine geçilmeden önce, hukuksal niteliğinin irdelenmesine; bunun doğru biçimde yapılabilmesi için de öncelikle "şartla salıverme" ve "af" kurumları üzerinde durulmasına gerek görülmüştür:

1– Şartla Salıverme:

Şartla salıverme, cezanın çektirilmesinin kişiselleştirilmesi, başka bir deyişle, cezaevindeki tutum ve davranışıyla (iyi durumuyla) topluma uyum sağlayabileceği izlenimini veren hükümlünün ödüllendirilmesidir. Suçlunun kendisine verilen cezadan daha kısa bir sürede uslanması, eylemînden pişmanlık duyması ve bunu iyi davranışlarıyla kanıtlaması durumunda, cezaevinde daha fazla kalması gereksiz olabilir. Bu durumda, infaz sistemindeki etkili araç, şartla salıvermedir. Şartla salıvermenin en önemli öğeleri, cezanın belirli bir süre çekilmiş olması, hükümlünün, bu süre içinde iyi durum göstermesi, şartla salıverildikten sonra gözetim altında kalması ve şartla salıvermenin gereklerine uyulmaması durumunda şartla salıverme kararının geri alınabilmesidir.

2– Af:

Ceza hukukunda, kamu davasını ve cezayı düşüren bir neden olarak kabul edilen "af", nesnel ceza yasaları öznel durumlara uygulanırken ortaya çıkabilecek kimi uygunsuzlukların giderilmesinde, başka bir deyişle cezanın, yasakoyucunun öngörmediği ya da öngörülenden daha şiddetli bir sonuç verdiği durumlarda gerekli olabilir. Af, kimi zaman ceza siyasetinin uygulama aracı olarak da düşünülebilir: Toplumdaki çatışmaların unutulması, kin duygularının kökleşmesinin önlenmeye çalışılması gibi. Ayrıca, cezaevlerinin durumları ve adlî hatâların giderilmesi gibi nedenler affı gerekli kılabilir.

Genel af, kamu davasını ve hükmolunan cezaları bütün sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldırır (Türk Ceza Yasası, madde 97).

Özel af ise, yalnızca cezaya etkili olan aftır. Hükmolunmuş cezayı kaldırır, azaltır ya da başka bir cezaya çevirir (Türk Ceza Yasası, madde 98).

3– İtiraz Konusu Kuralın Hukuksal Niteliği:

3713 sayılı Yasa'nın 17. maddesinin başlığı "şartla salıverme"dir. Başka bir deyişle, bu Yasa kapsamına giren suçlardan mahkûmiyetlerde şartla salıverme bu maddeye göre, bu maddede açıklık bulunmayan konularda, Türk Ceza Yasası'na ve 647 sayılı Yasa'nın 19. maddesinin birinci fıkralarıyla ek 2. maddesi hükümlerine göre gerçekleştirilecektir.

3713 sayılı Yasa'nın geçici 1., 2. ve 4. maddelerinde de şartla salıvermeden söz edilmektedir.

Bu geçici maddeler, 17. maddeden gerek kapsam, çekilecek süre, gerekse iyi durumun aranmaması, tutukluların da salıverilmeden yarar-

lanabilmeleri nedenleriyle ayrı bir düzenleme getirmiştir. Geçici 1. ve 4. maddeler arasında da kapsam ve şartla salıverilmeden yararlanabilmek için çekilmesi gerekli süreler açısından farklılık bulunmaktadır. Geçici 4. maddedeki ayrıklık dışında geçici 1. maddeden tüm suçlular yararlanabilirken, geçici 4. madde, birinci fıkranın (a), (b), (c) ve (d) bentlerinde sayılı kişilere maddede belirtilen koşullarla uygulanacaktır.

Geçici maddelerin ortak özelliği, bu hükümlere göre şartla salıverilmek için "iyi hal"in aranmamasıdır. "İyi hal" koşulunun yokluğu, 4. maddenin itiraz konusu edilen (a) ve (b) bentleriyle getirilen düzenlemeye bir yönüyle şartlı af görünümü vermekte ise de; istemle bağlı olmadan şartla salıverilmeden söz edilmesi, cezanın bir bölümünün çektirilmesinin gerekliliği ve daha önemlisi, Türk Ceza Yasası'nın 17. maddesinde koşulların oluşması durumunda şartla salıverme kararının geri alınması olanağının bulunması, öngörülen düzenlemenin, "af"dan çok, şartla salıvermeye benzediğini, kendisine özgü bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

D. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu:

1– Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme:

İtiraz konusu kural, şartla salıvermeden yararlanabilmek için genelde çekilmesi gereken ceza sürelerini gösteren geçici 1. maddeden ayrılmış, bu maddede yer alan 10 yıllık, 8 yıllık, 1/5'lik ceza sürelerini, maddede sayılan suçlar açısından, 20 yıla, 15 yıla ve 1/3'e yükseltmiştir.

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin kararında, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve 4. maddelerinde farklılığın; hakkındaki mahkûmiyet hükmü kesinleşerek suç (eylem) ile ilişkisi kesilen ve hükümlü statüsüne giren kişinin; aynı genel koşullar içinde cezasını çekmesi, şartla salıvermenin aynı konumdaki tüm hükümlülere aynı biçimde uygulanması gerektiği yönündeki hukukun genel ilkesine ve eşitlik kuralına aykırı düştüğü ileri sürülmüştür.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşmiş kararlarına göre, yasa önünde eşitlik, herkesin, her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Anayasa'nın öngördüğü eşitlik, mutlak anlamda bier eşitlik olmayıp haklı nedenlerin bulunması durumunda farklı uygulamalara olanak veren bir ilkedir. Ancak, aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme Anayasa'ya aykırılık oluşturur. Konunun eşitlik yönünden incelenebilmesi için itiraz konusu kuralla getirilen düzenlemenin geçici 1. maddeye göre ayrılık taşımasının haklı bir nedeninin olup olmadığının belirlenmesi gerekir.

Suçlu, topluma uyum güçlüğü gösteren ve uyumsuzluğunu suç işlemekle açığa vuran kimsedir. Cezanın caydırıcılığı ve suçlunun topluma uyum

sağlayabilmesi, başka bir deyişle topluma yeniden kazandırılması, ceza politikasının temel ilkesini oluşturur. Toplumun suça verdiği önem ve suçun ağırlığı, cezanın farklılaştırılmasına ya da ağırlaştırılmasına esas olur. Bu husus, devletin cezalandırma politikasına uygun olarak Yasakoyucunun bu konudaki değerlendirmesi ve takdiriyle belirlenir.

Ancak, cezanın çektirilmesi, işlenen suçun türüne bağlı olmaksızın, suçlunun topluma uyum sağlamasını ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi, suça bağlı kalmadan ayrı bir programın uygulanmasını gerektirir. Tüm çabalar, suçlunun uyumsuzluğuna neden olan psikolojik, çevresel sosyal ve kişisel etkenlerin belirli bir infaz programı içinde giderilerek, suça yeniden yönelmesini önlemektir. Bu program, suça göre değil, suçlunun infaz süresince gösterdiği davranışlarına ve gözlenen iyi durumuna göre düzenlenecektir. Bu da infazın, mahkûmların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden, aynı esaslara ve belirli bir programa göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur.

Şartla salıvermede çağdaş eğilim, özgürlüğü bağlayıcı cezanın yasalarda belirlenecek alt sınırının infaz kurumunda geçirilmesi koşuluyla, suçlunun kişiliğindeki gelişmeleri gözleyerek uygun zamanın belirlenmesi yönündedir. Bu yöntemde işlenen suçun, şartla salıverme açısından belirleyici bir niteliği yoktur.

Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkûmlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen "yasa önünde eşitlik" ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır.

2- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme:

Geçici 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi, kimi öğeler getirmesi nedeniyle, madde kapsamındaki kişinin kendisine daha elverişli koşullar sağlayabilecek daha genel nitelikteki kuraldan, başka bir deyişle geçici 1. maddenin öngördüğü şartlı salıvermeden yararlanmasını engellediği gibi hükümlüler arasında ayrı ve ceza infaz hukukunun temel prensiplerine aykırı uygulamalara neden olmaktadır. Suç türünden, suçlunun kişiliğinden ayrı, tümüyle uygulama-yararlanma eşitliği kapsamına giren "indirim" de aykırılık ve ayırımı getirmek, yasakoyucunun kesinleşmiş hükümden önceki

evreye dönük suça ve suçluya göre uygulama öngörmesi "şartla salıverme" kavramının hukuksal niteliği ile çelişir. Olayda olduğu gibi 5 yıl ağır hapis cezasına hükümlü iki hükmülüden biri geçici 1. maddeye göre mahkûm olduğu özgürlüğü bağlayıcı cezanın 1/5'ini cezaevinde geçirmekle iyi durumlu olup olmadığına bakılmaksızın şartla salıverilmeden, geçici 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde yazılı Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesinden hükümlü olan diğeri ise mahkûm olduğu bu cezanın 1/3'ünü cezaevinde geçirdikten sonra yine iyi durumlu olup olmadığına bakılmaksızın şartla salıverilebilecektir.

Bu durum eşitlik ilkesine açık aykırılık oluşturmaktadır.

Böylece, sonraki Yasa'nın bir tür geçmişi kapsayan, kimi hükümlüler bakımından çekilecek cezayı farklılaştırıp ağırlaştırarak Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılığı daha belirgin kılan kuralı, ceza infaz hukukunun temel ilkelerine ve Anayasa'nın "hukuk devleti" ilkesine de ters düşer. Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesi yönünden iptal edilmelidir.

3– Anayasa'nın 153. Maddesinin İkinci Fıkrası Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın 87. maddesi ile affını öngörmediği suçlar dışında kalan suçlar için yine Anayasa'da öngörülen af yasası çıkarma olanağı varken bu yola gidilmeyip affedilemiyecek suçları da kapsama alan karma yapı görünümünde, ama hukuksal niteliği açıkça suçtan bağımsız bir "şartla salıverme" getirilmiştir.

Anayasa'nın af yasağı kapsamına aldığı suçları işleyenleri yararlandırabilmek için "Şartla salıverme" yönteminin genişletilerek Anayasa engelinin bu adla aşılması, düzenlemenin siyasal amaçla gerçekleştirilmiş olduğu yolundaki düşünceye ağırlık vermektedir. Anayasa'ya karşın alınan bu sonuç, yargı organlarının, hukukun üstünlüğünü, Anayasa'nın bağlayıcılığını ve önceliğini egemen ve etkin kılma çabası karşısında "affedilemiyenlerin affı" olarak nitelendirilemez. Yasama organı salt af yasası çıkarıp Anayasa'nın af dışı tuttuğu suçlara ilişmeseydi Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırı olmadıkça suç türleri arasında farklı af sürcleri getirilmesine karışamazdı. Oysa, yasama organının, Anayasa'nın yapılmasını istemediğini "şartla salıverme" kurumu içinde yürürlüğe koyması karşısında salt teknik hukuksal denetimi ve sonuçta aykırılık saptanırsa "eşitlik" ilkesi yönünden iptali zorunlu kılmaktadır. Devlet, ulus, ülke yararı konusunda biribirini doğrulayan görüşler, hukuksal yorumdaki doğal aykırılıklarla değişik sonuca ulaşabilir. İptalden, uyuşturucu yapımının, kullanımı ve dağıtımının uygun bulunması, hoş görülmesi ya da bu tür suçların toplum için tehlikelerinin gözardı edilmesi anlamı asla çıkarılamaz. Sorun,

cezanın çektirilmesinde, suç türünden soyutlanmış bağımsız ceza süresinde, "şartla salıverme" yöntemlerine aykırı bulunan eşitsizliğin ve hukuka aykırılığının giderilmesidir.

Anayasa nın 153. maddesinin ikinci fıkrasında, "Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez." denilmektedir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırı bulduğu bir kuralı iptal ederek, Anayasa'ca kendisine verilen Anayasa'ya uygunluğu sağlama işlevini yerine getirir. Mahkemenin görevi, kuşkusuz kural koymak olmayıp Anayasa'ya aykırılığı gidermektir. Ancak, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen bir statü ya da kural işlemin yürürlükten kalkması, yeni hukuksal bir durum doğurur ve uygulama, bulunduğu statü içinde yürürlüğünü sürdürür. Başka bir deyişle, her iptal kararı yeni hukuksal bir sonuca neden olur. Bu durum, Anayasa Mahkemesi'nin kendisini yasakoyucu yerine koyduğu anlamına gelmez. Yasama organı, iptal kararıyla ortaya çıkan hukuksal yapıyı uygun bulmazsa, kuşkusuz Anayasal sınırlar içinde, yeni kural koyabilir ya da yürürlükteki kurallarda değişiklik yapabilir. Anayasa'nın 153. maddesiyle yasaklanan, yasakoyucu gibi davranarak kural koyma niteliğinde yeni bir uygulamaya yolaçacak biçimde karar alınmasıdır.

İptal kararının kaçınılmaz ve doğal sonucu olan yeni durum, yeni görünüm, yürürlükte kalan bölüme göre ya da yürürlükten kalkan kurala göre uygulanması gerekli, yerine getirilmesi zorunlu bir işlemdir. Afla, şartla salıverme arasındaki hukuksal çizgiyi belirlemek, buna göre gereğini kararlaştırmak yasakoyucunun yerine geçmek değil, kendi yetki ve görevinin gereğini yerine getirmektir. Nitekim, 1982 Anayasa'nın 153. maddesinin gerekçesinde, "... eşitlik ilkesi gibi temel ilkelere aykırı olmamak koşulu ile ..." denilerek bir aykırılık hükmünün iptalinin yasakoyucunun istenci ile çelişse de Anayasa'ya uygun olacağı belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'ya aykırı bulduğu kuralı ya da ayrıklık (istisna) hükmünü iptal etmesinde Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmamaktadır.

E. Uygulamada Doğabilecek Boşluk Sorunu:

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün

yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da "Gereken hallerde ..." ve "... hukuki boşluğun kamu düzenini tehdit ya da kamu yararını ihlal edici mahiyette görürse ..." açıklığı yer almaktadır.

Iptal kararının uygulamada hukuksal boşluk doğurması ve yeni düzenlemeler için zamana gereksinme duyulması durumlarında iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca belirlenmesi gerekebilir. 3713 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin iptali, uygulamada bir boşluk doğurmayacaktır. Bu bentler geçici 1. maddenin getirdiği düzenlemeye eşitlik ve hukuk devleti ilkeleri yönünden aykırı bulunduğuna göre iptal hükmüyle eşitsizlik giderilmiş olacaktır. Olayda, Anayasa'nın ve 2949 sayılı Yasa'nın öngördüğü durumlarla koşullar söz konusu değildir.

İtiraz konusu (b) bendine ilişkin iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca belirlenmesi, kimi kişilerin Anayasa Mahkemesi'nce Anayasa'ya aykırı bulunan bu kurallara göre cezaevlerinde bir süre daha kalmalarına neden olacaktır. Böyle bir düzenleme Anayasa'ya aykırı bulununca, bu tür ayrıma giden yeni bir düzenleme olanaksız kalacağından süre vermek de gereksizdir.

Uygulamada hukuksal bir boşluk doğmayacağına göre, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılmasına gerek bulunmamaktadır.

Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Erol CANSEL ve Haşim KILIÇ bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ:

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun;

A. Olayın özelliği karşısında belge asıllarının gönderilmiş olmasının eksiklik sayılmayarak esas incelemeye geçilmesine ve geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin iptaline yönelik itiraza ilişkin esas incelemenin Türk Ceza Yasası'nın 403. maddesi hükmüyle sınırlı olarak yapılmasına OYBİRLİĞİYLE,

B. Sınırlama kararı uyarınca incelenen geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve Türk Ceza Yasası'nın

403. maddesi yönünden İPTALİNE, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Erol CANSEL ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

8.10.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/34

Karar Sayısı : 1991/34

Dava konusu 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına dair görüşümüz, aynı konuya ilişkin olarak 19.7.1991 günlü, Esas: 1991/15, Karar: 1991/22 sayılı ve Resmî Gazete'nin 31.7.1991 günlü, 20946 sayılı nüshasında yayımlanan karara ekli karşıoy yazısında ayrıntılı olarak açıklandığı cihetle, burada yinelenmesine gerek görmüyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/34

Karar Sayısı : 1991/34

Anayasa Mahkemesi'nin 31.7.1991 günlü, 20946 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Esas: 1991/15, Karar: 1991/22 sayılı kararındaki karşıoy yazımda belirttiğim gerekçelerle bu kararda da çoğunluk görüşüne katılmadım.

Üye
Mustafa ŞAHİN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 34

Karar Sayısı : 1991 / 34

3713 sayılı Yasa ile getirilen şartla salıvermede, cezanın çekilmiş olması gereken bölümü demokratik ülkelerde 1 / 3 – 3 / 4 arasında iken 1 / 5'e düşürülmüştür. Ayrıca iyi halli hükümlü olma kaydı da kaldırılmıştır.

Böyle bir düzenlemeyi evrensel hukuk düzeninde normal bir şartla salıverme olarak kabul etmek olanaksızdır. Önemli olan hükümlünün salıverildikten sonra topluma zararlı bir eylemi olmıyacağından bir ölçüde emin olunması gerekir. Suçlunun infaz süresince gösterdiği davranışları ve iyi hali nazara alınmadığına göre suça yeniden yönelmeme güvencesi hiç kalmamaktadır.

Bu biçim bir düzenlemede eşitlik ilkesini kamu düzeni ve yararını göz önünde bulundurmadan uygulamak hukukun genel ilkelerine aykırı olur. Anayasa'nın eşitlik ilkesinin çiğnenmiş sayılabilmesi, eşitliği bozar gibi görünen kuralın, herhangi bir kamu yararına veya haklı bir nedene dayanılmadan getirilmiş olmasına bağlıdır. Esasen normal şartla salıvermede iyi halli olma şartı arandığı için hükümlüler arasında cezanın çekilen miktarına göre eşitlik söz konusu değildir. İyi halli olmanın nazara alınmadığı ve cezanın çekilme süresinin çok düşük tutulduğu adeta af niteliğinde olan söz konusu şartla salıvermede benzeri suçları işleyenler yönünden cezanın çekilmiş olan bölümü için eşitlik ilkesinin gözönünde bulundurulmasının gereği üzerinde durulsa bile, toplum ve insanlık için felâket halini alan bazı suçları işleyenlerin topluma yeniden vereceği zararları hiç değilse olabildiğince önlemek hukuka saygının gereğidir.

Uyuşturucu maddelerle ilgili suçların gerek ülke gerekse evrensel düzeyde insanlığa verdikleri büyük zararlar tartışılmadan kabul edilmektedir. İnceleme konusu düzenlemede iyi halli olma şartı kaldırıldığından kamu düzeni ve huzuru yönünden diğer suçlara nazaran farklılık gösteren bu suçlar için normal olmayan bir şartla salıvermede cezanın çekiliş süresinin, caydırıcılık ve güvenirlilik yönünden diğer suçlara nazaran makul farklılık içinde düzenlenmesi, toplum düzeni ve kamu yararı yönünden haklı nedenlere dayalı ve eşitlik uygulamasının bir istisnası olarak görülmektedir. Anayasa'ya ve hukuka aykırı bir yönü yoktur.

Bu nedenle iptal kararını oluşturan çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
İhsan PEKEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 34

Karar Sayısı : 1991 / 34

I- 3713 sayılı Kanun'a göre getirilmiş olan şartlı salıverme, 647 sayılı Kanun'da tarifini ve düzenlenmesini bulan şartlı salıvermeden farklı, kendine özgü kuralları olan bir tahliye türüdür. Nitekim 647 sayılı Kanun'un 19. maddesi "TBMM tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenler 30 yıllarını, müebbet ağır hapis cezasına hükümlüler 20 yıllarını; diğer şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkum edilmiş olanlar hükümlülük süresinin 1 / 2 sini çekmiş olup da Tüzüğüne göre İYİ HALLİ hükümlü niteliğinde bulundukları takdirde, talepleri olmasa dahi şahsî şartla salıverilirler, hükmünü koymuştur. Bu maddeden anlaşıldığı gibi şartlı salıvermeden yararlanmanın iki şartı bulunmaktadır:

A) 1- Ölüm cezası yerine getirilmemesi TBMM'nce kararlaştırılanların 30 yılını,

2- Ağır hapis cezasına hükümlülerin 20 yılını,

3- Diğer şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanların hükümlülük süresinin 1 / 2 sini çekmiş olmaları;

B) Tüzüğüne göre iyi halli hükümlü niteliğinde bulunmaları.

12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (R.G. 20843) cezaların infazını düzenleyen üçüncü bölümünün 17. maddesiyle "bu kanunun kapsamına giren suçlardan mahkûm olanlar"ın cezalarının infaz süreleri ve iyi halli olmaları ile ilgili bazı değişiklikler getirdi: Nitekim 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun'un 19. maddesine göre TBMM'nce ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenlerin 30 yıllarını doldurmaları şartı, 3713 sayılı Kanun'un 17. maddesi ile 36 yıla; müebbet hapis cezasına hükümlülerin 20 yıllarını doldurmaları şartı 30 yıla; diğer şahsı hürriyeti bağlayıcı cezaların 1 / 2 sini çekmeleri şartı ise 3 / 4 e çıkarılmış; şartlı salıvermenin diğer unsuru olan "iyi halli hükümlü olma" şartı bu maddede yer almıştır.

Buna mukabil, 647 sayılı Kanun'un 19. maddesinin son fıkrasında; şartlı salıvermeyi engelleyen fiillerin miktarı ve türü 3713 sayılı Kanun'un 17. maddesinin 2. fıkrasıyla değişikliğe uğramış; iki defa firar veya iki defa cezaevi yönetimine karşı ayaklanma yerine bu fiillerin bir defa işlenmesi şartlı salıvermeyi engeller kabul edilmiş ve hücre hapsi veya katıksız hapis türünden dört defa disiplin cezası alma şartı yerine, üç defa hücre hapsi cezası almanın şartlı salıvermeyi önleyeceği hükme bağlanmıştır.

Kanunun geçici 7. maddesi, 17. madde hükmünün 3713 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra, bu suç türüne göre istisna getirilmiş kanun kapsamına giren suçları işleyenler hakkında uygulanacağını belirtmiştir. Bu suretle kanunun 17. maddesi, kanun kapsamındaki fiilleri, yürürlük tarihi olan 12.4.1991 den itibaren işleyenlerin şartlı tahliyelerini, 647 sayılı Kanun'un 19. maddesindeki düzenlemeye göre, aleyhe olarak daha ağır şartlara bağlamış ve şartlı salıvermedeki sürelerin tesbitinde suç türünü esas almıştır.

3713 sayılı Kanun'un Geçici 1 ve Geçici 4. maddeleri, 8.4.1991 tarihine kadar işlenen suçlar nedeniyle mahkûm olanların şartlı tahliyeleri için çekmeleri gereken ceza sürelerini, 647 sayılı Kanun'un 19. ve 3713 sayılı Kanun'un 17. maddelerindeki sürelerden farklı olarak fakat hükümlünün lehine kısaltma yapmak suretiyle yeniden düzenlenmiştir. Nitekim, geçici 1. madde, verilen ölüm cezalarının yerine getirilmeyeceğini; 647 sayılı Kanun'un 19. maddesine göre şartlı salıverme için çekilmesi öngörülen cezanın 10 yılını; müebbet ağır hapis için çekilmesi öngörülen cezanın 8 yılını; diğer şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm olanların bu cezanın beşte birini çekmek ve iyi halli olup olmadıkları da aranmamak suretiyle talepleri olmaksızın şartla salıverileceklerini hükme bağlamıştır. Geçici 4. madde ise yine 8.4.1991 tarihine kadar a, b, c, d, fıkralarındaki suçları işlemiş olanlara geçici 1. madde hükümlerinin uygulanmayacağını (yani bu maddedeki infaz sürelerinin indiriminden yararlanamıyacaklarını); ancak, ölüm cezasına hüküm giyenlerin 20 yıllarını (geçici 1. maddede 10 yıl) müebbet ağır hapse hükümlülerin 15 yıllarını (geçici 1. maddede 8 yıl), diğer hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olanların hükümlülük sürelerinin 1/3 ünü (geçici 1. maddede 1/5 ini) çektikleri taktirde iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve talepleri olmadan şartla salıverilmelerini öngörmektedir.

II- Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, kanunkoyucu 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 17 ve geçici 1, 2. 4. maddeleri ile gerek tutuklu sanıklar gerekse hakkında mahkûmiyet hükmü kesinleşip suç ile ilişkisi kesilen ve hükümlü statüsüne giren kişilerin cezalarının infazı sürelerinden lehlerine olarak bazı indirimler tanımış ve iyi halli hükümlü olma şartını da kaldırarak kanunda belirlenen infaz süreleri dolanların derhal tahliyesini sağlamak istemiştir. Aslında Anayasa'nın 87. maddesi, 14. maddedeki fiillerden (yani Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürme, temel hak ve hürriyetleri yok etme, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde

egemenliğini sağlama vb. amaçlarla Anayasa da yer alan hak ve hürriyetleri kullanarak) suç işleyen ve hüküm giyenler hakkında genel ve özel af çıkarılamıyacağını hükme bağlamıştır. Bununla beraber TBMM bu gibi suçlular hakkındaki af çıkarma yasağını aşabilmek için 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na ithal ettiği geçici 1, 2, 4. maddelerle şartlı tahliyelerini sağlamak istemiştir. Bu sonucun alınabilmesi için de şartlı tahliyede cezaların bir kısmının çekilmiş olması şartı yanında, ayrıca iyi halli hükümlü olma şartı da kaldırılmıştır. Bu suretle şartlı tahliye benzeri ve af niteliği de taşımayan sui generis bir düzenleme ortaya çıkmıştır.

Aslında cezasını bir süre çekerek tahliye edilecek hükümlüler arasında, hatta aynı suçtan aynı süre ceza almış olsalar ve aynı miktarlarda cezalarını çekmiş olsalar da, aynı anda tahliyelerini önleyen yani eşitlik kuralının önüne geçen en önemli faktör iyi halli hükümlülüktür. Nitekim Ceza Infaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzüğün 178–182. maddeleri bir hükümlünün iyi hal kararının alınmasını, sicil ve gözlem fişine göre kurumun düzenine karşı tutumunun, pişman olup olmadığının, istekli çalışıp çalışmadığının, kurum yönetimine karşı davranışının, arkadaşlarıyla iyi geçinip geçinmediğinin, iyileştirme ve eğitim çalışmalarına uyumunun kurum müdürünce değerlendirilmesine ve disiplin kurulunca değerlendirmenin uygun bulunmasına bağlamıştır. Ayrıca ilgili mahkeme de şartla salıvermeyi uygun bulmalıdır. Bu durumda, aynı suçtan hüküm giymiş ve aynı süre cezasını çekmiş iki hükümlüden biri iyi halli diğeri ise iyi hal şartlarını henüz taşımadığı kanaatına varılırsa yalnız iyi hallisi şartlı salıvermeden yararlanabilecektir. Halbuki 3713 sayılı Kanun'un geçici 1. ve 4. maddelerine göre öngörülen infaz sürelerini dolduranlar iyi halli olmaları aranmaksızın şartlı tahliyeden yararlanacaklardır. İyi halli olma şartı kaldırılarak bu bakımdan mahkûmlar arasında eşitlik sağlanmak istenmiştir.

III– Anayasa'nın 10. maddesine göre eşitlik kuralı açısından geçici 4. maddenin (b) bendinin Ceza Kanunun'un 146. maddesi (son fıkra hariç) ile sınırlı olarak incelenmesi: 4. Kolordu Komutanlığı nezdinde kurulu Sıkıyönetim (1) numaralı Askerî Mahkemesi 30.4.1991 tarihli kararıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve 3713 sayılı Kanun'un önündeki davada uygulanacak hüküm niteliğindeki geçici 4. maddesinin (a) ve (b) bentlerinin geçici 1. maddeye göre eşitsizlik yarattığını ileri sürerek iptalini istemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nce verilen sınırlama kararına göre, davada uygulanacak hüküm geçici 4. maddesinin (b) bendindeki Ceza Kanunu'nun 146. maddesi (son fıkra hariç) dir. İtiraz eden Mahkemeye göre;

geçici 1. maddeyle bu maddeye istisna getiren geçici 4. madde karşılaştırıldığı zaman eşitsizlik şöyle ortaya çıkmaktadır.

Geçici 4. maddenin (b) bendindeki TCK'nun 146. maddesine göre cezalandırılan hükümlü ölüm cezasına çarptırılmışsa 20 yılını; müebbet hapis cezasına çarptırılmışsa 15 yılını; şahsi hürriyeti bağlayıcı cezaya hüküm giymişse hükümlülük süresinin 1/3 ünü çekmişse, iyi halli olup olmamasına bakılmaksızın ve talebi gerekmeksizin şartla salıverilir. Buna mukabil, geçici 1. maddeye göre hükümlü ölüm, müebbet ağır hapis diğer hürriyeti bağlayıcı cezalardan birine hüküm giymişse sırasıyla cezasının 10 yıl, 8 yıl, 1/5 'ini çektikten sonra, iyi halli olup olmadığına bakılmaksızın ve talebi de olmadan şartla salıverilir.

Eşitsizlik yarattığı iddia edilen bu fark, geçici 4. maddenin öngördüğü infaz ve şartlı salıverme sürelerinin suçun türünün esas alınmasından geçici 1. maddedeki infaz ve şartlı salıverme süreleri ise, cezanın türü esas alınarak hesap edilmesinden ileri gelmektedir.

İnfaz ve şartlı salıverme süresinin suçun türü esas alınarak hesaplanmasının Anayasa'ya aykırılıkla bir ilişkisi olmaması gerekir. Esasen 3713 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinin (b) bendinde sayılan TCK 125, 146 (son fıkra hariç), 403, 404/1, 405, 406, 407, 414, 416/ilk ve 418. maddelerine giren suçları işleyenlerin, suçun niteliğine göre, infaz sürelerini doldurup şartlı salıverilmeleri yeni bir çözüm olmayıp, önceden beri infaz sistemimizde uygulaması olan bir düzenlemedir. Örneğin Ceza Kanunu'nun 16. maddesi ilk düzenleme biçimiyle yalnız üç yıldan fazla özgürlüğü bağlayıcı cezaya hüküm giyenlerin şartla salıvermeden yararlanacaklarını; çekilmesi gereken sürenin hapis için 1/2; ağır hapis için 3/4 olduğunu; ancak öldürme, gasp, hırsızlık gibi suçlardan mahkûm olanların şartla salıverilmiyeceklerini hükme bağlamaktaydı. 3038 sayılı Yasa da suçu ne olursa olsun, tüm hükümlülerin şartlı salıverilecekleri kuralını getirmekle beraber, bazı suçları işleyenlerin daha geç tahliyesini öngörmekteydi. Yine, 647 sayılı Yasa 19. maddesinde ilke olarak, TBMM'nin ölüm cezasının yerine getirilmemesine karar verdiği hükümlünün 30 yılını; müebbet ağır hapis cezasına hükümlünün 20 yılını; diğer hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm olanların, hükümlülük sürelerinin 1/2 sini çekmeleri ve iyi halli olmaları durumunda şartla salıvermeden yararlanacaklarına dair hüküm koymakla beraber son fıkrasında belli disiplin suçunu belirli miktarlarda işleyen hükümlülerin şartlı salıvermeden yararlanamıyacakları ifade edilmiştir. Bu hüküm iyi halin belirlenmesinde etkili olmak üzere disiplin suçunun türünü esas alarak infaz süresinden indirim yapılması imkanını ortadan kaldırmaktadır. Şartlı salıverme sürelerinin

suçun niteliğine göre hesaplanması ve hangi suçların bu kapsama gireceği kanunkoyucunun tercih ve takdirine kalmış bir husustur. Bu takdiri kullanan kanunkoyucunun ne sebeple belli suçları bu kapsama alıp; diğer suçları kapsam dışında bıraktığı tartışmasına mahal veremeyeceği kanaatindeyiz.

Kanunkoyucunun geçici 1. maddede şartlı salıverme sürelerini cezanın türüne göre düzenlemesi esasen bu günkü ceza hukukunun daha ziyade tercih ettiği bir şartlı salıverme şeklidir. Üstelik, 3713 sayılı Yasa'nın geçici 1. maddesi (ve geçici 4. maddesi) mahkûmun iyi halli olması şartını da aramayarak şartlı tahliyeyi daha da kolaylaştırmıştır.

IV– Şartlı salıvermede geçici 1. maddedeki ceza ölçütünden ayrılarak geçici 4. maddede suçun türüne göre infaz sürelerinden farklı indirimler getirilmesi Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik kuralına aykırılık oluşturmaz. Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarına göre yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. "Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik, mutlak anlamda bir eşitlik olmayıp, haklı nedenlerin bulunması durumunda farklı uygulamalara olanak veren bir ilkedir. Gerçekten de, durum ve konumlardaki farklılık, hukuki statülerdeki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kurallar ve değişik uygulamalar getirir" (1989/35, 1990/22, 19.7.1990 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı, R.G. 21.3.1991, sayı: 20821, s. 25).

Geçici 4. maddenin (b) bendindeki suçları işleyenlerin, geçici 1. maddedeki suçları işleyenlere göre infaz sürelerinden daha az indirime haklı görülmeleri, bir eşitsizlik olarak değerlendirilemez. Zira iki maddenin dayandığı ölçütler birbirinden farklıdır; biri cezayı esas alarak indirim sürelerini hesaplamakta; diğeri ise suçu dikkate alarak farklı indirim süreleri koymaktadır.

Kanunkoyucu, geçmişteki uygulamalarda da bu ölçütlere göre infazda farklı indirim süreleri konduğu ve bazı tür eylemler için indirimde cezaların değil; suçun türünün esas alındığı gerçeğinden hareket etmiştir.

Bu suretle, iki farklı türde infaz sürelerinden indirim düzenlemesi yapılmıştır. Ölçütler farklı olduğundan, geçici 1. madde ile geçici 4. maddenin (b) bendinin içeriğindeki anılan cezalar ve suçlar arasında bir karşılaştırma yapmak ve eşitlik kuralına göre tartışmak olanağı yoktur. Nitekim Anayasa Mahkemesi, yukarıda anılan kararında da Anayasa'nın 10. maddesindeki öngörülen eşitliği böyle anlamaktadır.

V– Konuya bir de, Kanunkoyucunun farklı suçlar ve farklı cezalar için farklı infaz indirimleri getirebileceğini açıklayan iki Anayasa Mahkemesi kararından alıntı yaparak yaklaşmakta yarar vardır:

Yukarda anılan, E. 1989/35; K. 1990/22 sayılı kararında Yüksek Mahkeme aynen şöyle demektedir (R.G. 21 Mart 1991, No: 20821, s. 24):

"Anayasa'nın 38. maddesinde ceza hukuku alanında yapılacak yasal düzenlemelerde yasakoyucunun suç ve cezalara ilişkin uyması zorunlu temel ilkeler belirlenmiştir. Bunlar, işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir eylemden dolayı kimsenin cezalandırılamayacağı, kimseye suçu işlediği zaman yasada suç için konulmuş cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceği, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik önlemlerinin ancak yasa ile konulacağı, suçluluğu yargıç kararı ile saptanıncaya kadar kimsenin suçlu sayılamıyacağı, ... ceza sorumluluğunun kişisel olduğu ve genel zor alım cezası verilemeyeceği" gibi ilkelerdir.

Anayasa'da bu sayılan kurallar dışında ayrıca buyurucu veya yasaklayıcı bir kural bulunmadığından, suçlar ve cezalar hakkında gerekli gördüğü önlemleri almak yasakoyucunun yetkisi içinde kalmaktadır. Anayasa suç ve cezaya ilişkin olarak belirlediği bu ilkeler dışında kalan, özellikle ne tür eylemlerin suç sayılacağı, suç sayılan eylemlere ne kadar ve ne tür ceza verileceği, nelerin cezayı ağırlaştıracağı veya hafifletici neden sayılacağı gibi konularda bir kural koymamış, bunların saptanmasını yukarıdaki ilkeler içinde yasakoyucuya bırakmıştır. Şu halde yasakoyucu Anayasa'ya göre kendi yetki alanına giren bu konularda takdir hakkına sahiptir. Bu yetkiyi kullanırken Anayasa'nın 17. ve 38. maddelerindeki ilkeleri, suçların ağırlık derecelerini ve yeniden suç işlenmesini önlemek ve suçluyu ıslah amaçlarını da gözetecektir.

Suçlar ve cezalar açısından konulan bu ilkelerin ceza sistemini tamamlayıcı bölümünü oluşturan infaz hukukunda da geçerli olacağı, dolayısıyla "şartlı salıverme" kurumunun şartlarının belirlenmesinde de gözönünde tutulması gerekeceği kuşkusuzdur.

Yasakoyucu şartla salıvermenin koşullarını, örneğin yararlanma sürelerini, kimi suçlardan mahkûmların bundan yararlanıp yararlanamıyacaklarını, ya da farklı biçimde yararlabileceklerini, zaman içerisinde toplumun gelişmesine göre, serbestçe takdir edebilecektir".

Yine, Anayasa Mahkemesi 13.3.1979 tarih ve 1979/14 sayılı kararında da, şartlı salıvermede farklı uygulamaya yol açan itiraz konusu hükmün Anayasa'ya aykırı olamıyacağı yorumunu yapmış ve: "şartla salıverilme koşullarında yapılacak genel bir düzenleme ile, müebbet ağır hapis cezasına mahkûm olanların şartla salıverilmeden yararlanabilmeleri için çektirilmesi zorunlu ceza süresinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın, muvakkat özgürlüğü bağlayıcı cezalara çarptırılanların şartla salıverilmesinde çek-

tirilmesi gerekli ceza süresi, örneğin, hükümlülük süresinin 1/2 sine düşürülebilecektir. Bu doğrultuda yasal düzenlemenin eşitlik ilkesine ters düşmeyeceğine kuşku yoktur. Çünkü böyle bir değişikliğe, uygulamadaki aksaklıkların giderileceği ve daha olumlu sonuçlara ulaşılacağı varsayımı ile gidilecek, böylece yeni yasanın yürürlükteki düzeni iyileştirme amacı, yapılan değişikliğin haklı nedenlerini oluşturacaktır".

VI- Anayasa Mahkemesi'nin kısa süre önce verdiği kararların ışığında ve yaptığımız açıklamalar karşısında; 3713 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesindeki infaz sürelerine göre, geçici 4. maddedeki infaz sürelerinin ayrı tutularak daha az indirime tabî tutulmasının Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik kuralına aykırılık oluşturmadığı; kanunkoyucunun suçu esas alarak da infaz sürelerini düzenleyebileceği, geçici 1. maddenin ceza türlerine göre yaptığı infaz sürelerinden indirimin, geçici 4. maddenin (b) bendindeki suçlar için yapılan indirimi etkilemiyeceği ve eşitlik kuralı açısından bu iki maddenin karşılaştırılamıyacağı; zira düzenlemedeki temel öğelerin biribirinden farklı olduğu; bu düzenlemelerde kanunkoyucunun takdir hakkı bulunduğu takdirinin de objektif kriterlerinin suçlunun topluma kazandırılması ve kamu yararı olduğu görüşüne vardığımızdan, geçici 4. maddenin (b) bendindeki Ceza Kanunu'nun 146. maddesi (son fıkra hariç) sözcüğünü iptal eden çoğunluğun görüşüne karşıyız.

Üye	Üye
Erol CANSEL	Haşim KILIÇ

— — o — —

Esas Sayısı : 1991/9

Karar Sayısı : 1991/36

Karar Günü : 8.10.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Karaman Asliye İkinci Hukuk Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 21.6.1987 günlü, 3402 sayılı "Kadastro Kanunu"nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'nın 2., 23., 35. maddeleri ile 153. maddesinin son fıkrasına aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

Davacının, 29.8.1990 günlü dilekçesiyle açtığı davada, Karaman ilçesi belediye sınırları içinde 24.3.1964 günlü, 45 sayılı tapu ile maliki bulunduğu taşınmazın, 2613 sayılı Yasa uyarınca yapılan kadastro tesbitinde, sahibi belirlenemediğinden, 5.4.1979 günü 569 Ada, 20 Parsel sayı ile maliye hazinesi adına tescil edildiğinden buna ilişkin tapu kaydının iptaliyle adına tesciline, elatmanın önlenmesine karar verilmesini istemiştir.

Davacı vekili, olayda uygulanma durumunda olan, 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüş, davalı hazine vekilinin aksi görüşüne karşın, mahkeme de bu savın ciddi olduğu kanısına vararak, anılan kuralın "kadastro tesbitinden önce tapulu olan ve sahibi belirlenemediğinden hazine adına tespit ve tescil edilen taşınmazlar yönünden" Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddeleri gereğince 8.3.1991 günlü kararıyla iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin kararının gerekçe bölümü özetle şöyledir:

"Davacı, hazine aleyhine tapu iptali ve tescil davasını, on yıllık hak düşürücü süre ile 3402 sayılı Yasa'nın geçici 4. maddesinde gösterilen ek süre geçtikten sonra açtığından, olayda mahkemece, Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrası uygulanacaktır.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu, 35. maddesinde herkesin mülkiyet hakkına sahip bulunduğu, bunun yalnızca kamu yararı amacıyla yasa ile sınırlanabileceği ve 23. maddesinde de herkesin istediği yere yerleşip seyahat edebileceği öngörülmüştür.

Dava konusu taşınmaza davacı kadastro tesbitinden önce 24.3.1964 gün ve 45 sayılı tapu ile malik olmuş, kendisi ilçeye uzak bir köyde ikamet ederek taşınmaz üzerindeki dükkânı kiraya vermiş, 1990 yılı Ağustos ayına kadar kiralarını almış böylece aslî zilyet olmuştur. Ancak, 1987 yılında kadastro tesbiti yapılırken, komisyonca, sahibi bilinmediğinden taşınmaz, hazine adına tesbit ve tescil edilmiştir.

Tapu kayıtlarının açıklığı ilkesi uyarınca, hiç kimse ve bilhassa tapu kayıtlarını tutmakla yükümlü olan devlet, tapu kaydını bilmediği savıyla kendisine hak sağlayamaz. Esasen Anayasa'nın 23. maddesi karşısında, davacının taşınmazının bulunduğu yerde ikamet etmesi istenemez. Anayasa'nın 35. maddesinde güvenceye bağlanan mülkiyet hakkı gereğince sahip olduğu taşınmazın, sahibi bilinmiyor gerekçesi ile hazine adına tesbit edilerek, on yıl geçtikten sonra gerçek mal sahibinin dava açmasını engellemek sosyal hukuk devleti ilkeleri ve mülkiyet hakkı ile bağdaşmaz. Bu durumda devletin kendi kusurundan dolayı hak sahibi olması sağlanarak hukuk devleti ve mülkiyet hakkı ilkeleri zedelenerek Anayasa koyucunun istemediği bir sonuç oluşur.

Öte yandan aynı hükmü içeren, yürürlükten kaldırılmış 14.12.1934 gün ve 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu'nun 22/H maddesi de Anayasa Mahkemesinin 10.2.1970 günlü, Esas: 1969/60, Karar: 1970/8 sayılı kararıyla iptal edilmiş olduğundan, Anayasa değişmiş ise de, bu konudaki maddelerinin içerikleri değişmediğinden, aynı biçimde yasa çıkarılması da Anayasa'nın 153 maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

Bütün bu nedenlerle, 3402 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin üçüncü fıkrasının; 'kadastro tesbitinden önce tapulu olan ve sahibi belirlenemediğinden hazine adına tesbit ve tescil edilen taşınmazlar yönünden' Anayasa'nın 2., 23., 35. maddeleri ile 153. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu kanısına varılmıştır."

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenilen Yasa Kuralı:

3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun iptali istenilen fıkrayı da içeren "Kadastro tutanaklarının kesinleşmesi ve hak düşürücü süre" başlıklı 12. maddesi şöyledir:

"**Madde** 12.– 30 günlük ilân süresi geçtikten sonra, dava açılmayan kadastro tutanaklarına ait sınırlandırma ve tesbitler kesinleşir.

Kadastro müdürü tarafından onaylanarak kesinleşen tutanaklar ile kadastro mahkemesinin kesinleşmiş kararları; kesinleşme tarihleri tescil tarihi olarak gösterilmek suretiyle engeç 3 ay içinde tapu kütüklerine kaydedilir.

Bu tutanaklarda belirtilen haklara, sınırlandırma ve tespitlere ait tutanakların kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, kadastrodan önceki hukukî sebeplere dayanarak itiraz olunamaz ve dava açılamaz.

Kadastrosu tamamlanan çalışma alanı içerisinde kalan eski tapu kayıtları, işleme tabi kayıt niteliğini kaybederler. Bu kayıtlara dayanılarak kadastro ve tapu sicil müdürlüklerinde işlem yapılamaz.

Kesinleşmemiş tutanaklar herhangi bir nedenle tapuya tescil edilmişse, iddia ve taşınmazın niteliğine bakılmaksızın taşınmazı tescil tarihinden itibaren 20 yıl müddetle malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduranlar ile bunların akdî ve kanunî halefleri açılmış ve açılacak olan davalarda medenî kanunun tapuya itimat prensibinden yararlanırlar."

B. İlgili Yasa Kuralı

3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun konuyla ilgili geçici 4. maddesi şudur:

"**Geçici Madde** 4.– Tapulama ve kadastro mahkemelerince bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kesin hükme bağlanmış uyuşmazlıklara bu Kanun uygulanmaz. Tapulama mahkemeleri ile kadastro mahkemesi sıfatıyla görev yapan asliye mahkemelerinde halen görülmekte olan davalar ile 10 yıllık hak düşürücü süre içerisinde açılacak davalara bu Kanun hükümleri uygulanır.

Bu kanun yürürlüğünden önce düzenlenmiş tapulama tutanakları ve ve kadastro beyannameleri ile verilmiş bulunan komisyon kararları geçerliğini korurlar. Bunlara süresi içinde itiraz durumunda bu Kanun hükümleri uygulanır.

2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile diğer kanunlar gereğince özel kadastrosu yapılan ve tutanakları kesinleşmiş bulunan taşınmazlar için 10 yıllık hak düşürücü süre geçmiş ise, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde hak sahipleri dava açabilirler.

Tapulama ve kadastrosu yapılıp tespit dışı bırakılan yerlerde tapulu taşınmazların maliklerinin talep etmesi halinde, bu kanun hükümlerine göre bunların kadastrosu yapılır."

C. İtiraza Dayanak Yapılan Anayasa Kuralları:

1. "**Madde** 2.– Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğe bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "**Madde** 23.– Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz."

3. "**Madde** 35.– Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

4. "**Madde** 153.– Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mah-

kemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararlarının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla, 27.3.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun da bu evrede ele alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

Işin esasına ilişkin rapor, mahkemenin başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen yasa kuralı ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. İtirazın Kapsamı:

İtiraz yoluna başvuran mahkeme; davacının Anayasa'ya aykırılık savının ciddî olduğu kanısına vararak, 3402 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali istemini içeren kararında; konunun özelliği bakımından incelemenin; " ... kadastro tesbitinden önce tapulu olan ve sahibi belirlenemediğinden hazine adına tespit ve tescil edilen taşınmazlar yönünden" sınırlı olarak yapılması biçiminde istemde bulunmuşsa da, konunun özelliği gözeltilerek sınırlama yapılmaksızın inceleme sürdürülmüştür.

B. İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı:

1. Uyuşmazlığa konu olan, 509 ada, 20 parsel sayılı taşınmaz üzerinde 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu hükümlerinin uygulanması şöyle olmuştur.

Yasa'nın öngördüğü ilânlar yapılıp, ilgili yerlerden kayıtlar getirildikten sonra kadastro postasınca düzenlenen 9.10.1978 günlü kadastro tutanağında; "Tahdidi yapılan ve tapusu ve vergi kaydı bulunmayan bu taşınmaz mal malikinin kim ya da kimler olduğu postamızca kat'i olarak tesbit edilemediğinden ve bilirkişi beyanlarından anlaşılmakla maliye hazinesi adına tesbiti teklifi ile iş komisyona sunuldu." denilmiş ve kadastrro postasının "tetkik ve tahkike dayalı sınırlandırma tesbiti" önerisi komisyon tarafından uygun görülerek, 5.4.1979 tarihinde taşınmazın hazine adına tescili karar altına alınmıştır.

Kadastro beyannamesinde, 2613 sayılı Yasa'nın 25. maddesine göre yapılan iki aylık ilân süresinde sınırlandırmaya itiraz edilmediğinden 20.11.1979 gününde tesbitin kesinleştiği belirtilmiş, böylece dava konusu 18.02 m² yüzölçümlü kâgir dükkân niteliğindeki taşınmaz, maliye hazinesi adına tescil edilmiştir.

2. İtiraz konusunun açıklığa kavuşturulması için, yurdumuzdaki tapu ve kadastro çalışmalarına ilişkin yasal düzenlemeler ile itiraz konusu kuralın anlam ve kapsamına kısaca değinmekte yarar görülmüştür.

a) Ülkemizde ilk kadastro çalışmalarına Şubat 1328 (1912) günlü, "Emvali Gayrimenkule'nin Tahdid ve Tahriri Hakkında Muvakkat Kanun"un uygulanmasıyla başlanmış, 10 Nisan 1340 (1924) günlü 477 sayılı Yasa ile bir kısım il ve ilçelerin "arazi tahrirleri" yapılmış, bugünkü kadastro yöntemlerini içeren 658 sayılı Kadastro Kanunu 22 Nisan 1341 (1925) günü kabul edilmiştir.

743 sayılı "Türk Kanunu Medenisi"nin uygulanmaya başlandığı 4.10.1926 gününden sonra, yurdumuzda Medeni Kanun'un öngördüğü anlamda kadastro plânlarının ve tapu sicillerinin düzenlenmesi çalışmaları önem kazanmış, taşınmaz mallardaki eylemli durumların hukuksallaştırılıp, tapusuz taşınmaları tapulamak ve kadastroya dayanan haritaların yapılmasını sağlamak üzere kabul edilen 2613 sayılı "Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu" 15.12.1934 gününde yürürlüğe girmiştir.

b) İtiraza konu olan kuralı içeren 21.6.1987 günlü 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun gerekçesi, yurdumuzdaki tapu ve kadastro çalışmaları ve bu konudaki gereksinimleri belirten bir belge niteliği taşımakta olup başlangıç kısmı şöyledir:

"Bilindiği gibi ülkemizde düzenli kadastro faaliyetleri Kadastro ve Tapu Tahriri Kanununun yürürlüğe konulmasıyla başlamıştır. 1934 yılında yürürlüğe giren 2613 sayılı Kanunun uygulama alanı il ve ilçe belediyeleri içinde bırakılmış ve bu sınırlar dışındaki taşınmaz malların kadast-

rolanmaları 1950 yılında yürürlüğe giren, 5602 sayılı Kanun hükümlerine bağlanmıştır. Daha sonra 5602 sayılı Kanun yerine 509 sayılı Tapulama Kanunu yürürlüğe girmiş, o da Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilince yerini halen yürürlükte bulunan 766 sayılı Tapulama Kanununa bırakmıştır.

Böylece aynı yörede il veya ilçe belediyesi sınır çizgisinin bir tarafında 2613 sayılı, bir tarafında ise tamamen değişik hükümler taşıyan 766 sayılı Kanunun uygulanması gibi garip bir durum yıllardan beri sürüp gitmektedir. O halde, her iki kanunun birleştirilmesi ve farklı uygulamaya son verilmesi zorunludur.

Memleketimizde sosyal, ekonomik, teknik ve hukuki gelişmeler, şehirleşme, imar hareketleri, toprak ve faaliyetleri, yol, baraj, sulama, kurutma tesisleri, araziye ilişkin vergi ve kredi problemleri, kamulaştırma işlemleri, toprak ve tarım reformu ve benzeri hizmetler kadastronun öncelikle bitirilmesini gerektirmektedir. Bu itibarla memleketimizin ilk tesis kadastrosunun tamamlanmasının uzun yıllara tahammülü bulunmadığından, kadastronun hızlandırılması, kısa sayılabilecek bir sürede sonuç alınabilmesi için her iki kanunun birleştirilerek tek bir kanun haline getirilmesinde zorunluk duyulmuştur.".

Yine gerekçede, uzun yıllardan beri uygulanan 2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile 1966 yılından beri uygulanmakta olan 766 sayılı henüz yeni sayılabilecek Tapulama Kanunu'nun hükümleri arasında esasa etkili farklılıklar olduğu gösterilmiş, bir nevi tasfiye niteliği taşıyan bu Yasa'nın amacının, genel hükümlerden ayrık olarak, taşınmaz mal mülkiyetinin tespitinde tapusuz taşınmaz malları tapuya bağlamak, tapulu olanların tapularını yenilemek ve sınırlarını arz üzerinde belirleyip haritaya bağlamak suretiyle, Medeni Yasa'nın öngördüğü biçimde tapu sicilini kurmak olduğu vurgulanmıştır.

Aynı Yasa'nın itiraz konusu 12. maddesinin gerekçesinde; bu maddenin 766 sayılı Yasa'nın 27., 30. ve 31. maddelerinin esas alınarak düzenlendiği ve 30 günlük eski ilân süresi sonuna kadar kadastro mahkemesinde dava açılmayan taşınmaz malların kadastro tutanaklarına ilişkin sınırlandırma ve tespit işlemlerinin, kadastro müdürü tarafından tutanakların onaylanması suretiyle kesinleştirileceği ve kesinleşme tarihinden başlayarak en geç üç ay içinde tapu kütüklerine tescil edileceği belirtildikten sonra;

"Kadastro çalışmaları tamamlanarak kesinleşen tespitlerin, kısa sürede tapu kütüklerine kaydedilme işlemlerinin kesinleşme tarihinden en geç üç ay içinde bitirilmesi, ayrıca büyük emek ve masrafla meydana getirilen

düzenli kütük ve kadastro işlemlerinin korunmasını sağlamak için kamu ve özel mal ayrımı yapılmadan, kadastro tutanaklarının kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, kadastrodan önceki hukuki sebeplere dayanılarak dava açılamayacağı esası getirilmiştir. Burada kadastro işlemlerinin eski olaylara dayanılarak, süresiz olarak askıda bırakılmasının kamu düzenini ters yönde etkileyeceği ve kamu zararı doğuracağı gerçeğinden hareketle mülkiyet hakkı değil sadece hak arama hürriyeti kısıtlanmıştır.

Aynı hüküm 766 sayılı Kanun'un 31. maddesinde de mevcut olmakla birlikte, on yıllık hak düşürücü sürenin başlangıç tarihi tapu kütüğüne tescil tarihi olarak kabul edilmişti.

Ancak, çeşitli nedenlerle tescil işlemleri geciktiği veya taşınmaz malın tutanağı tanzim edilipte tescile tabi tutulmayan yerlerden olması halinde, hak düşürücü sürenin başlangıç tarihi farklı yorumlara sebebiyet verdiğinden hak düşürücü sürenin başlangıcı tutanağın kesinleşme tarihi olarak benimsenmiştir.

Madde ile getirilen bir diğer yenilik de, kadastrosu tamamlanan çalışma alanlarındaki eski tapu kayıtlarını (kadastroca uygulansın ya da uygulanmasın) işleme tabi kayıt niteliğini kaybedeceği hususudur. Bu konuda eski kanunda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, Yargıtay'ın yerleşmiş kararları da bu görüştedir." biçiminde açıklamalara yer verilmiştir.

Kadastro Yasası'yla soruna ülke bütününde yaklaşılarak yurdun kadastral, topografik haritası yapılarak tapu sicilinin oluşması sağlanıp, bir yerde kadastronun bitirilmesiyle yasa uygulaması son bulacağından, Kadastro Yasası geçici bir yasadır.

c) Yukarda da belirtildiği üzere, uyuşmazlık konusu taşınmaz, 2613 sayılı Yasa'nın 25. maddesi uyarınca yapılan işlemler sonucu tespitin kesinleşmesiyle hazine adına tescil edilmiştir.

2613 sayılı Yasa tapu sicilinde kaydı bulunmayan taşınmazları sicile kaydettirmek, sicilde kayıtlı olanların da kayıtlarını yenilemek yoluyla kadastro plânları düzenleyerek tapu sicillerini kurma amacını taşıdığından uygulamada özen gösterilmesini gerektirmiştir. Şöyle ki;

Kadastrosuna başlanacak olan yer Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Teklif ve Genel Müdürlüğün bağlı bulunduğu Bakanlığın onayı ile belli edilerek, Genel Müdürlükçe ve kadastrosu yapılacak olan yer Valiliğince gazete ya da alışılmış yöntemlerle bir ay içinde ilân olunur. Daha sonra kadastrosuna başlanacak olan şehir ve kasabaların, yoksa sınırları belirlenerek kadastro bölgesinde tahdidin başlayacağı 15 gün önce yerel gazetelerle ya da olağan biçimde ilân edilir.

Bölgede sınırlama başladığında tasarruf durumlarının incelenmesi için kadastro postaları eliyle taşınmaz mal sahiplerine dağıtılan beyannameler, ilgilileri tarafından bir ay içinde doldurulup, gerekli belgeler eklenerek postalara verilir. Postalar, beyanname vermeyenlere ait taşınmazların tahdidini, tapu ve vergi kayıtları ile varsa tapu haritalarına göre yapar, bunların uygulanmasında ve mülkiyet haklarının saptanmasında bilirkişilerin ve gerekirse taşınmaz komşularının bilgilerinden yararlanılır. Postalar belediye veya ihtiyar meclisi tarafından bilirkişi olarak seçilecek en az iki kişi ile beraber, varsa ve geliyorsa ilgililerin önünde eldeki belgeleri bilirkişiterden alınacak bilgilerden yararlanarak taşınmazlara uygulayıp, sınırları belirtilmek yoluyla tasarruf krokisini düzenlenlerler.

Kadastro komisyonları tarafından, yeterli inceleme ve uygulamalardan sonra, tasarruf hakları saptanan ve kadastro sınırlaması tamamlanan yerlerin plânlarıyla taşınmazların kimler adına kaydolunduğunu gösterir cetveller ilgililerin öğrenmeleri için mahalle veya köylerin herkes tarafından görülecek yerlerine iki ay süre ile asılır ve durum alışılmış biçimlerle ve ayrıca varsa yerel gazete ile ilân olunur. Bu cetvellerin asılmasının ilgili kişilere tebliğ hükmünde olduğu da yasada belirtilmiştir.

Bu işlemlerden ve taşınmazın hazine adına kayıt ve tescilinden başlayarak on yıl geçtikten sonra hiçbir kişi o taşınmaz üzerinde tasarruf ve mülkiyet savında bulunmazsa o taşınmaz, hazinenin olacaktır.

Yine 2613 sayılı Yasa'nın "Tasarruf tetkikleri" başlıklı 22. maddesinin (H) bendinde "Yapılacak ilânlar ve tahkik üzerine sahibi bulunamayan gayrimenkuller Devlet namına kaydolunur. Bu malların on seneye kadar hükmen müstahikki çıktığı takdirde namına kaydı tashih edilir ve satılmış ise bedeli verilir." biçimindeki hak düşürücü süreyi öngören hükmün "on seneye kadar" sözcüklerinin yalnız tapulu taşınmazlar yönünden, Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline Anayasa Mahkemesi 10.12.1970 günlü, Esas: 1969/60, Karar: 1970/8 sayı ile karar vermiştir.

d) 3402 sayılı Kadastro Yasası'nın 11. ve 12. maddelerine göre; Kadastro Müdürü, kadastro tutanakları uyarınca yapılan tesbitlere dayanarak askı cetvellerini düzenleyerek 30 gün süreyle ilân ettirir. Bu süre geçtikten sonra dava açılmayan kadastro tutanaklarına ilişkin sınırlandırma ve tesbitler Kadastro Müdürü tarafından onaylanarak kesinleşir. Bu tarih ayni zamanda tescil tarihi olup, bu işlemden sonra en geç üç ay içinde tapu kütüklerine kaydedilmesi zorunluğu da aynı maddede hüküm altına alınmıştır.

Yine 12. maddenin üçüncü fıkrasında kadastro tutanaklarının kesinleştiği tarihten itibaren on yıl geçtiken sonra kadastrodan önceki

hukuksal nedenlere dayanarak itiraz olunamayacağı ve dava açılamayacağı öngörülmüştür.

Burada hak düşürücü süre söz konusu olup, yasakoyucu böylece kamu düzeniyle ilgili bir nitelik taşıyan kadastro işlemlerinin korunması ve düzenli bir tapu sicilinin oluşması amacını gütmüştür.

Hak arama yolunu kısıtlayan "hak düşürücü süre" hakkı ortadan kaldırıcı, yok edici işleve sahip olduğundan süre geçtikten sonra hakkın varlığından söz edilemez. Hak düşürücü süre ile, yasanın belirlediği sürede bir dava açılmaması halinde hakkın kendisi sona erer. Hak düşürücü süre, davanın görülebilirlik koşulu olduğundan yargıç hak düşürücü süreyi kendiliğinden, gözönünde bulundurmak zorundadır. Zamanaşımında ise, yasanın öngördüğü belli bir süre içinde hak istenmediği takdirde, o hakkı yerine getirilmesini isteme yetkisi düşer.

Bu madde ile düzenlenmiş bulunan hak düşürücü süre kamu düzeniyle ilgilidir. Bir özel hukuk kuralının kamu düzeniyle ilgili olduğunun kabul edilebilmesi için "o kurala uyulmasında ve o kuralın korunmasında kamunun büyük yararı bulunmalıdır." koşulu hukuk öğretisinde benimsenmiş bir ölçüttür.

Anılan madde ile tutanağı düzenlenmiş ve doğrudan doğruya ya da hükmen kesinleşmiş sınırlandırma ve tespitlere karşı, kadastrodan önceki hukuksal nedenlere dayanılarak açılacak tüm davaların hak düşürücü süreye bağlı olduğu açıklanmıştır.

e) 3402 sayılı Kadastro Yasası'nın geçici 4. maddesinin üçüncü fıkrasında, "2613 sayılı Kadastro ve Tapu Tahriri Kanunu ile diğer kanunlar gereğince özel kadastrosu yapılan ve tutanakları kesinleşmiş bulunan taşınmazlar için on yıllık hak düşürücü süre geçmişse bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde hak sahipleri dava açabilirler." denilmektedir.

Yasakoyucu, bu kuralla, hak düşürücü süreyi öngören 2613 sayılı Yasa'nın 22. maddesinin (H) bendinin tapulu taşınmazlar açısından Anayasa Mahkemesi'nin 10.2.1970 günlü, Esas: 1969/60, Karar: 1970/8 sayılı kararı ile iptal edilmesi nedeniyle hak düşürücü süreyle ilgili bir hükmü içermez duruma gelen 2613 sayılı Yasa'yı ve hak düşürücü sürelere yer vermeyen öteki özel (kadastro) yasalarını amaçlamak istemiştir. Bu hükmün, 31. maddesi ile on yıllık hak düşürücü süreyi öngörmüş bulunan 766 sayılı Tapulama Yasası'na göre yapılan tesbit ve tescillerle bir ilgisi yoktur. Tersi durumda, 766 sayılı Yasa'nın 31. maddesindeki hak düşürücü sürenin varlığından doğan hukuksal sonuçların bir değeri kalmazdı.

Bu suretle, 2613 sayılı Yasa hükümlerine göre yapılmış ve kesinleşmiş bir kadastro sınırlamasına karşı, hak sahibi olduğunu ileri süren kişi, her zaman dava açma olanağına sahip olduğu için, on yıl geçtikten sonra açacağı bir dava, 3402 sayılı Yasa'nın geriye yürümesi ve 12. madde nedeniyle hak düşürücü süreye uğraması sakıncası, geçici 4. madde ile getirilen bir yıllık süre ile önlenmiştir.

C- 3402 Sayılı Yasa'nın 12. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu:

1. Anayasa'nın 2. ve 23. Maddeleri Yönlerinden İnceleme:

a. İtiraz konusu kuralla kesinleşen kadastro tutanaklarında belirtilen hak, sınırlama ve tesbitlere on yıl geçtikten sonra kadastrodan önceki hukuksal nedenlere dayanılarak dava açılamayacağı esası getirilmektedir. Bu hükümle, ülkede tapu sicilinde kararlılık sağlanması, belli hak düşürücü süre geçtikten sonra kadastrodan önceki nedenlere dayanılarak taşınmazlarla ilgili hakların yargı organlarında tartışma konusu yapılmasının önlenmesi amaçlanmış, yasakoyucu da bunda kamu düzeni yönünden yarar görmüştür.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri arasında, "hukuk devleti"ne yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında belirtildiği gibi, hukuk devleti, bütün işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygunluğunu başlıca geçerlik koşulu bilen, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurmayı amaçlayan ve bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, insan haklarına saygı duyarak bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, Anayasa ve hukuk kurallarına bağlılığa özen gösteren, yargı denetimine açık olan yasaların üstünde Yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ile Anayasa'nın bulunduğu bilincinden uzaklaşmayan devlettir.

Devlet işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygun olması, kazanılmış haklara saygı duyulmasını gerektirir. Ancak, kazanılmış bir haktan söz edilebilmesi için bu hakkın yeni yasadan önceki yürürlükte olan kurallara göre bütün sonuçlarıyla eylemli biçimde elde edilmiş olması aranır.

Kamu yararı amacıyla on yıllık hak düşürücü kural getirilirken, daha önce mülkiyet hakkını yitirenlere yeniden bu hakkın tanınmasını isteme olanağı verilmesi adalete aykırı olacağı gibi, mülkiyet hakkı kazananların bu haklarına da zarar verir. Bu bakımdan yapılan düzenleme demokratik toplum kurallarına ve hukukun genel ilkelerine ters düşmediği gibi, kamu yararını öngördüğünden hukuk devleti kavramına da aykırı değildir.

b. İtiraz konusu kuralın kişileri taşınmazının bulunduğu yerde oturmaya zorladığı için Anayasa'nın 23. maddesine aykırı olduğu savı da yerinde görülmemiştir.

Anayasa'nın 23. maddesiyle kişinin yerleşme ve seyahat özgürlükleri düzenlenmiş, bu özgürlüklerin hangi amaçlarla kısıtlanacağı belirtilmiştir. Kadastro Yasası'nın itiraza konu maddesi kişinin yerleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Kadastro çalışmalarına başlama işlemleri her türlü iletişim araçlarıyla duyurulmaktadır. Kanun bir tasfiye kanunudur ve uygulamanın bitmesiyle son bulacağından geçicidir. İlgili kural ile kadastrosu yapılan yerlerde taşınmazının, kadastro sırasındaki ve sonraki hukuksal durumuyla ilgilenmeyen kişilerin yasa ile konulan hak düşürücü süre içinde ilgili merciine başvurmamalarının sonucunu hükme bağlamaktadır. Bu nedenle anılan kuralın kişileri taşınmazın bulunduğu yerde ikamet etmeye zorlayan bir hüküm içermediği için, Anayasa'nın 23. maddesine aykırı bir yönü yoktur.

2. Anayasa'nın 35. Maddesi Yönünden İnceleme:

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, Kadastro Yasası'yla kabul edilen hak düşürücü süre kuralıyla mülkiyet hakkına sınırlama getirildiğini bunun Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Anayasa'nın 35. maddesinde, herkesin mülkiyet hakkına sahip olduğu ve bu hak üzerinde ancak kamu yararı amacıyla yasayla sınırlama yapılabileceği belirtilmiştir.

İtiraz konusu kural, genel nitelikte, nesnel bir esas getirmekte olup, mülkiyet hakkını değil, yasalarımızda görülen benzer hükümler gibi dava hakkını sınırlamaktadır. Kamu düzeninin gerektirdiği durumlarda yasakoyucunun kimi hak düşürücü süreler koyabileceği doğaldır. Kadastroya dayanılarak kurulan sicillere karşı açılacak davaların hak düşürücü bir süreye bağlanması da hukuk ilke ve kurallarına aykırılık oluşturmaz.

Mülkiyet hakkının sağlıklı temellere oturtulmasını isteyen yasakoyucu, ayrıca kadastro plânlarının düzenlenmesine büyük önem vererek bunların gerçekleşmesi yolu ile kamu düzenini kurmaya ve korumaya yönelmiştir. Uygulama sonunda saptanan durumun, belli süre geçtikten sonra eski olaylara dayanılarak uyuşmazlık konusu yapılması istenilmemiş ve bunda kamu düzeni yönünden yarar görülmüştür. Bu kuralla getirilen sınırlama, mülkiyet hakkına değil, hak arama özgürlüğüne ilişkindir. Mülkiyet kavramını değiştirmeyen, yapısını daraltmayan, bağını ortadan kaldırmayan, kullanılıp yararlanılmasını engellemeyen, ancak ona bağlı hakların kullanılma

süresini düzenleyen kurallar doğrudan hakka yönelik değildir. İncelenen düzenlemeyle kısıtlanan, mülkiyet hakkı değil, dava açma hakkı, başvuru hakkıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin 8.2.1973 günlü, Esas: 1972/52, Karar: 1973/5 sayılı kararında; "Kadastroya dayanılarak düzenlenen plânların ve tapu sicilleriyle belirlenmiş olan hukuksal durumun kararlılık içinde süregelmesi, bunların düzenlenmesinden önce hukuksal ve eylemli duruma dayanılarak kullanılacak dava haklarını, hakkın özüne dokunmayacak bir ölçüyle sınırlandırarak gerçekleştirebileceğini bildirirken, 766 sayılı Yasa'nın 31. maddesiyle getirilen dava hakkının on yıllık hak düşürücü süre ile sınırlandırılmış olmasını kamu düzeni fikrine uygun düştüğü kadar, tanınan sürenin hakkın kullanılmasına da elverişli bulunması" nedeniyle Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

Ülkemizde hukuksal değerini yitirmiş tapu kayıtlarının tasfiyesi için girişilen yasama çalışmaları gözönüne alındığında kamu yararı amacıyla itiraz konusu kuraldaki on yıllık hak düşümü süresinin gereği ortaya çıkmaktadır.

Kamu düzenini koruma amacıyla hak arama özgürlüğüne sınırlama getiren bir yasa kuralında aranan, hakkın tapuya kayıtlı olup olmaması yönünden farklı sonuçlara ulaşmak, diğer bir anlatımla tapuya kayıtlı haklar için hiç bir süre tanınmayarak hak düşürücü sürenin yalnız tapuya tescil edilmemiş haklara ilişkin olduğunu düşünmek kamu düzeniyle bağdaşmayacağı gibi Yasa'nın genellik ilkesine uygun düşmez.

Yasada öngörülen durumlar ve süreler ile ilgililerin haklarını kullanmalarında kolaylık sağlayan öbür kurallar birlikte gözönüne alındığında, dava hakkının on yıllık hak düşürücü bir süre ile sınırlandırılmış olmasını, bu hükmün kamu düzeni düşüncesine uygun olduğu kadar, tanınan sürenin hakkın kullanılmasına da elverişli bulunduğu kabul edilmelidir. Bu kurallarla güdülen amacın devletin hak sahibi olmasına yönelik olduğu da düşünülemez.

Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 35. maddesine aykırı bir yönü yoktur.

3. Anayasa'nın 153. maddesi Yönünden İnceleme:

Yerel Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin 10.2.1970 günlü, Esas: 1969/60, Karar: 1970/8 sayılı kararıyla iptal edilen, 2613 sayılı Yasa'nın 22/H maddesine benzer bir kuralı kapsayan itiraz konusu hükmün, Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu görüşündedir.

Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, "Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme, yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar" biçiminde yer almış bulunan hükmün, Anayasa Mahkemesi kararlarının etkinliğini ve bağlama gücünü ortaya koyarak, ona kesinlikle uyulması gerektiğini belirleme ve bu yolla Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesini güçlendirme ereği güttüğü kuşkusuzdur. Gerçekten bu konu, Anayasa'nın 11. maddesinde de vurgulanmış ve yasaların Anayasa'ya aykırı olamayacağı öngörülmüştür.

3402 sayılı Kadastro Yasası ile yürürlükten kaldırılan 2613 sayılı Yasa hükümlerine göre, belediye sınırları içerisinde yapılan ve hazine adına tesbit edilen ve tapusuz taşınmalar dışında bir sınırlama söz konusu olmadığından hak sahipleri her zaman kadastro öncesi hukuksal sebeplere dayanarak yanlış olduğunu ileri sürerek tesbitin düzeltilmesini dava etme hakkına sahip idi. Bu hak, 766 sayılı Yasa'ya göre, köylerde tapulaması yapılan yerlerde on yıllık hak düşürücü süre ile son buluyordu. Yasakoyucu, köy ve şehir ayrımını kaldırmak yoluyla yurdun her yerinde uygulama birliğini sağlamak amacıyla 3402 sayılı Yasa'yı yürürlüğe koymuştur. İtiraz konusu kural, yer, kişi ve dayanılan belge türüne göre bir ayrım gözetmeksizin yapılmış ve yapılacak tüm kadastro tesbitleri yönünden hak sahibi olduğunu ileri sürenlere karşı dava açma haklarına bir sınırlama getirmiştir. Bu hükümle on yıllık hak düşürücü süre yaygınlaştırılırken geçiş dönemi gözönünde bulundurularak daha önceki yasalara göre hak düşürücü süreye bağlı olmayan kadastro tesbitleri için aynı Yasa'nın geçici 4. maddesinin üçüncü fıkrası ile bir yıllık ek süre içinde hak sahiplerine dava açma hakkı tanınmıştır.

Kadastroya dayanılarak oluşan tapu siciline, güveni sağlamak ve kararlılık içinde süregelmesi için konulan hak düşürücü sürenin tüm taşınmazlara yaygınlaştırılması, uyumluluk, eşitlik ve süreklilik getirecek bir kural olduğundan iptal edilen hükmün aynen yasalaştırıldığı söylenemez.

Bir yasa kuralının Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırılığından söz edilebilmesi için içerik ve kapsamın benzerliği yanında, son çıkarılan yasanın aynı düşünce doğrultusunda Anayasa Mahkemesi kararına karşı, onu etkisiz kılma amacıyla çıkarıldığının saptanması gerekir.

Şimdiki ve yukarıdaki bölümlerde yapılan açıklamalar, yasakoyucunun iptal edilen kuralı aynen yasalaştırdığı savını dayanaksız bırakmakta olduğundan Anayasa'nın 153. maddesine aykırılığı söz konusu değildir.

Açıklanan nedenlerle, itiraz yoluna başvuran mahkemenin, 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırılığını ileri sürerek iptaline karar verilmesi istemi reddedilmelidir.

Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN bu görüşe katılmamışlardır.

VI- SONUÇ:

21.6.1987 günlü, 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün "Adı geçen Yasa'nın 12. maddesinin üçüncü fıkrasındaki '... on yıl geçtikten sonra ...' ibaresinin yalnız tapulu taşınmaz yönünden iptali gerektiği..." yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

8.10.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 9

Karar Sayısı : 1991 / 36

Anayasa Hükümlerinin konulması, yorumu ve uygulanması doğal olarak Ülkenin geçmiş siyasal ve hukuksal yaşamının etkisi altındadır.

Ülkemizin "ceza adaleti" ile "mülkiyetin güvenliği" konularındaki geçmişi, yasal, idarî ve yargısal hatalarla doludur. Her iki konuda Ülkemizde hukuk ve adalet geleneğinin temelleri çok geç atılmıştır. Bu yüzden de ceza ve mülkiyet konularında yapılacak Anayasa denetimleri özel bir ilgiye muhtaçtır.

Gayrimenkul mülkiyeti ile ilgili siciller ve bunlara dayanan haklar devletin siyaneti altındadır. Bu hakları, yasalarla Anayasa çerçevesinde öngörülen sınırlamalar dışında sınırlandırmak ve kaldırmak hukuk devleti ile bağdaştırılamaz.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında, uzun savaşların yıpratıcı mirası, göçler, nüfus mübâdeleleri, ülke kaynaklarına hızla sahip olma gereği ve yetersiz yönetim gibi sebeplerle gayrimenkul mülkiyeti ile ilgili siciller çoğu kez ihmal edilmiş veya uygulamada geçersiz kalmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında olayların getirdiği bu gerçekler veya uygulamalar doğru bulunmasa bile anlaşılabilir niteliktedir.

Cumhuriyet döneminde, Cumhuriyet yönetimi kendi hukuk düzenini kurduktan sonra çıkarılan yasalara göre tutulan tapu sicillerinin ve bunları yansıtan tapuların geçerliği ve dokunulmazlığı hiçbir kayıt ve şarta tabi tutulamaz.

İptal davasına konu olan olayda, ilgili dava konusu taşınmaza 24.3.1964 gününde 45 sayılı tapu ile sahip olmuştur.

Devlet tarafından tesis edilen ve tutulan tapu sicillerine uygun olarak 1964 yılında yasal yollarla alınan tapu, 1987 yılında çıkarılan bir yasanın verdiği yeni idarî düzenlemelerle hükümsüz kılınamaz.

Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olması ve 35. maddesinde ise, herkesin mülkiyet hakkına sahip olabileceği ve bu hakların ancak kamu yararı amacıyla kanunla sınırlanabileceği öngörülmüştür. 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun 12. maddesinin üçüncü fıkrası ile getirilen 10 yıllık hak düşürücü süre Anayasa'nın hukuk devletini benimseyen 2. maddesine ve mülkiyeti güvence altına alan 35. maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

Yukarıda yazılı nedenlerle karara karşıyız.

Başkanvekili	Üye
Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN

— — o — —

Esas Sayısı : 1990/29
Karar Sayısı : 1991/37
Karar Günü : 15.10.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay Dördüncü Dairesi.

İTİRAZIN KONUSU : 213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik "Mükerrer 257. maddesi" nin birinci fıkrasının Anayasa'nın 6., 7., 8., 38., 73. ve 124. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

İlk derece Mahkemesi olarak davaya bakan Danıştay Dördüncü Dairesi, dava konusu 191 sayılı "Genel Tebliğ"in dayanağını oluşturan 213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrasının, Anayasa'nın 6., 7., 8., 38., 73. ve 124. maddelerine aykırı görerek Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 28. maddeleri uyarınca iptali istemiyle doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Başvuru kararının gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"Maliye ve Gümrük Bakanlığı, 10 Mayıs 1989 günlü ve 20161 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 191 sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 3239 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle değişik mükerrer 257. maddesinin Bakanlığa verdiği yetkiye dayanarak, 1 Haziran 1989 tarihinden itibaren özel muayenehane özel poliklinik, özel hastane sahibi veya buralarda çalışan hekimlerce (diş hekimi dahil) özel muayene ve tedaviler için düzenlenen reçeteleri, Vergi Usul Kanunu uyarınca düzenlenmesi zorunlu belgeler kapsamına almış ve bu nedenle

uyulacak usul ve esasları açıklamıştır. Özel muayenehanede çalışan hekim olduğu anlaşılan davacının Maliye ve Gümrük Bakanlığının bu tasarrufunun hukuka aykırılığından söz ederek iptali dileğiyle açtığı davanın görüşülmesinde, bu idari tasarrufun dayanağı olan 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin 3239 sayılı Kanunla değişik birinci fıkrası hükmünün Anayasaya aykırı olduğu kanısına varılarak, Anayasa'nın 152 nci maddesi ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 28 nci maddesi uyarınca, konunun Anayasa Mahkemesine sunulması uygun görülmüştür.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 257 nci maddesinin 3239 sayılı Kanunla değişik birinci fıkrasında, "Maliye ve Gümrük Bakanlığı, mükellef ve meslek grupları itibariyle muhasebe usul ve esaslarını tespit etmeye, bu Kanuna göre tutulacak defter ve düzenlenecek belgelerin tutulması ve düzenlenmesi mecburiyetini kaldırmaya, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilaveten tutulması veya düzenlenmesini uygun gördüğü defter ve belgelerin mahiyet, şekil ve ihtiva edeceği hususları belirlemeye, bunlarda değişiklik yapmaya; bunlar için tasdik, muhafaza ve ibraz mecburiyeti koymaya ve kaldırmaya bedeli mukabilinde basıp dağıtmaya veya üçüncü şahıslara bastırıp dağıttırmaya, bunların kayıtlarını tutturmaya ve makineli kasa kulandırmaya ve vergi ziyanın önlenmesi, vergi ödemeyi teşvik bakımından, vergi kanunlarının uygulanmasıyla ilgili olarak levha kullandırma ve asma mecburiyeti getirmeye ve kaldırmaya yetkilidir" denilmektedir.

Bu suretle İdari bir kuruluş olan Maliye ve Gümrük Bakanlığına, Kanunla düzenlenen bir alanda değişiklik yapma, vergi yükümlülerinin uymak zorunda oldukları ve aksine hareketleri ceza ile müeyyidelendirilen, Vergi Usul Kanununda teferruatıyla düzenlenmiş kayıt ve belge düzenini daraltma ve genişletme yetkisi tanınmaktadır. Nitekim Maliye ve Gümrük Bakanlığı, mükerrer 257. maddenin tanıdığı bu yetkiye dayanarak, bu davada iptali istenen 191 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile, beyan esasına göre gelir vergisine tabi hekimlerin düzenledikleri reçeteleri, "Vergi Usul Kanunu uyarınca düzenlenmesi zorunlu belge"ler kapsamına almıştır. Bu suretle Vergi Usul Kanunun belge düzenine ilişkin hükümlerinin kapsamı genişlemiş, bir bakıma Kanun tadil edilmiştir.

Idare, kanunla tanınmış bir yetkiye dayanıyor olsa da, emredici bir kanun hükmünü kaldırabiliyor, değiştirebiliyor ya da daraltıp genişletebiliyorsa yasama organı derecesine çıkıyor, onun yetki ve görevini üstleniyor demektir. Oysa Anayasanın 6 ncı maddesinin son fıkrasında "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kulla-

namaz", 7 nci maddesinde de, "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez" denilmektedir. Bu maddenin gerekçesi ve Anayasanın diğer hükümlerinin incelenmesinden kuralın tek istisnasını "Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi"nin teşkil ettiği, esasen bu tür yetkilerin ancak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna, başka bir ifadeyle yürütme oragnına, Anayasanın ilgili maddelerinde açıkça belirtilmek suretiyle tanındığı açıklanmaktadır. Nitekim Anayasanın 8 inci maddesinde, "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir" denilmekle ve madde gerekçesinde de, bu madde ile yürütme organının "gerekli yetkilere sahip ve kanunların kendisine verdiği görevleri yerine getiren" bir kuvvet olarak düzenlendiği belirtilmekle, bu husus ayrıca vurgulanmaktadır.

Anayasanın 6, 7, ve 8 inci maddeleri karşısında, İdari kuruluşlara yasama yetkisinin devri anlamına gelecek bir yetki ve görevin kanunla da olsa, verilemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu durumda idari kuruluşların düzenleyici işlemlerinin Anayasanın 124 üncü maddesinde öngörülen "Yönetmelikler"den ibaret kaldığı görülmektedir. Madde gerekçesinde de belirtildiği gibi, idarenin uygulamada değişik isimler taşıyan düzenleyici işlemlerinden kişiler için hukuki sonuç doğuranlarının da yönetmelik hükümlerine tabi tutulması gerekmektedir. O halde kanunlarla idari kuruluşlara tanınan düzenleme yetkisi de Anayasanın 124 üncü maddesinde belirlenen kapsam ve sınırları aşmayacaktır. 124 üncü maddede aynen, "Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmeliler çıkarabilirler" denilmektedir. Maddede yer alan "kanunların uygulanmasını sağlamak" ibaresini, İdarenin yapacağı yönetmelik ya da benzeri düzenlemelerle, bir kanun hükmünü değiştirebilecek ya da onun kapsamını daraltıp genişletebilecek ölçüde geniş bir yetkinin tanınması anlamında nitelemek mümkün değildir. Kanunla İdareye tanınan düzenleme yetkisinin, en azından yürürlükte olan tüm kanunların hükümlerine ve bu hükümlerin kanunkoyucu tarafından belirtilmiş bulunan bağlayıcılık kurallarına aykırı olmaması yine Anayasanın bu maddesinde "şart" olarak öngörülmüştür. İdare, tüm diğer işlemlerinde olduğu gibi, düzenleyici işlemlerinde de herhalde kanunlara uymak ve onun çizdiği sınırlar dışına çıkmamak zorundadır. Buna olanak sağlayan bir Kanun hükmünün, Anayasanın sözü edilen 6, 7, 8 ve 124 üncü maddelerine aykırı olacağından kuşku duyulamaz.

Kanunla düzenlenmiş alanda, idari düzenlemenin konusu, ancak bu kanunun uygulanmasını sağlamak üzere gerekli teknik konulara ve tefer-

ruata ilişkin olabilir. Ayrıca yürütme organına verilecek teferruatı düzenleme yetkisinin, Anayasa ile mutlak surette kanun konusu sayılmış hususlara ilişkin olmaması gerekir. Vergi tarh ve tahakkukuna ilişkin idari usulün Kanunla düzenlenmiş olması, tesadüf değildir. Vergi Usul Kanununda yer alan hükümler, vergi ve benzeri mali yükümlerle ilgili kanunlarda hükümler gibi, kişinin temel hak ve ödevleriyle yakından ilgili ve onu sınırlayan ve belirleyen kuralları ifade etmektedir. Temel hak ve hürriyetlerin kanunla düzenlenip sınırlanabileceğine ilişkin Anayasa kuralı, bu hususların kanun dışında bir düzenlemeye konu edilmelerine engeldir. En azından vergiyle olan ilişkisi, hatta ondan ayrılamaz nitelikte bulunuşu vergi usulüne ilişkin kurallarını, Anayasanın 73 üncü maddesi gereğince, Kanunla konulup, kaldırılması ve değiştirilebilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu haliyle söz konusu mükerrer 257 nci madde, Anayasanın 73 üncü maddesinin üçüncü fıkrası hükmüne de aykırı olmaktadır.

Vergi Usul Kanunu, niteliği gereği, emredici ve kısıtlayıcı kuralları içerir. Bu kurallara aykırı hareket, yine aynı kanunda öngörülen cezalarla müeyyidelendirilmiştir. Kanunda öngörülmemiş bazı konuların idari kararla kanun kapsamına alınması, yükümlülerin bu kurala aykırı hareketlerinin cezalandırılmasını gerektireceğinden, bu konuda idareyi yetkili kılan kanun maddesininin Anayasa'nın 38. maddesi ile Öngörülen, "Suçun kanunla belirlenmesi" ve "İdari kararla suç ihdasının mümkün bulunmadığı" yolundaki Anayasa kuralına aykırı bulunduğu kabul edilmelidir. Anayasanın 38 inci maddesinde yer alan kuralın idari nitelikteki suç ve cezalar için de geçerli olduğu, tartışmaya neden olmayacak ölçüde açık bulunduğundan, ayrıca tartışılmayacaktır. Ancak idarenin düzenleyici işlemleri yaparken, kanun karşısındaki durumunun her zaman aynı olmadığının belirtilmesinde yarar vardır. Bu durum her kanunun içerdiği kuralların ve bu kuralların düzenledikleri alanın herzaman birbirine benzememesinden ileri gelmektedir. Örneğin disiplin suç ve cezalarının, bu Anayasa kuralına rağmen idari kararlarla düzenlenebilmesi, bu konunun idarenin iç işleyişinden sayılması ve sadece bu işleyişle ilgili yaptırımlar idare alanına girdiği için mümkün görülmüştür. İdarenin iç işleyişi sayılmayacak, vergi yükümlüleri hakkında vergi suçu ihdası anlamına gelen idari düzenlemelerde bu ilkeye dayanmak mümkün değildir.

Bu nedenlerle 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 3239 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle değişik mükerrer 257 nci maddesi birinci fıkrası hükmünün, Anayasanın 6, 7, 8, 38, 73 ve 124 üncü maddelerine aykırı olduğu kanısına varıldığından, Anayasanın 152 inci ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 28 inci maddesi uya-

rınca Anayasa Mahkemesine başvurulmasına, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davanın geri bırakılmasına, kararla birlikte dosyada bulunan dava dilekçesi ve ekleri ile Danıştay Savcısı düşüncesinin bir örneğinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilmesine, 25.5.1990 tarihinde oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ:

A. İptali İstenen Yasa Kuralı:

Vergi Usul Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Mükerrer Madde 257- Maliye ve Gümrük Bakanlığı, mükellef ve meslek grupları itibariyle muhasebe usul ve esaslarını tesbit etmeye, bu Kanuna göre tutulacak defter ve düzenlenecek belgelerin tutulması ve düzenlenmesi mecburiyetini, kaldırmaya, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilaveten tutulmasını veya düzenlenmesini uygun gördüğü defter ve belgelerin mahiyet, şekil ve ihtiva edeceği hususları belirlemeye, bunlarda değişiklik yapmaya; bunlar için tasdik, muhafaza ve ibraz mecburiyeti koymaya ve kaldırmaya, bedeli mukabilinde basıp dağıtmaya veya üçüncü şahıslara bastırıp dağıttırmaya, bunların kayıtlarını tutturmaya ve makineli kasa kullandırmaya ve vergi ziyaının önlenmesi, vergi ödemeye teşvik bakımından, vergi kanunlarının uygulanmasıyla ilgili olarak levha kullandırma ve asma mecburiyeti getirmeye ve kaldırmaya yetkilidir.

Bu Kanuna göre düzenlenecek belgelerle bunlara ek olarak düzenlenecek belgelerin, üçüncü şahıslara basım ve dağıtım işlerinin yaptırılması ile ilgili şekil, şart, usul ve esaslar ve bunlara uyulmaması halinde uygulanacak cezaî şartlar Maliye Bakanlığınca hazırlanacak ve Resmi Gazetede yayımlanacak yönetmelikle belirlenir."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları:

1- "**Madde** 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır,.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

2- "**Madde** 7.- Yasama Yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

3– "**Madde** 8.– Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir."

4– "**Madde** 38.– Kimse, işlediği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zaman aşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

5– "**Madde** 73.– Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir."

6– "**Madde** 124.– Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALIEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla 25.9.1990 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen yasa kuralı ve dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Sınırlama Sorunu:

İtiraz yoluna başvuran Danıştay Dördüncü Dairesi'nde bakılmakta olan davanın konusu, hekimlerce özel muayene ve tedaviler için yazılan reçetelerin Vergi Usul Yasası'nca düzenlenecek zorunlu belgeler kapsamına alınmasıyla ilgili "191 Sayılı VUK Genel Tebliğ"in iptaline ilişkindir.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 28. maddesinin birinci fıkrasıyla ikinci fıkrasının son bendi hükümleri karşısında sınırlamaya gitme zorunluluğu vardır. Çünkü 28. maddenin birinci fıkrasında; davaya bakmakta olan mahkemenin itiraz yoluna ancak, o davada uygulanacak bir yasanın ya da KHK'nin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse Anayasa Mahkemesi'ne başvurma yetkisine sahip olduğu, ikinci fıkrasının son bendinde de Anayasa Mahkemesi'nin işin esasına girerek verdiği red kararlarının yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı hükmün Anayasa'ya aykırılığı savıyla yeniden Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı belirtilmiştir.

Bu oluşum karşısında esas incelemenin, bakılmakta olan davada uygulanacak olan 213 sayılı Vergi Usulu Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrasındaki "... vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilaveten tutulmasını veya düzenlenmesini uygun gördüğü defter ve belgelerin mahiyet, şekil ve ihtiva edeceği hususları belirlemeye bunlarda değişiklik yapmaya;" hükmü ile sınırlı olarak yapılması gerekir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu:

İptali istenen kuralın sınırlama kararıyla belirlenen istemle doğrudan ilgili bölümünün Anayasa'ya uygunluğunun incelenmesine geçilebilir:

1- Anayasa'nın 6., 7., 8. ve 124. Maddeleri Yönünden İnceleme:

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin yukarıya olduğu gibi alınan Anayasa'ya aykırılık görüşü karşısında idareye verilen düzenleme yetkisinin alanı ve sınırlarının belirtilmesi gerekmektedir.

Vergi Usul Yasası'nın belge düzenine ilişkin kuralları, ayrıntılara varacak düzeyde olduğu görülmektedir.

İtiraz konusu kuralın Yasa'da öngörülen belgelere ek olarak idareye belge düzenleme zorunluğunu getirme yetkisini veren hükmü, davada uygulanmayacak olan diğer hükümlerden ayrılarak ele alındığında Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın bu yetkiyi kullanırken şu hususları gözeteceği anlaşılmaktadır: Vergi Usul Yasası'nı özenle uygulayacak, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ek olarak tutulmasını ya da düzenlenmesini uygun gördüğü defter ve belgelerin içerik, biçim ve kapsamını belirleyecek, bunlarda değişiklik yapmak, bunlar için onama, koruma ve gözleme zorunluluğunu koyacak ya da kaldıracaktır.

İptali istenen kuralda Vergi Usul Yasası'nın öngördüğü düzenlemeyi değiştirecek biçimde verilmiş, sınırları belirsiz bir yetki yoktur. Bakanlık, bu yetkiye dayanarak, özel muayenehane, özel poliklinik, özel hastane sahibi ya da buralarda çalışan hekimlerce (Diş hekimi dahil) yazılan reçeteleri Vergi Usul Yasası uyarınca düzenlenmesi zorunlu belgeler kapsamına alırken, Vergi Usul Yasası'na göre serbest meslek makbuzu kesmek zorunda olan yükümlülerin bu yükümlülüklerini kaldırmamış, sadece vergi kayıp ve kaçağını önleyebilmek için yasadan aldığı yetkiye dayanarak kimi önlemler getirmiştir. Defter tutma ve belgelendirmede güdülen amaç, ödenmesi gereken vergilerin, vergi incelemesi yoluyla doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak olduğuna ve hekimlerce özel muayene sonucunda verilen reçetelerin de, ücret karşılığında hastalığın tedavisi yönünde yapılan bir hizmete açıklık getirdiğine göre bunların yasadan alınan yetkiyle belge olarak Bakanlıkça belirlenmesinde Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmamaktadır.

Ek belge istemek yetkisi, yükümlülerin ekonomik ve teknik gereklere uymayan ya da normal ve alışılmış sayılmayacak bir sav ile karşılaşmamaları için önceden alınmış bir önlem niteliğinde olup, vergi yitik ve kaçağını önlemek amacı dışına taşmamaktadır. Belge düzeninin temel amacı da budur. Bu ölçüler ve amacı aşan idarî düzenlemeler idarî yargı tarafından ip-

tal edilir. Türk vergi hukukunda vergilendirmede beyan esası asıl olmakla beraber, Vergi Usul Yasası, yükümlüye bilgi verme ve değişiklikleri bildirme zorunluluğu yanında beyanının doğruluğunu ortaya koyan defter tutmak, belge ve kanıtları hazırlamak ödevi de yüklemiştir. Defter ve belgeler biçimsel olarak yasalara uygun bulunsa bile, bu belgelerin gerçeği yansıtmaması re'sen vergi tarhının nedenlerinden birini oluşturması nedeniyle yükümlü bu yolla, daha sonra vergi dairesince salınacak vergiden ve kesilecek cezadan kendisini koruyabilmek olanağını bulabilmek, böylece istenilen belgeleri düzenlemek yararına sonuç verecektir. Vergilendirme, yükümlünün beyanına dayalı olduğuna göre yükümlü beyan ödevini hiç yerine getirmeyebilir, eksik getirebilir ya da gizleyebilir. Vergi Usul Yasası bu yüzden idareye, vergiyi doğuran olayı ve yükümlüye etkili olan durumları ortaya çıkarmak için yoklama, inceleme, arama ve bilgi toplama gibi olanaklar tanımıştır. Bunlardan dava konusuyla yakından ilgili bulunan bilgi toplama, kimi gün vergi idaresinin istemi üzerine kimi gün de istem olmaksızın sürekli biçimde sağlanır. Bilgi toplama yükümlüye yönelik olabileceği gibi yükümlü ile işlem ve ilişkide bulunan diğer yükümlülere de yönelik de olabilir. İdarenin bilgi toplamada esnek ve çabuk davranmaya gereksinimi vardır.

Vergi Usul Yasası'nın yükümlülerin vergilendirmeyle ilgili belirli olgu ve işlemleri belirli belgelere bağlamalarını ve bu belgelerle ispat etmemelerini öngörmüş bulunması, yükümlünün beyanına dayalı olan Türk vergi sisteminin zorunlu bir gereğidir. Verginin salınması, yükümlünün beyanına, yükümlünün beyanı, defter kayıtlarına, defter kayıtları ise yasal koşulları içeren belgelere uygun olmalıdır. Öte yandan belgelerin biçimsel koşulları kapsadıktan başka, gerçek durumu yansıtmaları gerekir.

Bu nedenle Vergi Usul Yasası'nda yükümlülerin vergilendirme ile ilgili olgu ve işlemler için düzenleyecekleri ve isteyecekleri belgeler kapsamlı ve ayrıntılı olarak saptanmış olmasına karşın ayrıca "Mükerrer 257. madde" ile defter ve belge düzeni alanında Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na geniş bir düzenleme yetkisi verilmesinin zorunluluktan kaynaklandığı ve belgelerde düzen ve disiplinin bu biçimde etkinleştirilmek istendiği ortadadır. Bununla birlikte belge düzenine aykırılığın gereğinde doğrudan vergi salınmasına yol açabilecek bir olgudur (VUK. 30. 4). Vergi Usul Yasası'nın mükerrer 257. maddesiyle, belge düzeniyle ilgili temel gereklerin, örneğin noter tarafından onama ya da anlaşmalı basımevlerinde basım gibi yöntemlerin belirtilmesi ve bu konularda yalnız uygulamayla ilgili ayrıntıları belirlemenin Bakanlığın düzenlemesine bırakılması Anayasa'ya aykırılık oluşturmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası döneminde; 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Yasa'ya 6829 sayılı Yasa'yla eklenen "Ek 1. madde"nin birinci fıkrasındaki "Kaçakçılığın men ve takibi için lüzum görülen yerlerde İcra Vekilleri Heyeti kararı ile emniyet bölgeleri ihdas olunur." kuralının Anayasa'ya aykırı olmadığını belirleyen 10.12.1962 günlü, Esas: 1962/198, Karar: 1962/111 sayılı red kararında; "Yasakoyucunun temel kurallar saptandıktan sonra uzmanlık ve idare tekniğine ilişkin hususların düzenlenmesi için Hükümete yetki vermesi, yasama yetkisini kullanmaktan başka bir şey değildir. Bu koşullar altında yürütme organının görevlendirilmesi yasama yetkisinin devri olarak nitelendirilemez." yargısını açıklamıştır.

Yürütmenin, tüzük ve yönetmelik çıkartmak gibi klasik düzenleme yetkisi, idarenin yasallığı ilkesi içerisinde sınırlı ve tamamlayıcı bir yetki durumundadır. Anayasa'da belirtilen kimi ayrık durumlar dışında yasalarla düzenlenmemiş bir alanda yürütmenin öznel hakları etkileyen bir kural koyma yetkisi bulunmamaktadır. Yasa ile yetkili kılınmış olması da yasama organının belirlediği kapsam ve sınırlar içinde türevsel bir yetkinin kullanılması anlamına gelir.

İtiraz konusu kurallar Maliye Bakanlığı'na verilen vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilaveten defter tutulmasını ve belge düzenlenmesini belirleme yetkisinin, yasada amacının ve sonuçlarının belirlenmiş olması, günlük olayların izlenmesine, teknik ya da ayrıntıya ilişkin konuların düzenlenmesine yönelik bulunması karşısında yasama yetkisinin devri niteliğinde değildir. Ayrıca, 1982 Anayasası'nda yürütmenin görev olmaktan öteye bir yetki gücüne sahip bulunması, yasama ile yürütmenin eşitlik ve denklik içinde işbirliği içinde bulunması Maliye ve Gümrük Bakanlığının İdarenin bir hizmet birimi durumunda bulunması da gözetilmelidir. Bu nedenle itiraz konusu kural, Anayasa'nın 6., 7. ve 8. maddelerine aykırı bulunmamıştır.

Anayasa'nın, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilerinin yönetmelik çıkarabileceğini öngören 124. maddesine aykırılık iddiasına gelince: Anayasa'nın 6. maddesi "kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak ve bunlara aykırı olmamak üzere" yönetmelikler çıkarılması yetkisiyle ilgilidir. Olayda ise itiraz konu u kural Maliye Bakanlığı'na vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla ilave defter tutulması ve belge düzenlemesini belirleme yetkisini içermektedir. Amacı ve sınırları yasada belirlenen ve vergi kaçırmayı önlemek amacını güden bu yetki, belge düzenlenmesine ilişkindir. Yürütme organının, yönetmelik dışında yasanın buyruğu, kapsam ve sınırı içinde genel nitelikli hukuksal tasarruflarda bulunması idare

hukuku kurallarına aykırı düşmemektedir. Bu nedenle savunulan ve amacı belirli bir yetkinin Anayasa'nın 124. maddesine aykırı bir yönü de görünmemiştir.

2– Anayasa'nın 38. Maddesi Yönünden İnceleme:

Ek belge düzenlenmesi zorunluluğuna uyulmaması durumunda Vergi Usul Yasası'nda öngörülen usulsüzlük cezasının uygulanacağı bir gerçektir. Vergi Usul Yasasının 352. maddesine göre; defter kayıtlarının ve bunlarla ilgili belgelerin doğru bir vergi incelemesi yapılmasına olanak vermeyecek ölçüde eksik, usulsüz ve karışık olması durumunda I. derecede usulsüzlük; evrak ve belgelerin Yasa'nın belirlediği biçimi, içeriği, ekleri ve bunlarla ilgili olarak yapılan diğer düzenlemelere ilişkin hükümlere uyulmamış olması durumunda II. derecede usulsüzlük cezası öngörülmüştür. Yasa'nın bu açık hükmü karşısında vergi yasalarının biçim ve yönteme ilişkin kurallara uyulmaması durumunda uygulanacak cezanın yasayla saptanmış bulunduğunda kuşkuya yer yoktur. Suçun yasayla saptanması, maddî olay olarak bir eylemin ne zaman suç niteliğini alacağını belirlemek demektir. Öğretide suçun yasada tanımlanmış ve karşılığında bir cezanın gösterilmiş olması, yasayla saptama olarak kabul edilmektedir. Gerçekten yasa, suçun, yani ne gibi eylemlerin yasaklandığını hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde belirtmelidir. Suç sayılan eylem ve cezası yasada açıkça gösterildikten sonra yasama organının uzmanlık ve yönetim tekniğine ilişkin konularda alınacak önlemlerin duyulan gereksinmelere uygunluğunu sağlamak amacıyla yürütme organına kimi kararlar almak üzere yetki vermesi kararla suç ortaya konulması anlamına gelemez.

Vergi Usul Yasası, suçu, defter kayıtları ile ilgili vesikaların doğru bir vergi incelemesine olanak vermiyecek ölçüde eksik, usulsüz ya da karışık olması veya yasayla ve diğer düzenlemelerle istenilen biçim, içerik ve eklere ilişkin kurallara uymamak olarak belirlemiştir. Vesikaların neler olduğu ve taşıması gereken bilgilerin içeriği Vergi Usul Yasası'nın 227–242. maddelerinde ayrıntılı biçimde sayılmıştır. Bu durumda yükümlü hangi kurala uymadığı takdirde ne kadar ceza (para ödeyeceğini) alacağını önceden bilmek olanağına sahiptir.

Nitekim, 1567 sayılı Yasa'nın 3. maddesiyle Bakanlar Kurulu'nun çıkaracağı kararnamelerle suç ihdası yetkisi tanındığına ve bunun 1961 Anayasası'nın 33. maddesine aykırı olduğuna ilişkin 23.3.1963 günlü, Esas: 1963/4, Karar: 1963/71 sayılı Anayasa Mahkemesi kararında: "Bakanlar Kurulu Kararı, daha önce Resmî Gazete'de yayımlanarak kişilere hangi eylemlerin yasaklandığı duyurulmakta ve böylece kişinin teminatı sağlan-

makta ve ceza da yasada gösterilmekte olmasına göre sadece kararname ile suç ihdası söz konusu olamıyacağından; itiraz konusu kural, Anayasa'ya aykırı görülmemiştir" denilmektedir.

Yasama organının, ilkeleri belirttikten sonra, uzmanlık ve yönetim tekniğine ilişkin hususların düzenlenmesi işi ile yürütme organını görevlendirmesi de yasama yetkisini kullanmaktan başka bir şey değildir. Anayasa'nın 107. ve 113. maddelerinde, yürütme organının gösterilen esaslara uygun olmak koşuluyla, tüzükler ve yönetmelikler çıkararak düzenleyici hukuksal tasarruflarda bulunabileceği kabul edilmiştir. Ancak, yürütme organının bunun dışında, yasanın buyruğuna uyarak genel nitelikte hukuksal tasarruflarda bulunması da idare hukuku esaslarına uygundur. Bunun aksini kabul etmek, yürütmenin çalışmalarını çok dar ve işlemesi güç bir çerçeve içerisine sokmak gibi bir sonuç doğurur ki, bunun da Anayasa'nın amacına ve ruhuna uygun düşmeyeceği, idare işlevlerinin isterleriyle bağdaşmayacağı açıktır.

Bu durumda incelenen kural, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na yetki vermekle yasasız suç oluşturma olanağı vermediğinden Anayasa'nın 38. maddesine de aykırı değildir. Ayrıca, vergi idarelerince verilen para cezalarının, teknik anlamda ceza niteliğinde olmadığı, idarî birer yaptırım niteliğinde olduğu hususundaki düşünceler de gözetildiğinde belge düzenine ilişkin idarî düzenlemelere aykırı davranış suç değil, birer disiplin suçu, hattâ bir tür malî kolluk önlemi olarak değerlendirilebilir. Bu durumda kanunsuz suçtan sözedilemez.

Yukarıda açıklanan nedenlerle itirazın reddi gerekir.

3- Anayasa'nın 73. Maddesi Yönünden İnceleme:

Aykırılık gerekçesinde ileri sürülen, "Vergi Usul Kanunu'nda yer alan usul hükümlerinin kişinin temel hak ve ödevleriyle yakından ilgili bulunduğu ve onu sınırladığı" yolundaki sav her çeşit genel hukuksal düzenlemeler için de geçerlidir. Çünkü düzenleme, sınırlamadan daha geniş ve farklı bir kavramdır. Hakkı sınırlayıcı düzenlemeler olabileceği gibi hakkı güçlendiren onu daha etkili bir kullanıma kavuşturan, hattâ ona, önceden sahip olmadığı belli bir içerik kazandıran düzenlemeler de söz konusu olabilmektedir. İtiraz konusu kuralla Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na verilen yetki, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilavaten tutulması ve düzenlenmesi uygun görülen defter ve belgelerin mahiyet, biçim ve içeriğini belirlemeye ve bunlarda değişiklik yapmaya ilişkindir. Konunun kişinin temel haklarıyla doğrudan ilgisi yoktur. Dolayısıyla, Anayasa'nın 13. maddesi ile bağlantı kurulamamıştır.

Yasakoyucunun idareye yükümlülerin sosyal, kültürel ve ekonomik alışkanlıklarını dikkate alarak, vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla günün değişen koşullarına göre, ekonomik ve teknik gereklere uymayan ya da olayın özelliğine göre normal ve kabûl edilebilir bir durumun ortaya çıkmasında Yasa'da öngörülen belge düzeninin disiplin altına alınması için ek önlemler almaya yetki vermesi, daha öncede açıklandığı üzere, genel yönetim esaslarının gereğidir. Kaldıki, idareye verilen ve itiraz konusu yapılan yetki, vergi yasalarının salma, gerçekleştirme, bağışıklık, ayrıklık, indirim ve oranlara ilişkin hükümlerinde herhangi bir değişiklik yapma olanağını içermemektedir. Gerçi zorunlu belge düzenleme alanının genişlemesiyle yükümlünün vergi matrahında bir artışa neden olunmaktadır. Ancak, bu zorunluluk olmasa da vergi matrahı gerçek kazançları kapsamak durumundadır. İdare, bu gerçek durumu ortaya çıkarmanın önlemlerini almaktadır. Dolayısıyla idarenin matraha doğrudan müdahalesi söz konusu değildir. Idare, belge düzeninde değişiklik yapmakla yasanın uygulanmasına açıklık getirmekte ve vergi kaçırılmasını önlemeye çalışmaktadır. Çünkü asıl olan herkesin gelir elde ettiği kadar vergi ödemesidir. Bakanlığa verilen yetki vergi kaçırmayı önleyici bir oto kontrol sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum karşısında, belge düzeninde değişiklik yapma yetkisini içeren 213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın "Mükerrer 257. maddesi"nin birinci fıkrası, idareye verginin yükümlüsü, konusu, matrahı ve vergiyi doğuran olay gibi temel öğelerinde değişiklik yapmaya yetki vermediğinden, Anayasa'nın 73. maddesine aykırı değildir.

VI- SONUÇ:

213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 4.12.1985 günlü, 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik mükerrer 257. maddenin birinci fıkrasının;

A. İptali istemini içeren başvuruya ilişkin esas incelemenin "... Vergi kayıp ve kaçağını önlemek amacıyla tutulmakta olan defter ve belgelere ilaveten tutulmasını ve düzenlenmesini uygun gördüğü defter ve belgelerin mahiyet, şekil ve ihtiva edeceği hususları belirlemeye, bunlarda değişiklik yapmaya; ..." bölümüyle sınırlı olarak yapılmasına OYBİRLİĞİYLE,

B. Sınırlama kararı uyarınca incelenen yukarıda belirtilen hükmün, Anayasa'ya aykırı bulunmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Selçuk TÜZÜN ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

15.10.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye		Üye
Haşim KILIÇ		Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1990/29

Karar Sayısı : 1991/37

213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'yla değiştirilen "Mükerrer 257. maddesi"nin yürürlükteki son biçiminin, itiraz konusu birinci fıkrasının içeriği, çoğunluk oylarıyla oluşan kararın tersine, aşağıda belirtilen nedenlerle birkaç yönden Anayasa'ya aykırıdır.

Anayasa'nın 2. maddesinde özgün nitelikleri belirtilen Türkiye Cumhuriyeti'ne çağdaş yapıyı kazandıracak hukuka uygunluk, salt "hukuk devleti" tanımıyla değil, Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında yinelenip vurgulandığı tüm işlem ve eylemlerinin yargı denetimine açık olması, insan hak ve özgürlüklerini yaşama geçiren güvenceler getirerek hukukun üstünlüğü ilkesini içtenlikle benimsemesi, başta yasakoyucu, devlet organlarının Anayasa'nın bağlayıcılığı ve önceliğiyle birlikte hukukun evrensel kurallarını çalışmalarında gözetmesi, demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaşmayan sınırlamalardan kaçınması, toplumsal dengeyi ve kamu düzenini özenle koruyarak her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurması ve bunu güçlendirerek sürdürmeyi amaç edinmesiyle sağlanır. Hukuksal yönden biçim ve öz ayrımı yaparak konuları sıralamak, devlet ya da kamu yararı yönünden kimi hukuka aykırılıkları hoşgörüyle karşılamak, "hukuka aykırılık"la "Anayasa'ya aykırılık" durumlarını birbirine yaklaştırmak yerine uzaklaştırarak başkalaştırmak, anayasaya uygunluk denetimini biçimsel bir çaba, kendi içinde sınırlı bir yöntem yerine geçirir. Oysa, hukuka aykırılıkları olabildiğince gidermek ve kaldırmak için Anayasa'nın açık ve yeterli olmayan kurallarının üstünde hukukun anlamı, amacı, ereğiyle birlikte tüm işlevi gözetilerek sonuca varılmalıdır. Bu bağlamda, tarihsel gelişimi içinde yasama organının oluşum nedenlerinden başlıcası sayılan "vergi koyma" yetkisi üzerinde özellikle durulmalıdır. Yasama or-

ganına özgü yetkilerin, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez türden bulunmaları bu organın ulusal egemenlik kapsamındaki yasama yetkisini kullanan tek kurum olmasından ve işlemlerinin değerinden kaynaklanmaktadır. Bu olgu, yasama organını yetkisini devretme, yürütme organını da yasama organının yerine geçme ve onun yetkisini devralma niteliğindeki işlemlerden kaçınmakla yükümlü kılmaktadır. Anayasal gereklere uymak zorunluluğu her konudaki düzenlemede izlenecektir. İncelenen kural "... bu Kanuna göre tutulacak defter ve düzenlenecek belgelerin tutulması ve düzenlenmesi mecburiyetini kaldırmaya..." açıklığıyla Yasa'nın öngördüğü işlemleri, tutulmasını belirlediği defterlerle düzenlenecek belgeleri kaldırma, yeni defterler tutturma, gözleme ve koruma zorunluluğu koymak yetkisini Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na vermiştir. Vergi Usul Yasası'nın öngördüğü, zorunlu kıldığı defter ve belgeleri kaldırmak ve yenilerini istemek, Yasa düzeyinde işlem yapmaktır. Hem Yasa'yla zorunluluk belirlemek hem de bu zorunluluğu bir Yasa değişikliğiyle değil Bakanlık "Genel Tebliği" ile gerçekleştirmek belirgin bir çelişkidir. Bu sonuç, yasama organının yetkiyi devrettiğini, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın da bu yetkiyi kullandığını göstermektedir.

Bakanlığa yetkinin bir yasayla verilmesi onun hukuka-Anayasa'ya uygun olduğunun, Yasa'ya dayandığına göre yasal bulunduğunun kanıtı sayılamaz. Yasa'da öngörülen yetki "Yasa'nın istediği düzenleme, belirlediği zorunluluk" değildir. Yasa'nın saptayıp saydığı, sıralayıp istediği, tanımlayıp nitelediği bir yükümlülük değil, yasa yerine geçen Bakanlığın yaptığı ve yaptırdığı işlemlerdir. Bir Yasa'nın kendi içinde düzenleyip kendisinin yapması başka, bir Bakanlığı yetkili kılıp ona yaptırması başkadır. Yasa bu yetkiyi verse de yasa ile yapılması gerekenle eşdüzey ve eşdeğer olamaz. Yasa ile gerçekleştirilenler düzeyinde iş Tebliğle yapılamaz. Yasa'dan sözedilmesi yasallık için yeterli değildir. Yasa ile öngörülen kaynakta uygun olmak, yetkilendirilen de temelde, özde yetkili bulunmalıdır. Yasanın düzenlemesi, hukuka ve Anayasa'ya aykırılık taşımamalıdır. Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na bir yasayı değiştirip düzeltme niteliğindeki yetkinin Anayasa'ya uygunluğunu savunmak güçtür. Nitekim Genel Tebliğin içeriği, incelenen Yasa kuralının bu olanağı verdiğini kanıtlamaktadır. Durumun, Anayasa'nın 6. ve 7. maddelerine aykırılığı yanında yasama ve yargıya karşı genişletilmiş biçimiyle bile yürütme yetki ve görevini belirleyen Anayasa'nın 8. maddesine de aykırılığı açıktır.

Yönetimin düzenleyici işlemlerinin sınırı Anayasa'nın açık kurallarıyla çizilmiştir. Yasa konularını KHK'ler dışında yürütme düzenleyemez. Yönetsel yaptırımlara bağlanacak belirlemeler yasama yetkilerine doku-

namaz. Anayasa'nın 73. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "benzeri malî yükümlülük" kavramını dar yorumlayıp vergi, resim ve harçla ilişki ve ilintiyi dışlamak olanaksızdır. 3239 sayılı Yasa'yla yapılan değişiklikle mükerrer 257. maddenin Bakanlığa verdiği yetkiyle yapılan belirlemelere aykırı davranış, ceza yaptırımlarına bağlanmaktadır. Yasa'ların uygulanmasına ilişkin ayrıntıları aşıp yasa niteliğinde düzenlemelerle Anayasa'nın 73. maddesine aykırılık oluşur. Vergi kavram ve kurumundan ayrılması düşünülmeyecek işlemlerin yasa yerine Genel Tebliğ'lerle yapılmasına açık olan kural Anayasa'ya uygun olamaz.

Vergi Usul Yasası, kurallaştırdığı konuların niteliği ve doğası gereği, itiraz başvurusunda da belirtildiği gibi buyurucu, kısıtlayıcı ve sıkıdüzencidir. Yönetsel kararlarla Yasa'nın uygulama alanı içine alınan durumlara bu Yasa'nın öngördöğü yaptırımların uygulanması, Anayasa'nın 38. maddesine açıkça aykırıdır. Yükümlüye sonuçta uygulanan yaptırımın ceza olduğu tartışmasızdır. Anayasa'nın 38. maddesindeki "ceza" kavramını, cezanın hukuksal yapısını daraltarak "para cezası, vergi cezası, yönetsel ceza, yargı cezası" gibi ayrımlara gitmek doğru olmadığı gibi, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın Genel Tebliği'ne aykırı davranan yükümlüye uygulanan yaptırımın "doğrudan" değil "dolaylı" olduğunu söylemek de yeterli değildir. Ceza ancak yasa ile ya da yasanın belirlediği açıklıkla yasaya dayanılarak konulur. Yönetim suç ve ceza belirleyemez. İncelenen kural bu nedenle de Anayasa'nın 38. maddesine aykırıdır.

Bu tür sapma, çelişki ve aykırılıklar hukuk devletinde geçmemesi gereken olumsuzluklardır, Anayasa'nın 6., 7., 8., 38 ve 73. maddeleri'ne aykırılık, sonuçta 2. maddeye aykırılığı da birliğinde taşımaktadır.

Yasama organı, Maliye Bakanlığı'na Tebliği ile uygulama olanağı verdiği işlemleri Yasa kapsamında kendisi belirleyebilirdi. Yasa'nın günümüzdeki yapısı, içeriği ve istenilen hususların ivedi biçimde çıkarılması kolaylıkları bilinmektedir. Yasama organı çoğunluğunun siyasal iktidara, yetki ve görevleriyle zaten güçlü olan Hükümete Anayasa'ya karşın yeni olanaklar tanıması hukuk devleti yönünden sakıncalıdır. Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın elindeki olanaklarla, denetimin etkinliğiyle ve kimi ayrıcalıklarla bağışıklıkların gözden geçirilmesi yoluyla kayıp ve kaçakları giderme, gelirle artırma gücü vardır. Önemli olan, yöntemin hukuka uygunluğudur. Bu kapsamda "hukuksallık"la "devlet yararı" düşüncelerinden öncelikli ve üstün olanı "hukuksal"lıktır. Hukuka uygun işlem ve eylemler özde devlet yararına olduğu gibi giderek devlet yararını da artırır. Ama hukuk dışlanıp gözardı edilerek yapılan uygulamalar, buyruklara ve siyasal nedenlere bağlı işlemler devlete güveni sarsar, yükümlülerde bık-

kınlık ve isteksizlik yaratır. Bakanlığa, yükümlüler arasında kimi nedenlerle kimi seçimler yapmak, kimine istediği yöntemi uygulamak olanağını veren, daha özlü anlatımla, Genel Tebliğ'le yükümlülük getirme ve yaptırım belirleme olanağı veren yasa kuralları Anayasa ile bağdaşamaz. Genel Tebliğ'de yeralan hususlar Yasa'da bulunabilirdi. İlkeler Yasa'da, ayrıntı Genel Tebliğ'de kurala bağlanırdı. Yasa'nın Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nı yetkilendirmesi Yasa'nın belirlemesi değil, belirlemeyi Bakanlığa devretmesidir. Koşul, Yasa'nın belirlemesidir. Ulusal istençle oluşan yasama organının ulusal egemenliğin kendisine bırakılan bölümünü kullanma yetkisi saptırılamaz. Yasama organının yasama yetkisini etkin biçimde yerine getirmesi konusunda aşırı duyarlık, ulusal egemenliğin işlerliğinin o alandaki göstergesidir. Yasama organının varlık nedeni, hukuksal anlamı ve kurumsal yeri, yürütmeyi yönlendirme ve denetleme yetkisi, yürütmeye güç kazandırmak amacıyla daraltılıp azaltıldıkça demokratik yapıda bozulmalar önlenemez. Yasama organının oluşumundan çalışmalarına değin her yönden güven vermesi hukuk devletinin temelden sağlık belirtisidir.

Her yurttaşın kamu giderlerinin karşılanmasına, malî gücü oranında vergi ödeyerek katkıda bulunması yükümlülüğünden onur duyması doğaldır. Devletin beğeniyle karşılanacak vergi gelirlerinin artırma çabalarını sürdürürken, akçalı yükün adaletli ve dengeli dağılımını amaçlayan bir maliye politikası gütmesi, vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin yasayla konulup değiştirileceği ya da kaldıracağı konusundaki Anayasa buyruğuna kesinkes uyması gerekir. "Devlet yararı ağır basar - Yetki Yasası'na uymasa da memurların yararına olduğundan kimse dava açamaz - Anayasa Mahkemesi iptal edinceye kadar uygulanmaz - Anayasa Mahkemesi kararları geriye yürümez - Dava reddedilir" türünden düşünce ve varsayımlarla hukuka aykırılığı biline biline kimi kuralları "oldu bitti"ye getirilmeyip yürürlüğe koymaktan kaçınılması, demokrasinin çağdaş adı olan hukuk devletine daha yaraşır bir tutumdur. Devletten beklenen de her zaman budur. Sorun, bu anlayış kapsamında, düzenlemelerin hukuksallığı sorunudur. Yoksa, devletin gelirlerini artırmaya kimsenin diyeceği, karşı çıktığı yoktur. Karşı oyumuzu kullanırken bu alanda yapılması gerekli birçok şeyin bulunduğu bilincinde ancak Anayasa'ya uygun yolun izlenmesi inancıyla davrandığımızı belirtiyoruz.

Başkan	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1990/29

Karar Sayısı : 1991/37

İptali istenen fıkra ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na yasanın düzenlediği bir alanda değişiklik yapma, vergi yükümlülerinin uymak zorunda oldukları ve aksine hareketleri cezalandırılan Vergi Usul Kanunu'nda ayrıntılarıyle düzenlenmiş kayıt ve belge sistemini daraltma veya genişletme yetkisi tanınmıştır.

İdare yasa ile tanınmış bir yetki ile de olsa emredici bir yasa hükmünü kaldırabiliyor, değiştirebiliyor ya da daraltıp genişletebiliyorsa yasama organı derecesine çıkıyor onun yetki ve görevini üstleniyor demektir.

İdari kuruluşlara yasama yetkisinin devri anlamına gelecek bir yetki ve görev yasa ile de olsa verilemez. Yasalarla idari kuruluşlara tanınan düzenleme yetkisi Anayasa'nın 124. maddesinde belirlenen kapsam ve sınırları aşamaz.

Vergi ile olan ilişkisi vergi usulüne ilişkin kuralların Anayasa'nın 73. maddesi gereğince yasayla konulup, kaldırılması ve değiştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Vergi Usul Yasası'na aykırı hareket aynı yasada belirtildiği şekilde cezalandırılmaktadır. Bu yasada öngörülmemiş bazı konuların idarî kararla kanun kapsamına alınması Anayasa'nın 38. maddesinde açıklanan suç ve cezalara ilişkin kurallarla bağdaşmaz.

Belirlenen nedenlerle sınırlama kararı uyarınca incelenen 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 3239 sayılı Yasa ile değişik mükerrer 257. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'nın 6., 7., 8., 38., 73. ve 124. maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerektiği kanısındayız.

Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Selçuk TÜZÜN

— o —

Esas Sayısı : 1991/24
Karar Sayısı : 1991/40
Karar Günü : 31.10.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Bartın Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 1337 (1921) tarihli, 151 sayılı "Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun"un 7. maddesinin ikinci fıkrasının, Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

31.05.1990 günü, Amasra Taşkömürü İşletmesi'ndeki grizu patlamasında işçilerden beşi ölmüş, üçü de yaralanmıştır. Bartın Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yürüttüğü hazırlık soruşturması sonucunda işletme görevlileri olayda dikkatsizlik ve tedbirsizlikle ölüme neden oldukları savıyla, eylemlerine uyan Türk Ceza Yasası'nın 455. ve 151 sayılı Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca cezalandırılmaları istemi ile kamu dâvası açılmıştır.

Yargılama sırasında alınan bilirkişi düşüncesinde her ne kadar olayda işletme kusurlu bulunmuş, kusurları ile ölüme ve yaralanmaya neden olan sanıklar hakkında "dikkatsizlik ve tedbirsizlikle ölüme sebebiyet" suçundan cezalandırılmaları gerektiği bildirilmiş ise de, 1337 (1921) tarihli, 151 sayılı Yasa karşısında Zonguldak ve yöresinde Türk Ceza Yasası'nın 455. maddesinin uygulanması olanaksız ve bu durum Anayasa'nın 10. maddesine aykırı görülerek Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iddianamesindeki gerekçe doğrultusunda sözü edilen 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasının iptali için yerel mahkeme doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin gerekçesinin yasa metinleri dışındaki bölümü aynen şöyledir:

"Taksir ile dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu ölüme sebebiyet suçları ile ilgili olayların yargılanmaları Asliye Ceza Mahkemelerinin görevlerinden olup bu suçlarla ilgili sanıklar için T.C.K.nun 455. maddesi uygulanmaktadır.

Oysa ki Zonguldak ve havalisinde faaliyet gösteren kömür ocaklarında meydana gelen bu tür olayların sanıklarının yargılanmalarında halen yürürlükte bulunan 1337 tarihli ve 151 sayılı Kanun karşısında T.C.K.nun tatbik kabiliyeti yoktur.

Halbuki T.C.K.nun 1. maddesinde de belirtildiği gibi herkes kanunun suç saydığı fiil için aynı ceza ile cezalandırılmalıdır. Bu maddenin dayandığı ceza hukuku prensibi; suç teşkil eden fiil için herkesin aynı muhakeme usulüne tabi olarak yargılanmalı ve aynı ceza ile cezalandırılmalıdır.

Oysaki yalnızca Zonguldak ve havalisi Maden Kömürü havzasında meydana gelen taksirli öldürme olaylarına münhasır olan 151 sayılı Kanunun 7/2. maddesi bu prensibe aykırı olarak olayın failleri için ayrı muhakeme usulü ve yalnızca para cezasını öngörmekte, yurdun diğer yörelerinde de faaliyette bulunan diğer kömür madenlerinde meydana gelen bu tür suçlarda ise içeriğinde hapis cezası da bulunan T.C.K.nun 455. maddesi uygulanmaktadır. Bu durumda haklarında 151 sayılı Kanun tatbik edilen faillere Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen "herkesin hiç bir ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu ve hiçbir kişi, zümre veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağı" hükmüne aykırı olarak ayrıcalık ve imtiyaz tanımdığı gibi Amasya Çeltek Kömür Madenlerinde meydana gelen taksirli ölüme sebebiyet suçunun faillerine hapis cezası ve fakat Amasra Kömür Madeninde meydana gelen olayın failine ise münhasıran para cezası verme sonucunu doğuran bir netice meydana gelmektedir.

. . . . . .

Salt Zonguldak ve havalisi kömür madenlerinde meydana gelen bu tür olaylarda suç faillerine 151 sayılı Kanunun 7/2 maddesinin tatbiki zorunluluğu, medeni toplumlarca kabul edilmiş ceza hukuku prensibi olan aynı suça aynı ceza uygulanması, kanun önünde eşitlik, kanun önünde kimseye imtiyaz tanınamayacağı prensiplerine aykırı olduğu gibi, Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen âmir hükümlere aykırı olduğundan 151 sayılı Kanunun 7/2. maddesinin itirazen iptali talep olunur."

III- YASA METİNLERİ:

A. İPTALİ İSTENEN YASA KURALI:

10.9.1337 (1921) kabul tarihli, 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun'un iptali istenen ikinci fıkrayı da içeren 7. maddesi şudur:

"**Madde** 7– Havzai Fahmiyede sayü amelden dolayı kazazede olanlarla vefat edenlerin varisleri veya amele müfettişliği veyahut İktisat Vekaleti tarafından tazminat dâvası ikame olunur. İşbu tazminat dâvası miktarı kaç kuruştan ibaret olursa olsun Sulh Hâkimleri hakkındaki kanuna tevfikan sulh mahkemelerince kabili temyiz olmak üzere rüyet olunur. Tazminat miktarı tarafeynden alelusul müntehap erbabı vukuftan teşekkül edecek heyetin vereceği rapora istinat eder.

Kaza vukuu âmil veya mültezimlerin sui idaresinden veya fennen ifası lâzım gelen hususatın ademi ifasından neşet etmiş ise tazminattan maada işbu âmil veya mültezimlerden beşyüz liradan beşbin lirayâ kadar cezayı nakdî alınır.

(Ek Fıkralar: 5.6.1930–1687/1 md.)

A. Mahkeme bu maddenin tatbikında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 3 üncü maddesine göre, aralarında irtibat mevcut sayılan suçların dâvalarını birleştirmeksizin tetkik ile hükme rapteder.

B. İşten ve matlubattan mütevellit dâvalarda, havzai fahmiye idaresi müşavir avukatı, amele birliğinde kayıtlı cüzdanlı amelenin kanuni mümessili olarak, vekâletname ibrazına hacet kalmaksızın mahkemede ameleyi temsil eder."

B. İLGİLİ YASA KURALLARI:

Türk Ceza Yasası'nın konuyla ilgili maddeleri şunlardır:

1. "**Madde** 455.– Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve san'atta acemilik veya nizamat ve evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren şahıs iki seneden beş seneye kadar hapse ve ikiyüzelli liradan ikibinbeşyüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.

Eğer, fiil birkaç kişinin ölümünü mucip olmuş veya bir kişinin ölümü ile beraber bir veya birkaç kişinin de mecruhiyetine sebebiyet vermiş ve bu yaralanma 456 ncı maddenin ikinci fıkrasında beyan olunan derecede bulunmuş ise dört seneden on seneye kadar hapis ve bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile mahkûm olur.

Yukarıdaki fıkralarda beyan olunan cezalar, kusurun derecesine göre sekiz birine kadar indirilebilir."

2. "**Madde** 459.– Herkim, tedbirsizlik veya dikkatsizlik yahut meslek ve san'atta acemilik veya nizam, talimat ve emirlere riayetsizlik neticesi

olarak bir şahsa cismen eza verecek veya sıhhitni ihlâl edecek bir zarar iras eder yahut aklî melekelerinde teşevvüş husulüne sebebiyet verirse:

1. 456 ncı maddenin birinci ve dördüncü fıkralarındaki hallerde takibat icrası şikâyete bağlı olmak şartıyla, üç aya kadar hapis veya elli liraya kadar ağır para cezası,

2. 456 ncı maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarındaki hallerde, üç aydan yirmi aya kadar hapis ve yüz liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

3. Bir kaç kişi cürümden mutazarrır olmuş ise, (1) numaralı bentte hapis cezası altı ay ve ağır para cezası ikiyüz liraya kadar, (2) numaralı bentte hapis, altı aydan otuz aya kadar ve ağır para cezası yüzelli liradan aşağı olmamak üzere hükmolunur.

Yukarıdaki fıkralarda beyan olunan cezalar, kusurun derecesine göre sekizde birine kadar indirilebilir."

3. "**Madde** 590.– 1274 tarihli Ceza Kanunu ve zeyilleri ilga edilmiştir. Sair Kanunların da bu kanuna muhalif ahkâmı mülgadır."

C. DAYANILAN ANAYASA KURALLARI:

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları da şunlardır:

1. "**Madde** 2.– Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir."

2. "**Madde** 5.– Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refahı, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır".

3. "**Madde** 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 21.6.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen Yasa kuralı, itiraza dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

İlk adı "Maden Amelesi Hakkında Kanun" olan ve 7. maddesinin ikinci fıkrası iptal istemine konu edilen 10.9.1337 (1921) tarih ve 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun, 1865 tarihli "Maden Nizamnamesi"nin yerine yürürlüğe konulmuştur. Yasa'nın gerekçesinden de anlaşıldığı üzere, Maden Nizamnamesi, konuyucu nitelikte yeterli hukuksal düzenlemeleri içermediğinden böyle bir yasanın yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk ve büyük kömür yöresi olan Ereğli ve Zonguldak havazsındaki kötü çalışma koşullarının neden olduğu kazalar sonucunda oldukça çok sayıda can kaybı ve sakat kalmalar nedeniyle işçileri ve ailelerini içine düştükleri yoksulluktan bir ölçüde de olsa kurtarmak ve emeklerinden başka sermayeleri olmayan işçilere daha iyi çalışma koşulları getirebilmek, işvereni de kazaları önleyici önlemler almaya zorlamak amacıyla 151 sayılı Yasa çıkarılmıştır.

Adından da anlaşıldığı gibi, yürürlük alanı "Ereğli Havzai Fahmiyesi" ile sınırlanan bu özel Yasa, yasalaştığı yılların koşulları içinde iş hukuku açısından oldukça ileri ve uygar hükümler getirmiş, 7. maddesinin birinci fıkrasında tazminat, ikinci fıkrasında ise para cezası yaptırımını öngörmüştür.

Çalışma hukukunda zaman içinde görülen hızlı gelişmeler Türk çalışma yaşamını da etkilemiş, uluslararası standartlar giderek ulusal düzenlemelere egemen olmuştur. Nitekim, 8.6.1936 günlü, 3008 sayılı İş Kanunu'nun 147. maddesi ile 151 sayılı Yasa'nın aykırı kimi hükümleri yürürlükten kaldırılmış daha sonra 25.8.1971 günlü, 1475 sayılı İş Kanunu yürürlüğe konulmuştur.

Gerek 3008 sayılı İş Yasası'nın 147., gerek 1475 sayılı İş Yasası'nın 110. maddesinde yürürlükten kaldırıldığı belirtilen yasalar ya da bu yasaların kimi kuralları arasında 151 sayılı Yasa'nın, bir ceza yaptırımı olan ve itiraz yoluyla iptal istemine konu edilen 7. maddesinin ikinci fıkrası bulunmamaktadır. Ne var ki, sözü edilen bu fıkraya göre "Havzai Fahmiye" de ölümle ya da yaralanma ile sonuçların "taksirli suç" niteliğindeki eylemlerle meydana gelen iş kazaları, "âmil veya mültezimlerin" kötü yönetiminden ya da "fennen" yapılması gereken işlerin yapılmamış olmasından meydana gelmiş ise, 7. maddenin birinci fıkrasında öngörülen tazminattan ayrı olarak "âmil veya mültezimleri" hakkında para cezasına da hükmolunmaktadır.

Bir "özel yasa" olan 151 sayılı Yasa'dan sonra, bir "genel yasa" olan ve 1 Mart 1926 tarihinde kabul edilip tüm ülke düzeyinde yürürlüğe konulmuş bulunan 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın, yine "taksirli suçlar" kapsamındaki "Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve san'atta acemilik veya nizamat ve evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren..." kimse için 455. maddesiyle, yaralanmasına neden olması durumunda ise 459. maddesiyle hem hapis, hem de para cezası öngörülmektedir. Her iki Yasa'nın birbirine koşut ya da birbiriyle çakışan nitelikteki öğelerden oluşan eş konumdaki eylemler için farklı yaptırımlar içermesi, esasın incelenmesinden önce, beliren bir önsorunun irdelenmesini zorunlu kılmaktadır.

A. ÖNSORUN:

Türk Ceza Yasası'nın 590. maddesinin ikinci tümcesindeki "Sair kanunların da bu kanuna muhalif ahkâmı mülgadır." Kuralı karşısında, 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasına yönelik bir açık ya da örtülü yürürlükten kaldırmanın bulunup bulunmadığı ÖNSORUN olarak ortaya çıkmaktadır.

Konunun önemi, tedbirsizlik ya da dikkatsizlik sonucu ölüme ya da yaralanmaya neden olan eylemler için 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası ile Türk Ceza Yasası'nın 455. ve 459. maddelerinde farklı cezalara yer verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçekten Türk Ceza Yasası'nda ölümle ya da yaralanma ile sonuçlanan eylemlerin sanıkları için anılan maddeleriyle hem hapis, hem de ağır para cezası öngörülmesine karşın 151 sayılı Yasa, 7. maddesinin birinci fıkrasında tazminata, ikinci fıkrasında ise, sadece para cezasına yer vermekle yetinmiştir. Benzer konuda iki düzenlemenin varlığı, mutlaka sonrakinin öncekini yürürlükten kaldırdığının kabulünü gerektirmemekle birlikte, 151 sayılı Yasa'daki kuralın,

bu Yasa'dan sonra yürürlüğe girmiş Türk Ceza Yasası'ndaki ilgili kurallarla çatıştığı, dolayısıyla bu Yasa'nın 590. maddesinin ikinci tümcesindeki "Sair kanunların da bu kanuna muhalif ahkâmı mülgadır." hükmü karşısında yürürlükten kalkmış olması gerekeceği savını tartışmaya açmaktadır.

Bir yasa kuralının, başka bir yasa kuralıyla açıkça yürürlükten kaldırıldığının belirtilmesine açık yürürlükten kaldırma (sarih ilga) aynı konuyu, önceki yasanın yeniden ve değişik biçimde düzenlemesine ise dolaylı yürürlükten kaldırma (zımnî ilga) denilmektedir. Türk Ceza Yasası 'nın 590. maddesinin ikinci tümcesinde, 151 sayılı Yasa'nın sözü edilen kuralının kaldırıldığına ya da değiştirildiğine ilişkin bir açıklık bulunmadığı için açık yürürlükten kaldırma söz konusu değildir. Aynı konuda dolaylı bir yürürlükten kaldırma olasılığı ise irdelenmeğe değer görülmektedir.

Dolaylı yürürlükten kaldırma, sonraki kuralın önceki kuralı ancak uygulama alanı dışına çıkardığı yorumuyla geçerlilik kazandığı durumdur. Türk Ceza Yasası'nın 590. maddesinin 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasını dolaylı biçimde yürürlükten kaldırdığının varsayılmasına karşın bu hükmün uygulanması hâla sürüp gidiyorsa, kamu düzenini ciddî boyutlarda bozan sakıncaların doğabileceğini kabul etmek gerekecektir. Bu durumda, Yasakoyucunun hiç gecikmeden önlem alması zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Ancak, 1926 yılından bu yana çok kez değişikliğe uğrayan Türk Ceza Kanunu'nda, 151 sayılı Yasa'ya ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Buna karşılık, 3008 sayılı İş Yasası'nın 147. maddesinde doğrudan, 1475 sayılı İş Yasası'nın 110. maddesinde ise dolaylı olarak 151 sayılı Yasa'nın, bu Yasalara aykırı hükümlerinin yürürlükten kaldırıldığı belirtilmiştir.

Yine 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesine, 5.6.1930 günlü, 1687 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle eklenen aşağıdaki fıkralar da, soruna bir başka yönden açıklık getirmektedir:

"A- Mahkeme bu maddenin tatbikatında, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 3 üncü maddesine göre, aralarında irtibat mevcut sayılan suçların dâvalarını birleştirmeksizin tetkik ile hükme rapteder.

B- İşten ve matlubattan mütevellit dâvalarda, havzaii fahmiye idaresi müşavir avukatı, amele birliğinde kayıtlı cüzdanlı amelenin kanunî mümessili olarak, vekâletname ibrazına hacet kalmaksızın mahkemede ameleyi temsil eder."

İleri sürülen sav doğrultusunda anılan kural yürürlükten kaldırılmış olsaydı, Yasakoyucunun 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin sonuna yukarıdaki iki fıkrayı eklemesine, kuşkusuz, gerek kalmayacaktı.

Öte yandan, 27.10.1988 günlü, 3488 sayılı "Uygulanma İmkânı Kalmamış Olan Kanunların Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun"a ekli listede 151 sayılı Yasa yer almamaktadır. Demek oluyor ki, Yasakoyucunun istenci, itiraz yoluyla iptali istenen kuralın yürürlükten kalkmış olduğu görüşüyle uyuşmamaktadır.

Soruna, yargı kararları ışığında yaklaşmakta da yarar görülmektedir. Türk Ceza Yasası'ndan beş yıl önce yürürlüğe girmiş 151 sayılı Yasa ve ilgili kuralı, günümüze dek "Havzai Fahmiye'deki mahkemelerce, hak ve yükümlülükler doğuracak biçimde, tutarlı ve sürekli olarak uygulanagelmiş, verilen kararlar, yöntemince Yargıtay'da incelenerek onanmış ya da bozulmuş, gerektiğinde içtihadı birleştirme kararlarına konu olmuştur. Bu süreçte, Bartın Asliye Ceza Mahkemesi'nin itiraz yoluna başvurmasına değin, anılan kuralın, Türk Ceza Yasası'nın 590. maddesiyle yürürlükten kalktığına ilişkin bir karar ya da işlem görülmemiştir. Bir bakıma bu durum, kuralın "ilgası" değil, yargısal kararlarla dolaylı biçimde doğrulanması, başka bir anlatımla yaşatılması ve uygulanmasının sürdürülmesi demektir. Değişik tarihlerde yargı yerlerince verilen aşağıdaki örnek karar özetleri, bu kanıyı pekiştirmektedir.

1. Yargıtay'ın 4 Aralık 1929 günlü, Esas: 1, Karar: 5 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı:

151 sayılı Yasa'nın diğer maden işçilerine de teşmil edileceğini kabul eden Yargıtay 3. Hukuk Dairesi ile, bu Yasa'nın Ereğli Havzai Fahmiyesi işçilerinden başkasına uygulanamayacağına ilişkin Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin kararının ortaya çıkardığı anlaşmazlık, Yasa'nın adına ve TBMM'nin 31.1.1340 günlü Yorum Kararına gönderme yapılarak, anılan Yasa'nın yalnız Ereğli ve Zonguldak Havzai Fahmiyesi'ne ait olduğuna ve hükümlerinin de buradaki işçilere uygulanacağına karar verilmek suretiyle kesin çözüme bağlanmıştır.

2. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 25.9.1961 günlü, Esas 118 İtiraz, Karar 114 sayılı kararı: "151 sayılı Yasa'nın 7. maddesine göre kendi kusurundan dolayı açılacak ceza dâvaları Asliye Ceza Mahkemelerinde görülür."

Buraya kadar yapılan açıklamalar ve alınan yargı kararları 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin halâ yürürlükte bulunduğunun kanıtlarıdır.

Servet TÜZÜN bu görüşlere katılmamıştır.

B. İTİRAZ KONUSU KURALIN ANAYASA'YA AYKIRILIĞI SORUNU:

1– Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme:

Başvurma kararında yer alan ve itiraz kunusu kuralın Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" ilkesini belirleyen 10. maddesine aykırı olduğu yolundaki gerekçede özetle:

Genelde, dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu ölüme neden olma suçlarından dolayı yargılanma Asliye Ceza Mahkemelerinin görevlerindendir. Bu eylemlerin sanıkları suçlarının kanıtlanması durumunda Türk Ceza Yasası'nın 455. maddesine göre cezalandırılırlar. Oysa, Zonguldak ve havalisi maden kömürü havzasında meydana gelen taksirli ölüme neden olma olaylarına münhasır 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası, olayın sanıkları için ayrı yargılama yöntemini ve yalnızca para cezasını öngörmektedir. Yurdun diğer yörelerinde de faaliyette bulunan kömür madenlerinde meydana gelen bu tür eylemlerde ise, içeriğinde hapis cezası da bulunan Türk Ceza Yasası'nın 455. maddesi uygulanmaktadır. Örneğin, Amasya İli'ndeki Çeltek Kömür Madenlerinde meydana gelen taksirli ölüme neden olma suçunun faillerine hapis cezası, buna karşın Zonguldak yöresindeki Amasra Kömür Madenlerinde meydana gelen olayın faillerine ise, sadece para cezası verilebilmektedir. Bu durumda, yasa önünde eşitlik ilkesini düzenleyen ve hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamayacağını belirleyen Anayasa'nın 10. maddesi hükmüne aykırılık vardır, denilmektedir.

Anayasa'nın bu hükmü ile, aynı hukuksal durumda olan kişilerin aynı kurala bağlı tutulacağını, değişik hukuksal durumda olanların ise değişik kurallara bağlı tutulmasının bir aykırılık oluşturmayacağı kabul edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında vurgulandığı gibi, yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrılığı gözetilmesi ve bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılması Anayasa katında geçerli görülemez. Bu mutlak yasak, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Kimi yurttaşların haklı bir nedene dayanarak değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerekli kılabilir. Özelliklere, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, ayrı düzenlemeyi

aykırı değil, geçerli kılar. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, eylemli değil, hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik, çiğnenmiş olmaz. Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, yasalara konulan kurallarla değişik uygulamalar yapılamaz. Durumlardaki değişikliğin doğurduğu zorunluluklar, kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesi durumunda, Anayasa'nın eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz.

O halde, eşitliği bozduğu ileri sürülen kural, haklı bir nedene dayanmaktaysa ya da kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmuş ise, bu kuralın eşitlik ilkesini zedelediğinden söz edilemez.

Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının anlam ve öneminin tüm ağırlığını taşıyan "haklı neden" ve "kamu yararı" kavramlarına, öğretide, eşitliği bozduğu ileri sürülen sınıflandırma ya da ayrımın, a) ANLAŞILABİLİR, b) AMAÇLA İLGİLİ, c) MÂKUL VE ÂDİL olması ölçütleriyle hukuksal biçim ve içerik kazandırılmaktadır. Getirilen düzenleme herhangi bir biçimde, birbirini tamamlayan, birbirini doğrulayan ve birbirini güçlendiren bu üç ölçütten birine uymuyorsa, eşitlik ilkesine aykırı bir yön vardır, denebilir. Çünkü, eşitliği bozduğu ileri sürülen kural, haklı bir nedene dayanmamakta ya da kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmamış olmaktadır. Başlangıçta varolan uyum içindeki bu koşullar, zamanla aralarındaki bağın çözülmesi halinde de Anayasa kurallarına aykırı hale gelebilirler.

Daha önce de açıklandığı gibi, 151 Sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası, Ereğli ve Zonguldak yöresinde taksir ile dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu ölüme neden olma suçlarında sadece para cezası getirmektedir. 1921 yılında çıkarılmış bulunan bu Yasa, o günlerin koşullarında işveren karşısında son derece zayıf durumda bulunan maden işçisini korumak amacını gütmektedir. Ancak, Türk Ceza Yasası'nın kabul edilmesinden ve sosyal devleti gerçekleştirmek çabaları içinde işçiler vararına çeşitli yasal düzenlemeler yapılmasından, aynı doğrultuda uluslararası sözleşmelerle iyileştirme yükümlülüklerinin üstlenilmesinden sonra, bu Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası, artık Anayasa'ya aykırı bir konuma gelmiştir. Çünkü, günümüzde sosyal devletin amacı, 151 sayılı Yasa'da öngörülenlerin çok ötesine varmıştır. Ülkenin Ereğli ve Zonguldak yöresindeki kömür madenleri işletmesi dışında meydana gelen aynı tür ve yapıdaki eylemlerin sanıkları hakkında Türk Ceza Yasası'nın 455. ve 459. maddeleri uygulanırken, Ereğli ve Zonguldak yöresindeki aynı eylemlerin sanıkları için 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasının uygulanması, artık ANLAŞILA-

BİLİR olmaktan çıkmıştır. Ayrıca, bu kural, bugün için artık gerçekleştirilmek istenen AMAÇLA İLGİLİ de değildir. Nihayet bu kural, artık MAKUL VE ÂDİL olmaktan da uzaktır.

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 10. maddesinin öngördüğü "yasa önünde eşitlik ilkesi"ne aykırı konuma gelmiş bulunan 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrasının iptali gerekmektedir.

Servet TÜZÜN bu görüşe katılmamıştır.

2– Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın yasa önünde eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesindeki kurala aykırı düşen bir yasa hükmü, "Cumhuriyetin nitelikleri"ni belirleyen Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti kavramı karşısında geçerliliğini sürdüremez. Çünkü, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarında sık sık vurgulandığı gibi, hukuk devleti, her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen devlettir. Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı saptanan 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası, Anayasa Mahkemesi'nin buyurucu ve bağlayıcı hukuk devleti tanımıyla da bağdaşmamaktadır.

Nasıl ki, çıkarılması için kamu yararı bulunmayan bir yasa kuralı, Anayasa'nın 2. maddesine aykırı olur ve dâva açıldığında iptali gerekirse, çıkarıldığı zaman için kamu yararına dayanan bir kuralın, koşulların değişmesi sonucunda kamu yararını karşılayamaz duruma geldiğinde de iptali gerekir.

Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine de aykırı görülen 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrasının iptali gerekmektedir.

Servet TÜZÜN bu görüşe katılmamıştır.

3– Anayasa'nın 5. Maddesi Yönünden İnceleme:

Demokratik, sosyal bir hukuk devletinde, hukuksal yaşam, Anayasa'ya aykırı kurallardan arındırılmalıdır. Anayasa'nın 5. maddesi uyarınca "Devletin temel amaç ve görevleri...; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal

hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

Anayasa'nın bu kuralına göre, Devlet, bireyin yaşam savaşını kolaylaştırmak, insan onuruna yaraşır bir ortam içinde yaşamını sağlamak yükümlülüğü altındadır. Sosyal devletin, önde gelen vazgeçilmez niteliği budur.

151 sayılı Yasa'nın, Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine, 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırı bulunan itiraz konusu kuralı, Türk Ceza Yasası dışında ve adalet anlayışıyla uyumsuz bir uygulamanın sürdürülmesine neden olduğu için Anayasa'nın 5. maddesine de aykırıdır.

Bu nedenle anılan itirazlı kuralın iptali gerekmektedir.

Servet TÜZÜN bu görüşe katılmamıştır.

4– Uygulamada Doğabilecek Boşluk Sorunu:

Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddesinde öngörülen iptal sonrası "kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici mahiyette..." bir hukuksal boşluk meydana gelmeyeceğinden, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği günün ayrıca belirtilmesine gerek görülmemektedir.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU bu görüşe katılmamıştır.

VI- SONUÇ:

A. 10.9.1921 günlü, 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Servet TÜZÜN'ün "Sözü edilen 151 sayılı Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrası 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 590. maddesi ikinci fıkrası ile yürürlükten kalkmış olduğu cihetle konusu bulunmayan itirazın reddi gerekeceği" yolundaki karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Konunun niteliği gereği, kararın yürürlüğe girmesi için Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Kanun'un 53. maddelerinde öngörülen sürenin verilmesine gerek olmadığına Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OYÇUKLUĞUYLA,

31.10.1991 gününde karar verildi.

Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

AYRI GEREKÇE

Esas Sayısı : 1991/24

Karar Sayısı : 1991/40

"Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna "Müteallik" 10.9.1337 günlü, 151 sayılı Yasanın 7. maddesinin itiraz konusu İkinci fıkrasında, "kaza vukuu, âmil veya mültezimlerin sui idaresinden veya fennen ifası lâzım gelen hususunun ademi ifasından neşet etmiş ise, tazminattan maada, işbu âmil veya mültezimlerinden beşyüz liradan beşbin liraya kadar cezayı nakdî alınır." denilmektedir. Bu fıkraya göre, bir kaza, amil veya mültezimlerin başka bir deyişle işi yapanların, (işletmeyi yönetenlerin) kötü yönetiminden ya da teknik gerekenlerin yerine getirilmemesinden doğmuş ise, tazminattan başka bu âmil veya mültezimlerinden para cezası alınacaktır (Bu ceza mevcut yasalarla 90.000 liraya yükselmiştir). Maddede geçen âmil ya da mültezim işi yapan, işletmenin sahibi kişi veya tüzelkişidir. Âmil veya mültezimin cezalandırılmasının koşulu bir kazanın meydana gelmesi, bir zararın olması ve bu kazanın işletmenin kötü yönetiminden ya da teknik açıdan yeterli ve gerekli teknolojinin kullanılmamasıdır. Bu unsurlar, kişisel kusura da bağlı olabilir ya da belirli bir oranda kişiye, başka bir oranda işletmeye ya da tümüyle işletmeye ait olabilir. Bu durumda kişisel kusur TCK'na kurumsal kusur ise, 151 sayılı Yasanın 7. maddesinin itiraz konusu fıkrasına göre cezalandırmayı gerektirecektir.

Öte yandan TCK'nun 455. maddesi, tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve san'atta acemilik veya nizamat ve evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet nedeniyle; 459. maddesi ise, aynı nedenlerle bir şahsa cismen cza verilmesi ya da yaralanmasına sebebiyet verilmesi durumlarında uygulanacak ve suçluya hapis ve para cezasının verilmesini gerektirecektir. Bu maddelerin uygulanması tüzelkişiler yönünden hapis cezası verilemeyeceğine göre sadece kişisel kusur halinde gerçek

kişiler yönünden söz konusu olabilecektir. Böylece kişisel kusura ilişkin sorumluluk TCK'na; kurumsal sorumluluk ise, 151 sayılı Yasaya göre belirlenecektir.

TCK'nun 455. ve 459. maddelerinde sayılan suçun unsurları ile 151 sayılı Yasanın itiraz konusu edilen fıkrasındaki suçun unsurları ayrıdır. Suçun yasallığı ilkesi, suçun sayılan unsurlarının da yasayla belirlenmesini gerekli kılar. Bu açıdan, bu maddelerde sayılan unsurları değiştirmek ya da artırmak olanaklı değildir.

Yasal unsurları, düzenleme amaçları, öngördükleri cezalar ve cezanın sujeleri ayrı olan bu iki yasadan daha sonra yürürlüğe giren ve genel nitelikli bir yasa durumunda bulunan TCK 455. ve 459. maddelerinin, 151 sayılı Yasayı yürürlükten kaldırdığı düşünülemez.

TCK'nun 455. maddesi ile 151 sayılı Yasanın unsurlarının ayrı, sorumluluk alanlarının başka olması Anayasa'ya aykırılık itirazını yapan mahkemenin görmekte olduğu davada, 151 sayılı Yasanın 7. maddesi ikinci fıkrasının uygulanacak kural olup olmadığının incelenmesini gerektirecektir: Olayda, dava dosyasında mevcut bilirkişi raporundan ve iddianameden sorumluluğun hem kuruma ve hem de kişilere ilişkin bulunduğu ve bu nedenle TCK'nun 455. maddesinin ve 151 sayılı Yasanın itiraz konusu fıkrasının uygulanacak kural durumunda bulunduğu, başvurunun Anayasa'nın 152. maddesine uygun yapıldığı anlaşılmaktadır.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'ya uygun bulunup bulunmadığı sorununa gelince: 10.9.1337 sayılı Yasa, Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna ilişkin bulunmaktadır. İtiraz konusu fıkra, sadece bu bölgedeki kömür madenlerinde bir kaza meydana gelmesi durumunda, işletmenin (tüzelkişi ya da gerçek kişi), fıkrada sayılı unsurlara göre sorumlu bulunması durumunda nakden cezalandırılmasını öngörmektedir. Halbuki bu bölgenin dışında, aynı koşullarda oluşacak bir başka kazada bu işletmelerin "âmil ya da mültezimlerine" karşı bir dava açılmasına ve nakdî ceza verilmesine olanak yoktur. Böylece bölge dışında kalan başka kömür ocaklarında çalışanlar açısından daha az korunma ve eksik düzenleme söz konusu olmaktadır. Bu durum, Ereğli kömür bölgesinde çalışanlarla, bu bölgenin dışındaki kömür ocaklarında çalışanlar açısından Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Kaldıki, itiraz konusu fıkrada öngörülen nakdi cezanın günümüz koşullarında, caydırıcı etkisi büyük oranda azalmıştır. Eksik düzenlemeyle oluşan eşitsizlik Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı düşmekte ve Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen kuralın iptali gerekmektedir. Bu hükmün iptali, ülkenin bütünü için geçerli, günün koşullarına uygun bir düzenleme yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kuralın eşitlik ilkesine aykırılığı nedeniyle iptali; iptal hükmünün yürürlüğe girecceği zamanın ayrıca belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Üye
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/24

Karar Sayısı : 1991/40

10.9.1337 tarihli, 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesin'n Hukukuna Müteallik Kanun'un 7. maddesinde, "Havzai Fahmiyede sanayii amelden dolayı kazazade olanlarla vefat edenlerin varisleri veya amele müfettişliği veyahut İktisat Vekâleti tarafından tazminat davası ikame olunur. İşbu tazminat davası miktarı kaç kuruştan ibaret olursa olsun Sulh Hâkimleri hakkındaki kanuna tevfikat sulh mahkemelerince kabili temyiz almak üzere rüyet olunur." Tazminat miktarı tarafeynden alelusul müntehap erbabı vukuftan teşekkül edecek heyetin vereceği rapora istinat eder.

Kaza vukuu âmil veya mültezimlerin sui idaresinden veya fennen ifası lâzım gelen hususatın ademi ifasından neşet etmiş ise tazminattan maada işbu âmil veya mültezimlerdem beşyüz liradan beş bin liraya kadar cezayı nakdi alınır." biçiminde hüküm yer almaktadır.

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, 10.9.1337 tarih ve 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun'un 7. maddesinin ikinci fıkrasının, Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürerek, iptaline karar verilmesini istemektedir.

İtiraz konusu 10.9.1337 tarihli ve 151 sayılı kanundan sonra yürürlüğe giren 1.3.1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 590. maddesinde, "1274 tarihli Ceza Kanunu ve zeyilleri ilga edilmiştir. Sair kanunların da bu kanuna muhalif ahkâmi mülgadır." denildiğine ve sözü edilen Yasa'nın 7. maddeleri İkinci fıkrasında bazı eylemler suç sayılıp, maddi ceza hukukuna ilişkin düzenleme yoluna gidildiğine göre, burada önemli olan, başvuruya konu olan hükmün, yürürlükte olup olmadığının, ön sorun niteliği taşıdığı kabul edilerek, öncelikle bu hususun incelenip açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Ceza yasaları da, diğer yasalar gibi yürürlüğe girdikleri tarihten, ilga tarihine kadar yürürlükte kalırlar. Ceza yasaları, ancak bir yasa hükmü ile

yürürlükten kaldırılabilir. Yürürlükten kaldırma ya sarih ya da zımnî olur. Sonradan yürürlüğe giren bir yasada mevcut açık bir hükümle, evvelki yasa veya bir yasa hükmü kaldırılmış ise, bu durumda "sarih kaldırma" vardır. Sonraki yasa ile evvelki yasa hükümleri arasında birbirine aykırılık mevcut olduğu takdirde, sonraki yasa, bu hususta sarih bir kayıt ihtiva etmese bile, evvelki yasayı yürürlükten zımni olarak kaldırmış olur. Her iki yasanın umumî veya hususî veya birinin umumî diğerinin hususî oluşuna göre, yürürlükten zımni olarak kaldırma durumunun hal şekli de değişir.

İtiraza konu olan 151 sayılı yasa hususî yasa olup, işbu yasanın ilgili maddesini değiştirmesi söz konusu olan T.C.K.nun 590. maddesi, sonraki umumî yasada yer aldığına göre, bu maddenin içeriği itibariyle 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin ikinci fıkrası hükmünü yürürlükten kaldırma bakımından etkili olup olmayacağının değerlendirilmesi gerekir. T.C.K.nun 590. maddesi ikinci bendinde aynen, "Sair kanunların da bu kanuna muhalif ahkâmı mülgadır." denildiğine göre, dava konusu olayın biri umumî, diğeri hususî olan her iki yasada mevcut hükümler yönünden ele alınıp incelenmesi gerekir.

Bartın C. Başsavcılığında tanzim olunan iddianame münderecatından, 31.5.1990 günü Amasra taşkömürü işletmesinde meydana gelen grizu patlaması sonucu beş işçinin öldüğü ve üçününde yaralandığı ve adı geçen işletmede görevli iki kişinin bu olayda dikkatsizlik ve tedbirsizliklerinin saptandığından bahisle işbu kişiler hakkında T.C.K.nun 455. ve 151 sayılı Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca cezalandırılmaları istemi ile kamu davası açıldığı anlaşılmaktadır. Sanıklar hakkında uygulanması istenen 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ikinci fıkrasında maddi ve manevi unsurları tesbit olunan suçlara konu olan eylemler, daha da geniş kapsamlı biçimde T.C.K.'nun 455. ve 459. maddelerinde Dikkatsizlik ve Tedbirsizlik nedeni ile ölüme veya yararlanmaya sebebiyet verme suçları olarak kabul edildiği, her iki yasanın ilgili maddeleri içeriğinden anlaşılmaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, dava konusu eylem, umumî yasa olan T.C.K.'nun 455. ve özel yasa olan 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ikinci fıkrasında suç olarak kabul edildiğine ve ancak her iki yasa hükümleri arasında tesbit olunan cezalar yönünden gerek nev'i ve gerek miktarlarına ilişkin olarak aykırılık mevcut olduğuna göre, T.C.K.nun 590. maddesi ikinci bendindeki açık hüküm karşısında, sonraki yasada iş bu hükmün, evvelki yasa olan 151 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ikinci fıkrasını yürürlükten kaldırmış olduğunun kabulü gerekir.

İtiraz konusu 10.9.1337 Tarihli ve 151 Sayılı Kanun'un 7. maddesi ikinci fıkrası daha sonra yürürlüğe giren 1.3.1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 590. maddesi ikinci bendi hükmü ile yürürlükten kaldırıldığı cihetle, mahkemece uygulanması söz konusu olmayan iş bu kanun maddesi hükmüne ilişkin itirazın reddi gerekir.

Çoğunluğun 10.9.1921 günlü, 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ilişkin görüşüne bu nedenlerle katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

— — o — —

Esas Sayısı : 1991/7

Karar Sayısı : 1991/43

Karar Günü : 12.11.1991

İPTAL DAVASINI AÇAN: Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) TBMM Grubu Adına Grup Başkanvekili Onur KUMBARACIBAŞI.

İPTAL DAVASININ KONUSU: 15.12.1990 günlü, 3689 sayılı "213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile 492 sayılı Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 7. maddesiyle Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 35. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'nın 2., 13., 49., 73. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

İptal istemini içeren 15.2.1991 günlü başvuruda açıklanan gerekçeler özetle şöyledir:

3689 sayılı Yasa'nın 7. maddesinin Gelir Vergisi Yasası'na eklediği geçici 35. maddeyle 1.1.1990-31.12.1999 tarihleri arasında gerçek usulde gelir vergisine tâbi ticarî kazanç sahipleriyle serbest meslek erbabı için "Hayat Standardı Esası" getirilmiştir. Aynı maddede, hayat standardı esasına göre saptanmış olan vergi tarhiyatından düzeltme yoluyla indirilecek ve indirilmiyecek gelirler belirtilmiştir.

Hayat Standardı esasında kişinin yaşam düzeyi, belli bir geliri olduğu hususunun karinesi olarak kabul edilmektedir. Böyle bir düşünce gerçekle bağdaşmıyorsa yükümlüye aksini kanıtlama yani açıklama hakkı verilmelidir.

Anayasa'ya göre vergi için aslolan, malî güçtür. "Malî gücüne göre" deyimindeki "göre" sözcüğü farklı malî güçten farklı vergi alınması zorun-

luluğunu getirmektedir. Buna göre: malî gücü olmayandan vergi alınmayacak, malî gücü az olandan az, çok olandan da çok vergi alınacaktır.

O halde malî gücün miktarının varsayımlara göre değil, gerçeklere uygun olarak saptanması gerekir. Malî gücün saptanmaması halinde Anayasa'nın 73. maddesindeki "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılması" ilkesi de gerçekleştirilemez.

Gelir Vergisi Yasası'na eklenen dava konusu geçici 35. maddesinin 3. fıkrasına göre;

— Hayat standardı temel gösterge tutarları için yalnızca yükümlünün kendisine ait emekli, malûliyet, dul ve yetim aylığı miktarı, "izah nedeni" olarak kabul edilmiştir. Beyan gerekmeyen, kaynakta vergilendirilmiş diğer gelirler, temel gösterge tutarları için izah nedeni olarak kabul edilmemiştir.

— Yükümlünün yasal zorunlulukla bakmakla görevli olduğu kişilere ilişkin gelirler, gerek temel gösterge tutarlarının, gerekse hayat standardı göstergelerinin açıklanmasında izah nedeni olarak kabul edilmemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 3505 sayılı Yasa ile ilgili kararında "Gerçekten kendilerine, eşlerine, çocuklarına ya da bakmakla yükümlü oldukları öbür kimselere ilişkin vergilendirilmiş veya vergi dışı bırakılmış gelirleri olan kişilerin bu gelirlere katkı olacak veya başka nedenle, serbest meslek ya da ticaret yoluyla bir gelir sağlamaları durumunda bu gelirlerin, diğer gelirler hiç yokmuşcasına hayat standardı çerçevesinde vergilendirilmeleri, bunların kendi malî güçlerini aşan vergi yükü ile karşı karşıya bırakılmaları sosyal devlet ilkesi açısından savunulamaz." demesine karşın dava konusu kural, vergilendirilmiş başka gelirleri, ya da vergiye tâbi olmayan gelirleri gözetmeyen, yükümlüye açıklama ve kanıtlama hakkı tanımayan bir düzenleme getirmiştir.

Bu durumda dava konuşu fıkra;

a) Öncelikle Anayasa Mahkemesi'nin 3806 sayılı Yasa'yla ilgili iptal kararı ve bu karardaki gerekçelere yok sayılarak yeniden yürürlüğe konulduğu için Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına,

b) Açıklamadan yoksun bırakılan hayat standardı esası gelirin oluşmaması durumunda bile vergi alma gibi bir sonuç doğuracağından Anayasa'nın 73. maddesindeki "Malî güce göre vergi ödeme" ve "vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı" gibi ilkelere,

c) Açıklama hakkı bulunmayan hayat standardı yöntemi ile alınacak vergi, yükümlüyü malî gücünü aşan bir vergi yükü ile karşı karşıya bırakacağından Anayasa'nın 2. maddesinde belirtilen "Sosyal Devlet" anlayışına,

d) Anayasa'nın 73. maddesinde yer alan vergi konusundaki ilkeler hukuksal bir güvence olduğu kadar aynı zamanda bir hak niteliğindedir. Bu hak Anayasa'nın 13. maddesi hükümlerine aykırı olarak sınırlandığı, hattâ ortadan kaldırıldığı için bu maddeye,

e) Çalışanları desteklemek yerine köstekleyici sonuç doğuracak hükümler içerdiğinden Anayasa'nın 49. maddesine,

aykırı olduğundan iptali gerekir.

II- YASA METİNLERİ:

A. İPTALİ İSTENEN YASA KURALI:

15.12.1990 günlü, 3689 sayılı Yasa'nın 7. madesiyle Gelir Vergisi Yasası'na eklenen geçici 35. maddenin iptali istenen üçüncü fıkrasının metni şöyledir:

"3. Mükellefler, kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait gelir vergisine tabi gelirleri (hamiline yazılı mevduatlardan ve menkul kıymetlerden elde edilen gelirler hariç) bulunduğunu belgelendirdikleri takdirde, temel gösterge tutarlarına isabet eden kısmı hariç olmak üzere, bu esasa göre yapılan tarhiyat, Vergi Usul Kanununun düzeltme hükümleri çerçevesinde düzeltilir. Şu kadar ki mükellefler, 506 sayılı Kanunun geçici 20. maddesine göre kurulanlar dahil olmak üzere, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından kendilerine ait emekli, malûliyet, dul ve yetim aylığı aldıklarını belgelendirdikleri takdirde, hayat standardı esasına göre yapılan tarhiyatın temel gösterge tutarının emekli, malûliyet, dul ve yetim aylığı tutarına isabet eden kısmı düzeltilir."

B. DAYANILAN ANAYASA KURALLARI:

İptal isteminin dayandırıldığı Anayasa kuralları şunlardır:

1- "**Madde** 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "**Madde** 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

3- "**Madde** 49. - Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır."

4- "**Madde** 73.- Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir."

5- "**Madde** 153.- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını ;veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih; kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar."

III- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 21.2.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleriyle öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. İPTALİ İSTENEN KURALIN ANLAM VE KAPSAMI:

Gelir Vergisi Yasası'na 3689 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenen geçici 35. maddenin iptali istenen üçüncü fıkrasında; 1.1.1990-31.12.1999 tarihleri arasında gerçek usulde gelir vergisine tabi ticari kazanç sahipleriyle serbest meslek erbabı yükümlülerin hayat standardı esasına göre belirlenen ve gelir vergisine esas olan temel ya da ek gösterge tutarlarından belgelendirilmesi koşuluyla düşülecek gelirleri gösterilmiştir.

Başka bir anlatımla, yükümlünün vergilendirilmiş ya da vergi dışı bırakılmış gelirlerinden açıklama hakkını hangileri için kullanabileceği düzenlenmiştir. Buna göre;

1- Yalnızca ek göstergeden düşülebilecek gelirler:

Yükümlünün; kendisine, eşine ve çocuklarına ait olup daha önce gelir vergisine tâbi tutularak vergilendirilmiş gelirleri varsa belgelendirilmek koşuluyla hayat standardı ek gösterge tutarından düşülebilecektir. Belirtilen kişilerin daha önce vergilendirilmiş bu gelirleri hayat standardı temel gösterge tutarından ise hiç bir biçimde indirilemeyecektir. Bu tümcede belirtilen ve hayat standardı ek gösterge tutarından düşülecek gelir vergisine tâbi gelirlerin açıklanmasında beyannameye dahil edilip edilmediğine bakılmayacaktır.

Hayat standardı ek gösterge tutarlarından düşülmeyecek başka bir, deyişle açıklama nedeni olarak kabul edilmeyen gelirler de vardır.

Birinci tümcede parantez içinde belirtilen ve belgelendirilmiş olsa bile hamiline yazılı mevduatlardan ve hamiline yazılı menkul değerlerden elde edilen gelirler hayat standardı esasının ne ek göstergesinden ne de temel göstergelerinden düşülmeyecektir. Bu gelirleri hamiline yazılı hisse senedi ve tahviller, hamiline yazılı mevduat sertifikaları gibi menkul kıymetlerle örnekleyebiliriz. Hayat standardı ek gösterge tutarlarından "bakmakla yükümlü" olunan kişilere ait vergilendirilmiş gelirlerde düşülemeyecektir. Zira tümcede yükümlünün kendisi, eşi ve çocukları sayıldığı halde bakmakla yükümlü olduğu kişiler sayılmamıştır. Ek göstergeler için açıklama nedeni olarak kabul edilmeyen diğer bir gelir türü de yükümlünün eşine ve çocuklarına ait vergiye tabi olmayan gelirleri (emekli, dul ve yetim aylığı) gibi) birinci tümcenin kapsamı dışında kalmaktadır.

2– Temel göstergeden düşülebilecek gelirler

Dava konusu fıkranın ikinci tümcesinde yükümlüler, yasayla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından emekli, malûliyet, dul ve yetim aylığı aldıklarını belgelendirdikleri takdirde bu gelirlerini hayat standardı temel gösterge tutarlarından düşebileceklerdir. Yükümlünün eşi ve çocukları ile bakmakla yükümlü olduğu kişilere ait emekli, malûliyet, dul ve yetim aylıkları olsa ve bunu belgelendirseler bile temel gösterge tutarlarında açıklama nedeni olarak kullanamayacaklardır.

B. ANAYASAYA AYKIRILIK SORUNU:

Gerçek usulde gelir vergisine tâbi ticarî ve meslekî kazanç sahibi yükümlülerin yıl sonunda beyan ettikleri gelirler, "Hayat Standardı Esası" gereğince temel ve ek gösterge miktarlarının uygulanmasıyla belirlenecek tutardan düşük olduğu takdirde vergi tarhı hayat standardı esasına göre saptanan miktar üzerinden gerçekleştirilecektir.

"Hayat Standardı Esası" vergi yükümlüsünün ulaştığı yaşam düzeyini sağlayabilmesi için yaptığı gideri karşılayan bir gelirinin olabileceğini varsayarak gerçek gelire ulaşabilmek amacıyla getirilmiş bir vergi kontrol sistemidir. Diğer bir anlatımla, yükümlünün yaşam ve harcama düzeyi yüksek, yıl sonunda beyan ettiği geliri hayat standardı esası gereğince bulunacak miktardan düşük ise, ödemesi gereken vergi bu sistem ile gerçek gelirine uygun duruma getirilmektedir. Hayat standardı esası vergi gelirlerinin güvencesi olup, gelir beyanı belli miktardan düşük olursa vergi matrahının saptanmasında ölçü olarak kullanılmaktadır.

Hayat standardı esası bir ölçüde varsayıma dayandığından haksızlık aracı olmaması için yükümlünün gerçek gelirine yaklaştırılması gerekir. Bunun için de gelirin açıklanıp kanıtlanması yöntemi kullanılmak suretiyle yükümlü, belli bir gelirin karinesi sayılan giderleri, vergilendirilmiş ya da vergiye tâbi olmayan başka gelirlerle karşıladığını belgelendirirse kanıtladığı miktar kadar sorumluluktan kurtulmuş olacaktır. Hayat standardı esasının Anayasa'ya uygun olabilmesi için belirtilen gelir açıklanması ya da kanıtlanmasına mutlaka yer verilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesi kararlarında bu ilkeyi gözeterek gelir açıklamasına tam olarak yer veren yasal düzenlemeleri Anayasa'ya aykırı bulmamış, gelir açıklama hakkına yer vermeyen yasal düzenlemeleri ise iptal etmiştir.

Yükümlülerin ticarî ya da serbest meslek kazançlarının, vergilendirilmiş ya da vergi dışı bırakılmış bir kısım gelirlerinin hayat standardı çerçevesinde tekrar vergilendirilmesi bunların malî güçlerini aşan vergi yükümüyle karşı karşıya bırakılmaları sonucunu doğurur ki, bu sosyal devlet ilkesi açısından savunulamaz.

Açıklama hakkına kısmen yer verilmesi de daha önce vergilendirilen bir gelirin yeniden vergilendirilmesi, vergi dışı bırakılan gelirin ise dolaylı yoldan vergilendirilmesi sonucunu doğurur.

Bir kısım gelir açıklamalarına kapalı hayat standardı esası, gerçek gelire yaklaşma olanağını kaldıracak bir haksızlık aracı durumuna düşer. Böylece gerçek gelirle vergi arasındaki bağ koparılmış olur. Oysa hayat standardı esasının varlık nedeni, gerçeğin bulunmasına yardımcı olmasıdır. Gerçeğin bulunması olanaklı iken varsayıma dayanılamaz.

Vergi güvenlik önlemi olarak öngörülen hayat standardı esası açıklama hakkına kısmen yer vermekle güvensiz bir sisteme dönüşür. Gerçeğe karşın aksi kanıtlanabilecek karinelere geçerlik tanımak, hukuk devletinin öngördüğü hukuk güvenliği ile bağdaşmaz.

Dava konusu fıkranın birinci tümcesinde yer alan "hamiline yazılı mevduatlardan ve menkul kıymetlerden elde edilen gelirler hariç" ifadesinin anayasal denetim açısından ayrıca incelenmesi gerekir. Belirtilen kaynaklardan elde edilen gelirler, yükümlü tarafından belgelendirilmiş olsa bile, açıklama nedeni olarak kabul edilmemektedir. Başka yükümlüler tarafından da açıklama nedeni olarak kullanılması olanaklı hamiline yazılı mevduatlardan ve menkul kıymetlerden elde edilen gelirlerin açıklama hakkından ayrık tutulmasının Anayasa'ya aykırı bir yönü görülmemiştir. Adaletli bir vergi uygulanmasının da bunu zorunlu kıldığı anlaşılmaktadır.

1- ANAYASA'NIN 153. MADDESİ YÖNÜNDEN İNCELEME:

Dava dilekçesinde; açıklama hakkına yer vermeyen hayat standardı esasının 3505 sayılı Yasa'nın 18. maddesiyle Gelir Vergisi Yasası'na eklenen geçici 32. madde ile düzenlediği, bu düzenlemenin ise Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edildiği, buna karşın aynı içerikli kuralların bu kez 3689 sayılı Yasa ile yeniden düzenlendiği bu nedenle iptali istenen fıkranın öncelikle Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Yasama organı, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiş kuralları aynı amaç doğrultusunda yeniden yasalaştırırsa yargı kararını ortadan kaldırmış veya başka bir anlatımla onu etkisiz kılmış olur. Böyle bir düzenleme Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında belirtilen bağlayıcılık ilkesine aykırılık oluşturur.

Anayasa Mahkemesi kararlarına göre; Anayasa'nın 153. maddesinde belirtilen bağlayıcılık ilkesine aykırılıktan söz edilebilmesi için iptal edilen kuralla dava konusu yeni düzenlemenin içerik ve kapsam bakımından aynı ya da benzeri olması gerektiği belirtilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, 7.11.1989 günlü, Esas 1989/6, Karar 1989/42 sayılı kararıyla hayat standardı esasını açıklama-kanıtlama hakkına olanak verdiği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. Ancak 3505 sayılı Yasayla hayat standardı esası düzenlenirken açıklama hakkına hiç yer verilmediğinden sistem Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir. Fakat 3689 sayılı Yasayla sistem yeniden düzenlenirken iptali istenen fıkra ile açıklama-kanıtlama hakkına kısmen yer verilmiş, başka bir deyişle kimi gelirler için açıklama olanağı tanınmıştır.

Bu nedenlerle daha önce iptal edilen hükümle 3689 sayılı Yasayla getirilen dava konusu fıkra arasında "içerik" ve "kapsam" bakımından bir özdeşlik bulunmadığından Anayasa'nın 153. maddesine aykırı görülmemiştir.

2- ANAYASA'NIN 2. MADDESİ YÖNÜNDEN İNCELEME:

Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, "hukuk Devleti" ilkesini bir çok kararında; yönetilenlere en güçlü en etkin ve en kapsamlı biçimde hukuksal güvencenin sağlanması, tüm devlet organlarının eylem ve işlemlerinin hukuka uygun

olması biçiminde yorumlamıştır. Temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmadığı, hukukun evrensel kurallarına saygı gösterilmediği ve adaletli bir düzenin gerçekleşmediği bir ortamda hukuk devletinden sözedilemez. Gelir elde etmek amacıyla da olsa, vergilendirme konusunda gerekli düzenlemeler yapılırken hukuk devleti nitelikleri gözardı edilemez.

Anayasa'nın 2. maddesinde aynı zamanda "sosyal devlet" ilkesinden de sözedilmektedir. Bu ilke, kişinin doğuştan sahip olduğu onurlu bir yaşam sürdürme, maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisini kullanmasını sağlar. Sosyal devletin görevi, güçsüzleri koruyarak sosyal adaleti, sosyal refahı ve sosyal güvenliği sağlamaktır. Vergi konusundaki özen de bu kapsamdadır.

Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen malî güce göre vergilendirme ilkesi, sosyal devletin vergi adaletiyle ilgili ilkesidir. Bu ilkeyle vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı sağlanır.

Yasakoyucunun vergi yasalarını bu ilkelere uygun olarak düzenlemesi gerekir. İptali istenen fıkrada olduğu gibi, vergi yükümlülerinin kendilerine, eşlerine, çocuklarına ya da bakmakla yükümlü oldukları kimselere ilişkin vergilendirilmiş ya da vergi dışı bırakılmış kimi gelirlerine açıklama- kanıtlama olanağı tanınmaması kişilerin malî güçlerini aşan vergi yükümüyle karşı karşıya bırakılması sonucunu doğurur ki, bunun da sosyal devlet ilkeleriyle bağdaştığı söylenemez.

"Hayat standardı esası" gerçeğin bulunmasına yardımcı bir yöntem olarak kabul edilebilir. Bu yöntemle gerçeğe ulaşmaya, yükümülünün gerçek kazancına yaklaşılmaya çalışılır. Aksi kanıtlanması ve saptanması olanağı varken varsayıma geçerlilik tanımak hukuk devletinin öngördüğü hukuk güvenliği ile bağdaşmaz.

Bu nedenle fıkra, Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır.

3- ANAYASA'NIN 13. MADDESİ YÖNÜNDEN İNCELEME:

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasını düzenleyen Anayasa'nın 13. maddesiyle iptali istenen kural arasında doğrudan bir bağlantı kurulamadığından bu maddeye aykırılık savı yerinde görülmemiştir.

4- ANAYASA'NIN 49. MADDESİ YÖNÜNDEN İNCELEME:

Anayasa'nın 49. maddesinde, çalışmanın herkesin hakkı ve ödevi olduğu belirtilmiş, devlete çalışanların yaşam düzeylerini yükseltmek, çalışma yaşamını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı denetlemek ve

işsizliği gidermeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli önlemleri almak ödevi verilmiştir.

Devlet, kişinin çalışma hakkını kullanabilmesi için iş alanında gerekli önlemleri alacak ve sınırlamaları kaldırarak görevini yerine getirecek, bireyde çalışarak topluma yük olmaktan kurtulacaktır.

Vergi ödeme, kişiyi çalışmaktan vazgeçiren bir yakınma nedeni olmamalıdır. Tersine durumda yükümlüyü çalışmaktan alıkoyan vergiler çalışma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırır. Yaşadığı hayat düzeyini sağlayan açıklanabilir-kanıtlanabilir başka geliri bulunmasına karşın bu gelirlerin bir kısmını gözönüne almayan "hayat standardı esası" yükümlüleri güçleri dışında vergi ödemek bu sebeple de meslek yaşamlarına son vermek gibi bir sonuca götürür. Bu nedenle dava konusu fıkra, Anayasa'nın 49. maddesine aykırıdır.

5– ANAYASA'NIN 73. MADDESİ YÖNÜNDEN İNCELEME:

Anayasa'nın 73. maddesinde, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere "malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğu" belirtilmiştir.

Kişiler, yaptıkları iş sonunda bir gelir elde ediyorlarsa bunun vergilendirilmesi doğaldır. Gelire dayanmayan bir vergilendirme yöntemi ise Anayasa'ya aykırılık oluşturur.

Malî güce göre vergilendirme, sosyal devletin vergi adaleti ile ilgili bir ilkesidir. Bu ilke verginin adaletli ve dengeli dağılımını sağlar. Yasakoyucunun vergiyi koyarken yükümlülerin ekonomik durumunu gözönüne alacak bir sisteme uyması gerekir. Vergide asıl olan, ödeme gücüdür. Malî güçde ödeme gücünü belirler. Vergilendirmede "hayat standardı esası, ortalama kâr haddi, götürü vergi" gibi çeşitli yöntemlerle güvencesi sağlanmaya ve yükümlünün gerçek malî gücüne ulaşılmaya çalışılır.

Vergi yükümlüsünün mali gücüne göre vergilendirilebilmesi için, gerçek gelirinin saptanması gerekir. Hayat standardı esasının temel nedeni, gerçek gelirin bulunmasına yardımcı yöntem olmasıdır. Bu yönteme göre saptanan tutarın gerçek gelire (malî güce) olabildiğince yaklaştırılabilmesi için yükümlünün belli bir gelir tutarının karinesi sayılan "yaşam düzeyi"ni başka gelirlerle sağladığını kanıtlamasına olanak vermesi gerekir. Oysa dava konusu kural vergilendirilmiş ya da vergi dışı bırakılmış bir çok geliri açıklama nedeni olarak kabul etmemektedir. Bu nedenle yükümlünün kendisine, eşine ve çocuklarına ilişkin vergilendirilmiş gelirin yalnız hayat standardı ek gösterge tutarının açıklanmasında kullanılması, temel göstergelerin açıklanmasında kullanılamaması ve yine yükümlünün kendisine ait emekli,

dul ve yetim aylıklarının temel gösterge tutarının açıklanmasında kullanılabilmesi, eşine ve çocuklarına ilişkin bu gelirlerin temel göstergelerin açıklanmasında kullanılamaması, vergiye tâbi olmayan bu gelirlerin dolaylı olarak yeniden vergilendirilmesi sonucunu da doğurmaktadır. Açıklama ve kanıtlama olanağına tam olarak yer vermeyen bu kural "malî güce göre vergi ödeme" ilkesine aykırı düşmektedir. Fıkranın bu durumuyla, Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen malî güce göre vergilendirme amacına ulaşılması mümkün değildir. Öte yandan, bir kısım gelirleri açıklama nedeni olarak kabul edip aynı nitelikteki diğer gelirleri açıklama nedeni saymamak "vergide adalet" ilkesine de ters düşer. Gerçekten, iptali istenen fıkra, yükümlünün emekli, malûliyet, dul ya da yetim aylığı dışında hiçbir gelirinin temel gösterge tutarından düşülmesine olanak vermemekte, ayrıca eşine, çocuklarına ya da bakmakla yükümlü olduğu kişilere ilişkin çeşitli gelirlerin gerek temel gerekse ek gösterge tutarlarından düşünülmesini engellemektedir. Açıklama olanağına tümüyle değil, kısmen yer veren bu biçimdeki "hayat standardı esası" Anayasa'nın 73. maddesine de aykırıdır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu fıkranın iptali gerekir. Güven DİNÇER bu görüşe katılmamıştır.

V- SONUÇ:

1- 15.12.1990 günlü, 3689 sayılı Yasa'nın 7. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen Geçici 35. maddenin 3 numaralı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Güven DİNÇER'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- Anayasa'nın 153. ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddeleri gereğince, iptal kararının doğuracağı boşluğun niteliği gözetilerek iptal hükmünün Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine, OYBİRLİĞİYLE,

12.11.1991 gününde karar verildi,

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı: 1991 / 7

Karar Sayısı: 1991 / 43

Vergi ile ilgili Anayasal ilkeler Anayasa'nın 73. maddesinde kurala bağlanmıştır.

Anayasa'nın 73. maddesinin birinci fıkrasında herkesin malî gücüne göre vergi ödeyeceği, ikinci fıkrasında vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımının Anayasa'nın sosyal amacı olduğu, üçüncü fıkrasında ise vergi ve benzeri malî yükümlülükleri kanunla konulabileceği öngörülmüştür.

Vergi ile ilgili kuralların Anayasa'ya uygunluk denetiminde diğer anayasa kuralları ile düzenlenen müessese ve ilkelere açıkça ters düşmedikçe denetimin 73. madde ile sınırlı yapılması gerekir. "Hayat standardı" ile ilgili düzenlemeler de bu çerçevede Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi tutulmalıdır.

"Hayat standardı" dayanan vergilendirme, yasal varsayımlara dayanan bir vergilendirme yöntemidir. Her ülke kendi ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına uygun bir vergi sistemi kurmak zorundadır. Ekonomik olayların bütünüyle muhasebeleşmediği ve vergi kültürünün tam olarak yerleşmediği Ülkemizde bu yöntemle vergilendirme bir yönetim gerçeğidir.

Dava konusu kuralın Anayasa'nın 73. maddesinde belirlenen vergilendirmenin anayasal ilkelerinde aykırı bir yönü yoktur. İptal kararında benimsenen 2. ve 49. maddelere aykırılık gerçekleri de dolaylı ve vergilendirme ile doğrudan ilgili bir Anayasa'ya aykırılık gerekçesi değildir.

Bu nedenle iptal kararına karşıyım.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

Esas Sayısı : 1991/37

Karar Sayısı : 1991/44

Karar Günü : 27.11.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Ankara 5 No'lu İdare Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 24.12.1990 günlü, 3690 sayılı 1991 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrasının, Anayasa'nın 161. maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

Birleşmiş Milletler Nezdinde Türkiye Daimî Temsilciliği ile Newyork Başkonsolosluğu mensupları için satınalma ve kiralama yoluyla sağlanan 22 konutun bulunduğu ve davacının da bu konutlardan birinde oturduğu, 1.1.1991 gününe kadarki kira bedelinin 2946 sayılı Kamu Konutları Yasası'nın 5. maddesi ile kamu konutları yönetmeliğinin ilgili kurallarının uygulanması sonucu alındığı dava dilekçesinde belirtilmektedir.

1.1.1991 tarihinden geçerli olmak üzere Kamu Konutları Yasası'nın 5. maddesinde öngörülen uygulamadan vazgeçilerek 1991 Yılı Bütçe Yasası'nın 66. maddesinin (h) fıkrası gereğince, ilgili memurun emsal katsayılarına göre belirlenen yurtdışı net aylığının % 25'ini geçmemek üzere Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca belirlenen tutarlar kadar kira bedeli alınması uygulamasına geçilmiştir.

Bu işlemin iptali için İdare Mahkemesi'ne başvuran davacı, 1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın belirtilen kuralının; 2946 sayılı Yasa da değişiklik yaptığını, sözkonusu değişikliğin Bütçe ile ilgili bir hüküm niteliği taşımadığını ve Anayasa'nın 161. maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek sorunun Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesini istemiştir.

Davaya bakmakta olan Ankara 5 No'lu İdare Mahkemesi 1991 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı konusunda davacı savının ciddî olduğu kanısına vararak iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Ankara 5 No'lu İdare Mahkemesi'nin 23.9.1991 gün ve 1991/577 esas sayılı başvurusunun gerekçesi aynen şöyledir:

"Kamu Konutları Yasası'nın 5. maddesinde öngörülen "Kira Birim Bedeli" uygulamasından vazgeçilerek, 1.1.1991 tarihinden geçerli olmak üzere, kira bedelinin yurtdışı aylığından kesilmesi ve emsal katsayıların yeniden düzenlenmesi yolunda Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nca tesis edilen işlemin iptali istemiyle mahkememizin 1991/577 esas sayısında açılan bu davada; davacı Aydın Sefa Akay Vekili Av. İsmet Cantürk tarafından, dava konusu işlemin dayanağını oluşturan 1991 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürüldüğünden, uyuşmazlığın esasının incelenmesine geçilmeden önce, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesinin 2. bendi gereğince bu iddia değerlendirilerek işin gereği görüşüldü:

1991 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun "Uygulanmayacak Hükümler" başlığını taşıyan 66. maddesinin (h) fıkrasında, "2946 sayılı Kamu Konutları Kanunu'nun 5. maddesinin 3. paragrafı (Büyükelçiler, daimi delegeler, maslahatgüzarlar, askeri temsil heyetleri başkanları ve başkonsoloslar dışındaki personelden, kendilerine yurt dışında gerek kamu kurum ve kuruluşunun mülkiyetinde bulunan, gerekse kiralanan konutların tahsis edilmesi halinde, ilgili memurun emsal katsayılarına göre belirlenen yurt dışı net aylığının % 25'ini geçmemek üzere, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca tespit edilen tutarlar kadar kira bedeli alınır. Kira bedeli alınan konutların mefruşat, elektrik, su, gaz, telefon, garaj ve genel giderleri de ilgili personelce ayrıca karşılanır.) şeklinde uygulanır." hükmüne yer verilmiştir.

Görüldüğü üzere, direkt olarak bütçe ile ilgili olmayan bu hüküm ile, Kamu Konutları Kanunu'nun 5. maddesinin 3. paragrafı uygulanamaz hale sokulmuştur.

Oysa, T.C. Anayasasının 161. maddesinin son fıkrasında, "Bütçe Kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz." hükmü yer almaktadır.

Bu durumda; 1991 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrasının, Anayasanın 161. maddesine aykırı olduğu yolundaki davacı iddiası ciddi bulunmuştur.

Açıklanan nedenle; bir davaya bakmakta olan mahkemenin, taraflardan birinin ileri sürdüğü Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmesi durumunda, bu yoldaki gerekçeli kararı ile Anayasa Mahkemesine başvurması

gerektiğini düzenleyen 2949 sayılı Kanunun 28. maddesinin 2. bendi gereğince, 1991 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrası hakkında karar verilmek üzere, dosyada bulunan belgelerin onaylı birer örneğinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine, 23.9.1991 gününde oybirliği ile karar verildi."

III- YASA METİNLERİ:

A) İPTALİ İSTENEN YASA KURALI:

24.12.1990 günlü, 3690 sayılı 1991 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun "Uygulanmayacak Hükümler" başlıklı 66. maddesinin iptali istenen (h) fıkrası şöyledir:

"h) 2946 sayılı Kamu Konutları Kanunu'nun 5. maddesinin 3. paragrafı (Büyükelçiler, daimi delegeler, maslahatgüzarlar, askeri temsil heyetleri başkanları ve başkonsoloslar dışındaki personelden kendilerine yurt dışında gerek kamu kurum ve kuruluşunun mülkiyetinde bulunan, gerek kiralanan konutların tahsis edilmesi halinde, ilgili memurun emsal katsayılarına göre belirlenen yurt dışı net aylığının %-25'ini geçmemek üzere Maliye ve Gümrük Bakanlığınca tesbit edilen tutarlar kadar kira bedeli alınır. Kira bedeli alınan konutların mefruşat, elektrik, su, gaz, telefon, garaj ve genel giderleri de ilgili personelce ayrıca karşılanır.) şeklinde uygulanır."

B) DAYANILAN ANAYASA KURALI:

"**Madde** 161.– Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerinin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma plânları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe Kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N.

SEZER, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 24.10.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliği ile karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen Yasa kuralı ile itiraza dayanak yapılan Anayasa kuralı, bunlarla ilgili gerekçeler ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Itiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı:

1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın "Uygulanmayacak Hükümler" başlığını taşıyan 66. maddesinin (h) fıkrası; Yurt dışında görevli bulunan kamu personeline tahsis edilen kamu konutları kira bedellerinin nasıl hesaplanacağını yeniden düzenlemektedir.

1.1.1991 tarihine kadar yurt dışında kendisine kamu konutu tahsis edilen görevlilerden alınan kira bedeli, 2946 sayılı Kamu Konutları Yasası'nın 5. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince; beşinci derece birinci kademedeki bir devlet memurunun yurt içi ve yurt dışı net aylık tutatları arasındaki orana göre bulunan katsayının yurt içi için saptanan kira bedelleri ile çarpılarak belirleniyordu.

1.1.1991'den sonra belirtilen kira tesbit usulü terkedilerek, 1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın 66. maddesinin (h) fıkrası gereğince; kendilerine konut verilen kamu görevlilerinden alınacak kira bedeli, ilgili memurun emsal katsayılarına göre belirlenen yurt dışı net aylığının % 25'ini geçmemek üzere Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nca saptanmaktadır. Buna göre, daha önce Kamu Konutları Yasası, kira bedelini beşinci derece birinci kademedeki bir devlet memurunun yurt içi ve yurt dışı net aylık tutarları arasındaki orana göre bulunacak katsayı ile yurt içi kira bedelinin çarpılarak belirlenmesini öngörürken, Bütçe Yasası'ndaki değişiklik ilgili memurun yurt dışı net aylığını kira bedeline baz olarak kabul etmiştir. Saptanan kira bedeli memurun yurt dışı aylığının % 25'ini geçmeyecek, bu konudaki yetki de Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın olacaktır.

Böylece, 1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın 66. maddesinin (h) fıkrası ile 2946 sayılı Kamu Konutları Yasası'nın 5. maddesinin üçüncü fıkrasında kökten değişiklik yapılmıştır.

B. Anayasa'nın 161. Maddesi Yönünden İnceleme:

Bütçe Yasalarının hazırlanması, görüşülmesi ve değiştirilmesi Anayasa'nın 161., 162., ve 163. maddelerinde özel yöntemlere bağlanmıştır. Bu maddelerde, Bütçe Yasalarına Bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamayacağı, Bütçelerin ilişkin olduğu yıl için geçerli olacağı, bunların görüşülmesinin ve değiştirilmesinin diğer Yasalardan farklı kurallara bağlı olduğu vurgulanmıştır.

Bütçe Yasaları dışındaki genel yasaları koymak, değiştirmek ve kaldırmak gibi görevler Anayasa'nın 87. maddesi ile TBMM'ne verilmiş, bunların önerilmesi, görüşülmesi ve yayımlanması ile ilgili hususlar ise 88. ve 89. maddelerde düzenlenmiştir.

Görülüyor ki, Bütçe Yasaları ile genel yasaların oluşumu Anayasa'nın ayrı maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunların yayımlanmasını düzenleyen Anayasa'nın 89. maddesi, genelde Cumhurbaşkanı'na yayımlanmasını uygun bulmadığı yasaları bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi verirken Bütçe Yasaları için böyle bir yöntem öngörmemiştir.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrası "Bütçe Kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz." hükmünü içermektedir. Anayasa Mahkemesi'nin daha önce verdiği çeşitli kararlarında da belirtildiği gibi, "bütçe ile ilgili hükümler" deyimini malî nitelikte kurallar anlamında değil, bütçenin uygulanmasını kolaylaştırıcı kanun konusu olabilecek bir kuralı içermemek koşulu ile ancak açıklayıcı nitelikte hükümler olarak algılamak gerekmektedir.

1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın 66. maddesinin itiraz konusu (h) fıkrası, Kamu Konutları Yasası'nın 5. madde üçüncü fıkrasını değiştirmekle bir yıl için farklı bir uygulama öngörmektedir. Sözkonusu Yasa'da yapılan değişiklik ancak Anayasa'nın 88. maddesinde belirtilen kurallara uyularak çıkarılacak bir yasa ile mümkündür. Anayasa, bir yıl süreli olan bütçe yasalarıyla diğer yasalarda değişiklik yapılmasını, bir yıl süre ile de olsa yürürlükteki yasaların farklı uygulanmasını ve ayrı yasalarla düzenlenmesi gereken bütçe ile ilgili olmayan konuların Bütçe Yasalarında yeralmasını kabul etmemektedir.

Açıklanan bu nedenlerle 1991 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın 66. maddesinin (h) fıkrası bütçe ile ilgili hükümler niteliğinde olmadığından Anayasa'nın 161. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

VI- SONUÇ:

24.12.1990 günlü, 3690 sayılı 1991 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrasının, Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE 27.11.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

— — o — —

Esas Sayısı : 1991/4
Karar Sayısı : 1991/45
Karar Günü : 3.12.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Ankara 6. İdare Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 25.1.1956 günlü, 6643 sayılı "Türk Eczacılar Birliği Kanunu"nun 51. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 135. maddesine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.

I- OLAY:

Türk Eczacılar Birliği 1. Bölge İstanbul Eczacı Odası, 14.6.1989 günlü dilekçesiyle 6643 sayılı Türk Eczacılar Birliği Kanunu'nun 51. maddesinin odalardan, Büyük Kongreye seçilen delegelerle ilgili kıstas getiren ikinci fıkrasının, "Azası iki yüze kadar olanlar 5, iki yüzden fazla olanlar yedi mümessil ve aynı miktarda yedek seçerler" hükmünü koyduğunu, 4000'in üstünde üyesi bulunan İstanbul Eczacı Odası 7 delege ile temsil edilirken 200 üyesi olan başka bir odanın da Büyük Kongreye 7 delege gönderdiğini, böylece, odaların 200'den fazla kayıtlı üyelerinin kaç kişi olurlarsa olsunlar, oylarının hiçbir değeri kalmadığını, bunun da demokrasi ilkelerine aykırı olduğunu ileri sürerek Türkiye Eczacılar Birliği Merkez Heyeti Başkanlığı'na başvurmuştur. Bu istek, Türkiye Eczacılar Birliği Merkez Heyeti'nin 20.7.1989 tarihli cevabi yazısıyla reddedilmiştir. İstanbul Eczacılar Odasınının bu işlemin iptali dileğiyle açıtğı idari davada, Ankara 6. İdare Mahkemesi, belirtilen hükmün Anayasa'nın 135. maddesine aykırı olduğu görüşüyle, iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Ankara 6. Idare Mahkemesi davacının, "Anayasa'nın 135. maddesinde belirtilen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının; belli bir

mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetleri kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmelerini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde güveni ve dürüstlüğü hakim kılmak ve meslek disiplin ve ahlâkını korumak üzere kurulmalarını amaçlamaktadır." dediğini ve Türkiye Eczacılar Birliği Büyük Kongresi'nin de Anayasa'nın 135. maddesinde belirlenen ilkeleri gerçekleştirecek en önemli organ olduğunu, meslek mensupları arasında bu organın antidemokratik ve azınlığın çoğunluğa hakimiyetine yer verecek bir yapıda oluşmasının kurumun itibar ve güvenirliğini sarsacağını, bu durumda kurumun mesleki disiplini ve ahlâkına yönelik kurallara uyumu tam olarak gerçekleştiremiyeceği biçimindeki savını benimsemiş ve ayrıca, 6643 sayılı Yasa'nın 1956 yılında yürürlüğe girmesinden sonra, kimi maddelerinin değişiklik görmesine karşın, iptali istenen 51/2 maddesinde hiçbir değişiklik yapılmadığını, oysa 6023 sayılı Türk Tabipler Birliği Yasası, 6135 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun konu ile ilgili maddelerinin karşılaştırılmalarından, anılan kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının büyük kongrelerinin oluşum biçimlerinin zaman içindeki gereksinimlere göre yeniden kurala bağlandığını ve konuya daha objektif ölçüler getirildiğini saptayarak itiraz konusu kuralda bu gelişmelere koşut gerekli değişikliğin yapılmadığını, bu durumun ise aynı Anayasal düzen içindeki değişik meslek grupları arasında farklı ve eşitliğe aykırı uygulamalara yol açtığını ve dava konusu kuralın Anayasa'nın 135. maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek iptalini istemiştir.

III- YASA METİNLERİ:

A- İptali İstenen Yasa Kuralı:

25.1.1956 günlü, 6643 sayılı "Türk Eczacılar Birliği Kanunu"nun 51. maddesinin ikinci fıkrası:

"Büyük Kongre:

Madde 51.- Büyük Kongre Eczacı Odaları umumi heyetlerince ve gizli rey ile seçilen mümessillerden teşekkül eder.

Âzası iki yüze kadar olanlar beş, iki yüzden fazla olanlar yedi mümessil ve aynı miktarda yedek seçerler."

B- Dayanılan Anayasa Kuralı:

"**Madde** 135.- Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını

karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişileridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktısadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler; siyasetle uğraşamazlar, siyasî partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler.

Siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh ve aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idarî ve malî denetimine tâbidir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirttiği merciin istemi üzerine, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülkî amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.

Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 28.1.1991 günde yapılan ilk inceleme toplantısında "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, Necdet DARICIOĞLU'nun karşıoyu ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, iptali istenilen Yasa hükmü ve aykırılık iddiasına dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunlarla ilgili gerekçeler ve öteki metinler incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Anayasal değerlendirilmeye geçmeden önce, kamu kurumu niliğindeki meslek kuruluşlarının hukuksal konumlarının ne olduğunu ve konunun Anayasa'da ne şekilde düzenlendiğinin belirlenmesi gereklidir.

Mesleki kuruluşları yasayla düzenlenen mesleklerin verdikleri kamu hizmetinde düzeylerini korumak ve mesleğe mensup olanların ortak çıkarlarını kollamak ve aralarındaki dayanışmayı güçlendirmek için kurulurlar. Bu tür mesleki kuruluşların çok partili demokratik düzen içerisinde giderek etkili bir baskı grubu haline gelmeleri ve bu şekilde örgütlenen menfaat grupları arasındaki dayanışmanın toplum çıkarları aleyhine gelişmesi tehlikesi, bunların kamu hukuku kural ve usulleriyle yönlendirilmesini zorunlu kılmış ve sosyal bir olgu olarak öteden beri varlıklarını koruyabilmiş bu kuruluşları Anayasal bir kurum haline dönüştürmüştür.

Bu nedenlerle, Anayasa'nın 135. maddesinde de; meslek kuruluşlarının belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere tüzelkişiliği bulunan kamu kurumları şeklinde düzenlenmeleri öngörülmüştür.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları 1961 Anayasası'ndaki hukuksal ve anayasal yapılarını 1982 Anayasası'nda da korumuşlardır. 1982 Anayasası'nın kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına yaklaşımı, temelde 1961 Anayasası'ndan çok farklı değildir. Bunlar bir tür kamu hizmeti yaptıkları gözönünde tutularak "idare" bölümü içinde düzenlenmişlerdir.

Anayasa'nın sözü edilen kuruluşları düzenleyen 135. maddesi konuya bazı noktalarda açıklık ve daha yoğun denetim sisteminin ölçütlerini getirmiştir. Meslek kuruluşlarının amaçları belirlenerek, dolayısıyla etkinlik alanları sınırlanmış, bunların birer kamu tüzelkişisi olduğu açıklığa kavuşturulmuş, organlarının seçimi yargı gözetimine tabi kılınmış, amaç dışı faaliyet göstermeleri, siyasetle uğraşmaları, siyasî partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket etmeleri yasaklanmış, devletin bu kuruluşlar üzerindeki idarî ve malî denetim hakkı açıkça belirlenmiştir. Amaç dışı etkinlik yaptırıma bağlanmıştır.

Anayasa'nın 135. maddesi, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının "... kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunla gösterilen usullere göre yargı denetimi altında, gizli oyla seçilen ..." tüzelkişiler olduğunu öngörmekte bunların kuruluşunda organların "seçim" ini benimsemektedir. Kuruluşunun oluşmasında, demokrasinin temel kuralı olan "seçim"e yer verilince yönetim ve işleyişinin de demokratik kurallara aykırı olamayacağını kabul etmek gerekir.

Demokrasi, Anayasa'nın Başlangıç kısmıyla 2. ve 5. maddelerinde devletin korumakla ve özen göstermekle yükümlü olduğu ilkeler arasında yer almakta özgürlükçü niteliğinin erdemi ve değeride, hukuk devletinin çağdaşlaşmasına katkısı nedeniyle büyük önem kazanmaktadır.

Demokratik seçimin en önemli niteliği, adil bir katılım ilkesine dayalı serbest, eşit ve genel-oy esasını içermesidir. İtiraz konusu kuralın, sayısı kaç olursa olsun iki yüzden fazla üyesi olan eczacı odalarını Büyük Kongre'ye katılmasının 7 temsilciyle sınırlandırması ve böylece en önemli organın oluşumuna adil katılımı önlemesi, Eczacı Odalarının iç işleyişinde, demokrasiye aykırı düşen bir düzenlemedir.

Bu nedenle itiraza konu, 6643 sayılı Türk Eczacılar Birliği Kanunu'nun "Azası iki yüze kadar olanlar beş, iki yüzden fazla olanlar yedi mümessil ve aynı miktarda yedek seçerler." biçimindeki 51. maddesinin ikinci fıkrası, Anayasa'nın Başlangıç, 2., 5. ve 135. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

B. İptal kararının doğuracağı boşluk kamu yararını olumsuz biçimde etkileyecek nitelikte görülmüştür. Bu nedenle Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince iptal hükmünün yürürlüğe girecegi tarihin, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yıl geçmeyecek biçimde ayrıca tesbit edilmesi gerekir.

VI- SONUÇ:

A. 25.1.1956 günlü, 6643 sayılı Türk Eczacılar Birliği Kanunu'nun 51. maddesinin ikinci fıkrasının Anayaca'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER ve Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. İptal kararının, doğan hukuksal boşluğun doldurulabilmesi için Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesi-

nin dördüncü fıkraları gereğince, Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine, OYBİRLİĞİYLE,

3.12.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/4

Karar Sayısı : 1991/45

Türk Eczacıları Birliği Kanunu'nun "Büyük Kongre" başlıklı 51. maddesinin, Büyük Kongre'nin "Eczacı Odaları umumî heyetlerince ve gizli rey ile seçilen mümessillerden" teşekkül edeceğini belirleyen birinci fıkrasını izleyen itiraz konusu ikinci fıkrası; seçilecek mümessillerle yedeklerinin sayıları bakımından, duraksamaya yer bırakmayacak nitelikte kesin ve açık hükümler içermektedir.

Nitekim, 1. Bölge İstanbul Eczacı Odası Başkanlığı'nın, söz konusu ikinci fıkra hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle uygulanmaması doğrultusundaki 14.6.1989 günlü, 2127 sayılı başvurusunun, delege sayısının saptanmasında bu kuralın esas alınacağı gerekçesiyle, Türk Eczacıları Birliği Merkez Heyeti'nce reddedilmesi de itiraz konusu hükümlerin buyurucu ve bağlayıcı içeriği gereğidir.

Bu bakımdan, 1. Bölge İstanbul Eczacı Odası'na vekâleten, Ankara 6. İdare Mahkemesi'ne başvurarak, Türk Eczacıları Birliği Merkez Heyeti'nin 20.7.1989 günlü, 24.1437.A-01 sayılı kararının iptalini isteyen Avukat Ali Galip YILDIZ'ın 18.9.1989 günlü dava dilekçesi de, hukukî dayanağını oluşturan gerekçesi nedeniyle, 6643 sayılı Yasa'nın 51. maddesinin ikinci fıkrası hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığından dolayı iptalini sağlamaya yönelik bir girişim niteliğindedir.

İptali istenen kuralın, seçilecek mümessiller ve yedeklerinin sayıları yönünden daha değişik biçimde yorumlanması mümkün olmadığına; 1.

Bölge İstanbul Eczacı Odası Başkanlığı'nın 14.6.1989 günlü, 2127 sayılı yazısıyla 18.9.1989 günlü dava dilekçesinde de bu kural, açık ifade ve anlamına uygun olarak yorumlandığına, sadece, söz konusu kuralın T.C. Anayasa'sının öngördüğü demokratik hukuk devleti, eşitlik ve adalet ilkeleriyle bağdaşmadığından, azınlığın çoğunluğa egemen olmasına yol açacak bir konumda bulunduğundan söz edildiğine ve TEB. Merkez Heyeti'nin kararıyla ilgili iptal istemi de bu gerekçeye dayandırıldığına, dolayısıyla davacı ve davalı arasında idarî davaya konu olabilecek genel anlamda bir uyuşmazlık mevcut olmadığına göre, itiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin elinde Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddeleri kapsamına giren bir davanın varlığından söz edilememesi; bu durum karşısında itirazın, öncelikle başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddedilmesi gerekmektedir.

28.1.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, işin esasının incelenmesi yönünden oyçokluğuyla verilen kârara bu nedenlerle katılmamaktayım.

Başkan
Necdet DARICIOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/4
Karar Sayısı : 1991/45

Anayasa'nın 135. maddesinin birinci fıkrasında, "kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında gizli oyla seçilen kamu tüzelkişileridir" denilmektedir.

6643 sayılı Yasa'nın 1. maddesinde de Birliğe, "... eczacıların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, eczacılığın genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak; eczacıların birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak..." görevi verilmiştir.

Bu iki maddeden de anlaşıldığı üzere Eczacı Odaları ve TEB'nin esas amacı mesleki gelişim ve dayanışmayı sağlamak ve birbirleriyle ve halk

ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü hâkim kılmaktır. Bu durumda Büyük Kongrede odaları temsilen gelen üyeler ve bunların temsil ettikleri eczacılar arasında bir çıkar çatışması ya da yerel çelişki bulunmamaktadır. Dolayısıyla aralarında azlık ya da çokluktan söz edilemez. Amaç eczacılığın gelişimi, dayanışma ile dürüstlüğü ve güveni hâkim kılarak ortak çıkarları savunmaktır. Önemli olan her odanın belli bir sayıyla büyük kongrede temsil edilmesidir. Ayrıca, her odanın kendilerine bağlı eczacıların sayıları ayrı olsa da, bağımsız tüzelkişiler olmaları, her odayı kongrenin bağımsız sujesi yapmaktadır. Odaların çok farklı sayılarla kongrede temsil edilmeleri ayrı kişiler durumunda bulunan odalar arasında temsil açısından eşitsizlik yaratır. Özellikle çok fazla üyesi bulunan odaların üye sayılarına göre büyük kongrede temsil edilmeleri büyük yerlerin kongreye hâkim olmaları sonucunu da doğurur.

Her ne kadar, 1961 Anayasası'nın 122. maddesindeki "Meslek kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz." hükmü 1982 Anayasası'nın 135. maddesine alınmış ise de, 1982 Anayasası'nın da, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının yönetim ve işleyişlerinin demokratik esaslara uygun olması kuralını benimsediği ve öngördüğü kuşkusuzdur. Öte yandan, demokratik esaslara uygunluk, odaların kongrede belirli sayılarda üyelerle temsil edilmeleri, organların seçimle oluşması ve kararların üye çoğunluğuna dayanması yoluyla gerçekleşebilir. Ancak, Kongrenin sujesi durumunda ve eşit haklara sahip bulunan odaların değişik sayıda üyelerle temsilinin mutlaka demokratik esaslara uygun olacağını söylemek kolay olmayacaktır. Her biri bağımsız ve eşit haklara sahip üye durumunda olan ve ayrı tüzelkişiliği bulunan odaların Büyük Kongrede değişik sayıda üyelerle temsili kimi durumlarda üye sayısı fazla olan odaların kongreye hâkim olması sonucunu doğurabilir ve bu durumun demokratik yönetim ilkeleriyle bağdaşacağı söylenemez.

İtiraz konusu kural eczacı odalarının Büyük Kongreye üye sayılarına göre 5 veya 7 temsilci ile katılmaları esasını öngörmüştür.

Bu kuralın demokratik katılımı sağlamak bakımından yerindeliği tartışılabilir. Ancak Anayasa Mahkemesinin görevi, yerindeliği tartışmak değil Anayasa'ya aykırılığı saptamaktır. Yukarıda açıklanan nedenlerle itiraz konusu kural Anayasa'ya aykırı değildir.

Çoğunluğun iptal kararına katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Ahmet N. SEZER	Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/4

Karar Sayısı : 1991/45

İptali istenen 6643 sayılı "Türk Eczacıları Birliği Kanunu"nun 51. maddesinin ikinci fıkrası ile "Azası ikiyüze kadar olanlar beş, ikiyüzden fazla olanlar yedi mümessil ve aynı miktarda yedek seçerler." kuralı konularak Büyük Kongreye, Eczacı Odalarının seçecekleri temsilcilerin sayısı belirlenmiştir.

Genel gerekçesinde; eczacılık mesleğinin gelişmesine bağlı olarak duyulan zorunluluğun sonucunda yasanın oluştuğu açıklanmış, Anayasa'nın "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları" başlıklı 135. maddesindeki kurallarla özdeş anlamda olmak üzere Yasa'nın değişik 1. maddesinde "... eczacıların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, eczacılığın genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere, meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadıyla tüzelkişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde Türk Eczacıları Birliği kurulmuştur ..." denilerek birliğin kuruluş ve vazifeleri saptanmıştır.

Anayasa'nın 135. maddesinde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının "... kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunla gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen ..." örgütler olduğu belirlenmektedir.

Büyük Kongreye, Eczacı Odalarının seçecekleri temsilci sayısını belirleyen hükmün denetimi "yerindelik" yönünden değil, "Anayasa'ya uygunluk" yönünden yapılmaktadır.

İptali istenen kuralla örgütün yönetim ve işleyişi demokratik kurallara aykırı olarak saptanmıştır, demokrasi esasları zedelenmiştir denilemez. Seçimin önemli unsurlarından birisi adil bir katılımın sağlanmasıdır. İtiraz konusu kuralın ikiyüzden fazla üyesi olan ve tüzelkişiliğe sahip Eczacı Odalarını Büyük Kongreye yedi temsilci gönderme zorunda bırakması, bir ölçü olup sadece bu belirleme seçime adil bir katılımın önlenmesi ve antidemokratik bir karışma olarak nitelendirilemez ve yasal düzenlemelerin getirdiği kurallar Anayasa'ya aykırı olmadığı sürece sadece en ideali oluşturmamaları nedeniyle iptal edilemez.

İncelenen hükmün madde ve yasa içindeki anlamı, amacı ile Anayasa'nın ilke teşkil eden kuralları arasında herhangi bir aykırılık saptanamamıştır.

Belirtilen nedenlerle, itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmadığı, itirazın reddine karar verilmesi kanısında olduğumuzdan sayın çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye
Servet TÜZÜN

Üye
Selçuk TÜZÜN

—— o ——

Esas Sayısı : 1991/46
Karar Sayısı : 1991/48
Karar Günü : 10.12.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Kaman Asliye Hukuk Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 21.6.1987 günlü, 3402 sayılı "Kadastro Kanunu"nun 46. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali istemidir.

I- OLAY:

Körmehmet köyü 1017 parsel sayılı taşınmaz 23.5.1978 günü itiraz edilmeksizin kesinleşen tapulama tutanağı ile "tahdidi yapılan ve tapusuz olan bu taşınmaz mal eşit hisseyle ve Tepeköyde oturan Bekir oğlu Vahit Seçilmiş ile Nuri oğlu Durdu Delibaş adlarına tapusuz-vergisiz olarak tespit edilen 539 nolu parselin batısında işbu 1017 nolu parsel 20 dönüm fazlası olarak ifrazen Maliye Hazinesi adına tespit" edilmiştir.

Davacılar Selahattin Seçilmiş ve Durdu Delibaş 7.12.1987 tarihli dava dilekçeleri ile tarla niteliğinde olan bu yere 1953 yılından beri zilyed oldukları halde miktar fazlası olarak hazine adına tescil edildiğini, kültür arazisi olan bu yerde hazinenin hakkı bulunmadığını, 3402 sayılı Kanun'un bahşettiği haktan yararlanarak hazine adına yapılan tescilin iptaliyle davacılar adına tapuya tescile karar verilmesini istemişlerdir.

9.6.1988 tarihli dilekçe ile davaya müdahale eden Köy Muhtarlığı bu yerin Maliye Bakanlığı tarafından köye tahsis edildiğini, köy ortak malı olduğunu, 539 parselle bir bütün olan bu yer için davacılar tarafından açılan davanın mahkemece reddedildiğini ve bu sebeplerle de davanın reddine karar verilmesini istemiştir.

Kaman Malmüdürlüğü'nün 4.3.1988 tarihli 143 sayılı yazısından, 1017 parselin 20.2.1986 tarihinde "İlkokul Gelir arazisi olarak kullanılmak üzere Çaldıran Körmehmet Köyüne" tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

Davacıların delil olarak dayandıkları 539 parselle ilgili Tapulama Mahkemesi'nin 28.4.1987 günlü Esas: 1980/63, Karar: 1987/507 sayılı karar örneğinden 539 sayılı parselin davacılar adına tespit edildiği, itirazı tapulama komisyonunca reddedilen Hazinenin dava açtığı ve bu davanın da reddedildiği anlaşılmaktadır.

Yapılan keşifte dinlenilen tanık ve bilirkişiler bu yerin kültür arazisi olduğunu, davacılar ile seleflerinin 40–50 yıldır burayı kullandığını belirtmişlerdir.

Ziraat bilirkişisi 26.9.1991 tarihli raporunda bu yerin mer'a ya da boşluk arazisi olmayıp tarım arazisi olduğunu "emek veya para harcaması yapılmaksızın, sadece sürülmek suretiyle tarım yapılabilen eski kültür arazisi" olduğunu belirtmiştir. Bu rapora itiraz edilmemiştir.

1.10.1991 tarihli oturumda davalı Hazine vekili "3402 sayılı Yasa'nın 46/3. maddesine göre bu Kanunun yürürlüğe girdiğinde dava yer hazinenin mülkiyetinden çıkmış köy şahsiyeti adına okul arazisi olarak tahsis edilmiştir. Bu gibi yerlerde 3402 sayılı Yasa'nın davacı yararına kazandırıcı zaman aşımı yolu ile tapuya tescil edilmesi mümkün değildir" demiştir.

Mahkeme 14.11.1991 tarihli oturumda dava konusu maddenin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar vermiştir.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Kaman Asliye Hukuk Mahkemesi'nin duruşma tutanağına geçen dava konusu kuralın Anayasa'nın 10., 11. ve 13. maddelerine aykırı bulduğunu belirten 14.11.1991 günlü ve Esas: 1987/741 sayılı kısa kararı aynen şöyledir:

"Mahkememizin itiraza konu 1987/741 nolu dosyasında davacılar yararına zilyetlikle kazandırıcı zaman aşımı yoluyla mülk edinmenin bütün koşulları gerçekleştiği halde, 3402 sayılı Kadastro Kanununun 46/3. madde tahsis edilmiş yerlerle ilgili olarak bu Kanunun uygulanacağı hükmü bulunduğundan mahkemece davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir. Ne var ki Anayasanın 10. maddesi 3. fıkrasında Devlet organları ve idari makamların bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorunda oldukları açıkça belirtilmektedir. Bu durumda hemen bitişik parselde açılan davada tapunun tesciline karar verilirken, söz konusu dosyamızda davanın reddine karar verilmesi vatandaşların kanunlara tereddütle bakmasına yol açabilecektir. Yine Anayasamızın birçok bölümlerinde bu konuya değinilmektedir.

Bu nedenle Türk Milleti adına bağımsızca karar vermeye yetkili mahkememizce, söz konusu 3402 sayılı Kadastro Kanununun 46. maddesinin 3. fıkrasının Anayasaya aykırı olduğu görüşüne varılmış, bu oluş ve kabule aykırı düşen tüm iddialar reddedilmiş olmakla, verilen ara kararıyla yüksek mahkemenize baş vurma mecburiyeti doğmuştur.

Gerekli inceleme yapılarak 3402 sayılı Kadastro Kanununun 46. maddesinin 3. fıkrasının iptaline karar verilmesi arz olunur."

III- YASA METİNLERİ:

A. İPTALİ İSTENEN YASA KURALI:

21.6.1987 günlü ve 3402 sayılı Kadastro Yasası'nın iptali istenen üçüncü fıkrasının yer aldığı 46. maddesi aynen şöyledir:

"**Madde** 46.- Kadastrosu yapılacak veya daha önce tapulama veya kadastrosu tamamlanmış bulunan yerlerde, 766 sayılı Kanunun 37 nci maddesi veya 4753 sayılı Kanun ile ek ve tadilleri uyarınca Hazine adına kaydedilen taşınmaz mallar bu Kanun hükümlerine göre doğan iktisap şartlarına istinaden zilyetleri adına tespit ve tescil olunur.

Hazine adına tescil edilmiş taşınmaz mallardan iskân suretiyle veya toprak tevzii suretiyle verilen yerler (işlemleri tamamlanmamış olsa dahi) başka bir şart aranmaksızın, hak sahipleri adına tespit ve tescil olunur. Bu şekilde hak sahipleri adına tespit ve tescil işlemleri gerçekleşinceye kadarki süre içinde evvelce tahakkuk ettirilenler de dahil olmak üzere ecrimisil alınmaz.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hazinenin mülkiyetinden çıkmış bulunan veya amme hizmetine tahsis edilen taşınmaz mallar hakkında bu madde uygulanmaz.

İlgililerin, daha önce kadastrosu yapılan yerlerde bu maddeye dayanan talep ve dava hakkı, bu Kanunun yürürlüğe girmesi tarihinden itibaren 2 yıl geçmekle düşer."

B- DAYANILAN ANAYASA KURALLARI:

Anayasa'ya aykırılık savının dayandığı Anayasa kuralları şunlardır:

1- "**Madde** 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

2- "**Madde** 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

3- "**Madde** 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında; itiraz yoluna başvuran mahkemenin iptalini istediği kurallar yönünden bakmakta olduğu bir davanın bulunup bulunmadığı sorunu öncelik taşıdığından ilk inceleme raporu, itiraz konusuyla ilgili dava dosyası ve ekleri, iptali istenen yasa ve dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

3402 sayılı Kadastro Yasası'nın 46. maddesi birinci fıkrasında "Kadastrosu yapılacak veya daha önce tapulama veya kadastrosu tamamlanmış bulunan yerlerde, 766 sayılı Kanunun 37 nci maddesi veya 4753 sayılı Kanun ile ek ve tadilleri uyarınca Hazine adına kaydedilen taşınmaz mallar bu Kanun hükümlerine göre doğan iktisap şartlarına istinaden zilyetleri adına tespit ve tescil olunur." denilmektedir.

Bu hükümle, daha önce Hazine adına kayıt edilen kimi taşınmazların 3402 sayılı Yasa hükümlerine göre iktisap koşullarının oluşması durumunda zilyetleri adına tespit ve tescillerine olanak verilmektedir. Aynı madde-

nin üçüncü fıkrasında ise 3402 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihte Hazinenin mülkiyetinden çıkmış bulunan veya kamu hizmetine tahsis edilen taşınmaz mallar hakkında bu maddenin uygulanmayacağı belirtilmektedir. Maddenin birinci fıkrasına göre zilyetleri adına tespit ve tescil edilebilecek taşınmaz mallar Hazine adına kaydedilen tüm taşınmaz mallar olmayıp yalnızca 766 sayılı Yasa'nın 37. maddesi ve 4753 sayılı Yasa ile ek ve değişiklikleri uyarınca kaydedilen taşınmaz mallardır. Birinci ile üçüncü fıkralarının birlikte değerlendirilmesinden; 766 sayılı Yasa'nın 37. maddesi veya 4753 sayılı Yasa ek ve değişilikleri uyarınca Hazine adına kaydedilen taşınmaz malların, Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihte Hazine'nin mülkiyetinden çıkması veya kamu hizmetine tahsis edilmesi durumunda iktisap koşulları oluşsa dahi zilyetleri adına tespit ve tescil olanağı bulunmamaktadır. Diğer yönden taşınmaz mal, 766 sayılı Yasa'nın 37. maddesi veya 4753 sayılı Yasa dışında bir nedenle Hazine adına kayıt edilmişse iktisap koşulları gerçekleşse ve taşınmaz mal Hazine'nin mülkiyetinde veya kamu hizmetine tahsis edilmemiş bulunsa dahi taşınmaz malın zilyeti adına tescil olanağı bulunmamaktadır. Şu durumda maddenin üçüncü fıkrası, birinci fıkradaki koşulların tümüyle gerçekleşmesi durumunda onun uygulanmasına engedir. Gerçekte birinci fıkradaki koşulların oluşmaması durumunda üçüncü fıkranın ona engel oluşturması söz konusu olamaz.

Dava konusu olayda, taşınmaz mal 766 sayılı Yasa'nın 37. maddesine göre değil aynı Yasa'nın 33. maddesine göre yirmi dönüm sınırlaması nedeniyle miktar fazlası olarak Hazine adına kayıt edilmiştir. Bu nedenle 46. maddenin birinci fıkrasının uygulanması söz konusu değildir. Aslında birinci fıkranın uygulanmasının söz konusu olmadığı durumlarda üçüncü fıkranın uygulanması olanaksızdır.

Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrasıyla 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 28. maddesi uyarınca, bir davaya bakmakta olan mahkemenin itiraz yolunu izleyerek iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için Anayasa'ya aykırı gördüğü ya da davanın yanlarından birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varacağı kuralın elindeki davada uygulanacak kural olması başlıca koşuldur. Bu koşul gerçekleşmedikçe itiraz yolunun izlenmesi olanaksızdır. Olayda, 46. maddenin birinci fıkrasının öngördüğü koşullar gerçekleşmediğinden uygulanması söz konusu olmadığı gibi üçüncü fıkranın da uygulanması olanaksızdır. Bu nedenlerle uygulamayacağı bir kural için iptal istemiyle itiraz başvurusu yapmaya mahkemenin yetkisi yoktur. Başvurunun reddine karar verilmesi gerekir.

V- SONUÇ:

Mahkemenin yukarıda belirtilen nedenlerle yapmaya yetkili olmadığı başvurusunun REDDİNE,

10.12.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

— — o — —

Esas Sayısı : 1991/27

Karar Sayısı : 1991/50

Karar Günü : 12.12.1991

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) TBMM Grubu adına Grup Başkanvekili Hasan Fehmi GÜNEŞ.

İPTAL DAVASININ KONUSU: 9.6.1991 günlü, 20896 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6.6.1991 günlü, 3755 sayılı Kamu "Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Malî ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu"nun TBMM Genel Kurulu'nda ivedilikle görüşülmesi için ANAP Grup Başkanvekili tarafından verilen önergenin kabulüne ilişkin 6.6.1991 günlü TBMM kararının Anayasa'nın 88. ve Yasa'nın tümüyle ayrı ayrı maddelerinin biçim ve öz yönünden yine Anayasa'nın Başlangıç bölümüyle 2., 7., 8., 11., 87., 88., 91., 113., 123. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptalleri istemidir.

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

İptal istemini içeren 9 Temmuz 1991 günlü başvurudaki gerekçeler aynen şunlardır:

"Anayasanın 7. maddesi, yasama yetkisinin, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu ve bu yetkinin devredilemeyeceği kuralını getirmiş; 8. maddede, "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." denilmiş; 9. maddede ise, yargı yetkisinin, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı kuralına yer verilmiştir.

Anayasa, böylece egemenliğin kullanılmasında yetkili organları belirlemiş ve kuvvetler ayrımını Anayasanın temel ilkesi yapmıştır. Bu ilke, Türkiye Cumhuriyetinin, Anayasanın 2. maddesinde sayılan, Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayalı demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti nitelik-

lerinin de dayanağıdır. Kuvvetler ayırımı, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliğidir. Üstünlük, sadece Anayasa ve yasalardadır.

Böylece, demokratik hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesi ve özgürlüklerin korunması güvence altına alınabilir. İdarî bir işlem ve tasarruf nasıl yasaya uygun olması gerekiyorsa; o yasada Anayasa uygunluk taşımalıdır. Bu anayasal denetim mekanizması yeterince işler ve çalışırsa, aranılan güvence sağlanmış olur.

Yasaların çıkarılmasında, üstün olan Anayasaya uygunluğa gerekli özen gösterilmez ve buna uyulmaz; keza, Anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi kararları ile saptanmış ve tescil edilmiş yasalar aynen ve benzeri kuralları bünyesine alarak Anayasa Mahkemesi kararlarına karşın yeniden çıkarılırsa, kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altında ve devletin niteliğinin "hukuk devleti" olduğunu söylemek olanak dışıdır.

İşte, yukarıki paragrafta sergilenen tehlike Anayasa dışı tutum, hukuk, tanımaz davranış ve uygulamasına çarpıcı bir örnek 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Mali ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu" ile önümüzde durmaktadır.

Demokrasinin temel özellik ve niteliklerini zaman zaman ortadan kaldırıcı boyutlara ulaşan "çoğunluk kararları" ve "çoğunluğun, azınlığı ezmesi, yok etmesi" olgusu düşünülerek Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini yaptırımlı hale getiren, yasaların Anayasa Mahkemesince denetimi yoluna başvurmak zorunluğu ve gereği bir kez daha doğmuştur.

II- KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME VE YETKİ YASALARI KONUSUNDA ANAYASAL İNCELEME:

Kanun hükmünde kararname çıkarılması, Yasama Meclislerinde yasa yapmanın belli usullere uyulması gereği ve bunun zaman alması sonucu ağır işleyen yol ve yöntemden kurtulmak için "ivediliği gerektiren durumlarda" yürütmeyi etkili kılmak amacıyla başvurulacak bir yöntem olarak hukukumuza girmiştir.

Olağan dönemlerde çıkarılan KHK'lerin mutlaka Anayasanın 91. maddesinde içeriği ve öğeleri belirlenmiş olan bir yetki yasasına dayanması zorunludur.

Bakanlar Kuruluna yasa ile verilen KHK çıkarabilme yetkisi yasama organına ait olan yasama yetkisinin devri niteliğinde değildir. TBMM tarafından önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda, kendine özgü ve ayrık bir yetkinin Bakanlar Kuruluna verilmesidir; yetkinin devri değildir.

Bu nedenle, KHK çıkarabilme yetkisinin devri anlamına gelecek ya da bu izlenimi verecek biçimde güncelleştirilip sık sık bu yola başvurulmaması gerekir.

KHK uygulamasının yaygınlaştırılması, yetki yasalarına sık sık başvurulması ve sürelerinin uzatılması, hemen hemen her konuda KHK'lerle düzenlemelere gidilmesi, ivedilik koşuluna uyulmaması yasama yetkisinin devri anlamına gelir ve yasamayı yürütmenin egemenliğine bağlayan ve hukukun üstünlüğü ilkesi ile bağdaşmayan bir yöntem ortaya çıkar. Böylece, üç kamu erki arasındaki denge bozulmuş, yürütme organı, yasama organına karşı üstün bir duruma gelmiş olur. Bu olgu, Anayasanın kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler arasındaki medenî işbölümü ilkelerini kural altına alan maddelerine de aykırı düşer.

Bu nedenle, TBMM tarafından Bakanlar Kuruluna KHK çıkarma yetkisinin ancak önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda verilmesi, yasama yetkisinin devri anlamına gelecek ya da izlenimini verecek biçimde güncelleştirilip sık sık bu yola başvurulmaması, Anayasa koyucunun amacına kuşkusuz daha uygundur.

III- 3755 SAYILI YASANIN ANAYASAL AÇIDAN İNCELENMESİ:

A. 3755 SAYILI YASANIN GÖRÜŞÜLMESİ İLE İLGİLİ TBMM KARARI, YENİ BİR İÇTÜZÜK DÜZENLEMESİ NİTELİĞİNDE OLDUĞUNDAN, ANAYASANIN 88. MADDESİNE AYKIRIDIR.

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunun 5.6.1991 gün ve Esas No: 1/785, Karar No: 175'e 1 nci Ek sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Bunların Personeli ve Ekonomik İstikrar Tedbirleri Hakkında Yetki Kanunu Tasarısı ve Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu" S. Sayılı 551'e 1. Ek olarak 6.6.1991 günlü ve 134 sayılı Gelen Kağıtlar içinde Genel Kurula sevk edilmiştir. Anavatan Partisi TBMM Grubunun önergesi üzerine, adı geçen tasarının dağıtımı tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmeden, aynı gün gündeme alınmasına ve aynı gün görüşülmesine, aynı gün oya sunulmasına karar alınmıştır.

Bu karar, İçtüzüğe ve Anayasanın 88. maddesine aykırı olarak yeni bir İçtüzük düzenlemesi niteliğinde oluşmuş bulunmaktadır.

Millet Meclisi İçtüzüğünün 53. maddesine göre Genel Kurula sevk edilen bir komisyon raporu veya herhangi bir metin, aksine karar alınmadıkça dağıtımı tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmeden görüşülemez. Bu süre geçmeden gündeme alınması ancak, Hükümet veya esas komisyon tarafından genel kurulda gerekçeli olarak istenmesi ve Genel Kurulun bu istem üzerine vereceği kararla mümkündür.

Olayda, Hükümet veya esas komisyon tarafından Genel Kuruldan kırksekiz saat geçmeden tasarının gündeme alınması ve hemen görüşülmesi yolunda bir istem bulunmamaktadır. ANAP Grubunun önerisi ile kırksekiz saat geçmeden gündeme alınıp görüşülmesi kararlaştırılmış; dağıtıldığı gün Başkanlıkça gündeme alınmış ve aynı gün oya sunulmuştur.

Böylece, iptal konusu yasanın görüşülmesinde, İçtüzüğün 53. maddesi bir yana itilerek Başkanlıkça "yeni bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde" işlemler yapılmıştır. Genel Kurulca da Başkanlığın tutumu doğrultusunda karar alınmıştır. Bu suretle alınmış olan karar da İçtüzüğe ve Anayasanın 88. maddesine aykırı olarak yeni bir İçtüzük düzenlemesi niteliğinde oluşmuş bulunmaktadır.

Nitekim, Yüce Mahkemenizin 22.2.1977 gün ve E. 1977/6, K. 1977/14 sayılı kararında İçtüzüğün 53. maddesine aykırı şekilde alınmış Genel Kurul kararı yeni bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde görülerek iptal edilmiştir.

Anayasanın 91. maddesinin sekizinci fıkrası ile Millet Meclisi İçtüzüğünün 19. ve 50. maddeleri uyarınca Anap Grubunun önergesi üzerine bu şekilde karar alınmasına yasal engel olmadığı ileri sürülmüş ise de öncelik vermek ile dağıtımından itibaren kırksekiz saat geçmeden görüşebilmek için karar alınması ayrı ayrı şeylerdir.

Nitekim, Anayasanın 91. maddesi kuralına uyularak tasarı gündemin 1. sırasına alınmıştır. Tekrar belirtmekte yarar vardır: Gündemin 1. sırasına almak ayrı şey, kırksekiz saat geçmeden görüşülmesini sağlamak için İçtüzüğün 53. maddesi hükmüne göre Hükümet veya esas komisyon tarafından Genel Kuruldan gerekçeli olarak istemde bulunmak ve bunun üzerine karara bağlanması ayrı şeydir.

Yasal durumun ve uygulanması gereken usulün yukarıda açıklanan şekilde olması zorunluluğu tutanaklarda da görüleceği gibi gerekçeli olarak görüşmelerin başında ileri sürülmüş ve gerekli uyarı yapılmış ise de Anayasaya aykırı bu uygulama engellenememiştir.

Açıklanan durum karşısında Hükümet veya esas komisyon tarafından gerekçeli bir istem olmaksızın ANAP Grubunun önergesi özerine tasarının

görüşülmesi ile ilgili karar yeni bir İçtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğundan Anayasanın 88. maddesine aykırıdır ve bu nedenle de kararın ve yasanın iptali gerekir.

B- 3755 SAYILI YASA ESAS YÖNÜNDEN DE ANAYASANIN BAŞLANGIÇ BÖLÜMÜ, 2., 7., 8., 11., 87., 91., 113., 123. ve 153. MADDELERİNE AYKIRIDIR.

İptal istemi yasanın tümüne yöneliktir. Ancak, yasa maddeleri arasındaki yakın organik bağ ve ilişki iptal gerekçelerini de aynı kılmaktadır. Gerekçeler sergilenirken gereksiz tekrarlardan kaçınma gözönünde tutulmuş ve ek gerekçeler belirtilmekle yetinilmiştir.

1. **Birinci Madde:** 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Mali ve Sosyal Haklarda Düzenleme Yapılmasına Dair Yetki Kanunu"nun "AMAÇ" başlıklı 1. maddesinde iki ana konuda Bakanlar Kuruluna yetki verilmektedir.

Birincisi, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personelin çalışmalarında etkinliği artırmak, kamu hizmetlerinin düzenli, süratli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere bunların malî ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapmaktır.

İkincisi, yürütme organı bünyesindeki kamu kurum ve kuruluşlarının (Genelkurmay Başkanlığı hariç) kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin konularda düzenlemelerde bulunmaktır.

a) Birinci amacı, yani memurlar ve diğer kamu görevlilerin çalışmalarındaki etkinliği artırma ve kamu hizmetlerinin düzenli, verimli ve ekonomik biçimde yürütülmesini ve bunun için de kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarında iyileştirme yapmak, personel mevzuatı ve personel rejimi ile ilgili yeni yasal düzenlemeler getirmekle mümkündür. Böyle bir düzenleme ise niteliği itibarı ile uzun süreli ve ivedi kararnameler yerine, planlı ve kapsamlı, uzun süreli çalışmalarla belirlenecek ve sık sık değişmeyecek kurallar getirmek gerekir.

Kamu hizmetlerinin aksamasının temel nedenlerinden biri de modern ve çağdaş bir personel rejiminin olmamasıdır.

Ülkemizde, kamu personel rejimi bir bütünlük arz etmemekte, farklı iktidarların ve çeşitli dönemlerin gereksinim ve yaklaşımları ile oluşmuş karmaşık bir yapı göstermektedir. 3755 sayılı yetki yasası ile de esaslı ve adaletli bir çözüm ve iyileştirme yerine kısa sürede olumsuz sonuçlar verecek göstermelik bir düzenleme yapılacağı anlaşılmaktadır. Oysa, olaya sistematik bir yak-

laşımla, çok kapsamlı teknik çalışmalarla bakmak ve bunun için de aceleye getirmemek gerekir. Kadro belirleme ve ünvan standardizasyonunu sağlama, statülerin birbirleri ile ilişkilerini yetki ve sorumluluklarını ve bunlara göre gerekli bilgi ve tecrübeyi saptama ve de bunların karşılığı olan mali (parasal) ve sosyal (parasal olmayan) hakların belirlenmesi gerekir. Özet deyişle, kapsamlı bir personel reformu zorunludur ve yapılmalıdır.

İşte özetlenen bu amaca ulaşmak KHK ile mümkün değildir. Hem Anayasanın kuralları açısından, hem de teknik açıdan bu iş KHK ile gerçekleştirilemez.

Yukarıda (II) numaralı bentte sergilenen görüş ve düşüncelere göre, belli amaçlara ulaşmak için kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarında iyileştirme işlemi, Anayasa'nın 91. maddesinin öngördüğü öğeleri içermediği gibi, bu maddenin konulmasındaki amaçları da tümüyle aşan bir nitelik taşıdığından, buna olanak veren yetki yasası, kuvvetler ayrılığı, demokratik hukuk devleti, yasa yapma yetkisinin yasama organına ait olduğu, Anayasanın üstünlüğü, Anayasa Mahkemesinin bağlayıcılığı ilkeleri ile çatıştığından Anayasanın Başlangıç Bölümü, 2., 7., 8., 11., 87., 91. ve 153. maddelerine aykırıdır ve iptali gerekir.

b) İkinci amaç olarak, Bakanlar Kuruluna yürütme organı bünyesindeki kamu kurum ve kuruluşlarına (Genelkurmay Başkanlığı hariç) kuruluş, görev ve yetkilerini ilişkin konularda düzenlemelerde bulunmak üzere KHK çıkarma yetkisi verilmektedir.

Bu bağlamda, kamu hizmetlerinin Bakanlıklar arasında bölüşümü, yeni bakanlık ve bağlı veya ilgili kuruluşlar kurulması, bir kısmı ayrık olmak üzere mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının birleştirilmesi veya kaldırılması, görev, yetki ve teşkilatlarının düzenlenmesi ve de bu konuda yeni hükümler getirilmesi ya da var olanların değiştirilmesi ile Bakanlar Kurulu yetkilendirilmektedir.

İdarenin kuruluş ve görevleri ile ilgili bu yetki yukarıda sergilendiği için burada tekrarlanmakta yarar görülmeyen gerekçelerle Anayasa kurallarınca öngörülen içeriğe ve öğelere sahip olmadığından Anayasaya aykırıdır.

Öte yandan, kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat, görev ve yetkilerinin düzenlenmesi ile ilgili birçok yetki yasası çıkarılmış; bunlar ve özellikle 3479 sayılı Yasa Anayasa Mahkemesinin 21.4.1990 günlü Resmî Gazete'de yayımlanan 1.2.1990 gün ve Esas 1988/64, Karar 1990/2 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Bu olgular iki önemli gerçeği ortaya koymaktadır.

I) Bu amaca, bugüne kadar ki, yetki kanunları uygulamasında esas alınan yaklaşımlar çerçevesinde ulaşılamamış ve sorunlar çözümlenememiştir. Görünen odur ki; bugüne kadar sekiz yılı aşkın bir süre içinde istenilen sonuç sağlanmamıştır.

II) Böyle bir konunun KHK'lerle çözüme ulaştırma girişimi, Anayasakurallarına aykırı bulunmuş ve Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş olmasına karşın bunun tekrar ortaya konulması özgürlükçü demokratik rejimin sağlıklı gelişmesi ve hukuk devleti ilkesinin yerleştirilmesi açısından anlamlı görünmemektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat, görev ve yetki açısından yeni bir düzenlemeye gereksinme olduğu ve bunun da acil olarak çözümlenmesi gerekliliği; böylece de kalkınmanın engellerinden biri de ortadan kaldırılabilir düşüncesi öne sürülebilir.

Ancak, bu sorun; çok kapsamlı, ciddi ve teknik bir master plan hazırlanmasını gerektirmektedir. Bu çalışmanın en azından 5–10 yıllık bir dönemde somut uygulama planları ile yürürlüğe konulması mümkün olabilir. Hatta, bu konuda modern anlamda ciddi bir düzenleme yapılabilmesi için bazı Anayasa hükümleride dahil olmak üzere çok sayıda kanun ve KHK hükümlerinin değiştirilmesi gerekecektir. Yetki yasasında bu konuya bir belirginlik getirilmemiş olduğu gibi; çıkarılacak KHK ile de karmaşık olan mevzuat yumağını daha da karmaşık hale getirme olasılığı az değil.

Bu özet açıklamalar, Anayasanın 91. maddesinin öngördüğü İVEDİLİK koşulunun oluşmadığı, içerik açışından da kanun hükmünde kararname düzenlenecek bir hususun söz konusu olmadığını, yetki yasası ile çıkarılacak bir KHK'nin yasama organının yetkisine, yürütme organının el atması niteliğine bürüneceğini göstermektedir.

Yukarıda sergilenen gerekçelere ve buradaki açıklamalara göre 3755 sayılı Yasanın 1 inci maddesinin bu bölümü de Anayasanın Başlangıç Bölümüne, 2., 7., 8., 11., 87., 91., 113., 123. ve 153. maddelerine aykırıdır ve iptali gerekir.

2. **İkinci Madde:** "KAPSAM" başlıklı 2 nci maddenin Anayasaya aykırılığı hususunda, 1 inci madde için ileri sürülen nedenler, gerekçeler aynen geçerlidir. Bunun için benzer nedenleri ve gerekçeleri yinelemeden 1. maddedeki iptal gerekçesine gönderme yapmakla yetinilmiştir.

Öte yandan, Anayasanın 91. maddesine göre yetki yasasının belirlenen öğeleri belli bir içeriğe kavuşturarak somutlaştırması gerekir. Anayasanın

87. maddesindeki "belli konularda" ifadesi çok açık olarak bunu göstermektedir. Konunun sınırlarının ve kapsamının belirgin olması KHK'lerin, yetki yasası kapsamı içerisinde kalıp, kalmadıklarının hem yargısal hem de siyasal denetimin yapılması bakımından çok büyük önemi vardır. Yetki yasasının kapsamı dışında yürürlüğe konulan veya başka bir anlatımla yasanın öngörmediği bir konuda bir düzenleme yapan bir KHK'nin Anayasaya aykırılığı kuşkusuzdur.

3755 sayılı Yasa'nın 2. maddesi konu ve kapsam yönünden somut ve belirgin değildir. Madde metni ve kullanılan ifadeler her yöne çekilebilecek, geniş içerikli, yuvarlak ve genel anlatımlardan oluşmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarından çalışanların mali ve sosyal haklarını, kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlarını düzenleyen yasa ve KHK'deki kararnamelerin çokluğu da KHK ile yapılacak değişiklik ve düzenlemelerin içeriğini ve kapsamını belirlemedeki bir başka engeldir.

Bu açıklamalarımız benzeri bir olay nedeniyle Yüce Mahkemenizin 6.2.1990 gün ve Esas 1988/62, Karar 1990/3 sayılı kararında belirtilmiş ve böylece bu esaslar uyulması zorunlu Anayasa Mahkemesi hükmü haline gelmiştir. Buna karşın, iptali istenen ikinci maddenin getirilmiş olması Anayasaya aykırı bir tutumun göstergesidir.

3755 sayılı Yasanın 1 inci maddesi için açıklanan ve yukarıda sergilenen gerekçelere göre 2. madde dahi Anayasanın Başlangıç Bölümü, 2., 7., 8., 11., 87., 91., 113., 123. ve 153. maddelerine aykırıdır ve iptali gerekir.

3. **Üçüncü ve Dördüncü Madde:** 3755 sayılı Yasanın 3 üncü maddesi, "ilkeler" başlığını taşımaktadır. 4. maddesi ise, verilen yetkinin geçerlilik süresini göstermektedir.

Her iki madde de aynı yasanın 1. ve 2. maddesinin sonucuna yönelik düzenlemeler getirmekte ve aralarında organik bir bağ bulunmaktadır. Bu nedenle, 1. ve 2. madde için ileri sürülen tüm gerekçeler bu 3. ve 4. madde için de geçerlidir ve bu nedenle de tekrarına gerek görülmemiştir.

Ayrıca, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre 3755 sayılı Yasanın 1. ve onun arkasından 2. maddesi iptal edildiği takdirde aynı Yasanın 3., 4. ve onu izleyen 5. ve 6. maddelerinin uygulanmaması sonucunu doğuracağından bu maddelerin iptali de gerekmektedir."

II- YASA METİNLERİ:

A. İptali istenilen 3755 sayılı Yasa aynen şöyledir:

"Amaç

Madde 1.– Bu Kanunun amacı, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personelin çalışmalarında etkinliği artırmak, kamu hizmetlerinin düzenli, süratli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere bunların malî ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapmak; yürütme organı bünyesindeki kamu kurum ve kuruluşlarının (Genelkurmay Başkanlığı hariç) kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin konularda düzenlemelerde bulunmak amacıyla Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi vermektir.

Kapsam

Madde 2.– Bu Kanuna göre çıkarılacak Kanun Hükmünde Kararnameler;

a) Genel Bütçeli Daireler ve Katma Bütçeli İdareler, İl Özel İdareleri, Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunla kurulan fonlarda ve kefalet sandıklarında istihdam edilen memurlar, Kamu İktisadî Teşebbüsleri veya İktisadî Devlet Teşekkülleri ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun geçici ve ek geçici maddelerine göre aylık ödeyen kuruluşlarda çalışanların malî ve sosyal haklarını düzenleyen Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerin münhasıran özlük haklarına ilişkin hükümleriyle özel kanunlarında veya teşkilat kanunlarında mevcut malî ve sosyal haklara dair olan hükümlerinde,

b) Kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmalarına ilişkin olarak, kamu hizmetlerinin bakanlıklar arasında bölünüşüne, bakanlık ve bağlı veya ilgili kuruluşlar kurulmasına, Sosyal Sigortalar Kurumu, İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumunun teşkilatları dışında özel hukuk hükümlerine göre yönetilenler hariç olmak üzere mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının birleştirilmesine veya kaldırılmasına, bunların görev, yetki ve teşkilatlarında,

Yapılacak değişiklik ve düzenlemeleri kapsar.

Ilkeler

Madde 3.– Bakanlar Kurulu 1 inci madde ile verilen yetkiyi kullanırken;

a) Kamu hizmetlerinin verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesini; ülkenin ekonomik ve sosyal durumunu dikkate alarak ücret sistemini adil bir şekilde geliştirmeyi; memurlar ve diğer personelin malî ve sosyal haklarında hizmetin özellik ve gereklerine uygun iyileştirmeler yapmayı,

b) Başbakanlık, bakanlıklar ve bunlara bağlı kuruluşlar eliyle, genel idare esaslarına göre yürütülmesi gereken kamu hizmetlerinde iş bölümü ve koordinasyonun sağlanmasını; bir hizmetin tek kuruluş veya birim tarafından yürütülmesini ve kaynak kullanımında israfın önlenmesini,

c) Teşkilatların; hizmetlerin özelliğinden kaynaklanan zorunlu farklılıklar saklı kalmak kaydı ile, hiyerarşik bağlılık ve unvan standardizasyonu sağlanacak şekilde düzenlenmesini,

Göz önünde bulundurur. Ayrıca;

d) Bu Kanunun 2 nci maddesinin (b) bendinde yazılı yetkiler kullanılırken, sadece mer'i mevzuatta mevcut yetkilerin yeniden dağılımı, toplanması veya kaldırılması esastır.

e) Bu Yetki Kanunu ile ancak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun veya kanun hükmünde kararnameler ile bunların ilgili maddelerinde düzenleme yapılabilir.

f) Bu Yetki Kanununun uygulanmasında biri diğerinden ilişkisiz konular aynı kanun hükmünde kararname metninde yer alamaz.

Yetki Süresi

Madde 4.– Bu Kanunla Bakanlar Kuruluna verilen yetki, Kanunun yayımından itibaren on ay süre ile geçerlidir. Bu süre içinde Bakanlar Kurulu birden fazla kanun hükmünde kararname çıkartabilir.

Yürürlük

Madde 5.– Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 6.– Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

İptal gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları da şöyledir:

1– Anayasa'nın Başlangıç bölümünden:

"— Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmağa yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

– Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;"

2– "**Madde** 2.– Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

3– "**Madde** 7.– Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

4– "**Madde** 11.– Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

5 "**Madde** 87.– Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir."

6– "**Madde** 88.– Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir."

7– "**Madde** 91.– Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede, yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer."

8. "**Madde** 113.- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakana, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç onbeş gün içinde atama yapılır."

9. "**Madde** 123.- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur."

10. "**Madde** 153.– Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

Iptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar."

III- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkamesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 19.7.1991 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, biçim yönünden yapılan başvuruya ilişkin koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğinin esas inceleme evresinde ele alınmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenilen Yasa kurallarıyla dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Davanın Kapsamı:

Dava dilekçesinde, 3755 sayılı Yasa'nın görüşülmesine ilişkin TBMM kararının yeni bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğundan Anayasa'

nın 88. maddesine aykırı düştüğü belirtildikten sonra, "... kararın ve yasanın iptali gerekir," denilerek önce kararın sonra da buna bağlı olarak Yasa'nın iptali istenilmektedir.

Bir yasa tasarısının TBMM'nde görüşülme yöntemine ilişkin bir kural, o yasanın "biçim" öğesi ile ilgilidir. Bu nedenle davacının ortaya koyduğu yasaya yönelik iptal istemi, yasanın "biçim" yönünden de denetimini gerektirmektedir.

Ayrıca, dava dilekçesinde, 3755 sayılı Yasa'nın "esas yönünden" Anayasa'nın Başlangıç Bölümü ile 2., 7., 8., 11., 87., 88., 91., 113., 123. ve 153. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmiştir.

Anayasa'nın Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirleyen 148. maddesinin birinci fıkrasında, yasaların biçim ve esas yönünden denetlenmesinin Anayasa Mahkemesi'nin görevi içinde olduğu belirtilmiştir.

Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasında biçim yönünden denetimin, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususu ile sınırlı olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı sınırlama 2949 sayılı Yasa'nın 21. maddesinde de getirilmiş bulunmaktadır.

Dava dilekçesinde, 3755 sayılı Yasa'nın son oylama nedeniyle değil, Yasa'nın TBMM Genel Kurulu'nda ivedilikle görüşülmesini sağlayan karar nedeniyle biçim yönünden anayasal denetim yapılması istenilmektedir.

Bu durumda Anayasa'ya biçim ve esas yönünden uygunluk denetiminin öncelikle 3755 sayılı Yasa'nın görüşülmesine ilişkin TBMM kararı, sonra da yasa ile ilgili olarak yapılması gerekmektedir.

1- TBMM Kararı Yönünden İnceleme:

1. Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkileri genel olarak Anayasa'nın 148. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddeye göre Anayasa Mahkemesi, yasalar ve KHK'ler yanında TBMM İçtüzüğü'nün de Anayasa'ya uygunluğunu denetlemektedir. Anayasa'nın 85. maddesi uyarınca, TBMM üyelerinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ya da üyeliklerinin düşmesine ilişkin kararlar Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına girmekle, TBMM kararlarının Anayasa Mahkemesi'nin denetimine bağlı olmama kuralına ayrıklık oluştururlar.

Dava dilekçesinde 6.6.1991 günlü TBMM kararının iptali istenildiğine ve bu karar dokunulmazlığın kaldırılması ya da üyeliğin düşürülmesiyle ilgili olmadığına göre, iş bir İçtüzük düzenlemesi niteliğinde ise kuşkusuz Anayasa Mahkemesi'nce denetlenebilecektir. Bu durumda, anılan kararın içeriğinin içtüzük düzenlemesi niteliğinde olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir.

TBMM kararının İçtüzük düzenlemesi niteliğinde sayılabilmesi için o kararın "Meclis'in çalışmasıyla ilgili yöntem ve esaslara" ilişkin olması gerekir. Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatları da bu doğrultudadır. Buna göre çalışma yöntem ve esaslarına ilişkin konuları içeren kararlar içtüzük düzenlemesi niteliğinde olup, bunun dışındakiler ise bu nitelikte değildir.

Anayasa'nın 95. maddesinde, TBMM'nin çalışmalarını kendi yaptığı İçtüzük kurallarına göre yürüteceği belirtilmiş; 88. maddesinde de, yasa tasarı ve tekliflerinin TBMM'nde görüşülme yöntem ve esaslarının İçtüzük'te düzenleneceği hükme bağlanmıştır. Bu kurallar gereğince, yasa tasarı ya da tekliflerinin görüşülmesine ilişkin çalışma yöntem ve esaslarının içtüzükte yer alması zorunludur. TBMM'nin dava konusu 6.6.1991 günlü kararı, ANAP Meclis Grubu Başkanvekilinin önergesi üzerine alınmıştır. Önergenin içeriği bu yetki yasası tasarısının kırksekiz saat geçmesi beklenilmeden gündeme alınması ve hemen görüşülmesi ile ilgilidir.

TBMM İçtüzüğü'ne göre, kırksekiz saatlik bekleme süresini doldurup görüşülmek üzere sıra bekleyen bir yasa tasarısının gündemdeki sırasının değiştirilmesi ile bekleme süresini doldurmamış bir yasa tasarısının gündeme alınıp görüşülmesinin sağlanması farklı konulardır.

Gündem sırasının saptanması ve bu sırada değişiklik yapılması İçtüzüğün 50. ve 53. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelerde yer alan düzenlemelere göre görüşme sırası Başkanlıkça saptanmaktadır. Bu ana kuralın iki istisnası bulunmaktadır; birinci istisnaya göre Danışma Kurulu sıra değişikliği yapılmasını, ikinci istisnaya göre de Hükûmet ya da esas komisyon bir konunun gündemin birinci sırasına alınmasını Genel Kurul'a önerebilmektedir.

Bekleme süresini doldurmayan bir konunun gündeme alınması ise, yine İçtüzüğün 53. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, Genel Kurul'a sevk edilen bir komisyon raporu, aksine karar alınmadıkça dağıtım tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmeden görüşülmemektedir. Bir yasa tasarısının kırksekiz saat geçmeden gündeme alınması ancak Hükûmet ya da esas komisyonun gerekçeli önerisi ile olanaklıdır.

Görüldüğü gibi Genel kurul'da gerek bekleme süresini doldurmayan bir konunun gündeme alınmasını, gerek bir konunun gündemin birinci sırasına alınıp hemen görüşülmesini önermeye yetkili ogran hükûmet ya da esas komisyondur.

TBMM'nin dava konusu 6.6.1991 günlü kararı, ANAP Grup Başkanvekilinin önergesi üzerie alınmıştır. Bu önerge dava konusu yetki yasası

tasarısının kırksekiz saat geçmesi beklenilmeden gündeme alınması ve hemen görüşülmesi konularını içermektedir. Önergenin, yukarıda açıklanan iki konuyu birlikte içerdiği görülmektedir. Ne varki, öneri içtüzükte belirtilenden başka bir organca yapılmıştır.

Bunlardan Yasa tasarısının gündemin birinci sırasına alınmasına ilişkin siyasal parti grubunun istemi İçtüzüğe aykırı değildir. Çünkü İçtüzüğün 50. maddesinde, gündemdeki işlerin görüşme sırasının Danışma Kurulu'nca Genel Kurul'a önerilebileceği öngörüldüğünde koşulların oluşması durumunda 19. maddeye göre ANAP Meclis Grubu, Danışma Kurulu yerine tasarının birinci sıraya alınmasını isteyebilir. İçtüzüğün 19. maddesinde siyasal parti gruplarının istemlerini doğrudan Genel Kurul'a sunabilmeleri, Danışma Kurulu'nun ilk çağrıda toplanamaması ya da toplanıp da oybirliğiyle karar alamaması koşuluna bağlanmıştır. Yetki Yasası'nın gündemin birinci sırasına almarak hemen görüşülmesinin sağlanması, konusunun Danışma Kurulu'nun 6.6.1991 günlü toplantısında ele alınmasına karşın siyasal parti grupları arasında görüş birliği sağlanamadığı için 19. maddenin aradığı koşul gerçekleşmiş olmaktadır.

Ancak, tasarının kırksekiz saatlik süre beklenmeden görüşülebilmesi için önerinin mutlaka Hükûmetçe ya da esas komisyonca yapılması gerekmektedir. Bunun dışındaki bir organca öneride bulunabilmesi, İçtüzük değişikliğini gerektirir. Çünkü, İçtüzüğün herhangi bir maddesinde buna olur veren bir düzenleme bulunmamaktadır.

İçtüzüğün yasa tasarılarının görüşülmesine ilişkin öngördüğü yöntemden farklı bir biçimde oluşturulan dava konusu TBMM kararı, doğrudan Meclis'in çalışma yöntem ve esası ile ilgili bulunmakta ve 53. maddeyi değiştirir nitelik taşımaktadır. Böyle bir uygulamanın, İçtüzük değişikliği olarak görülmemesi TBMM'nin çalışmalarında içtüzükteki kurallara uyma zorunluluğunu giderek zayıflatacak ve bu da eylemli uygulamaların yerleşik duruma geçmesine neden olacaktır.

Bu karar alınırken içtüzüğün değiştirilmesine ilişkin, yine 157. maddedeki yönteme uyulmamışsa da bir kararın çözümlediği konunun ve gördüğü işin açık ve kesin anlamı, o karara içtüzük kuralı niteliği kazandırmaya yeterli olmakta; kararın alınmasında içtüzüğün değiştirilmesine ilişkin yönteme uyulmaması kararın niteliğini değiştirmemektedir.

Öte yandan, bu tür kararların belirli bir olaya ilişkin olarak alındığı, sürekli biçimde içtüzüğe bir kural getirmediği, bu nedenle içtüzük düzenlemesi niteliğinde görülmeyeceği savunması ileri sürülemez.

Bu nedenlerle dava konusu 6.6.1991 günlü TBMM kararı eylemli bir içtüzük değişikliği niteliğindedir.

Güven DİNÇER, Erol CANSEL ve Yavuz NAZAROĞLU bu görüşe katılmamışlardır.

2– Dava dilekçesinde "... ANAP Grubunun önergesi üzerine tasarının görüşülmesi ile ilgili karar yeni bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde olduğundan Anayasa'nın 88. maddesine aykırıdır ve bu nedenle de kararın ve yasanın iptali gerekir." denilerek, TBMM kararının, Yetki Yasası'ndan ayrı ve bağımsız olarak anayasal denetime bağlı tutulması istenilmektedir.

Görüldüğü gibi dava dilekçesi, biri TBMM kararına, öbürü 3755 sayılı Yasa'ya ilişkin olmak üzere iki ayrı iptal istemini içermektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, dava dilekçesinde olduğu gibi içtüzük değişikliği niteliğindeki TBMM kararının hem de Yasa'nın iptalinin istenilmesine bir engel bulunmamaktadır. 6.6.1991 günlü dava konusu TBMM kararıyla 3755 sayılı Yasa'yı birbirleriyle ilişkisi olmayan metinler saymaya olanak yoktur. Gerçi her iki metin birbirinden tümüyle bağımsızdır. Ancak, sözü edilen kararın yasa tasarısının aynı gün görüşülmesini ve yasalaşmasını sağladığı da bir gerçektir. Anılan TBMM kararı ile Yasa arasındaki bu sıkı ilişki, birlikte dava edilebilmelerine olanak vermektedir. Dava dilekçesinde kararın iptaline bağlı olarak yasanın iptalinin de istenilmiş olması bunu bir bakıma zorunlu da kılmaktadır.

Bu duruma göre içtüzük değişikliği konusunda açılmış bir dava bulunmaktadır.

Güven DİNÇER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

3– Eylemli bir içtüzük değişikliği niteliğinde olan 6.6.1991 günlü TBMM kararı, 3755 sayılı Yasa'nın öncelikle ve ivedilikle görüşülmesini sağlamıştır. Dava dilekçesinde kararın iptaline bağlı olarak Yasa'nın da iptali istenilmektedir. İptali istenen Yasa ile aralarındaki yakın ilgi nedeniyle ve 2. kısımda açıklanan gerekçelerle Sosyaldemokrat Halkçı Parti TBMM Grubu'nca verilen dava açma yetkisi kuşkusuz söz konusu TBMM kararını da kapsamaktadır.

Güven DİNÇER, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

4– Anayasa'nın 148. maddesinde biçim yönünden dava açmak için getirilen 10 günlük kısıtlayıcı süre sadece yasaları kapsamaktadır. Ayrıca, 2949 sayılı Yasa'nın 22. maddesinde de İçtüzük konusundaki davaların 60 gün içinde açılacağı belirtilmiştir.

Bu yönden içtüzük değişikliği niteliğindeki TBMM kararına yönelik dava 60 günlük yasal süresi içinde açılmıştır.

5. Anayasa'ya aykırılık sorununa gelince, dava dilekçesinde Yetki Yasası'nın öncelikle ve ivedilikle görüşülmesine neden olan TBMM kararının Anayasa'nın 88. maddesine aykırı olması nedeniyle iptali istenilmektedir.

TBMM İçtüzüğü esasını ve gücünü Anayasa'dan alır ve Anayasa'ya aykırı hnküm içeremez. Bu yüzden Anayasa Mahkemesi'nin denetimine bağlı tutulmuştur.

TBMM İçtüzüğü ile ilgili olarak Anayasa'nın öngördüğü düzenleme henüz yapılmamıştır. Ancak, Anayasa'nın geçici 6. maddesi uyarınca 12 Eylül 1980'den önce yürürlükte olan Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırı olmayan hükümlerinin uygulanması sürdürülmektedir.

Anayasa'nın 88. maddesinde, yasa tasarılarının TBMM'nde görüşülme yöntem ve esasları belirlenmemiş, bu yöntem ve esasların saptanması İçtüzüğe bırakılmıştır. Anayasa'nın öbür maddelerinde de yasa tasarılarının görüşülme yöntem ve esaslarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bir yasa tasarısının, gündemin birinci maddesine alınması (öncelikle görüşme) ile kırksekiz saatlik bekleme süresini doldurmadan görüşülmesi (ivedilikle görüşme) yöntemi İçtüzük'te belirtilmiştir. Bu yönteme göre özellikle, ivedilikle görüşme için Genel Kurul'dan istemde bulunma yetkisi Hükûmet ya da esas komisyonundur. Dava konusu TBMM kararı ise, bu yöntemden farklı olarak ANAP Grup Başkanvekili'nin önerisi üzerine alınmıştır. Ne var ki, bu karar, yukarıda da belirtildiği üzere yeni bir "içtüzük düzenlemesi", daha açık anlatımıyla bir içtüzük değişikliği niteliğindedir.

İçtüzük'teki yönteme uyulmadan alınan "İçtüzük değişikliği niteliğindeki" TBMM kararının, salt bu nedenle Anayasa'ya aykırılığı ve İçtüzük hükümlerine uymayan her davranışın Anayasa'ya aykırılık oluşturduğu kabul edilemez.

Öte yandan, Anayasa'nın 91. maddesinde, yetki yasalarının TBMM komisyonları ve Genel Kurulu'nda öncelik ve ivedilikle görüşüleceği belirtilmiştir. Dava konusu TBMM kararı, Anayasa'nın bu hükmünün yerine getirilmesini sağlamıştır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle söz konusu TBMM kararı biçim ve öz yönünden Anayasa'ya aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Erol CANSEL bu görüşe katılmamıştır.

C. 3755 Sayılı Yasa'nın Aayasa'ya Aykırılık Sorunu:

1- Biçim Yönünden:

Bir yasa tasarısının TBMM'nde görüşülme yöntemine ilişkin bir kural o yasanın "biçim" öğesi ile ilgilidir. Bu nedenle davacının, başvuru dilekçesinde ortaya koyduğu yasaya ilişkin iptal istemi, yasanın "biçim" yönünden denetimini gerektirmektedir.

a) Görev Sorunu:

Konunun Anayasa Mahkemesinin görevi kapsamında olup olmadığı hususu (A) bölümünde açıklanmış olup bu yönden bir sorun bulunmamaktadır.

b) Yetki Sorunu:

Yasaların biçim yönünden Anayasa'ya aykırılıkları nedeniyle iptalleri isteminde bulunabileceklere ilişkin olarak Anayasa'nın 148. ve 150. maddelerinde farklı hükümler bulunmaktadır. 148. maddenin ikinci fıkrasında, yasaların biçim yönünden denetlenmesinin ancak Cumhurbaşkanı'nca ya da TBMM üyelerinin beşte biri tarafından istenebileceği hükme bağlanmış ve iktidar ve anamuhalefet partileri Meclis gruplarından söz edilmemişken; 150. maddede, yasaların biçim ve esas yönünden Anayasa'ya aykırılığı savıyla Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan doğruya iptal davası açabilecekler arasında iktidar ve anamuhalefet partileri Meclis grupları da sayılmıştır.

Anayasa'nın 148. ve 150. maddelerindeki bu farklı hükümler yasaların biçim yönünden iptalleri konusunda değişik yorumlara yol açmaktadır.

Anayasa'nın 148. maddesinde yer alan dava açma yetkisiyle ilgili hükmün, 150. maddeye göre daha özel içerik taşıması nedeniyle esas kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim, yasakoyucu da seçimini 148. madde yönünden yapmış ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 20. maddesinde, iktidar ve anamuhalefet partileri Meclis gruplarına yasaların biçim yönünden denetlenmesi için dava açma hakkını vermemiştir.

Bu durumda, 3755 sayılı Yasa'nın iptali istemini içeren dava Anamuhalefet Partisi TBMM Grubu tarafından açıldığından, iptale ilişkin istemin bu bölümünün reddedilmesinin gerektiği sonucuna varılmıştır.

c) Süre Sorunu:

Anayasa'nın 151. maddesinde, biçim ve esas ayrımı yapılmadan, doğrudan doğruya iptal davası açma hakkının, iptali istenen yasanın yayımlan-

masından başlayarak altmış gün sonra düşeceği belirtilmişken; 148. maddesinin ikinci fıkrasında, yasanın yayımlandığı günden itibaren on gün geçtikten sonra, biçim bozukluğuna dayalı iptal davası açılamıyacağı hükme bağlanmıştır.

Yukarda yetki sorunu başlıklı bölümde yazılı gerekçelerle 148. madde hükmünün esas alınması gerektiği kanısına varılmaktadır. Nitekim 2949 sayılı Yasa'nın 22. maddesinde de bu doğrultuda düzenleme yapılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik görüşü de bu yoldadır. 3755 sayılı Yetki Yasası'nın biçim ve esas yönlerinden denetimine ilişkin dava, Yasa'nın Resmî Gazete'de yayımlandığı 9.6.1991 gününden başlayarak 31. günde açılmıştır. Bu durumda davanın biçim denetimine ilişkin bölümünün süre yönünden de reddedilmesi gerekir.

Yukarda açıklanan nedenlerle Anamuhalefet Partisi bu konuda dava açmaya yetkili olmadığı ve başvuru süresi içinde yapılmadığı için Yasanın tümünün biçim yönünden iptali isteminin reddi gerekir.

Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yavuz NAZAROĞLU ile Yalçın ACARGÜN bu görüşlere katılmamışlardır.

2- Öz Yönünden:

a) Anlam ve Kapsam:

Dava konusu 3755 sayılı Yetki Yasası, kısaca belirtilmek gerekirse personelin malî ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapmak ve örgütlenme konularında yürütme organına KHK'ler çıkarma yetkisi vermektedir.

Yürütme organına daha önce benzer konularda KHK çıkarma yetkisi veren 3479 sayılı Yetki Yasası ile İdarî Usul ve İşlemlerin Yeniden Düzenlenmesi ile ilgili 3481 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 1.2.1990 günlü, Esas: 1988/64, Karar: 1990/2 sayılı ve 6.2.1990 günlü, Esas: 1988/62, Karar: 1990/3 sayılı kararlarıyla iptal edilmiştir. Söz konusu kararların gerekçelerinde belirtildiği gibi TBMM Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisini ancak somut konularda, önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda kısa süreli olarak verebilir.

Gerçekten, Anayasa'nın 7. maddesi, yasama yetkisinin, Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu ve bu yetkinin devredilemiyeceği kuralını getirmiştir. Anayasa, egemenliğin kullanılmasında yetkili organları belirlemiş ve kuvvetler ayrımını temel ilke yapmıştır. Bu ilke Türkiye Cumhuriyeti'nin, Anayasa'nın 2. maddesinde sayılan, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayalı demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti ni-

teliklerinin de dayanağıdır. Anayasa'nın Başlangıç Bölümü'nün altıncı paragrafında belirtildiği gibi, kuvvetler ayırmı, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliğidir. Üstünlük ancak Anayasa ve yasalardadır.

Yasama yetkisi aslî bir yetki olup bu yetki TBMM'ne aittir. Anayasa'ca verilen KHK çıkarma yetkisi kendine özgü ve ayrık bir yetkidir. Bu yetki kullanılırken yasama yetkisinin devri anlamına gelecek ya da bu izlenimi verecek biçimde güncelleştirilip sık sık bu yola başvurulmamalıdır.

Nitekim, maddenin Danışma Meclisi'nde görüşülmesi sırasında Kanun Hükmünde Kararname çıkarılabilmesi için hükûmete yetki verilebilmesinin nedeni Anayasa Komisyonu sözcüsü tarafından, "... çok acele hallerde hükümetin elinde uygulanacak bir seri kural olmadığı için, acele olarak çıkarılıp ve hemen olayın üstüne gidilmesi gereken hallerde çıkarılması için bu düzenleme getirilmiştir ..." biçiminde açıklanmış; Anayasa Komisyonu Başkanı'nca da, "... Kanun Hükmünde Kararname ... Yasama Meclisinin acil bir durumda, kanun yapmak için geçecek sürede çıkaracağı kanun ihtiyacı, halledilmesi gereken meseleyi çözemiyeceğine; o zaman çok geç kalınacağı endişesinden kaynaklanan bir müessesedir ve bu müessese bunun için konmuştur." denilmek suretiyle aynı doğrultuda görüş bildirilmiştir. Öte yandan, Anayasa'nın 87. maddesinde, "belli konularda" KHK çıkarılacağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm karşısında TBMM, Bakanlar Kurulu'na ancak somut konularda KHK çıkarma yetkisi verebilir.

Yine Anayasa'nın 91. maddesinde yetki kanunlarında, çıkarılacak KHK'lerin amacının, kapsamının, ilkelerinin ve kullanma süresinin gösterilmesi koşulu getirilmiştir. Buna göre, yetki yasalarının amacı, kapsamı ve konusu geniş içerikli her yöne çekebilecek yuvarlak ve genel anlatımlarla gösterilmemeli, değişik şekillerde yorumlara elverişli olmamalıdır.

KHK uygulamasının yaygınlaştırılması, yetki yasalarına kullanma süreleri uzatılarak süreklilik kazandırılması ve hemen her konuda KHK'lerle yeni düzenlemelere gidilmesi, "önemli, zorunlu ve ivedi durumlar" koşuluna uyulmaması yasama yetkisinin devri anlamına gelir. Böylece üç kamu erki arasındaki denge bozulur yürütme organı yasama organına karşı üstün bir duruma gelir. TBMM'ne güven gücü etkilenir. KHK çıkarma yetkisi ayrık bir durum iken asıl yetki olan yasa yetkisinin yerini alır. Bu durum Anayasa ve hukuka aykırıdır.

b) Anayasa'ya Aykırılık Sorununun, Yasa'nın Tümü Yönünden İncelenmesi:

Dava dilekçesinde; Anayasa'ya aykırılığı Anayasa Mahkemesi kararları ile saptanmış yasalar, aynen ve benzeri kuralları bünyesine alarak yeniden çıkarılırsa, devletin niteliğinin "hukuk devleti" olduğunu söylemenin olanak dışında kalacağı belirtilmiş, bu yüzden dava konusu yetki yasasının tümüyle ve bütün maddeleri yönünden Anayasa'nın 153. maddesine aykırı olduğu öne sürülmüştür.

Bu savın yerinde görülmesi durumunda, yetki yasasının "Anayasa Mahkemesi kararlarına uyulmaması" yönünden Anayasa'ya aykırı bulunup iptal edilmesi gerekeceğinden, içerik yönünden Anayasa'nın diğer maddelerine aykırılığın incelenmesine gerek kalmayacaktır. Bu yüzden 153. maddeye aykırılık savı davada ön sorun niteliği taşımakta ve öncelikle incelenmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 153. Madesi Yönünden İnceleme:

Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile yönetim makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı belirtilmiştir.

Yasakoyucu, yasa düzenlemelerinde hukuk ve Anayasa'nın üstün kurallarına bağlıdır. Buna göre Anayasa'ya aykırı bulunan kuralların yeniden yasalaştırılmaması gerekir. Anayasa'ya aykırılığı Anayasa Mahkemesi'nce saptanmış kuralların aynı amaç doğrultusunda yeniden yasalaştırılması, kararı etkisiz duruma düşürmek anlamına gelir.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarında da belirtildiği gibi bağlayıcılık, kararların sonucu kadar gerekçeleri yönünden de geçerlidir. Bu nedenle yasakoyucunun aynı konuda çıkaracağı yeni yasada Anayasa Mahkemesi kararının sonucu ile birlikte gerekçesini de gözönünde bulundurması gerekmektedir.

Bir yasa kuralının Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırılığından söz edilebilmesi için, iptal edilen önceki kuralla içeriği yönünden "aynı" ya da "benzeri" olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Burada iki kuralın özdeş olması yetmeyecek, kurallar arasında "teknik içerik ve kapsam" bakımından da benzerlik aranacaktır.

Teknik içerik ve kapsam bakımından benzerlik, iptal edilen yasa ile yeniden çıkarılan yasanın sözcüğü sözcüğüne aynı olması anlamına gelmez. Çünkü, böyle bir anlayış 153. maddenin son fıkrasındaki kuralı anlamsız ve uygulanmaz kılar. Konu ve kapsam bakımından sözcüklerde farklılıklar olsa bile ikinci yasanın aynı amaç doğrultusunda Anayasa Mahkemesi kararına karşın onu etkisiz kılmak amacıyla çıkarıldığının saptanması aranan koşulun gerçekleşmiş sayılması için yeterlidir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personele ve bu kurum ve kuruluşların örgütlenmesine ilişkin 3347 sayılı Yasayla değişik 3268 sayılı Yasa'nın süresini uzatan ve bu Yasa'da değişiklik yapan 3479 sayılı Yetki yasası ile idari Usul ve işlemelerin Yeniden Düzenlenmesine ilişkin 3481 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nce yukarda (a) bölümünde belirtildiği üzere kapsamının çok geniş olması, genel bir düzenlemeyi amaçlayan konuların somut olarak belirlenmemiş bulunması, KHK'ler için uyulması gereken önemli, zorunlu ve ivedi durumlara özgülenmemesi ve verilen yetkinin uzun süreli olması nedeniyle iptal edilmişlerdir.

Dava konusu Yetki Yasası da iptal edilen yasalarda olduğu gibi, kamu personeline ve kamu kurum ve kuruluşlarına ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır.

Bu Yasa'da öncekilerden farklı olarak kapsama giren personel ayrıntılı biçimde belirtilmiştir. Bunun nedeni yetki çerçevesinde değişiklik yapılacak yasa ya da KHK'lerin tek tek sayılmamış olmasıdır. Sonuçta söz konusu yasalarda kapsama giren kamu görevlilerinin çerçevesi eş düzeydedir. Tüm kamu görevlilerini kapsamaktadır. Düzenleniş biçimindeki fark sonuca etkili değildir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının örgütlenmesi ile ilgili olarak verilen yetki biraz daraltılsa bile, özde benzerliğini sürdürmektedir. Çünkü verilen yetki ile;

— Kamu hizmetlerinin bakanlıklar arasında bölünüşü yeniden yapılabilecek,

— Bakanlık ve bağlı ya da ilgili kuruluşlar kurulabilecek,

— Mevcut kamu kurum ve kuruluşlarının birleştirilmesine ya da kaldırılmasına, bunların görev, yetki ve örgütlerine ilişkin hükümlerde değişiklik ya da yeni düzenleme yapılabilecektir.

Görüldüğü gibi iptal edilen yetki yasası ile dava konusu yetki yasası konu, kapsam ve özellikle amaç bakımından benzer niteliktedir. Çünkü söz konusu yetki yasalarında amaç, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personelin çalışmalarında etkinliği arttırmak ve kamu hizmetinin düzenli, hızlı ve verimli biçimde yürütülmesini sağlamak olarak belirtilmiştir. Mevcut kimi farklılıklar, değişik anlatımlar genelde tesbit edilen bu benzerliği kaldıracak nitelikte değildir.

Bu durum, söz konusu yetki yasaların içerik olarak aynı nitelikte olduğunu göstermektedir. Yasalar arasındaki ayniyet yetki yasasının TBMM Genel Kurul görüşmeleri sırasında da dile getirilmiştir.

Hükümeti temsile yetkili Devlet Bakanı'nca TBMM Genel Kurulu'nda yapılan konuşmada şöyle denilmektedir:

"Anayasakoyucunun, teferruatlı bir şekilde düzenlediği söz konusu maddeye, gerek yetki süresini kısıtlayan ve gerekse kanun hükmünde kararname çıkarmayı ivedi ve zorunlu hallerde kullanabileceğine dair hüküm konmamış olmasını, bu hususları düşünmediği veya unuttuğu ve bu suretle de bu konularda ortada boşluk bulunduğu tarzında yorumlamak isabetli bir yaklaşım değildir."

Bu yorumdan sonra aynı Bakan tarafından şu eleştiride bulunulmuştur:

"... Bakanlar Kurulu'na tanınacak olan kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinde, yetki süresinin kısıtlanmaması ve ivedi ve zorunlu hallere bağlanmaması keyfiyeti, Anayasakoyucu tarafından, bu hükmün işlerliğine mani olmamak bakımından, bilinçli olarak kural haline getirilmiştir. Aksine düşünce tarzının ise bu maddeyi işlemez hale getireceği bir vakıadır ki, bu durum, Anayasakoyucunun iradesine ters düşmektedir."

Bu açıklamalar, Yasa'nın Anayasa Mahkemesi kararlarına karşın, önceki yetki yasalarıyla aynı amaç, konu ve kapsamda Bakanlar kurulu'na yeniden yetki vermek düşüncesiyle çıkarıldığını ortaya koymaktadır. Gerçekten, 3755 sayılı Yetki Yasası'nda da, daha önce Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasalarının iptal gerekçelerine uyulmamış; konular somut olarak belirlenmeden ve önemli, zorunlu ve ivedi durumlar, kısa süreli olma koşulu dikkate alınmadan aynı amacı sağlamak üzere Bakanlar Kurulu'na yeniden bir yetki verilmiştir.

Bu durum, Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırı davranıldığına ilişkin yeterli bir gerekçedir. Çünkü, Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği bir yasa ile verilen KHK çıkarma yetkisi, aynı amaç ve içerikle bu kez dava konusu yasa ile yinelenmektedir. Böylece, yasama organı KHK çıkarma konusundaki yetkisini, kendini de bağlayan Anayasa Mahkemesi kararını etkisiz kılmak için kullanmış olmaktadır.

Kuşkusuz, Anayasa'nın 91. maddesine göre TBMM'ne yetki yasasıyla Bakanlar Kurulu'na belli konularda KHK çıkarma yetkisi verebilir. Ne varki, TBMM bu yetkisini ancak anayasal sınırlar içinde kullanabilir. Anayasa'nın 153. maddesindeki kural da, bu "anayasal sınır" kapsamındadır. Başka bir anlatımla, eğer Anayasa Mahkemesi, KHK çıkarma yetkisini kimi anayasal sınırlar içinde bulmazsa, artık yasama organının aynı biçimde ve içerikte yeniden yetki yasası çıkarmaması gerekir. Tersine tutum Anayasa'nın 153. maddesindeki Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesine aykırı olur.

Yukardaki açıklamalar karşısında, dava konusu Yetki Yasası Anayasa'nın 153. amddesinin son fıkrasındaki kuralla bağdaşmamaktadır. Bu nedenle anılan Yasa'nın iptal edilmesi gerekir.

Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ile Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

V- SONUÇ:

6.6.1991 günlü, 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Malî ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu"nun;

A- Tasarı evresinde:

1- Plân ve Bütçe Komisyonu'nca gönderilmesi üzerine, Anavatan Partisi TBMM Grubu Önergesi benimsenerek, dağıtımından başlayarak kırksekiz saat geçmeden aynı gün gündeme alınıp görüşülmesine olanak veren 6.6.1991 günlü TBMM Kararı'nın eylemli bir İçtüzük değişikliği niteliğinde olduğuna, Güven DİNÇER, Erol CANSEL ile Yavuz NAZAROĞLU'nun karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- İçtüzük değişikliğinin iptali konusunda açılmış bir dava bulunduğuna Güven DİNÇER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

3- Sosyaldemokrat Halkçı Parti TBMM Grup Başkanvekili'ne verilen dâva açma yetkisinin TBMM Kararı'nı da kapsadığına, Güven DİNÇER, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

4- Içtüzük değişikliği niteliğindeki TBMM Kararı'na yönelik davanın davanın 60 günlük yasal süresi içinde açıldığına, OYNİRLİĞİYLE,

5- Söz konusu TBMM Kararı'nın biçim ve öz yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Erol CANSEL'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Yasalaşmasından Sonra:

1- Tümünün biçim yönünden iptali isteminin yasal süresi içinde olmadığına ve başvuran Anamuhalefet Partisi'nin bu konuda dava açmaya yetkili bulunmadığına Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yavuz NAZAROĞLU ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- Tümünün öz yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

12.12.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DINÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1991 / 27

Karar Sayısı : 1991 / 50

Genelde katıldığımız sonuçlarda ayrışık oyda kaldığımız bölüm, yasaların biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı savıyla iptal davalarını kimlerin ve kaç günlük sürede açabileceklerine ilişkin karar maddesidir.

Çoğunluğun bu konudaki görüşü, yasaların biçim yönünden iptali istemiyle anamuhalefet partisi'nin başvuramayacağı ve biçim yönünden başvuruların ancak yasanın Resmî Gazete'de yayımlanmasından sonra on gün içinde yapılabileceğidir.

Bu görüş, Anayasa'nın ilgili 148. ve 150. maddeleri karşısında doyurucu gerekçeye dayanmamakta, Anayasa kuralları arasında bir ayrımı, özellikle Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Yasa'nın konuyla ilgili 22. maddesinin Anayasa'nın yukarda gözü edilen maddelerine yeğlenmesini yansıtmaktadır.

Paylaşılmasını olanaksız bulduğumuz çoğunluk görüşüne karşı kullandığımız karşıoylarımızın ortak gerekçesini şöyle açıklıyoruz:

1. Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasında, yasaların biçim yönünden denetlenmesinin ancak Cumhurbaşkanınca ya da TBMM üyelerinin beşte birince yayım gününden başlayarak on gün içinde istenebileceği öngörülmüştür.

2. Yine Anayasa'nın "İptal davası" başlıklı 150. maddesinde, yasaların, KHK'lerin, TBMM İçtüzüğü'nün ya da bunların belirli madde ve

hükümlerinin biçim ve öz yönünden Anayasa'ya aykırılığı savıyla Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan iptal davası açabilme hakkı Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile TBMM üye tamsayısının en az beşte biri sayısındaki milletvekillerine tanınmıştır.

3. Bu iki kuralın karşılaştırılmasından çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

A. Anayasa değişikliğine ilişkin olanlar da içinde, tüm yasaların biçim yönünden denetlenmesini Cumhurbaşkanı ve TBMM üyelerinin beşte biri isteyebilir.

B. Bu istem, yasanın yayımından başlayarak on gün içinde yapılabilir.

C. Yasaların, KHK'lerin, TBMM İçtüzüğü'nün biçim ve öz yönünden Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptalini ise, 148. maddedeki Cumhurbaşkanı ve TBMM üyelerinin beşte birine ek olarak iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları da isteyebilir.

D. Bu başvuru, Anayasa'nın 151. maddesi gereğince adları belirtilen düzenlemelerin Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altmış gün içinde yapılabilir.

4– Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasının salt biçim yönünden iptali düzenlediğinde, bunun için de on günlük süre tanındığında tartışmaya yer yoktur. Tartışılan konu, Anayasa'nın 150. maddesindeki "... şekil ve esas bakımından..." sözcüklerinin anlamı, amacı ve kapsamıdır. Kanımızca, Anayasa'nın 148. maddesi bağımsız salt biçim yöünden iptal isteminin, 150. maddesi de özle birlikte olmak koşuluyla biçim yönünden ve öz yönünden iptal isteminin yöntemini düzenlemektedir. Biçim hiç söz konusu olmasaydı, özle birlikte biçim yönünden de iptal isteminde bulunma hakkı tanınmasaydı 150. maddede "şekil" sözcüğü hiç kullanılmazdı. 150. maddede yasa, KHK, TBMM İçtüzüğü ayrımı yapılmamıştır ki 2949 sayılı Yasa'nın 22. maddesindeki KHK'lerle TBMM İçtüzüğü için biçim ve öz, yasalar için "sadece" denilerek yalnız öz yönünden denetim ayrımı uygun olabilsin. Açıkça ortadadır ki Kuruluş Yasası, Anayasa'ya aykırı bir düzenleme getirmiştir. Uygunluk denetiminde yasaların yasalara göre denetlenemeyeceğinden daha ağır durum, Anayasa'nın bir yasaya göre yorumlanamayacağıdır. Bu nedenle 2949 sayılı Yasa'nın 22. maddesi üzerinde durmayı ve Anayasa'nın açıklığı karşısında bu kuralı tartışmayı gereksiz buluyoruz.

5– Anayasa'nın 150. maddesi, "şekil ve esas" sözcükleriyle biçim ve özü ayrı ayrı değil, birlikte amaçlamıştır. Maddedeki "ve" bağlacı "veya"

yani "ya da" anlamında değildir. Özle birlikte olmak koşuluyla biçim yönünden de denetim ve iptal isteminde bulunulabilir. Yalnızca öz yönünden denetim ve iptal istemek yetkilerinin en doğal hakkıdır. 148. maddede sayılmayan KHK'lerle, TBMM İçtüzüğü 150. maddede sayılmıştır. Bunların biçim ve öz yönünden iptali olanağı benimsenirken, yasalar için 150. maddeye karşın 2949 sayılı Yasa'nın 22. maddesiyle bu olanağı tanımamak çelişki olmaktadır. Üstelik, TBMM üyelerinin beşte birinden daha fazla olacak iktidar ya da daha fazla olabilecek anamuhalefet partisine bu hakkı vermemek çelişkisine düşerek. Daha küçük bir sayıya 148. maddeyle tanınan biçim yönünden dava hakkı, hem de yasa olmayıp bu düzeyde sayılan KHK ile TBMM İçtüzüğü için, daha büyük gruplardan, iktidar ve anamuhalefet partilerinin Meclis gruplarından esirgenmektedir. Neden ve niçin? bu sorular karşılıksız kalmasa da, yanıtları, doyurucu biçimde verilememektedir.

Öğretideki görüşlerin çoğunluğu, 148. maddenin özellikle yasaların biçim yönünden denetimine ilişkin olduğunu doğrulamakla birlikte 150. maddenin özle birlikte biçim yönünden denetimi de öngördüğünü açıklamaktadır. 150. maddenin uzun ilk tümcesiyle yasa, KHK ve TBMM İçtüzüğü ayrımı yapılmadan konu düzenlenmiştir. Kuruluş Yasası'nın bu tümceyi bölerek ayrıma gitmesi yanlış ve anlamsızdır. Nitekim Anayasa'nın 151. maddesi hepsi için 60 günlük süreyi öngörmüştür. 2949 sayılı Yasa'nın 20. maddesinin son fıkrasında, iktidar ve anamuhalefet partilerinin Anayasa değişiklikleriyle yasaların biçim bozuklukları nedeniyle iptal davası açamayacaklarının belirtilmesi de salt biçimle sınırlı istemler için anlaşılmak gerekir. Anlatım zayıflığı, anlaşılmayı güçleştirmiştir. Anayasa'nın 148. maddesine dayanan Yasa'nın bu maddesi, Anayasa değişikliğini fazladan yazmaktadır. Çünkü Anayasa değişikliği de bir yasayla yapılır. Yalnız biçim yönünden denetimi iktidar ve anamuhalefet partileri isteyemezler. Bu açıktır. Anayasa değişikliği de öz yönünden dava edilemez. Bu durum, iptalle ilgili yasa maddesinde belirtilebilirdi. Demekki 20. madde yalnızca biçim yönünden denetim istemine ilişkin olarak anlaşılacak, yasaların hiçbir zaman biçim yönünden iktidar ve anamuhalefet partilerince iptallerinin istenemeyeceği çelişkisine dayanak yapılmayacaktır. Çoğunluk görüşü, bu iki büyük Meclis Grubu için yasaların biçim yönünden iptal istemiyle denetim başvurusuna olanak tanımamaktadır. KHK ile TBMM İçtüzüğünden daha önemli iki düzenleme için bu yolu kapamayı devingen, çağdaş, uscu ve hukuku üstün tutan anlayışla bağdaştırmak güçtür. Anayasa'nın tanıdığı bir hak, yasa ile iktidar ve anamuhalefet partileri Meclis gruplarından alınamaz.

6– Anayasa'nın 148. maddesinde süresi belirtilerek Cumhurbaşkanına ve TBMM üyelerinin beşte birine tanınan hak, özle birlikte iktidar ve anamuhalefet partileri Meclis Gruplarına da tanınmıştır. Bu yolu kapatmak demokratik gelişimleri Anayasa'ya aykırılıkları giderme girişimlerini önlemek olur. Biçim yönünden denetim süresini geçirenin bundan yararlanması düşünülemez. Çünkü, 148. maddede iktidar ve anamuhalefet partilerine salt biçim yönünden dava hakkı tanınmamıştır. 150. madde ile bu hak, özle birlikte verilmiştir. Cumhurbaşkanı ile TBMM'nin beşte biri sayısındaki üyesine ise KHK'lerle TBMM İçtüzüğü için 148. maddede verilmeyen hak, ilgili 150. maddede özle birlikte verilmiştir. Yani 148. maddede Cumhurbaşkanı ile TBMM üyelerine verilmeyen KHK ve İçtüzük için başvuru 150. maddeyle, aynı biçimde iktidar ve anamuhalefet partisine 148. maddede verilmeyen yasa için başvuru da yine 150. maddeyle verilmiştir. Başka bir anlatımla 150. madde, 148. maddenin yalnız biçim nedeniyle tanıdığı denetim isteme hakkını, her yetkili için ve her düzenleme bakımından öngörerek birleştirilmiş, deneyi kurmuştur. Bu bir genişletme değil, amaca uygun yapının doğal sonucudur. Kuruluş Yasası'nın 22. maddesi "şekil ve esas"ın kapsamından "yasa"yı çıkarmış, yasayı yalnız öz yönünde denetim ayrımına almıştır. Oysa Anayasa'nın 150. maddesinin ilk tümcesi "Kanunların ..." sözcüğüyle başlayarak "şekil ve esas bakımından" sözcükleriyle denetimi düzenleyip tamamlamaktadır. Yasa'nın "kanun" adını "şekil ve esas" yönünden denetim dışında tutması açık bir yanlışlık ya da yanılgıdır.

7. Tersine bir anlayış geçerli olsa idi 150. maddenin 148. maddeden önce yazılması, iptal kurumunun genelde düzenlenmesinden sonra ayrık durumun düzenlenmesi gerekirdi. Ya da 150. madde yalnızca öz yönünden denetimi düzenlerdi. Kaldıki KHK ile TBMM İçtüzüğü için biçim ve öz yönünden başvuru süresini bir tutmak da, Yasa'nın 22. maddesinde olduğu gibi, gerekmezdi. Anayasa'nın 151. maddesi de böyle bir ayrım yapmamış, yasayı, KHK.yi ve TBMM İçtüzüğünü birarada saymıştır.

8. Yasa yeğlenirse, "Cumhurbaşkanı ya da beşte bir milletvekili on günlük süreyi kaçırınca bir daha biçim yönünü ileri süremesinler" diye, siyasal parti gruplarından biçim yönünde davacı olmak hakkı yasa ile alınmış olmaktadır. Tanınmış bir hakkı süreyi kaçırana yeniden kullanma olanağı vererek tanımak hatâ ise (ki burda 148 deki davacılar nedeniyle yasa sözcüğü kaldırılıyor), tanınmamış bir hakkı (148. maddede KHK. ve içtüzük için hak yok) başka nedenlerle 148. maddedeki davacılara 150 de tanımak da hatâ olur. Anayasa'nın hatâ yaptığı söylenemez. Bu nedenle 150. madde tekrar sayılmaz. Çünkü 150. maddeye 148 de olmayan yeni iki davacı grup katılmıştır.

150. madde "şekil ve esas" demiştir. "Hem şekil, hem esas" dememiştir. Bundan "Esasla birlikte şekil" anlaşılmak gerekir. Çünkü, biçim bağımsız olarak ayrı davacılar, ayrı süre koşulu ve ayrı metin (yalnızca Anayasa değişikliğiyle yasa) için ayrı maddede (148) düzenlenmiştir. Özel koşullara bağlıdır, davacıları da sınırlıdır. Kaldıki, "hem şekil, hem esas" ayrı ayrı anlaşılsa, o zaman özü dava etmeyip istediğini seçer, yalnız biçimi altmış gün içinde dava edebilir. Amaç bu değil, özü dava nedeni yapmaktır. Biçim, yalnızca altmış gün içinde dava edilebilseydi ayrı bir maddede düzenlenmezdi. 148. maddede öz düzenlenmiş olsaydı, 150. maddede biçimle birlikte özün dava edilebilirliği düşünülürdü. Demekki, öz dava edilirken özle birlikte olmak koşuluyla biçim de dava edilebilecektir. Sakıncası yoktur. Tekrar da olmaz. Çünkü, davacıları değişik ve fazladır. Bu yeni iki gruba da biçim yönünü dava etmek hakkı, koşulu olarak (özle birlikte) tanınmıştır. Böyle olmasa idi, KHK ve İçtüzük için tanınan hak yasa için engellenir, "yasa" sözcüğü Anayasa'da olmazdı. KHK. ve İçtüzük için özle birlikte biçimin de dava edilebilirliği, bu yöntem kabul edilince yasa için önlenmesinin anlamı da yoktur. Anayasa hakları genişletir, daraltmaz. Anayasa'ya, "Cumhurbaşkanı ve beşte bir sayıda milletvekili yasa için öz yönünden dava açarken, önce biçim yönünden dava açmamışsa bir daha biçimi öne süremez" demek fazla olurdu. Bunlar için önlenirken parti gruplarını haktan yoksun kılmak, hukuksal düzenlemeye de uygun düşmemektedir.

2949 no.lu Yasa'nın "yasa" sözcüğü Anayasa'nın 150. maddesinde yokmuş gibi düzenleme yapması bu sonucu getirmektedir.

9. Biçim çok belirgin koşulları matematiksel açıklıkta olduğundan 10 günlük kısa sürede Cumhurbaşkanı da dava açabilir, beşte bir imza da kısa bir çalışma için toplanabilir. Yani çalışma daha az zaman, imza işi biraz daha fazla zaman alabilir. İkisi için 10 gün yeterli görülmüştür. Biçimin incelenmesi de ivedi olacaktır. İvedi incelenebilir olduğundan. Öz, daha karışık ve ağırdır. Bunun için altmış gün verilmiştir. Ama, Anayasa değişikliğinde dava hakkı daha üstün tutulan güçlere tanınmıştır. Özü dava edilemediğinden biçimi için iki davacıya hak verilmiştir. 150. maddede özün davacıları genişletilerek Anayasa değişikliğine yalnız biçim için iptal hakkı verdiğinden bu maddeye alınmamıştır. Ayrıca ,önce biçim için dava hakkı verilmeyen iki yeni düzenleme buraya konulmuştur (KHK. ve İçtüzük). Bu seçim, Anayasakoyucunun istencidir. Anayasa maddesi "Kanun" sözcüğüyle başladığına, KHK ve İçtüzük için kabul edildiğine göre, özle birlikte biçim yönünden de yasalar için dava hakkı bulunduğunu kabul etmek Anayasa'nın hem ruhuna hem de amaca uygun düşecektir. Böylece

"tekrar, yanlış, fazla" yakıştırmasından da Anayasa kurtarılacaktır. Nasıl 148. maddede KHK ile İçtüzük olmadığından 150. madde ile Cumhurbaşkanına ve beşte bir milletvekiline bunlar için hak tanınmışsa, 148. maddeye alınmayan parti grupları 150. maddeye alınarak bunlara da yasa için biçim yönünden dava hakkı verilmiştir.

Öz yönünden dava açanın daha az önemli olan biçim yönüne değinmesinin sakıncası yoktur. Kimi durumlarda iki aykırılık nedeni içiçedir, birbirine bağlıdır ve ayrılması da güçtür. Öz yönünden iptal isteminde bulunurken biçim yönünü ileri sürmenin gereksizliği de savunulamaz. Daha ağır ve kapsamlı bir istemde bulunanın daha az ve dar bir istekte bulunması hakkına karşı çıkılamaz. Olayda süresi içinde öz yönünden denetim isteyen anamuhalefet partisi, bununla birlikte biçim yönünden de denetim isteyebilir. Anamuhalefet partisi yasaların biçim yönünden denetimini isteyeleceği gibi, öz yönünden denetimle birlikte ve aynı sürede bu nedenle başvurabilir. Anayasa'da bu istemi engelleyen bir kural bulunmamakta, tersine bu hakkı doğrulayan açıklık yer almaktadır. Belirginlik karşısında Kuruluş Yasası'na dayanılamaz.

Açıkladığımız nedenlerle, kararın B/1 maddesindeki çoğunluk görüşüne katılamıyoruz.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER
Üye Yavuz NAZAROĞLU	Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/27

Karar Sayısı : 1991/50

A. İçtüzük:

1– Anayasa'nın 148. maddesinde, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri sayılmıştır. Buna göre; Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün şekil ve esas bakımından Anayasaya uygunluğunu denetler.

Anayasa'nın 95. maddesi, TBMM'in çalışmalarını kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürürüteceğini öngörmüştür.

Anayasa'nın 148. maddesi, TBMM İçtüzüğünü yasal bir düzenleme olarak kanunlar gibi Anayasal denetime tabî tutmuştur. Denetime tâbi

tutulan, TBMM de kanunlar gibi kabul edilen ve başkaca hiçbir işleme tâbi olmaksızın yayınlanıp yürürlüğe giren içtüzük metinleridir. Anayasa Mahkemesi'nin süregelen yorumları ile içtüzük hükmü mahiyetinde olan ve TBMM komisyon, Kurul ve Genel Kurulunca kabul edilen değişik şekil ve isimler altındaki metinler de içtüzük sayılmakta ve içtüzük gibi Anayasa Mahkemesi'nce Anayasa'ya uygunluk denetimine tâbi tutulmaktadır.

Bir kuruluş olarak TBMM'nin kendi iç yönetimi ile ilgili içtüzük uygulamaları, hukuksal niteliği bakımından idaridir. TBMM nin yasama erki ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar ise siyasîdir. Bu yüzden de komisyonlar ve genel kurulda yapılan içtüzük uygulamalarının yaptırımı genelde siyasîdir. Kanunların ve içtüzük metinlerinin yasalaşması yöntemi ile ilgili olarak sınırlı bir hukuksal denetim yolu mevcuttur. Bu da şekil yönünden Anayasa Mahkemesi'nce yapılan Anayasa'ya uygunluk denetimidir. Bu denetim TBMM'nin öz iradesinin yasalara yansımasını sağlama yönünden yapılan sınırlı bir denetim yoludur.

Mahkememiz, kararında, Hükümetçe ve komisyonca verilmesi gerekli bir önergenin bir parti grubunca verilerek görüşmelerin öne alınması suretiyle yapılan hatalı uygulamayı içtüzük değişikliği olarak kabul etmiştir.

İçtüzüğün uygulanmasında kurallara aykırılık varsa bunun çözümü siyasîdir ve TBMM içindedir. Oturum yöneten başkanvekilinin usul tartışmaları sebebiyle açıkladığı gibi uygulamanın hatalı bulunması halinde konunun Danışma Kuruluna götürülerek düzenleme tartışması (içtüzük tartışması) haline getirilebilmesi mümkündür. Yoksa içtüzüğe aykırı bir uygulamanın, herhangi bir içtüzük düzenlemesiymiş gibi Anayasa Mahkemesi'ne getirilebilmesi mümkün değildir.

İçtüzük uygulamalarındaki içtüzük kurallarına aykırılık ancak Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrası ile sınırlı konularda yapılabilir.

İçtüzük hükümlerinin yanlış yorumlanması ve uygulanması içtüzük değişikliği ve yeni içtüzük kuralı konulması şeklinde değerlendirilemez.

İçtüzük uygulamalarının Anayasa Mahkemesi'nce denetimi, Anayasal denetim yetkisi dışında kalan bir alanın denetimi anlamına gelir.

2- Anayasa'da, Anayasa'ya uygunluk denetiminde başvurulan "itiraz" ve "dava" biçiminde olması öngörülmüştür. Bu yüzden Anayasa Mahkemesi'ne açılan iptal davalarında, dava ile ilgili genel kabul gören anlayış ve yorumları benimsemek gerekir. "Dava", istemle sınırlıdır. Bu sınırın mahkemece genişletilmesi düşünülemez. Dava dilekçesinin, davanın "özet" bölümü ile "sonuç" bölümünde davanın açık olarak yetki kanununa

karşı açıldığı anlaşılmaktadır. Gerekçe bölümündeki açıklamaları istem kabul etmek mümkün değildir.

Bu nedenlerle içtüzük değişikliği yapıldığı ve bunun aleyhine de dava açıldığı yolundaki karara karşıyım.

B. Yetki Yasası:

1- Anayasa'nın 87. maddesi TBMM'nce belli konularla sınırlı olmak üzere Bakanlar Kuruluna, KHK çıkarmak yetkisinin verilebileceğini öngörmüştür. Anayasa'nın 91. maddesi ise KHK çıkarma yetkisinin sınırlarını ve kullanım şeklini belirlemiştir.

KHK ile ilgili olarak Bakanlar Kuruluna verilecek görev ve Bakanlar Kurulunca kullanılacak yetkinin esasları ve sınırları Anayasa maddelerinde gösterilmiştir. Konunun temellerini ve sınırlamalarını Anayasa maddelerinde aramak gerekir.

Mahkememizin yetki kanunları ile ilgili iki iptal kararında getirilen "önemli, zorunlu ve ivedi olma" ölçütleri Anayasa'da mevcut değildir. Anayasa'da yer almayan yeni yeni ölçütlerin Anayasa Mahkemesi kararları ile getirilmesi Anayasa Mahkemesi'nin yetkisi dışındadır.

2- Aynı konuda çıkarılan ve sürekli uzatılan yetki kanunları, Mahkememizi daha önceki kararlarında belirtildiği gibi TBMM yetkilerinin yürütme organına devri niteliğindedir. İptal kararlarının gerekçesinin bu bölümüne katılmakla beraber dava konusu 3755 sayılı Yetki Kanunu için böyle bir gerekçe ileri sürülemez; Zira 3755 sayılı Kanun iptal kararlarının gerekçelerine uygun olarak hazırlanmış aynı konuyu düzenleyen fakat kapsamı ve sınırları farklı olan bir kanundur.

3- Anayasa'nın 153. maddesinde, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Bu hükmün yasama organı yönünden anlamı, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararları üzerine aynı konunun TBMM'nce yeniden yasalaştırılması sırasında yasama organının kararın gerekçesi ile hüküm fıkrasına uygun bir düzenleme yapma zorunluluğudur. Yasama organının buna aykırı davranışı Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ve Anayasa kurallarının üstünlüğü ilkesine aykırıdır.

3755 sayılı Yetki Kanunu şüphesiz iptal edilen yetki kanunlarıyla düzenlenen "personel" ve "idarî yetki" alanlarını düzenlemektedir. Ancak, yeni düzenlemenin kapsam ve boyutları iptal edilen yasalardan farklıdır. 3755 sayılı Yetki Kanunu daha önce verilen iptal kararları gözönünde tu-

tularak düzenlenmiştir. Kanun hükmünde kararname çıkarılması için yetki verilen konuların kapsamı daratılmış, sınırı daha açık bir şekilde belirlenmiş ve verilen yetkinin süresi de kısaltılmıştır.

Bu nedenlerle dava konusu yetki kanunu ile Anayasa'nın 153. maddesine aykırı hareket edilmemiştir.

4- Yetki kanunlarının Anayasaya uygunluk denetimi diğer yasaların denetimine göre daha biçimsel bir denetimdir. Genelde bu denetim, yetkinin Anayasal sınırlar ve ölçüler içinde verilip verilmediği yönünden yapılmaktadır. Bu denetimin biçimsel yönden yapılan bütün denetimler gibi öze etkisi ile sınırlı bir anlayış içinde yapılması gerekir. Zira önemli olan yetki kanununa göre çıkarılan KHK'lerin Anayasaya uygunluğudur. Bu konuda ise geniş denetim imkanı mevcuttur.

Yetki kanununun denetimi, maksadı aşan bir duyarlıkta yapılmıştır. Aşırı bir biçimsel denetime Anayasal gerek ve ihtiyaç yoktur.

Yukarıda açıklanan nedenlerle iptal kararına karşıyım.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/27

Karar Sayısı : 1991/50

Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde müessiriyeti artırmak, kamu görevlilerine yeterli ve adil bir ücret seviyesi saptayarak malî ve sosyal haklarında hizmetin özellik ve gereklerine uygun iyileşmeler yapmak ve kamu kurum ve kuruluşlarına kuruluş ve teşkilatlanmalarında gerekli düzenlemelere gitmek üzere hükûmete kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veren 3268 ve 3347 sayılı Kanunlarda değişiklik yapılması hakkındaki 12.10.1988 günlü, 3479 sayılı Kanun'un 1. ve 2. maddelerinin iptali için Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) Meclis Grubunca açılan dava sonunda, Anayasa Mahkemesi'nce anılan Yasa'nın bu iki maddesi Anayasa'ya aykırı bulunarak 1.2.1990 günlü, Esas: 1988/64, Karar: 1990/2 sayılı kararla iptal edilmiştir.

Yine 20.10.1988 günlü, 3481 sayılı "İdarî Usul ve İşlemelerin Yeniden Düzenlenmeleri ile İlgili Yetki Kanunu" yukarıda sözü edilen Anamuhalefet Partisi Meclis Grubunca açılan iptal davası üzerine denetlenmiş ve Anayasa'ya aykırı bulunarak 6.2.1990 günlü, Esas: 1988/62, Karar: 1990/3 sayılı kararla iptal edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce yeniden aynı amaç doğrultusunda kabul edilen 3755 sayılı Kanuna ilişkin olarak dava dilekçesinde; bu Yetki Yasasının önceki Yetki Yasalarıyla aynı olduğu, yasama organının Anayasa'ya aykırılığı saptanmış hükümlerin yeniden yasalaştığı, bu suretle Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarını geçersiz kıldığı ve ortadan kaldırdığı ileri sürülerek 3755 sayılı Yasa'nın öncelikle bu bakımdan ve Anayasa'nın Başlangıç bölümü ile 2., 7., 8., 11., 87., 88., 91., 113., 125. ve 153. maddelerine aykırı düşmesi nedeniyle iptali istenmiştir.

Mahkemece, Anayasa'nın 153. maddesine aykırılık sorununun, ön sorun niteliği taşıdığı kabul edilerek, öncelikle bu husus üzerinde durulmuş ve dava konusu Yetki Yasası'nın, Anayasa'nın 153. maddesi son fıkrasındaki kuralla bağdaşmadığı sonucuna varılarak, bu nedenle iptaline karar verilmiştir.

İleri sürülen iddiaların yerinde olup olmadığını saptayabilmek için evvelce iptal edilen 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasaları ile bu defa iptali istenen, 3755 sayılı Yetki Yasası'nın birbirinin aynı veya benzeri olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Zira, Anayasa Mahkemesi'nin 20.4. 1971 günlü, Esas: 1970/31, Karar: 1971/44 sayılı kararında da vurgulandığı üzere Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı nedeniyle Yasama Meclisinin bu kararlara aykırı işlem yaparak yasa çıkarmış olmalarının söz konusu edilebilmesi için Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği yasa ile sonradan kabul edilen yasanın içeriği bakımından aynı nitelikte bulunması zorunludur. Böyle bir durum gerçekleşmedikçe Anayasa'nın 153. maddesine aykırılık gerekçeleriyle iptal kararı verilmesi düşünülemez.

İptal edilen önceki sözü edilen yasalar ile dava konusu 3755 sayılı Yasa nın düzenledikleri konular bakımından özdeş oldukları sonucuna varılabilmek için, öncelikle "Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme" müessesesinin mahiyet ve niteliğinin gözönünde tutularak, işbu yasaların kapsam, ilke ve Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiler yönünden incelenmesi gerekir.

Gerek değişik 1961, gerek 1982 Anayasalarına göre KHK çıkarma yetkisi Bakanlar Kurulu'nundur. Yürütme Organının başka herhangi bir unsuru KHK çıkaramaz ve Yetki Kanunuyla kendisine böyle bir yetki verilemez. Bakanlar Kurulu'nun KHK çıkarma yetkisi "Sıkıyönetim ve olağanüstü hal KHK'leri" istisna edilirse doğrudan doğruya Anayasa'dan değil, Bakanlar Kurulu'na bu yetkiyi veren Yetki Kanunundan doğar. Önceden bir Yetki Kanunuyla yetkilendirilmedikçe, Bakanlar Kurulu kendiliğinden KHK çıkaramaz.

Anayasa'nın KHK'lerle ilgili hükümleri arasında yer alan 87. maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri; ... Bakanlar Kuruluna belli konularda, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; ..." biçiminde belirtilmiş, 91. maddesinde de "Türkiye Büyük Millet Meclisi ,Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir." hükmüne yer verilmiştir.

Sözü edilen kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme ile ilgili Anayasa'nın 87. ve 91. maddelerindeki hükümler birlikte incelendiğinde; Anayasa Koyucunun Anayasa'nın 91. maddesinde yer alan koşullar ile KHK'nin sınırlarını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Anayasa'ya göre, KHK, yetki kanununun koyduğu amaç, ilke, kapsam ve süre ile sınırlı olarak çıkarılabilecektir. Yetki Kanunu, çıkarılacak KHK'lerin sınırlarını oluşturmak bakımından bir çerçeve kanunu niteliğindedir. Anayasa'nın 91. maddesinde "yetki yasasında çıkarılacak kararnamenin amacının, kapsamının, ilkelerinin, kullanma süresinin ve bu süre içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağının gösterileceği" belirtildiğine göre, KHK'ler belli bir amaç, ilke, kapsam ve süre ile sınırlı olmak zorundadır. Anayasa'da öngörülen ve yukarıda açıklanan konu ile ilgili bu sınırlamalar dışında ek koşullar aranmamalıdır.

Daha önce Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasaları ile dava konusu 3755 sayılı Yetki Yasası amaç bakımından özdeş oldukları halde, kapsam, ilke, kullanma süresi ve netice itibariyle Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiler bakımından önemli farklılıklar içermektedirler.

Şöyleki:

1- 3479 sayılı Yetki Yasası ile 3268 sayılı Yasa'nın 2. maddesinin (A) fıkrasının (K) bendine 78 sayılı Kanun Hükmünde Kararname dahil edilmekte, (B) fıkrasının (a) bendine ise "Yeni Bakanlık" kurulması ilavesi yapılmaktadır. İşbu düzenleme ile genelde, 3268 sayılı Yetki Yasası'na bazı yeni ilaveler yapılması suretiyle kapsamı genişletilip, yetki süresi uzatılmaktadır.

3481 sayılı Yasa'nın Bakanlar Kurulu'na verilen yetkinin hangi amaç için ne kapsamda olduğunu gösteren 1. ve 2. maddelerinde yetkinin "Kamu hizmetlerinin süratli, düzenli, etkin, verimli ve ekonomik yürüyebilmesi için, kişilerin kamu kurum ve kuruluşlarıyla, kamu kurum ve kuruluşlarının da birbirleriyle olan ilişkilerini kolaylaştırmak maksadıyla bu konuları düzenleyen idarî usul ve işlemlerin yeniden düzenlenmesi için ihtiyaca cevap vermeyen kanunların veya bazı hükümlerinin kaldırılmasını veya değiştirilmesini kapsayacağı" belirtilmektedir.

2- 3268, 3347, 3479 ve 3481 sayılı Yetki Kanunlarında, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelin malî ve sosyal haklarında düzenleme yapılmasına ilişkin olarak Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiler, 3755 sayılı Yetki Kanunu'nun 2. maddesi (a) fıkrasında "... kuruluşlarda çalışanların malî ve sosyal haklarını düzenleyen kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin münhasıran özlük haklarına ilişkin hükümleriyle özel kanunlarında veya teşkilat kanunlarında mevcut malî ve sosyal haklara dair olan hükümleri" koşullarına bağlanmıştır. İşbu fıkraya göre, Bakanlar Kurulu sözü edilen personelin malî ve sosyal haklarına ilişkin düzenleme yaparken, bu koşulların varlığını arayacaktır.

3755 sayılı Yasa nın 2. maddesi (b) fıkrasında da iptal edilen yetki yasalarında Bakanlar Kuruluna kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkilerini düzenleme konusunda verilen yetki kapsamı, getirilen yeni koşullarla değiştirilmekte ve bazı kısıtlamalara gidilmektedir.

Dava konusu Yetki Yasası'nın ilkeler bölümünü düzenleyen 3. maddesi (d), (e) ve (f) fıkralarında iptal edilen yetki yasalarında bulunmayan "Bu Kanunun 2 nci maddesinin (b) bendinde yazılı yetkiler kullanılırken sadece mer'i mevzuatta mevcut yetkilerin yeniden dağıtımı, toplanması veya kaldırılması esastır.", "Bu yetki Kanunu ile ancak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun veya kanun hükmünde kararnameler ile bunların ilgili maddelerinde düzenleme yapılabilir.", "Bu Yetki Kanununun uygulanmasında biri diğerinden ilişkisiz konular aynı kanun hükmünde kararname metninde yer alamaz." biçimindeki kurallar ile Bakanlar Kuruluna verilen yetkinin kullanılması sınırları daraltılmıştır. Ayrıca iptal edilen her iki Kanun Hükmünde Kararnamede kullanma süreleri üç sene gibi uzun bir süre olarak belirlendiği halde, dava konusu işbu kararnamede ise kullanma süresi, iptal gerekçeleri arasında yer alan kullanma süresinin fazlalığı gözönünde tutularak on ay gibi kısa bir süre olarak gösterilmiştir.

Görüldüğü gibi 3755 sayılı Kanun konuyu, iptal edilen 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasalarından farklı biçimde düzenlemiştir. Bu durumda Yasa-

ma Organının Anayasa Mahkemesi iptal kararlarına aykırı davrandığından söz edilemez. Aksine bir görüşün kabulü halinde ise; 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasaları Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği için, işbu iki yetki yasalarından içeriği bakımından farklı ve aynı nitelikte bulunmayan "Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan memurlarla diğer kamu görevlilerinin idarî, malî ve sosyal haklarına" ve ayrıca "Kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanmalarına" ilişkin olarak Yasama Meclisince yeni bir yetki yasası çıkarılamayacaktır.

Bu durumda da, Anayasa'nın 91. maddesi birinci fıkrası ile getirilen ve Yetki Yasalarını konu yönünden sınırlayan koşullar dışında, bir yetki yasasının Anayasa Mahkemesi'nce herhangi bir nedenle iptal edilmesi halinde, amaç bakımından özdeş olan fakat kapsam ve Bakanlar Kuruluna tanınan yetkiler bakımından önemli farklılıklar içeren yeni bir yetki yasasının Yasama Meclisince çıkarılamayacağına dair Anayasa'nın sözü edilen maddesinde mevcut olmayan KHK için ek sınırlama koşulu getirilmiş olacaktır.

Çoğunluğun 12/12/1991 günlü, 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Malî ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu'nun Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğuna ilişkin görüşüne yukarıda açıklanan nedenlerle katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/27

Karar Sayısı : 1991/50

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 26. maddesinde, "Kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde veya hükümlerinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle açılacak iptal davası 20 nci maddenin (2) numaralı bendinde yazılı sisyasî parti gruplarının genel kurullarının, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile alacakları karar üzerine, grup başkanları veya vekilleri tarafından açılır." denilmekte; 27. maddesi ikinci fıkrasında ise "Dava, ... siyasî parti grupları taradan açılmakta ise grup genel kurulu kararının tasdikli örnekleri ile dava dilekçesinde imzası olanların grup başkanı veya vekili olduklarını belirle-

yen onaylı belge örneklerini dava dilekçesi ile birlikte Genel Sekreterliğe verilmeleri zorunludur." denilmektedir.

9.7.1991 günlü dava dilekçesinde, 3755 sayılı Yasa'nın TBMM Genel Kurulu'nda ivedilikle görüşülmesiyle ilgili önergenin kabulüne ilişkin 6.6.1991 günlü İçtüzük değişikliği niteliğinde olduğu ileri sürülen TBMM kararı ile 3755 sayılı Yetki Yasası'nın Anayasa'ya aykırılıkları nedeniyle iptalleri istenilmekte ve böylece başvuru iki davayı içermektedir.

5.7.1991 günlü SHP Grup Genel Kurulu'nun 43. birleşiminde alınan karar yalnızca 3755 sayılı Yasa hakkında Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmasına ve bu konuda Genel Başkan'a yetki verilmesine ilişkindir. Nitekim SHP Genel Başkanı da Grup Genel Kruulu'nun bu kararına uygun olarak yalnızca 3755 sayılı Yasa'nın iptali konusunda Anayasa Mahkemesi'ne dava açmak üzere Grup Başkanvekili'ni görevli ve yetkili kılmıştır. Oysa, yukarıda sözü edilen 26. madde hükmü gereğince TBMM İçtüzüğü'nün iptali istemiyle dava açılabilmesi için Parti Grup Genel Kurulu'nun kararı zorunludur. Şu durumda, 6.6.1991 günlü, TBMM kararının iptali için Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmasına ilişkin SHP Grup Genel Kurulu'nun bir kararı bulunmamaktadır. Bu nedenle 6.6.1991 günlü, TBMM kararının iptaline ilişkin davanın yetkisizlik nedeniyle reddine karar verilmesi gerekir. Bu gerekçelerle çoğunluğun görüşüne katılmıyorum.

Üye
Ahmet N. SEZER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 27

Karar Sayısı : 1991 / 50

1– 6.6.1991 günlü, 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Malî ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu"nun tasarı evresinde Bütçe Komisyonu tarafından gönderilmesi üzerine, Anavatan Partisi TBMM Grubu Önergesi benimsenerek, dağıtımından başlayarak kırksekiz saat geçmeden aynı gün gündeme alınıp görüşülmesine olanak veren 6.6.1991 günlü TBMM Kararının eylemli bir İçtüzük değişikliği niteliğinde olduğu biçimindeki çoğunluk görüşüne aşağıdaki gerekçelerle katılmıyorum:

İçtüzüğün 53. maddesine göre Genel Kurula sevk edilen bir komisyon raporu veya herhangi bir metin, aksine karar alınmadıkça dağıtımı tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmedikçe görüşülemez. Bu süre geçmeden gün-

deme alınması, gündemdeki kanun tasarı ve teklifleri ile, komisyonlardan gelen diğer işlerden birine öncelik verilerek bu kısmın ilk sırasına geçirilmesi, Hükûmet veya esas komisyon tarafından gerekçeli olarak Genel Kuruldan istenebilir. Genel Kurul işaret oyuyla karar verir.

Olayda tasarının kırksekiz saat geçmeden gündeme alınarak görüşülmesi teklifi Anavatan Partisi TBMM Grubunun önerisi, üzerine gerçekleşmiştir. İçtüzüğün 53. maddesine ayrkırı olan bu işlemin, salt Anayasa'nın 148. maddesi gereği, İçtüzüğün Anayasa'ya aykırılığı denetimini gerçekleştirmek için bir içtüzük değişikliği olarak kabul edilmesini mümkün göremiyorum. Zirâ Millet Meclisi İçtüzüğü'nün değiştirilmesi yöntemi, 157 ve sonraki maddelerde gösterilmiştir. Değişiklik teklifleri milletvekillerince (f. 1) veya Anayasa Komisyonunun İçtüzükte öngördüğü boşluk ve aksaklıkların giderilmeleri için önerilerini rapor halinde Meclis Başkanlığına vermesi ve görüşlerin Başkanlık Divanınca benimsenmesi ve Meclis Başkanının İçtüzükte gerekli değişiklik tekliflerinin yapılması için Genel Kurulu uyarması üzerine yine milletvekillerinin verecekleri tekliflerle gerçekleştirilir. (f. 2) Teklifler Millet Meclisince kabul edilirse Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Olayda bu prosedür işletilmemiştir. Şu halde kurallarına uygun bir tüzük değişikliği söz konusu değildir.

İçtüzüğe aykırı olan bu uygulamanın, teamüllere uygun olduğu savı da geçerli olamaz. Önce, teamülî hukukun (örf ve âdet hukukunun) oluşabilmesi için, ilgililerin tutumlarının belli bir olay karşısında sürekli olarak aynı biçimde tekrarlanmış olması; ayrıca, sürekli hale gelen bu tekrarın artık gelenek haline geldiğine ve uyulması gerektiğine inanılması lâzımdır. Olayda bu durum açıkça bilinmediği gibi; böyle olduğu anlaşılsa bile, parlamento hukuku kurallarını ayrıntılı biçimde düzenleyen bir Anayasa ve İçtüzük hükümleri varken teamülün İçtüzük hükmünü değiştirdiğini ve hattâ yeni bir İçtüzük hükmünü oluşturduğunu kabûl etmek ve bu hükmü anayasal denetimin bir ölçüsü olarak almak mümkün değildir (Bkz. Teziç, E. Türk Parlamento Hukukunun Kaynakları ve İlgili Anayasa Mahkemesi Kararları, 1980, İstanbul, s. 72–73; Eroğul, C. Anayasayı Değiştirme Sorunu, SBF Yayını, 1974, s. 13; Aksi Fikir, Özbudun, E. Türk Anayasa Hukuku, 1990, s. 196). Olayda Millet Meclisi İçtüzüğü'ne aykırı olarak alınmış bir TBMM kararı söz konusudur. Bu tür kararlar ise Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışındadır (Anayasa'nın 85. maddesi hariç). Ancak, denetim dışı kalan bu tür kararlarla İçtüzük hükümlerinin devamlı saptırılması olasılığı da doğabileceğinden, sorunun, bir Anayasa boşluğu olarak nitelendirilip, Anayasa Mahkemesi'ne, usulsüz olarak verilen ve İçtüzüğe aykırılık oluşturan eylemli kararların da denetlenmesi yetkisi veren Anayasa değişikliği getirilmesi yerinde olacaktır.

2– Kararı bir İçtüzük değişikliği olarak kabûle imkân olmadığına göre, bu konuda açılmış bir iptal davası da söz konusu olamaz.

3– Sosyaldemokrat Halkçı Parti TBMM Grup Başkanvekili'ne verilen dava açma yetkisi, TBMM Kararı'nı kapsamamaktadır. Zira ortada bir İçtüzük değişikliği yoktur. İçtüzüğe aykırı olarak verilmiş bir TBMM Kararı vardır. Bu tür kararların Anayasa Mahkemesi'nce denetlenmesini öngören anayasal hükümler getirilmedikçe, kararın Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle dava açma yetkisinin söz konusu olmaması gerekir.

4– Söz konusu TBMM Kararı gerek biçim, gerekse öz yönünden Anayasa'ya aykırıdır. Zira, Anayasa'nın 95. maddesi, TBMM çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür, demekte ve 88. maddenin ikinci fıkrası da, kanun tasarı ve tekliflerinin TBMM'de görüşülme usûl ve esaslarının İçtüzükle düzenleneceğini hükme bağlamaktadır. Şu halde, halde, Anayasa'nın buyruğuna göre hazırlanmış Meclis İçtüzüğü'nde belirlenen usul ve esaslara göre yürütülmemiş bir yasama tasarrufu Anayasa'nın 88. maddesinin ikinci fıkrasına ve 95. maddeye aykırı olur. Ancak, bu aykırılığın Anayasa Mahkemesi'nce bir iptal sebebi yapılması yukarıda da belirttiğim gibi, Anayasa Mahkemesi'ne bu konuda da yetki veren Anayasa değişikliği ile mümkündür. Aksi halde, TBMM Kararı'nın İçtüzüğü değiştirip değiştirmediği ve bu kararın tüzük değişikliği olarak kabulü halinde Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tâbi olup olmayacağı konularında Anayasa Mahkemesi de sınırsız bir takdir hakkı kullanımına mecbur bırakılmaktadır.

Üye
Erol CANSEL

AYRIK GEREKÇE

Esas Sayısı : 1991 / 27

Karar Sayısı : 1991 / 50

Kararın IV, C, 2, b bendinde, KHK'nin ancak ivedi, zorunlu ve önemli durumlarda çıkarılabileceği biçimindeki çoğunluk görüşüne katılmıyorum. Bu konudaki görüşümü R.G.'nin 21 Nisan 1990 tarih, 20499 sayısında yayımlanmış olan Anayasa Mahkemesi'nin E: 1988 / 64, K: 1990 / 2 sayılı kararındaki karşıoy yazımda belirttiğim için (s. 38 vd.), bu yazıma yollama yapmakla yetiniyorum.

Üye
Erol CANSEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 27

Karar Sayısı : 1991 / 50

1- 9.7.1991 günlü dava dilekçesinde, 3755 sayılı Yasa'nın TBMM Genel Kurulu'nda ivedilikle görüşülmesiyle ilgili önergenin kabulüne ilişkin 6.6.1991 günlü İçtüzük değişikliği niteliğindeki TBMM Kararı ile ilgili A. Necdet SEZER'in karşıoyuna katılıyorum.

2- Çoğunluk gerekçesinde; Anayasa Mahkemesi'nin daha önce 3479 ve 3481 sayılı Yetki Yasalarının iptal gerekçesinde belirttiği anayasal aykırılıklar dava konusu 3755 sayılı Yetki Yasası'nın iptal gerekçesi olarak da tekrarlanmış olduğundan bu konudaki aski görüşüm aşağıdadır.

Mahkememiz yukarıda belirtilen Yetki Yasalarını iptal ederken KHK çıkarma yetkisinin ancak;

Zorunlu, önemli ve ivedi durumlarda kullanılması gereken bir yetki olduğunu

— TBMM'nin Bakanlar Kurulu'na verdiği bu yetkinin "yaygınlaştırılması" veya "sürekli" hale getirilmesinin, Anayasa'nın 7. maddesinde belirtilen "Yasama Yetkisinin" devri anlamına geldiğini bunun da Anayasa'ya aykırılık oluşturduğunu belirtmiştir.

TBMM'nin Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi vermesi çeşitli ihtiyaçlardan doğmuştur. Ekonomik ve sosyal yapıdaki hızlı değişikliklere karşı etkili ve süratli kararlar almak, kanun tasarı ve teklifleri görüşülürken Parlamento'da gereksiz ilave çıkarmaları önlemek suretiyle Yürütme Organı'nın ihtiyaç duyduğu konularda düzenlemeler yapmak, yürütme organını güçlü hale getirmek gibi hedefler Anayasa'daki bu düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.

Anayasa'nın 87. maddesi TBMM'nin Bakanlar Kurulu'na "belli konularda" KHK çıkarma yetkisi verebileceğini belirttikten sonra 91. maddesinde de bu yetkinin kapsamını ve KHK'lerin nasıl çıkarılacağını açıklamıştır. Anayasakoyucu, ülkenin varlığını ve bütünlüğünü ilgilendiren önemli konularda ivedi kararlar alabilmesi için TBMM'nden yetki alınmasına dahi gerek kalmadan 121. ve 122. maddelerde belirtilen olağanüstü ve sıkıyönetim durumlarında KHK çıkarma yetkisini doğrudan Bakanlar Kurulu'na vermiştir. Mahkememizce yukarıda belirtilen iptal gerekçesindeki ölçütleri Anayasakoyucu düşünmüş ivedi önemli ve zorunlu durumları belirten 119., 120., 121. ve 122. maddelerdeki olağanüstü hal ve sıkıyönetim süresince KHK çıkarma yetkisini Bakanlar Kurulu'na vermiştir.

Anayasa'nın 91. maddesinde belirtilen KHK çıkarma yetkisi olağan durumlardaki düzenlemelerle ilgilidir. Bu madde gereğince çıkarılacak KHK'ler ancak bir Yetki Kanunu'na dayanır. Bu Kanuna dayanılarak çıkarılacak KHK'ler için iki şart getirilmiştir.

A. 91. maddenin birinci fıkrasında belirtilen temel haklarla, siyasî ve kişi hakları konusunda KHK çıkarılamaz.

B. Yetki Kanunu'nda çıkarılacak KHK'nin

— Amacı

— Kapsamı

— İlkeleri

— Kullanma Süresi

— Birden çok KHK çıkarılıp çıkarılmayacağı mutlaka belirtilmelidir. Bu şartlar keyfi uygulamalara yol açacak belirsizlikleri ortadan kaldıran bir çerçeve çizmektedir. Eğer yetki kanununda bu şartlar yoksa Anayasa'ya aykırılık oluşturacaktır. Anayasakoyucu bu iki şık'ta sayılan şartlar dışında herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Yorum yapmak suretiyle Anayasakoyucunun arzu etmediği ölçütler getirmek de mümkün değildir.

Anayasa'nın 91. maddesi gereğince çıkarılarak TBMM'ne sevkedilen KHK'lerin burada görüşülmemesi durumunda ne yapılacağı konusunda anayasal bir düzenleme yapılmamıştır. Bu uygulamayı düzenleme TBMM'nin İçtüzüğü'ne bırakılmıştır. Bugüne kadar İçtüzük'te bu konuda gerekli düzenlemenin yapılmamış olması, ivedi önemli-zorunlu gibi ölçütler getirerek, Anayasa Mahkemesi'ni uygulamadaki kötü yönleri düzeltici ve Yasama Organının görevlerine al atma anlamındaki gerekçeler yazmayı haklı kılacak duruma getiremez. Çoğunluk görüşünde belirtilen bu ölçütler Anayasakoyucu'nun arzu etmediği bilinçli olarak getirmek istemediği adeta Anayasa'ya yapılan eklemelerdir.

Yetki Kanunun'da; çıkarılacak KHK'lerin kapsamının ve süresinin belirtileceği Anayasa hükmüdür. Kapsam konusunda getirilmiş tek sınırlama 91. maddenin birinci fıkrasında belirtilen "haklar"la ilgili yasaklamadır. Yani temel, siyasî ve kişi hakları, konusunda KHK çıkarılamaz. Bunun dışında TBMM isterse her konuda Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verebilir. Kapsam konusunda "haklar" dışında hiçbir sınırlama getirilmemişken, ivedi zorunlu - önemli gibi herkese göre değişebilecek çeşitli yorumlar yapılmamasına yol açacak soyut ölçütler getirilmesi KHK çıkarma yolunun kapatılması demektir.

Yasama Organınca; belirtilen kapsam içinde Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verilmesi "Yasama Yetkisi'nin" devri anlamına da gelemez. Yetki Kanunu'nda belirtilen "süre"nin uzunluğunu sebep göstererek böyle bir yetkinin "süreklilik" kazandığı gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Haklar konusunda getirilen sınır dışında Yasakoyucu Yetki Kanununun "kapsamı"nı serbestçe belirleyebileceğine göre, kapsamdaki konuların gerçekleştirilmesi için ihtiyaç duyulan süreninde "kapsama uygun" biçimde verilmesi gerekir. Bu süre uzun da olsa kısa da olsa Yasama Organının yetkilerini mutlak anlamda devrettiği biçimde yorumlanamaz. Yasama Organı bu yetkiyi istediği zaman geri alabileceği gibi buna dayanılarak çıkarılan KHK'leri TBMM'nde kanunlaşma aşamasında değiştirebilir, kaldırabilir veya reddedebilir.

3- Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırılıktan söz edilebilmesi için daha önce iptal edilen yasa kuralları ile dava konusu yasa hükümlerinin aynı ya da benzeri olup olmadığının tesbit edilmesi gerekir. Çünkü Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının bağlayıcılığı bir ölçüde gerekçede belirtilen aykırılıkları Yasakoyucunun ne ölçüde düzeltiğinin denetimi ile sağlanabilir.

Dava konusu Yasa'nın "kapsam" maddesi daha önce iptal edilen Yasa hükmüne göre oldukça daraltılmış, özellikle 3. maddesinin (d), (e) ve (f) fıkralarında sınırlı yetkiler verilmiştir. Önceki yasalara göre daraltılmış ve sınırlandırılmış bu yetkiye uygun olmak üzere "süre" oldukça kısa tutulmuştur. Teknik içerik açısından belirtilen farklılıklar arzeden dava konusu Yasa'nın daha önce iptal edilen Yasa metni ile aynı olduğunu söylemek de mümkün değildr. Yasakoyucu iptal gerekçesinde belirtilen ölçütlere uygun olarak kendi yorum ve takdiri ölçüsünde ivedi-zorunlu ve önemli gördüğü konuları tesbit ederek Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi vermiştir.

Belirtilen bu gerekçelerle çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1991/50
Karar Sayısı : 1991/52
Karar Günü : 24.12.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Sorgun Asliye Hukuk Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 28.8.1991 günlü, 3761 sayılı "1005 Sayılı İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 1. maddesinin son fıkrasının Anayasa'nın 10., 11., 48., 49., 55., 61. ve 70. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY:

3761 sayılı Yasa'nın 7.9.1991 günlü, 20984 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmesi üzerine Asliye Hukuk Mahkemesi'nde açtığı davada; 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılıp 1.11.1974 yılında terhis edildikten sonra Sorgun Belediyesi'nde kadrolu olarak çalışan müvekkiline bağlanacak şeref aylığının tesbiti ve tahsilini isteyen davacı vekilinin ileri sürdüğü Anayasa'ya aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varan yerel mahkeme, sözü edilen Yasa'nın 1. maddesinin son fıkrasının iptali istemiyle 6.12.1991 gününde Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin iptal istemli, Esas: 1991/655 sayılı kararının gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"Yasanın başlığı "GAZİLERİN DÜŞKÜNLERİNE MAAŞ BAĞLANMASI" şeklinde olmayıp "ŞEREF AYLIĞI" ibaresini taşımaktadır.

Bu iptali istenilen madde öncelikle yasanın bu başlığı ile çelişmektedir.

Davacı Kıbrıs Barış Harekâtında fiilen çarpışmış, bu şerefli görevi üstlenmiş, başarı ile tamamlamıştır. Belediye memuru olduğundan "ŞE-

REF AYLIĞI" almamaktadır. Günün ekonomik koşulları değerlendirildiğinde davacının aldığı ücret bir ev kirasını bile karşılayamayacak düzeydedir. Bu ülke için canını ortaya koymuş, küçük bir maaşla kendini ve ailesini geçindirmeye çalışan davacının başvurusu mahkememizce dikkate alınmış, artık görev hususu irdelenmemiştir. Zaten mağdur durumda olan bir gazinin Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için başka şansı yoktur. Küçük bir maaş ile hayatını devam ettirmeye çalışan davacının "ŞEREF AYLIĞI"ndan yoksun tutulmasının Anayasa ilkeleri ile bağdaşamayacağı kanısındayız.

Anayasamız tüm bireyler arasında her alanda eşitlik öngören bir Anayasadır. 1005 sayılı Kanunu değiştiren 3761 sayılı Kanun ise gazilere "ŞEREF AYLIĞI" bağlanmasını hükme bağlamıştır. Ancak iptali istenilen gaziler arasında eşitsizlik meydana getirilmiştir ki bu da Anayasamızın ruhuna aykırıdır.

Üstelik bu durum suistimale açıktır. Kıbrıs ya da Kore harekâtına katılmış bir gazinin kanunun tâbiri ile "Kamu ve Özel sektörde çalışmadığı ve hiç bir sosyal güvenlik kuruluşundan maaş almadığı " halde mal varlığı burada kavram olarak verilen ücretin çok daha üzerinde bir gelir getiriyor olması muhtemeldir. Bu durum iş koşullarının bilindiği ülkemizde belki zorlukla iş bulabilmiş, küçük ücretler karşılığı çalışan memur ve işçinin adeta bir cezalandırılmasıdır.

SONUÇ: Bu sebeplerden dolayı Anayasanın 10, 11, 48, 49, 55, 61 ve 70. maddelerine aykırı olduğundan 3761 sayılı Kanunun 1. maddesinin son fıkrasının İPTALİNE karar verilmesi saygı ile arz olunur."

III- YASA METİNLERİ

A. İptali İstenilen Yasa Kuralı:

28.8.1991 günlü, 3761 sayılı Yasa'nın iptali istenilen son fıkrayı da içeren 1. maddesi şöyledir:

"**Madde** 1.– 1005 Sayılı Kanunun, 9.11.1983 Tarih ve 2943 Sayılı ve ve 26.9.1990 Tarih ve 3660 Sayılı Kanunlarla değişik 1 inci maddesinin 1 inci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki yeni fıkra eklenmiştir.

Millî Mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşları ile 1950 yılında Türk Tugayının Kore'ye ayak bastığı Ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pan-Munjon Ateşkes Anlaşmasına kadar Kore'de fiilen savaşa katılmış olan Türk Vatandaşlarına ve 1974 yılında Temmuz 1 inci ve Ağustos 2 nci Barış Harekâtına

Kıbrıs'ta fiilen görev alarak katılmış olan Türk Vatandaşlarına, hayatta bulundukları sürece, vatanî hizmet tertibinden 1500 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilen memur maaş katsayısı ile çarpılmasından bulunacak miktarda aylık bağlanır.

Bu aylık, Kore savaşına ve Kıbrıs Barış Harekâtına katılanlardan kamu veya özel sektörde çalışanlar ile çeşitli sosyal güvenlik kurumlarından aylık alanlara ödenmez. Ancak, aldıkları aylık bu Kanuna göre bağlanacak aylıktan az ise aradaki fark ödenir."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları:

1– "**Madde** 10.– Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

2– "**Madde** 11.– Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

3– "**Madde** 48.– Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır."

4. "**Madde** 49.– Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır."

5– "**Madde** 55.– Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

Asgari ücretin tesbitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu gözönünde bulundurulur."

6- "**Madde** 61.- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur."

7- "**Madde** 70.- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında; itiraz yoluna başvuran mahkemenin iptalini istediği kural yönünden bakmakta olduğu bir davanın bulunup bulunmadığı sorunu öncelik taşıdığından, ilk inceleme raporu, itiraz başvurusu, ilgili dava dosyasının onanlı belge örnekleri, iptali istenen Yasa ve dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'nın 152. maddesi gereğince, bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir yasa ya da kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varırsa, o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidir.

Anayasa Mahkemesi, itiraz yoluyla gelen bir işte Anayasa'ya uygunluk denetimi yapmak için, ele aldığı konuyu inceleme görevinde olup olmadığını saptarken, iptal istemiyle başvuran mahkemenin, kuralın uygulanacağı davaya bakıp bakmayacağını, daha açık bir anlatımla, mahkemenin o konuda görevli olup olmadığını belirlemek zorundadır.

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin elindeki davanın konusu özetle, Sorgun Belediyesi'nde kadrolu olarak çalışan davacının, 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'na katıldığını ileri sürerek 1005 sayılı Yasa'yı değiştiren 3761 sayılı Yasa'dan yararlanarak kendisine şeref aylığı bağlanacağının tespiti ve aylığın tahsili istemiyle açtığı davadır.

1005 sayılı İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkındaki Kanun'da değişiklik yapan 3761 sayılı Yasa'nın 1. maddesi, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda fiilen görev almış Türk vatandaşlarına da şeref aylığı bağlanmasını öngörmüş, son fıkrasında ise, Harekâta katılanlardan kamu veya özel sektörde çalışanlar ile çeşitli sosyal güvenlik kurumlarından aylık alanlara bu aylığın ödenmeyeceği, ancak aldıkları aylığın bu Yasa'ya göre bağlanacak aylıktan az ise aradaki farkın ödeneceğini hükme bağlamıştır.

Yasa kurallarının incelenmesinden açıkça görülmektedir ki, ilgililere şeref aylığı bağlanıp bağlanmaması kamu hukuku kurallarının uygulanması niteliğinde olup, bu Yasa'nın uygulanması bir idarî işlemi gerektirmektedir. İdarî işlemler konusundaki uyuşmazlıklar ise, yasada aksine hüküm olmadıkça idarî yargı yerlerinde çözülür. İşlemin belirgin niteliği bakımından bu davaya bakmak adlî yargı yerlerinin değil, idarî yargı yerlerinin görev alanına girmektedir. Anayasa'nın 152. ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerinde geçen "Bir davaya bakmakta olan mahkeme" her durumda o davaya bakmaya, uyuşmazlık konusu sorunu çözmeye, suç sayılan eylemi işleyeni yargılamaya görevli mahkeme olarak anlaşılmak gerekir. Bu yetkiyi taşımayan, bu görev kendisine verilmeyen mahkeme, davaya bakacak mahkeme olarak nitelendirilemez. Mahkemelerin görevleri, Anayasa'nın 142. maddesi gereğince ancak yasayla düzenlendiğinden, görev sorunu kamu düzeniyle ilgilidir. Böyle olunca, Anayasa Mahkemesi, uygunluk denetimi için kendisine itiraz yoluyla getirilen bir işte, itiraz eden mahkemenin yasa kurallarına uygun biçimde o davaya bakmakla görevli olup olmadığını saptamak zorundadır. Anayasa'nın 152. maddesi yönünden mahkemenin elindeki işin "dava" sayılabilmesi için yöntemince açılmış, mahkemenin görevine giren bir dava olması gerekir ve bu durum Anayasa'ya uygunluk denetimi için öngörülen koşullardan biridir. Bu koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda doğrudan inceleme yaparak karar vermek yetkisi de ancak Anayasa Mahkemesi'nindir. Anayasa Mahkemesi, salt kendine özgü Anayasa'ya uygunluk denetimi yapabilmek için itiraz yoluna başvuran yerel mahkemenin görevini saptamak ve ondan sonra kendi görevini yerine getirmek zorundadır.

Bu durumda, itiraz yoluna Sorgun Asliye Hukuk Mahkemesi 1005 sayılı Yasa'dan doğan uyuşmazlığı görüp çözümlemeye görevli mahkeme olmadığından 1005 sayılı Yasa'yı değiştiren 3761 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin son fıkrasının iptali istemiyle itiraz başvurusunda bulunma yetkisi yoktur. İtirazın yetkisizlik nedeniyle reddi gerekir.

V- SONUÇ:

Anayasa'nın 152. maddesinin birinci fıkrası ile 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddeleri karşısında uygun bulunmayan itirazın, başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

24.12.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye Servet TÜZÜN	Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Yalçın ACARGÜN

—o—

Esas Sayısı : 1991/44

Karar Sayısı : 1991/53

Karar Günü : 24.12.1991

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Tokat Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU: 4.4.1929 kabul tarihli 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu"nun, 21.5.1985 günlü 3206 sayılı Yasa ile değişik 326. maddesinin üçüncü fıkrasının, Anayasa'nın 38. ve 138. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY:

Tokat Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 29.5.1989 günlü iddianamesi ile, sanık H.S.'ın, "Reşit Olmayan Mağdure N. Ö.'yü Cebir, Şiddet ve Tehdit-le Kaçırmak" suçundan dolayı Türk Ceza Kanunu'nun 430/1, 432, 40. maddeleri uyarınca cezalandırılması ve yargılamanın Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılması istemiyle kamu davası açılmış, Tokat Ağır Ceza Mahkemesi'nin verdiği 27.6.1989 tarih ve 1989/95-81 sayılı görevsizlik kararı üzerine davaya bakan Tokat Asliye Ceza Mahkemesi sanık H.S.'ı 12.4.1990 gün ve 1989/312 esas 1990/245 sayılı kararı ile, Türk Ceza Kanunu'nun 430/2, 432 ve 647 sayılı Yasa'nın 4-6. maddeleri uyarınca, sonuç olarak dokuzyüzbin lira ağır para cezasına mahkum ederek, cezasının ertelenmesine karar vermiştir.

Bu karar, müdahil ve sanık tarafından temyiz edilmiş ve Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 13.12.1990 gün ve 1990/4726-5765 sayılı ilâmı ile;

"Sanık hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 430/2. maddesi aracılığıyla 432. madde gereğince ceza tayin edildiğine göre iki her maddede öngörülen hapis cezalarının asgari haddi aynı olduğu nazara alınarak Türk Ceza Kanunu'nun 59. maddesinin uygulanmasının zorunlu bulunduğunun gözetilmemesi"nin Yasa'ya aykırılığı gerekçesiyle bozulmuştur.

Tokat Asliye Ceza Mahkemesi 26.2.1991 gün ve 1991 / 4-413 sayılı kararı ile; "T.C. Yasasının 59. maddesindeki indirimin sanığın kişiliğine" ve oluşa bağlı bulunduğu ve uygulanmasının hâkimin takdirine ait olduğu", biçimindeki açıklamalarla önceki hükümde direnmiştir.

Direnme kararı da sanık müdafii ve C. Savcısı tarafından temyiz edilip Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 8.7.1991 gün ve 1991 / 5-202 / 2390 sayılı kararıyla, özel dairenin bozma gerekçeleri benimsenerek bozulunca, itiraz yoluna başvuran mahkeme, uygulamak durumunda olduğu Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun, Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararına uyma zorunluluğunu koyan değişik 326. maddesinin üçüncü fıkrasının, Anayasa'nın 38. ve 138. maddelerine aykırı olduğu kanısına vararak iptaline karar verilmesi istemiyle kendiliğinden (re'sen) itiraz yoluna başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ:

Tokat Asliye Ceza Mahkemesi'nin 31.10.1991 tarih ve 1991 / 500 Esas sayılı başvurusunun gerekçesi aynen şöyüedir:

"Yargıtay 5. Ceza Dairesinin bozma kararı ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bozma kararı incelendiğinde, mahkememizce verilen kararda yapılan uygulamanın kanunsuz olduğu ileri sürülmemiş, ancak bazı gerekçelerle bu şekildeki uygulamanın hakkaniyet, nesafet ve Adalet kurallarına aykırı olduğu belirtilmiştir. Gerçekten TCK'nun 430. maddesinin 1. fıkrası ve aynı maddenin 2. fıkrası, TCK'nun 432. maddesi ile birlikte uygulanması halinde, ortada hakkaniyet, nesafet kaidelerine aykırı bir eşitsizlik olduğu görülmektedir. Ancak; bu eşitsizlik kanunun yapısında mevcut olan bir durumdur. Bu durumun kanunu aynen uygulamakla görevli, hakimlerce düzeltilecek bir durum olmayıp, kanunkoyucu tarafından düzeltilmesi gerekmektedir. Kanunu aynen uygulamakla görevli olan hakimin özellikle Ceza Hukukunda kendini kanunkoyucu yerine koyarak dolaylı şekillerde kanunu değiştirerek uygulama yapmaya hakkı yoktur. Durum böyle iken, TCK'nun 430 ve 432. maddelerinin, TCK'nun 432. madde ile birlikte uygulanması halinde TCK'nun 59. maddesinin uygulanmasını mecburi kılarak kanunda yazılı olmayan bir uygulamayı Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararı sebebiyle, mecburi hale getiren CMUK'nun 326. maddesinin 3. fıkrası Anayasa'ya aykırıdır. Çünkü Anayasa'nın 38. maddesi TCK'nun 1. maddesinde yazılı prensiplerin bir tekrarı şeklindedir. Ve bu prensiplere göre, bir fiilin suç sayılabilmesi ve suç sayılan bir fiilin cezalandırılabilmesi için kanunda yazılı olması lazımdır. Kanunda yazılı olmayan şekilde ceza vermek mümkün değildir.

TCK'nun 59. maddesinin uygulanması madde metninden açıkça anlaşılacağı gibi, tamamen hakimin takdirine bırakılmıştır. Maddenin metninde, bu maddenin zorunlu olarak uygulanacağına dair bir hüküm olmadığı gibi TCK'nun diğer maddelerinde de böyle bir mecburiyetten bahsedilmemektedir. Oysaki Yargıtay 5. Ceza Dairesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bozma kararları birlikte değerlendirildiklerinde TCK'nun 430/2 ve 430. maddelerinin birlikte uygulanması halinde TCK'nun 59. maddesinin de zorunlu olarak uygulanacağı şeklindedir. Bu zorunlu uygulamayı kanunda yazılı takdiri uygulama ile bağdaştırmak mümkün değildir. Fakat bu çelişkili duruma uymak ve kanunda yazılı olmayan bu uygulamayı yapmak CMUK'nun iptalini istediğimiz maddesi sebebiyle mecburi hale getirilmektedir. Bu nedenle TCK'nun 59. maddesinin uygulanmasını zorunlu hale getirerek, kanunda değişiklik yapar nitelik taşıyan CMUK'nun 326. maddesinin 3. fıkrası, Anayasa'nın 38. maddesine aykırıdır.

CMUK'nun 326. maddesinin 3. fıkrası Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara uymak mecburidir demektedir. Bu hüküm karşısında artık hakim için kendi vicdani kanaati değil, Yargıtay Ceza Genel Kurul kararı sözkonusudur. Ve mezkûr madde sebebiyle, hakim için başka seçenek yoktur. Çünkü bu madde emredici niteliktedir. Oysa ki Anayasa'nın 138. maddesi Hakimlerin bağımsız olduğunu, hiçbir organ, makam, mercii veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceğini yazmaktadır. Ceza Usul Kanununun hakimler için Ceza Genel Kurulu Kararlarına uymak mecburiyeti getiren hükmünün Anayasa'nın 138. maddesine aykırı olduğu hiç bir yoruma yer vermeyecek kadar açıktır. Zira Anayasa hiç bir makam, mercii derken Ceza Genel Kurulu için bir ayrıcalık getirmemiştir.

Netice ve İstek: Bu nedenlerle; Anayasa'nın 38 ve 138. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürdüğümüz CMUK'nun 326. maddesinin 3. fıkrasında yazılı Genel Kurul Kararlarına uymayı mecburi hale getiren ve mahkemelere emir niteliği taşıyan maddesinin İPTALİNE, karar verilmesini Anayasa'nın 152. maddesi gereğince yüksek takdirlerinize arz ederim."

III- METİNLER:

1- İptali İstenen Yasa Kuralı:

4.4.1929 kabul tarihli, 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun, 21.5.1985 günlü, 3206 sayılı Yasa ile değişik 326. maddesinin tam metni aşağıya alınmıştır. İtiraz, maddenin 3. fıkrasına yöneltilmiş bulunmaktadır.

"**Madde** 326 (Değişik).– Yargıtay'dan verilen bozma kararı üzerine davaya yeniden bakacak mahkeme, ilgililere bozmaya karşı diyeceklerini sorar.

Sanık veya müdahil ve vekillerine davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri nedeniyle bozmaya karşı beyanları tespit edilmemiş olsa dahi duruşmaya devam edilerek dava gıyapta bitirilebilir. Ancak sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise herhalde dinlenilmesi gerekir.

Yargıtay'dan verilen bozma kararına mahkemelerin ısrar hakkı vardır. Israr üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara uymak mecburidir.

Hüküm yalnız sanık tarafından veya onun lehine Cumhuriyet savcısı veya 291 inci maddede gösterilen kimseler tarafından temyiz edilmişse yeniden verilen hüküm, evvelki hükümle tayin edilmiş olan cezadan daha ağır olamaz.

(Değiştiren Kanun No: 3006, 3206)"

2– Dayanılan Anayasa Kuralları:

İtirazda bulunan Mahkeme, itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 38. ve 138. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Anılan maddeler aynen şöyledir:

1– "**Madde** 38.– Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiçbir kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

2– "**Madde** 138.– Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

IV- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 21.11.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ:

İtirazın esasına ilişkin rapor, Tokat Asliye Ceza Mahkemesi'nin 31.10.1991 günlü gerekçeli başvuru kararı ve ekleri, iptali istenen yasa kuralı, ilgili Anayasa kuralları, bunlara ilişkin gerekçeler ve konu ile ilgili öteki metinler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Sınırlama Sorunu:

İtiraz yoluna başvuran mahkeme "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu"nun 21.5.1985 günlü, 3206 sayılı Yasa ile değişik 326. maddesinin üçüncü fıkrasının iptalini içeren kararında sınırlama yapmamıştır.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesinde, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuruların mahkemenin bakmakla olduğu davada uygulanacak yasa kuralı ile sınırlı olması öngörülmüştür.

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada Ceza Yargılama Usulü Kanunu'nun 326. maddesinin üçüncü fıkrası bir yargılama usulü kuralı olarak uygulanmaktadır.

Dava konuşu kural, Yargıtay'ca verilen bozma kararlarına yerel mahkemelerce ısrar hakkı ile ısrar kararları üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nca verilen kararlara uyma zorunluluğunu düzenlemektedir.

İtiraz yoluna başvuran mahkeme ise, sözü edilen 326. maddenin üçüncü fıkrasının, verdiği ısrar kararı üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun verdiği bozma kararına uyulması zorunluluğunu kurala bağlayan son tümcesini uygulama durumundadır. Fıkranın baş tarafında yer alan ısrar kararı verilmesini düzenleyen ilk tümcesi ile getirilen kuralın mahkemece uygulanması olanağı yoktur.

Bu nedenlerle itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı itiraz konusu kurala ilişkin esas incelemenin, Yasa'nın 326. maddesinin üçüncü fıkrasının ikinci tümcesini oluşturan "Israr üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara uymak mecburidir". kuralı ile sınırlı olarak yapılması gerekmektedir.

B. Anayasa'ya Uygunluk Denetimi:

Mahkemenin Anayasa'ya aykırılık gerekçesinde özetle, "TCK'nun 430. maddesinin birinci fıkrası ile ikinci fıkrasının, TCK'nun 432. maddesi ile birlikte uygulanması durumlarında, ortaya hakkaniyet ve nesafet kurallarına aykırı eşitsizliklerin çıktığı doğrudur. Ancak bunun, kanunu aynen uygulamakla görevli mahkemelerce değil, Yasakoyucu tarafından düzeltilmesi gerekir. Yoksa anılan durumda tamamen hâkimin takdirinde olan TCK'nun 59. maddesinin uygulanmasının zorunlu tutulması gibi bir Yargıtay uygulaması ve buna uymayı zorunlu tutan CMUK'nun 326/3. maddesi çare olmayıp, aksine Yasa'da değişiklik yapar nitelik taşıdığından Anayasa'nın suçta ve cezada yasallık ilkesini düzenleyen 38. maddesine aykırıdır. İtiraz konusu kural, Anayasa'nın 138. maddesine de aykırıdır. Çünkü anılan hüküm karşısında artık hâkim için kendi vicdani kanaati değil, Yargıtay Ceza Genel Kurul kararı söz konusudur, başka seçenek kalmamıştır. Oysa Anayasa'nın 138. maddesi, Hâkimlerin bağımsız olduğunu, hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremiyeceğini yazmaktadır ve bunu yazarken Ceza Genel Kurulu için ayrıcalık getirmemiştir." denilmektedir.

a) İtiraza konu olan kural daha önce iki kez Anayasa Mahkemesi'nce esastan incelenmiş ve karara bağlanmıştır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 429. maddesinin son fıkrasında yer alan "Heyeti umumiyeden sâdır olan karara ittıba mecburidir." biçimindeki eş anlamlı kurala yönelik itiraz mahkememizin 13.2.1968 günlü, E: 1967/11, K: 1968/7 sayılı kararıyla reddedilmiştir.

İnceleme konusu olan Ceza Yargılama Usulü Kanunu'nun 326. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "ısrar üzerine Temyiz Ceza Umumi Heyetinden verilen kararlara uymak mecburidir." kuralına yöneltilen itiraz da Mahkememizin 20.10.1977 günlü, E: 1977/112, K: 1977/128 sayılı kararıyla reddedilmiştir. Bu karardaki gerekçeler bugün için de geçerlidir.

Anayasa'nın 138. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları, hâkimlerin görevlerinde bağımsızlığını; Anayasa'ya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlerine göre hüküm vermelerini ve herhangi bir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında hâkimlerin işlerine karışmamasını ve onlar üzerinde herhangi bir biçimde etkili olmamasını öngörür.

Mahkeme, itiraz konusu hükmün, Anayasa'nın bu maddesindeki ilkelere aykırı olarak mahkemelerin bağımsızlığını zedelediğini ve hâkimi vicdanî kanısına aykırı karar vermeğe zorladığını ileri sürmektedir. Bu görüşün yerinde olup olmadığını saptamak için Yargıtay'ın niteliği, görevi ve bundan başka Anayasa'nın 138. maddesinin sözü edilen hükümlerinin kanun yollarını yasaklayıp yasaklamadığı yönü üzerinde durulması gerekir.

Anayasa'nın 154. maddesinin birinci fıkrası hükmü şöyledir:

"Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı mercine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir."

Hâkimler de her insan gibi yanılabileceklerinden kimi kararları, usul ve kanuna aykırı düşebilir, karar taraflar için doyurucu olmayabilir. Bu durum, mahkeme kararlarına karşı mahkemenin kendisine veya başka bir mahkemeye başvurarak bu kararların yeniden incelettirilmesi, bunlardan yanlış olanların bozulması, doğru olanların da doğru olduklarının belirtilmesi ve bunun sonucu olarak doğru kararlar üzerindeki yanlışlık kuşkusunun ortadan kaldırılması zorunluluğunu doğurmaktadır. Yargıtay, her şeyden önce, bu zorunluluğu karşılamak ereği ile ve özel kanunla kurulmuştur. Anayasa da bu niteliğini belirleyerek Yargıtay'ı Anayasa Kurumları arasına almıştır. Bundan başka Yargıtay, ülkede içtihat birliğini de gerçekleştirmektedir; hâkimlerin belli olaylarda uyguladıkları yasaları ve öbür hukuk kurallarını kendi kanılarına göre başka biçimde yorumlamaları mümkün olduğundan, mahkemelerden benzeri olaylarda verilecek kararlar arasında çelişkiler doğabilmekte ve bu çelişkiler Anayasa'nın 10. maddesi ile tanınan kanun önünde eşitlik ilkesini zedelemekte ve bundan ötürü içtihatlar arasında birlik sağlanması da zorunlu bulunmaktadır.

Yargıtay'ın gerek alt mahkemelerin verdikleri kararları denetleme, gerek hukuk kurallarının yorumlanmasında birliği gerçekleştirme görevlerini yapabilmesi için verdiği kararların mahkemeleri bağlayıcı nitelikte ol-

ması gerekir. Gerçekten, Yargıtay kararlarına bağlayıcı nitelik tanınmayacak olursa, Yargıtay görüşünün benimsenmesi mahkemelerin iradesine bağlı kalacaktır ve Yargıtay'ın durumu danışma yoluyla karar veren bir yer olmaktan ileri gitmeyecektir. Oysa Anayasa'nın yukarıda sözü edilen 154. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Yargıtay, adliye mahkemelerinden verilmiş kararların ve hükümlerin son inceleme yeridir. Başka deyimle, bu kararları ve hükümleri inceleyerek denetleyecek ve uygulamalarda görüş birliğini gerçekleştirecek bir yüksek mahkemedir; bir danışma yeri değildir.

Kaldı ki, Anayasası'nın 138. maddesi, kanun yollarına başvurmayı ve bir mahkeme kararının başka bir hâkim veya mahkemece incelenmesini engelleyici bir hüküm de koymuş değildir. Bu maddenin öngördüğü bağımsızlığın ereği, herhangi bir işi veya davayı tek bir hâkime veya tek bir mahkemeye gördürüp, yalnızca o hâkim veya o mahkemenin kanısına göre hükme bağlatmak olmayıp, yargı işlerinin dışarıdan gelecek etkilerden uzak ve yalnız hukukî ölçülere göre değerlendirilip hükme bağlanmasını sağlamaktır. Bu bakımdan, verilen kararların veya hükümlerin Anayasa'ya kanuna ve hukuka uygunluğunu güvenlik altına almak üzere bir işin veya davanın, başka bir hâkim veya mahkemeye incelettirilmesini ve o hâkimin veya mahkemenin kararının ilk hâkim veya mahkeme için bağlayıcı olmasını öngören bir kanun hükmü, Anayasa'nın sözü edilen maddesindeki bağımsızlık ilkesine aykırı sayılmaz; tersine bu madde hükmü, hâkimleri Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun karar ve hüküm vermekle ödevli kılan kuralın gerçekten uygulanmasına yönelen bir tedbir niteliğini gösterir. Böyle bir kanun hükmü, ayrıca mahkemelerin kuruluş ve işleyişleriyle yargılama usullerinin kanunla belli edileceğini öngören Anayasa'nın 142. maddesine de uygundur.

Yukarıdaki açıklamalar, itiraz konusu hükmün, Anayasa'nın, Yargıtay'ın görevlerini belirten 154. maddesine, mahkemelerin bağımsızlığını belirten 138. maddesine aykırı bir yönü bulunmadığını yeterince göstermektedir.

Anayasa'nın 9. maddesinde "Yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır." denilmektedir. İtiraz konusu hüküm, direnme kararının bozulmasına ilişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararına, mahkemenin uyma zorunluluğunu koymaktadır. Gerek bozma kararından önceki ve gerek sonraki evrede yargı yetkisini davaya bakan bağımsız mahkeme kullanacaktır. Bu nedenle ortada yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağını belirten Anayasa'nın 9. maddesine aykırı bir yön de yoktur.

Anayasa'nın 36. maddesinin ikinci fıkrasında (Hiç bir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.) kuralı yer almıştır. Bu kuralın ereği; mahkemelerin yetkileri içindeki davaları çözmekten kaçınamayacaklarını kurala bağlayarak hak arama özgürlüğünü güvence altına almaktır. Direnme üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nca verilen karara uyma zorunluluğu, bu güvencenin güçlenmesini sağlayan bir kuraldır. Bu duruma göre itiraz konusu hüküm, Anayasa'nın 36. maddesinin ikinci fıkrası kuralına da aykırı değildir.

b) Anayasa'nın 38. maddesi suç ve cezalarla ilgili olan evrensel ilkelerin Anayasa kuralı olarak benimsenip belirlenmesidir.

Üst mahkeme olarak Yargıtay'ın, yerel mahkeme kararlarını denetlemesi yargısal işlevinin doğal bir sonucudur. Bu nedenle itiraza konu olan kuralın Anayasa'nın 38. maddesi ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Yerinde görülmeyen itirazın reddi gerekir.

VI- SONUÇ:

4.4.1929 günlü, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 326. maddesinin üçüncü fıkrasında ikinci tümceyi oluşturan "Israr üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara uymak mecburidir." kuralının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptaline yönelik itirazın REDDİNE,

24.12.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Mustafa ŞAHİN
Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1990/5 (Siyasi Parti-İhtar)
Karar Sayısı : 1991/1
Karar Günü : 8.1.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : Yazıyla bildirilmesine karşın, dolandırıcılık suçundan kesinleşmiş mahkûmiyeti bulunan üyenin kaydını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı davranan Anavatan Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 4.12.1990 günlü, SP. 3. Hz. 1990/22 sayılı başvuru dilekçesinin gerekçe bölümü aynen şöyledir:

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 11. maddesi "zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık .... suçlarından biriyle mahkûm olanlar siyasi partilere üye olamazlar ve üye kaydedilemezler" hükmünü taşımaktadır.

Davalı partinin Çorum ili Osmancık ilçe teşkilatı üyelerinden Abdullah ve Fatma'dan olma 1950 doğumlu Hüseyin Bülbül'ün dolandırıcılık suçundan Osmancık Asliye Ceza Mahkemesinin 9.9.1982 gün ve 52-231 sayılı ilâm ile TCK. 503/1, 523/2 maddeleri gereğince cezalandırıldığı ve hükmün kesinleştiği Adalet Bakanlığı Adil Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün 18.4.1990 gün ve 2545 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

Bu tesbite göre Hüseyin Bülbül'ün parti üyeliğinden çıkarılması ve sonucundan 30 gün içerisinde bilgi verilmesi Başsavcılığımızca 16.5.1990 gün ve SP.3.Hz. 1990/22 sayılı yazı ile davalı parti genel başkanlığından istenilmiş;

Verilen sürede cevap verilmemesi ve Hüseyin Bülbül'ün halen parti üyeliğinin devam ettiğinin sicil bürosu kayıtlarımızdan anlaşılması üzerine bu defa 30.10.1990 günlü yazımız ile tekit edilmiştir.

30.10.1990 günlü tekit yazımız 2.11.1990 tarihinde davalı partiye tebliğ edilmesine rağmen gereği yerine getirilmemiştir.

Bu itibarla, dolandırıcılık suçundan sabıkası bulunan Çorum ili Osmancık ilçe teşkilatı üyesi Hüseyin Bülbül'ün parti üyeliğinden çıkarılması ve kanuna aykırılığın giderilmesi için davalı siyasi partiye 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 104 ncü maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başcavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

1. Anavatan Partisi Çorum İli, Osmancık ilçe örgütü üyelerinden Hüseyin Bülbül'ün, işlediği dolandırıcılık suçu nedeniyle Osmancık Asliye Ceza Mahkemesi'nin 9.9.1982 günlü, Esas 1982/52, Karar 1982/231 sayılı kararıyla Türk Ceza Yasası'nın 503/1., 523/2. maddeleri gereğince aldığı ve 647 sayılı İnfaz Yasası'nın 2848 sayılı Yasa'yla değişik 4. maddesi uyarınca 7.000 lira ağır para cezasına çevrilen cezanın kesinleşerek 15.12.1982 de yerine getirildiği, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 16.5.1990 ile 30.10.1990 günlü, SP.3. Hz. 1990/22 sayılı iki yazıyla adıgeçen üyenin Parti'den çıkarılmasını istediği ve ikinci yazıda 30 gün süre verildiği dosya içeriğinden anlaşılmıştır.

2. Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, yazılı bildiriminc karşın olumlu ya da olumsuz yanıt verilmemesi üzerine ihtar istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurduğu, Anavatan Partisi üyeliğinden çıkarılması istenen Hüseyin Bülbül'ün cezalandırılmasına ilişkin Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün 18.4.1990 günlü, 2545 sayılı yazısıyla birlikte Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Siyasî Partiler Sicil Bürosu kayıtlarında da üyeliğin sürdüğü saptanmıştır.

3. Siyasî Partiler Yasası'nın 11. maddesinin b/2 bendi ".... dolandırıcılık .... suçları .... ndan biriyle mahkûm olanlar siyasî partilere üye olamazlar ve üye kaydedilemezler." açıklığını taşımaktadır. Dolandırıcılık suçundan hüküm giymiş bir kişinin üyelik yasağını öngören bu kural, 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı'nda gösterilen yasaklar dışında kaldığından, üyenin yasaklılık durumu bu Yasa'nın 104. maddesi gereğince ihtar konusu olabilecektir.

4. Yargıtay Cumhuriyet Başsacılığı, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereğince Partilerin kuruluşunu denetleyecek, 10. maddesi gere-

ğince de parti sicil dosyasını tutarak tüm gelişmeleri, durumları ve üyelerin niteliklerini izleyecektir. Siyasî Partiler Yasası'nın herhangi bir maddesine aykırılık saptadığında gerekli işlemleri yapmakla yükümlü olan Başsavcılığın, duruma uyan maddeye dayanarak başvuruda bulunacağı ve aykırılık 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı dışında kalıyorsa, Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'nden ilgili siyasî partiye ihtar kararı verilmesini isteyebileceği açıktır. İncelenen dosyadaki işlem, bu yasal gereklerin yerine getirilmesinin belirtisidir.

5. Anavatan Partisi Osmancık ilçe örgütü üyesi Hüseyin Bülbül'ün durumu, kesinleşen cezasının 2820 sayılı Yasa'nın 11. maddesinin yukarıda belirtilen bendi kapsamında bulunduğundan ve 3617 sayılı Yasa'yla Türk Ceza Yasası'nın 503. maddesi ortadan kaldırılmamış olduğundan, buyurucu kurala belirgin biçimde aykırı düşmektedir. Dolandırıcılık suçundan hüküm giyen kişi bunun doğal sonucu olarak bir siyasî partiye üye yazılamayacaktır.

6. Sürmekte olduğu saptanan üyelik kaydının silinmesi için 30 gün süre tanıyan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ikinci yazısına da olumlu karşılık verilmemiştir. Bu durumda ihtar kararı istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak gereği doğmuştur. İşlemde ve istemde bir aykırılık yoktur.

Aldığı ceza ne olursa olsun, işlediği suçun türü bakımından bir siyasî partiye üye yazılması olanaksız kişinin yazılı uyarılara karşın, kaydını silmemekte direnen Anavatan Partisi'ne bu aykırılığı gidermesi için 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi gereğince ihtar kararı verilmesi gerekli görülmüştür. Belgeler, Yasa'nın 11. maddesine aykırı niteliği açıkca ortaya koymakta, sakıncalı durumu kanıtlamaktadır. Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğesi sayılan, siyasal partilerin anayasal düzen yönünden önemleri ve koruyup geliştirmeleri zorunlu düzeyleri gözetildiğinde bu tür aykırılıklardan arındırılmalarında, sakıncalı eylem ve işlemlerden alıkonulmalarında duraksanamaz.

İhtar kararı verilmelidir.

III- SONUÇ:

A. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazıyla iki kez bildirmesine karşın dolandırıcılık suçundan kesinleşmiş mahkûmiyeti bulunan Hüseyin Bülbül'ün üyelik kaydını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 11. maddesine aykırı davranan Anavatan Partisi'ne belirtilen aykırılığı gi-

dermesi için sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtarda bulunulmasına,

B. Kararın oranlı örneklerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'na tebliğine,

8.1.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

—— o ——

Esas Sayısı : 1991/1 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1991/2

Karar Günü : 28.2.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73.-74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin süre tanıyarak verdiği kararlarla bu konuda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı uyarılarının gereğini yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 3.1.1991 günlü, SP. 11.Hz. 1990/20 sayılı başvuru dilekçesinin gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 73/3. maddesi siyasi partilerin kesin hesapları konusunda "parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilirler" hükmünü koymuştur.

Aynı kanunun 74. maddesi, ".... karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesinhesaplarının onaylı bir örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermek zorundadırlar." hükmünü içermektedir.

Anayasa Mahkemesi'nce; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabı ile parti merkez ve iller teşkilatının kesinhesapları-

nın incelenmesi sonucunda: "1985 yılında gelir ve gideri bulunan ve birleştirilmiş kesinhesaba alınan 27 ilin bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesinhesap cetvelleri Anayasa Mahkemesi'ne sunulmamıştır. Bu durumda bağlı ilçeleri kapsayan 27 il teşkilatı kesinhesaplarının ve yeni duruma göre bulunacak birleştirilmiş kesinhesap cetvellerin gönderilmesine ve bu iş için partiye 60 gün süre verilmesine" 26.9.1989 gün ve 1986/8 (S.P.M.D.) sayı ile karar verilmiştir.

Anılan karar üzerine adıgeçen siyasi parti'nin gönderdiği belgelerin de mali denetime, yeterli görülmemesi nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nin 13.2.1990 gün ve 1986/8 (S.P.M.D.) sayılı kararıyla; "Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarına göre, Milliyetçi Çalışma Partisi 1985 yılında 43 il merkezi ile birlikte Bitlis ilinin Ahlat ilçesinde örgüt kurmuştur. Adıyaman, Afyon, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bitlis (Ahlat), Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Malatya, Kahramanmaraş, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Samsun, Siirt, Sivas, Tokat, Trabzon, Urfa, Van ve Yozgat'ın da aralarında bulunduğu söz konusu illerden Çanakkale, Eskişehir, Kars, Niğde ve Van dışındaki il örgütlerine, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde birleşik kesinhesap çizelgesinde yer verilmiş, ayrıca, Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarında adı geçmeyen Amasya ili de birleşik kesinhesap içine alınmıştır.

Birleşik hesinhesapta yer alan illerden 13'ünün karşısına gelir ve giderleri bulunmadığına ilişkin açıklamalar konulmuştur. Gelir sağladığı ve gider yaptığı belirtilen öteki illere ilişkin kesinhesap çizelgeleri gönderilmemiştir.

Son olarak, birleşik kesinhesapta gelirleri ve giderleri olduğu gözlenen fakat kesinhesap çizelgesi bulunmayan illerin çizelgelerinin ve duruma göre yeniden düzenlenecek birleştirilmiş kesinhesap çizelgesinin istenmesi amaciyla Parti'ye 60 gün süre verilmesi kararlaştırılmıştır.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'ndan son kez alınan 16.11.1989 günlü, 04-525 sayılı yazıya kimi il ve ilçelere ilişkin çizelgeler eklenmiş ise de bu çizelgeler de 2820 sayılı yasanın 74. maddesinde öngörülen nitelikleri taşımamaktadır. Anılan maddede açıkça yazılı olduğu üzere, iller örgütü kesinhesaplarının bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Oysa Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı, birleştirilmiş kesinhesapta yer alan illerin kesinhesap çizelgelerinin onaylı örnekleri yerine, illerin örgütlenme durumuna göre, o il merkezinin, merkez

ilçeyle öbür ilçelerin çizelgelerini ayrı ayrı göndermiştir. Daha açık bir anlatımla, çizelgeler il düzeyinde birleştirilmemiştir. Ayrıca, bu çizelgelere, çizelgelerin kapsamı hakkında duraksama uyandıracak değişik başlıklar konulmuştur. Bu arada, bağlı ilçeleri de kapsayan il çizelgeleri 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. maddelerinde yazılı gelir durumlarıyla 71-72. maddelerinde yer alan gider öğelerini içermemektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin 7.5.1987, 17.11.1987, 4.11.1988 ve son kez 26.9.1989 günlü Esas: 1986/ 8 sayılı kararları gereğini tümüyle yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabında yer alan il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde ve 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip verilmediği" belirtilerek Cumhuriyet Başsavcılığımıza duyuruda bulunulmuştur.

Cumhuriyet Başsavcılığımızca 30.3.1990 gün ve SP. 11. Hz. 1990/ 20 sayılı yazı ile davalı siyasi partiden; Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 73 ve 74. maddelerinin buyurucu hükümlerine uygun olarak, gerçeği yansıtır ve eksiksiz biçimde düzenlenecek belgelerin Anayasa Mahkemesi'ne ve onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığımızca 30 gün içinde verilmesi istenmiştir.

Bu yazımız üzerine, davalı siyasi parti tarafından 19.4.1990 gün ve 1990/ 01-158 sayılı yazı ekinde Anayasa Mahkemesine gönderilen belgelerin de "... düzenleniş yöntemi bakımından Yasa'ya aykırı, kapsadığı iller yönünden tutarsız ve birleşik kesinhesap yönünden de maddi hatalar taşıması nedeniyle denetime elverişli bulunmadığı" Yüksek Mahkeme'ce saptanarak, 12.6.1990 gün ve 1986/ 8 (S.P.M.D.) sayılı kararla Cumhuriyet Başsavcılığımıza duyuruda bulunulmuştur.

Son kez, Cumhuriyet Başsavcılığımızca davalı siyasi partiye yazılan 25.6.1990 gün ve SP. 11. Hz. 1990/ 20 sayılı yazı ile Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararlarında işaret edilen noksanlıkların da gözetilmesi suretiyle düzenlenecek 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvellerinin Anayasa Mahkemesi'ne ve onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığımıza 30 gün içinde verilmesi istenmiş iseede, 16.7.1990 gün ve 1990/ 02-291 sayılı cevabı yazıda; denetime elverişli ve yeterli görülmeyen önceki belgelere atıfla yetinilmiş, eksiklik giderilmemiştir.

Açıklanan nedenlerle; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 73. ve 74. maddelerindeki yükümlülüğü yasal süresi içinde, gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz yerine getirmediği gibi bu zorunluluğun yerine getirilmesi yolunda Anayasa Mahkemesi'nin ve Cumhuriyet Başsavcılığı'mızın verdiği

süre içinde noksanlığı tamamlamayan davalı Siyasi Parti'ye, sözkonusu edilen yasaya aykırılığın giderilmesi için 2820 sayılı kanunun 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İŞLEMLERİN GELİŞİMİ:

1- Parti Genel Başkanlığı'nın 30.6.1986 günlü, 1986/246 sayılı yazısı ile gönderilen 1985 yılı hesabında görülen eksiklerin giderilmesi için Mahkeme'nin 7.5.1987 günlü, 1986/8 Esas sayılı kararı ile Parti'ye 90 günlük süre verilmiştir.

2- Parti Genel Başkanlığı, 8.9.1987 günlü, 1987/348 sayılı başvuru ile, eksiklerini tamamlamaları için Anayasa Mahkemesi'nden ek süre istemiş; Mahkeme'nin 17.11.1987 günlü, kararı ile Parti'ye yeniden 90 günlük süre verilmiştir.

3- Parti Genel Başkanlığı 17.2.1988 günlü, 1988/12 sayılı yazı ekinde, 27 il ve genel merkez hesabından oluşan birleşik kesinhesabını Mahkeme'ye vermiş ise de,

a) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarına göre Parti'nin 1985 yılında 43 ilde ve Bitlis ilinin Ahlat ilçesinde örgütlendiği,

b) Birleşik kesinhesaba alınan 27 il ile alınmayan 17 ilden kimilerine ilişkin çizelgelerin gönderilmediği,

c) Birleşik kesinhesaba alınıp da çizelgeleri gönderilmiş illerden kimilerinin çizelge kayıtları ile birleşik kesinhesap kayıtları arasında uyumsuzluklar bulunduğu,

Görülerek, Yasa'ya uygun biçimde 1985 yılı hesabının verilmesini temin için Parti'ye, 26.9.1989 günlü kararla 60 günlük yeni bir süre verilmiştir.

4- Parti Genel Başkanlığı, 16.11.1989 günlü, 04-525 sayılı yazı ekinde, yeniden düzenlenmiş birleşik kesinhesap çizelgesini ve bunların dayanağı olarak bir kısım belgeleri Mahkeme'ye vermiştir.

Yapılan incelemede:

a) Parti Genel Başkanlığı'nın 40 ili kapsayan birleşik kesinhesap çizelgesi düzenlediği,

b) Birleşik kesinhesap çizelgesinin dayanağını oluşturan il çizelgeleri yerine ildeki örgütlenme durumuna göre, il merkezlerinin, merkez ilçelerin, diğer ilçelerin ayrı ayrı çizelge asıllarının verildiği; bunların il düzeyinde birleştirilmediği; kimilerinin çizelge niteliğinde olmadığı; ayrıca bağlı ilçeleri de kapsayan il çizelgelerinin 2820 sayılı Yasa'nın 61.-69. maddelerinde yazılı gelir durumlarıyla 71.-72. maddelerinde yer alan gider öğelerini içermediği biçiminde kimi tutarsızlıklar bulunduğu; bu belgelerle birleşik kesinhesap çizelgesi arasında bağlantı kurmaya olanak bulunmadığı görülerek bu kez 13.2.1990 gününde "Anayasa Mahkemesi'nin 7.5.1987, 17.11.1987, 4.11.1988 ve son kez 26.9.1989 günlü, Esas: 1986/8 sayılı kararları gereğini tümüyle yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabında yer alan il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde ve 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip vermemesi karşısında adı geçen Siyasî Parti hakkında gereken işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına ve eksiklerin en kısa zamanda giderilmesi zorunluluğunun Siyasî Parti Genel Başkanlığı'na ayrıca bildirilmesine" karar verilmiştir.

5- Kararın Yargıtay Başsavcılığı'na bildirilmesi üzerine, Başsavcılıktan adıgeçen Parti'ye yazılan 30.3.1990 günlü, SP. 11. Hz. 1990/20 sayılı yazı ile, Anayasa Mahkemesi'nin kararından da söz edilerek, 1985 yılı hesabının "Gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz olarak düzenlenerek Anayasa Mahkemesi'ne ve onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazının tebliği tarihinden itibaren 30 gün içinde verilmesi" istenmiştir.

6- Bu yazı üzerine Parti Genel Başkanlığı, Başsavcılığa gönderdiği 19.4.1990 günlü, 1990/01-159 sayılı yazıda (EK. 6) 43 ilden 12 ilin münfesih duruma düştüğünü, 31 ili kapsayan birleşik kesinhesap çizelgesinin yazı ekinde verildiği bildirilmiştir.

Başsavcılığın dava dilekçesinde de belirtildiği üzere, Parti Genel Başkanlığı ,birleşik kesinhesap çizelgesi vermekle yetinmiş; çizelgede yer alan il kesinhesaplarını göndermemiştir.

Ayrıca, Başsavcılıktan alınan dosyanın incelenmesinde, Parti Genel Başkanlığı'nın sözkonusu yazısında 31 ili kapsayan birleşik kesinhesabın verildiğinin bildirilmesine karşın, birleşik kesinhesapta 26 ilin yer aldığı görülmüştür.

7- Parti Genel Başkanlığı, Başsavcılığa birleşik kesinhesap çizelgesi verdiği gün, Anayasa Mahkemesi'ne de 19.4.1990 günlü, 1990/01-158 sayılı yazı ile, 26 ili kapsayan birleşik kesinhesap çizelgesi; gelir ve giderleri içeren 26 il ile gelir ve gideri bulunmadığı bildirilen 5 ile ilişkin toplam 31 il çizelgesi vermiştir.

Bu belgelerin incelenmesinde:

a) 4 ilin (Balıkesir, Ordu, Siirt, Urfa) daha önce verilen çizelgelerinde gelir ve giderlerinin gösterilmesine karşın, bu kez verilen birleşik kesinhesabın dışında bırakıldığı,

b) Üç ilin (İzmir, Niğde, Tokat) daha önce verilen birleşik kesinhesapta gelir ve giderinin bulunmadığının bildirilmesine karşın, bu kez gelir ve giderleri içeren çizelgelerinin verildiği,

c) İki ilin (Amasya, Çankırı) bir önceki yılda gelir gider işlemlerinin bulunmasına karşın 1985 yılı kesinhesabının dışında bırakılarak, Amasya için herhangi bir çizelge verilmediği, Çankırı ili için onaylı boş çizelge verildiği,

d) Verilen toplam 31 il çizelgesinden 2'si dışında 29 il çizelgesinin 2820 sayılı Yasa'ya aykırı yöntemle düzenlendiği,

e) Ayrıca birleşik kesinhesapta, gelir ve gider işlemlerini ve gelecek yıla devreden tutarları etkileyen 7 tane maddî hatâ saptandığı,

Görülmüş ve "1985 yılı kesinhesabının Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi gereken 30.6.1986'dan bu yana verilen sürelerde eksikler giderilmediği gibi belirtilen aykırılıklar da 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddesine uymadığı açıktır. Bu durumlar gözetilerek adı geçen parti hakkında gerekli işlemlerin yapılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına" Mahkeme'ce 12.6.1990 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

8– Bu karar üzerine Başsavcılık 25.6.1990 günlü, SP.11.Hz.1190/20 sayılı yeni bir yazı ile adı geçen Parti'ye bir kez daha 30 gün süre vererek, 1985 yılı hesabını 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde Anayasa Mahkemesi'ne ve bir örneğinin Başsavcılığa verilmesini bildirmiştir.

9– Parti Genel Başkanlığı son olarak Başsavcılığa yazdığı 16.7.1990 günlü, 1990/02-291 sayılı yazıda aynen: "2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddeleri hükümlerine göre Anayasa Mahkemesi malî denetimine sunulan Partimiz 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesap çizelgelerinin düzeltilmiş şekli 19.4.1990 gün ve 01/159 sayılı yazı eki olarak Cumhuriyet Başsavcılığına da gönderilmiş." denilmekle yetinilmiş, böylece Anayasa Mahkemesi'ne son kez verdiği ve Mahkeme'ce yeterli görülmeyen (yukarıda 7. sırada açıklanan) 31 il çizelgesi ve birleşik kesinhesap ile, Başsavcılığa bir örneğini gönderdiği kesinhesap çizelgesinden başka, gerek Mahkeme'ye gerek Başsavcılığa 1985 yılı hesabını vermemiştir. Bunun üzerine Başsavcılık, 3.1.1991 günlü, SP.11.Hz.1990/20 sayılı dilekçe ile Anayasa Mahkemesi'ne başvu-

rarak 1985 yılı hesabını 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde bugüne değin veremeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne, aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi isteminde bulunmuştur.

B. YASAL DURUM:

Saptanan bu durumlar, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin yasal gereklere uymadığını, verilen sürelere karşın çizelgeleri uygun biçimde düzenlemediğini yazılı uyarılara da yeterli yanıtlar vermediğini ortaya koymaktadır.

1. Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerindeki yükümlülükler yasal süresi içinde yerine getirilmemiştir.

2. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 2820 sayılı Yasa'nın 9. maddesi gereğince partilerin kuruluşunu denetlemekle birlikte 10. maddesi gereğince parti sicil dosyasını tutarak tüm gelişmeleri ve durumları da izleyecektir. Kendiliğinden saptadığı durumlar dışında, yöntemince yapılmış duyuruları da değerlendirerek gerekli işlemlere başlayacaktır. Aykırılık saptandığında gerekli işlemleri yapmakla yükümlü Başsavcılığın, duruma uygun maddeye dayanarak başvuruda bulunacağı ve aykırılık 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı dışında kalıyorsa, Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'nden ilgili siyasî partiye ihtar kararı verilmesini isteyebileceği açıktır. İncelenen dosyadaki işlem, bu yasal gereklerin yerine getirildiğinin belirtisidir.

Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleri olan siyasî partilerin malî denetimlerinin tam bir uygunluk ve düzen içinde yapılmasına olanak sağlamaları, doyurucu bir açıklıkla işlemlerini kanıtlamaya özen göstermeleri, demokratik oluşumlar yönünden bu konuda da duyarlı davranmaları gerekir.

3. Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesinin birinci fıkrasında, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler kuralları dışında kalan emredici kurallarıyla öbür yasaların siyasî partilerle ilgili emredici kurallarına aykırılık durumunda bulunmaları nedeniyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne Cumhuriyet Başsavcılığı'nca doğrudan yazı ile başvurulacağı; ikinci fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu kurallara aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı vereceği öngörülmüştür.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı, Parti'nin 1985 yılı hesabını, 30.6.1986 tarihinden günümüze kadar, 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde Anayasa Mahkemesi'ne verememiştir. Mahkeme'

ce üç kez, Başsavcılık'ca iki kez süre verilmesine ve yukarıda açıklanan diğer işlemlere karşın, 1985 yılı hesabının denetime uygun biçimde alınabilmesi olanaksız kalmıştır.

Bu duruma göre, saptanıp sırasıyla açıklanan aykırılığın 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi kapsamına girdiği; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülmesi gereken işlemlerin tamamlanmadığı; dosyada bir eksikliğin bulunmadığı ve ihtar isteminin yerinde olduğu kanısına varılmıştır.

Siyasal partilerin anayasal düzen yönünden önemleri ve koruyup geliştirmeleri zorunlu düzeyleri gözetildiğinde aykırı işlem ve eylemlerden alıkonulmaları gereğinde duraksanamaz. Hukuksal varlıklarının güçlenmesi, bu yolla demokrasiye katkılarını daha etkin kılar. Hesap işlemlerinin aydınlığı ise bir parti için en önemli özelliklerden birisidir.

Aykırılığı, kendisine tanınan sürelere, yazılı duyurulara karşın gidermeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne ihtar kararı verilmelidir.

III- SONUÇ:

1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabında yer alan il örgütleri kesinhesap çizelgelerini bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde ve 2820 sayılı Yasa'nın 73.–74. maddelerine uygun olarak düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin Esas 1986/8 Siyasî Parti Malî Denetim dosyası üzerinden süre tanıyarak verdiği 7.5.1987, 17.11.1987, 4.11.1988 ve 26.9.1989 günlü kararlarıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na da duyuruda bulunulmasını öngören 12.6.1990 günlü kararının ve bu hususlara ilişkin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 30.3.1990 ile 25.6.1990 günlü uyarılarının gereğini yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtarda bulunulmasına,

28.2.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1991/2 (Siyasî Parti - İhtar)

Karar Sayısı : 1991/3

Karar Günü : 30.4.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iki kez yazıyla bildirmesine karşın, hırsızlık, evrakta sahtekârlık, sahtecilik, Türk Ceza Yasası'nın 168/2. ve 536/2. maddelerine aykırı davranmak suçlarından kesinleşmiş mahkûmiyetleri bulunan dört üyenin kaydını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı işlemi sürdürdüğü savıyla Anavatan Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 14.1.1991 günlü, SP.3.Hz. 1985/1075 sayılı başvuru dilekçesinin istem ve gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 11. maddesinin b/2 fıkrası ".... hırsızlık, ..., sahtecilik suçlarından";

3. fıkrası "herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis",

4. fıkrası "TCK ikinci kitabının birinci babında yazılı suçlardan",

6. fıkrası "TCK 536. maddesinin birinci, ikinci .... fıkralarında" yazılı suçlardan sabıkası bulunan kişilerin siyasi partilere üye olamıyacağı ve üye kaydedilemiyeceği emredici hükümlerini taşımaktadır.

Davalı partinin Şanlıurfa ile Halfeti ilçe teşkilatı üyelerinden;

a) Mehmet Salih ve Fadile'den olma 1960 doğumlu Halil Akçay'ın hırsızlık suçundan Halfeti Asliye Ceza Mahkemesinin 1977/53-48 sayılı kesinleşmiş ilamı ile 1 ay 10 gün hapis cezasına,

b) Mehmet ve Gazel'den olma 1939 doğumlu Müslüm Yılmaz'ın hırsızlık ve evrakta sahtekarlık suçlarından Konya 2. Asliye Ceza Mahkemesinin 1978/197 ve 1980/542 esas sayılı kesinleşmiş ilamları ile içtimaen dörder sene onikişer ay hapis cezasına,

c) Ömer ve Dursun'dan olma 1955 doğumlu Mustafa Aslan'ın sahtecilik suçundan Gaziantep 3. Asliye Ceza Mahkemesinin 1982/181-283 sayılı kesinleşmiş ilamı ile üç bin lira ağır para cezasına,

d) Abuzer ve Hatice'den olma 1961 doğumlu Mehmet Şahin'in;

I- TCK 168/2. maddesine aykırı davranmak suçundan Ege Ordu K.Synt.As.Mah. 1981/71-324 sayılı kesinleşmiş ilamı ile beş sene ağır hapis,

II- TCK 536/2. maddesine aykırı davranmaktan aynı ilam ile bir sene hafif hapis cezalarına dair mahkumiyetlerinin bulunduğu celb edilen onanlı karar örnekleri ve Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün 7.8.1990 gün ve 4319 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

Bu tesbitlere göre adı geçenlerin parti üyeliğinden çıkarılmaları ve sonucundan 30 gün içerisinde bilgi verilmesi Başsavcılığımızca 23.10.1990 gün ve 1985/1075 sayılı yazı ile davalı parti genel başkanlığından istenilmiş,

Verilen sürede cevap verilmemesi üzerine bu defa 3.12.1990 günlü yazımız ile tekit edilmiş, bu yazı davalı siyasi partiye 6.12.1990 tarihinde tebliğ edilmesine rağmen gereği yerine getirilmiştir.

SONUÇ:

Bu itibarla; 2820 sayılı Kanunun 11 nci maddesinde sayılan suçların vasıf ve niteliği, cezaların tür ve tutarı itibariyle siyasi partilere üye olamıyacak ve üye kaydedilemiyecek cinsten mahkumiyetleri bulunan Halfeti ilçe teşkilatı üyeleri Halil Akçay, Müslüm Yılmaz, Mustafa Aslan ve Mehmet Şahin'in parti üyeliğinden çıkarılması ve kanuna aykırılığın giderilmesi için davalı siyasi partiye 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Suç Oluşturan Eylemler, Kararlar ve İşlemler:

1. Halil AKÇAY, hırsızlık suçundan Halfeti Asliye Ceza Mahkemesi'nin 18.10.1977 günlü, Esas: 1977/53, Karar: 1977/48 sayılı kararıyla bir ay, on gün hapis cezasına mahkûm olmuş, cezası Türk Ceza Yasası'nın 89. ve 94. maddeleriyle 647 sayılı Yasa'nın 6. maddesi gereğince ertelenmiş, süresi içinde temyiz edilmeyen karar 26.12.1977 gününde kesinleşmiştir.

2. Müslüm YILMAZ, hırsızlık ve evrakta sahtekârlık suçlarından Konya 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin önce 6.12.1979 günlü, Esas: 1978/197, Karar: 1979/603 sayılı, sonra yine Konya 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 5.12.1980 günlü, Esas: 1980/542, Karar: 1980/707 sayılı kararıyla içtimaen, iki kez, dörder yıl, onikişer ay hapis cezasına mahkûm olmuş, temyiz yoluna başvurulmadığından önceki karar 14.12.1979 da, sonraki karar 13.12.1980 gününde kesinleşmiştir.

3. Mustafa ASLAN, sahtecilik suçundan Gaziantep 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 3.6.1982 günlü, Esas: 1982/181, Karar: 1982/283 sayılı kararıyla üçbin lira ağır para cezasına mahkûm olmuş, bu karar 11.6.1982 gününde kesinleşmiştir.

4. Mehmet ŞAHİN'in Ege Ordu Komutanlığı Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi'nin 18.11.1981 günlü, Esas: 1981/71, Karar: 1981/324 sayılı kararıyla, Türk Ceza Yasası'nın 168/2. maddesine aykırı davranmak suçundan beş yıl ağır hapse, yine Türk Ceza Yasası'nın 536/2. maddesine aykırı davranmak suçundan da bir yıl hafif hapis cezasına mahkûm olduğuna ilişkin karar, temyiz edilmediğinden 31.12.1981 gününde kesinleşmiştir.

5. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 29.6.1990 günlü, SP.3.Hz. 1985/1075 sayılı yazısıyla durumu Adalet Bakanlığı Adlî Sicil ve İstatistik Müdürlüğü'nden sormuş, adı geçen Genel Müdürlüğün 7.8.1990 günlü, 4319 sayılı karşılık yazısı, yukarda 1–4 sıralarda özetlenen mahkûmiyetleri ayrıntılı biçimde doğrulanıp, yerel mahkemelerden de kesinleşme günleri belli edilen onanlı karar örnekleri getirtilmiştir.

6. Hükümlülükleri açıklık kazanınca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bu kişilerin parti üyeliğinden çıkarılmalarını ve otuz gün içinde bilgi verilmesini bildiren 23.10.1990 günlü, 1985/1075 sayılı yazısını Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'na 26.10.1990 gününde tebliğ ettirmiştir.

7. Tanınan sürede yanıt alınmayınca yine otuz gün uyarılı bildirim bu kez 6.12.1990 gününde adı geçen Parti Genel Başkanlığı'na tebliğ edilen 3.12.1990 günlü, 1985/1075 sayılı yazıyla yinelenmiştir. Bu yazıya da olumlu veya olumsuz bir yanıt verilmemiştir.

Siyasî Partiler Sicil Bürosu kayıtlarında üyeliklerin sürdüğü görüldüğünden ihtar istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurulduğu anlaşılmıştır.

B. Yasal Durum

1. Siyasî Partiler Yasası'nın 11. maddesinin b/2. bendi, "... hırsızlık, ..., sahtecilik, ... suçlarından biriyle mahkûm olanlar"ın; b/3. bendi "Herhangi bir suçtan dolayı ağır hapis veya taksirli suçlar hariç üç yıl veya daha fazla hapis cezasına mahkûm olanlar,"ın ; b/4. bendi "Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkûm olanlar,"ın; b/6. bendi "Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle .... yazılı eylemeleri siyasî ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkûm olanlar,"ın siyasal partilere üye olmayacaklarını ve üye yazılamayacaklarını öngörmektedir.

2. Üyelik kayıtlarının silinmesi istenenlerin ceza gerektiren eylemleri, Siyasî Partiler Yasası'nın 11. maddesinin b/2, 3, 4 ve 6. bendleri kapsamına girmektedir. Sözü edilen 11. madde, 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı'nda gösterilen yasaklar dışında kaldığından, üyelerin yasaklık durumu bu Yasa'nın 104. maddesi gereğince ihtar konusu olabilecektir.

3. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereğince partilerin kuruluşunu denetleyecek, 10. maddesi gereğince de parti sicil dosyasını tutarak tüm gelişmeleri, durumları ve üyelerin niteliklerini izleyecektir. Siyasî Partiler Yasası'nın herhangi bir maddesine aykırılık saptandığında gerekli işlemleri yapmakla yükümlü olan Başsavcılığın, duruma uyan maddeye dayanarak başvuruda bulunacağı ve aykırılık 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı dışında kalıyorsa, Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'nden ilgili siyasî partiye ihtar kararı verilmesini isteyebileceği açıktır. İncelenen dosyadaki işlemler, bu yasal gereklerin yerine getirildiğini kanıtlamaktadır.

4. Anavatan Partisi, Şanlıurfa İli Halfeti İlçesi üyelerinden Müslüm YILMAZ, Mustafa ASLAN ve Mehmet ŞAHİN'in yukarıda belirtilen suç oluşturan eylemleriyle aldıkları cezalar, siyasî parti üyesi olmalarını engellediğinden kayıtlarının sürdürülmesi 2820 sayılı Yasa'nın 11. maddesinin buyurucu hükmüne aykırı düşmektedir.

5. Halil AKÇAY hakkında verilip ertelenen cezanın mahkûmiyeti, Türk Ceza Yasası'nın 95. maddesinin II. bendi gereğince, hüküm günü olan 18.10.1977'den sonra beş yıl içinde işlediği yeni bir cürümden dolayı

herhangi bir ceza almadığı için, esasen vaki olmamış sayılır. Uygulamada ve öğretide sonuç olarak birleşilen bu görüş ve Türk Ceza Yasası'nın içeriğinden sözedilen 94/II. maddesi karşısında Halil AKÇAY'ın mahkûmiyeti yok kabul edilir. Hiç ceza almamış sayılması, erteleme kararından sonraki beş yılda ceza almaması durumunda, yasal bir zorunluluktur. Üyelik kaydı 18.10.1982'den sonra (siyasî partilerin kurulmasından sonra) olduğundan durumunda 2820 sayılı Yasa'ya aykırı bir yön bulunmamaktadır. Bu üye yönünden ihtar kararı istemi yerinde değildir, reddedilmelidir.

6. Halil AKÇAY dışındakilerin sürmekte olduğu saptanan üyelik kayıtlarının silinmesi için 30'ar günlük süre tanıyan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılarına yanıt vermeyen, yazıların gereğini yerine getirmeyen partiye ihtar verilmesi istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak zorunluluğu doğmuştur. İşlemde ve istemde bir aykırılık yoktur.

İşlenen suçların türü ve aldıkları cezalar yönünden bir siyasî partiye üye yazılması olanaksız kişilerin (Müslüm YILMAZ, Mustafa ASLAN ve Mehmet ŞAHİN) yazılı ve süreli uyarılara karşın kayıtlarını silmemekte direnen Anavatan Partisi'ne 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi gereğince üyelikten çıkarılmaları için ihtar kararı verilmesi gerekli görülmüştür. Belgeler, Yasa'nın 11. maddesine aykırı niteliği, kabûl koşullarındaki olumsuzluğu açık biçimde ortaya koymakta, sakıncalı durumu doğrulamaktadır. Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğesi sayılan siyasal partilerin anayasal düzen yönünden önemleri ve koruyup geliştirmeleri zorunlu düzeyleri gözetildiğinde bu tür aykırılıklardan arındırılmaları, sakıncalı eylem ve işlemlerden alıkonulmaları gereğinde duraksanamaz. Örnek tutum ve davranışlar, özellikle yetkili makamların uyarı istem ve bildirimlerine zamanında yanıt verilmesi siyasal kuruluşları hukuksal yönden daha uyumlu kılacaktır.

Belirgin aykırılık nedeniyle, Müslüm YILMAZ, Mustafa ASLAN ve Mehmet ŞAHİN'in sürdürülen üyelik kayıtları için ihtar kararı verilmelidir.

III- SONUÇ:

A- Üyelik kaydının sürmesine yasal engel bulunmayan Halil AKÇAY yönünden Anavatan Partisi'ne ihtara gerek olmadığına,

B. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazıyla iki kez bildirmesine karşın kesinleşmiş mahkûmiyeti bulunan Müslüm YILMAZ, Mustafa ASLAN ve Mehmet ŞAHİN'in üyelik kayıtlarını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 11. maddesine aykırı davranan Anavatan Partisi'ne belirtilen aykırılığı gidermesi için sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtarda bulunulmasına,

C. Kararın onanlı örneklerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'na tebliğine,

30.4.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1991 / 3 (Siyasi Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1991 /4

Karar Günü : 14.5.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU: 1987 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın uyarısına rağmen kanunî yükümlülüğünü yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca İhtar verilmesi istemidir.

I- İHTAR İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 15.2.1991 gün ve SP. 11. Hz., 1991 / 30 sayılı yazısında belirtilen ihtar isteminin gerekçesinde aynen:

"2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 73 / 3. maddesi, siyasî partilerin kesin hesapları hakkında "parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlarlar, iller teşkilatından gönderilen ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilirler" hükmünü içermektedir.

Aynı Kanunun 74. maddesi, 73. maddede kapsamı açıklanan "... karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesinhesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar." hükmünü taşımaktadır.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığının 28.4.1988 günlü sayısız yazısıyla gönderilen 1987 yılı kesinhesap çizelgelerinin Anayasa Mahkemesince incelenmesi sonunda verilen 1988/9 (Siyasî Parti Mali Denetim)

sayılı kararda "... bağlı ilçeleri de ksapayan 59 il örgütü kesinhesap çizelgeleri onaylı örneklerinin gönderilmediğinden 1987 yılı mali denetimi yapılamamaktadır.

Bu durum karşısında;

1987 yılı kesinhesaplarının süresinde ve tam olarak gönderilmemiş olması nedeniyle Milliyetçi Çalışma Partisi hakkında gereken işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına ve malî denetim dayanağını oluşturan belgelerin gereğince tamamlanıp Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla anılan partiye yazı yazılması..." hususu belirtilmiştir.

Bu karar gereğince Cumhuriyet Başsavcılığı'mızca 30.3.1990 gün ve 1990/21 sayılı yazı ile davalı siyasi partiden Anayasa Mahkemesinin kararlarında belirtilen 2820 sayılı Kanunun 73. ve 74. maddelerinin emredici hükümlerinin yerine getirilmesi için gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz olarak düzenlenecek belgelerin Anayasa Mahkemesi'ne ve onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'mıza gönderilmesi istenilmiştir.

Bu yazımıza bu güne kadar davalı siyasi partice cevap verilmemiş, durum bir defada Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'ndan araştırılmış, alınan 24.1.1991 gün ve 81 sayılı yazıdan istenilen belgelerin halâ doğrudan mahkemeye de verilmediği anlaşılmıştır.

SONUÇ:

Bu itibarla, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 73. ve 74. maddesindeki yükümlülüğü kanuni süresi içerisinde, gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz yerine getirmediği gibi bu zorunluluğun yerine getirilmesi younda Anayasa Mahkemesi'nin kararına ve Cumhuriyet Başsavcılığı'mızın yazılarına rağmen noksanlığı tamamlamayan davalı siyasi partiye kanuna aykırılığın giderilmesi için, 2820 sayılı Kanunun 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verimesi arz ve talep olunur" denilmektedir.

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği gürüşülüp düşünüldü:

A. Suç Oluşturan Eylemler, Kararlar ve İşlemler

Milliyetçi Çalışma Partisi 1987 yılı hesabının Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde alınabilmesi için Anayasa Mah-

kemesi'nce ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülen işlemlerin aşağıda açıklandığı biçimde olduğu görülmüştür.

1. Milliyetçi Çalışma Partisi'nce 28.4.1988 gün ve sayısız yazısına ek olarak Anayasa Mahkemesi'ne 1987 yılı kesinhesabına ilişkin bir kısım il ve ilçe kesinhesap çizelgelerinin gönderildiği, ayrıca bu yazıda "eksikliklerin bilhare tamamlanacağının ifade edildiği", 27.9.1988 gün ve 1988/121 sayılı yazısında da "1987 yılına ilişkin il çizelgelerinin tamamının henüz genel merkeze ulaşmadığından bahis ile eksikliklerin giderilmesi için 90 günlük bir süre verilmesi talebinde bulunulduğu." anlaşılmıştır.

2. Bu aşamadan sonra yapılan ilk inceleme raporunda;

a) 2820 sayılı Yasa'nın 74. maddesi uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş 1987 yılı kesinhesap çizelgesinin,

b) Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarına göre partinin 59 ilde teşkilatı bulunmasına karşın kimi il veya ilçe başkanlıklarına ait kesinhesap çizelgelerinin,

c) Birleştirilmiş kesinhesabın Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca kabulüne ilişkin kararının gönderilmediği,

d) Gönderilen çizelgelerin veya yazıların ise kesinhesap çizelgesi niteliğini taşımadığı saptandığından,

Milliyetçi Çalışma Partisi'nden 1987 yılı hesabının tam ve doğru olarak alınamadığı belirtilmiştir.

3. Anayasa Mahkemesi'nce 13.2.1990 gününde yapılan toplantıda;

"Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'nın 28.4.1988 günlü, sayısız yazısıyla gönderilen 1987 yılı kesinhesap çizelgeleri incelendiğinde:

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş 1987 yılı kesinhesap çizelgesi ile;

1987 yılında Adana, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale (Ayancık), Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hatay, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Şanlıurfa, Uşak, Van, Yozgat ve Zonguldak illerinde örgütlenmiş olmasına karşın, bağlı ilçeleri de kapsayan 59 il örgütü kesinhesap çizelgeleri onaylı örneklerinin gönderilmediği anlaşılmıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip eksiksiz gönderilmesi gereken belgeler bütünüyle gönderilmediğinden 1987 yılı malî denetimi yapılamamaktadır.

1987 yılı kesinhesaplarının süresinde ve tam olarak gönderilmemiş olması nedeniyle Milliyetçi Çalışma Partisi hakkında gereken işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığına duyuruda bulunulmasına ve mali denetimin dayanağını oluşturan belgelerin gereğince tamamlanıp Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla adıgeçen partiye yazı yazılmasına" karar verilmiştir.

4. Bu kararın bir örneği Anayasa Mahkemsi Başkanlığı'nın 22.2.1990 gün ve 169 sayılı yazısı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiş ve aynı gün muhatabınca alınmıştır.

5. Aynı karar örneğinin, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nın 22.2.1990 gün ve 151 sayılı yazısı ile Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'na gönderildiği ve kararın 23.2.1990 gününde muhatabınca alındığı anlaşılmıştır.

6. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca 30.3.1990 gün ve SP.11 Muh.1990/21 sayılı yazı ile adıgeçen partiden; "Anayasa Mahkemesi Kararı uyarınca eksikliklerin en kısa sürede giderilerek düzenlenecek belgelerin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na verilmesi ve bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi"nin istendiği görülmüştür.

Ancak, adıgeçen Parti'ce 14.5.1991 tarihine kadar Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na veya Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na istenen kesinhesap cetvelleri gönderilmemiştir.

B. Yasal Durum

Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesinin birinci fıkrasında, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler kuralları dışında kalan emredici kurallarıyla öbür yasaların siyasî partilerle ilgili emredici kurallarına aykırılık durumunda bulunmaları nedeniyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne Cumhuriyet Başsavcılığı'nca doğrudan yazı ile başvurulacağı; ikinci fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu kuallara aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı vereceği öngörülmüştür.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı, Parti'nin 1987 yılı hesabını, 30.6.1988 tarihinden günümüze kadar, 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde Anayasa Mahkemesi'ne vermemiştir. Anayasa Mahkemesi'nce ve Yargıtay Cumhruiyet Başsavcılığı'nca yürütülen

ve yukarıda açıklanan işlemlere karşın, 1987 yılı hesabını denetime uygun biçiminde getirmemiştir.

Bu duruma göre, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine olan aykırılığın giderilmesinin sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi kapsamında sağlanabileceği Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülmesi gereken işlemlerin tamamlandığı; dosyada bir eksikliğin bulunmadığı ve ihtar isteminin yerinde olduğu kanısına varılmıştır.

III- SONUÇ:

A. 1987 yılı kesinhesabını bugüne kadar 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde vermemiş bulunan ve bu Yasa'nın emredici hükümlerine aykırı davranan Milliyetçi Çalışma Partisi'ne, belirtilen aykırılığın giderilmesi için sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtarda bulunulmasına,

B. Kararın onanlı örneklerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'na tebliğine,

14.5.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Mustafa GÖNÜL
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1991/4 (Siyasî Parti - İhtar)

Karar Sayısı : 1991/5

Karar Günü : 14.5.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : 1988 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın uyarısına rağmen kanunî yükümlülüğünü yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.

I- İHTAR İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 15.2.1991 günlü ve SP.11. Hz. 1991/31 sayılı yazısında belirtilen ihtar isteminin gerekçesinde aynen;

"2820 Sayılı Siyasî Partiler Kanununun 73/3. maddesi, siyasî partilerin kesinhesapları hakkında "parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlar, iller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilirler" hükmünü içermektedir.

Aynı Kanunun 74. maddesi, 73. maddede kapsamı açıklanan ".... karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesinhesaplarının onaylı bir örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına vermek zorundadırlar." hükmünü taşımaktadır.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığının 30.6.1989 günlü sayısız yazısıyla gönderilen 1988 yılı kesinhesap çizelgelerinin Anayasa Mah-

kemesince incelenmesi sonunda verilen 1989/5 (Siyasî Parti Malî Denetim) sayılı kararda "... bağlı ilçeleri de kapsayan 60 il örgütü kesinhesap çizelgeleri onaylı örneklerinin gönderilmediğinden 1988 yılı malî denetim yapılamamaktadır.

Bu durum karşısında;

1988 yılı kesinhesaplarının süresinde ve tam olarak gönderilmemiş olması nedeniyle Milliyetçi Çalışma Partisi hakkında gereken işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına ve malî denetimin dayanağını oluşturan belgelerin gereğince tamamlanıp Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla anılan partiye yazı yazılması ..." hususu belirtilmiştir.

Bu karar gereğince Cumhuriyet Başsavcılığı'mızca 30.3.1990 gün ve 1990/14 sayılı yazı ile davalı siyasî partiden Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında belirtilen 2820 sayılı Kanunun 73. ve 74. maddelerinin emredici hükümlerinin yerine getirilmesi için gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz olarak düzenlenecek belgelerin Anayasa Mahkemesi'ne ve onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'mıza gönderilmesi istenilmiştir.

Bu yazımıza bu güne kadar davalı siyasî partice cevap verilmemiş, durum bir defada Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'ndan araştırılmış alınan 24.1.1991 gün ve 82 sayılı yazıdan istenilen belgelerin halâ doğrudan mahkemeye de verilmediği anlaşılmıştır.

SONUÇ:

Bu itibarla, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 73. ve 74. maddesindeki yükümlülüğü kanunî süresi içerisinde, gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz yerine getirmediği gibi bu zorunluluğun yerine getirilmesi yolunda Anayasa Mahkemesi'nin kararına ve Cumhuriyet Başsavcılığı'mızın yazılarına rağmen noksanlığı tamamlamayan davalı siyasî partiye kanuna aykırılığın giderilmesi için, 2820 sayılı Kanunun 104. maddesi uyarınca ihar kararı verilmesi arz ve talep olunur." denilmektedir.

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Suç Oluşturan Eylemler, Kararlar ve İşlemler:

Milliyetçi Çalışma Partisi 1988 yılı hesabının, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde alınabilmesi için Anayasa Mah-

kemesi'nce ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülen işlemlerin aşağıda açıklandığı biçimde olduğu görülmüştür.

1. Milliyetçi Çalışma Partisi'nce 30.6.1989 gün ve sayısız yazısında ek olarak Anayasa Mahkemesi'ne 1988 yılı hesabına ilişkin bir kısım il ve ilçe kesinhesap çizelgelerinin gönderildiği ayrıca bu yazıda "eksikliklerinin tamamlanması için 90 gün süre verilmesinin istendiği" anlaşılmıştır.

2. Bu aşamadan sonra yapılan ilk inceleme raporuda,

a) 2820 sayılı Yasa'nın 74. maddesi uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş 1988 yılı kesinhesap çizelgesinin,

b) Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarına göre Partinin 1988 yılında 60 ilde teşkilâtı bulunmasına karşın bağlı ilçeleri de kapsayan iller örgütü kesinhesap çizelgelerinin,

c) Birleştirilmiş kesinhesabın Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca kabulüne ilişkin kararın gönderilmediği,

d) Parti yazısına ek olarak gönderilen belgelerin de kesinhesap çizelgesi niteliğini taşımadığı saptandığından,

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1988 yılı hesabının tam ve doğru olarak alınamadığı belirtilmiştir.

3. Anayasa Mahkemesi'nce 13.2.1990 gününde yapılan toplantıda, "Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'nın 30.6.1989 günlü, sayısız yazısıyla gönderilen 1988 yılı kesinhesap çizelgeleri incelendiğinde:

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş 1988 yılı kesinhesap çizelgesi ile;

1988 yılında Adana, Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale (Ayvacık), Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Hatay, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Muğla (Yatağan), Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Tokat, Trabzon, Şanlıurfa, Uşak, Van, Yozgan ve Zonguldak illerinde örgütlenilmiş olmasına karşın, bağlı ilçeleri de kapsayan 60 il örgütü kesinhesap çizelgeleri onaylı örneklerinin gönderilmediği anlaşılmıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip eksiksiz gönderilmesi gereken belgeler bütünüyle gönderilmediğinden 1988 yılı malî denetimi yapılamamaktadır.

Bu durum karşısında;

1988 yılı kesinhesaplarının süresinde ve tam olarak göndermemiş olması nedeniyle Milliyetçi Çalışma Partisi hakkında gereken işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına ve malî denetimin dayanağını oluşturan belgelerin gereğince tamamlanıp Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesi amacıyla anılan partiye yazı yazılmasına" karar verilmiştir.

4. Bu kararın bir örneği Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nın 22.2.1990 gün ve 162 sayılı yazısı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiş ve aynı gün muhatabınca alınmıştır.

5. Aynı karar örneğinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nın 22.2.1990 gün ve 154 sayılı yazısı ile Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'na gönderildiği ve kararın 23.2.1990 günü muhatabınca alındığı anlaşılmıştır.

6. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca da 30.3.1990 gün ve SP. 11. Muh. 1990/14 sayılı yazı ile adıgeçen partiden; "Anayasa Mahkemesi kararı uyarınca eksikliklerin en kısa sürede giderilerek düzenlenecek belgelerin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na verilmesi ve bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi"nin istendiği görülmüştür.

Ancak adıgeçen Parti'ce 14.5.1991 tarihine kadar Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na veya Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na istenen kesinhesap cetvelleri gönderilmemiştir.

B. Yasal Durum

Siyasal Partiler Yasası'nın 104. maddesinin birinci fıkrasında, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler kuralları dışında kalan emredici kurallarıyla öbür yasaların siyasî partilerle ilgili emredici kurallarına aykırılık durumunda bulunmaları nedeniyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne Cumhuriyet Başsavcılığı'nca doğrudan yazı ile başvurulacağı; ikinci fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu kurallara aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı vereceği öngörülmüştür.

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı, Parti'nin 1988 yılı hesabını, 30.6.1989 tarihinden günümüze kadar, 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde Anayasa Mahkemesi'ne vermemiştir. Anayasa Mahkemesi'nce ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülen ve yukarıda açıklanan işlemlere karşın, 1988 yılı hesabını denetime uygun biçimde getirmemiştir.

Bu duruma göre, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine olan aykırılığın giderilmesinin sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi kapsamında sağlanabileceği, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülmesi gereken işlemelerin tamamlandığı; dosyada bir eksikliğin bulunmadığı ve ihtar isteminin yerinde olduğu kanısına varılmıştır.

III- SONUÇ:

A. 1988 yılı kesinhesabını bugüne kadar 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde vermemiş bulunan ve bu Yasa'nın emredici hükümlerine aykırı davranan Milliyetçi Çalışma Partisi'ne, belirtilen aykırılığın giderilmesi için sözü edilen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtarda bulunulmasına,

B. Kararın oranlı örneklerinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'na tebliğine,

14.5.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Üye Mustafa GÖNÜL
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

—— o ——

Esas Sayısı : 1991 / 5 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1991 / 6

Karar Günü : 15.10.1991

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN: Cumhuriyet Başsavcılığı

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU: 1988 yılı birleştirilmiş kesinhesabının 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin süre tanıyarak verdiği kararlarla bu konuda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı uyarısının gereğini yerine getirmeyen Yeşiller Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 12.9.1991 günlü, SP. 24 Hz. 1991 / 83 sayılı başvuru dilekçesinin gerekçe bölümü aynen şöyledir:

"2820 Sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 73 / 3. maddesi, siyasî partilerin kesin hesapları konusunda "parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsamak üzere iller teşkilatı her bütçe yılını izleyen Nisan ayı sonuna kadar, bir evvelki yıla ait uygulama sonuçlarını gösteren kesinhesaplarını hazırlarlar. İller teşkilatından gönderilenler ve parti merkezine ait olan kesinhesaplar, merkez karar ve yönetim kurulunca incelenerek karara bağlanır ve birleştirilirler." hükmünü koymuştur. Aynı kanunun 74. maddesi, "... karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesinhesaplarının onaylı bir örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermek zorundadırlar." hükmünü içermektedir.

Anayasa Mahkemesi'nce; Yeşiller Partisi'nin 1988 yılı kesinhesabının esastan incelenmesi sırasında, "Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, İçel, Uşak, Balıkesir, Antalya illeriyle bu illerin kimi ilçelerine, ayrıca Bodrum ve Marmaris ilçelerine Genel Merkez'den alındı belgelerinin gönderildiği saptan-

mış olduğundan; adı geçen parti'den 1988 yılında hangi il ve ilçelerde örgüt kurulduğunun ve özellikle yukarıda belirtilen il ve ilçelerde örgüt kurulup kurulmadığının, kurulmuşsa kuruluş tarihlerinin sorulmasına, örgüt kurulmuşsa bağlı ilçelerini de kapsayan iller örgütü hesinhesabı ile birlikte birleştirilmiş kesinhesabın en kısa zamanda Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesinin istenilmesine... 13.3.1990 gün ve 1989/10 (Siyasî Parti Malî Denetim) sayı ile karar verilmiş, bu karar gereğinin yerine getirilmesi için 12.6.1990 gün ve 1989/10 (S.P.M.D.) sayılı kararla adıgeçen Parti'ye 30 gün süre tanınmıştır.

Buna rağmen karar gereğinin yerine getirilmemesi üzerine, Anayasa Mahkemesi'nce; "1988 yılında taşra örgütü bulunduğu halde yalnız genel merkez hesanını Anayasa Mahkemesi'ne gönderen, iki kez süre verilerek istenmesine karşın taşra örgütü hakkında gerekli bilgileri ve örgüt kurulan iller kesinhesap çizelgeleri ile birleştirilmiş kesinhesap çizelgelerini vermeyen Yeşiller Partisi hakkında 2820 sayılı Yasa gereğince işlem yapılmak üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına..." 11.9.1990 gün ve 1989/10 (S.P.M.D.) sayı ile karar verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararlarında değinilen eksikliklerin giderilmesi Cumhuriyet Başsavcılığı'mızca davalı Siyasî Parti'ye yazılan 25.9.1990 gün ve SP. Muh. 1990/65 sayılı yazı ile istenmiştir.

Son kez, Yüksek Mahkeme'nizin 29.5.1991 gün ve 1989/10 (S.P.M.D.) sayılı kararında belirtildiği üzere, davalı Siyasî Parti'nin;

"a) Balıkesir ili Burhaniye ilçesinde,

İzmir ve İstanbul illerinde 1988 yılında örgüt kurulmasına karşın bunlara ilişkin çizelgelerle İçel ili'nin onaylı çizelgesini,

b) Sözü evilen örgütlerin hesaplarını da kapsayacak biçimde düzenlenmesi gereken birleşik kesinhesabı,

c) Anayasa Mahkemesi'ne verilen iki ayrı içerikli genel merkez kesinhesabından birinde gelirler 2.339.700 TL., giderler 2.260.576 TL., ve 1989 yılına devreden nakit mevcudunun 79.124 TL. gösterilmesine karşın, diğerinde genel merkez gelir ve giderlerinin birbirine denk biçimde 2.160.731 TL. olduğunun ve gelecek yıla devreden nakit mevcudu bulunmadığının bildirilmesi karşısında, gerçek durumu gösteren genel merkez hesabını,

d) Genel Merkez ile iller örgütü hesaplarının birleştirilerek kabulüne ilişkin, Parti'nin yetkili organınca alınması gereken kararı, vermediği" anlaşılmıştır.

Açıklanan nedenlerle; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 73. ve ve 74. maddelerindeki yükümlülüğü yasal süresi içinde, gerçeği yansıtır biçimde ve eksiksiz yerine getirmediği gibi bu zorunluluğun yerine getirilmesi yolunda Anayasa Mahkemesi'nin ve Cumhuriyet Başsavcılığı'mızın verdiği süre içinde eksikliği tamamlamayan davalı Siyasî Parti'ye, sözkonusu edilen yasaya aykırılığın giderilmesi için, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemli dilekçesiyle ekleri ve işin özüne ilişkin rapor okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. İŞLEMLERİN GELİŞİMİ

1- Parti Genel Başkanlığı'nın 29.6.1989 günlü, 89/ M/ 103 sayılı yazısı ile gönderilen 1988 yılı kesinhesaplarına ilişkin dosyada eksiklik bulunmadığından Mahkemenin 19.12.1989 günlü, 1989/ 10 esas sayılı kararı ile işin esasının incelenmesine karar verilmiştir.

2- 1988 yılı kesinhesabının esastan incelenmesi sırasında Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, İçel, Uşak, Balıkesir, Antalya illeriyle bu illerin kimi ilçelerine, ayrıca Bodrum ve Marmaris ilçelerine Genel Merkez'den alındı belgelerinin gönderildiği saptanmış olduğundan 1988 yılında hangi il ve ilçelerde örgüt kurulduğunun ve özellikle yukarıda belirtilen il ve ilçelerde örgüt kurulup kurulmadığının, kurulmuşsa kuruluş tarihlerinin sorulması ve örgüt kurulmuşsa bağlı ilçeleri de kapsayan iller örgütü kesinhesabı ile birlikte birleştirilmiş kesinhesabın en kısa zamanda gönderilmesi Mahkemenin 13.3.1990 günlü, 1989/ 10 esas sayılı kararı ile partiden istenmiştir. Bunun yanısıra iller örgütünün siyasî partiler listesinde gösterilmesi için durumun Cumhuriyet Başsavcılığına duyurulmasına karar verilmiştir.

3- Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan alınan listede Parti'nin kimi il ve ilçelerde 1988 yılında örgütlendiğinin anlaşılması ve istenilen bilgilerin alınamaması üzerine Mahkemenin 12.6.1990 günlü, 1989/ 10 esas sayılı kararı ile Parti'ye 13.3.1990 günlü, 1989/ 10 esas sayılı Anayasa Mahkemesi kararı gereğini yerine getirmesi için 30 günlük süre verilmiştir.

4- Bu süre geçtiği halde Parti'den bilgi alınamaması üzerine, 1988 yılında taşra örgütü bulunduğu halde yalnız genel merkez hesabını Anayasa Mahkemesi'ne gönderen, iki kez süre verilerek istenmesine karşın taşra örgütü hakkında gerekli bilgileri ve örgüt kurulan iller kesinhesap çizelgeleri ile birleştirilmiş kesinhesap çizelgelerini vermeyen Yeşiller Partisi hakkında

2820 sayılı Yasa gereğince işlem yapılmak üzere Mahkemenin 11.9.1990 günlü, 1989/10 esas sayılı kararı ile Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmuştur. Ayrıca kararın, birer örneğinin gereğinin yapılması için Cumhuriyet Başsavcılığı ile adı geçen Parti Genel Başkanlığı'na gönderilmesi de kararlaştırılmıştır.

5- Kararın Cumhuriyet Başsavcılığına bildirilmesi üzerine, Başsavcılıktan adıgeçen Parti'ye yazılan 25.9.1990 günlü, SP. Muh. 1990/65 sayılı yazı ile Anayasa Mahkemesi'nin kararından söz edilerek, taşra örgütü hakkında gerekli bilgilerin ve örgüt kurulan iller kesinhesap çizelgeleri ile birleştirilmiş kesinhesap çizelgelerinin tam ve noksansız olarak Anayasa Mahkemesi'ne, onaylı bir örneğinin de Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazının tebliği tarihinden itibaren 30 gün içinde verilmesi istenmiştir.

6- Parti Genel Başkanlığı 2.4.1991 günlü, sayısız yazı ekinde Genel Merkez ve bağlı iller ide kapsayan birleşik kesinhesabını Mahkeme'ye vermiştir.

Yapılan incelemede; Parti'nin, 13.3.1990, 12.6.1990 ve 11.9.1990 günlü kararlara karşın 1988 yılı kesinhesabını 2820 sayılı Yasa'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde;

a) Balıkesir İli Burhaniye ilçesinde, İzmir ve İstanbul illerinde 1988 yılında örgüt kurulmasına karşın bunlara ilişkin çizelgelerle İçel İli'nin onaylı çizelgesini;

b) Sözü edilen örgütlerin hesaplarını da kapsayacak biçimde düzenlenmesi gereken birleşik kesinhesabı,

c) Anayasa Mahkemesi'ne verilen iki ayrı içerikli genel merkez kesinhesabından birinde gelirler 2.339.700 TL., giderler 2.260.576 TL. ve 1989 yılına devreden nakit mevcudunun 79.124 TL. gösterilmesine karşın, diğerinde genel merkez gelir ve giderlerinin biribirine denk biçimde 2.160.731 TL. olduğunun ve gelecek yıla devreden nakit mevcudu bulunmadığının bildirilmesi karşısında, gerçek durumu gösteren genel merkez hesabını,

d) Genel merkez ile iller örgütü hesaplarının birleştirilerek kabulüne ilişkin Parti'nin yetkili organınca alınması gereken kararı,

Vermediği görülerek, Mahkemece Yeşiller Partisi hakkında adıgeçen Yasa'nın ilgili kuralları gereğince işlem yapılmak üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına 29.5.1991 gününde karar verilmiştir.

Bunun üzerine Başsavcılık 12.9.1991 günlü, SP. 24 Hz. 1991/83 sayılı dilekçe ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak 1988 yılı hesabını 2820 sayılı

Yasa'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde bugüne değin vermeyen Yeşiller Partisi'ne, aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar isteminde bulunmuştur.

B. Yasal Durum

Saptanan bu durumlar, Yeşiller Partisi'nin yasal gereklere uymadığını, verilen sürelere karşın çizelgeleri uygun biçimde düzenlemediğini, yazılı uyarılara da yeterli yanıtlar vermediğini ortaya koymaktadır.

1. Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerindeki yükümlülükler yasal süresi içinde yerine getirilmemiştir.

2. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 2820 sayılı Yasa'nın 9. maddesi gereğince partilerin kuruluşunu denetlemekle birlikte 10. maddesi gereğince parti sicil dosyasını tutarak tüm gelişmeleri ve durumları da izleyecektir. Kendiliğinden saptadığı durumlar dışında, yöntemince yapılmış duyuruları da değerlendirerek gerekli işlemlere başlayacaktır. Aykırılık saptandığında gerekli işlemleri yapmakla yükümlü Başsavcılığın, duruma uygun maddeye dayanarak başvuruda bulunacağı ve aykırılık 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmı dışında kalıyorsa, Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'nden ilgili siyasî partiye ihtar kararı verilmesini isteyebileceği açıktır. İncelenen dosyadaki işlem, bu yasal gereklerin yerine getirildiğinin belirtisidir.

Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez öğeleri olan siyasî partilerin malî denetimlerinin tam bir uygunluk ve düzen içinde yapılmasına olanak sağlamaları, doyurucu bir açıklıkla işlemlerini kanıtlamaya özen göstermeleri, demokratik oluşumlar yönünden bu konuda da duyarlı davranmaları gerekir.

3. Siyasî Partiler Yasasının 104. maddesinin birinci fıkrasında, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler dışında kalan emredici kurallarıyla öbür yasaların siyasî partilerle ilgili emredici kurallarına aykırılık durumunda bulunmaları nedeniyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne Cumhuriyet Başsavcılığı'nca doğrudan yazı ile başvurulacağı; ikinci fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi'nin söz konusu kurallara aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı vereceği öngörülmüştür.

Yeşiller Partisi Genel Başkanlığı, Parti'nin 1988 yılı hesabını, 30.6.1989 tarihinden günümüze kadar, 2820 sayılı Yasa'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde Anayasa Mahkemesi'ne verememiştir. Mahkeme'ce ve Başsavcılık'ca süre verilmesine ve yukarıda açıklanan diğer işlemlere karşın,

1988 yılı hesabının denetime uygun biçimde alınabilmesi olanağı bulunamamıştır.

Bu duruma göre, saptanıp sırasıyla açıklanan aykırılığın 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi kapsamına girdiği; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülmesi gereken işlemlerin tamamlandığı; dosyada bir eksikliğin bulunmadığı ve ihtar isteminin yerinde olduğu kanısına varılmıştır.

Siyasal partilerin anayasal düzen yönünden önemleri ve koruyup geliştirmeleri zorunlu düzeyleri gözetildiğinde, yasalara aykırı işlem ve eylemlerden alıkonulmaları gereğinde duraksanamaz. Hukuksal varlıklarının güçlenmesi, bu yolla demokrasiye katkılarını daha etkili kılar. Hesap işlemlerinin açıklığı ise dmokratik bir partinin en önemli özelliği olduğu gibi yasal bir gerekliliktir.

Kendisine tanınan sürelere, yazılı duyurulara karşın yıllık kesinhesabını noksansız vermeyen Yeşiller Partisi'ne ihtar kararı verilmelidir.

III- SONUÇ:

A. Anayasa Mahkemesi'nin 11.9.1990 günlü, 1989/10 sayılı kararına karşın 1988 yılı kesinhesabını, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine uygun olarak Anayasa Mahkemesi'ne vermeyen Yeşiller Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi gereğince ihar verilmesine,

B. Gereğinin yerine getirilmesi için onanlı karar örneklerinin, adıgeçen Partinin genel merkezine de tebliğ edilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

15.10.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet A. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1985/3 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/1

Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1984 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Orhan ONAR, Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, O. Vahdettin OKTAY ve Mustafa ŞAHİN'in katılmalarıyla 5.2.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada bir eksiklik bulunmadığından Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1984 yılına ilişkin kesinhesabının esastan incelenmesine Muammer TURAN'ın "Kesinhesaplara ait bilgilerin dayandıkları belgeler görülmeden sağlıklı bir inceleme ve denetim yapılması mümkün olmadığından Siyasî Partiler Kanunu'nun 75 inci maddesinin birinci fıkrası ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun 43 üncü maddesine dayanılarak sözkonusu belgelerin getirtilmesinden sonra esastan incelemeye geçilmesi gerektiği" yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiş ve bu karar Partiye 6.2.1987 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1984 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Sosyal Demokrasi Partisi 1984 yılı kesinhesabına ilişkin denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde; Parti gelirinin 125.364.818 lirası Genel Merkez'e 366.413.660 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 491.778.478 lira, giderinin 103.868.551 lirası Genel Merkez'e 354.495.752 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 458.364.303 lira olduğu, gelir ile gider arasındaki müspet farkın 21.496.267 lirası Genel Merkez'e 11.917.908 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 33.414.175 liranın 1985 yılına devredildiği ifade edilmiştir.

Kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddî hatâ veya tutarsızlık bulunmadığı anlaşıldıktan sonra hesabın esastan incelenmesine geçilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi'nin 1984 yılı gelirleri 125.364.818 TL.sıdır.

Bu miktarın; 13.602.435 lirası aidatlardan, 879.325 lirası çeşitli satışlardan, 2.139.465 lirası çeşitli etkinliklerden, 28.279.409 lirası bağışlardan, 4.021.405 lirası banka mevduat gelirlerinden, 2.041.805 lirası gelecek yıla devreden borç bakiyesinden, 28.396.181 lirası varlık gelirlerinden, 46.004.793 lirası hazine yardımından sağlandığı anlaşılmıştır.

Bu gelirlerden 31.000 liralık kısmı dışında kalan 125.333.818 liralık kesiminin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan elde edildiği, aynı Yasa'nın 62-69. maddelerinde belirtilen sınırlama, yasaklama ve tahsil usulüne ilişkin hükümlerine uyularak sağlandığı, belgelere dayandırılmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği anlaşılmıştır.

11.3.1984 gün ve 2756, 28.5.1984 gün ve 59626, 6.6.1984 gün ve 59657, tarihsiz ve 5105 nolu tahsilat fişleriyle sağlanan 31.000 liralık bağışın ise; 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen usule uyulmadan sağlandığı görülmüştür. Çünkü bu tahsilat fişlerinde, bağışta bulunanların veya makbuzu düzenleyenlerin açık kimliklerinin adreslerinin belirtilmediği saptanmıştır. Oysa sözü edi-

len yasa kuralına göre "sağlanan gelirin türü ve miktarıyla gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzasının makbuzda ve dipkoçanlarında yer alması" gerekir.

Gerçi toplamı 2.683.000 TL. tutan kimi tahsilât makbuzlarında benzer noksanlıkların bulunduğu görülmüşse de sonrası bu noksanlıkların parti yetkililerince giderilmiş olması karşısında bu yasal gereğe tahsilat anında özen gösterilmesinin kararda belirtilerek bu gelirlerin de yasaya uygunluğunun kabul edimesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Gelirleri:

Sosyal Demokrasi Partisi 67 il örgütünün 1984 yılı geliri 366.413.660 liradır.

Bu gelirlerin 95.416.638 lirası aidatlardan 9.603.950 lirası çeşitli satışlardan, 65.634.089 lirası çeşitli etkinliklerden, 151.698.663 lirası bağışlardan, 92.947 lirası banka mevduat faizinden, 15.280.591 lirası Genel Merkez yardımlarından, 20.722.268 lirası gelecek yıla devireden borç bakiyesinden, 7.964.514 lirası varlık gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirdiği görülmüştür.

Bu duruma göre Sosyal Demokrasi Partisi, 1984 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 125.333.818 TL.sı Genel Merkez'ce 366.413.660 TL.sı 67 il örgütlerince sağlanan toplam 491.747.478 TL.lık gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu, 31.000 TL.lık gelirin ise bu niteliği taşımadığı anlaşılmıştır.

2- Giderler Yönünden

a) Genel Merkez Giderleri

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi 1984 yılı giderler toplamı 103.868.551 TL.dır.

Parti Genel Merkezi'nin 125.364.818 liralık geliri ile 103.868.551 liralık gideri arasındaki 21.496.267 liralık nakit artığının 1985 yılına deviredildiği, giderlerden, 145.000 liralık bölümü dışında kalan 103.723.551 liralık bölümünün Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen usul çerçevesinde Parti'nin cari yıl bütçesine uygun olarak yapıldığı, yetkili organ ve merciin kararlarından geçirildiği, makbuz veya fatura gibi belgelere bağlanmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği anlaşılmıştır.

25.5.1984 gün ve 991 nolu kasa tediye fişiyle yapılan 100.000 lira ile 17.8.1984 gün ve 1233 nolu kasa tediye fişiyle yapılan 45.000 lira olmak üzere toplam 145.000 liralık giderin ise Siyasî Partiler Yasası nın 70. maddesinde belirtilen belgelerle kanıtlanmadığı görülmüştür.

Bu durumda Parti Genel Merkezi'nin 103.723.551 liralık giderinin doğru ve yasaya uygun bulunduğu yasa gereği belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen 145.000 liralık giderin ise Siyasî Partiler Yasa'sı nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Giderleri:

Sosyal Demokrasi Partisi 67 il örgütünce 1984 yılı giderleri toplamı 354.495.752 TL.dır.

Parti iller örgütü gelir toplamı 366.413.660 lira ile gider toplamı 354.495.752 lira arasındaki 11.917.908 liranlık nakit fazlalığının 1985 yılına deviredildiği, il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 103.723.551 lirası Genel Merkez'e 354.495.752 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 458.219.303 liralık giderin doğru ve yasaya uygun bulunduğu, 145.000 liralık giderin ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabında

A. 2820 sayılı Yasa'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasının öngördüğü gereklere aykırı biçimde ödeme yapanların adreslerine yer verilmeyen makbuzlarla sağlandığı saptanan Genel Merkez gelirleri karşılığı 31.000 TL.nın adıgeçen Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince Sosyal Demokrasi Partisi malvarlığının aktarıldığı, alacak ve borçlarını üstlendiği Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den alınmak üzere Hazine'ye gelir yazılmasına Necet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün "Gelir Yazılmaması", Ahmet N. SEZER ile Erol CANSEL'in ise "Gelir yazılacak miktarın 2.683.000 TL. daha fazlasıyla 2.714.000 TL. olması gerektiği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Yine 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasına aykırı olarak belgelendirilemeyen toplam 145.000 TL. gider karşılığında Parti mal-

varlığının yukarda (A) bölümünde yazılı olduğu biçimde Hazine'ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Gelir ve gider belgelerinin özellikle makbuzların, Yasa'nın öngördüğü nitelik ve içerikle düzenlenmesine özer gösterilmesi gereğinin önemle belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. Önceki (A) ve (B) bölümlerinde belirtilenler dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun bulunduğuna OYBİRLİĞİYLE,

7.2.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Necdet DARICIOĞLU	Yekta Güngör ÖZDEN	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa GÖNÜL	Oğuz AKDOĞANLI	İhsan PEKEL
Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL
Üye		Üye
Yavuz NAZAROĞLU		Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/3 Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/1

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin "tevsik edilmeyen kaynaklardan" sağladığı gelirin, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmüş bulunmaktadır. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın, gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Ödeme yapanların adreslerine yer verilmeyen makbuzlarla sağlandığı saptanan Genel Merkez gelirleri karşılığı 31.000 TL.nın Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; Kadir HELVACI'dan sağlanan 1.000.-, Abdülkadir YÜCEL'den sağlanan 15.000.-, Enis TÜNÜNCÜ'den sağlanan 5.000.-, ve Vecdi ÇAPA'dan sağlanan 10.000.-, TL.lık bağış gelirlerine ilişkin bulunmaktadır. Oysa, söz konusu gelirlerle ilgili 11.8.1984 günlü, 02756

sayılı, 28.5.1984 günlü, 59626 sayılı, 6.6.1984 günlü, 59657 sayılı ve tarihsiz, 05105 sayılı gelir makbuzlarında, 2820 sayılı Yasa'nın 69. maddesine göre kimi eksiklikler görülmekte ise de, bunların, içerdikleri bilgi ve açıklamalar gözönünde tutulduğunda, "Hazine'ye irad kaydı" kararının konusunu oluşturan gelirleri kanıtlayan sağlıklı gelir belgeleri niteliğini taşıdıklarında kuşku kalmamaktadır.

Öte yandan, Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası da, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla irad kaydedileceğinden söz etmektedir. Bu yönden, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmesi de gerekebilecektir.

Belgelendirilmediği gerekçesiyle "Hazine'ye gelir yazılması" oyçokluğuyla kararlaştırılan parti malvarlığına ilişkin tüm gider kalemleri belgelerinde, 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine göre kimi eksiklikler gözlenmekte ise de, 25.5.1984 günlü 991 sayılı Kasa Tediye Fişi ile 17.8.1984 günlü, 1233 sayılı Kasa Tediye Fişi'nin içerdiği bilgi ve açıklamalar gözönünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan 100.000.- ve 45.000 TL.lik iki kalem giderin, "belgelendirilmeyen parti giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımızca yasal olanak bulunmamaktadır.

11.8.1984, 28.5.1984, 6.6.1984 günlü gelir makbuzlarıyla, tarihsiz ve 05105 sayılı gelir makbuzunu geçerli gelir belgeleri niteliğinde görmeyen, dolayısıyla toplam 31.000 TL.lik geliri "tevsik edilmeyen kaynaklardan" elde edilen gelir olarak değerlendiren, ayrıca;

"Hazine'ye irad kaydı" kararına konu edilen gider kalemleriyle ilgili belgeleri de "gider belgesi" saymayan ve 145.000 TL. tutarındaki bu giderleri "belgelendirilmeyen parti giderleri" niteliğinde kabul eden çoğunluk kararına bu ndenlerle katılmamaktayız.

Başkan	Üye
Necdet DARICIOĞLU	Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/3 Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/1

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 69. maddesi siyasî partilerin gelir sağlamalarındaki yöntemi göstermiştir. Bu madde hükmüne göre:

"Bir siyasî partinin bütün gelirleri, o siyasî partinin tüzelkişiliği adına elde edilir.

Siyasî partilerin genel merkezlerinin ve teşkilât kademelerinin geliri, Parti Merkez ve Karar Yönetim Kurulu'nca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Bastırılan ve parti teşkilât kademelerine gönderilen gelir makbuzlarının seri ve sıra numaralarına ait kayıtlar Parti Genel Merkezi'nde tutulur. Parti teşkilât kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na karşı sorumluluk taşırlar.

Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuz düzenliyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır."

Aynı Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası ise yasanın öngördüğü yönteme aykırı olarak elde edilen gelirlerin yaptırımını saptamıştır. Buna göre "Bu Kanun'un 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir."

Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabının 2.714.000 TL.lık Genel Merkez gelirinin, bağış makbuzlarında bağışta bulunan kişilerin sadece ad ve soyadlarının belirtildiği ayrıca adreslerinin yazılmadığı anlaşılmaktadır. Oysa, yukarda sözü edilen 69. maddenin üçüncü fıkrasına göre makbuzda gelirin sağlandığı kimsenin ad ve soyadının yer alması yeterli değildir. Bunların yanında bağışta bulunanın adresinin de yer alması zorunludur. Yasa'nın bu emredici kuralına aykırı olarak düzenlenen bir makbuzla elde edilen gelirler tevsik edilmiyen gelir niteliğinde olacaklarından bu gelirlerin 76. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü gereğince Hazine'ye irad kaydedilmesi gerekir. Nitekim siyasî parti malî denetimine ilişkin 1986/7 esas, 1990/5 karar sayılı dosyada 69. maddede nitelikleri belirtilen makbuzla alınmayan bağış gelirinin Hazine'ye irad kaydına karar verilmiştir. Bu nedenle 2.714.000 TL.lık gelirin Hazine'ye irad kaydı gerekeceğinden, çoğunluğun bu konudaki görüşüne katılmıyorum.

Üye
Ahmet N. SEZER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/3 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/1

Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1984 yılı gelirleri arasında yer alan 2.683.000 TL.lık miktar, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 69. mad-

desinde makbuzlar için belirtilen gereklere uyularak sağlanmamıştır. Yüksek Mahkeme'nin makbuzlardaki noksanlıkları sonradan Siyasî Partiye tamamlatmasının mümkün olamıyacağı kanısındayım. 69. maddenin üçüncü fıkrası: "Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır" demektedir. Bu fıkraya uygun olmayan makbuzlar karşılığında elde edilen gelirlerin Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrasına göre Hazine'ye irad kaydedilmesi gerekir.

Üye
Erol CANSEL

——o——

Esas Sayısı : 1985/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/2
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Halkçı Parti Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1984 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Selahattin METİN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın katılmalarıyla 20.1.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada bir eksiklik bulunmadığından Halkçı Parti'nin 1984 yılı kesinhesabının esastan incelenmesine Muammer TURAN'ın "Kesinhesaplara ait bilgilerin dayandıkları belgeler görülmeden sağlıklı bir inceleme ve denetim yapılması mümkün olmadığından Siyasî Partiler Kanunu' nun 75 inci maddesinin birinci fıkrası ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanun'un 43 üncü maddesine dayanılarak sözkonusu belgelerin getirtilmesinden sonra esastan incelemeye geçilmesi gerektiği" yolundaki karşıoyu ve oyçokluğu" karar vermiş ve bu karar Partiye 22.1.1987 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1984 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Partinin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendiken sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Halkçı Parti'nin 1984 yılı kesinhesabına ilişkin denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde; Parti gelirinin 194.961.510 lirası Genel Merkez'e, 204.043.982 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 399.005.492 lira giderinin 167.271.050 lirası Genel Merkez'e, 187.167.429 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 354.438.479 lira olduğu, gelir ile gider arasındaki müspet farkın, 27.690.460 lirası Genel Merkezce, 16.876.553 lirası 67 il örgütünce olmak üzere toplam 44.567.013 liranın 1985 yılına devir edildiği ifade edilmiştir.

Kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddi hata veya tutarsızlık olmadığı anlaşıldıktan sonra hesabın esastan incelenmesine geçilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Halkçı Parti Genel Merkezi'nin 1984 yılı gelirleri 194.961.510 liradır.

Bu gelirlerin 154.591.292 lirası Hazine Yardımından, 1.885.000 lirası aidatlardan, 14.495.000 lirası bağışlardan, 21.598.694 lirası banka faizi veya diğer geçici gelirlerden 2.391.524 lirası kredili alımlardan sağlandığı anlaşılmıştır.

Gelirlerden 194.943.510 liralık bölümünün 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan elde edildiği, aynı Yasa'nın 62–69. maddelerinde belirtilen sınırlama, yasaklama ve tahsil usulüne ilişkin hükümlerine uyularak sağlandığı, belgelere dayandırılmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği, anlaşılmıştır.

10.12.1984 gün ve A 78815 nolu gelir alındısı ile 12.000 lira, 16.12.1984 gün ve A 78828 nolu gelir alındısı ile 6.000 lira olmak üzere toplam 18.000 lira karşılığında adı ve adresi bilinmeyen kimselere dâvetiye satıldığı görülmüştür. Dâvetiye satışı partiye gelir sağlama amacına yönelik olduğuna göre bu iş için düzenlenen makbuzlarda da 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen usule uyulması gerekir. Nitekim partice toplam 532.000 liralık davetiye satışı için düzenlenen 35 adet makbuzlarda gelirin sağlandığı kimsenin adı-soyadı yazılmıştır. Ne var ki bu makbuzlarda adresler belirtilmemiştir. Makbuzlarda adresleri belirtilmeyen kimselerin partice tanınmış kimseler olması kar-

şısında buna ilişkin gelirlerin Yasa'ya uygun olduğu, adı-soyadı ve adresi belirtilmeden yapılan tahsilatın ise Yasa'ya uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Gelirleri:

Halkçı Parti 67 il örgütünün 1984 yılı geliri 204.043.982 liradır.

Bu gelirlerin 11.814.321 lirası aidattan 1.285.882 lirası satışlardan, 6. 657.417 lirası çeşitli etkinliklerden, 41.391.357 lirası bağışlardan 119.130. 630 lirası Genel Merkez yardımlarından, 5.850.925 lirası banka mevduat faizinden, 17.913.450 lirası kredili alımlardan sağlandığı anlaşılmıştır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Halkçı Parti'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 194.961.510 lirası Genel Merkez'e, 204.043.982 lirası 67 il örgütüne ilişkin olmak üzere toplam 399.005.492 liralık gelirinden 398.987.492 liralık bölümünün Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu 18.000 liralık bölümünün ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Halkçı Parti Genel Merkezi'nin 1984 yılı gideri 167.271.050 liradır.

Parti Genel Merkezi'nin 194.961.510 liralık geliri ile 167.271.050 liralık gideri arasındaki 27.690.460 liralık nakit artığının 1985 yılına devredildiği anlaşılmıştır.

Giderlerden 2.759.620 liralık bölümü dışında kalan 164.511.430 liralık bölümünün Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen yöntem çerçevesinde Partinin cari yıl bütçesine uygun olarak yapıldığı yetkili organ ya da merciin kararlarına dayandırıldığı, makbuz veya fatura gibi belgelere bağlanmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

25.1.1984 gün ve 16 nolu muhasebe fişiyle 90.000 lira, 3.1.1984 gün ve 75 nolu muhasebe fişiyle 50.000 lira, 28.9.1984 gün ve 363 nolu muhasebe fişiyle 1.250.000 lira, 7.12.1984 gün ve 561 nolu muhasebe fişiyle 750.000 lira, 14.12.1984 gün ve 580 nolu muhasebe fişiyle 150.000 lira, 24.12.1984 gün ve 616 nolu muhasebe fişiyle 150.000 lira olmak üzere toplam 2.440. 000 lira, çeşitli il örgütlerine yardımda bulunulduğu ancak bu paraların

parti il hesabına geçirildiğini ya da parti adına tahsilatta bulunan yetkili bir kimsenin imzası karşılığında verildiğini gösteren bir belgenin sözü edilen tediye fişlerine eklenmediği,

Yine, 19.7.1984 gün ve 215 sayılı muhasebe fişiyle 50.000 lira, 6.8.1984 gün ve 260 sayılı muhasebe fişiyle 200.220 lira, 26.10.1984 gün ve 412 sayılı muhasebe fişiyle 50.000 lira, 20.12.1984 gün ve 601 sayılı muhasebe fişiyle 19.400 lira olmak üzere toplam 319.620 lira çeşitli firma veya kişilere ödemede bulunulduğu ancak, sözü edilen muhasebe fişlerine faturaların eklenmediği görülmüştür.

Bu durumda Parti Genel Merkezi'nin 164.511.430 liralık giderinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu, Parti Genel Merkezi'nin il örgütlerine yaptığı yardımlarda, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kullanılan makbuzların veya yapılan yardımın o il hesabına gelir kaydını gösteren veyahut yardımın yetkili bir kimsenin imzası karşılığında yapıldığını gösteren bir belgenin muhasebe fişlerine eklenmemesi sonucu ödenen 2.440.000 TL. ile çeşitli firma veya kişilere faturasız ödenen (makbuz fatura yerine geçmez) 319.620 liradan oluşan toplam 2.759.620 liranın ise, Siyasî Partiler Yasası'nın 70. ve 76. madde hükümleri gereği Hazine'ye gelir yazılması gerektiği, sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Giderleri:

Halkçı Parti 67 il örgütünün 1984 yılı giderleri toplam 187.167.429 liradır.

Parti iller örgütü gelir toplamı 204.043.982 lira ile gider toplamı 187.167.429 lira arasındaki 16.876.553 liralık nakit artığının 1985 yılına devredildiği, il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Halkçı Parti'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 164.511.430 lirası Genel Merkez'e, 18.167.429 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 351.678.859 liralık giderinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu 2.759.620 liralık giderinin ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Halkçı Parti'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabında;

A- 2820 sayılı Yasa'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasının öngördüğü gereklere aykırı biçimde ödeme yapanların adlarına yer verilmeyen mak-

buzlarla sağlandığı saptanan Genel Merkez gelirleri karşılığı 18.000 TL. nın adıgeçen Yasa nın 76. madesinin üçüncü fıkrası gereğince tüzelkişiliğini yeni adıyla sürdüğü Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den alınmak üzere Hazine'ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün "Gelir yazılmaması", Ahmet N. SEZER ile Erol CANSEL'in ise "Gelir yazılacak miktarın 532.000 TL. fazlası ile 550.000 TL. olması" gerektiği yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Yine 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasıyla 76. maddesinin son fıkrasına aykırı olarak belgelendirilmeyen toplam 2.759.620 TL. karşılığında parti malvarlığının yukarda (A) bölümünde yazılı olduğu biçimde Hazine'ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Gelir ve gider belgelerinin, özellikle makbuzların Yasa'nın öngördüğü nitelik ve içerikte düzenlenmelerine özen gösterilmesi gereğinin önemle belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. Yukarda (A) ve (B) bölümlerinde belirtilenler dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan Genel Merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna OYBİRLİĞİYLE,

7.2.1991 gününde karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/2

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin "tevsik edilmeyen" kaynaklardan sağladığı gelirin, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel

durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın, tevsik edilmiş sayılabilecek gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Ödeme yapanların adreslerine yer verilmeyen makbuzlarla sağlandığı saptanan Genel Merkez gelirleri karşılığı toplam 18.000.- TL.nın Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; Özer GÜRBÜZ'den sağlanan 12.000.- ve adı belirtilmeyen bir kişiden sağlandığı anlaşılan 6.000.- TL lık "davetiye satışı" gelirlerine ilişkin bulunmaktadır. Oysa ,söz konusu gelirlerle ilgili 14.12.1984 günlü, 078825 sayılı ve 16.12.1984 günlü, 078828 sayılı Gelir Alındı'ları Veznedarın imzasını ve Halkçı Parti Genel Başkanlığı'nın mühürünü de içeren, gelir belgeleri niteliğini taşımaktadır.

Öte yandan, Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini de öngörmektedir. Bu yönden, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi de gerekebilecektir.

Belgelendirilmediği gerekçesiyle "Hazine'ye gelir yazılması" oyçokluğuyla kararlaştırılan parti malvarlığına ilişkin tüm gider kalemlerinin belgelerinde, 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine göre kimi eksiklikler görülmekte ise de, içerdikleri bilgi ve açıklamalar gözönünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan giderlerin "belgelendirilmeyen parti giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımızca yasal olanak bulunmamaktadır.

14.12.1984 günlü, 078825 sayılı ve 16.12.1984 günlü, 078828 sayılı Gelir Alındı'larını gelir belgesi niteliğinde görmeyen, dolayısıyla toplam 18.000.- TL. lık geliri tevsik edilmeyen kaynaklardan elde edilen gelir olarak değerlendiren, ayrıca;

"Hazine'ye irad kaydı" kararına konu edilen gider kalemleriyle ilgili belgeleri de "gider belgesi" saymayan ve bu giderleri "belgelendirilmeyen parti giderleri" niteliğinde kabul eden çoğunluk kararına bu nedenlerle katılmamaktayız.

Başkan	Üye
Necdet DARICIOĞLU	Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/8 (Siyasi Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/2

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 69. maddesi siyasî partilerin gelir sağlamalarındaki yöntemi göstermiştir. Bu madde hükmüne göre: "Bir siyasî partinin bütün gelirleri, o siyasî partinin tüzelkişiliği adına elde edilir.

Siyasî partilerin genel merkezlerinin ve teşkilât kademelerinin geliri, Parti Merkez ve Karar Yönetim Kurulu'nca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Bastırılan ve parti teşkilât kademelerine gönderilen gelir makbuzlarının seri ve sıra numaralarına ait kayıtlar Parti Genel Merkezi'nde tutulur. Parti teşkilat kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na karşı sorumluluk taşırlar.

Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuz düzenliyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır."

Aynı Yasa nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası ise yasanın öngördüğü yönteme aykırı olarak elde edilen gelirlerin yaptırımını saptamıştır. Buna göre "Bu Kanun'un 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir."

Halkçı Parti'nin 1984 yılı birleşik kesinhesabının 532.000.– TL. lık Genel Merkez gelirinin, bağış makbuzlarında bağışta bulunan kişilerin sadece ad ve soyadlarının belirtildiği ayrıca adreslerinin yazılmadığı anlaşılmaktadır. Oysa, yukarda sözü edilen 69. maddenin üçüncü fıkrasına göre makbuzda gelirin sağlandığı kimsenin ad ve soyadının yer alması yeterli değildir. Bunların yanında bağışta bulunanın adresinin de yer alması zorunludur. Yasa'nın bu emredici kuralına aykırı olarak düzenlenen makbuzlarla elde edilen gelirler tevsik edilmiyen gelir niteliğinde olacaklarından bu gelirlerin 76. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü gereğince Hazine'ye irad kaydedilmesi gerekir. Nitekim siyasî parti malî denetimine ilişkin 1986/7 esas, 1990/5 karar sayılı dosyada 69. maddede nitelikleri belirtilen makbuzla alınmayan bağış gelirinin Hazine'ye irad kaydına karar verilmiştir. Bu nedenle 532.000.– TL. lık gelirinde Hazine'ye irad kaybı gerekeceğinden, çoğunluğun bu konudaki görüşüne katılmıyorum.

Üye
Ahmet N. SEZER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/2

Halkçı Parti'nin 1984 yılı kesinhesabının Genel Merkez Gelirleri arasında yer alan ve 532.000 TL. gelir karşılığında verilmiş olan 35 adet makbuz, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 69. maddesinin üçüncü fıkrasına uygun olarak düzenlenmemiş; parayı verenlerin adresleri gösterilmemiştir. Bu kişilerin "partice tanınmış kişiler olduğu" gerekçesi, sübjektif bir değerlendirme olup, 76. maddenin üçüncü fıkrasına göre bu miktarın Hazine'ye irad kaydını engelleyemez. Bu nedenle çoğunluk görüşüne karşıyım.

Üye
Erol CANSEL

—— o ——

Esas Sayısı : 1986/1 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/3

Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1.1.1985-3.11.1985 süresini kapsayan 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca Orhan ONAR, Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, O. Vahdettin OKTAY ve Mustafa ŞAHİN'in katılmalarıyla 5.2.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada bir eksiklik bulunmadığından Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1985 yılına ilişkin kesinhesabının esastan incelenmesine Muammer TURAN'ın "Kesinhesaplara ait bilgilerin dayandıkları belgeler görülmeden sağlıklı bir inceleme ve denetim yapılması mümkün olmadığından Siyasî Partiler Kanunu'nun 75. maddesinin birinci fıkrası ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanun'un 43. maddesine dayanılarak sözkonusu belgelerin getirtilmesinden sonra esastan incelemeye geçilmesi gerektiği" yolundaki karşıoy ve oyçokluğuyla" karar verilmiş ve bu karar Partiye 6.2.1987 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1985 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Partinin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Sosyal Demokrasi Partisi 1985 yılı kesinhesabına ilişkin denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde; Parti gelirinin, 139.347.155 lirası Genel Merkez'e, 276.486.187 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 415.833.342 lira, giderinin; 134.157.755 lirası Genel Merkez'e, 268.764.274 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 402.922.029 lira olduğu gelir ile gider arasındaki müspet farkın 5.189.400 lirası Genel Merkezce 7.721.913 lirası 67 il örgütünce olmak üzere toplam 12.911.313 liranın devredildiği ifade edilmiştir.

Kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddî hatâ veya tutarsızlık olmadığı anlaşıldıktan sonra hesabın esastan incelenmesine geçilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi'nin 1985 yılı gelirleri 139.347.155 liradır.

Bu miktarın 2.538.675 lirası çeşitli satışlardan, 122.635 lirası çeşitli etkinliklerden, 336.823 lirası bağışlardan, 19.031.339 lirası banka mevduat faizinden, 65.265.167 lirası alınan devlet yardımlarından, 52.052.519 lirası varlık gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Bu gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde gösterilen kaynaklardan elde edildiği aynı Yasa'nın 62–69. maddelerinde belirtilen sınırlama, yasaklama ve tahsil yöntemine ilişkin kurallarına uyularak sağlandığı, belgelere dayandırılmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği anlaşılmştır. Gerçi tutarı 35.000 lira olan 2 adet gelir tahsilât makbuzunda bağışta bulunanların adreslerinin yazılmadığı görülmüşse de tahsilat makbuzunda adı geçen kişilerin tanınmış kişiler bulunması, adres yazılmamasının bir ihmalden kaynaklandığı anlaşıldığından bu miktarın Hazineye' gelir yazılmasını gerektirmediği sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Gelirleri:

Sosyal Demokrasi Partisi 67 il örgütünün 1985 yılı geliri 276.486.187 liradır.

Bu gelirlerin 41.298.656 lirası adiatlardan 4.955.746 lirası satışlardan, 62.630.316 lirası çeşitli etkinliklerden 101.389.794 lirası bağışlardan,

1.989.600 lirası banka mevduat faizinden, 3.227.533 lirası Genel Merkez yardımlarından, 20.803.372 lirası kredili alımlardan, 40.191.170 lirası varlık gelirlerinden sağlandığı saptanmıştır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümlerinde yapılan incelemede; gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Sosyal Demokrasi Partisi 1985 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 139.347.155 lirası Genel Merkezce, 276.486.187 lirası 67 il örgütlerince sağlanan toplam 415.833.342 liralık gelirin Siyasî Partiler Yasası na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi 1985 yılı giderleri toplamı 134.157.755 liradır.

Parti Genel Merkezi'nin 139.347.155 liralık geliri ile 134.157.755 liralık giderleri arasındaki 5.189.400 liralık nakit artığının, Partinin 3.11.1985 gününde yapılan 1. Olağanüstü Büyük Kongresin'de alınan "SODEP"in kendisini kapatarak Halkçı Parti ile birleşmesine" ilişkin karar ve iki parti arasında imzalanan protokol gereği bu Partiye devredildiği anlaşılmıştır.

Giderlerden 245.805 liralık bölümü dışında kalan 133.911.950 liralık bölümünün Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen yöntem çerçevesinde Partinin cari yıl bütçesine uygun olarak yapıldığı, yetkili organ ya da merciin kararlarına dayandığı, makbuz veya fatura gibi belgelere bağlanmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

16.1.1985 gün ve 1713 sayılı kasa tediye fişi ile Ankara PTT Başmüdürlüğü'ne 350.000 liralık ödeme yapılmasına karşılık bu tediye fişine 164.350 lira eksiğiyle 185.650 liralık makbuz eklenmesi, 31.7.1985 gün ve 2407, 2408 sayılı kasa tediye fişleriyle demirbaş alımı için 45.265+36.190 =81.455 lira ödeme yapılmasına karşılık bu fişlere parayı alan kimsenin imzasın taşıyan herhangibir belge, makbuz veya faturanın eklenmemesi nedeniyle toplam 164.350+81.455=245.805 liralık gideri ise Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen belgelerle kanıtlanmadığı görülmüştür.

Bu durumda Parti Genel Merkezi'nin 133.911.950 liralık giderinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu, yasa gereği belgelendirilmesi gerektiği

halde belgelendirilmeyen 245.805 liralık giderin ise Siyasî Partiler Yasası'nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Giderleri:

Sosyal Demokrasi Partisi 67 il örgütünün 1985 yılı giderleri toplam 268.764.274 liradır.

Parti iller örgütü gelir toplamı 276.486.187 lira ile gider toplamı 268.764.274 lira arasındaki 7.721.913 liralık nakit artığının Halkçı Parti'ye yeni adıyla Sosyal Demokrat Halkçı Parti'ye devir edildiği, il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 133.911.950 lirası Genel Merkez'e, 268.764.274 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 402.676.224 liralık giderin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu 245.805 liralık giderin ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)'nin 1.1.1985 – 3.11.1985 süresini kapsayan 1985 yılı birleşik kesinhesabında;

A. Genel Merkez giderleri içinde, demirbaş alımı nedeniyle yapılan ödemelerin karşılığı olarak 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinin öngördüğü nitelikte herhangi bir satıcı belgesi bulunmadığından adı geçen Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası gereğince 245.805 TL. gider tutarında parti malvarlığının Hazine'ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün "Gelir yazılmaması", Ahmet N. SEZER ile Erol CANSEL'in "Gelir yazılacak miktarın 35.000 TL. fazlası ile 280.805 TL. olması" gerektiği yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Sosyal Demokrasi Partisi'nin 3.11.1985'de yapılan 1. Olağanüstü Büyük Kongresi'nde kapatılmasına ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti ile birleşmesine karar verilmiş bulunmasına, ayrıca birleşme kararına esas olmak üzere iki partinin Genel Başkanları arasında imzalanan 8 maddelik protokolda SODEP'in alacak ve borçlarının Sosyaldemokrat Halkçı Parti'ye devredilmesine göre gelir yazılan 245.805 TL.nin bu Parti'den alınmasına, OYBİRLİĞİYLE,

C. Yukarda belirtilen gider kesimi dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ile

iller örgütünün gelirleriyle giderlerinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğuna OYBİRLİĞİYLE,

7.2.1991 gününde karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/1 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/3

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

"245.805.- TL. gider tutarında parti malvarlığının Hazine'ye gelir yazılması" yolundaki çoğunluk kararı; 16.1.1985 günlü, 1713 sayılı Kasa Tediye Fişi ile PTT Başmüdürlüğü'ne ödenen 350.000 TL.nın 164.350 TL.lık kesimine ve 31.7.1985 günlü, 2407, 2408 sayılı Kasa Tediye Fişleri ile demirbaş alımı için Sait KARAKUŞ'a ödenen 81.455 TL.na ilişkin bulunmaktadır.

"Parayı Alanın Adı ve Soyadı", "Ana Hesabın İsmi", "Yardımcı Hesap İsmi", "İzahat", "Lira ve Kuruş" hanelerinin usulünce doldurulduğu, Muhasebeci ve Sayman Üye imzalarını da içeren hukuken geçerli kasa Tediye Fişlerini gider belgesi saymayan ve "Hazine'ye irad kaydı" kararını bu gerekçeye dayandıran çoğunluk görüşüne belirtilen nedenlerle katılmamaktayız.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Üye Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/1 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/3

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 69. maddesi siyasî partilerin gelir sağlamalarındaki yöntemi göstermiştir. Bu madde hükmüne göre: "Bir siyasî partinin bütün gelirleri, o siyasî partinin tüzelkişiliği adına elde edilir.

Siyasî Partilerin genel merkezlerinin ve teşkilât kademelerinin geliri, Parti Merkez ve Karar Yönetim Kurulu'nca bastırılan makbuzlar karşılığında alınır. Bastırılan ve parti teşkilât kademelerine gönderilen gelir makbuzlarının seri ve sıra numaralarına ait kayıtlar Parti Genel Merkezi'nde tutulur. Parti teşkilât kademeleri aldıkları ve kullandıkları makbuzlar dolayısıyla Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na karşı sorumluluk taşırlar.

Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuz düzenliyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanlarında yer alır."

Aynı Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası ise yasanın öngördüğü yönteme aykırı olarak elde edilen gelirlerin yaptırımını saptamıştır. Buna göre "Bu Kanun'un 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı alaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir."

Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı birleşik kesinhesabının 35.000.- TL. lık Genel Merkez gelirinin, bağış makbuzlarında bağışta bulunan kişilerin sadece ad ve soyadlarının belirtildiği ayrıca adreslerinin yazılmadığı anlaşılmaktadır. Oysa, yukarda sözü edilen 69. maddenin üçüncü fıkrasına göre makbuzda gelirin sağlandığı kimsenin ad ve soyadının yer alması yeterli değildir. Bunların yanında bağışta bulunanların adresinin de yer alması zorunludur. Yasa'nın bu emredici kuralına aykırı olarak düzenlenen makbuzlarla elde edilen gelirler tevsik edilmiyen gelir niteliğinde olacaklarından bu gelirlerin 76. maddesinin üçüncü fıkrası hükmü gereğince Hazine'ye irad kaydedilmesi gerekir. Nitekim siyasî parti malî denetimine ilişkin 1986/7 esas, 1990/5 karar sayılı dosyada 69. maddede nitelikleri belirtilen makbuzla alınmayan bağış gelirinin Hazine'ye irad kaydına karar verilmiştir. Bu nedenle 35.000.- TL. lık gelirinde Hazine'ye irad kaydı gerekeceğinden, çoğunluğun bu konudaki görüşüne katılmıyorum.

Üye
Ahmet N. SEZER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/1 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/3

Karar Günü : 7.2.1991

Sosyal Demokrasi Partisi'nin 1.1.1985–3.11.1985 süresini kapsayan 1985 yılı Genel Merkez gelirleri arasında yer alan ve tutarı 35.000.- TL.lık iki adet tahsilat makbuzundan bağış yapanların adresleri bulunmamaktadır. Bu noksanlık 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun üçüncü fıkrasına aykırıdır. Bağış yapanların zaten "tanınan kişiler" olduğu gerekçesi sübjektif bir değerlendirme olup; kanunun gereklerine uymaktan kaçınmanın nedeni sayılamaz. Bu sebeple kanuna uygun olarak doldurulmamış bulunan iki adet makbuz tutarı 35.000 TL.nın kanunun 76. maddesinin üçüncü fıkası uyarınca Hazine'ye irad kaydedilmesi gerektiği inancındayım.

Üye
Erol CANSEL

—o—

Esas Sayısı : 1986/4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/4

Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca Orhan ONAR, Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, O. Vahdettin OKTAY ve Mustafa ŞAHİN'in katılmalarıyla 5.2.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada bir eksiklik bulunmadığından Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin 1985 yılına ilişkin kesinhesabının esastan incelenmesine Muammer TURAN'ın "Kesinhesaplara ait bilgilerin dayandıkları belgeler görülmeden sağlıklı bir inceleme ve denetim yapılması mümkün olmadığından Siyasî Partiler Kanunu'nun 75 inci maddesinin birinci fıkrası ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanun'un 43 üncü maddesine dayanılarak sözkonusu belgelerin getirtilmesinden sonra esastan incelemeye geçilmesi gerektiği" yolundaki karşıoyu ve oyçokluğu" ile karar vermiş ve bu karar Partiye 5.2.1987 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1985 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Partinin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşnüldü:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin 1985 yılı kesinhesabına ilişkin denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde; Parti gelirinin 344.695.161 lirası Genel Merkez'e, 356.924.373 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 701.619.534 lira, giderinin 343.533.047 lirası Genel Merkez'e, 364.406.014 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 689.939.061 lira olduğu, gelir ile gider arasındaki müspet farkın, 1.162.114 lirası Genel Merkezce, 10.518.359 lirası 67 il örgütünce olmak üzere toplam 11.680.473 liranın 1986 yılına devredildiği görülmüştür.

Kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddî hatâ veya tutarsızlık olmadığı anlaşıldıktan sonra kesinhesabın esastan incelenmesine geçilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Merkezi'nin 1985 yılı gelirleri 344.695.161 liradır.

Bu gelirlerin 220.393.006 lirası Hazine yardımından, 32.800 lirası aidatlardan, 13500 lirası satışlardan, 2.365.130 lirası bağışlardan, 33.187.016 lirası banka faizi veya diğer geçici gelirlerden, 4.373.651 lirası kredili alımlardan, 84.330.058 lirası varlık gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Sözü edilen Genel Merkez gelirleri tümünün, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan elde edildiği, aynı Yasa'nın 62-69. maddelerinde belirtilen sınırlama, yasaklama ve tahsil yöntemine ilişkin kurallara uyularak sağlandığı, belgelere dayandırılarak muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği, anlaşılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Gelirleri:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti 67 il örgütünün 1985 yılı geliri 356.924.373 liradır.

Bu gelirlerin 27.544.343 lirası aidatlardan, 5.973.039 lirası çeşitli satışlardan, 36.533.215 lirası çeşitli etkinliklerden, 62.815.055 lirası bağışlardan, 156.571.468 lirası Genel Merkez yardımlarından, 1.206.321 lirası banka mevduat faizinden, 22.960.149 lirası kredili alımlardan, 43.320.783 lirası varlık gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61 inci maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin 1985 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 344.695.161 lirası Genel Merkez'e, 356.924.373 lirası 67 il örgütüne ilişkin olmak üzere toplam 701.619.534 liralık gelirinin doğru ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Merkezi'nin 1985 yılı gideri 343.533.047 liradır.

Parti Genel Merkezi'nin 344.695.161 liralık geliri ile 343.533.047 liralık gideri arasındaki 1.162.114 liralık nakit artığının 1986 yılına devredildiği anlaşılmıştır.

Giderlerden 9.277.138 liralık bölümü dışında kalan 334.255.909 liralık bölümünün Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen yöntem çerçevesinde Partinin câri yıl bütçesine uygun olarak yapıldığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun kararlarına dayandırıldığı, makbuz veya fatura gibi belgelere bağlanmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

25.4.1985 gün ve 307 sayılı muhasebe fişiyle	1.000.000
25.4.1985 gün ve 308 sayılı muhasebe fişiyle	250.000
17.5.1985 gün ve 389 sayılı muhasebe fişiyle	500.000
31.5.1985 gün ve 443 sayılı muhasebe fişiyle	2.766.500
3.6.1985 gün ve 461 sayılı muhasebe fişiyle	25.000
3.6.1985 gün ve 463 sayılı muhasebe fişiyle	40.000
3.7.1985 gün ve 448 sayılı muhasebe fişiyle	50.000
26.6.1985 gün ve 539 sayılı muhasebe fişiyle	50.000
28.6.1985 gün ve 568 sayılı muhasebe fişiyle	150.000
6.9.1985 gün ve 737 sayılı muhasebe fişiyle	200.000
25.9.1985 gün ve 766 sayılı muhasebe fişiyle	160.000
7.11.1985 gün ve 885 sayılı muhasebe fişiyle	500.000
8.11.1985 gün ve 888 sayılı muhasebe fişiyle	100.000

12.12.1985	gün ve	1005	sayılı	muhasebe fişiyle	100.000
12.12.1985	gün ve	1007	sayılı	muhasebe fişiyle	500.000
31.12.1985	gün ve	1043	sayılı	muhasebe fişiyle	200.000
31.12.1985	gün ve	1045	sayılı	muhasebe fişiyle	100.000
31.12.1985	gün ve	1056	sayılı	muhasebe fişiyle	240.000
31.12.1985	gün ve	1060	sayılı	muhasebe fişiyle	90.000
31.12.1985	gün ve	1061	sayılı	muhasebe fişiyle	60.000

lira olmak üzere toplam 7.081.500 lira çeşitli il örgütlerine yardımda bulunulduğu ancak bu paraların parti il hesabına geçirildiğini ya da parti adına tahsilatta bulunan yetkili bir kimsenin imzası karşılığında verildiğini gösteren bir belgenin sözü edilen ödeme fişlerine eklenmediği

9.5.1985 gün ve 370 sayılı kasa ödeme fişiyle 138.562 liralık avansın kapatılmasına karşılık bu tediye fişine 120.638 liralık belgenin eklenmediği, yine 31.12.1985 gün ve 1061 sayılı tediye fişiyle yapılan 150.000 liralık avans kapatma işlemine karşılık bu tediye fişine beyan, fatura ya da makbuzunun eklenmediği görülmüştür.

26.7.1985 gün ve 630 sayılı, 1.8.1985 gün ve 641 sayılı, 9.8.1985 gün ve 667 sayılı, 31.10.1985 gün ve 859 sayılı muhasebe fişleri ile Ankara Halkçı Parti eski il başkanı tarafından Parti adına yaptırılan takvim ve defter bedelinden kalan borç için 1.925.000 lira ödemede bulunulduğu, ödeme fişine de il başkanı tarafından matbaa lehine düzenlenen ve ödeme karşılığında alınan bonoların gider belgesi olarak eklendiği görülmesi üzerine "mücerret bir alacak senedi olan bonoların yapılan iş sebebiyle ticarî bir işletme tarafından düzenlenmesi gereken fatura yerine geçemeyeceğinden bahisle" parti görevlilerinden fatura istenmiş ancak bu belgenin ibraz edilmediği anlaşılmıştır.

Bu durumda Parti Genel Merkezi'nin 334.255.909 liralık giderinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu, Parti Genel Merkezi'nin il örgütlerine yaptığı yardımlarda, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kullanılan makbuzların veya yapılan yardımın o il hesabına gelir kaydını gösteren ya da yardımın yetkili bir kimsenin imzası karşılığında yapıldığını gösteren bir belgenin muhasebe fişlerine eklenmemesi sonucu, ödenen 7.081.500 lira ile faturasız ödenen 1.925.000 lira ve belgesiz kapanan 270.638 liralık avansın toplamından oluşan 9.277.138 liranın ise Siyasî Partiler Yasası'nın 70. ve 76. maddeleri uyarınca Hazine'ye gelir yazılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) 67 İl Örgütü Giderleri:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti 67 il örgütünün 1985 yılı giderleri toplam 346.406.014 liradır.

Parti iller örgütü gelir toplamı 356.924.373 lira ile gider toplamı 346.406.014 lira arasındaki 10.518.359 liralık nakit artığının 1986 yılına devredildiği, il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin 1985 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 334.255.909 lirası Genel Merkez'e, 346.406.014 lirası 67 il örgütüne ait olmak üzere toplam 680.661.923 liralık giderinin doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu 9.277.138 liralık giderinin ise bu niteliği taşımadığı saptanmıştır.

V- SONUÇ:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti 1985 yılı birleşik kesinhesabında;

A. Genel Merkez giderlerinden, 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin öngördüğü türde geçerli herhangi bir belgeye bağlanmayan toplam 9.277.138 TL. karşılığında malvarlığının sözü edilen Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU ile Servet TÜZÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Yukarda belirtilen gider dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun bulunduğuna OYBİRLİĞİYLE,

7.2.1991 gününde karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/4

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen Parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. madde hükümlerine gereğince uyulmamış olmasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Genel Merkez giderlerinden, geçerli herhangi bir belgeye bağlanmayan toplam 9.277.138 TL. karşılığı parti malvarlığının Hazine'ye gelir yazılması doğrultusundaki çoğunluk kararı, fotokopileri dosyada mevcut gider belgeleriyle il ve ilçe örgütlerine yapılan yardımlara ve avans kapatma işlemiyle parti adına yaptırılan takvim ve defter hesabına ilişkin bulunmaktadır.

Söz konusu giderlerle ilgili makbuz, fatura, kasa ödeme fişleri ve muhasebe fişlerinin içerdiği bilgilere karşın, bu belgeleri geçerli gider belgeleri kabul etmeyen ve "Hazineye gelir yazma" kararını bu gerekçeye dayandıran çoğunluk görüşüne belirtilen nedenlerle katılmamaktayız.

Başkan	Üye
Necdet DARICIOĞLU	Servet TÜZÜN

——o——

Esas Sayısı : 1986/5 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/5
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu İller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Selahattin METİN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın katılmalarıyla 20.1.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"22.4.1983 günlü 2820 Sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 73/3. maddesi "iller teşkilatından gönderilen ve parti merkezine ait olan kesinhesapların merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca incelenerek karara bağlanıp birleştirileceğini" ve 74. maddesi de "Siyasî partilerin genel başkanlarının karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve iller teşkilâtı kesinhesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne göndermelerini" amir bulunmaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, gönderilmiş bulunan kesinhesap çizelgelerinin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 73 ve 74. maddeleri hükümlerine uygun biçimde düzenlenmediği sonucuna varılmış bulunduğundan,

1- Parti Merkez kesinhesabının,

2- Bağlı ilçeleri de kapsayan tüm iller teşkilâtı kesinhesaplarının,

3- Siyasî Partiler Kanunu'nun 73 ve 74. maddelerine göre merkez karar ve yönetim Kurulu tarafından incelenip karara bağlanarak birleş-

tirilmiş kesinhesabın onanlı bir örneğinin Islahatçı Demokrasi Partisi'nden istenmesine, bu işlemlerin yapılabilmesi için anılan Siyasî Parti'ye 90 günlük süre tanınmasına Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince 1985 yılına ait malî denetimi yürütülmekte olan bu partinin Siyasî Partiler Kanunu'nun "Malî Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısımdaki birçok emredici hükümlerine, özellikle 73 ve 74. maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106. maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığı'na da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Islahatçı Demokrasi Partisi'nin belirtilen süre içinde, kesinhesap çizelgelerini yeniden düzenleyerek göndermesi üzerine, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, SERVET TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER ve Erol CANSEL'in katılmalarıyla 13.2.1990 gününde yaptığı toplantıda da;

"Parti örgütünün bulunduğu Kars İl'i kesinhesabında gelir ve gider kalemlerine yer verilmediği;

Örgütlenmiş olmasına karşın Adana İl'i kesinhesap çizelgesinin gönderilmediği; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı kayıtlarına göre prati örgütünün bulunmadığı Niğde İl'i kesinhesabının gönderildiği anlaşıldığından;

1.1.1985–31.12.1985 tarihleri arasındaki 12 aylık dönemi kapsayan 1985 yılı içinde Kars İl'i örgütünde gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı düşünülemiyeceğinden, bu İl'e ait hesaplar gözden geçirilerek bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde yeniden düzenlenecek kesinhesap çizelgesinin gönderilmesi;

Parti örgütünün bulunduğu Adana İl'i kesinhesabının gönderilmemesi sebebinin açıklanması ve usulü dairesinde düzenlenecek kesinhesap çizelgesinin gönderilmesi;

Kars ve Adana İllerinin yeniden düzenlenerek kesinhesap çizelgesi esas alınmak suretiyle birleşirilmiş kesinhesap çizelgesinde de gerekli düzeltmelerin yapılması, ayrıca; Niğde İl'i örgütünün hangi tarihte kurulduğunun en kısa zamanda bildirilmesi için;

Islahatçı Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı'na yazı yazılmasına;

Belirtilen işlem ve gecikmeler nedeniyle ıslahatçı Demokrasi Partisi hakkında yasal işlem yapılması amacıyla Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına" karar verilmiştir.

C. Partinin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Güven DİNÇER'in katılmalarıyla 11.9.1990 gününde yaptığı toplantıda; raporun dağıtılmasından sonra dosyadaki eksiklikler giderilmiş olduğundan Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı kesinhesabının esastan incelenmesi kararlaştırılmıştır.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olmak üzere hazırlanan, 1985 yılı kesinhesap çizelgesi ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın İlgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Parti genel merkezinde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre ıslahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı gelir ve giderlerinin birbirine denk biçimde bilânço esası üzerinden muhasebeleştirdiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak, birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 3.835.340 TL. Genel Merkez'e, 29.221.338 TL. il örgütlerine ilişkin olmak üzere toplam 33.056.678 TL.lık parti gelirine karşılık; 3.811.776 TL. genel merkeze, 26.350.307 TL. il örgütlerine a't olmak üzere toplam 30.156.083 TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 2.894.595 TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, iller örgütünün 1984 yılı devir tutarı 189.787 TL., 1985 yılına 337.929 TL. olarak geçirildiğinden, 148.142 TL. fazla bildirimin indirilmesiyle, gelir fazlasının 2.746.453 TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilânço usulüne uyularak yapılmıştır.

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Genel Merkez 1985 yılı gelirleri, Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve bilânço esasına göre yazılmış olup bu ge-

lirlerin toplamı 3.835.340 TL. dır. 23.440 TL. 1984 yılından devreden para, 2.623.000 TL. nakdi bağışlardan, 219.000 TL. rozet satışından, 26.400 TL. makbuz satışından, 943.500 TL. yayınlar gelirinden olmak üzere 1.188.900 TL. satışlardan oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan, 62–66. maddeler hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilâtının da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen usule uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez gelirlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi nin 1985 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 29.221.338 TLdır. 314.489 TL. 1984 yılından devreden para, 2.061.450 TL. giriş aidatından, 7.877.388 TL. üyelik aidatından, 16.754. 916 TL. nakdî bağışlardan, 1.752.600 TL. aynî bağışlardan, 50.052 TL. bayrak rozet satışından, 80.000 TL. yayınlar gelirinden, 24.100 TL. üye kimlik kartı satışından, 300.000 TL. parti malvarlığından elde edilen gelirden, 6.343 TL. banka kasa hesap gelirlerinden oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde, il örgütleri kesinhesap cetvellerinde gösterilen bu gelirlerin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır. Ancak 1984'den devreden para 148.142 TL. fazlalıkla 314.489 TL. olarak iller örgütü devrini oluşturmuştur.

Bu duruma göre, devirlerden kaynaklanan 148.142 TL. fazlalığın indirilmesi koşuluyla ıslahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 33.056.678 TL. gelirinin Siyasî Partiler Yasası na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2– Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezinin 1985 yılında toplam 3.811.776 TL. gideri olmuştur. Genel Merkezin 1985 yılı bütçesi 4.200.000 TL. olarak Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 28.10.1984 günlü 7 sayılı kararına bağlanmış olup, harcamalar bütçe kapsamı içinde kalmıştır.

932.912 TL. kira, aidat giderleri, 15.675 TL. temizlik ve onarım giderleri, 158.548 TL. kırtasiye giderleri, 474.133 TL. posta ve haberleşme giderleri, 89.743 TL. karşılama giderleri, 713.515 TL. progapanda giderleri, 1.427.250 TL. kongre giderlerinden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların defter kayıtlarıyla uyum halinde bulunduğu, böylece adıgeçen partinin 1985 yılı Genel Merkez harcamaları-

nın Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı, yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

b) İl Örgütleri Giderleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı olup gelir-gideri bulunan illerde toplam 26.350.307 TL. gider yapmıştır. Bu giderin; 11.813.074 TL. kira, adidat giderlerinden, 637.905 TL. temizlik ve onarım giderlerinden, 1.528.960 TL. kırtasiye giderlerinden, 514.299 TL. posta ve haberleşme giderlerinden, 509.624 TL. karşılama giderlerinden, 811.853 TL. diğer yönetim giderlerinden, 4.552.238 TL. büro malzemeleri giderinden, 1.141.182 TL. basın ve haber araçları giderlerinden, 940.560 TL. teşkilâtlandırma giderlerinden, 1.081.499 TL. propaganda giderlerinden, 2.144.371 kongre giderlerinden, 339.297 TL. seçim giderlerinden, 335.445 TL. öbür çalışma giderlerinden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1985 yılı harcamalarının, birleşik kesinhesap cetveline yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Islahatçı Demokasi Partisi'nin 1985 yılı birleşik kesinhesabında;

A. İller örgütü gelir ve giderlerinin karşılaştırılmasında, Afyon, Bursa, Erzurum, Gaziantep, Isparta, Konya ve Yozgat il başkanlıklarının fazla bildirimleri sonucu 1984 yılından 1985 yılına devreden 148.142 TL.'nin indirilmesiyle 1985 kasa mevcudunun 2.746.453 TL. olduğunun ve 1986 yılına bu miktarın devredildiğinin belirtilmesine,

B. Yukarıda belirtilen husus dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Necdat DARICIOĞLU	Yekta Güngör ÖZDEN	Servet TÜZÜN

Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

—o—

Esas Sayısı : 1987/3 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/6
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1986 yılı kesinhesaplarının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 74. maddesi, 73. madde uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesinhesaplarının onaylı birer örneğinin, Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmesini zorunlu kılmıştır.

Islahatçı Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı, 74. maddenin açık anlatımına karşın, Adana, Afyon, Ağrı, Antalya, Aydın, Bitlis, Çanakkale, Erzincan, Hatay, Isparta, Kars, Konya, Manisa, Muş, Nevşehir, Niğde, Sivas, Uşak, Yozgat ve Zonguldak illerinin, bağlı ilçeleri de kapsayan 1986 yılı kesinhesaplarını göndermemiş;

Hakkâri İl'i kesinhesap çizelgesinde gelir ve gider kalemlerine yer vermemiştir. Belirtilen eksiklikler 1986 yılı malî denetiminin yapılmasını engellediğinden, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde, yukarıda adları yazılı "20" il örgütüne ait kesinhesaplarla 1.1.1986 - 31.12.1986 tarihleri arasındaki 12 aylık dönemi kapsayan 1986 yılı içinde gelir elde etmediği ve masraf yapmadığı düşünülemeyen Hakkâri İl'i kesinhesabının ve bu illerin

kesinhesaplarını da içeren, usulüne uygun olarak düzenlenecek birleştirilmiş kesinhesap çizelgesi onaylı örneklerinin Islahatçı Demokrasi Partisi'nden istenmesine;

Söz konusu işlemlerin yapılması amacıyla adı geçen siyasî partiye (60) gün süre verilmesine ve kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince, malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Kanunu'nun "Malî Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığı'na da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar vermiştir.

B. Parti'nin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER'in katılmalarıyla 11.9.1990 gününde yaptığı toplantıda; dosyada eksiklikler giderilmiş olduğundan Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı kesinhesabının esastan incelenmesi oybirliğiyle kararlaştırılmıştır.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olmak üzere hazırlanan 1986 yılı kesinhesabı çizelgeleri ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan inceleme ve karşılaştırma sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Parti genel merkezinin yapılan inceleme sonucu düzenlenen, esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı gelir ve giderlerinin biribirine denk biçimde blânço esası üzerinden muhasebeleştirdiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 3.658.564 TL. genel merkez'e, 42.327.409 TL. il örgütlerine ilişkin olmak üzere toplam 45.985.973 TL.lık parti gelirine karşılık, 3.376.785 TL. genel merkeze 39.071.598 TL. il örgütlerine ilişkin olarak toplam 42.448.383 TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 3.537.590 TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, iller örgütünün 1985 yılı devir tutarlarında 239.942 TL. eksik bildirimin eklenmesiyle gelir fazlasının 3.777.532 TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilanço usulüne uyularak yapılmıştır.

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Genel merkez 1986 yılı gelirleri, Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve blânço esasına göre yazılmış olup, bu gelirlerin toplamı 3.658.564 TL.dır. 23.564 TL. 1985 yılından devreden para, ve 3.635.000 TL. bağışlardan oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası' nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan 62–66. madde hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilâtının da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez gelirlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 42.327.409 TL.dır. 2.482.947 TL. 1985 yılından devreden para, 2.596.550 TL. giriş aidatından, 10.930.135 TL. üyelik aidatından, 24.038.274 TL. nakdî bağışlardan, 1.097.350 TL. aynî bağışlardan, 1.147.240 TL. bayrak, rozet satışı gelirinden, 2.200 TL. yayın gelirinden, 30.000 TL. parti malvarlığından elde edilen gelirler, 2.713 TL. banka câri hesap gelirlerinden oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde, il örgütleri kesinhesap cetvellerinde gösterilen bu gelirlerin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır. Ancak, 1985'den devreden para, 239.942 TL. eksiklikle 2.482.947 TL. olarak iller örgütü devrini oluşturmuştur.

Bu duruma göre, devirlerden kaynaklanan 239.942 TL. eksikliğin, devire eklenmesi koşuluyla Islahatçı Demokrasi Partisinin 1986 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 42.327.409 TL. gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden

a) Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezinin 1986 yılında toplam 3.376.785 TL. gideri olmuştur. Genel merkezin 1986 yılı bütçesi, 3.800.000 TL. olarak, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 29.9.1985 günlü, 18 sayılı kararıyla kabul edilmiş olup, harcamalar bütçe kapsamı içinde kalmıştır.

1.952.649 TL. kira aidat giderleri, 11.300 TL. temizlik ve onarım giderleri, 231.454 TL. kırtasiye giderleri, 865.762 TL. posta ve haberleşme giderleri, 14.120 TL. karşılama giderleri, 71.500 TL. basın ve haber araçları giderleri, 230.000 TL. diğer çalışmaların giderlerinden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların, defter kayıtlarıyla uyum halinde bulunduğu, böylece adıgeçen partinin 1986 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla, giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

b) İl Örgütleri Giderleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı olup, gelir-gideri bulunan illerde toplam 39.071.598 TL. gider yapmıştır. Bu giderin; 23.634.147 TL. kira, aidat giderlerinden, 1.090.179 TL. temizlik ve onarım giderlerinden, 2.059.414 TL. kırtasiye giderlerinden, 1.658.863 TL. posta ve haberleşme giderlerinden, 410.674 TL. karşılama giderlerinden, 1.418.876 TL. diğer yönetim giderlerinden, 1.522.237 TL. büro malzemeleri giderinden, 2.305.821 TL. basın ve haber araçları giderlerinden, 1.489.729 TL. örgütlenme giderlerinden, 1.317.739 TL. propaganda giderlerinden, 582.049.TL. kongre giderlerinden, 919.418 TL. seçim giderlerinden, 662.452 TL. öbür çalışma giderlerinden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı harcamalarının birleşik kesinhesap cetveline yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1986 yılı birleşik kesinhesabında;

A. İller örgütü gelir ve giderlerinin karşılaştırılmasında Adıyaman, Afyon, Ankara, Antalya, Aydın, Bursa, Elazığ, Eskişehir, Erzurum, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Konya, Kahramanmaraş, Muğla, Nevşehir, Ordu ,Sakarya, Samsun, Sivas, Tokat, Trabzon ve Yozgat il başkanlıklarının eksik bildirdikleri saptanan 239.942 TL.nın eklenmesiyle 1985 yılından devreden ve 1987 yılına aktarılan mevcudun 3.777.532 TL. olduğunun belirtilmesine,

B. Yukarda belirtilen husus dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iler örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

— o —

Esas Sayısı : 1987/4 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/7
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"Refah Partisi Genel Başkanlığı'nın 30.6.1987 günlü yazısıyla gönderilen 1986 yılı kesinhesapları incelendiğinde:

Parti örgütünün bulunduğu Ağrı ve Hakkâri illerinde 1986 yılında gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı görülmüştür.

1.1.1986 – 31.12.1986 tarihleri arasındaki 12 aylık dönemi kapsayan 1986 yılı içinde gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı düşünülemediğinden yukarıda adları yazılı 2 il'e ait kayıtlar, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde gözden geçirilmek suretiyle birleştirilmiş il kesinhesaplarının yeniden düzenlenmesine ve duruma göre birleştirilmiş parti kesinhesabında da usulüne uygun düzeltmelerin yapılmasına;

Söz konusu işlemlerin tamamlanması amacıyla adı geçen partiye (60) gün süre verilmesine, kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Kanunu'nun "Malî Hükümler başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu bel-

gelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığına da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Partinin yanıtı üzerine Anayasa Mahkemesi'nin, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla 22.6.1990 gününde yapılan toplantıda da;

"1- Refah Partisi Genel Başkanlığı'ndan alınan 18.4.1990 günlü yazıda belirtilen hususlar yerinde görüldüğünden bu partinin 1986 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesine,

2- Esas yönünden incelemenin yapılabilmesi için, önceki yılların karara bağlanan kesinhesaplarında devredilen miktarların gösterilmesi suretiyle düzenlenecek yeni çizelgelerin Parti'den istenmesine" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olmak üzere hazırlanan 1986 yılı kesinhesap çizelgeleri ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Parti genel merkezinde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Refah Partisi'nin 1986 yılı gelir ve giderlerinin biribirine denk biçimde bilânço esası üzerinden muhasebeleştirildiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak, birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 12.998.891 TL. genel merkeze 147.413.426 TL. il örgütlerine ilişkin olmak üzere toplam 160.412.317 TL. tutarında parti gelirine karşılık; 12.834.687 TL. genel merkeze, 138.326.451 TL. iller örgütüne ilişkin olarak toplam 151.161.138 TL. parti giderinin bulunduğu gelir fazlasının 9.251.179 TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, genel merkez devrinde değerlendirilmesi gereken 60.000 TL. farkın birleşik devire eklenmesi suretiyle gelir fazlasının 9.311.179 TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ

Refah Partisi'nin 1986 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilânço usulüne uyularak yapılmıştır.

1- Gelirler Yönünden

a) Genel Merkez Gelirleri

Genel Merkez 1986 yılı gelirleri Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebiri birleşik usulü" ve bilânço esasına göre yazılmış olup bu gelirlerin toplam. 12.998.891 TL.dır. 7.528 TL. 1985 yılından devreden para, 42.095 TL. çizelgeye göre bayrak ve rozet satışı deftere göre 1985 yılı banka faizinden, 12.949.268 TL. çizelgeye göre bağışlardan, deftere göre (hazine yardımı, şahıs bağışları, 1986 yılı banka faizi, ücretlerden vergi stopajı ve 1986 yılı itibariyle kasa fazlalığından) oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı, gelirlerin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan 62-66. madde hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilatının da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez gelirlerinin defter ve çizelge kayıtları toplamlarının biribirine denk olduğu, defter kayıtları esas alınarak genel merkez gelirlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütü Gelirleri:

Refah Partisi'nin 1986 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 147.413.426 TL. dır. 5.025.102 TL. 1985 yılından devreden para ,34.846.285 TL. giriş ve üyelik aidatından, 360.149 TL. bayrak ve rozet satışlarından, 1000 TL. yayın satışından, 18.250 TL. konferans gelirlerinden, 97.512.151 TL. bağışlardan, 710.000 TL. genel merkezden alınan nakit, 5.314.633 TL. teşkilâttan alınan nakit, 3.625.856 TL. sair gelirlerden oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde il örgütleri kesinhesap cetvellerine geçen gelirlerinin, birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır.

Bu duruma göre Refah Partisi'nin 1986 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 160.412.317 TL. gelirinin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden

a) Genel Merkez Giderleri

Parti genel merkezinin 1986 yılında toplam 12.834.687 TL. gideri olmuştur. Genel Merkezin 1986 yılı bütçesi 31.119.800 TL. olarak hazırlanmış olup, harcamaların bütçe tutarı içinde kaldığı ve Yasa'nın 70. maddesine göre de harcamalar için Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 25.12.1985 günlü kararında Başkanlık Divanı'nın yetkili kılındığı anlaşılmıştır.

5.812.623 TL. büro giderlerinden, 2.573.912 TL. personel giderlerinden, 1.612.420 TL. seyahat giderlerinden, 490.000 TL. bayrak ve rozet giderlerinden, 110.000 TL. yayın giderlerinden, 1.264.667 TL. seçim giderlerinden, 73.300 TL. demirbaş eşya giderlerinden, 770.000 TL. örgüte verilen nakitten, 127.765 TL. sair giderlerden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların defter kayıtlarıyla uyum içinde olduğu, böylece, adıgeçen partinin 1986 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı, yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

Ancak, genel merkez giderlerinde örgüte verilen nakit 770.000 TL. olarak işlem görmüş oysa ki, bu tutar iller örgütü gelirlerine 710.000 TL. olarak geçirilmiştir. Bu nedenle, 60.000 TL. tutarındaki farkın genel merkez gelir fazlasına eklenip bunun 224.204 TL. olarak belirtilmesi gerekmiştir.

b) İl Örgütleri Giderleri

Refah Partisi'nin 1986 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı gelir ve gideri olan illerde toplam 138.326.451 TL. gider yapılmıştır. Bu giderin; 81.682.468 TL. büro giderlerinden, 1.626.854 TL. personel giderlerinden, 12.288.389 TL. seyahat giderlerinden, 3.489.036 TL. bayak ve rozet giderlerinden, 1.405.550 TL. yayın giderlerinden, 3.360.662 TL. konferans giderlerinden, 15.757.760 TL. seçim giderlerinden , 2.112.946 TL. demirbaş eşya giderlerinden, 4.898.614 TL. örgüte verilen nakit, 11.704.172 TL. sair giderlerden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre, Refah Partisi'nin 1986 yılı harcamalarının, 60.000 TL. dışında yöntemince yapıldığı ve birleşik kesinhesap cetvellerine geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Refah Partisi'nin 1986 yılı birleşik kesinhesabında;

A. Genel merkezden illere gönderilen miktarın 710.000 TL. değil, 770.000 TL. olması nedeniyle 1987 yılına devreden miktarın; bu iki miktar arasındaki 60.000 TL. farkın eklenerek, genel merkez bölümünde 224.204 TL.; iller örgütü bölümünde ise 9.086.975 TL. olduğunun belirtilmesine,

B. Yukarda belirtilen hususlar dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1988/5 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/8
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 74. maddesi, 73. madde uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesin hesap ile parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtı kesinhesaplarının onaylı birer örneğinin Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmesini zorunlu kılmıştır.

Islahatçı Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı, 74. maddenin açık anlatımına karşın, Ağrı, Amasya, Ankara, Aydın, Çorum, Denizli, Elazığ, Erzincan, Isparta, Kars, Kırşehir, Konya, Muş, Niğde, Samsun ve Uşak illerinin bağlı ilçeleri de kapsayan 1987 yılı kesinhesaplarını göndermemiş;

Hakkâri İl'i kesinhesap çizelgesinde gelir ve gider kalemlerine yer verilmemiştir.

Belirtilen eksiklikler 1987 yılı malî denetiminin yapılmasını engellediğinden, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde, yukarıda adları, yazılı "16" il örgütüne ait kesinhesaplarla 1.1.1987 - 31.12.1987 tarihleri arasındaki 12 aylık dönemi kapsayan 1987 yılı içinde gelir elde etmediği ve masraf yapmadığı düşünülemeyen Hakkâri İl'i kesinhesabının ve bu illerin kesinhesap-

larını da içeren, usulüne uygun olarak yeniden düzenlenecek birleştirilmiş kesinhesap çizelgesi onaylı örneklerinin ıslahatçı Demokrasi Partisi'nden istenmesine;

Söz konusu işlemlerin yapılması amacıyla adı geçen siyasî partiye (60) gün süre verilmesine, kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince, malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Kanunu'nun "Malî Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle, 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığına da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Parti'nin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Güven DİNÇER'in katılmalarıyla 11.9.1991 gününde yapılan toplantıda da, dosyadaki eksiklikler giderilmiş olduğundan Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı kesinhesabının esastan incelenmesi oybirliğiy'le kararlaştırılmıştır.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1987 yılı kesinhesap çizelgeleri ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın konuya ilişkin kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Parti Genel Merkezi'nde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, ıslahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı gelir ve giderlerinin biribirine denk biçimde bilanço esası üzerinden muhasebeleştirildiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 26.443.779.– TL. genel merkeze, 59.358.267. TL. il örgütlerine ilişkin olmak üzere toplam 85.808.046.– TL. tutarındaki parti gelirine karşılık; 25.825.722.– TL. genel merkeze, 55.593.368.– TL. il örgütlerine ait olmak üzere toplam 81.419.090.– TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 4.388.956. TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, iller örgütünün 1986 yılı devir tutarında 298.654. TL. eksik bildiriminin eklenmesiyle gelir fazlasının 4.687.610.– TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilânço usulüne uyularak yapılmıştır.

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Genel Merkez 1987 yılı gelirleri Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve bilanço esasına göre yazılmış olup, bu gelirlerin toplamı 26.443.779.- TL. dır. 281.779.- TL. 1986 yılından devreden para ve 26.168.000.- TL. bağışlardan oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan, 62-66. maddeler çerçevesinde sağlandığı, tahsilât'nın da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez giderlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılında bildirdiği ile örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 59.358.267.- TL. dır. 3.197.099.- TL. 1986 yılından devreden para, 2.702.430.- TL. giriş aidatından, 11.534.070.- TL. üyelik aidatından, 39.658.818. TL. nakdî bağışlardan, 2.165.950.- TL. aynî bağışlardan, 64.300.- TL. rozet, bayrak satışlarından, 25.100.- TL. yayınlar gelirinden, 11.500.- TL, üye kimlik kartı satışı gelirinden oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde, il örgütleri kesinhesap cetvellerinde gösterilen bu gelirlerin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır. Ancak, 1986'dan devreden para 298.654.- TL. eksiklikle, 3.197.099.- TL. olarak iller örgütü devrini oluşturmuştur.

Bu duruma göre, devirlerden kaynaklanan 298.654.- TL. eksikliğin devire eklenmesi koşuluyla Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 85.808.046.- TL. gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezinin 1987 yılında toplam 25.825.722.- TL. gideri olmuştur. Genel Merkez'in 1987 yılı bütçesi 27.000.000.- TL. olarak Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 12.10.1986 günlü 32 sayılı kararıyla kabul edilmiş olup, harcamalar bütçe kapsamı içinde kalmıştır. 2.924.100.- TL. kira aidat giderleri, 2.100.- TL. temizlik ve onarım giderleri, 30.695.-

TL. kırtasiye giderleri, 1.185.884.– TL. posta ve haberleşme giderleri, 4. 818.694.– TL. propaganda giderleri, 2.552.250.– TL. kongre giderleri, 12.881.999.– TL. seçim giderleri, 1.430.000.– TL. diğer faaliyet giderlerinden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların, defter kayıtlarıyla uyumlu bulunduğu böylece adıgeçen Parti'nin 1987 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı, yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

b) İl Örgütü Giderleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı olup gelir-gideri bulunan illerde toplam 55.593.368.– TL. gider yapmıştır. Bu giderin; 29.871.622.– TL. kira, aidat giderlerinden, 755.262.– TL. temizlik ve onarım giderlerinden, 1.723.080.– TL. kırtasiye giderlerinden, 3.555.644.– TL. posta ve haberleşme giderlerinden, 462.949.– TL. karşılama giderlerinden, 1.924.640.– TL. diğer yönetim giderlerinden, 1.136.560.– TL. büro malzemeleri giderlerinden, 755.460.– TL. basın ve haber araçları giderlerinden, 1.022.180.– TL. teşkilâtlandırma giderlerinden, 4.251.000 TL. propaganda faaliyetlerinden, 988.428.– TL. kongre giderlerinden, 7.831.025. TL. seçim giderlerinden, 1.315.518.– TL. öbür çalışma giderlerinden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı harcamalarının birleşik kesinhesap cetveline yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1987 yılı birleşik kesinhesabında;

A. İller örgütü gelir ve giderlerinin karşılaştırılmasında; Adıyaman, Ankara, Antalya, Denizli, Elazığ, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kahramanmaraş, Muğla, Muş, Niğde, Sakarya, Şanlıurfa, Trabzon, Yozgat ve Zonguldak il başkanlıklarının eksik bildirdikleri saptanan 298.654. TL. mevcudun eklenmesiyle 1988 yılına devreden miktarın 4.687.610.– TL. olduğunun belirtilmesine,

B. Yukardaki bölümde belirtilenin dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

—o—

Esas Sayısı : 1988/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/9

Karar Günü : 7.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"Refah Partisi Genel Başkanlığı'nın 30.6.1988 günlü, GEB-18/988-423 sayılı yazısı ile gönderilen 1987 yılı kesinhesap çizelgeleri incelendiğinde:

Parti örgütünün bulunduğu Hakkâri ve Mardin illerinde 1987 yılında gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı görülmüştür.

1.1.1987-31.12.1987 tarihleri arasındaki 12 aylık dönemi kapsayan 1987 yılı içinde gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı düşünülemediğinden yukarıda adları yazılı 2 il'in hesapları gözden geçirilmek suretiyle, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde yeniden düzenlenecek kesinhesap çizelgelerinin gönderilmesine;

Duruma göre birleştirilmiş kesinhesap çizelgesinde de usulüne uygun düzeltmelerin yapılmasına ve;

Sözü edilen işlemlerin tamamlanması amacıyla adı geçen siyasî partiye (60) gün süre verilmesine, kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Ka-

nunu'nun, "Malî Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığı'na da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Partinin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla 22.6.1990 gününde yaptığı toplantıda da;

"1– Refah Partisi Genel Başkanlığı'ndan alınan 18.4.1990 günlü yazıda belirtilen hususlar yerinde görüldüğünden bu partinin 1987 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesine,

2– Esas yönünden incelemenin yapılabilmesi için, önceki yılların karara bağlanan kesinhesaplarında devredilen miktarların gösterilmesi suretiyle düzenlenecek yeni çizelgelerin Parti'den istenmesine" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olmak üzere hazırlanan 1987 yılı kesinhesap çizelgeleriyle defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan inceleme ve karşılaştırma sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyâsî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Parti genel merkezinde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Refah Partisi'nin 1987 yılı gelir ve giderlerinin birbirine denk biçimde bilânço esası üzerinden muhasebeleştirildiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak, birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 23.385.976.– TL. genel merkeze, 407.930.707.– TL. iller örgütüne ilişkin olarak toplam 431.316.683.– TL. parti gelirine karşılık; 22.346.306.– TL. genel merkeze, 396.561.373.– TL. iller örgütüne ilişkin olarak toplam 418.907.679.– TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 11.369.334.– TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, bu devire, 1986 yılından aktarılması gereken 60.000.– TL. ile genel merkeze hesapları içinde değerlendirilen 365.000.– TL. nın katılması ve ayrıca iller örgütü yılbaşı göstergelerinde eksik bildirilen 7.373.197.– TL. nın katılmasıyla oluşan gelir fazlasının 20.207.201. TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Refah Partisi'nin 1987 yılı kesinhesabı Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilânço usulüne uyularak yapılmıştır.

1- Gelirler Yönünden:

a- Genel Merkez Gelirleri:

Genel merkez 1987 yılı gelirleri; Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve bilânço esasına göre yazılmış olup bu gelirlerin toplamı 23.385.976.- TL. dır. Defter kayıtlarının doğruluğundan hareketle, 701.153. TL. 1986 yılından devreden para ve demirbaş (demirbaş tutarı 536.945.- TL. iken 536.949.- TL. geçmiştir. maddî hatadır), 17.535.000.- TL. şahıs bağışlarından, 4.977.500.- TL. hazine yardımından, 60.000.- TL. rozet satışından, 112.323. TL. banka faizinden oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. madesinde sayılan kaynaklardan 62-66. madde hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilâtının da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez gelirlerinin tutarlar bakımından çizelge ve defter kayıtlarıyla uyum sağladığı, ancak, Diyarbakır ilinden 115.000.- TL. + Ordu ilinden 250.000. TL. = 365.000.- TL. nın genel merkeze gönderildiğinin bu illerin çizelgelerinden anlaşıldığı böylece kaynağı belli bu gelirin genel merkez gelir fazlasına eklenmesinin gerektiği anlaşılmıştır. Anılan durum dışında genel merkez gelirlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Refah Partisi'nin 1987 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 407.930.707.- TL. dır. 1.773.778.- TL. 1986 yılından devreden para, 64.357.301. TL. giriş ve üye aidatlarından, 2.545.975.- TL. bayrak ve rozet satışından, 270.000.- TL. milletvekili adayı özel aidatından, 1.791.500.- TL. yayın gelirlerinden, 1.722.000.- TL. konferans gelirlerinden, 10.000.- TL. parti malvarlığından, 307.293.480.- TL. bağışlardan, 1.900.000.- TL. genel merkezden alınan nakit, 17.018.588.- TL. örgütten alınan nakit, 8.698.617.- TL. sair gelirlerden, 549.468.- TL. kimi il örgütlerinin fazla harcamalarından (giderler farkı) oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde il örgütleri kesinhesap cetvellerine geçen gelirlerinin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır.

Bu duruma göre Refah Partisi'nin 1987 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 431.316.683.- TL. gelirinin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden:

a- Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezinin 1987 yılında toplam 22.346.306.- TL. gideri olmuştur. Genel merkezin 1987 yılı bütçesi 47.500.000.- TL. olarak hazırlanmış olup, harcamalar öngörülen bütçe tutarı içinde kalmıştır. Harcamalar Yasası'nın 70. maddesine uygun olarak Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 7.12.1986 günlü, 53 sayılı kararına dayandırılmıştır.

7.600.096.- TL. büro giderlerinden, 3.550.817.- TL. personel giderlerinden, 952.166.- TL. seyahat giderlerinden, 2.077.200.- TL. bayrak ve rozet giderlerinden, 3.766.366.- TL. konferans giderinden, 2.145.717.- TL. seçim giderlerinden, 1.900.000.- TL. örgüte verilen nakitten, 403.944.- TL. sair giderlerden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların defter kayıtlarıyla uyum içinde olduğu, böylece adıgeçen partinin 1987 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı, yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

b- İl Örgütleri Giderleri:

Refah Partisi'nin 1987 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı gelir ve gideri olan illerde toplam 396.561.373.- TL. gider yapılmıştır. Bu giderin; 128.845.034.- TL. büro giderlerinden, 9.224.246.- TL. personel giderlerinden, 29.808.882.- TL. seyahat giderlerinden, 14.536.788.- TL. bayrak ve rozet giderlerinden, 5.384.137.- TL. yayın giderlerinden, 5.368.559.- TL. konferans giderlerinden, 156.756.359.- TL. seçim giderlerinden, 6.245.816.- TL. demirbaş giderlerinden, 365.000.- TL. genel merkeze verilen nakitten, 15.269.015.- TL. örgüte verilen nakitten, 24.757.537.- TL. sair giderlerden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre Refah Partisi'nin 1987 yılı harcamalarının birleşik kesinhesap cetvellerine yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Ancak, partinin genel merkez gelir fazlasında yer verilmesi gereken 1986 yılından 60.000.- TL. ile 1987 yılında 365.000.- TL. nın; iller örgütü

yılbaşı ve yılsonu devirlerinin uyumlu olması gerekçesinden hareketle 1986 yılından 1987 yılına devredilen tutarlarda saptanan 7.373.197.– TL. eksikliğin devir işlemlerinde gözönünde tutulmasının ve ayrıca bundan böyle Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1990 günlü kararının 2. bendinde belirtilen eksikliklere de yer verilmesinin partiye duyurulması kararlaştırılmıştır.

V- SONUÇ:

Refah Partisi'nin 1987 yılı birleşik kesinhesabında;

A. Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1990 günlü kararının 2. bendinde belirtilen 1986'dan sonraki yıllara ilişkin inceleme sonucunda saptanan devir eksikliklerini içeren çizelgelerin düzenlenmesi gereğinin önemle belirtilmesine,

B. Refah Partisi'nin 1987 yılı birleşik kesinhesabında yer alan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

— o —

Esas Sayısı : 1989/6 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/10
Karar Günü : 7.2.1991

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU:

Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında;

"2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 74. madesi, 73. madde uyarınca karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkezi ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilâtı kesinhesaplarının onaylı birer örneğinin, Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmesini zorunlu kılmıştır.

Islahatçı Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı, 74. maddenin açık anlatımına karşın, Adana, Afyon, Ağrı, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bingöl, Bitlis, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Hatay, Isparta, İçel, İstanbul, Kars, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Nevşehir, Ordu, Sakarya, Samsun, Sivas, Tokat, Trabzon, Şanlıurfa, Uşak, Van, Yozgat ve Zonguldak illerinin bağlı ilçeleri de kapsayan 1988 yılı kesinhesaplarını göndermemiştir.

Belirtilen eksiklikler 1988 yılı malî denetiminin yapılmasını engellediğinden, bağlı ilçeleri de kapsayacak biçimde, yukarıda adları yazılı "45" il örgütüne ilişkin kesinhesapların ve bu illerin kesinhesaplarını da içeren,

usulüne uygun olarak yeniden düzenlenecek birleştirilmiş kesinhesap çizelgesi onaylı örneklerinin ıslahatçı Demokrasi Partisi'nden istenmesine;

Söz konusu işlemlerin yapılması amacıyla adı geçen siyasî partiye (60) gün süre verilmesine, kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince, malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Kanunu'nun "Malî Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle, 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığına da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Partinin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Güven DİNÇER'in katılmalarıyla 11.9.1990 gününde yaptığı toplantıda da:

"Islahatçı Demokrasi Partisi Genel Başkanlığı'nın gönderdiği 1988 yılı kesinhesap çizelgesinde Sivas İli ile Edirne iline ait hesapların gönderilmediği anlaşılmıştır.

1- Sivas ve Edirne illerini de içine alan ve usulüne uygun olarak düzenlenecek tüm birleştirilmiş kesinhesap çizelgesi onaylı örneklerinin Islahatçı Demokrasi Partisi'nden istenmesine,

Söz konusu işlemlerin yapılması amacıyla adıgeçen siyasî partiye (15) gün süre verilmesine,

2- Belgeler geldikten sonra esasa geçilmesine" karar verilmiştir.

C. Anayasa Mahkemesi'nin ikinci ilk inceleme kararı ilgili Partiye 18.9.1990 tarihinde tebliğ edilmiş olup ilgili partinin kendine verilen yasal süre içinde 1.10.1990 günlü, 1138 sayılı Genel Başkan imzalı yazısıyla, Sivas ili kesinhesap çizelgesi ile bu ilide içine alarak düzenlenmiş birleşik kesinhesap cetvelini Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği, Edirne ilinde teşkilâtlarının bulunmadığını bildirmiş olmakla birlikte, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 4.10.1990 günlü, 1990/83 numaralı yazısında, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin Edirne ili Keşan ilçesi, Çamlıca beldesinde teşkilâtının bulunmadığının anlaşıldığı ve bu yanlışlığın bilgisayar kayıtlarında da düzeltildiği Anayasa Mahkemesi'ne bildirilmiştir.

Bu nedenle Anayasa Mahkemesi'nin 11.9.1990 günlü kararına konu işlemler yasal olarak yerine getirildiğinden ve belgeler geldikten sonra esasa geçilmesine oybirliği ile karar verilmiş olduğundan esasın incelenmesine geçilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan, 1988 yılı kesinhesap çizelgeleri ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Parti Genel Merkezi'nde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılı gelir ve giderlerinin birbirine denk biçimde bilanço esası üzerinden muhasebeleştirildiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 24.080.788.– TL. genel merkeze, 92.424.947.– TL. il örgütlerine ilişkin olarak toplam 116.505.735.– TL. tutarındaki parti gelirine karşılık; 19.154.325.– TL. genel merkeze, 85.750.441.– TL. il örgütlerine ait olmak üzere toplam 104.904.766.– TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 11.600.969.– TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak iller örgütünün 1987 yılı devir tutarlarında 620.706.– TL. eksik bildirimin eklenmesiyle gelir fazlasının 12.221.675.– TL. olduğu saptanmıştır.

B. KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngörüldüğü üzere bilanço yöntemine uyularak yapılmıştır.

1– Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Genel Merkez 1988 yılı gelirleri Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve bilanço esasına göre yapılmış olup, bu gelirlerin toplamı 24.080.788.– TL. dır. 624.057.– TL. 1987 yılından devreden para, 23.443.700.– TL. nakdî bağışlardan ve 13.031.– TL. banka câri hesap gelirlerinden oluşan bu gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan, 62–66. maddeler hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilâtınında sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez giderlerinin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 92.424.947.– TL.'dir. 3.442.847.– TL. 1987 yılından devreden para, 3.212.500.– TL. giriş aidatından, 11.232.–421.– TL. üyelik aidatından, 71.679.679.– TL. nakdî bağışlardan, 2.196.000.– TL. aynî bağışlardan, 557.000.– TL. bayrak ve rozet satışından, 44.000.– TL. yayın gelirlerinden, 60.500.– TL. kimlik satışı gelirinden oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü biçimde il örgütleri kesinhesap cetvellerinde gösterilen bu gelirlerin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır. Ancak, 1987 den devreden para 620.706.– TL. eksiklikle, 3.442.847.– TL. olarak iller örgütü devrini oluşturmuştur.

Bu duruma göre; devirlerden kaynaklanan 620.706.– TL. eksikliğin devire eklenmesi koşuluyla İslahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 92.424.947.– TL. gelirinin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2– Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezi nin 1988 yılında toplam 19.154.325 – TL. gideri olmuştur. Genel Merkezin 1988 yılı bütçesi, 25.400.000.– TL. olarak Merkez Karar ve Yönetim Kurulu nun 20.11.1987 günlü ve 51 sayılı kararıyla kabul edilmiş olup, harcamalar bütçe kapsamı içinde kalmıştır. 4.208.880.– TL. kira ve aidat giderleri, 35.400 – TL. temizlik ve onarım giderleri, 4. 435.318 – TL. kırtasiye giderleri, 426.727 – TL. posta ve haberleşme giderleri, 135.000.- TL. karşılama giderleri, 50.000.- TL. diğer yönetim giderleri 9.863.000.– TL. kongre giderlerinden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların, defter kayıtlarıyla uyum halinde bulunduğu, böylece adıgeçen partinin 1988 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzel kişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

b) İl Örgütleri Giderleri:

Islahatçı Demokrasi Partisi nin 1988 yılı kesinhesap çizelgesine yazılı olup, gelir-gideri bulunan illerde toplam 85.750.441.– TL. gider yapmıştır. Bu giderin; 46.282.751.– TL. kira ve aidat giderlerinden, 1.798.580.– TL. temizlik ve onarım giderlerinden, 4.597.749.– TL. kırtasiye giderlerinden,

5.293.893.– TL. posta ve haberleşme giderlerinden, 2.954.725.– TL. karşılama giderlerinden, 1.761.960.– TL. diğer yönetim giderlerinden, 1.346.365.– TL. büro malzemeleri giderlerinden, 1.535.686.– TL. basın ve haber araçları giderlerinden, 2.117.389.– TL. teşkilâtlandırma giderlerinden, 4.354.591.– TL. propaganda giderlerinden, 6.448.944.– TL. kongre giderlerinden, 5.372.679.– TL. seçim giderlerinden, 1.885.129.– TL. diğer çalışma giderlerinden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre, Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılı harcamalarının birleşik kesinhesap cetveline yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ:

Islahatçı Demokrasi Partisi'nin 1988 yılı birleşik kesinhesabında;

A. İller örgütü gelir ve giderlerinin karşılaştırılmasında Adana, Adıyaman, Afyon, Ankara, Balıkesir, Bingöl, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, Gümüşhane, Hatay, İstanbul, İzmir, Kırşehir, Konya, Kahramanmaraş, Ordu, Sakarya, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Van ve Yozgat il başkanlıklarının eksik bildirildiği saptanan 620.706. TL. nın eklenmesiyle 1989 yılına devreden mevcudun 12.221.675.– TL. olduğunun belirtilmesine,

B. Yukarda belirtilen husus dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

7.2.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Göngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL
Üye Selçuk TÜZÜN	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Yavuz NAZAROĞLU		Üye Haşim KILIÇ

—— o ——

Esas Sayısı : 1989/7 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/11
Karar Günü : 28.2.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

A- Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Necdet DARICIOĞLU, Muammer TURAN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Lemi ÖZATAKAN'ın katılmalarıyla 14.2.1990 gününde yaptığı ilk inceleme toplantısında;

"Refah Partisi Genel Başkanlığı'nın 30.6.1989 günlü, GEB-87/989-153 sayılı yazısıyla gönderilen 1988 yılı kesinhesapları incelendiğinde:

Parti örgütünün bulunduğu Hakkâri, Kars, Mardin, Muş ve Tunceli illerinde 1988 yılında gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı görülmüştür.

1.1.1988–31.12.1988 tarihleri arasında 12 aylık dönemi kapsayan 1988 yılı içinde gelir elde edilmediği ve gider yapılmadığı düşünülemediğinden, yukarıda adları yazılı 5 il'in kayıtları gözden geçirilmek suretiyle, bağlı ilçeleri ide kapsayacak biçimde yeniden düzenlenecek kesinhesap çizelgelerinin gönderilmesine;

Duruma göre, birleştirilmiş kesinhesap çizelgesinde de usulüne uygun olarak gereken değişikliklerin yapılmasına ve;

Söz konusu işlemlerin tamamlanması amacıyla adı geçen siyasî partiye (60) gün süre verilmesine, kararın bir örneğinin bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Muammer TURAN'ın "Anayasa Mahkemesince malî denetimi yürütülmekte olan bu Partinin, Siyasî Partiler Kanunu'

nun "Mali Hükümler" başlıklı Üçüncü Kısmındaki birçok emredici hükümlerine, özellikle 73 ve 74 üncü maddelerine aykırılık halinde bulunduğu belgelerle sabit olması sebebiyle bu fiil ve hallerin 106 ncı maddeye göre Cumhuriyet Başsavcılığına da yazı ile duyurulması gerekir." yolundaki karşıoyu ve oyçokluğuyla" karar verilmiştir.

B. Partinin yanıtı üzerine, Anayasa Mahkemesi'nin, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla 22.6.1990 gününde yapılan toplantıda da;

"1- Refah Partisi Genel Başkanlığı'ndan alınan 18.4.1990 günlü yazıda belirtilen hususlar yerinde görüldüğünden bu partinin 1988 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesine,

2- Esas yönünden incelemenin yapılabilmesi için, önceki yılların karara bağlanan kesinhesaplarında devredilen miktarların gösterilmesi suretiyle düzenlenecek yeni çizelgelerin Parti'den istenmesine" karar verilmiştir.

II- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olmak üzere hazırlanan 1988 yılı kesinhesap çizelgesi ile defter kayıtları, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü.:

Parti genel merkezinde yapılan inceleme sonucu düzenlenen esas inceleme raporunda ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Refah Partisi'nin 1988 yılı gelir ve giderlerinin biribirine denk biçimde bilânço esası üzerinden muhasebeleştirildiği, 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü belgelere dayanılarak birleşik kesinhesap çizelgesinde gösterilen 377.121.244.- TL. genel merkeze, 458.675.201.- TL. iller örgütüne ilişkin olarak toplam 836.839.677.- TL. parti gelirine karşılık; 198.537.693.- TL. genel merkeze, 415.763.453.- TL. iller örgütüne ilişkin olarak toplam 614.301.146.- TL. parti giderinin bulunduğu, gelir fazlasının 222.538.531.- TL. olduğu anlaşılmıştır. Ancak, 1986 yılından 60.000.- TL., 1987 yılından 365.000. -TL. genel merkez devirlerine eklendikten sonra 1988 yılında genel merkez devirlerinden 550.000.- TL. nın indirilmesiyle oluşan 178.458.551.- TL. nın iller örgütü devirlerine yılbaşı ve yıl sonu itibariyle 1986 yılından 7.373.197.- TL. 1987 yılından 11.306.042.- TL. ek-

lenmesiyle oluşan 62.634.219.– TL. ile birlikte birleşik gelir fazlasının 241. 092.770.– TL. olduğu saptanmıştır.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

Refah Partisi'nin 1988 yılı kesinhesabı, Siyasî Partiler Yasası'nın 73. maddesinin ikinci fıkrasında öngördülüğü üzere bilânço yöntemine uyularak yapılmıştır.

1– Gelirler Yönünden:

a- Genel Merkez Gelirleri:

Genel Merkez 1988 yılı gelirleri Amerikan tipi defter "yevmiye ve defteri kebirin birleşik usulü" ve bilânço esasına göre yazılmış olup, bu gelirlerin toplamı 377.121.244.– TL. dır. Deftere göre, 342.632.– TL. 1987 yılından devreden para, 350.000.000.– TL. hazine yardımından, 2.140.000.– TL. bağışlardan, 22.221.574.– TL. banka faizinden ve 697.038.– TL. parti malvarlığından (demirbaş) ve 1.720.000. TL. bayrak ve rozet satışından oluşan bu gelirlerin genel merkezce bastırılmış makbuzlarla alındığı, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde sayılan kaynaklardan 62–66. madde hükümleri çerçevesinde sağlandığı, tahsilâtının da sözü edilen Yasa'nın 69. maddesinde belirtilen yönteme uyularak yapıldığı görülmüş ve genel merkez gelirlerinin tutarları bakımından çizelge ve defter kayıtlarıyla uyum sağladığı görülmüştür.

Gelirleri oluşturan makbuzlardan Seri C-016001 no. lu, 40.000.– TL. tutarındaki makbuz, Zeki AKTOK adına kesilmiş olup adresi yazılmadığından yasal koşulları gerçekleşmemiştir.

Bu duruma göre 40.000.– TL. dışındaki gelirlerin doğru ve Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

b- İl Örgütleri Gelirleri:

Refah Partisi'nin 1988 yılında bildirdiği il örgütlerinden elde ettiği gelirler tutarı 458.675.201.– TL. dır. 63.292.– TL. 1987 yılından devreden para, 89.758.305.– TL. giriş ve üyelik aidatından, 3.120.821.– TL. milletvekili aidat gelirlerinden, 2.026.000.– TL. bayrak ve rozet satışından, 100. 400.– TL. parti malvarlığı gelirinden, 90.000.– TL. konferans gelirilerinden, 268.154.751.– TL. bağışlardan, 60.469.980.– TL. genel merkezden alınan nakitten, 44.560.819.– TL. örgütten alınan nakitten, 15.330.419.– TL. sair gelirlerden, 1.043.232.– TL. kimi il örgütlerinin fazla harcamalarından (giderler farkı) oluşan ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın öngördüğü

biçimde il örgütleri kesinhesap cetvellerine geçen gelirlerin birleşik kesinhesap cetveline geçirildiği anlaşılmıştır.

Bu duruma göre Refah Partisi'nin 1988 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 836.839.677.– TL. gelirinin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2– Giderler Yönünden:

a- Genel Merkez Giderleri:

Parti genel merkezinin 1988 yılında toplam 198.537.693.– TL. gideri olmuştur. Genel merkezin 1988 yılı bütçesi, 35.000.000.– + 350.000.000 (hazine yardımı) = 385.000.000.– TL. dır. Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 30.12.1987 günlü, 65 asyılı kararıyla harcamalar için Başkanlık Divanı'na yetki verilmiştir. 1988 yılı harcamalar bütçe tutarları içinde yapılmıştır.

28.106.416.– TL. büro giderlerinden, 1.136.250.– TL. personel giderlerinden, 44.693.968.– TL. seyahat giderlerinden, 5.384.020.– TL. bayrak ve rozet giderlerinden, 47.659.256.– TL. seçim giderlerinden, 10.967.000.– TL. demirbaş eşya giderlerinden, 59.919.980.– TL. örgüte verilen yardımdan, 670.803.– TL. sair giderlerden oluşan genel merkez harcamalarının dayandığı fatura ve makbuzların defter kayıtlarıyla uyum içinde olduğu, böylece adı geçen partinin 1988 yılı genel merkez harcamalarının Siyasî Partiler Yasası'nın 68., 70., 71. ve 72. maddeleri çerçevesinde parti tüzelkişiliği adına ve partinin çeşitli gereksinimleri için yapıldığı, yöntemince onanmış Amerikan tipi gelir-gider defterine işlendiği anlaşılmakla giderlerin doğru ve Yasa kurallarına uygun bulunduğu saptanmıştır.

Ancak, 59.919.980.– TL. tutarındaki örgüte verilen yardım, örgüt gelirlerine 60.469.980.– TL. olarak geçirilmiştir. Tokat ili Almus ilçesine 400.000.- TL. Zile ilçesinin 150.000.- TL. toplamı 550.000.- TL. fark Tokat ili çizelgesine geçirilmiştir. Genel Merkez hesaplarına kaydedilmeyen 550.000.- TL. nın genel merkez gelir fazlasından indirilmesi gerekmiştir.

b- İl Örgütleri Giderleri:

Refah Partisi'nin 1988 yılı kesinhesap çizelgesinde yazılı gelir ve gideri olan illerde toplam 415.763.453.– TL. gider yapılmıştır. Bu giderin; 130. 890.280. TL. büro giderlerinden, 13.177.116.– TL. personel giderlerinden, 40.388.991. TL. seyahat giderlerinden, 2.717.822.– TL. bayrak ve rozet giderlerinden, 4.630.833.– TL. yayın giderlerinden, 11.897.937.– TL. konferans giderlerinden, 67.847.041.– TL. seçim giderlerinden, 386.500.– TL.

demirbaş eşya giderinden, 18.492.813.– TL. örgüte verilen nakitten, 39. 656.368.– TL. öbür giderlerden oluştuğu görülmüştür.

Bu duruma göre 550.000.– TL. dışında Refah Partisi'nin 1988 yılı harcamalarının birleşik kesinhesap cetveline yöntemince geçirildiği ve Siyasî Partiler Yasası'na uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Ancak, Partinin genel merkez gelir fazlasında yerverilmesi gereken 1986 yılında 60.000.– TL. ile 1987 yılında 365.000.– TL , 1988 yılında 550 000 – TL. nın, iller örgütü yılbaşı ve yılsonu devirlerinin uyumlu olması gerekçesinden hareketle, 1986 yılından 1987 yılına devirlerde saptanan 7.373.197.– TL. eksiklik ile 1987 yılından 1988 yılına devirde saptanan 11.306.042.– TL. eksikliğin değerlendirilmesinin gerektiği, bundan böyle yapılacak çizelgelerde Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1990 günlü kararının 2. bendinde belirtilen 1983'den sonraki yıllara ilişkin incelemeler sonucunda saptanan devir eksikliklerini de içeren düzenlemelere yer verilmesinin partiye duyurulması öngörülmüştür.

V- SONUÇ:

Refah Partisi'nin 1988 yılı birleşik kesinhesabında;

A. Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1990 günlü kararının 2. bendinde belirtilen 1983'den sonraki yıllara ilişkin incelemeler sonucunda saptanan devir eksikliklerini içeren çizelgelerin düzenlenmesi zorunluluğuna değinilmesine,

B. 1988 yılı mevcudu olup 1989 yılına devretmesi gereken miktarların;

1– Genel merkez için çizelgede gösterilmeyen 365.000.– TL. ile 1986' dan aktarılan 60.000.– TL. nın eklenmesiyle 178.458.551.– TL.

2– İller örgütü için yılbaşı devirlerinden kaynaklanan 11.306.042.– TL. ile 1987 yılı iller örgütü devir farkı 7.373.197.– TL. nın eklenmesiyle 62.634.219.– TL. olarak gösterilmesi gereğinin belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

C. Genel merkez gelirleri kapsamındaki;

Zeki AKTOK tarafından yapılan 40.000.– TL. bağış karşılığının, 2820 sayılı Yasa nın 76. maddesi uyarınca Hazine ye gelir yazılmasına Necdet DARICIOĞLU, Servet TÜZÜN, ve Güven DİNÇER'in karşıoylarıyla ve OYÇOKLUĞUYLA,

D. Yukarıdaki bölümler dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütü tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğu OYBİRLİĞİYLE,

28.2.1991 gününde karar verildi.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1989/7 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/11

Siyasî Partiler Kanunun'un 76. maddesinin üçüncü fıkrası; bu Kanun un 69. maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin "tevsik edilmeyen kaynaklardan" gelir sağlaması halinde, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelirin Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir.

Bu durumda, Hazine'ye irad kaydetmenin yasal koşulları arasında tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağlanmış olması da yer almaktadır. Oysa, "Seri: C- 016001" numaralı Gelir Makbuzu karşılığında elde edilen 40.000.– TL. miktarındaki Genel Merkez gelirinin Zeki AKTOK'tan bağış yoluyla sağlandığında kuşku bulunmamaktadır.

Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adını ve soyadını, makbuz tarihini ve makbuzu düzenleyen görevlinin imzasını içeren mühürlü Gelir Makbuzu'yla tahsil edilen bağış gelirinin, sırf Gelir Makbuzu'nda bağışta bulunanın adresine yer verilmemiş olması gerekçe gösterilerek, tevsik edilmeyen kaynaklardan elde edildiği düşünülemeyecektir.

"Zeki AKTOK tarafından yapılan 40.000.– TL. bağış karşılığının, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesi uyarınca Hazine ye gelir yazılması" doğrultusunda oyçokluğuyla oluşturulan karara bu nedenlerle katılmamaktayız.

Başkan Necdet DARICIOĞLU	Üye Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1989/7 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/11

Anayasa'nın 146–153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesinde siyasî partilerin malî denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasî partilerin malî denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve malî denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca anayasada yeralabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yeralması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki malî denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; Konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasî partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kuruluşları niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından maddî yardım almıyacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasî partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasî partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılarak devletin gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasî partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak malî denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasî partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasî partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

Malî denetime tâbi tutulan parti hesaplarına yukarıda açıklanan konular yönünden herhangi bir eleştiri getirilmediğinden bu hesaplar Anayasa'nın 69. maddesine uygundur.

Bu sebeplerden Kararda yeralan eleştirilere ve Kararın bir kısım gelirin "irat kaydına" ait olan kısmına katılmıyorum.

Üye
Güven DİNÇER

—— o ——

Esas Sayısı : 1988 / 6 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991 / 12

Karar Günü : 2.5.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 8.1.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyadaki eksikleri giderilmiş olduğundan Doğru Yol Partisi'nin 1987 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1987 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Doğru Yol Partisi'nin 1987 yılı gelirleri ve giderleri biribirine denk biçimde, genel merkezin gelir ve giderleri 2.390.355.873. TL. 67 il örgütünün gelir ve giderleri 2.725.728.665.57. TL. olmak üzere, toplam 5.116.084.538.57 TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1987 yılı genel merkez gelirleri, muhasebe kayıtlarına göre 2.390.355.873.- TL. dır. Ancak, genel merkez gelir belgelerinden 56 ve 59 yevmiye kayıt No. lu bağış gelirlerinin defter kayıtlarına 6. 100.000.- TL. eksik ve 62 yevmiye kayıt No. lu bağış gelirinin defter kayıtlarına 9.664.413.- TL. fazla geçirildiği görülmüş olup, bu kayıt hatâlarının düzeltilmesinden sonra genel merkez gelirinin 2.386.791.460.- TL. olduğu saptanmıştır.

Bu miktarın 1.849.951.587.- TL. sı bağışlardan, 518.703.704.- TL. sı genel bütçe yardımlarından, 18.136.169 - TL. sı Parti'nin bankalardaki mevduatının faizlerinden oluşmaktadır.

1.849.951.587.- TL. lık bağış gelirinin, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi ya da kurum ve kuruluşlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

b) 67 İl Örgütleri Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1987 kesinhesap yılında 67 il örgütünce sağlanan gelirleri toplam 2.725.728.665.57 TL. dır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasî Partiler Yasası'nın 61-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi 1987 yılı birleşik kesinhesabının gelir bölümünü oluşturan, 2.386.791.460.- TL. sı genel merkezce, 2.725.728. 665.57 TL. sı 67 il örgütlerince sağlanan toplam 5.112.520.125.57 TL. lık gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

2- Giderleri Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1987 yılı genel merkez giderleri toplam 2.386. 791.460. TL. dır.

Bu miktarın 2.320.414.254.– TL. sı Parti'nin çeşitli gereksinimleri için harcanmış, 3.788.300.– TL. sı mal ve hizmet alımları için iş avansı olarak verilmiş, 62.588.906.– TL. sı nakit olarak gelecek yıla devretmiştir.

Genel merkez giderlerinin Siyasî Partiler Yasası'na uygun, harcama belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu görülmüştür.

b) 67 İl Örgütü Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1987 yılında 67 il örgütünün giderleri toplam 2.725.728.665.57 TL. dır.

67 İl örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

V- SONUÇ:

Doğru Yol Partisi 1987 yılı birleşik kesinhesabının, genel merkez ve iller örgütü gelirleriyle giderlerinin, ilgili kayıt, defter ve belgelerin içeriği karşısında doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğuna OYBİRLİĞİYLE,

2.5.1991 gününde karar verildi.

Başkanvekili Yekta Güngör ÖZDEN	Üye Servet TÜZÜN	Üye Mustafa ŞAHİN
Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Güven DİNÇER
Üye Samia AKBULUT		Üye Haşim KILIÇ

——o——

Esas Sayısı : 1985 / 4 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991 / 13
Karar Günü : 2.5.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Anavatan Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerine ilişkin 1984 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca Orhan ONAR Mahmut C. CUHRUK, Necdet DARICIOĞLU, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Muammer TURAN, Mehmet ÇINARLI, Selâhattin METİN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Adnan KÜKNER ve Vural SAVAŞ'ın katılmalarıyla 7.5.1987 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; Anavatan Partisi'ne ait 1984 yılı kesinhesap çizelgelerinin yasanın öngördüğü biçimde düzenlenip gönderildiğini, eksik bir yön bulunmadığını tesbit ederek Parti kesinhesabının esastan incelenmesine Necdet DARICIOĞLU'nun "Kesinhesap çizelgesinin usulüne uygun olarak onaylanması ve birleşik kesinhesabın gelir ve gider bölümlerindeki yanlışlık ve tutarsızlıkların rapor uyarınca giderilmesi gerektiği", Muammer TURAN'ın "Kesinhesaplara ait bilgilerin dayandıkları belgeler görülmeden sağlıklı bir inceleme ve denetim yapılması mümkün olmadığından, Siyasî Partiler Kanunu'nun 75. maddesinin birinci fıkrası ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanunu'un 43. maddesine dayanılarak söz konusu belgelerin getirilmesinden sonra esastan incelemeye geçilmesi gerektiği", yolundaki karşıoyları ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1984 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Anavatan Partisi'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî

Partiler Yasası'nın ilgili kurallarıyla bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin nesnel öğelerini oluşturan esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Anavatan Partisi'nin 1984 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, genel merkezin gelir ve giderleri 697.868.466.49 TL., 67 il örgütünün gelir ve giderleri 907.752.918.36 TL. olmak üzere, toplam 1.605.621.384.85 TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

1- Gelirler önünden:

a) Genel Merkez Gelirleri:

1984 yılı içinde genel merkezce 697.868.466.49 TL. lık gelir sağlanmıştır. Bu toplamın 20.900 - TL. sı giriş ve üye, 8.129.000 - TL. sı milletvekili aidatlarından, 46.385.- TL. sı bayrak, rozet ve yayın satışlarından, 350. 458.125.- TL. sı Hazine yardımından, 11.492.995.49 TL. sı parti malvarlığından, 53.034.269.- TL. sı balo ve eğlence gelirlerinden, 31.232.581.- TL. sı parti için yapılan çeşitli satınalmalar nedeniyle henüz ödenmemiş borçlardan, 243.454.211 - TL. sı da genel merkez tarafından bastırılmış alındı belgeleri karşılığında sağlanmış olan bağışlardan elde edilen gelirlerdir.

Bağışların, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesi ile bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

aa) Adres Yazılı Olmayan Alındı Belgeleri:

Parti genel merkezi gelirlerinden 15.760.250 - TL. lık bölümüne ilişkin toplam 28 adet alındı belgesinde Yasa'nın 69. maddesinde aranan, bağış yapanların adlarıyla alanların ad ve imzalarının bulunmasına karşın, bağış yapanların adreslerinin yazılmadığı görülmüştür. Siyasî Partiler Yasası'nın 75. maddesinin birinci fıkrası uyarınca bilgi istenmesi üzerine Parti Genel Başkanlığı'ndan alınan 23.1.1991 tarihli yazıda:

a) 1701, 1725 ve 1726 numaralı alındı belgeleri ile toplam 152.500.- TL. ödemede bulunanların açık adreslerinin bildirildiği;

b) 477, 478, 479, 529, 533, 541, 543, 554, 555, 556, 557, 558, 1703, 1704 ve 1723 numaralı 15 adet alındı belgesi ile toplam 14.001.000.-

TL. ödemede bulunan kişilerin açık adreslerinin yerine sözkonusu bağışı elde eden il veya ilçe örgütünün ilgililerin adresi olarak gösterildiği;

c) 374, 376, 724, 745, 775, 788, 828, 836, 1716, ve 1728 nuamralı 10 adet alındı belgesi ile toplam 1.606.750.– TL. ödemede bulunanların adreslerinin belirtilemediği; saptanmıştır.

Bu durum karşısında "a" fıkrasında seri numaraları yazılı bulunan üç tane alındı belgesi ayrık olmak üzere, numaraları "b" ve "c" fıkralarında belirtilmiş bulunan 25 tane alındı belgesi ile elde edilen toplam 15.607.750'– TL. lık bağışın 2820 sayılı Yasa'nın 69. maddesinde öngörülen esaslara aykırı biçimde, tevsik edilemeyen kaynaklardan sağlandığı sonucuna varılarak, sözkonusu bağış tutarının Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması gerekir. Servet TÜZÜN, Güven DİNÇER Haşim KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır. Oğuz AKDOĞANLI ile Yavuz NAZAROĞLU ise yalnız 1.606.750.– TL. nın gelir yazılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öte yandan gelir ve gider belgelerinin, özellikle alındı belgelerinin (makbuzların) 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü nitelik ve içerikte düzenlenmesine özen gösterilmesi gereğinin kararda belirtilmesi yararlı ve gerekli bulunmuştur.

b) İl Örgütleri Gelirleri:

Anavatan Partisi 1984 yılı birleşik kesinhesabı kapsamındaki 67 il örgütünün 1984 yılı içinde elde ettiği gelirler toplamı 907.752.918.36 TL. dır. Bu gelirlerin Siyasî Partiler Yasası'nın 61–68. maddelerinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı; kesinhesap cetvellerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, tüm cetvel toplamlarının doğru olduğu ve birleştirilmiş kesinhesaba doğru miktarlarıyla geçirildiği saptanmıştır.

Anavatan Partisi genel merkezi toplam gelirlerinin 697.868.466.49 TL., 67 il örgütü toplam gelirinin 907.752.918.36 TL. ve 1984 yılı birleştirilmiş gelir kesinhesabı toplamının 1.605.621.384.85 TL. olduğu; bu gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun biçimde sağlandığı görülmüştür.

2– Giderler Yönünden:

a) Genel Merkez Giderleri:

1984 yılı içinde sağlanan 697.868.466.49 TL. lık genel merkez gelirinden 410.175.700.87 TL. sının partinin çeşitli ihtiyaçlarına harcandığı, 7.224.601.– TL. sının iş ve gezi avansı olarak verildiği, 280.468.164.62 TL. sının

nakit olarak ertesi yıla devredildiği; tüm harcamaların Siyasî Partiler Yasası'nın 70 ve 71. maddeleri ile Parti Tüzüğü, Muhasebe Yönetmeliği kurallarına uygun, ilgili bulunduğu harcama belgelerine dayalı olduğu sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütü Giderleri:

Anavatan Partisi 1984 yılı birleşik kesinhesabı içindeki 67 il örgütünün giderler toplamı 907.752.918.36 TL. dır. Bu giderler 867.901.041.24 TL. sının il örgütlerinin çeşitli ihtiyaçlarına harcandığı, 6.138.013.42 TL. sının iş ve gezi avansı olarak verildiği, 33.713.863.70 TL. sının nakit olarak ertesi yıla devredildiği; 67 il örgütünün genel merkeze gönderdiği kesinhesap cetvellerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede tüm çizelge ve toplamlarının doğru olduğu ve birleştirilmiş kesinhesaba da doğru miktarlarıyla geçirildiği, böylece Anavatan Partisi genel merkezi toplam giderinin 697. 868.466.97 TL., 67 il örgütü toplam giderinin 907.752.918.36 TL. ve 1984 yılı birleştirilmiş gider kesinhesabı toplamının 1.605.621.384.85 TL. olduğu; bu giderin Siyasî Partiler Yasasın'a uygun olarak harcandığı saptanmıştır.

V- SONUÇ: Anavatan Partisi'nin 1984 yılı kesinhesabında;

A. Genel merkez gelirleri kapsamında bulunup, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasına uygun biçimde bağışta bulunanların adresleri yerine örgüt adı yazılan onbeş makbuz karşılığı 14. 001.000.- TL. ile, ödemede bulunanların adresleri yazılmayan on makbuz karşılığı 1.606.750.- TL. toplamı 15.607.750.- TL. nın Siyasî Partiler Yasası'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, Oğuz AKDOĞANLI ile Yavuz NAZAROĞLU'nun "Yalnız 1.606.750.- TL. nın gelir yazılması gerektiği", Servet TÜZÜN, Güven DİNÇER ile Haşim KILIÇ'ın "Gelir yazılması gerekmediği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Gelir ve gider belgelerinin, özellikle makbuzların, 2820 sayılı Yasa' nın öngördüğü nitelik ve içerikte düzenlenmesine özen gösterilmesi gereğinin belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

C. Yukarda (A) bölümünde belirtilenler dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

2.5.1991 gününde karar verildi.

Başkanvekili	Üye	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN

Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Güven DİNÇER		Üye Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985/4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/13

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin (tevsik edilmeyen) kaynaklardan sağladığı gelirin Anayasa Mahkemesi kararıyla, Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddede yer alan koşullara uyulmamış olmasına karşın, tevsik edilmiş sayılabilecek nitelikte olan gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekecektir.

Bağışta bulunanların adresleri yerine siyasî parti örgüt adı yazılan onbeş makbuz karşılığı 14.001.000.– TL. ile, ödemede bulunanların adreslerine yer verilmeyen on makbuz karşılığı olan 1.606.750.– TL. toplamı 15.607.750.– TL. nin Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; netice olarak bağışta bulunanların adresleri yazılı olmayan yirmibeş makbuz içeriğine ilişkin bulunmaktadır. Oysa, söz konusu gelirle ilgili tüm Gelir Alındı'ları işbu makbuzları düzenleyen genel muhasib ve yardımcısının imzalarını ve Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'nın başlık mühürünü de içeren, gelir belgeleri niteliğini taşımaktadır.

Öte yandan, Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti gelirleri miktarınca parti varlığının, Anayasa Mahkemesi Kararıyla Hazine'ye irad kaydedilebileceğini de öngörmektedir Bu yönden, kimi özel durumlar karşısında, "giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye, gereğince uyulmamış olmasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi de gerekecektir.

Yukarıda yapılan açıklamalar gözönünde tutulduğunda "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan bağışların (belgelendirilmeyen parti gelirleri) olarak değerlendirilmesine, kanımca yasal olanak bulunmamaktadır.

Söz konusu yirmibeş adet Gelir Alındı'larının gelir belgesi niteliğinde görmeyen, dolayısıyla 15.607.750.– TL. lık gelirin tevsik edilmeyen kaynaklardan elde edilen gelir olarak değerlendiren, çoğunluk kararına bu nedenle katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985 / 4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991 / 13

Anayasa'nın 146–153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasî partilerin malî denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasî partilerin malî denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve malî denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca Anayasada yeralabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yeralması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki malî denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasî partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından maddî yardım alamıyacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasî partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasî partilerin kendi üyelerinden

topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılarak devletin gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasî partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak malî denetiminde uygulanması Anayasa'ya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasî partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasî partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

Malî denetime tâbi tutulan parti hesaplarına yukarıda açıklanan konular yönünden herhangi bir eleştiri getirilmediğinden bu hesaplar Anayasa'nın 69. maddesine uygundur.

Bu sebeplerden kararda yeralan eleştirilere ve Kararın bir kısım gelirin "irat kaydına" ait olan kısmına katılmıyorum.

Üye
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1985 / 4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991 / 13

Siyasî Partiler Kanunu'nun 61. maddesine göre partilerin gelir kaynakları on çeşittir. Bu kaynaklardan bir tanesi de bağışlardır. Aynı Kanun'un 66. maddesinin bir ve üçüncü fıkralarında sayılan kurum, kuruluş ve kişilerden siyasî partilerin bağış şeklinde aynî ve nakdî yardım alamayacakları açıkça belirtilmiştir. İkinci fıkrasında ise yasaklananlar dışında kalan gerçek ve tüzelkişilerden bağış alınabileceği, buna karşılık parti tarafından bağışlayanın açıkça belirtileceği, makbuz tanzim edilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Böylece bağış yapamayacak olanlardan yardım alınması denetim altında tutulmuş olacaktır. Bu makbuzlarda hangi bilgilerin olacağı 69. maddede belirtilmekte, buna aykırı düzenlemelerin ise 76. madde gereğince işlem yapılması emredilmektedir.

Sözkonusu siyasî partinin, kimi bağış gelirlerine ilişkin gelir makbuzlarında adreslerinin olmadığı gerekçesi ile Hazine'ye irad yazılması yolundaki karara karşı; bağış makbuzlarındaki bilgilerin Siyasî Partiler Kanunu'nun 66. maddesi ikinci fıkrasındaki bağış yasağı olanların denetimini gerçekleştirecek nitelikte olduğu, yine aynı Yasa'nın 69. maddesine göre bağış makbuzlarında kimi eksiklikler görülmekte ise de bunların içerdikleri bilgi ve açıklamalar gözönünde tutulduğunda, gelirleri kanıtlayan sağlıklı gelir belgeleri niteliği taşıdığı kanaati ile çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
Haşım KILIÇ

— o —

Esas Sayısı : 1986/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/14
Karar Günü : 13.6.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 45 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL Yavuz NAZAROĞLU, Güven DİNÇER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 14.5.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; dosyadaki eksikler giderilmiş olduğundan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı kesinhesabının esastan incelenmesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1985 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez'in gelir ve giderleri 4.228.245.– TL. 45 il örgütünün gelir ve giderleri 18.761.540.– TL. olmak üzere, toplam 22.989.785.– TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

A. Gelirler Yönünden:

1- Genel Merkez Gelirleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı birleşik kesinhesap çizelgesinde Genel Merkez gelirleri 4.228.245.- TL. gösterilmiş ise de, inceleme sonunda, önceki yıldan devreden 82.245.- TL. lık nakit mevcudu ile birlikte gelir toplamının 3.989.445.- TL. olduğu saptanmıştır.

Genel merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleri ile bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede;

a) Alındı belgeleri koçanlarının sıra numarası izlemediği;

b) Alındı belgeleri koçanlarından kimilerinin tümüyle kullanılmasına karşın, kimilerinin bir bölümünün ve bunların da kendi içinde sıra izlemeksizin kullanıldığı;

c) Kimi alındı koçanına kaşe basılarak verilen sıra numaralarında elle rakam değişikliği yapıldığı;

d) Kullanılan alındı belgelerinin tümünc, ödeme yaparın adresi ile tahsilatı yapanın adı ve sıfatının; kimi alındı belgelerine de paranın alındığı günün yazılmadığı;

e) Alındı belgelerinin sıra numarası izleyerek deftere kaydedilmesi gerekirken, alındı belgelerinden büyük numaralı olanların yılın ilk aylarında, küçük numaralı olanların daha sonraki aylarda deftere işlendiği;

f) Defterde sayfa toplamlarının alınmadığı ve gelir kayıtlarının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı

Saptanmıştır.

Gelir belgelerinde görülen bu durum, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dip koçanda yer alır." kuralına aykırı bulunmuş ve aynı Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrasında "Bu Kanunun 69 uncu maddesindeki belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazine'ye irad kaydedilir." kuralı uyarınca, Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi'nin 1985 yılı toplam geliri 3.989.445.- TL. dan, önceki yıldan devreden 82.245.- TL. lık nakit mevcudu düşüldükten sonra kalan 3.907.200.- TL. lık gelir karşılığının

Hazine'ye gelir yazılması, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi gerekli görülmüştür.

Servet TÜZÜN ve Güven DİNÇER bu görüşe katılmamışlardır.

2– 45 il örgütü gelirleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılında 45 il örgütünden sağlandığı gelirler toplamı 18.761.540.– TL. dır.

45 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, bu gelirden 117.347.– TL. sının geçen yıldan devrettiği, 18.644.193.– TL. sının yıl içinde ve Siyasî Partiler Yasası'nın 61–66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, çizelgelerin doğru olduğu, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

B. Giderler Yönünden:

1– Genel Merkez Giderleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı Genel Merkez giderleri birleşik kesinhesapta 4.228.245.– TL. olarak gösterilmiştir.

Genel Merkez hesaplarının işlendiği işletme defterinin gider bölümü ile harcama belgelerinin karşılaştırmalı incelenmesinde;

a) Defterin 149. sırasında 9.5.1985 tarihi ile kayıtlı 1.690.– TL. lık gidere ait faturanın tutarı 16.898.– TL. iken, bu miktarın kayıtlara 15.208.– TL. eksik geçirildiği, söz konusu fark eklendiğinde 1985 yılı Genel Merkez giderlerinin 3.681.828.– TL. olduğu; böylece 3.989.445.– TL. lık gelirle 3.681.828.– TL. gider arasındaki farkı oluşturan 307.617.– TL. nın 1986 yılına devrettiği, Genel Merkez giderlerinin bu haliyle doğru ve Yasa'ya uygun olduğu,

b) Defterin gider sayfa toplamlarının alınmadığı ve gider kayıtlarının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı,

Saptanmıştır.

2– 45 İl Örgütü Giderleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılında 45 il örgütünün giderleri toplamı 18.148.704.– TL. dır. İl örgütlerince sağlanan 18.761.540.– TL. lık gelirle yapılan 18.148.704.– TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 612.836.– TL. gelecek yıla devretmiştir.

45 İl örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

V- SONUÇ:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1985 yılı kesinhesabında;

A. Kimi tümüyle, kimi de bir bölümü kullanılan alındı makbuz koçanlarının sıra no. su izlenmemesi, kaşe basılarak verilen kimi no'larda elle rakam değişikliği yapılması, ödeme yapanların adresiyle paranın alındığı günün, alanın adının ve görevinin yazılmaması, defterlere düzensiz geçirilip sayfa toplamlarının alınmaması ve gelir kayıtlarının yıl sonunda yöntemince kapatılmaması; 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 60. ve 69. maddelerine aykırı biçimde defter tutulup gelir sağlandığını gösterdiğinden Genel Merkez'in 1985 yılı gelirinden 3.907.200.- TL. nın adı geçen Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, Servet TÜZÜN ile Güven DİNÇER'in "Gelir yazılması gerekmediği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Genel Merkez işletme defterinde kayıtlı gider toplamı ile birleşik kesinhesaptaki gider toplamı arasındaki farkın, gider belgelerinin incelenmesiyle eksik işlemeden ileri geldiği saptandığından, eklenerek yapılan düzeltme sonucunda Genel Merkez gelirinin 3.989.445 - TL., giderinin 3.681. 828.- TL. ve 1986 yılına devreden nakit mevcudunun da 307.617.- TL. olduğunun belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

C. Gelir ve gider belgelerinin, özellikle defter ve makbuzların 2820 sayılı Yasa'nın öngördüğü yöntem, biçim ve içerikte tutulup kullanılmasına özen gösterilmesi gereğinin de belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. Yukarda (A) ve (B) bölümleri dışında kalan ve düzeltmeyle belirtilen Genel Merkez ile iller örgütünün gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

13.6.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/14

Anayasa'nın 146-153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasî partilerin malî denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasi partilerin mali denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve malî denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca Anayasada yeralabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yeralması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki malî denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasî partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından maddî yardım alamayacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasî partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasî partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılarak devletin gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasî partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak malî denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasi partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasî partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

Malî denetime tâbi tutulan parti hesaplarına yukarıda açıklanan konular yönünden herhangi bir eleştiri getirilmediğinden bu hesaplar Anayasa'nın 69. maddesine uygundur.

Bu sebeplerden Kararın bir kısım gelirin "irad" kaydına ait olan kısmına katılmıyorum.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1986/8 Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/14

2820 Sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin (tevsik edilmeyen) kaynaklardan sağladığı gelirin Anayasa Mahkemesi kararıyla, Hazineye irad kaydedileceği öngörülmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddede yer alan koşullara uyulmamış olmasına karşın, tevsik edilmiş sayılabilecek nitelikte olan gelirlerin, siyasî partilerin iç denetimine konu teşkil edilebilecek bir sorun olarak ele alınması gereken bir sorun olarak kabulü ile Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekecektir.

Genel merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleri ile bunlara ait defter kayıtlarında bazı eksik işlemlerin yapılması nedeniyle işbu alındı belgeleri karşılığı olan 3.907.200.- TL. nin Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; netice olarak gerek alındı belgeleri ve gerekse bunlara ait defter kayıtlarındaki bazı eksik işlemlere ilişkin bulunmaktadır. Oysa, söz konusu gelirle ilgili tüm gelir alındıları işbu makbuzları düzenleyen genel muhasip veya yardımcısının imzalarını ve Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'nın başlık mühürünü de içeren, gelir belgeleri niteliğini taşımaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalar gözönünde tutulduğunda "irad kaydı' kararının konusunu oluşturan gelirlerin (belgelendirilmeyen parti gelirleri) olarak değerlendirilmesine, kanımca yasal olanak bulunmamaktadır.

Söz konusu gelir alındıların gelir belgesi niteliğinde görmeyen dolayısıyla 3.907.200.- TL. gelirin tevsik edilmeyen kaynaklardan elde edilen gelir olarak değerlendiren, çoğunluk kararına bu nedenle katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

——o——

Esas Sayısı : 1989/2 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/15

Karar Günü : 19.6.1991

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU:

Doğru Yol Partisi Genel merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Güven DİNÇER'in katılmalarıyla 10.4.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerinin giderildiği anlaşılan Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1988 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Doğru yol Partisinin 1988 yılı gelirleri ve giderleri biribirine denk biçimde, Genel Merkez'in gelir ve giderleri 1.548.690.398.– TL., 67 il örgütünün gelir ve giderleri 2.817.176.533.– TL. olmak üzere toplam 4.365.866.931.– TL olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

A. Gelirler Yönünden:

1- Genel Merkez Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılı Genel Merkez gelirleri 1.548.690.398. TL. dir.

Bu miktarın 66.153.129.- TL. sı önceki yıldan devreden nakitten 1.296. 585.265.- TL. sı bağışlardan, 87.014.074.- TL. sı devlet yardımından, 12.177.414.- TL. sı Genel Merkez'in bankalardaki mevduatının faizlerinden ve 86.760.516.- TL. sı parti gereksinimi için yapılan çeşitli satınalmalar nedeniyle henüz ödenmemiş ve 1989 yılına devreden borçlarından oluşmaktadır.

1.296.585.265.- TL. lık bağış gelirinin, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- 67 İl Örgütü Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılında 67 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 2.817.176.533.- TL. dır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasî Partiler Yasası'nın 61.-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 1.548.690.398.- TL. sı Genel Merkez'ce, 2.817.176.533.- TL. sı 67 il örgütlerince sağlanan toplam 4.365.866.931.- TL. lık gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden:

1- Genel Merkez Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılı Genel Merkez giderleri toplam 1.538. 718.016.- TL. dır.

Sağlanan 1.548.690.398.- TL. lık gelirle, yapılan 1.538.718.016.- TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 9.972.382.- TL. 1989 yılına devretmiştir.

Genel Merkez giderlerine ilişkin defter kayıtları, hesaplar ve belgelerin incelenmesinde, tüm harcamaların Siyasî Partiler Yasası'nın 70. ve 71. madde kurallarına uygun harcama belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu saptanmıştır.

2- 67 İl Örgütü Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1988 yılında 67 il örgütünün giderleri toplamı 2.710.851.266.- TL. dır.

67 il örgütünce sağlanan 2.817.176.533.- TL. lık gelirle yapılan 2.710.851.266.- TL. lık gider arasındaki farkın 5.042.612.- TL. sı verilen avanslardan, 101.282.655.- TL. sı 1989 yılına devreden nakitlerden oluşmaktadır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgenin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi 1988 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen, 1.548.690.398.- TL. sı Genel Merkez'e, 2.817.176.533.- TL. sı 67 il örgütüne ait toplam 4.365.866.931.- TL. lık giderin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

C. Genel Merkez Demirbaşları:

Doğru Yol Partisi Genel Merkezi'nin 1987 yılından 1988 yılına devreden demirbaş mallarının tutarı 41.645.079.- TL. iken, hesapların yılbaşında açılışına ilişkin defterin birinci kayıt sırasına bu miktar 10.333.592.- TL. eksiği ile 31.320.487.- TL. olarak yazılmış; yıl içinde alınan 20.141.600.- TL. lık demirbaş alımı buna eklenerek 1988 yılsonu bilânçosunda demirbaş mallar tutarı 51.462.087. TL. gösterilmiştir.

Parti Genel Merkezi demirbaşları tutarının, önceki yıldan devreden 41.655.079.- TL. lık miktarı 1988 yılında alınan 20.141.600.- TL. lık demirbaş alımı eklenerek 61.759.679.- TL. olrak düzeltilmesi gerektiğine karar verilmiştir.

V- SONUÇ:

Doğru Yol Partisi 1988 yılı birleşik kesinhesabında;

1- Genel Merkez demirbaşları tutarının, önceki yıldan devreden ve yıl içinde alınanlarla birlikte 61.759.679.- TL. olarak düzeltilmesine,

2– Genel Merkez ve 67 il örgütü gelirleriyle giderlerinin, ilgili kayıtlar, işlendiği defterler, dayandığı makbuzlarla öbür belgelerin içeriği karşısında doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğuna,

19.6.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1990/5 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/16

Karar Günü : 12.9.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1989 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 2.5.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerin giderildiği anlaşılan Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1989 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılı gelirleri ve giderleri biribirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 2.826.739.565., TL., 67 il örgütünün gelir ve gideri 6.293.120.300.– TL. olmak üzere toplam 9.119.859.865.– TL olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

A. Gelirler Yönünden:

1- Genel Merkez Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılı Genel Merkez gelirleri 2.826.739.565.- TL. dır.

Bu miktarın 9.972.382.- TL. sı önceki yıldan devreden nakitten, 2.643.245.808.- TL. sı bağış ve yardımlardan, 100.082.679.- TL. sı Genel Merkez'in bankadaki mevduatının faizlerinden, 73.438.696.- TL. sı Parti gereksinimi için yapılan çeşitli satınalmalar nedeniyle henüz ödenmemiş ve 1990 yılına devreden borçlardan oluşmaktadır.

2.643.245.808.- TL. lık bağış ve yardım gelirinin, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- İl Örgütleri Gelirleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılında 67 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 6.293.120.300.- TL. dır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasî Partiler Yasası'nın 61.-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 2.826.739.565.- TL. sı Genel Merkez'ce, 6.293.120.300.- TL. sı 67 il örgütünce sağlanan toplam 9.119.859.865.- TL. lık gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden:

1- Genel Merkez Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılı Genel Merkez Giderleri toplamı 2.733.774.219. TL. dır.

Sağlanan 2.826.739.565.- TL. lık gelirle yapılan 2.733.774.219.- TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 92.965.346.- TL. 1990 yılına devretmiştir.

Genel Merkez giderlerine ilişkin defter kayıtları, hesaplar ve belgelerin incelenmesinde, tüm harcamaların Siyasî Partiler Yasası'nın 70. v- 71.

madde kurallarına uygun, harcama belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu saptanmıştır.

2- 67 İl Örgütü Giderleri:

Doğru Yol Partisi'nin 1989 yılında 67 il örgütünün giderleri toplamı 6.070.825.827.- TL. dır.

67 il örgütünce sağlanan 6.293.120.300.- TL. lık gelirle, yapılan 6.070.825.827.- TL. lık gider arasındaki 222.294.473.- TL. lık farkın 28.810.000.- TL. sı verilen avanslardan, 193.484.473.- TL. sı 1990 yılına devreden nakitlerden oluşmaktadır.

67 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi 1989 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen, 2.826.739.565.- TL. sı Genel Merkez'e, 6.293.120.300.- TL. sı 67 il örgütüne ait toplam 9.119.859.865.- TL. lık giderin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

C. Genel Merkezin Demirbaş ve Nakit Hesapları:

Doğru Yol Partisi Genel Merkezi'nin 1989 yılı giderleri kapsamında, yevmiye defterine 10.2.1989 günü 18 sıra ile yazılan 10.450.000.- TL. lık demirbaş alımlarına ait belgelerin gerçekte, 1.450.000.- TL. ve 1988 yılına ilişkin olduğu, ödemenin 1989 yılında yapıldığı saptanmıştır.

Gerçeğe uygun durumun sağlanması için demirbaş ve karşılığını oluşturan nakit hesaplarına 1.450.000.- TL. yazılarak hesaplarda gereken düzeltmenin yapılmasına, ancak faturası önce alınan mallara ilişkin ödemelerin hesaplara zamanında geçirilmesinin yerinde olacağının önemle belirtilmesine karar verilmiştir.

V- SONUÇ:

Doğru Yol Partisi 1988 yılı kesinhesabının incelenmesinde;

A. Genel Merkez giderlerinin kapsamında, büro demirbaşları için yevmiye defterinin 18. sırasında 10.2.1989 günü yazılan 10.450.000.- TL. (gerçekte 1.450.000 TL.) ödemeye ilişkin belgelerin incelenmesiyle parti sorumlularının anlatımından alımın 1988 de, ödemenin 1989 yılında yapıldığı saptanmakla gerçeklere uygun durumun hesaplara 1.450.000- TL. olarak geçirilerek hesapların böylece düzeltilip kabulüne, ancak faturası önce alnan malzeme ödemelerinin ilgili hesaplara zamanında geçirilmesinin yerinde olacağının önemle belirtilmesine,

B. Yukarıda (A) bölümünde belirtilen dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin Yasaya uygun olduğuna oybirliğiyle,

12.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye Servet TÜZÜN	Üye Mustafa ŞAHİN	Üye Oğuz AKDOĞANLI
Üye İhsan PEKEL	Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1991 / 10 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991 / 17

Karar Günü : 28.11.1991

I- MALİ DENETİMİN KONUSU:

Bayrak Partisi Genel Merkezi 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 10.10. 1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; Bayrak Partisi'nin 1990 yılı kesinhesap çizelgelerinin yasanın öngördüğü biçimde düzenlenip gönderildiği ve eksik bir yön bulunmadığı saptanarak Genel Merkez kesinhesabının esastan incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1990 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan alınan, siyasî partilerin örgütlenme kayıtlarını içeren listede, Bayrak Partisinin 1989 yılında 71 ilden herhangi birinde örgüt kurmadığı ancak Merkez'de tüzelkişiliğini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu duruma göre Parti'nin malî denetimi, Genel Merkez'in gelir ve giderleri, defter kayıtları ve Genel Merkez kesinhesabı üstünde sürdürülmüştür.

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde, Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin 1990 yılı gelirleri ve giderleri biribirine denk biçimde 377.225.– TL. olarak gösterilmiştir.

IV- KESİNHESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ:

1- Gelirler Yönünden:

Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin kesinhesabında 1990 yılı gelirleri 377.225.- TL. gösterilmiş ise de, gerçek gelir tutarı 10.000 - TL. eksiği ile 367.225 - TL. dir. Söz konusu 10.000.- TL. lık fark, defterdeki ve kesinhesaptaki toplama hatasından ileri gelmiştir.

367.225.- TL. lık gelirin 110.500.- TL. sı aidattan, 265.000.- TL. sı bağışlardan, 1.725.- TL. sı Parti'nin bankadaki mevduatının faizinden sağlanmıştır.

Aidat ve bağış gelirleri, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alınmıştır.

367.225.- TL. lık Genel Merkez gelirinin doğru, alındı belgelerine dayalı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

2- Giderler Yönünden:

Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin 1990 yılı giderleri 290.500.- TL. dır.

Parti'nin yıl içindeki 367.225.- TL. lık gelirinden 290.500.- TL. nın harcanması ile kalan 76.725.- TL. ve önceki yıldan devreden 79.196.- TL. toplamı 155.921.- TL. gelecek yıla devretmiştir.

Giderlerin ve 1991 yılına devreden nakit tutarının doğru, defter kayıtlarının belgelerine dayalı, Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu görülmüştür.

V- SONUÇ:

Bayrak Partisi'nin 1990 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesinde, toplama hatası olarak fazla yazılan 10.000.- liranın gelir toplamından düşüldükten sonra kalan ve yönteminee tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

28.11.1991 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye Servet TÜZÜN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1987/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)
Karar Sayısı : 1991/18
Karar Günü : 24.12.1991

I- MALİ DENETİM KONUSU:

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel merkezi ile 55 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerine ait 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi'nin, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 10.10.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerin giderildiği anlaşılan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1986 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1986 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili bulundukları yasa, tüzük ve yönetmelik kurallarına uyularak tutuldukları belirtilen defter ve belgelere göre, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1986 yılı gelirleri ve giderleri biribirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 11.914.605.- TL., 55 il örgütünün gelir ve giderleri 49.948.560.- TL. olmak üzere toplam 61.863.165. TL gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ:

A. Gelirler Yönünden:

1- Genel Merkez Gelirleri

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1986 yılı birleşik kesinhesap çizelgesinde Genel Merkez gelirleri 11.914.605.- TL. gösterilmiş ise de, inceleme sonunda, geçen yıldan 307.617.- TL. nın devrettiği, yıl içinde 11.312.400.- TL lık gelir sağlandığı, gelirler toplamının 11.620.017.- TL. olduğu saptanmıştır.

Genel Merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleriyle bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede;

a) Alındı belgesi koçanlarının sıra numarası izlemediği,

b) Kimi alındı belgesi koçanlarının, herhangi bir yerinden bir bölümünün kullanıldığı,

c) Kullanılan alındı belgelerinden kimilerinde tarih, kimilerinde de parayı alanın isim ve imzasının bulunmadığı,

d) Kimi alındı koçanlarının ara yerlerinde 1987 yılına ait alındıların bulunduğu,

e) Çok sayıdaki alındının, deftere eksik veya fazla veya iki kere yazıldığı,

f) 9428-9433 No. lu 6 adet alındı tutarı 210.000.- TL. nın defter kayıtlarına geçirilmediği,

g) Genel Merkez kesinhesabında kayıtlı 2.400.000.- TL. lık giriş ve üye aidatı ile 600.000.- TL. lık kimlik kartı satışına ilişkin toplam 3.000.000.- TL. lık gelirin alındı belgelerinin bulunmadığı,

h) Defterdeki gelir kayıtlarından kimilerine sıra numarası verilmediği,

ı) Defterdeki gelir kayıtlarına, alındı belgelerindeki tarihlerin yazılmadığı,

j) Kullanılan alındı belgelerinin deftere sıra izleyerek kaydedilmesi gerekirken, önceki aylarda sağlanan gelirlerin sonraki aylarda kayıtlara geçirildiği,

k) Defterin gelir sayfaları toplamlarının, izleyen sayfalara aktarılmadığı, toplamlarda silinti ve kazıntılar yapıldığı, gelir hesabının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı,

Saptanmıştır.

Gelir belgelerinde ve defter kayıtlarında görülen bu durum, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. mad-

desinin üçüncü fıkrasındaki "Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dipkoçanlarında yer alır." kuralı, ile aynı Yasa'nın "Tutulacak defter ve kayıtlar" başlıklı 60. maddesinin beşinci fıkrasındaki "Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığı ilgili defterlere sıra ile ve belgeleri de belirtilerek geçirilir." kurallarına aykırı bulunmuştur.

2820 sayılı Yasa'nın 75, maddesinin dördüncü fıkrasındaki "Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir yazılmasına karar verir." kuralı ile, 76. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "Bu Kanunun 69 uncu maddesindeki belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tesvik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir." kuralı uyarınca, Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi'nin 1986 yılı toplam geliri 11.620.017.- TL. dan, önceki yıldan devreden 307.617.- TL. lık nakit mevcudu düşüldükten sonra kalan 11.312.400.- TL. lık gelir karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün gelir yazılmaması gerektiği yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Gelirleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1986 yılında 55 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 49.948.560.- TL. dır.

İller kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelge toplamlarının doğru olduğu ve birleştirilmiş kesinhesaba doğru biçimde geçirildiği saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden:

1- Genel Merkez Giderleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi 1986 yılı birleşik kesinhesap çizelgesinde, Genel Merkez giderlerinin 10.810.078.- TL. olduğu, 11.914.605.- TL. lık gelirle söz konusu gider arasındaki farkı oluşturan 1.104.527.- TL. nın 1987 yılına devrettiği gösterilmiş ise de, inceleme sonunda, 2.179.562.- TL. sı belgeli, 5.052.380.- TL. sı belgesiz olmak üzere toplam 7.231.942.- TL. lık harcama yapıldığı; bu gider, inceleme sonunda bulunan 11.620.017.- TL. lık gelirden düşünüldüğünde 1987 yılına 4.388.075.- TL. nın devrettiği saptanmıştır.

Genel Merkez giderlerinin dayanağını oluşturan belgelerle bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede;

a) Parti Genel Başkanlığı'nın 1.1.1986–30.9.1986 dönemini kapsayan gider belgelerini, genel merkezin başka adrese taşınması sırasında kaybolduğu gerekçesiyle veremediği ve defter kayıtlarına göre belgesi verilmeyen giderlerin 5.052.380.- TL. olduğu,

b) Defterdeki gider kayıtlarına madde sıra numarası ve kimi kayıtlara tarih konulmadığı,

c) Kimi gider kayıtlarının kurşunkalemle yapıldığı,

d) Gider sayfalarından kimilerine içeriği anlaşılamayan bir kısım toplamlar yazıldığı,

e) Gider sayfalarında boş satırlar bırakıldığı,

f) Kimi gider kayıtlarında silinti ve kazıntılar yapıldığı,

g) Giderler hesabının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı,

Saptanmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında, beşbin liraya kadar harcamaların belgelendirilmesinin zorunlu olmadığı; aynı maddenin üçüncü fıkrasında, giderlere ait belgelerin, özel yasalarında gösterilen daha uzun süreye ilişkin kurallar saklı kalmak üzere, kesinhesabın Anayasa Mahkemesi'nce ilk inceleme kararının partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıl süreyle saklanacağı; Yasa'nın 60. maddesinin beşinci fıkrasında da, parti adına yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığının ilgili defterlere sıra ile ve belgeleri de belirtilerek geçirileceği kuralı konulmuştur.

Parti Genel Merkezi'nin 1.1.1986–30.9.1986 dönemini kapsayan 5.052.380. TL. lık harcama belgeleri mevcut değildir.

2820 sayılı Yasa'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrasındaki "Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir." kuralı ile 76. maddesinin son fıkrasındaki "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye irad kaydedilir." kuralı uyarınca, belgesi verilmeyen 5.052.380.- TL. lık gider karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER ile Servet

TÜZÜN'ün gelir yazılmaması gerektiği yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Giderleri:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1986 yılında 55 il örgütü giderleri toplamı 48.073.595.- TL. dır.

55 il örgütünce sağlanan 49.948.560.- TL. lık gelirle, yapılan 48.073.595. TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 1.874.965.- TL. 1987 yılına devretmiştir.

55 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, harcamaların ve gelecek yıla devreden nakitlerin birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

C- Genel Merkezin Defter Düzeni:

Genel Merkez'in gelir ve giderlerinin yazıldığı defterde;

Gelir ve gider işlemlerinin defter düzenine ve muhasebe yöntemlerine uygun olmadığının, gelir ve gider kayıtları toplamlarının alınmaması ve her iki hesabın yönteminee kapatılmamasının, ayrıca bu konulara özen gösterilmesi gereğinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- SONUÇ:

Milliyeti Çalışma Partisi'nin 1986 yılı kesinhesabında;

A. Genel Merkezin kimi gelirlerine ilişkin gelir belgelerinin bulunmaması ve kimi gelir belgelerinin de koçanlarının sıra no. larını izlememesi, ayrıca makbuzların düzensiz kullanılmasıyla kayıt düzeninde muhasebe ilkelerine uyulmaması 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 60. ve 65. maddelerine aykırı biçimde defter tutulup gelir sağlandığını gösterdiğinden 1986 yılı Genel Merkez geliri olan 11.312.400 liranın adıgeçen Yasa'nın 76. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün "Gelir yazılmaması gerektiği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. Genel Merkez giderlerinden, 1.1.1986-30.9.1986 dönemini kapsayan defter ve kayıtlardan belgesiz olduğu anlaşılan 5.052.380 lira karşılığında parti malvarlığının 2820 sayılı yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün "Gelir yazılmaması" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Genel Merkez defterlerindeki gelir ve gider işlemlerinin defter düzenine ve muhasebe yöntemlerine uygun olmadığının ve ayrıca defterler-

deki gelir ve gider kayıtlarının toplamlarının alınmadığına, yöntemince kapatılmadığına değinilerek özenin gösterilmesi gereğinin belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. Yukarıda (A) ve (B) bölümleri dışında kalan ve yöntemince tutulup ve kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

24.12.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL
Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL
Üye		Üye
Yavuz NAZAROĞLU		Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 1987/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/18

1- Anayasa nın 146–153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasî partilerin malî denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasî partilerin mali denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve malî denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca Anayasada yeralabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yeralması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Knaunu'ndaki malî denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasî partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından maddî yardım alamayacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasî partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasî partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılarak devletin gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasî partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak malî denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasi partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasî partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

Malî denetime tâbi tutulan parti hesaplarına yukarıda açıklanan konular yönünden herhangi bir eleştiri getirilmediğinden bu hesaplar Anayasa'nın 69. maddesine uygundur.

2– Biçimsel eksiklikler sebebi ile siyasî parti gelir ve giderlerinin Hazine'ye irat kaydı uygulanacak en son yaptırımdır. Zira biçimsel eksiklikler her zaman giderilebilir ve tamamlanabilir. Belirlenen eksiklikler hesapları incelenen partiye duyurulup tamamlatılmamıştır.

3– Partinin 1986 yılı hesabına ait genel merkez gelirleri biçimsel nedenlerle Hazine'ye gelir kaydedildiğine göre aynı gelire dayanılarak yapılan giderlerin de irat kaydı hukuka ve muhasebe düşüncesine aykırıdır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle kararın bir kısım gelir ve giderin Hazine'ye gelir kaydına ilişkin bölümüne karşıyım.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1987/8 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1991/18

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin (tevsik edil-

meyen) kaynaklardan sağladığı gelirin Anayasa Mahkemesi kararıyla, Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddede yer alan koşullara uyulmamış olmasına karşın, tevsik edilmiş sayılabilecek nitelikte olan gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekecektir.

Genel Merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan kimi gelir belgeleri koçanlarının sıra no. larını izlememesi, ayrıca makbuzların düzensiz kullanılmasıyla, kayıt düzeninde muhasebe ilkelerine uyulmaması ve bir kısım gelirlere ilişkin olarak da gelir belgelerinin tevdi edilememesi nedeniyle işbu gelirlerin karşılığı olan toplam 11.312.400.- TL. nın Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; netice olarak gerek alındı belgeleri ve gerekse bunlara ait kayıt düzeninde muhasebe ilkelerine uyulmaması ve ayrıca bazı gelirleri tevsik eden gelir belgelerinin bulunamamasına ilişkin bulunmaktadır. Oysa, söz konusu gelirle ilgili mahkemeye gönderilen gelir alındıları işbu makbuzları düzenliyen yetkililerin imzalarını ve Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'nın başlık mühürünü de içeren, gelir belgeleri niteliğini taşımaktadır. Bulunamıyan gelir belgelerinin ise, parti genel merkezinin başka binaya taşınması sırasında kaybolduğu sözü edilen siyasi Parti Genel Başkanlığı'nca açıklandığına göre, bu hususun geçerli bir özür olarak kabul edilmesi gerekir.

Öte yandan, Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıraksı, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilemeyen parti gelirleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini de öngörmektedir. Bu yönden, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin Yapılmasında Usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış veya ilgili belgelerin saklanamamasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek veya geçerli bir nedenle kaybedilen belgelere dayalı giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Belgelendirilemediği gerekçesiyle "Hazine'ye gelir yazılması" oyçokluğuyla kararlaştırılan parti malvarlığına ilişkin 5.052.380.- TL. lık gelire ait belgelerin, adı geçen Parti Genel Merkezi'nin başka bir binaya taşınması sırasında kaybolduğuna dair açıklamalar gözönünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan giderlerin "belgelendirilmeyen parti giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımca yasal olanak bulunmamaktadır. Aksi görüşün kabulü ise, Anayasa'nın 68/2. maddesinde "Siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak kabul edilen siyasî partileri; gereksiz yere maddî olanaklardan yoksun kılmak suretiyle yeterince siyasî faaliyette bulunmaktan alıkoyma sonucunu doğurur.

Bu nedenlerle çoğunluk kararına katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

——o——

Esas Sayısı : 1990/1 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı : 1991/1
Karar Günü : 16.7.1991
DAVACI : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı
DAVALI : Türkiye Birleşik Komünist Partisi

DAVANIN KONUSU: Davalı Parti'nin, Anayasa'nın 6, 10, 14 ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesine aykırı olarak sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini kurmayı, Anayasa'nın 2, 3, 14 ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Yasa'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı, aynı Yasa'nın 96. maddesine aykırı olarak kullanılmasına yasal olanak bulunmayan bir adla kurulduğu ve kapatılan bir siyasî partinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği ileri sürülerek, Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.

I- İDDİANAME:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 14.6.1990 günlü, SP. 30. Hz. 1990/34 sayılı iddianamesi aynen şöyledir:

"Giriş:

4 Haziran 1990 tarihinde İçişleri Bakanlığına kuruluş bildiri ve belgelerini vermek suretiyle Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adıyla bir siyasi parti kurularak tüzel kişilik kazanmış ve kuruluş bildiri ve belgelerinin birer örneği 2820 sayılı Kanunun 8 inci maddesi uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığımıza tevdi olunmuştur.

Siyasî Partiler Kanununun 9 uncu maddesi ,kurulan partilerin tüzük ve programlarının Anayasa ve Kanun hükümlerine uygunluğunun öncelikle ve ivedilikle incelenmesini öngörmüştür.

İncelemenin kaynak ve içeriğini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi oluşturmakta, madde gerekçesinde "siyasi partilerin kuruluşunda, tüzük ve programlarında uyacakları esasları Anayasa'da belirtmek uygun görülmüştür. Kuruluşta siyasi partilerin tüzük ve programlarının uyacağı esaslar 68 (77) maddesinin 4 üncü kısmında gösterilmiştir." denilmekte ve sözkonusu fıkra "siyasi partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz." hükmünü taşımaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bu uygunluğun kuruluşta aranacağını vurgulayarak 69 uncu maddesinde bu yöndeki incelemenin öncelikle ve ivedilikle Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılmasını, tüzük ve programlarda Anayasa ve Kanun hükümlerine aykırılığın tespiti halinde gereğini emretmektedir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 9 uncu maddesinin dayanağı olan bu kurallar ışığında Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin tüzük ve programının kanunun 4 üncü kısmında yer alan hükümleri açısından yapılan incelemesinde;

Konuyla İlgili Yasal Düzenlemeler

1– Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı hükümleri,

2– 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu hükümleri,

Anayasa'nın; 2 nci maddesinde:

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

3 üncü maddesinde:

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir."

5 inci maddesinde:

"Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini .... korumak ....."

6 ncı maddesinde:

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

Türk Milleti egemenliğni Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz...."

10 uncu maddesinde:

"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz..."

11 inci maddesinde:

"Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

12 inci maddesinde:

"Herkes, kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir."

14 üncü maddesinde:

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamaz...

Anayasanın hiçbir hükmü Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz."

66 ncı maddesinde:

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'dür."

68 inci maddesinde:

"... siyasî partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlıyan siyasî partiler kurulamaz."

4 üncü maddesinde:

"Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

biçiminde emredici kurallar kabul edilmiş ve bu ilkeler doğrultusunda 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 78/a, b, c 81/a, b ve 96/2-3 üncü maddeleride aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Siyasî Partiler Kanununun:

78 inci maddesinde:

"Siyasî Partiler;

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklinin; Anayasanın başlangıç kısmında ve ikinci maddesinde belirtilen esaslarını Anayasanın üçüncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, millî marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunun ancak Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halk oylamalarının serbest, eşit gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek; Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

b) Bölge, ırk, belli kişi, aile zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esasına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar.

c) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar..."

81 inci maddesinde:

"Siyasî Partiler:

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerine millî veya dinî kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azın-

lıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar..."

96 ncı maddesinde:

"Kurulacak siyasî partiler, kapatılan siyasî partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar.

Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasî partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler kullanılamaz.'

TÜRKİYE BİRLEŞİK KOMÜNİST PARTİSİ TÜZÜK VE PROGRAMI

Parti tüzüğünün 2 nci maddesinde:

"Türkiye Birleşik Komünist Partisi, Türkiye işçi sınıfının, aydınlarının, Türk ve kürt bütün çalışanların partisi, Türkiyeli komünistlerin gönüllü birliğidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi işçi sınıfının devrimci partisi, barışın ve demokratizmin partisi, yurtseverlik ve enternasyonalizmin partisi, aklın, hümanizmin ve sosyalizmin partisidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi yaratıcı, marksist teori temelinde politikasını çizer, bunu Türkiye veya dünya kültürünün çağdaş düşünce ve bilimin demokratik, insancıl değerleriyle zenginleştirerek sürekli geliştirmeyi görev bilir. Partinin düşünce ve çalışma aracı yaratıcı marksizm, diyalektik yöntemdir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisinin amacı demokrasiyi kazanma, geliştirme, ulusal baskı ve eşitsizliğe son verme ve demokrasinin güçlendirilmesi yoluyla kapitalizmi aşarak sosyal adaletin ve sosyal barışın sağlanması, sosyalizmin kurulmasıdır. Türkiye Birleşik Komünist Partisi, barışı ve demokrasiyi sürekli güçlendirme yoluyla çoğunluğa dayalı devrimci bir süreçle köklü dönüşümleri gerçekleştirerek barışçıl yoldan sosyalizme geçmeyi öngörür. Sosyalizmde başarı ve demokrasiyi güçlendirerek değiştirecektir..."

Parti programının:

Giriş Bölümünde;

"Türkiye Birleşik Komünist Partisi Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) nin birleşmesiyle oluşan işçi sınıfının, öteki kent ve köy emekçilerinin, aydınlarının, gençlerin ve kadınların Türk ve Kürt marksistlerinin sınıf esasına dayalı marksist partisidir. TİP ve TKP'

nin birliği; özgün koşullar nedeniyle doğan politik boşlukların yeni örgütlenmelere yol açmasıyla oluşan ayrılığa son vermesi, komünist hareketin birliği ve marksizmin yenilenme süreci açısından tarihsel önemde bir olaydır.

TBKP hızla değişen dünyamızda tarihsel görevini marksizmin rolünün azaldığı değil, tersine artması gerektiği temel görüşüne dayandırır ve bu görevin yerine getirilmesini, çağın yeni düşünceleri ışığında marksist teori ve pratiğin katılımcı demokrasizm ve hümanizm ruhunda yenilenebilmesine ve sosyal politik, kültürel ve ekonomik gelişme süreçlerine aktif müdahale politikalarına bağlı görür.

TBKP, komünist ve marksist hareketin işçi sınıfı mücadelelerinin dünya ölçüsündeki kazanımlarına, devrimci teori ve pratiğine yaslanır, bu tarihten beslenir. TBKP, aynı zamanda insanlığın özgürlükcü, aydınlanmacı mirasını kendi mirası ve zenginliği sayar ve toplumsal gelişme ve genel insanlık çıkarlarıyla emekçilerin çıkarlarını uyum içinde savunur.

TBKP, komünist ve marksist hareketin ilk kurucusu Mustafa Suphi' den bu yana bu hareketin üye ve yöneticilerine, bütün farklı örgütlenmelerine, partilerine, bir bütün olarak sahip çıkan, bu mirasın eleştirel değerlendirilmesiyle onun zengin denetiminden yararlanan bir partidir... .

TBKP, ülkemiz marksistlerinin geniş birliğini amaçlıyor ve sosyalistlerin birlik partisinin oluşmasına yapıcı katkılarda bulunuyor ve bulunacak. Öteki marksistlerle birlikte ülkemiz marksist hareketin devamcısı, geniş güçleri birleştiren işçi ve öteki emekçilerin, aydınların politik rolünün artmasına yardım eden çağdaş bir marksist parti oluşturmak, TBKP'nin vazgeçilmez amacıdır.

TBKP, 1987 sonbaharında bu temel görevini gecikmeden yerine getirmek amacıyla "birlik-yasallık-yenilenme" belgesiyle yasal kurulma talebini açıkladı ve yurt dışından ülkeye dönüş hareketini başlattı. TBKP'nin bu talebi geçen süre içinde toplum çapında genel onay kazandı...

TBKP, toplumda kazandığı haklılıkla ve tüm olanaklarıyla demokratikleşme katkısını yapacak ve tüm olumlu değerlerini marksistlerin birlik partisine taşıyarak tarihsel misyonunu yerine getirmiş olacaktır...

4 ve 5 inci sahifelerinde "kürt sorununun adil, demokratik barışçı çözümü için" başlıklı bölümde:

"Ulusal kurtuluş savaşı birlikte yürütüldüğü halde Kürtlerin ulusal varlığı ve meşru hakları Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana inkar edilmiştir. Gelişen Kürt ulusal bilincine, egemen güçler yasaklarla, baskı ve

terörle yanıt vermişlerdir. Irkçı, şoven, militarist politikalar, kürt sorununu keskinleştirmektedir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde büyük bir engel oluşturmakta ve uluslararası emperyalist ve militarist odakların, ortadoğudaki gerginlikleri artırma, halkları birbirine düşman etme, Türkiyeyi askeri maceralara sürükleme plânlarına hizmet etmektedir.

Kürt sorunu, Kürt halkının varlığının ulusal kimliğinin ve haklarının tanınmamasından kaynaklanan politik bir sorundur. O nedenle bu sorun baskı ve terörle, askeri yöntemlerle çözülemez. Şiddet her halkın doğal ve devredilemez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkını, birlik değil, aykırılık biçiminde tek yönlü kullanılmasına, yol açar. Sorunun çözümü politiktir. Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı ve eşitsizliğin ortadan kalkması için Kürt ve Türklerin birliğine ihtiyaç vardır ...

Kürt sorununun çözümü kürtlerin özgür iradesini temel almalı, Türk ve Kürt uluslarının ortak çıkarlarına dayanmalı, Türkiye'nin demokratikleşmesine ve Ortadoğu'da barışa hizmet etmelidir.

Kürt dili ve kültürü üzerindeki yasaklar kalkmalı, sorun özgürce tartışılabilmelidir. Anayasa'da kürtlerin varlığı tanınmalıdır..."

5 ve 6 ncı sahifelerde "demokratik bir kültür ve eğitim politikası için" başlıklı bölümünde;

"Kültürel yenilenme, Türk ve Kürt ulusal kültürel değerleri, Anadolu uygarlıklarının mirası, islam kültürünün insancıl öğeleri, halkımızın çağdaşlaşma mücadelesinde yarattığı tüm değerlerin evrensel, çağdaş, kültür ile karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşecektir..."

8 inci sahifesinde "TBKP'nin temel amacı: sosyalizm" başlıklı bölümünde:

"TBKP'nin temel amacı sosyalizmdir. Sosyalizm, işçi ve öteki emekçilerin, aydınların, genel olarak toplumun iktidara ve mülkiyete yabancılaşmasına ve bu yolla insanın insan tarafından sömürülmesine son verildiği, halkın kendisinin ve ülkesinin geleceği konusunda özgürce karar verebildiği ve emeğinin karşılığını alabildiği kendini çok yönlü geliştirebildiği bir düzendir...

Kapitalizm'den sosyalizme geçiş için, sosyalist devrimin başarılması zorunludur. Bir dizi ara aşamadan oluşan sosyalist devrim süreciyle, kapitalizmden sosyalizme geçilmesi ancak işçi sınıfının ve geniş halk yığınlarının özgür isteği, bilinçli kararlı ve örgütlü gücüyle gerçekleşebilir. Devrime demokratik ve barışçı yolla yani geniş demokratik bağlaşıklık ilişkileriyle,

çoğunluğun kazanılmasıyla politik demokrasi zemininde köklü dönüşümler için mücadele yoluyla yaklaşılacaktır. Bu günden yaratıcılacak katılımcı, özyönetimsel her oluşum sosyalizme yakınlaşmaya hizmet edecektir.

İşçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçilerin tüm çalışanların iktidarıyla kurulaca olan sosyalizm, işçi ve emekçilerin eseri olacaktır.

Sosyalizmde insan herşeyin merkezinde olacaktır. Sosyalizmin gelişme sürecinin ileri evrelerinde sınıf farklarının doğal gelişme sonucu kalkacağı komünist toplumda üretilen toplumsal zenginlikten maddî ve kültürel birikimden "herkesin ihtiyacına göre payını alabileceği, özgür insanların özgür dünyasını yaratmanın koşulları oluşmaya başlayacaktır. TBKP'nin nihai amacı insanın insanca yaşayabileceği özgürlük dünyasıdır."

şeklindeki görüşlere yer verilmiştir.

DEĞERLENDİRME:

A. SOSYAL BİR SINIFIN DİĞER SOSYAL SINIFLAR ÜZERİNDE EGEMENLİĞİNİ SAVUNMAK VE YERLEŞTİRMEYİ AMAÇLAMAK:

a) Davalı siyasî partinin "düşünce ve çalışma aracı" olan "marksizm, diyalektik yöntem"; nihai hedef komünizmi gerçekleştirme aşamalarında sınıf diktatöryasını kendiliğinden kapsar. Partinin niteliği ve amacı da budur.

"Sosyalist devrim" amaçlanmakta ve sosyalist devrim sürecinin bir dizi aşamayı içerdiği ifade edilmektedir. Devrime yaklaşmaktan sözedilmekte demokratik ve barışçı yol önerilmektedir.

Bu aşamalı yollar sonunda "TBKP, emekçi iktidarı" kurulacak "komünist toplum"a ulaşacaktır. Böylece marksist görüşten hareketle emekçi sınıfın egemenliğinde komünizm öngörülmüş ve amaçlanmıştır.

İktidara geldiği vakit kendine özgü bir toplum düzeni sözkonusudur. "Sosyalist devrim"e yaklaşma aşamasında barışçıl yol öngörülse dahi teorileri gereği, kendi görüş ve ideolojilerine göre belirledikleri komünist düzeni yerleştirmek için ideolojilerine aykırı gördükleri demokrasiyi ortadan kaldırmayı amaçladıkları kuşkusuzdur.

b) Partinin, düşünce yapısına bütünüyle sahip çıktığı, komünist ve marksist hareketin ilk kurucusu Mustafa Suphi'den bu yana bu hareketin" üye ve yöneticileri bütün farklı örgütlenmeleri ve özellikle partinin oluşumuna vücut veren Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi'nin görüş ve düşünceleri doğrultusunda faaliyette bulunan kişiler, çeşitli zaman-

larda yargılanmışlardır. Yargılama sonucu TİP ve TKP'nin görüş ve düşüncesi ile bu yöndeki faaliyetleri TCK. nun 141. maddesinde belirtilen "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü teiss etmeye veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmaya veya memleket içinde müesses iktisadî veya sosyal temel nizamlardan herhangi birini devirmeye matuf" cemiyet olarak nitelendirilmiş, verilen kararlar yargısal denetimden geçerek kesinleşmiştir.

Bunlardan bir kısım TKP mensubu kişiler, Ankara Sıkıyönetim 1 No. lu Askeri Mahkemesinde yargılanmışlardır. Bu mahkemenin 29.3.1985 günlü 1984/147 esas ve 1985/90 sayılı kararının 65–120. sahifelerinde TKP'nin Mustafa Suphi'yle başlayan faaliyetleri açıklanmış, partinin amaç ve stratejisi ile buna uygun düşen faaliyetlerin TCK nun 141. maddesinde yazılı suç sayılan eylemi oluşturduğu vurgulanmıştır (Ek-I).

Bu hüküm Askeri Yargıtay 5 inci Dairesince incelenip suçları subuta eren kişiler yönünden onanmıştır. Askeri Yargıtay 5 inci Dairesinin 28.10. 1987 gün ve 1986/175–1987/4 esas ve 1987/666 sayılı kararının 17 ve 18 inci sahifelerinde aynen:

"Yapılan savunmalar nazara alınarak gerekli inceleme yapıldı:

Suç vasfı ve niteliği yönünden: Sanıklara isnat edilen TCK. nun 141 inci maddesinde yazılı suçun, bir fikir suçu olduğu bu maddenin, örgütlenme özgürlüğüne aykırı düştüğü şeklindeki sanıklar ve vekilleri tarafından ileri sürülen savunmaları; Anayasa Mahkemesinin muhtelif kararlarıyla reddedilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının kabul ettiği, sosyal, ekonomik, kültürel ilkeler, devletin şeklini ve niteliğini belirleyen temel hükümler ve ceza hukukunun uygulama alanına ilişkin kurallar karışsında geçerli görülmemiştir.

Yasa dışı örgüt olan TKP'nin bir kısım üst düzey yöneticilerinin yurt dışında sınıf tahakkümüne -proleterya diktatoyrasına-dayalı olarak Anayasayla belirlenen devlet şeklini değiştirmeye ve komünist bir düzen kurmaya yönelik faaliyetlerde bulundukları, dosyada mevcut TKP'nin tüzük ve programı sanıkların gizli faaliyet ve amaçlarını yansıtan ifadeleri, yayın ve belgelerin içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle mahkemenin gerekçeli hükmünde bu konu ile ilgili değerlendirmeleri Anayasa hukukumuz ve TCK. nun kabul ettiği sistem yönünden isabetli görülmüştür." denilmektedir (Ek-II).

Davalı siyasi partinin düşünce yapısına bütünüyle sahip çıktığı diğer bir örgütlenmede Türkiye İşçi Partisidir. Türkiye İşçi Partisi (TİP) yasal olarak 1961 yılında kurulmuş, programı dışına taşarak halk üzerinde bölü-

cü ve ayırıcı etkisi olabilecek söz ve tutumları benimsemesi, 1961 tarihli Anayasanın 57 inci ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 89 uncu maddesindeki kurallara aykırı bulunması nedeniyle, Anayasa Mahkemesinin 20.7.1971 gün 1971/3 esas ve 1971/3 sayılı kararıyla kapatılmıştır. 30. 4.1975 tarihinde Türkiye İşçi Partisi yeniden kurulmuş, 12 Eylül 1980 tarihinde Milli Güvenlik Konseyinin 7 numaralı bildirisiyle yasaklanıncaya kadar faaliyetini sürdürmüş ve 2533 sayılı kanunla diğer partiler yanında bu parti de kapatılmıştır.

İçlerinde bazı kurucularının da bulunduğu TİP adına faaliyette bulunan kişiler İstanbul Sıkıyönetim 2 No. lu Askeri Mahkemesinin 1982/33 esas sayılı dava dosyasıyla yargılanmışlardır. Bu mahkemenin 26.1.1984 gün ve 1982/33-14 sayılı kararının 29-647 nci sahifelerinde, mevcut tüm deliller sıralanarak 648-698 inci sahifelerinde değerlendirilmiş, sonuçta suçları sübuta eren kişiler yönünden mahkumiyet kararı verilmiştir. Mahkeme kararının 700-701 inci sahifelerinde (... 1961 Anayasasında, 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ve Türk Ceza Kanununda devlet düzenini korumak amacıyla yer verilmiş bulunan açık hükümlere rağmen Türkiye İşçi Partisi yöneticilerinin partinin kuruluşunu müteakiben "kongrelerde almış oldukları kararlar ve bu kararların ışığında ve marksist-leninist ilkeler doğrultusunda kitleleri tek cephede toplamak amacıyla parti teşkilatını paravan yaparak yurt sathında yoğun bir propaganda sürdürdükleri, parti üyelerini bu yönde eğitim bilinçlendirdikleri, partinin tesbit edilen amacı doğrultusunda süreli ve süresiz yayınlar yaptıkları, partinin ilkelerini tamamen marksist-leninist, ilkelerden seçtikleri ve tüm faaliyetlerini bu doğrultuda yürüttükleri dosyada mevcut tüm belgelerden anlaşılmış" partinin Türk Ceza Kanununun 141/1. madde ve fıkrasında unsurları belirtilen yasa dışı örgüt haline dönüştürülmüş olduğu anlaşılmıştır.

Bu suretle; marksist-leninist yapısı tesbit edilmiş bulunan partinin yönetiminde görev alan ve mahkumiyetleri cihetine gidilen sanıkların fiillerinin TCK. nun 141 nci maddesi kapsamında değerlendirilmesi cihetine gidilmiştir...) denilmektedir (Ek-III).

Mahkemenin bu kararı Askeri Yargıtay 5. Dairesinin 22.5.1985 gün 1985/15-128 sayılı ve Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 14.11.1985 gün 1985/145-146 sayılı kararlarıyla yargısal denetimden geçerek kesinleşmiştir (Ek-IV-V).

Böylece davalı siyasi partinin Anayasanın 6, 10, 14 ve 68 inci maddeleriyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 78 inci maddesine aykırı olarak sınıf egemenliğini amaçlayıp savunduğu anlaşılmaktadır.

B. KULLANILMASI VE KURULMASI YASAKLANMIŞ ADLA SİYASİ PARTİ KURULMASI:

Davalı Siyasi Parti kendisine Türkiye Birleşik Komünist Partisi adını vermiştir. Oysa; sınıf ve zümre egemenliği ile diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlıyan siyasi parti kurulmasını yasaklayan Anayasanın 68 inci maddesinin gerekçesinde:

"... 1961 Anayasasında, Anayasanın sağa ve sola ve ne oranda açık olduğu ilk yıllardan beri tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle bu gibi tartışmalara son vermek için, Türkiye'de bundan böyle sınıf ve zümre esasını, komünizmi faşizmi, teokrasiyi ve herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasi partinin kurulamayacağını kabul etmiştir.

Türkiye'de demokrasinin bu sistemleri amaçlamadığı ve Türk milletinin bu düşünceleri savunan sistemlere ihtiyacı olmadığı; Atatürk ilkeleri ışığında bir demokrasinin bu düşünceleri reddettiği sonucuna varılmıştır. Türk Milletinin bu düşüncelere dayanan sistemlerden uzak olan bir demokrasi ile daha rahat ve içinde kendi birlik ve beraberliğini koruyacağını ve bağımsız kalacağı ve kalkınmasını yapabileceği sonucuna varılmıştır."

Denilmiş ve buna uygun olarak komünist adı kullanılmak suretiyle kurulan siyasi partilerin, sınıf egemenliğini amaçladıkları peşinen kabul edilerek, kurulması yasaklanmak istenmiş ve yasa koyucu da bu ilke doğrultusunda konuyu 2820 sayılı Kanunun 96/son maddesinde düzenlemiştir.

C. DEVLETİN ÜLKESİ VE MİLLETİYLE BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜNÜ BOZMAK:

Davalı Partinin tüzüğünün 2 nci maddesinde:

"TBKP, Türkiye İşçi sınıfının, aydınlarının, Türk ve kürt bütün çalışanların partisi..."

Parti programının giriş bölümünde:

"TBKP... Türk ve kürt marksistlerin sınıf esasına dayalı marksist partisidir."

Yine programın 4, 5, 6 nci sahifelerinde "kürt sorununun adil, demokratik, barışçı çözümü" bölümünde:

"Ulusal kurtuluş savaşı birlikte yürütüldüğü halde, kürtlerin ulusal varlığı ve meşru hakları... inkar edilmiştir. Gelişen kürt ulusal bilincine egemen güçler yasaklarla ... yanıt vermiştir.

... kürt sorunu kürt halkının varlığının, ulusal kimliğinin ve haklarının tanınmamasından kaynaklanan politik bir sorundur. Şiddet her halkın doğal ve devredilemez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkının... tek yönlü kullanılmasına yolaçar... Türk ve Kürt halkının birlikte yaşamaları ve devletin ortak çıkarlar temelinde demokratik yeniden yapılanması için çalışılacaktır. Kürt sorununun çözümü, kürtlerin özgür iradesini temel almalıdır. Türk ve kürt uluslarının ortak çıkarlarına dayanmalı... kürt dili ve kültürü üzerindeki yasaklar kalkmalı... Anayasada kürtlerin varlığı tanınmalıdır... kültürel yenilenme Türk ve kürt ulusal kültürel değerleri ile gerçekleşecektir."

Şeklinde görüşler yer almaktadır.

Özetlenen bu bölümlerde ayrı "dili" ve "kültürü" olan ve özellikle "kendi geleceğini tayin hakkına sahip" Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan bir "kürt ulusunun" varlığı açık ve seçik bir biçimde kabul edilmiştir.

Bir siyasi partinin Türkiye ülkesi üzerinde Türkçeden başka dil konuşan azınlık bulunduğunu ileri sürerek ve o azınlığı erek edinerek onun için kendi geleceğini tayin hakkı da dahil olmak üzere bir takım haklar ve yetkiler tanınmasını istemesi ulusal yapıda gitgide kopmalara, bölünmelere yol açması anlamını taşır.

Yine Türk ve Kürt Marksistlerin partide omuz omuza çalışacaklarının belirtilmesi, ulusal yapıdaki bütünlüğü bozucu düzenlemenin parti tarafından desteklendiğini gösteren ayrı bir olgudur.

Bu suretle ileriye sürülen görüş ve benimsenen ilkelere göre davalı Türkiye Birleşik Komünist Partisi:

a) Anayasa'nın 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının "Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir."

b) Anayasa'nın 14 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının "Anayasada belirtilen hak ve hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, ... veya dil.... ayrımı yaratmak amacıyla kullanılamaz."

c) Anayasa'nın 68 inci maddesinin 4 üncü fıkrasının "Siyasi partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, ... aykırı olamaz."

d) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun dördüncü kısmında yer alan 78 inci maddesinin (a) bendinin "Siyasi Partiler, ... Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, ... dair hükümleri değiştirmek ... dil, ırk, ... ayrımı yaratmak .... amacını güdemezler."

c) Aynı kanunun 81 inci maddesinin (a) ve (b) bendinin "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler, bu yolda faaliyette bulunamazlar."

Biçimindeki buyurucu kurallarına da aykırı davranmış bulunmaktadır.

D. KAPATILAN BİR SİYASİ PARTİNİN DEVAMI OLDUĞUNU BEYAN VE İDDİA ETMEK:

Davalı siyasi parti programının giriş bölümünde, TBKP'nin Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi'nin birleşmesi ile oluştuğu ve Türkiye İşçi Partisi'nin devamı olduğu anlamını taşıyan ibareler yer almaktadır.

Türkiye İşçi Partisi, 16 Ekim 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2533 sayılı kanunla, her türlü yardımcı kuruluş ve yan organları ile birlikte, feshedilmiştir.

Yüce mahkemenizin 28.9.1984 günlü, 1984/1 esas ve 1984/1 sayılı kararında, 2820 sayılı kanunun 96/2 nci maddesinde belirtilen "kapatılan siyasi parti" kavramı içine, 2820 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ve sonra kapatılmış, tüm siyasi partilerin gireceğinin belirtilmesi suretiyle konu vuzuha kavuşmuştur.

Bu nedenle davalı siyasi partinin, kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunu beyan ve iddia etmek suretiyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 96/2 nci maddesine aykırı davrandığı açıkça anlaşılmış bulunmaktadır.

SONUÇ:

Yukarda gerekçeleri ve yasal dayanakları ile birlikte açıklandığı üzere, davalı Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin;

T.C. Anayasası'nın 6, 10, 14 ve 68 inci maddeleri ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 78 inci maddesine aykırı olarak, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini kurmayı ve T.C. Anayasası'nın 2, 3, 14 ve 68 inci maddeleriyle Siyasi Partiler Kanununun 78 inci ve 81 inci maddelerine aykırı olarak devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı,

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 96 ıncı maddesine aykırı olarak, kullanılmasına yasal olanak bulunmayan adla kurulduğu ve kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği,

Sonucuna varıldığından, davalı siyasi partinin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101/a maddesi gereğince kapatılmasını,

Yasalar karşısındaki durumunun biran önce belirlenmesi bakımından davaya öncelikle bakılmasını,

Arz ve talep ederim."

II- DAVALI PARTİNİN İLK SAVUNMASI:

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin 13.7.1990 günlü ilk savunması aynen şöyledir:

1) BAYRAM SÜREYİ KISALTMIŞTIR.

Hemen belirtelim ki, Anayasa Mahkemesi'nin 28.6.1990 günlü inceleme toplantısında, müvekkilimiz partiye (tebliğ tarihinden başlayarak), tanınan ön savunma süresi, bayram nedeniyle ve fiilen büyük ölçüde kısalmıştır. Başkanlıkça, bu karar doğrultusunda yollanan yazı, 29.6.1990 Cuma günü akşam üzeri müvekkilimiz muhataba ulaşmış ve o saatlerde 9 günlük bayram tatili başladığı için, hiç bir avukatla temas kurulamamıştır. Sözünü ettiğimiz tarihlerde, bütün Türkiye bu manzarayı yaşamıştır. Durumu takdirlerinize bırakıyoruz.

Demek oluyor ki, dosya bize tatil bittikten sonra, 9.7.1990 günü getirilmiştir. Üstelik, Başkanlık yazısında yer alan "başlayarak" sözü, tebligat gününün hesaba katılması ihtimalini yarattığı için, süre iyiden iyiye kısalmıştır. Elbet, önemli hukuksal sorunların yer alacağı bir savunma, pazartesiden-cumaya hazırlanamaz. Bu süre içinde, 21 sahifelik böyle bir iddianame sağlıklı biçimde tartışılamaz.

Biz, öncelikle bu gerçeği bilgilerinize sunuyoruz.

Mevcut koşullarda, ancak sınırlı bir çalışma hazırlayabildiğimizi belirtiyor ve sözlü açıklama hakkı tanınmasını istiyoruz. Böylece bazı önemli hususları vurgulama fırsatı bulacağımız gibi, CMUY'nın temel direği sayılan sözlülük ilkesinden yararlanıp daha sağlıklı görev yapma imkanına kavuşacağız. Üstelik, savunma süremizin fiilen kısalmasından doğan eksikliklerimizi gidermiş olacağız. Durumu tekrar takdirlerinize sunuyor, Anayasa'nın 148/2 ve 2820 sayılı Yasanın 98/1. maddeleri uyrınca (1988/2 Esas sayılı Sosyalist Parti davasında yapıldığı gibi) "sözlü açıklama" isteğimizin kabulünü diliyoruz.

2) SINIF EGEMENLİĞİ KONUSU

Yukarıdaki girişten sonra, iddianamede yer alan 4 ayrı kapatma isteğini, birer birer cevaplamaya çalışacağız. Bunu yaparken, elbet zamanın sınırlarını zorlayacağız. Ama, her şeye rağmen özet ve kısa bir savunma sunmak durumunda kalacağız.

4 ayrı kapatma isteği, iddianamede ilkin 1. sahifenin "dava" başlıklı bölümünde sıralanmıştır. Ama, 12. sahifede yer alan "DEĞERLENDİRME" ile sıra değiştirilmiştir. Asıl suçlama değerlendirmeyle başladığı için, biz buradaki sıralamayı esas alıp önce "sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini savunmak ve yerleştirmeyi amaçlamak" noktasına değineceğiz.

İddianame, 12. sahifenin ortalarına kadar, Anayasa'nın 2820 sayılı Yasanın çeşitli maddelerine ve TBKP Tüzük-Proğramına rastgele atıflar yapıyor. Ardından, davalı partinin "düşünce ve çalışma aracı olan marksizm, diyalektik yöntem, nihai hedef komünizmi gerçekleştirmede sınıf diktatörlüğünü kendiliğinden kapsar. Partinin niteliği ve amacı budur." diyor. Önerilen, demokratik ve barışçıl yola inanılamayacağını söylüyor. Sonra, Mustafa Suphi'den başlayarak, TİP'li, TKP'li bir çok insanın mahkum olduğunu işaretle bu mahkumiyet kararlarını (ek olarak) takdim ediyor ve böylece "davalı partinin Anayasa'nın 6, 10, 14 ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı SPY'nın 78. maddesine aykırı olarak sınıf egemenliğini amaçladığını" tekrar ediyor.

Aslında, Anayasa Mahkemesi'nin 8.12.1988 gün ve 1988/1 sayılı Sosyalist Parti hakkındaki kararı, bu iddiayı temelden çürütüyor.

Yani, bizim Anayasa Mahkemesi kararına atıf yapıp bırakmamız, iddianameyi cevaplamaya yetiyor. Ama, mevcut karara rağmen, aynı suçlama sürdürüldüğü için bizim de, Anayasa'nın 14. ve 2820 sayılı Yasanın 78. maddelerine göre, durumu izah etmemiz gerekiyor.

Önce, Anayasa'nın 14. maddesine bakıyoruz. "Kişi ve zümre" yönetiminin yasaklandığını görüyoruz.

Dikkat ediyoruz, burada 'sınıf' sözcüğü yok. Demek ki, kişiye ve zümreye dayalı yönetim yasaklanıyor, ama sınıfa dayalı yönetim yasaklanmıyor. Ve bu bölümde sınıf sözcüğünün atlanması, söylediklerimizin doğruluğunu gösteriyor. Yani, sınıf iktidarının yasaklanmadığını gösteriyor.

Nitekim, bu bölüm tamamlandıktan sonra, sıra egemenliğe ilişkin yasağa geliyor ve hemen sınıf sözcüğüne yer veriliyor. Kısacası, Anayasa sınıf iktidarına giden oylu açık bırakıyor, sadece sınıf diktası ile sınıf egemenliğini yasaklıyor.

Zaten, bu madde bir yenilik getirmiyor. TCY'nin bilinen 141. maddesini Anayasa kapsamına alıp bırakıyor. Böylece, bu maddeye ilişkin aykırılık itirazlarını önlemiş oluyor. Nasıl, 141. madde emekçi sınıflara dayalı bir parti kurulmasını ve böyle bir partinin demokratik yoldan iktidar olmasını yasaklamıyorsa, aynı maddenin Anayasa kapsamına alınması sonucu değiştirmiyor. Durum huluksal olarak yine aynı kalıyor.

Ve 2820 sayılı Yasanın 78. maddesine bir göz atınca, söylediklerimiz daha iyi anlaşılıyor.

Bu madde (ilkin) (a) fıkrası ile egemenliğin "bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağını" söylüyor. Dikkat ediyoruz, burada sınıf sözcüğü açıkca kullanılıyor. Ama, (b) fıkrasına bakıyoruz, yine 'sınıf' sözcüğü aynen şöyle deniliyor:

"Bölge, ırk, belli kişi, aile, zümre veya cemaat, din, mezhep veya tarikat esaslarına dayanamaz veya adlarını kullanamazlar."

Evet, 'sınıf' sözcüğü burada kullanılmıyor. Demek oluyor ki, sınıf esasına dayalı parti kurmak serbest. Ve sınıf adı ile parti kurmak serbest.

Bu fıkrayı bırakıp (c) fıkrasına baktığımız zaman, yine aynı gerçekle karşı karşıya kalıyoruz. Bu fıkrada egemenlik yasaklanıyor ve 'sınıf' sözcüğü hemen kullanılıyor.

İşte yasal durum bu. Anayasa böyle diyor. Siyasal Partiler Yasası böyle diyor. Ve Anayasa'nın 14. maddesi ile 2820 sayılı Yasanın 78. maddesi açıkca bizi doğruluyor. Ardından, Anayasa Mahkemesi kararını okuyoruz, O da bizi doğruluyor. "Bu maddelerin tümünde, sınıf egemenliğinden ve sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğinden söz edilmektedir. Siyasi partiler, toplumun belirli ya da çeşitli kesimlerinin çıkarlarını temsil ettiklerine göre, toplumda çeşitli sınıflar bulunduğu gerçeği yadsınamaz. Nitekim Anayasanın 14. ve 2820 sayılı Yasanın 78. ve 5. maddelerinde "Sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde" denilerek, toplumsal sınıflar sosyal bir olgu olarak kabul edilmektedir. Sınıfların varlığı kabul edildiğinde, siyasi partilerin tabanlarını belirli bir sınıfa veya sınıflara dayandırmaları doğal olur. Böylece iktidarlar da, siyasal bilim açısından belirli bir sınıfın ya da sınıfların iktidarları olabilirler. 1961 ve 1982 Anayasalarında, sınıf gerçeğini ya da bunun iktidara yansımasını önleyici bir hüküm yoktur. Yasaklanan, bu iktidarın bir sınıf egemenliğini kurmak yolunda kullanılması ve bir tek sınıfın öteki sınıflar üzerinde egemenlik kurmasıdır."

3) EGEMENLİK BAŞKADIR

İKTİDAR BAŞKADIR

Bu apaçık gerçeğe rağmen, iddianame iktidar ile egemenlik kavramlarını birbirine karıştırıyor. Ve iktidar ile egemenliği birbirine karıştırdığı için, çok yanlış sonuçlara varıyor. Kısacası, iddianame "iktidar" kavramından "egemenliği" anlıyor. Bu nedenle de, Anayasa'nın 14. maddesi ile siyasal partiler yasasının 78. maddesinin ihlal edildiğini söylüyor.

Oysa, 'siyasal iktidar' ile 'egemenlik' kavramları kamu hukukunun çok temel kavramlarındandır. İnsanlık daha ilk çağlardan beri devlet gücünün kaynağını araştırmaya çalışmıştır. Ve bu gücün sınırlanması sorunları ortaya çıktıkça, egemenlik kavramı ile iktidar kavramı birbirinden ayrılmıştır.

Devlet gücünün nasıl ve nereden doğduğu, bir sınırı olup olmadığı hep araştırılmış, yazılıp tartışılmıştır.

Örneğin, ilk çağlarda Çin filezoflarından Kog-Tse ve Meng-Tse devlet gücünün niteliği üzerinde durmuştur. Örneğin, Budizm iktidarın ne olduğunu, nereden kaynaklandığını anlayıp açıklamaya çalışmıştır (Ord. Prof. Dr. Recai Galip OKANDAN, Umumi Amme Hukuku, İstanbul, 1976, Sh. 752).

Sonra Yunan'da EFLATUN ve ARİSTOTALES, Roma da POYBIOS ve M.T. CICERO devlet gücünü tartışmıştır. Eflatun'un Devlet'i ve Aristotales'in Politika'sı insanlığın bu soruna ilişkin arayışlarını kanıtlar.

Orta çağda A. Auggustinus, Thomas Aquino (ve daha niceleri) yine devlet gücünün niteliği üzerinde durup bu gücün sınırlarını aradılar. Bu sınırı bulmaya çalıştılar. Biz, konuya ilişkin tartışmaların tamamını aktaracak değiliz. Ama iktidar, ve egemenlik kavramlarının birbirinden ayrı kavramlar olduğunu açıklamak zorundayız.

Gerçekten, devlet gücünün mutlak, bölünmez, parçalanmaz ve sınırlanmaz kabul edildiği günlerde egemenlik ve iktidar kavramları iç'içe yaşayıp durdu. Ama, bu güce sınır arandığında, iki kavramı birbirinden ayırma gereği doğdu. Ve bu ihtiyaç nedeniyledir ki, iktidar kavramı egemenlik kavramından ayrıldı.

Örneğin, daha 16. yüzyıl ortalarında Jean BODIN (1530–1596) egemenlik kavramını çok özgün bir biçimde açıklamıştır. Prof. İlhan AKIN bu konuda aynen şöyle diyor:

"Bodin'in üzerinde titizlikle durduğu konu egemenlik kavramıdır...

Bodin'in egemenlik kavramını işleyişi, siyaset felsefesinin en önemli başarılarından biridir. Salt krallığın babası sayılan bu yazara göre, egemen-

lik bölünmez, salt ve süreklidir. Bu üçüncü nitelik, yani süreklilik üzerinde durur Bodin, bu yüzden de, belirli bir süre için elde edilen ya da verilen egemenliği egemenlikten saymaz... İstenildiği zaman geri alınabilen bir iktidar olsa olsa yetkidir, egemenlik değildir... Egemenlik sürekli olur. Yani, hangi biçimde belirirse belirsin, toplumu yönetenin vicdanına sıkı sıkıya bağlıdır." (Prof. İlhan AKIN, Kamu Hukuku, 2. Bası, 1980, İstanbul, Sh: 94).

Demek ki, daha 16. yüzyılda mutlak krallığı inanan, devlet gücüne hiç sınır tanımayan BODİN, bu güç sınırlanırsa egemenlik olmaz diyor. Ve iktidar sınırlamaya bir güç olduğu için, sadece yetki sayıyor. Egemenlikten ayırıyor.

Bodin'in bu çalışması kamu hukukuna özgün bir katkıdır. Gerçekten, egemenlik bölünemez, mutlaktır, süreklidir. Sınırsızdır, aslidir.

İktidar ise, bölünebilir. Mutlak değildir. Sınırsız değildir. Asli değildir. Sürekli değildir.

Kısacası, toplumun eriştiği ekonomik düzey ve üretim ilişkileri devlet gücü konusundaki görüşleri etkileyip değiştirmiştir. Mutlakiyetçi devlet anlayışı Kent-içi kapalı üretime dayanıyordu. Ama üretim düzeyi geliştikçe, burjuvazi de gelişip serpilmeye başladı. Ve ekonomik güce kavuştukça, iktidarı paylaşma ihtiyacı duydu. Böylece, devlet gücünü sınırlama sorunları ortaya çıktı.

Ve İngiltere'de John Locke (1632-1704), Fransa'da Montesquieu (1689-1755) bu ihtiyacı cevaplamaya çalıştı.

Ne yapmalıydı ki, devlet gücü sınırsız olmaktan çıkarılmalıydı. Örneğin, kuvvetler ayrılığı buradan doğdu. O kadar ki, Montesquieu yürütme gücünün ve yargılama gücünün birbirlerine hiç karışmamalarını istiyordu. Her güç kendi alanında kalmalıydı. Yalnızca kendi görevlerini yapmalıydı (Prof. İlhan AKIN, a.g.k. Sh. 152).

Liberal ekonominin yarattığı bu ihtiyaç devlet gücü konusunda yeni anlayışların belirmesine yol açtı. Artık, iktidar kavramını egemenlik kavramından ayırmak gerekiyordu. Özellikle 19. yüzyıl Alman hukukçuları bu tezi savunmaya başladı. Örneğin, Leon Michoud, R. Carre de Malberg, Lapradelle iktidar ile egemenlik kavramlarının aynı şey olmadığını ortaya koydular. Yine Alman hukukçu Georg Jellinek de iktidar kavramından egemenlik unsurlarının aranamayacağını açıkladı.

VE ASIL GEORGES BURDEAU iki kavram arasındaki kesin ayrılığı aydınlattı.

Dememiz o ki, bu ayrım yüzyıllar ötesinden yazıla çizile ve süzüle süzüle günümüze gelmiştir. Üstelik, bu ayrım sol düşüncenin değil, tam tersi liberal görüşlerin bir ürünü olarak kendini göstermiştir. Ve giderek bizim hukukumuza da yerleşmiştir.

Önce, 1961 Anayasası'nın genel gerekçesinde ve sonra öğretide bu ayrıma açıkça yer verildiğini görüyoruz. Örneğin, söz konusu gerekçe ile TUNAYA ve ÖZEK aynen şöyle diyor:

"Milli hakimiyet millet varlığının bir iradesidir. Siyasal iktidara gelince, Anayasa'da yazılı şartlar içinde hükümet edenlerin belli organlar tarafından kullanılan yetkileridir..."

"Milletin egemenliğe kayıtsız ve şartsız sahip olmasına karşılık, siyasal iktidar hükümet edenlerin malı olmadığı gibi, kullanılması da bir takım kayıt ve şartlara bağlıdır. Tasarının 4, 5, 6, 7. maddelerinde bu modern ayrım açıkca belirtilmiştir." (Kazım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1966, Cilt: 1, Sh. 602).

"Hakimiyet ile siyasal iktidar arasındaki farklar çağdaş devlet fikrinin nitelikleri olarak kabul edilmiştir. Şöyle ki, hakimiyet millete aittir. Oysa, iktidar hükümet edenlere ait değildir... zilyedidirler..."

"Hakimiyet sınırsızdır... Hükümet edenlerin iktidarı ise sınırlıdır..."

"Hakimiyet aslidir... En yüksek kudrettir... Hükümetler değişir. Hakimiyet bölünemez. İktidarda ise, bölünürlük, kısmilik vardır. Örneğin, Hakimiyet bir gruba, bir sosyal sınıfa maledilememesine karşı, siyasal iktidar bir grubun, bir sosyal sınıfın elinde olabilir. Seçimler bu sonuçları verebilir." (Prof. Tarık Zafer TUNAYA, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 1980, Sh: 152).

"Egemenlik ile siyasal iktidar farklı nitelik taşımaktadır. Egemenlik ulusa ait olduğu halde siyasal iktidar sahipleri tarafından sınırlanmıştır. Egemenlik kurucu bir kudret olup siyasal iktidarın üzerindedir. Bu açıdandır ki, egemenlik asli, en yüksek ve iktisabedilmiş olmayan bir iktidardır."

"Siyasal iktidar ise, siyasal olaylardan doğmaktadır. Diğer bir deyişle, ulus egemenliğin sahibi, siyasal iktidar ise iktıdarın zilyedidir. Nihayet egemenlik bir bütünü, iktidar ise kısmiliği içerir." (Prof. Çetin ÖZEK, TCY'nın 50. Yılında Devlete Karşı Suçlar; İstanbul, 1976, Sh: 31).

4. BAŞKA KAYNAKLAR VE ANAYASA MAHKEMESİ

Egemenlik konusunu, daha yeni bir-iki kaynağı sıralayarak bitirmek istiyoruz. Ve özellikle 1982 Anayasası'na göre yapılmış değerlendirmeleri

sunmak istiyoruz. Bakalım, durumu 1982 Anayasası'na göre ele alan, Prof. Dr. SOYSAL ne diyor, Prof. Dr. ÖZBUDUN ne diyor:

"Bir toplumsal olgu olarak sınıfların varlığını kabul ettikten sonra, partilerin tabanlarını böyle bir toplumsal olguya dayandırmalarını da, bu dayandırış ister itiraf edildsin, ister edilmesin doğal karşılamak gerekir. İktidarlar da siyasal bilim açısından incelendiklerinde belirli bir toplumsal sınıfın ya da sınıfların iktidarı olabilirler. Ne 1961 Anayasası'nda... ne de 1982 Anayasası'nda sınıf gerçeğini ya da bunun iktidara yansımasını önleyici bir hüküm yok. Önlenen bu iktidarın bir sınıf egemenliği kurmak yolunda kullanılması... dır. Bu bakımdan, egemenlik ve iktidar kavramlarını birbirine karıştırmaktan kaçınmalıdır." (Prof. Mümtaz SOYSAL, 100 Soruda Anayasa'nın Anlamı, Altıncı Bası, 1985, İstanbul, Sh: 184).

"Bilindiği gibi, Anayasa'nın 68. maddesine göre (f. 5), (sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz) Ancak, unutmamak gerekir ki, bu hüküm ne sosyolojik bir gerçeklik olarak sosyal sınıfların inkar edildiği, ne de belli sınıfların menfaatlerini temsil eden siyasal partilerin yasaklandığı anlamına gelir. Egemenlik ve siyasal iktidar farklı kavramlardır. Sınıf egemenliği ülke içindeki tek gücün tek bir sınıfın elinde toplanması ve bütün diğer sınıfların egemenliğinin kullanılmasında dışlanması demektir." (Prof. Ergun ÖZBUDUN, Türk Anayasa Hukuku, Ankara, 1986, Sh: 76).

Evet, iki Anayasa kitabı aynen bunları söylüyor. İktidar başkadır, egemenlik başkadır. Fakültelerimizde, gerçek böyle öğretiliyor. Nitekim, Anayasa Mahkemesi'nin de aynı düşünceyi benimsediği görülüyor. Sosyalist Parti kararında, iktidar ve egemenlik kavramlarının farklılığına işaret ediliyor ve şöyle deniliyor:

"Yasaklanan, bu iktidarın bir sınıf egemenliğini kurmak yolunda kullanılması ve bir tek sınıfın öteki sınıflar üzerinde egemenlik kurmasıdır. 'Egemenlik' ve 'iktidar' kavramları birbirine karıştırılmamalıdır. Anayasa'nın 6. maddesine göre, 'egemenliğin kurulması, hiç bir surette hiç bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz' ama, iktidar, bir süre için siyasal partiler yoluyla ağırlıklarını duyuran zümre ya da sınıfların eline geçebilir. Bu maddede yasaklanan, egemenliğin kullanılmasının sürekli ve değişmez bir biçimde bir kişi, zümre veya sınıfa bırakılmasıdır.

Sınıf egemenliği, siyasi iktidarın ve siyasi faaliyetin belli bir sınıfın tekeline geçmesi, toplumdaki diğer sınıfların ve partilerin siyasi hayatın dışına itilmesi, onlara iktidar olma hak ve imkanının tanınmaması olarak tanımlanabilir. Anayasa'nın yasakladığı da budur. Diğer sınıflar üzerinde tahakküm kurmak amaçlamadığı, hukuk devleti ilkesine, çok partili

çoğulcu sisteme ve iktidarların seçimlerle değişebilirliği kuralına aykırı bir tutum alınmadığı sürece, sınıf iktidarını istemek ya da bu yolda çalışmak yasalara aykırı düşmez.

Yukarıdaki açıklamaların ışığında Anayasa'da ve özellikle 2820 sayılı Yasanın siyasi partilerin hangi esaslara dayanamayacaklarını söyleyen 78. maddesinin (b) bendinde, 'zümre', 'cemaat' v.b. yanında sosyal sınıftan söz edilmemesi karşısında siyasi partiler yasasında, sosyal sınıf esasına dayalı parti kurulmasını engelleyen bir kuralın bulunmadığı kabul edilmelidir." (R.G., 16.5.1989, Sh: 49–50).

5- DEMOKRASİ KONUSU:

İddianame sosyalizm ve demokrasi konusunda da çok yanlış bir yaklaşım kuruyor. Suçlamaya göre, "aşamalı yollar sonunda *komünist toplumu* ulaşılacaktı", "Barışçıl yol öngörülse dahi, teorileri gereği, kendi görüş ve ideolojilerine göre benimsedikleri komünist düzeni yerleştirmek için, ideolojilerine aykırı gördükleri demokrasiyi ortadan kaldırmayı amaçladıkları kuşkusuzdur."

Biz, böyle bir hukuk anlayışı karşısında, donup kaldığımızı itiraf ediyoruz. Gözlerimizin önünde hızla değişen bir dünya var. Duvarlar yıkılıyor. Ama iddianame, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla tescil edilmiş gerçekleri bile görmüyor, hala eski türküleri söylüyor. Bu nedenle, ayrıntıya girmeden, partiye ait metinlerle Anayasa Mahkemesi kararına atıf yapıp bırakmak istiyoruz. Önce, programdan bazı bölümleri tekrar ediyoruz.:

"(...) Türkiye'de geniş mutabakatlara dayalı çağdaş, katılımcı ve çoğulcu bir demokrasiyi gerçekleştirmek, (...) TBKP'nin öncelikli hedefleridir. Bu hedeflere varabilmek, demokrasiyi kazanıp güvence altına alabilmek, devletin çağdaşlaşmasını, demokratik yeniden yapılanmasını sağlamak, halkın politikada söz ve karar sahibi olarak toplumsal gelişmenin öznesi olabilmesi için, öncelikle düşünce, inanç ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması, tabuların yıkılması gerekir. TBKP, bu ivedi görevi kendisinin vazgeçilmez misyonu kabul eder." (Program, Giriş, Son paragraf).

"TBKP, ancak çağdışı baskı şiddet ve tahakküm ilişkilerine karşı, toplumsal yaşamın her alanında evrensel demokratik değerleri bizzat yaşama geçiren bir mücadele anlayışıyla, demokrasinin bir yaşam tarzına, kalıcı bir kültüre dönüşebileceği görüşündedir. TBKP, muhalefette ya da iktidarda, her zaman halkı bu yönde esinlendirecektir." (Program, Sh: 2, Par: 8).

"Parlamento politik sistemin en üst organı olmalıdır." (Program, Sh: 3, Par: 1).

"Demokrasiyi güçlendirerek sosyalizme geçilecek, sosyalizmi güçlendirerek demokrasi geliştirilecektir. Sosyalizmde, çoğulculuk, sosyalizmi benimsemeyen partileri de içerecektir. Sosyalizmin bütün potansiyelinin seferber edilmesi ancak azami demokrasiyle olanaklıdır. Bu koşullarda toplum, kendi üretim ve paylaşım tarzını, yaşama ve çalışma koşullarını özgürce belirleyebilecektir. (...) TBKP'nin nihai, amacı, insanın insanca yaşayabileceği özgürlük dünyasıdır." (Program, Sh: 8, Par: 9-10).

Evet, parti programı böyle diyor. Geniş mutabakat diyor. Çoğumlcu demokrasi diyor. Ve çoğulculuğun, sosyalizmi benimsemeyen partileri de içereceğini açıkca ilan ediyor. Ama iddianame, bu metinlerde demokrasiyi ortadan kaldırma amacı buluyor. Ve hatta bu amaç kuşkusuzdur diyor. Bakalım, böyle bir hukuk anlayışına Anayasa Mahkememiz ne cevap veriyor:

"Bir sosyalist partinin sosyalist öğretilerin yol göstericiliğinden ve sosyalist kültürden yararlanması geçmiş hataların eleştirisi ve kendi potasında oluşturmaya çalışacağı kişilikle yolunu belirlemeye çalışması yadırganamaz. Önemli olan, eylem ve davranışlarıyla Anayasa ve Yasalara aykırı düşüp düşmediğidir."

"Sosyalist bir partinin, sosyalist teoriyi benimsemesi ve mücadelesinde sosyalist teorinin yol göstericiliğinden yararlanması doğaldır. Ancak, benimsenen teori, parlamenter demokratik çoğulcu sistem anlayışından kaynaklanmalıdır. Sosyalist teorinin yol göstericiliği, programının diğer maddelerindeki amaç, temel ilkeler ve öngörülen faaliyetlerle anlam kazanır. Davalı parti programının 11. maddesinde, iktidarın kaynağının mutlaka halkta olmasını demokrasi ilkesi olarak kabul ettiğine, parlementer sistem ve seçim esasını öngördüğüne, gizli oy, açık sayım ilkesini benimsediğine göre programında öngörülen, demokratik ilkelere bağlılıktır. Bu tür bir sosyalist teorinin yol göstericiliği o partinin kapatılma nedeni olamaz."

"'Sosyalizmin' teoride ve uygulamada sürekli değişim içinde olması ve anlamındaki değişiklikler nedeniyle sosyalist bir partinin Anayasa ve Yasalarla yasaklanıp yasaklanmadığı konusunu sadece adına bakarak çözüme bağlamaya olanak yoktur. Her somut olay, başlı başına değerlendirilip karara bağlanmalıdır." (Anayasa Mahkemesi, Sosyalist Parti Kararı).

Bize göre, Anayasa Mahkemesi'nin bu yaklaşımı, demokrasi konusundaki haksız suçlamayı çözüp atıyor. Mustafa Suphi şöyle olmuş, TİP'liler ve TKP'liler böyle olmuş, Sıkıyönetim Mahkemeleri mahkumiyet hükmü

kurmuş, Askeri Yargıtay onaylamış... Hiç böyle hukuk olur mu? Karşımızda yepyeni bir tüzel kişilik var. Ve mahkum olmuş kişiler nedeniyle, partinin nasıl sorumlu tutulacağı yolunda özel kurallar var. 2820 sayılı Yasa bunları açıkca saymış. Eğer koşulları varsa, suçlama bu koşullara göre yapılır. Yoksa, birilerinin mahkumiyetinden başka bir tüzel kişi sorumlu tutulamaz.

Nitekim, Anayasa Mahkememiz, açıkca kabul ediyor. Bir sosyalist partinin, sosyalist kültürden yararlanabileceğini, onu kendi potasında pişirip oluşturabileceğini söylüyor.

TBKP'de, örneğin TİP'den bahsederken, bu kültürden yararlanmayı ve kendi potasında oluşturmayı kastediyor Ve iddianamenin bu yaklaşımı da, Anayasa Mahkemesi kararıyla çürüyor, çözülüyor, çürüyor.

6- KISACA DİĞER SUÇLAMALAR

Daha önce belirttiğimiz gibi, iddianame 12. sahifedeki "DEĞERLENDİRME" başlığıyla önce sınıf egemenliği amaçlamayı ele alıyor. Sonra, 16. sahifede "Kullanılması ve Kurulması Yasaklanmış Adla Siyasi Parti Kurulması", 17. sahifede "Devletin Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bütünlüğü", 19. sahifede "Kapatılan Bir Siyasi Partinin Devamı Olduğunu Beyan ve İddia Etmek" suçlamalarını sıralıyor.

Biz, son üç suçlamayla ilgili olarak, sağlıklı çalışma yapabilecek bir zaman bulamadığımızı tekrar itiraf ediyoruz. Kullanılması ve kurulması yasaklanmış adla parti kurulmasına yönelik suçlama davamızın can damarıdır. Anayasa'nın 68. maddesine ait gerekçe ile 2820 sayılı Yasanın 96. maddesinde yer alan düzenlemeyi ciddi biçimde ele almak istiyoruz. Aynı şekilde, Bölünmez Bütünlük konusunu ve özellikle 81. maddenin tümünü doğru bir süzgeçten geçirmek zorundayız. Dil farklılığı bulunduğunu ileri sürmek ve Türk dili veya kültüründen başka dil ve kültürlerin geliştirilmesinden bahsetmek konuları eski TİP ve TEP kararlarını ele almayı ve günümüzde yaşanan soruna gözatmayı, diğer partilere ve dünyadaki gelişmelere bakmayı gerektiriyor. Kapatılan partilerin devamı olmak konusu da, yine zaman duvarına çarpıyor.

Ayrıca, bu üç konu ve dolayısıyla 2820 sayılı Yasanın 81 ve 96. maddeleri, demokrasimiz açısından artık çok önemli bir hukuksal tartışmayı gerektiriyor.

Bir yandan, Anayasa'nın 13. maddesindeki "Demokratik Toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz" kuralı mutlaka ele alınmalıdır. Evet, Yüksek Mahkeme'nin 3218 sayılı yasayla ilgili (6.10.1986 gün ve 1986/23

sayılı) kararı var. ama, o karardaki dar kalıpların aşılması gerektiğini düşünüyoruz.

Öte yandan, Geçici 15. maddenin yürürlükte olup olmadığı konusunu, özgün bir biçimde tartışmak istiyoruz. Eğer Geçici 15. madde yürürlükte sayılacaksa, Anayasa karşısında bazı yasal kuralların "ihmal edilmesi" veya (Anayasa Mahkemesinin 1984/1 sayılı kararında söylediği gibi) "Anayasa kurallarına olabildiğince uygun yorumlamalarının düşünülmesi" konularını bu davada bir daha ele almayı çok yararlı görüyoruz. Elbet, ihmal ve olabildiğince uygun yorum konularının daha önce işlendiğini biliyoruz. Sadece, yeniden ele almanın yararlarına işaret ediyoruz. Ama, geçici 15. maddeyle ilgili tartışmamızın özgün bir tartışma olacağını tekrar ediyor ve bunda ısrar ediyoruz.

Sonuç olarak, ilk suçlama dışında diğer üç suçlamayı cevaplayacak zaman bulamadığımızı söylüyoruz. Tamamı haksız 4 suçlama için, kapatma talebinin reddini istemekle birlikte sözlü açıklama hakkı tanınmasını bekliyoruz. Böylece, önemli bazı vurgulamalara fırsat bulacağımızı, CMUY'nın temel direği olan sözlülük ilkesinden yararlanıp daha sağlıklı görev yapacağımızı ve sürenin daralmasından doğan eksikliklerimizi tamamlayacağımızı belirtiyor, durumu takdirlerinize sunuyoruz. Anayasa'nın 148/2 ve 2820 sayılı Yasanın 98/1 ve 2949 sayılı Yasanın 33. maddeleri uyarınca (1988/2 Esas sayılı davada yapıldığı gibi) "Sözlü açıklama" isteğimizin kabulünü diliyoruz.

Saygılarımızla. 13.7.1990"

III- CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

Başsavcılığın 15.10.1990 günlü, SP. 30. Hz. 1990/34 sayılı esas hakkındaki görüşü aynen şöyledir:

"Davalı Türkiye Birleşik Komünist Partisi hakkında 14.6.1990 tarihli iddianamemizle açtığımız dava dolayısıyla Yüksek Mahkemenizce istenilen esas hakkındaki görüşümüz aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Öncelikle; Anayasa'nın geçici 15/son maddesi kapsamına ve Siyasi Partiler Kanununun açık hükümlerine göre davalı siyasi partinin Anayasaya aykırılık iddiası ciddi görülmediğinden reddi gerektiği düşünülmüştür.

DAVALI SİYASİ PARTİNİN KAPATILMASINI GEREKTİREN SEBEPLER:

A. SOSYAL BİR SINIFIN DİĞER SOSYAL SINIFLAR ÜZERİNDE EGEMENLİĞİNİ SAVUNMAK VE GERÇEKLEŞTİRMEYİ AMAÇLAMAK:

a- Davalı partinin tüzük ve programında belirtilen görüşlerin temel dayanağını marksizmin teşkil etmesi nazara alınarak, öncelikle marksizm ve onunla ilişkili diğer kavramlar hakkında, bazı kamu hukuku yazarlarımızın bu konudaki eserlerinden de yararlanmak suretiyle, kısa açıklamalar yapmak yararlı olacaktır.

I- SOSYALİST CEREYANLAR:

Tarihi perspektiften bakıldığında, Yunan filozofu Eflatun'dan başlayarak Thomas More ve Campanella gibi XVI ve XVII. yüzyıl yazarları ideal bir toplum oluşturmak için görüşler ileri sürmüşler ve hem özel mülkiyeti, hem de doğuş aşamasında olan kapitalizmi eleştirmişlerdir. (Meydan Larousse Ansiklopedisi, C. XI, S. 471).

1789 Fransız ihtilâli öncesinde ve sonrasında büyüyüp gelişen ekonomik hayat ekonomik liberalizmi doğurmuş, Fransız İhtilali de insanlara siyasi liberalizmi getirmişti. Ancak, ihtilali gerçekleştiren burjuva sınıfının kurduğu kapitalizm bu sınıfın gelişmesini, zenginleşmesini sağlarken, kendi bünyesindeki çelişmelerden dolayı bir işçi sınıfının ortaya çıkmasına engel olamadı. Liberal demokrasi bu yeni sınıfın kapitalist düzen içindeki problemlerini çözümlemekte yetersiz kaldı ve bunun sonucunda bir memnuniyetsizlik duygusu hakim oldu. Bu bakımdan, antiliberal siyasi rejimlerin temelinde yatanın kurulu düzenin yetersizliği inancı olduğu söylenebilir. (Hüseyin Naili Kubalı, Anayasa Hukuku Dersleri - Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler İ.Ü.H.F. Yayınları, İstanbul 1971, s. 483).

Bu koşulların etkisiyle XIX. yüzyıl ortalarında özellikle, Fransa da Henri ve Saint Simon, Charles Fourier, Louis Blanc ve Pierre-Joseph Proudhon, Gracchus Babeuf, Almanya'da Karl Marx, Friedrich Engels, Ferdinand Lasalle, İngiltere'de Robert Owen ve Amerika'da Henry George gibi düşünürler, endüstri alanındaki gelişmelerin doğurduğu ekonomik ve sosyal problemlere ve ferdiyetçiliğe bir tepki olmak üzere sosyalizm denilen toplumcu görüşü teşkil eden fikirler ileri sürmeğe başlamışlar ve bu görüş kısa zamanda birçok ülkede yaygınlık kazanmıştır. (Recai Galip Okandan, Umumi Amme Hukuku, İ.Ü.H.F. Yayınlarından, İstanbul 1976, ss. 639-641).

Bu yazarlar içinde özellikle Karl Marx ve onun yakın çalışma arkadaşı Friedrich Engels'in sistematize ettikleri sosyalist görüşler Marksizm adı altında insanlık tarihinde önemli sonuçlar meydana getirmiştir.

Marksizme "bilimsel sosyalizm" de denilmektedir. Çünkü kendisi dışında kalan ütopyacı sosyalizmin tersine, tarihin mutlak determinist bir felsefesi ve diyalektik metod üzerinde inşa edilmiştir. (Bülent Daver, Çağdaş Siyasal Doktrinler, Ankara-1969, s. 75).

Marksizm bir ekonomik doktrin ve siyasi program olmakla beraber, aslında bir dünya görüşü, yani sosyal bir felsefedir. Bu dünya görüşü kendisinden önceki çeşitli düşüncelerden faydalanmış, onlardan ilham almış ve bir sentez meydana getirmiştir. (Ayferi Göze, Liberal Marxist Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri, İ.Ü.H.F. Yayınlarından, İstanbul 1977, s. 48 ve dv.)

II- DİYALEKTİK MATERYALİZM,

Diyalektik materyalizm marksist dünya görüşünün felsefi temelidir. Tek gerçeğin, ruh, maddenin ise bu ruhun esiri olduğunu, dolayısıyle evrenin ve maddenin üstün ruh tarafından yaratıldığını savunan idealizmin karşıtı olan materyalizm (maddecilik) maddeyi gerçek, bağımsız, asli bir varlık sayar. Evrendeki bütün olaylar tek gerçek olan maddenin çeşitli ve değişik görünümünden ibarettir. Tek gerçek duyularla algılanan maddi dünyadır. (A. Göze, a.g.e., s. 50–51)

İşte Karl Marx kökeni antik çağlara uzanan materyalist görüşe Hegel' den aldığı diyalektik yöntemi uygulayarak ona yeni bir nitelik kazandırmıştır.

Konuya karşıtlarla yaklaşma, tartışma ve soru sorma anlamına gelen diyalektiğin felsefe alanında birçok düşünür tarafından çeşitli tarifleri yapılmıştır. Marx'ın etkilendiği ve idealist felsefe mensubu Georg Wilhelm Friedrich Hegel'e göre diyalektik, devamlı bir gelişimi ifade eder. Hegel'in diyalektik mantığına göre, evrende, dünyada ve hayatta herşey değişir ve yeniden oluşur.

Dünya ve hayat statik bir realite değil, daimi bir süreç, bir hareket ve bir oluşumdur. Bu sürekli oluşum kesin şekilde biçimlenen tez ve antitezin çatışmasından ve sonunda bir senteze bağlanmasından ibarettir. (B. Daver, a.g.e., s. 76).

Tezin antitezi de beraberindedir. Sonuçta bir senteze varılır. Ancak, bu sentez aslında yeni bir tezdir ve onun da bir antitezi mevcuttur. Bu

şekilde bir değişim ve oluşum süreci devam eder, gider. Hegel bu şekilde doğruya varılacağını düşünür. K. Marx, diyalektiğin daha ziyade çelişki yönü üzerinde durmuştur. Marx'a göre, düşünceler maddenin insan zihnine yansımasıdır. Madde olmaksızın tek başına düşünce bir anlam taşımaz. K. Marx ve F. Engels, materyalizm ve diyalektiğin sentezinden diyalektik materyalizm görüşüne varmışlardır.

Diyalektik materyalizme göre, madde ölümsüzdür, sonsuzdur ve yaratılmamıştır. Maddenin özü sürekli bir hareket halindedir. Maddenin bu hareketi gelişmeyi ve ilerlemeyi sağlayan bir olaydır. Hareket maddeyi belirleyen bir nitelik, ondan ayrılması imkansız bir özelliktir. Maddedeki bu hareketin kaynağı maddenin içindeki iç çelişkiler ve çatışmalardır. Bunlar bir senteze doğru giderlerken maddeyi harekete geçirirler.

Diyalektik materyalizm, evrenin sürekli bir değişme ve gelişme halinde olduğunu, bu gelişme ve değişmenin sert ve ani olarak kendini gösterdiğini ve bu değişiklik ve gelişmelerin maddenin özünde var olan çelişik güçler nedeniyle meydana geldiğini savunur. (A. Göze, a.g.e., s. 50 v.d.)

III- TARİHİ MATERYALİZM,

Tarihi materyalizm, diyalektik materyalizmin toplum hayatına uygulanması, toplum hayatının incelenmesinde kullanılmasıdır.

Toplumun ana ilişkileri tabiatladır. Bu ilişkiler üretime dayanır. Üretim ise tabiat şartları, üretim tekniği ve iş iş bölümü şeklinde üç unsur ihtiva eder. Bu unsurların her biri değişir, gelişir, ancak birbirlerinden ayrılamazlar. Marx bu üç unsura üretim gücü demekte ve her toplumdaki bu güce alt yapı adını vermektedir. Muayyen bir toplumdaki kültür, ahlak, hukuk, din, sanat, felsefe, edebiyat, sosyal teorileı, siyasi müessesesler ise üst yapıyı teşkil etmekte ve alt yapı demek olan üretim ilişkilerine bağlı bulunmakta ve onlara tabi olarak teşekkül etmektedir.

Üretim araçları ve toprağın birtakım kişilerin eline geçmesi sonucu bu gibi kimselerin yaptıkları iş yüksek iş sayılır ve bu gibi işlerde çalışanlar yüksek görevleri kendi çocuklarına bırakırlar. Böylece toplumdaki en yüksek görev en zengine ait olur. İşbölümü bu suretle toplumda sınıfların ortaya çıkmasına sebep olur.

Üretim araçları ise bir azınlığın elindedir. Oysa üretim faaliyetleri çoğunluk tarafından gerçekleştirilmektedir. Burada bir çelişki söz konusudur. Azınlıkta bulunanlar, yani üretim, araçlarına sahip olanlar baskılarını devam ettirebilmek için, bu çelişkiyle ilgisi olmayan bir din ve ahlak sis-

temi geliştirir. Bunların amacı üretim araçlarının mülkiyeti ile üretim faaliyeti arasındaki çelişkiyi gizlemek ve kurulu düzeni sürdürmektir.

Marksist doktrin üst yapı ile alt yapı arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu savunduğundan, felsefenin belli bir düzeni ortaya koyup eleştirmesinin yanında onu değiştirmesi gereğini de ortaya koyar. (İlhan Akın, Kamu Hukuku, 4. Bası, İstanbul, Basım Tarihi yok, ss. 227, 229)

IV- MARKSİZMİN DEVLET VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI,

Marksizme göre, devlet yukarıda belirtilen sınıflaşmanın ürünüdür. Bu sınıflar arasındaki çelişkiye dayanır. O bir sınıfın yani üretim araçlarını elinde bulunduranların diğer sınıfı yani üretimi gerçekleştirenleri baskı altında tutmasına yarayan bir vasıtadır. Bu baskıyı sağlayan unsur olan ekonomik güç yanında bir de zorlama vasıtalarına ihtiyaç vardır ki, bunlar da devletin silahlı kuvvetleri ve mahkemeleridir.

Marksist teori, kapitalist burjuva devletinin bünyesinde ihtiva ettiği çelişkiler nedeniyle er geç yıkılacağını, ancak işçi sınıfının ihtilalci mücadelesinin bu yıkılışa yardım edeceğini, onu hızlandırıp kolaylaştıracağını savunur.

K. Marx ve F. Engels'in kaleme aldıkları "Komünist Manifesto"da zikrettikleri gibi, burjuva toplumunda bir işçi sınıfının meydana gelmesi, işçilerin proleterleşmesi, sendikalarda örgütlenmeleri, feodal aristokrasi kalıntıları ve başka milletlerin burjuvazisi ile çatışan ve kapitalin belirli ellerde toplanması sonucu fakirleşen burjuvaların proleter sınıfa girmeleri, kapitalist düzenin sarsılması sonucu yönetici sınıfın küçük bir bölümünün de proleteryaya katılması, bunalımların ve işsizliğin başlaması gibi belirli bir sürecin tamamlanmasıyla proleterya ihtilali kaçınılmaz hale gelir. (B. Daver, a.g.e., s. 80-81).

Üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet hakkının kaldırılmasını, kollektif mülkiyetin gerçekleştirilmesini, iktidadi, sosyal ve ideolojik ilişkilerin kökten değiştirilmesi suretiyle kapitalizmden sosyalizme geçilmesini programına alan komünist partisinin işçi sınıfının öncüsü olarak oynayacağı rol Komünist Manifesto'da ısrarla vurgulanmıştır. (Meydan Larousse Ansiklopedisi, C. VII, s. 425).

Burada ihtilal yani şiddet yöntemi kendisini göstermektedir. Başka bir deyişle, işçi sınıfı zora başvurmak suretiyle iş başına geçecek, üretim araçlarına el koyacak ve üretim araçlarına sahip olan burjuva sınıfının varlığına son verip sınıf farklılığını ortadan kaldıracaktır. Bununla beraber, bu işin gerçekleşmesiyle, Devletin de kendiliğinden, o andan itibaren yok olması söz konusu değildir. Bunun için ihtilali takip eden üç aşamadan geçilmesi gereklidir.

Birinci aşamada, işçi sınıfı burjuva sınıfıyla mücadele edecek, onların direnişini kıracak, üretim araçlarını onların elinden alacak, rejimi dış düşmanlara karşı koruyacaktır. Bunun için işçi sınıfı (proleterya) hakim sınıf olarak örgütlenip eski sınıfı tasfiye edecek, bunu da proleterya diktatörlüğü yoluyla gerçekleştirecektir.

Bu dönemde iktidarı ele geçirip hakim sınıf haline gelecek olan proleterya "bir devlet halinde teşkilatlanarak geçici bir süre despotik bir egemenlik" sürecektir. (H.N. Kubalı, a.g.e., s. 508).

Bu dönemde proleterya demokrasisi egemen olacaktır. İşçi sınıfının partisi olan komünist partisi vasıtasıyla, çalışanlar kamu işlerinin yönetimine katılacaklardır. Bu dönemde demokrasi mevcut olacaktır. Çünkü, marksizme göre proleterya diktatörlüğü demokratiktir. Zira, işçilerin yani çoğunluğun haklarını temsil eder, sömürüye son vermeyi, çalışanların hayat seviyesini yükseltmeyi amaç bilir.

Marksizme göre, bir rejimin demokratik olup olmadığını tesbit etmek için orada temsili demokrasi, özgür seçimler, birden fazla partinin varlığı, parlamento içi ve dışı muhalefet vs. nin bulunup bulunmadığı önem taşımaz. Bunların hepsi mevcut olsa dahi, devlet azınlığın çıkarlarını gerçekleştirmeye yarıyorsa, azınlığa hizmet ediyorsa demokrasinin varlığından söz edilemez. (A. Göze, a.g.e., s. 81):

Bu bakımdan marksizme göre demokrasi, sözde demokrasi ve gerçek demokrasi olmak üzere ikiye ayrılır. Sözde demokrasi denilen burjuva demokrasisinde, temel hak ve özgürlükler ve genel seçim ilkeleri, insan hakları bildirileri, Anayasa ve kanunlarla güvence altına alınmış olmasına rağmen bunlar muhtevadan yoksun kalıplardan ibarettir. Üretim araçları burjuvazinin elinde bulunduğu sürece gerçek demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Buna karşılık, çoğunluğu teşkil eden işçi sınıfının işbaşına geçmesi, mülkiyetinin topluma geçmesi suretiyle gerçek demokrasiye ulaşılabilecektir. (İ. Akın, a.g.e., s. 232)

Fert hak ve özgürlükleri ile özgür seçimler gibi iki temele dayanan Batı demokrasisi ile marksizmin demokrasi anlayışları arasındaki fark bu açıklamalardan ortaya çıkmaktadır.

Aynı deyimi kullanmakla beraber marksizmin demokrasiye verdiği farklı anlam konusunda yazar Server Tanilli de şunları söylüyor:

"... Marksizm'e göre, burjuvazinin iktidarının bir "devrim" le yıkılmasından sonra, işçi sınıfının kendisi egemen duruma gelir.

Ve devrimle beraber, "proletarya diktatörlüğü" başlar.

"Komünizm"e erişmek için zorunlu bir aşamadır bu.

Nedir proletarya diktatörlüğü?

Marx'a göre, proletaryanın kimseyle paylaşmadığı, bölünmez ve doğrudan doğruya yığınların silahlı gücüne dayanan bir iktidar.

— Her şeyden önce söz konusu olan bir diktatörlüktür.

Gerçekten, marksistler, kurulan rejimin diktatoryal niteliği üstünde ısrarla dururlar. Onlara göre, aslında bir yenilik de değildir bu. Çünkü devlet, hep bir diktatörlük olmuştur. Gerçeği örtbas etmek için kullanılan terimler ne olursa olsun, bu böyledir. Devlet, bir sınıfın bir başka sınıf üstündeki baskı aracı olduğundan, olsa olsa ancak bir diktatörlük olabilir. İşçi sınıfı da, eline geçirdiği devlet gücünden, kendi iktidarını güçlendirmek ve düşmanlarını ortadan kaldırmak için yararlanacaktır. Bu görevi yerine getirmek için de zor kullanacaktır.

— Ne var ki, bu diktatörlük; marksizme göre, demokratik bir diktatürlüktür aynı zamanda.

Diktatörlükle demokrasi kelimelerini yanyana getirmek "paradoksal" görünebilir gerçi. Ancak, onlara göre, proletarya diktatörlüğü demokratiktir ve demokratik niteliği de şuradadır: Devlet iktidarı, tarihte ilk kez çoğunluğun olmakta ve bu çoğunluğun çıkarlarını burjuvazinin iktidarına dönüş girişimlerine karşı savunmaktadır." (Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, İstanbul, 1981, s. 48).

Devletin yok olmasına giden sürecin ikinci aşamasında, burjuva sınıfı ortadan kalkmış olmakla beraber mutlak eşitlik henüz gerçekleşmemiştir. Herkes üretimden "emeğe göre" veya "yeteneğine göre" pay alabilmektedir. Sınıflar ortadan kalkmış sömürü bitmiştir. Eşitsizlikler tam olarak ortadan kalkmadığından devlete olan ihtiyaç devam etmektedir. Buna sosyalist devlet aşaması adı verilmekte ve komünizmin alt aşaması sayılmaktadır. (A. Göze, a.g.e., s. 68).

Proleter hareketin amacı iktidarı burjuvaziden almak ve bütün ekonomik kuvvet ve sorumluluğu sosyalist aşamada devlete geçirmektir. Bu proletaryanın organize, yönetici kuvvet haline gelmesidir.

Komünist programa göre, sosyalist devlet aşamasında takip edilecek ana ilkeler (1) Toprak mülkiyetinin kaldırılması ve topraktan sağlanan gelirin müsadere edilmesi (2) Ağır müterakki vergiler konulması (3) Miras haklarının kaldırılması, (4) Bankaların devletleştirilmesi, (5) Haberleşme

ve ulaşım araçlarının devletleştirilmesi, (6) Devletin endüstriyel ve tarımsal faaliyete geçip işletmeler kurması, (7) Endüstri ve tarımın devlet tarafından yürütülmesi ve şehir ve köy hayatı arasındaki farklılıkların kaldırılması, (8) Parasız mecburi eğitim (9) Planlı ekonomidir. (B. Daver, a.g.e., s. 84).

Sosyalist devlet aşamasında herkes özgürlüklerden tam olarak yararlanma durumundadır. Toplum sosyal ekonomik ve siyasal bakımlardan kendi kaderine hakim durumdadır. Böylece, temeli ve amacı özgürlük olan demokrasi gerçekleşmiş olacaktır. (A. Göze, a.g.e., ss. 82, 83).

Ancak, komünist parti programını gerçekleştirmek amacıyla gerektiğinde büyük burjuvaziye karşı her parti ile entellektüellerle ve hatta küçük burjuva partileriyle de işbirliği yapabilir. Komünistler her yerde kurulu siyasal ve sosyal düzeni değiştirmeye yönelik girişimleri destekler ve ihtilalci davranışları benimserler (B. Daver, a.g.e., s. 85).

Üçüncü aşama olan komünizmin üst aşamasında üretim güçleri gelişmiş, üretim bollaşmış ve herkes "ihtiyacına göre" üretimden pay alır hale gelmiştir. Üretim araçları tümüyle topluma geçmiştir. Böyle bir toplumda üretimin dağılımı kendiliğinden, herhangi bir baskıya gerek olmadan gerçekleşecektir. Böyle bir toplumda sınıflar bulunmadığından, sınıflar arasında çatışma ve mücadele de olmayacak, böyle olunca da sınıf mücadelelerinin doğurduğu bir örgütlenme olan Devlet kendiliğinden yok olacaktır.

Bu dönemde özgürlükler tam olarak gerçekleşeceği için demokrasinin varlığından söz edilebilir. Çünkü, insanlar birbirleri üzerinde egemenlik kuramayacağı gibi, üretim bolluğu sebebiyle hiç kimse eşitsizliklere maruz bulunmayacağından, gerek siyasi gerekse ekonomik özgürlükler gerçekleşmiş olacaktır (A. Göze, a.g.e., ss. 59–84, İ. Akın, a.g.e., ss. 231–235, R.G. Okandan, a.g.e, s. 668, B. Daver, a.g.e., s. 82–85).

Hemen belirtmek gerekir ki, bu üçüncü dönemin ne zaman gerçekleşeceği bilinmemektedir.

b) Anayasamız hürriyeti yok etme hürriyetini ya da demokrasinin ortadan kaldırılması hürriyetini kabul etmemiştir. Bu husus Anayasanın 4, 5, 6, 10, 11 ve özellikle 12, 13, 14 ve 68 inci maddelerinde açıkça belirtilmiştir.

Anayasa, Temel Haklar ve Ödevler başlığı taşıyan ikinci kısmında yer alan 12 nci maddesinin birinci fıkrasında, herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilemez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğunu ilke olarak kabul etmiştir. Ancak, bu temel hak ve hürriyetleri sınırsız ve mutlak olmayıp 13 ve 14. maddelerle bazı kayıtlamalara tabi tutulmuştur.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması başlığını taşıyan 13 üncü maddesinin birinci fıkrası;

"Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, cumhuriyetin, milli güvenliğin kamu düzeninin genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir." hükmü ile genel nitelikteki sınırlama sebeplerini göstermiştir.

Bunu takip eden 14. madde ise, temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını önleyen esasları içermektedir. Bu maddenin birinci fıkrasında yer alan;

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamaz" hüküm ile son fıkrasındaki, "Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz" şeklindeki hükümle bu esaslar düzenlenmiştir.

Kişinin sahip olduğu haklar ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Cumhuriyeti ve Türk devletini yıkmak, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla, yani bu cinsten bir kötü kasıtla kullanılamayacaktır. Aynı zamanda, genel olarak Anayasanın hiç bir hükmü ve özellikle de fertlerin sahip olduğu hak ve hürriyetler, bu hak ve hürriyetleri yok etmeğe yönelik bir harekette bulunmaya imkan verir şekilde yorumlanamaz (Bkz. Anayasanın İkinci Kısım Birinci Bölüm'ün genel gerekçesi ile 14. maddenin gerekçesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Komisyon Raporları ve Madde Gerekçeleri, Derleyen, Basım Yeri ve Tarihi Yazılı Değil, s. 15, 20).

Anayasamızın 68 inci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında da, 13 ve 14. maddelerdeki sınırlamaya paralel olarak, siyasi partilerin tüzük ve programlarının, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamıyacağı;

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi parti kurulamayacağı esası kabul edilmiş bulunmaktadır.

Maddenin, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı gerekçesindeki açıklamadan; bu hükümlerle Türkiye de bundan böyle sınıf ve zümre esasını komünizmi, (vurgulama bize aittir), faşizmi, teokrasi ve herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasi partinin kurulamayacağının; öte yandan, Türkiyede demokrasinin bu sistemleri amaçlamadığı ve Türk Milletinin bu düşünceleri savunan sistemlere ihtiyacı olmadığı, Atatürk ilkeleri ışığında bir demokrasinin bu düşünceleri reddettiği sonucuna varıldığı, Türk milletinin bu düşüncelere dayanan sistemlerden uzak olan bir demokrasi ile daha rahat ve huzur içinde kendi birlik ve beraberliğini koruyacağının bağımsız kalacağı ve kalkınacağının kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Davalı siyasî parti ise, tüzüğün 1. maddesi ile adında komünist kelimesine yer verdiği gibi kendisini bu şekilde nitelemekte ve 2. maddede de politikasını marksist teori temelinde çizeceğini belirtmekte, ayrıca bu hususu programının birçok yerinde tekrarlamaktadır.

c) Marksizm sadece bir kelime veya deyim olmayıp, siyasi, sosyal ve ekonomik bir rejimi ifade eder. Yukarıda da değinildiği gibi, kısaca kapitalist toplumdan komünizme ya da sosyalizme geçiş sürecini ve bu sürecin sonunda proletarya diktatörlüğünü öngörür. O, batı demokrasilerinde bütün bireylerin eşit olarak sahip olduğu kabul edilen egemenliği sadece proletarya denilen işçi sınıfına tanır ve proletaryanın tahakkümüne dayanır.

Davalı siyasi partinin programının başında, bu partinin Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin birleşmesinden oluştuğu vurgulanarak komünist ve marksist hareketin üye ve yöneticilerine, bütün farklı örgütlenmelerine, partilerine bir bütün olarak sahip çıkıldığı belirtilmektedir.

İddianamede geniş olarak açıklandığı gibi, Türkiye Komünist Partisi ile Türkiye İşçi Partisinin, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini, başka bir ifadeyle Anayasa'nın 68 inci maddesi ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 78 inci maddesinde yasaklanan bir amacı savunan ve onu yerleştirmeyi amaçlamış kuruluşlar olduğu hususu kanun yollarından geçerek kesinlik kazanmış mahkeme kararlarıyla sabittir. Davalı siyasî partiye varlık kazandıran, onun bütünüyle sahip çıktığını ifade ettiği görüş de işte bu amaç ve düşüncedir.

Bu arada, yeri gelmişken, marksist düşüncede 1975 yılından sonra oluşan bir gelişmeye de işaret edilmelidir.

Önce İspanya, İtalya ve Fransa Komünist Partilerinin başını çektiği ve adına Avrupa komünizmi (=Eurocommunisme, Örokomünizm) veya parlamenter komünizm denilen bu hareketin daha sonra diğer batı ülkelerindeki komünist partilerce de benimsendiği görülmektedir. Bu görüşün temel noktaları, her türlü sosyalizmin kendi yolunu takip edebilme hakkı, tek merkeze (Moskova) bağımlı olmaktan kurtuluş ve en önemlisi sosyalizmin kurulmasında şiddet ve ihtilal yolunun reddedilmesidir. Bu görüşe göre, batı demokrasisinin siyasal ve anayasal kurumları ve kuralları ile sosyalizm bağdaşabilir. (Tarık Zafer Tunaya, Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 1980, ss. 557-558).

Bu cümleden olmak üzere, nihai hedef olan proletarya egemenliği yerine parti programlarında "çoğulcu demokrasi" ye dair deyim ve kavramlar kullanılmağa başlanmıştır. Buradaki çoğulcu demokrasiden amaçlanan şeyin daha ziyade faşistler dışında bütün siyasi partilerin özgürce eylemlerini garanti etmek olduğu ifade edilmiş ve bu anlayışın gerçekten bir "demokratlaşma"mı, yoksa partilerin ülkelerindeki gelişmelere ayak uydurma gayretleri mi olduğu şüphesi ileri sürülmüştür (A. Murat Demircioğlu, Avrupa Komünizmi, 13.2.1979 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Yukarıdaki açıklamalar nazara alındığında, davalı siyasi partinin de proleterya diktatörlüğünü reddettiği söylenememektedir. Çünkü, öncelikle partinin oluşumunda etken olan ve bütünüyle sahip çıktığı Türkiye Komünist Partisi ile kapatılan Türkiye İşçi Partisi'nin görüşleri işçi sınıfının tahakkümü esasına dayanmaktadır. İddianamede açıklanan mahkumiyet kararları, adları geçen bu partiler ile davalı siyasi partinin bu görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Davalı siyasi parti proletarya diktatörlüğünü kabul etmediğini de açıkça programında belirtmemektedir. Öte yandan, yukarıda değinildiği gibi, Anayasa'nın 68 inci maddesi, gerekçesinde komünist partilerin sınıf egemenliğini amaçladıkları peşinen kabul edilmiştir.

Parti programının birçok yerinde barışçıl yol ve yöntemlerden ve çoğunculuktan bahsedilmesinin, gerek batı demokrasisiyle marksist demokrasi arasındaki yukarıda açıklanan farklılığın ve gerekse davalı siyasi partinin varlığını devam ettirebilme endişesi içinde tüzük ve programının Anayasa ve yasalara aykırı olmasını önleme çabasının sonucu olduğu anlaşılmaktadır.

B. PARTİ ADINDA KULLANILMASINA YASAL OLANAK BULUNMAYAN KELİMEYE YER VERMEK SURETİYLE SİYASİ PARTİ KURULMASI:

İddianamede açıklandığı üzere, Anayasa'nın 68. maddesi açık hükmü ile yukarıda bahsedilen gerekçesine uygun olarak düzenlenmiş olan 2820 sa-

yılı Kanunun 96/son maddesiyle komünist adıyla siyasi parti kurulması veya parti adında komünist kelimesinin kullanılmasının kesin olarak yasaklanmış olmasına rağmen davalı siyasi parti bu emredici kurala aykırı davranarak Türkiye Birleşik Komünist Partisi adı altında kurulmuştur.

C- DEVLETİN ÜLKESİ VE MİLLETİYLE BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜNÜ BOZMAK:

a- Anayasanın konuyla ilgili 3, 5, 14, 66, ve 68 inci maddeler ile bu maddeler hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş olan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 78/a ve 81/a, b maddelerine iddianamede ayrıntılı biçimde işaret edilmiştir.

Bunların yanında kısaca bir açıklama yapmakta yarar görüyoruz.

Anayasamızın Devletin bütünlüğüne ilişkin 3 üncü maddesi "Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür... Dili Türkçedir.", 14 üncü maddesi de "Anayasada belirtilen hak ve hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, ... veya dil, ... ayrımı yaratmak amacıyla kullanılamaz." hükmünü içeriyor. Yine Anayasanın 68 inci maddesinde bu ilke partiler açısından tekrarlanırken, parti tüzük ve programlarının ülke yapısıyla ilgili olarak bölgecilik amacı güden veya ayrı egemenlikler üzerine kurulu karma yapılı bir devlet tipinin yaratılmasını amaçlıyamıyacakları ifade ediliyor.

Bu doğrultuda Siyasi Partiler Kanununun 78 ve 81 inci maddelerinde; partilerin ülke bütünlüğünü bozma, devlet tekliği ilkesini değiştirme, azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünü yok etme, bölge ve ırk esasına dayanan partiler kurma yoluna gidemiyecekleri vurgulanıyor.

Milletiyle bölünmezlik ilkesi ile; Türk ulusu ve Türk devleti arasında bir ayrılık olmadığı, aynı şeyler oldukları, bunların bir bütünü oluşturdukları dile getiriliyor.

Hukuk açısından, Türk Devletinin farklı ulusları biraraya getiren bir devlet olmadığı ve Türkiye Cumhuriyetinde egemenliğin yalnız Türk Milletinde olduğu; Anayasanın 6 ncı maddesinde "Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir. Türk Milleti, egemenliğini Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır." denilerek belirtiliyor.

Görüldüğü üzere, bu maddenin dışa dönük yanı, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bağımsızlığı yani Türk-milletinden başka bir milletin iradesine tabi olmayacağını; içe dönük yanı da devletin temeli olarak millet gerçeğinden başka bir topluluğun olmayacağını, iktidarlarının kaynağının millette olduğunu ortaya koyuyor.

Özetle, ülke ve millet bölünmezliği Devletin tek yapılı olduğunu, çok uluslu olmadığını ve partiler açısından da millet bütünlüğünü bozucu amaç güdülemiyeceğini, vatandaşlar arasındaki etnik farklılıklardan hareketle ayrı bir toplum oluşturarak bunlarda ulusculuk bilinci yaratılıp, millet bütünlüğünden ayrılmalarına yönelik amaç güdülemiyeceğini belirliyor.

Nitekim Anayasamızın 66 ncı maddesi de "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür." diyerek Türk Milletinden sayılabilmek için vatandaşlıktan başka bir unsura yer vermemek suretiyle hukuksal planda millet bütünlüğünün özünü gözler önüne sermiş bulunuyor.

Siyasi Partiler Kanununun 81 inci maddesi "Siyasi partiler Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler, Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak milli bütünlüğün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar." diyerek Anayasa'da yeralan kurallara uygun biçimde bir hüküm getirmiş oluyor.

b- 1982 tarihli şimdiki Anayasamızın yürürlüğe girmesinden önce Anayasa Mahkemesi'nce verilmiş iki ayrı karardan alıntılar yapılmasının konuya daha fazla açıklık getireceği düşünülmüştür.

1- Yüce Mahkemenizin 20.7.1971 gün ve 3-3 sayılı kararı ile;

"... TİP 4. büyük kongresi kararının 6. bendinde şöyle denilmektedir:

"Türkiyenin Doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu, Kürt halkı üzerinde, baştan beri hakim sınıfların faşist iktidarlarının, zaman zaman kanlı zülum hareketleri niteliğine bürünen baskı, terör ve asimilasyon politikasını uyguladıklarını,

Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla, geri kalmış olmasının temel nedenlerinin birini, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini gözönüne alan hakim sınıf iktidarlarının güttükleri ekonomik ve sosyal politikanın bir sonucu olduğunu;

Bu nedenle, (Doğu sorununu) bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hakim sınıf iktidarlarının şövenmilliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını,

Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün anti demokratik, faşist, baskıcı, şöven, milliyetçi akımların amansız düşmanı olan Partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu,

Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve gerçekleştirme mücadelesi ile, işçi sınıfının ve onun öncü örgütü Partimiz öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek bir devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistleri parti içinde omuz omuza çalışmaları gerektiğini,

Kürt halkına karşı uygulanan ırkçı-milliyetçi şoven-burjuva ideolojisinin partililer, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin ve gelişmesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu,

Partinin, Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder."

4- Büyük Kongre kararının yukarıda açıklanan 6. bölümünde tarihsel birtakım gerçekler ters olarak yansıtılmakta ve kararın yazılışı Türklerden ayrı bir varlığa sahip olduğu bildirilen Kürtlerin Türklerden kopması ereğine yönelmiş bulunmaktadır...

Önce şu hususun belirtilmesi gerekir ki, bu kararı okuyan veya duyan kimselerin büyük çoğunluğu hukuk ve toplum-bilim öğrenimi yapmış, birçok toplumsal öğretiler incelemiş kimseler olmayıp okuma yazması olan ve belki de olmayan ve fakat çevresinde geçen olaylar üzerinde ortalama bilgisi bulunan kimselerdir. Bir partinin siyasal eyleme yönelmiş bir kararı, bilimsel bir toplantıya sunulan bir bildiri ya da bilimsel bir kurulun bilimsel açıdan incelediği bir konuda verdiği bir karar değildir; parti genel kurulunun partinin izleyeceği siyasaya ilişkin bir karardır ve bu karar hem partiye bağlı olan, hem de olmayan yurttaşlar topluluğunun okuyup ya da dinleyip parti siyasasını ve gelecekteki tutum ve davranışlarını öğrenmesi ereğiyle verilir. "Vatandaşlık hakları" deyimiyle Anayasa'nın bütün vatandaşlara tanıdığı hakların tümünün anlatılmak istendiği sonucuna varılacağı gibi, cümlede kullanılan "diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini" sözlerinin yazılışı bakımından "anayasal" sözcüğünün kapsamı dışında kaldığı ve bu sözlerle hak durumunda bulunmayan birtakım konulara ilişkin özlem ve isteklerin anlatılmak istendiği sonucu ister istemez çıkarılır.

Bölücülüğün partinin işçi ve emekçi yığınların sermayeciliğe karşı savaşı ilkesine aykırı düştüğü, partinin bölücülüğü benimsemesinin kendi varlığını inkar etme anlamına geleceği savunmaları da yerinde görülmemiştir. İlk önce, kararı okuyan veya dinleyen orta bilgili bir yurttaşın bu incelikleri düşünmesi olanak dışıdır. Bundan başka ülkemizde aydın topluluğunun pek büyük bir çoğunluğunun bile uluslaşma sözünden, hele ırk özelliği de söz konusu edilen durumlarda, belli ırk özelliği taşıyan toplulu-

ğun kendi başına bir ulus niteliğini kazanmasından başka hiçbir durumu anlaması söz konusu olamaz.

Şu yön de dikkate değer ki, yüzyıllardan beri sürüp gelen tarihsel ve ruhsal birlik bir an için yok sayılsa bile, Ulusun Kurtuluş Savaşına katılıp omuz omuza dövüşerek bu ülkeyi düşmanlardan temizlemiş ve böylece alınyazısı ve gönül birliğini dosta düşmana açıkça göstermiş bulunan doğulu ve batılı yurttaşlar arasında Anayasa'nın (başlangıç) kurallarındaki düşüncelere temel tutulan ruhsal birlik ve bütünlük daha Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında perçinlenmiş, Türk Ulusunun siyasal ve toplumsal bütünlüğünü bir kez daha kimsenin anlamazlıktan gelemiyeceği bir biçimde duyurulmuştur. Bu gerçek gözönünde tutulmadan Doğu Bölgesindeki yurttaşların Türkiye'nin öteki bölgelerindeki yurttaşlarla uluslaşması sürecine girmiş olduklarını ve sürecin tamamlanıp bütünleşmenin henüz gerçekleşmiş bulunmadığını savunma olarak ileri sürmek dahi, üzerinde durulması gereken bir davranıştır ve bölücü düşüncenin belirtisidir.

Bundan başka kararın öteki bentlerinin yazılışı ve anlamı, bu kararın 6. bendinin savunma doğrultusunda yorumuna elverişli herhangi bir dayanak sağlamakta da değildir.

Yukarıda gösterilen gerekçelere göre davalı TİP, Anayasa'nın 57. maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinin "Siyasî partilerin ... faaliyetleri Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır." 648 sayılı SPK'nun dördüncü kısmında yer alan 89. maddesinin "Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler. Siyasî partiler, Türk dilinden ve kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler." kurallarına aykırı davranmış bulunmaktadır. Bu ilkelere aykırı davranan bir partinin ise, Anayasa'nın 57. maddesinin birinci fıkrasının son tümcesinin "Bunlara uymayan partiler temelli kapatılır." kuralı ile 648 sayılı SPK. nun 111. maddesinin 2 sayılı bendinin, "Parti Genel Kongresince veya Merkez Karar Organı veya Merkez Yönetim Organınca ... bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddelerin hükümlerine aykırı karar alınması ya da genelge veya bildiriler yayınlanması durumunda Anayasa Mahkemesi'nce siyasi partinin kapatılmasına karar verileceğini" bildiren kuralı uyarınca temelli kapatılması gerektiğinden, davalı parti temsilcilerinin savunmalarının reddi ile TİP'nin temelli kapatılmasına..." karar verilmiştir.

2- Yine Mahkemenizin 8.5.1980 gün ve 1-1 sayılı kararında,

"... burada, dava konusu tümce ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırı bir durumun yasal ögeleriyle oluşup oluşmadığının saptanması gerekmektedir.

Söz konusu 89. madde, Anayasa'nın 57/1. maddesinde dayandığından sorunun incelenmesinde her iki hükmün birlikte ele alınması ve doğal olarak, anılan Anayasa maddesinin bu konudaki düşüncelerin başlangıç noktası sayılması gerekmektedir.

Anayasa'nın 57. maddesi siyasi partilerin "tüzüklerinin", "programlarının" ve "faaliyetlerinin" herbirinin ayrı ayrı, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmezliği ilkesine aykırı bulunmaması zorunluluğunu hüküm altına almıştır. Bu durum karşısında, sözü geçen hükümde sayılanlardan birinin, örneğin parti programının Anayasa'nın ülke ve ulus bütünlüğü temel hükmüne aykırılığı, başka bir koşul aramaksızın partinin kapatılmasına karar vermek için yeterli bir nedendir. Yani tüzük ya da programın anayasanın sözü geçen temel hükmüne aykırılığı durumu, bu metinlerin kendi içerikleriyle oluşur; parti yetkili organlarının faaliyetleri, olsa olsa bu aykırılık durumunun varlığından duyulan kuşkuyu ortadan kaldırmada yardımcı bir kanıt sayılabilir. Bu nedenledir ki, örneğin, programda dile getirilen bir amaç Anayasa'nın söz konusu temel hükmüne açıkça aykırı düşüyorsa, parti kurucularının gerçekten bunu amaçlayıp amaçlamadıklarını ve parti yetkili organlarının faaliyetlerinin bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olup olmadığını ayrıca araştırmaya gerek yoktur. Yine maddede yalnızca "aykırı olmak"tan söz edildiğine göre, bu amacın gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini saptamak zorunluğu da bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 57. maddesiyle tam bir uyum içinde bulunan SPK. nun 89. maddesini de dayandığı bu hüküm doğrultusunda anlamak gerekmektedir.

89. maddenin ikinci fıkrasına göre, "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlık yaratma" amacı güdüldüğü ya tüzük ya da program metinlerinden veya partinin faaliyetlerinden yahut her ikisinden anlaşılabilir. Bunun kesinlikle anlaşılması o partinin ulus bütünlüğünün bozulmasını da amaçladığını ortaya koyar. Bir kesim vatandaşta, kendilerinin azınlık oldukları düşüncesini yaratmaya çalışmak, Devletin ülkesi ve ulusuyla bütünlüğü temel ilkesine kesinlikle aykırı düştüğünden, böylece azınlık yaratma amacı güden bir siyasi partinin ulus bütünlüğüne ters düşmeyebileceği, hele bu yoldan ulus bütünlüğünü sağlamayı amaçlayabileceği biçimindeki savların, Anayasa'mızın belirtilen yapısı içinde kabulüne olanak yoktur.

Bu bakımdan, 89. maddenin ikinci fıkrasında geçen "... millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler." sözcüklerinin, davada ulus bütünlüğünün bozulması amacının ayrıca kanıtlanması zorunluluğunu belirtmek için değil, yalnızca azınlık yaratmayı amaçlamanın Anayasa'nın 57. maddesindeki anlamda "ulus bütünlüğünün bozulması" sonucunu doğuracağını kesin biçimde göstermek için maddeye konuldukları kuşkusuzdur...

Lozan Barış Antlaşması gereğince azınlık haklarından yararlanan kimi Türk vatandaşlarıyla anadili Türkçe olmayan öteki Türk vatandaşları arasında Anayasa'nın 12. maddesiyle bağdaşmayan bir eşitsizlik bulunduğuna işaret etmek ve Partice bu eşitsizliğin ortadan kaldırılmasının amaçlandığını vurgulamak için yapıldığı anlaşılmaktadır. Oysa, SPK. nun 89. maddesinin Anayasa'nın 12. maddesine aykırı bir yönü bulunmamakta ve dolayısıyla (azınlık yaratma) durumu Anayasa'nın bu hükmüne de aykırı düşmektedir.

Anayasa'nın 57/1. maddesi, bir bakıma, Anayasa'nın 11. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları hükümlerinin siyasi partilere özgü bir uygulanış biçimini meydana getirdiğinden, SPK. nun 89/2. maddesine aykırı eylemlerin dolaylı olarak Anayasa'nın 11. maddesiyle de bağdaşmadığında kuşku yoktur.

Bütün bu nedenlerle, TEP Programı, (H) bölümünün (2) sayılı bendinde yer alan "Anadili Türkçe olmayan okul çağındaki T.C. vatandaşlarına Milli Eğitim Bakanlığı yönetiminde anadil ve kültür eğitiminin sağlanması (Anayasa Madde 12)" tümcesi yönünden SPK. nun 89/2. maddesiyle Anayasa'nın 57/1. maddesi hükümlerine aykırı bulunmaktadır.

Parti programının gerekçesinin "V" sayılı bölümünün üçüncü bendindeki "Emperyalizmin özellikle Kürt halkı ile ilgili olarak oynamaya çalıştığı (böl ve yönet) oyununu bozacak; nerede belirirse belirsin, gerçek yurtseverliğin karşıtı olan şoven eğilimleri etkisiz kılacak, bütün çağdışı uygulamaları (asimilasyon v.b.) tasfiye edecektir." tümcesi SPK. nun 89/1. maddesiyle Anayasa'nın 57/1. maddesine aykırı görülmüştür..." denilmektedir.

c- Anayasa Mahkemesinin belirtilen bu kararlarının dayanağını teşkil eden 1961 Anayasasının 57 nci maddesi ile mülga 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 89 uncu maddeleri, halen yürürlükte bulunan Anayasanın 14 ve 69 uncu maddeleri ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 81/a, b maddelerine tekabül ettiğinden ve konuya ilişkin olarak aynı unsurları içerdiğinden işbu kararlarda kabul edilmiş bulunan esaslar bugün için de emsal teşkil etmektedir.

İddianamede geniş olarak açıklandığı şekilde, davalı siyasî partinin programının birçok yerinde "Kürt ulusunun varlığı"ndan, "Kürt dili ve kültürü"nden bahsedilmekte ve hatta programının dördüncü sahifesinde "Kürt sorununun adil, demokratik, barışçı çözümü için" başlıklı bölümünde ise daha da ileri gidilerek "... Kürt halkının varlığının ulusal kimliğinin ve haklarının tanınması... her halkın doğal ve devredilmez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkı..." vurgulanmaktadır.

Bu durumda davalı siyasî partinin programının, Anayasa'nın 3, 14 ve 69 uncu maddelerine uygun olarak düzenlenmiş olan 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 78/a ve 81/a, b maddelerine aykırı bulunduğu açık olarak anlaşılmaktadır.

D. KAPATILAN BİR SİYASİ PARTİNİN DEVAMI OLDUĞUNU BEYAN VE İDDİA ETMEK:

İddianamede açıklandığı gibi, Türkiye İşçi Partisi (TİP) 2533 sayılı Siyasî Partilerin Feshine Dair Kanun uyarınca kapatılmıştır. Anılan kanun da partilerin feshinden sözedilmekte olmasına karşılık 2820 sayılı Kanunun 96/1. maddesi ise 2533 sayılı kanunla feshedilmiş olan partiler için "kapatılmış" deyimini kullanmaktadır.

2820 sayılı Kanunun 96/2. maddesi, "Kurulacak siyasi partiler kapatılan siyasi partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar." emredici hükmünü ihtiva etmektedir. Yüce mahkemenizin 28.9.1984 gün ve 1-1 sayılı kararında, buradaki "kapatılmış" deyimi içerisine 2533 sayılı kanunla feshedilmiş olan siyasi partilerin de girebileceği belirtilmiştir.

Davalı siyasi partinin programının giriş bölümünde iki ayrı partinin birliğinden sözedilmekte ve davalı siyasî partinin Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin birleşmesi ile oluştuğu açıkça belirtilmektedir. Bu husus aynı zamanda kurulan bu partinin, kapatılmış bulunan Türkiye İşçi Partisi'nin devamı niteliğinde olduğu beyan ve iddiasını da içermektedir.

SONUÇ:

Yukarıda açıklandığı şekilde, davalı siyasî partinin tüzük ve programı ilgili bölümlerde belirtilen Anayasa hükümleri ile bu doğrultuda düzenlenmiş bulunan 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun dördüncü kısmında yeralan 78, 81, 96 ncı maddeleri hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir.

2820 sayılı Kanunun 101/a. maddesi, parti tüzüğü ve programının bu kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması halinde partinin Anayasa Mahkemesince kapatılmasını amir bulunduğundan,

Davalı Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim.

15/10/1990"

IV- DAVALI PARTİNİN SON SAVUNMASI

A. Usul Yönünden:

Geçici madde kavramı, bizzat adından da anlaşılacağı gibi yeni bir hukukî düzene geçişi sağlayan, bu geçiş tamamlandıktan sonra artık uygulama değerini yitiren maddelerdir.

Anayasanın diğer maddelerine ve özellikle de temel ilkelerine açıkça aykırı olan bir yasanın, başka bir Anayasa maddesinin üstelik de geçici bir maddenin varlığı nedeniyle iptal edilmemesi düşünülemez.

Anayasaların bağlayıcılığı ve üstünlüğü ilkesi karşısında, Anayasa'ya aykırı bir yasanın Anayasa Mahkemesi'nce denetlenememesi gibi bir sonuç kabul edilemez.

Bilindiği üzere Anayasanın 177. maddesi anayasanın yürürlüğe girmesini düzenlemiştir. Geçici 15. madde yalnızca bir dönemi düzenleyen (12 Eylül 1980–7.12.1983 tarihleri arasını) geçici bir maddedir. Bu geçici dönemin sonu ise TBMM Başkanlık Divanının oluştuğu tarih olan 7.12.1983'dür. İşte Anayasa'nın 177. maddesine göre bu tarihten itibaren Anayasa, bütünü ile yürürlüğe girecektir.

B. Esas Yönünden:

1- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini savunmak ve yerleştirmeyi amaçlamak isnadı:

Marksizmi içinde oluştuğu 19. yüzyılın koşullarının değişmeye başlamasıyla birlikte yeniden gözden geçirip geliştirme yönünde birçok girişim olmuş, özellikle Batı Avrupa'da bu yönde önemli adımlar atılmıştır. Aynı zamanda marksizmi değişmez bir görüşler toplamı, adeta dünyevi bir din olarak, bir doğma olarak anlayan yaklaşımlar söz konusudur.

Esas hakkında görüş TBKP'nin marksizme yaklaşımını değerlendirme konusu yapmamakta, her marksist düşünürün ve her komünist partinin mutlaka marksizmin Stalinist yorumunu benimsemesi gerektiğini varsay-

makta, bunu iddia etmekte, kapatılma istemini bu anlamsız ısrara dayandırmaktadır.

Bir komünist part'sinin mutlaka proleterya diktatörlüğünü benimseyeceği, savunacağı iddiası günümüz dünyasının gerçekeleriyle derinden çelişmektedir.

TBKP, marksizmi kendine göre yorumlayan bir partidir. Bu yoruma göre TBKP, programında belirtildiği gibi, "sömürüye, savaş tehlikesine silahlanmaya, her türlü baskı ve eşitsizliğe, ırk ve cins ayrımcılığına, doğanın tahribine, toplumsal yaşamın her alanında şiddete karşı mücadele" eden bir partidir.

TBKP, bu tanımlamaya, 19. yüzyıl marksizminden ve 20. yüzyıldaki Leninizmden farklı olarak, yalnızca sınıf gerçeğini, "endüstri alanındaki gelişmelerin doğurduğu ekonomik ve sosyal problemleri" değil, son on yıllarda bütün dünyada ve bu arada ülkemizde öne çıkan ekonomi dışı problemleri, nükleer yokoluş tehlikesini, bütün insanlığı adeta bir kanser gibi saran çevre kirlenmesini, erkek egemenliğine dayalı cinsler arasındaki eşitsizliği de politik mücadelesinde temel almakta ve her türlü şiddet uygulamasının insanlık yaşamından çıkarılmasını savunmaktadır.

TBKP. nin şiddet karşısındaki tutumu, marksizmin bu alandaki geleneksel yaklaşımının köklü bir revizyonuna dayanmaktadır. Karl Marx'a göre "şiddet her türlü yeninin ebesi" olmuştur. Tarih bu saptamayı sayısız örnekle doğrulamıştır. Büyük Fransız Devrimi'ni, bizzat Cumhuriyetimizin kuruluşunu hatırlamak bile yeterlidir. Ne var ki, yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki köklü değişiklikler bu saptamayı da eskitmiştir. Günümüzde şiddet, gelişme için zorunlu olmaktan çıkmış, tam tersine gelişmeyi tehdit eden bir nitelik kazanmıştır.

Programından da görüleceği gibi, TBKP bugün olduğu gibi, kendi iktidarında da şiddet, baskı ve tahakküm uygulamalarına, baskıcı-otoriter bir devlete karşı olacak, sınıfların, grupların ve bireyin politik yaşama özgür katılımından, çoğulcu demokrasiden yana olacak ve geniş mutabakatları gerçekleştirmeye çalışacaktır.

Programımızda daha ileri olarak şunlar da söyleniyor: "TBKP, emekçi iktidarının, sosyalizmi amaçlayan diğer politik ve toplumsal güçlerle birlikte, geniş demokratik bağışıklık ilişkileri içinde ve geniş toplumsal mutabakatlar zemininde, çoğulcu demokratik rejim kuralları içinde kurulması için çalışılacaktır." ve ekleniyor: "Sosyalizmde çoğulculuk sosyalizmi benimsemeyen partileri de içerecektir."

Bütün bunlar TBKP nin proleterya diktatörlüğünü reddettiğini, egemenliğini kaynağını bütün millette gördüğünü, en önemlisi, temel hak ve

özgürlükleri, demokrasiyi ortadan kaldırmaya değil, tam tersine eksiksiz gerçekleştirmeye yöneldiğini açıkça kanıtlanmaktadır.

O nedenle, Anayasa'nın "hürriyeti yok etme hürriyetini ya da demokrasiyi ortadan kaldırma hürriyetini kabul etmemesi"ne dayanılarak TBKP. nin kapatılmasını talep etmek, olanaksızdır. Tam tersine, TBKP. nin kapatılmasını talep etmek, "hürriyeti yok etme ve demokrasiyi ortadan kaldırma" anlamına gelmektedir.

Esas hakkında görüş, TBKP. nin devletçi, mülkiyet düşmanı bir parti olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık TBKP programında "insanların mülkiyete yabancılaşmasına son verilmesi"nden, "ekonominin gelişmesinde piyasanın rolünün vazgeçilmez" olduğundan söz edildiği ise hiç dikkate alınmamaktadır.

2– Kullanılması yasaklanmış adla siyasî parti kurulduğu isnadı:

İddianame Anayasa'nın 68. maddesinin gerekçesini 2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin son fıkrasının konuluşuna dayanak olarak gösteriyorsa da gerekçelerden hareket ederek yorum yapmak dinamik Anayasa anlayışının bir sorunu olarak geçerli bir yöntem değildir. Anayasada "komünist" adıyla parti kurulamayacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Anayasa'nın 68. maddesi sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir diktatörlüğü amaçlayan siyasî partileri yasaklamıştır. Anayasa Mahkemesi'nin 1988/2–1 sayılı kararında da belirtildiği gibi "sosyalist bir partinin Anayasa ve yasalarca yasaklanıp yasaklanmadığı konusunu sadece adına bakarak çözüme bağlamaya olanak yoktur..." Bir partinin adının "komünist" olması, dünyadaki son gelişmeler de gözetilirse, sınıf egemenliği ve diktatörlüğünü savunduğunu göstermez. Bu yasak İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesiyle de bağdaşmaz. İleride sözleşmeye aykırılık nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurmak durumunda kalındığında çıkacak kararın davalının lehine olacağı açıktır. Anayasa'nın 13. maddesinin açık hüküm karşısında bu yasaklama hem öngörüldüğü amaç dışında kullanılmaktadır, hem de demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırıdır. Dolayısıyla da Anayasa'nın 13. maddesine aykırıdır. Anayasa'ya aykırı yasa hükmünün bu gibi durumlarda ihmal edilmesi bir hukuki çözüm olarak düşünülmesi gereken yol olmakla birlikte biz esasen geçici 15. madde kapsamındaki yasaların da iptal edilebileceği görüşündeyiz. Anayasa'nın temel ilkelerine aykırı bir yasanın geçici bir maddenin varlığı nedeniyle iptal edilmemesi düşünülemez. Böyle bir düzeltme hukuk devleti ilkesine ve Anayasa Mahkemesi'nin varlık nedenine ters düşmektedir. Anayasa bütünüyle değerlendirilmelidir. Geçici 15. madde, 177. maddeyle birlikte değerlendirilirse, yasağın TBMM Başkanlık Divanının oluştuğu tarih olan 7.12.1983'le son bulduğu anlaşılır.

3- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak isnadı:

Gerek 1982 Anayasası gerekse 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası, siyasî partilerin ülke ve millet bütünlüğüne aykırı amaçları olamayacağını ve bu yönde faaliyette bulunamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti ülkesinin topraklarının bir bölümü üzerinde başka bir devlet kurulmasını amaçlayan partiler kapatılacaktır.

Suçlamaya esas olarak alınan bölümler, program bütünlüğü için de değerlendirildiğinde, ülke toprakları üzerinde başka bir devletin kurulmasının istenmesinin söz konusu olmadığı görülür. Aksine ülke toprakları üzerinde, Türk ve kürtlerin birlikte yaşamaları amaçlanmaktadır. Esasen, esas hakkındaki görüşte dolaylı olarak belirtildiği gibi, suçlama ülke bütünlüğüne aykırı amaç güdülmesi değil, bizzat kürtlerin varlığının kabul edilmesidir.

Anayasa'nın 66. maddesinde kullanılan Türk kelimesinin etnik kökeni ifade etmediği; aksine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olunmasını ifade eden, kısaltılarak "Türk" diye nitelendirilen tamamen hukuki bir kavram olarak kullanıldığı açıktır.

Esasen artık sosyal, siyasal ve toplumsal gelişmeler çoktan kürtlerin varlığının tartışılması olgusunu geride bırakmıştır. Bugün, artık tartışılan "Kürtlerin varlığı ya da yokluğu" değil, ana dillerinde eğitim yapıp yapmayacakları, kültürel olanakların tanınıp tanınamayacağı ve benzeri gibi konulardır.

Kürt sorunuyla diğer partiler de ilgilenmişlerdir. Kürtlerin varlığı ve sorunun çözümü konusunda öneri getiren kişi ve kuruluşlardan yalnızca TBKP hakkında kapatma davası açılmasının kabul edilemeyeceği, bunun hukuk devleti ilkesi ile adalet ve hakkaniyet kavramları ile bağdaştırılamayacağı açıktır.

TBKP, hukuki bir kavram olan Türkiye milletinin bir parçasını oluşturan Kürt halkının ayrılığını değil, eşit haklılık ve gönüllülük temelinde birliğini savunmaktadır. Bir başka anlatımla, milli bütünlüğüne aykırı değil, milli bütünlüğü sağlayıcı çözüm önermektedir. Siyasal iktidarın bu sorun konusundaki politikasını eleştirmekte, bu politikanın millet bütünlüğünü bozacağı belirtilmektedir. Türkiye Birleşik Komünist Partisi programında bu konuda; uygar dünyanın kabul ettiği en temel ilkelerden birisi olan halkların kendi kaderini tayin hakkının, bugüne kadar uygulanan yanlış politikalar sonucu birlik değil, ayrılık şeklinde kullanılması sonucunu doğuracağı tesbit edildikten sonra, birliğin, yani milli birliğin sağlanması için sorunun adil, demokratik ve barışçı bir yoldan çözülmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ayrılığın değil birlikte yaşamanın amaç edinildiği, iddianamedeki görüşün aksine TBKP'nin Türk ve Kürt marksistlerin partisi olduğunun programda belirtilmesinden de açıkça belli olmaktadır.

Milli birliğin sağlanması, milletin bölünmez bütünlüğünün korunması açısından önem taşıyan konu, ülkede birbirinden farklı, kendilerine özgü dilleri, örf ve adetleri, kültürleri olan bir takım halkın bulunup bulunmaması değil, bu değişik özellikler taşıyan halk gruplarının, birleştirici "üst" ve "hukuksal" kavram olan "Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağıyla bağlılık duygusu" taşıyıp taşımadıklarıdır. Ayrı etnik grupların varlığı toplumsal bir olgudur ve toplumsal olgulara işaret edilmesi, millî bütünlüğe ve birliğe aykırı sayılmaz. Millî birliğin gerçek anlamda kurulup korunması, Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan herkesin özgürlüklerini tam anlamıyla kullanabilmesine bağlıdır. Dil, örf ve adet yasaklanarak millî birlik kurulmaz, korunmaz.

Anayasa'nın 3. maddesi, "resmî dil"in "Türkçe" olduğunu belirtmektedir. Bazı etnik grupların ve azınlıkların kendi dillerini konuşmak istemelerinin, Türkçenin resmî dil olmaktan çıkarılması istemini ifade etmeyeceği açıktır. 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın TBKP'ne uygulanması istenen hükmü (sözü itibariyle) siyasî partilere "azınlık yaratma yasağı" koymaktadır. Siyasî partilerin tamamen toplumsal, sosyolojik bir olgu olan azınlıklar yaratabileceğini düşünmekteki mantığı kavrayabilmek mümkün değildir. Esas olan ülke- millet bütünlüğünün korunmasıdır. 2820 sayılı Yasa da bu amaçla sınırlı olmak zorundadır.

4– Kapatılan siyasî partilerin devamı olduğunun davalı partice iddia ve beyan olunduğu isnadı:

Programda TBKP'nin TİP ve TKP'nin birleşmesinden oluşan bir parti olması ile kastedilen nedir? Bu çok açıktır. Bu tümce ile TBKP'yi oluşturan insan unsurunun, kadroların TİP ve TKP'deki insan unsuru, daha önce TİP ve TKP'de çalışan kadrolar olduğu anlatılmaktadır. Yoksa bu tümceden, TBKP'nin kapatılan bir siyasi partinin (TİP) devamı olduğu anlamı çıkarılmaz. TBKP programıyla, dünyaya bakış açısıyla, yeni marksizm yorumuyla, sorunların çözümüne ilişkin çağdaş demokratik ve barışçı görüşleriyle ülkemiz politik yaşamındaki yerini almış ve toplumsal meşruiyeti tartışılmaz hale gelmiş yeni bir partidir.

TBKP'nin, Siyasî Partiler Yasası'nın 96/2. maddesine aykırılığı söz konusu değildir. Kaldı ki Siyasi Partiler Yasası'nın bu hükmü de Anayasa'nın 2, 13/2, 68 ve 69. maddeleriyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9, 10, 11 ve 17. maddelerine açıkca aykırıdır.

V- DAVANIN EVRELERİ:

Dava, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 14.6.1990 günlü, SP. 30. Hz. 1990/34 sayılı iddianamesiyle açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca düzenlenen iddianamenin onaylı bir örneğinin, almalarından başlayarak onbeş gün içinde gerekli görürlerse dosyayı da inceleyip hazırlayacakları ön savunmayı yazılı olarak bildirmeleri gerektiğinin davalı Parti Genel Başkanlığına tebliğine, tebligatın 7201 sayılı Yasa'nın 2. maddesi uyarınca memur eliyle yapılmasına, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca davalı Partiye 2820 sayılı Yasa'nın 9. maddesi gereğince uyarıda bulunulmamış olmasının eksiklik sayılmamasına 28.6.1990 gününde oybirliğiyle karar vermiştir.

Davalı Parti, bu karar uyarınca süresi içinde verdiği 13.7.1990 günlü ön savunmada, sözlü açıklamada bulunmak üzere çağırılmaları isteminde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, sözlü açıklama isteminin kabulü ile davalı Parti Genel Başkanı Ahmet Nihat Sargın'a Partinin Merkez Yürütme Kurulu'nca seçilecek iki ilgili ile birlikte sözlü açıklamada bulunmak üzere 2.10.1990 günü gelmeleri için çağrı yazısı çıkarılmasına, sözlü açıklama çözümlerinin ve dosyadaki tüm belge örneklerinin esas hakkındaki düşüncesini bildirmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkındaki görüşü geldikten sonra bunun onanlı bir örneğinin alınma tarihinden başlayarak onbeş gün içerisinde son savunmasını yazılı olarak bildirmesi için davalı partiye yollanmasına, 7201 sayılı Yasanın 2. maddesi uyarınca tebliğatın memur eliyle yapılmasına, 11.9.1990 gününde oybirliğiyle karar vermiştir.

Bu karar uyarınca, Türkiye Birleşik Komünist Partisi Genel Başkanı Ahmet Nihat Sargın ve Parti Merkez Yürütme Kurulu'nun 18.9.1990 günlü, 13 sayılı kararı ile görevlendirilen Avukat Turgut Kazan, 2 Ekim 1990 gününde Anayasa Mahkemesi huzurunda sözlü açıklama yapmışlar, toplantıda, Parti Genel Sekreteri Nabi Yağcı da hazır bulunmuştur.

Sözlü açıklama sırasında davalı Parti temsilcilerince Anayasa'ya aykırılık savında bulunulması üzerine Anayasa Mahkemesi, öne sürülen Anayasa'ya aykırılık savlarını da içerecek biçimde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan esas hakkında görüş istenmesine 2.10.1990 gününde oybirliğiyle karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 11.9.1990 ve 2.10.1990 günlü kararları uyarınca, öne sürülen Anayasa'ya aykırılık savlarını da içeren esas hakkındaki düşüncenin bildirilmesi için belgeler, Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiştir.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın hazırladığı 15.10.1990 günlü görüş bildirme yazısının bir örneğinin onbeş gün içerisinde yazılı savunmasını bildirmesi için 16.10.1990 gününde kendisine tebliği üzerine davalı Parti, bu sürenin yetersiz olduğundan bahisle, 15 günlük ek süre istemiş bu istem yerinde görülerek Anayasa Mahkemesi'nin 25.10.1990 günlü kararıyla ek süre verilmiştir. Davalı Parti, süresi içinde, 15.11.1990 gününde savunmasını sunmuştur.

VI- İNCELEME:

A- USUL YÖNÜNDEN:

Davalı partinin savunmaları ile Genel Başkanı ve vekili tarafından yapılan sözlü açıklamalarda Siyasî Partiler Yasası'nın kimi maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali, savları kabul edilmezse belirtilen kuralların Anayasa Mahkemesi'nce ihmali yoluna gidilmesi istenmiştir. Bu konu, davada ön sorun olarak ele alınmıştır.

1- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu:

Davalı Parti adına, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun kapatma davasına dayanak yapılan maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı konusunda, Anayasa'nın geçici 15. maddesi yorumlanarak sözedilen nedenler özetle şunlardır:

Geçici 15. madde kapsamındaki yasaların Anayasa'ya aykırı olması durumunda bunların iptali istenebilir. Geçici madde kavramı, yeni bir hukuk düzenine geçişi sağlayan ve bu geçiş tamamlandıktan sonra uygulanma değerini yitiren maddelerdir. Geçici 15. madde, Anayasa'nın öbür maddeleriyle birlikte değerlendirilmelidir. Anayasa'nın temel ilkelerine açıkça aykırı olan bir yasanın bu geçici madde yüzünden iptal edilmemesi düşünülemez. Geçici 15. maddenin denetime engel kabul edilen üçüncü fıkrası, birinci fıkrayla birlikte ele alınmalıdır. Üçüncü fıkrada yer alan ".... bu dönem ..." sözcükleri birinci fıkraya bağlıdır ve onu açıklayıcı niteliktedir. Anayasa'ya aykırılık savı 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimlerden sonra toplanacak TBMM.'nin Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçen dönemde ileri sürülemez. Geçici 15. maddenin üçüncü fıkrası, TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşması ile işlerliğini yitirmiştir ve Anayasa'ya uygunluk denetimini önleyici hükmü kalmamıştır.

Buna karşılık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkında görüş bildirme yazısında, "Öncelikle, Anayasa'nın geçici 15. maddesi karşısında ve Siyasî Partiler Kanunu'nun açık hükümlerine göre davalı Siyasî

Partinin Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddî görülmediğinden reddi gerektiği düşünülmüştür" denilmektedir.

1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesindekine benzeyen bir hüküm yer aldığı 1961 Anayasası'nın geçici 4. maddesinde; 27 Mayıs 1960 tarihinden Kurucu Meclisin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan yasalar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılamayacağı ve itiraz yoluyla dahi mahkemelerde öne sürülemeyeceği öngörülmüştür.

1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası, 1961 Anayasası'ndaki geçici 4. maddede yer alan açık anlatımdan uzaklaşmış ve "Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez" biçiminde bir metni benimsemiştir.

Anayasa'nın kimi maddelerinde Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak denetimi kısıtlayan ve engelleyen benzer hükümler mevcuttur. 90. maddenin son fıkrası, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar hakkında Anayasa'ya aykırılık savı ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamıyacağını; 148. madde, olağanüstü durumlarda çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin biçim ve öz bakımından Anayasa'ya aykırılığı savıyla Anayasa Mahkemesi'nde dava açılamayacağını; 152. madde, ret kararlarının yayımlanmasından sonra 10 yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı savıyla yeniden başvuruda bulunamıyacağını; 105. madde, Cumhurbaşkanının re'sen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil yargı mercilerine başvurulamayacağını öngörmüştür. 125. ve 159. maddelerde de bu tür sınırlamalar vardır. Buna karşılık, Anayasa'nın geçici 15. maddesi, ".... Anayasaya aykırılığı iddia edilemez", devrim yasalarının korunması ile ilgili 174. maddesi ise "... Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:" biçimindeki anlatımları yeğlemiştir.

Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası ile birinci fıkrası arasında, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar hakkında Anayasa'ya aykırılıklarının iddia edilememesi yönünden bir bağ vardır. Son fıkra, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürememe yönünden bir zaman sınırlaması yapmamış, üçüncü fıkrada yer alan "bu dönem" sözcükleri birinci fıkrada açıklanmıştır. Böylece, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar için Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayacağı öngörülmüştür. Nitekim, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın "Anayasaya aykırılığı iddia edilemeyecek diğer metinler" başlıklı 25. maddesi, Anayasa'

nın geçici 15. maddesinin son fıkrasındaki "Bu dönem" deyişini aynı biçimde yorumlamış, geçici maddenin birinci fıkrasındaki belirli bir dönemi açıklayan sözcükler ile son fıkrayı birleştirip düzenlemeye açıklık kazandırmıştır.

Davalının savunmasında ayrıca, geçici 15. maddenin, geçici bir madde olması nedeniyle artık hükmünü doldurduğu ve geçerliğini yitirdiği, Anayasa'nın diğer kuralları ile uyum içinde bulunmadığı ileri sürülmüştür.

Geçici maddelerin geçerliği, uygulama süreleriyle değil, geçici olarak düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ve verdikleri anlam ile değerlendirilir. Geçici maddeler, değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını, uygulamanın daha geniş bir zaman dilimine yayılarak yapılmasını sağlarlar. Bu yönden de geçici maddeler ile temel hükümler arasında farklılıklar bulunması doğaldır. Geçici maddelerin taşıdıkları hukuksal değer, diğer maddelerden farklı değildir. Hattâ temel düzenlemeden ayrık hükümler getirmesi yönünden uygulama önceliğine ve etkinliğine sahiptirler. Anayasa'nın açık olarak düzenlediği bir konunun haklı hukuksal nedenler de olsa Anayasa yargısı tarafından uygulanmaması düşünülemez. Sonuç olarak, Anayasa'nın geçici 15. maddesinde, 12 Eylül 1980'den ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı'nı oluşturuncaya kadar geçen süre içinde çıkarılacak yasaların Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğinden bu ara dönemde çıkarılan 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamaz.

"Anayasa'ya aykırılık iddiasının incelenmesi gerektiği" oyuyla Güven DİNÇER bu görüşe katılmamıştır.

2- Siyasî Partiler Yasası'nın İlgili Kurallarının İhmali Sorunu:

Davalı Partinin savunmasında, Anayasa'ya aykırı yasa kurallarının iptali eğer iptal olanağı yoksa Anayasa'ya aykırı yasa hükmünün uygulanmayarak ihmali gerektiği ileri sürülmüştür. Ayrıca, davalı Parti vekili, sözlü açıklamasında Anayasa'nın 68. maddesiyle 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 96. maddesinin üçüncü fıkrasının çatıştığını; bu yüzden sözü edilen fıkranın ihmal edilerek üstün hukuk kuralının uygulanmasını istedikten sonra,

"Anayasa'ya aykırı yasaların ihmal edilerek, Anayasa Mahkemesi'nce doğrudan doğruya Anayasa hükümlerinin uygulanması olarak tanımlanabilecek "İhmal", Anayasa'da ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'da yer almamış olmasına karşın, Anayasa Mahkemesi kararlarında ele alınmış ve işlenmiş bir kurumdur.

Anayasa Mahkemesi'nin 3.7.1964 günlü, Esas 1964/22, Karar 1964/54 sayılı kararında "... Anayasa Mahkemesi'nin iptal davaları, itiraz başvurmaları, Yüce Divan işleri ve parti kapatma davaları dışında Anayasa'ya aykırı bir kanun hükmünü iptaline karar vermesi mümkün değildir.

Böyle bir durumda, Anayasa Mahkemesi'ne düşen görev nedir? Anayasa Mahkemesi'nin yapısının niteliği ve Anayasa'nın 8 inci maddesinde anlatımını bulan üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi karşısında Anayasa'ya aykırı kanunu bir yana bırakarak doğrudan doğruya Anayasa hükmünü uygulaması gerekir. Nitekim 44 sayılı kanun tasarı halinde iken, Millet Meclisi Anayasa Komisyonu'nca hazırlanan raporda da bu görüşe açıkça yer verilmiştir." denilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, 28.9.1984 günlü, Esas 1984/1 sayılı siyasî parti kapatma kararında ise, geçici 15. madde kapsamına giren yasalar yönünden "ihmal" konusunu incelemiş ve şu sonuca varmıştır:

"... Geçici 15. maddenin, Anayasa'ya aykırı hükümlerin sığınabileceği bir yer olarak değil, 12 Eylül harekâtının zedelenmesine imkân verilmemesi için ve tıpkı 1961 Anayasası'nın Geçici 4. maddesindeki gibi bir düzenlemeden ibaret olduğu kabul edilmelidir. Bahis konusu geçici maddenin kapsamında olan ve böylece anayasal korunma altında bulunan yasa hükümlerinin, sırf bu nedenle Anayasa'ya aykırı oldukları ileri sürülemeyeceği gibi, bunların Anayasa Mahkemesi'nce ihmal edilebilmesinden de .öz edilemez. Bu durumdaki hükümlerin ancak, Anayasa'nın temel ilkelerine ve bu ilkelere egemen olan hukukun ana kurallarına olabildiğince uygun düşecek biçimde yorumlanmaları düşünülebilir."

Bu kararda da açıkca belirtildiği gibi Anayasa'nın geçici 15. maddesi, olağanüstü koşullar altında ve siyasal bir geçiş döneminde çıkarılan yasaların Anayasa Mahkemesi'nce denetlenmesini ve Anayasa'ya aykırı olduklarının ileri sürülmesini önleyici, açık bir Anayasa hükmüdür.

Öte yandan, yasaların yorumlanmasında ve uygulanmasında bir yasa kuralının ihmalinin söz konusu olabilmesi için aynı konuyu düzenleyen ve birbirleri ile çelişen bir yasa ve Anayasa kuralının bulunması gerekir. Bu durumda, çözümün Anayasa kuralları yönünde aranması doğaldır.

Anayasa'nın geçici 15. maddesinin uygulanmasında Anayasa hükümleri arasında da bir çelişme yoktur. Sözü edilen geçici madde, Anayasa'nın temel maddelerine bilinçli olarak getirilmiş bir ayrıklıktır.

Anayasakoyucunun belli bir dönemde çıkarılan yasaların Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında kalması yolunda yaptığı siyasal tercihin ifadesi olan geçici 15. madde, konuyu açık bir biçimde ortaya koymuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin herhangi bir nedenle de olsa bu kuralı yok sayması olanaksızdır. Bu yüzden Siyasî Partiler Yasası'nın kimi kurallarının ihmal edilerek konunun incelenmesi ve karar verilmesi yolundaki istem kabul edilmemiştir.

B. ESAS YÖNÜNDEN

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin kapatılması istemiyle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Anayasa Mahkemesi'ne 14.6.1990 günü açılan davanın iddianamesinde, kapatılma istemi dört nedene dayandırılmıştır.

1- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini savunmak ve yerleştirmeyi amaçlamak,

2- Kullanılması ve kurulması yasaklanmış adla siyasî parti kurmak,

3- Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,

4- Kapatılan siyasî partilerin devamı olduğunu beyan ve iddia etmek,

Bu iddialar sırasıyla ele alınmıştır:

1- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini savunmak ve yerleştirmeyi amaçlamak:

a. Bu konuda Başsavcılık iddianamesinde özetle şöyle denilmektedir:

Davalı siyasî partinin düşünce ve çalışma aracı olan "marksizm" ve "diyalektik yöntem", komünizmi nihai olarak gerçekleştirme aşamalarında "sınıf diktatoryası"nı kendiliğinden kapsar. Partinin niteliği ve ereği de budur.

Davalı siyasi parti tarafından sosyalist devrim amaçlanmakta ve sosyalist devrim sürecinin bir dizi aşamayı içerdiği ifade edilmektedir. "Devrim"e yaklaşmaktan söz edilmekte ve barışçı yol önerilmektedir.

Bu aşamalı yollar sonunda "TBKP emekçi iktidarı" kurulacak ve "komünist toplum"a ulaşılacaktır. Böylece marksist görüşten hareketle emekçi sınıfın egemenliğinde komünizm öngörülmüş ve amaçlanmıştır.

"Sosyalist devrim"e yaklaşma aşamasında barışçıl yol öngörülse bile teorileri gereği, kendi görüş ve ideolojilerine göre belirledikleri komünist düzeni yerleştirmek için ideolojilerine aykırı gördükleri demokrasiyi ortadan kaldırmayı amaçladıkları kuşkusuzdur.

Partinin, düşünce yapısına bütünüyle sahip çıktığı, komünist ve marksist hareketin ilk kurucusu Mustafa Suphi'den bu yana, bu hareketin üye

ve yöneticileri ve özellikle partinin oluşumuna vücut veren Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi'nin görüş ve düşünceleri doğrultusunda faaliyette bulunan kişiler, farklı örgütler içinde çeşitli zamanlarda yargılanmışlar ve Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinden mahkûm olmuşlardır.

Böylece davalı siyasî partinin Anayasa'nın 6., 10., 14. ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 78. maddesine aykırı olarak sınıf egemenliğini amaçlayıp savunduğu anlaşılmaktadır.

b. Davalı siyasî partinin, konuya ilişkin olarak ön savunmasında, sözlü açıklamasında ve son savunmasında özetle şu görüşlere yer verilmektedir:

Anayasa'nın 14. maddesinde "Kişi ve zümre" yönetimi yasaklanmakta, sınıf iktidarı yasaklanmamakta, yalnızca sınıf diktası ile sınıf egemenliği yasaklanmaktadır. 2820 sayılı Yasa'nın aynı doğrultudaki 78. maddesi, egemenliğin bir "Sınıfa" bırakılamayacağını belirtmiş, buna karşılık, sınıf esasına dayalı parti kurulması konusunda bir yasak öngörmemiştir. Mutlak, bölünmez, sürekli, sınırsız, aslî nitelikteki egemenlik kavramı ile bölünebilir olan ve mutlak, aslî, sürekli ve sınırsız olmayan iktidar kavramı karıştırılmamalıdır.

İddianame, Parti'nin adında "Komünist" sözcüğü bulunduğuna göre sınıf tahakkümü ile suçlanması gerektiği önyargısından hareket etmiştir. Ancak, böyle bir durum yoktur. O kadar ki, iddianame yalnızca partinin sınıf esasına dayalı ve Marksist olmasının belirtilmesini suçlamanın nedeni saymıştır.

Marksizmi, içinde oluştuğu 19. yüzyılın koşullarının değişmeye başlamasıyla birlikte yeniden gözden geçirip geliştirme yönünde birçok girişim olmuştur. Özellikle Batı Avrupa'da bu yönde önemli adımlar atılmış, aynı zamanda marksizmi değişmez bir görüşler toplamı, âdeta dünyevî bir din olarak, bir doğma olarak anlayan yaklaşımların değişmesi söz konusu olmuştur.

Objektif bir yaklaşım, her marksist düşünür ve partiyi, kendi marksizm yorumunu esas alarak değerlendirmek olmalıdır. Esas hakkında görüş, TBKP'nin marksizme yaklaşımını değerlendirme konusu yapmamakta, her Marksist düşünürün ve her komünist partinin mutlaka Marksizmin Stalinist yorumunu benimsemesi gerektiğini varsaymakta, bunu iddia ettmekte, kapatılma istemini bu anlamsız ısrara dayandırmaktadır.

Bir komünist partisinin mutlaka proleterya diktatörlüğünü benimseyeceği, savunacağı iddiası günümüz dünyasının gerçekleriyle derinden çelişmektedir.

TBKP, marksizmi kendine göre yorumlayan bir partidir.

TBKP, bu tanımlamayla, 19. yüzyıl Marksizminden ve 20. yüzyıldaki Leninizmden farklı olarak, yalnızca sınıf gerçeğini, "endüstri alanındaki gelişmelerin doğurduğu ekonomik ve sosyal problemleri" değil, son on yıllarda bütün dünyada ve bu arada ülkemizde öne çıkan ekonomi dışı problemleri, nükleer silahları ve onların varlığının neden olabileceği bir nükleer yokoluş tehlikesini, bütün insanlığı adeta bir kanser gibi saran çevre kirlenmesini, erkek egemenliğine dayalı cinsler arasındaki eşitsizliği politik mücadelesinde temel almakta ve her türlü şiddet uygulamasının insanlık yaşamından çıkarılmasını savunmaktadır.

TBKP'nin şiddet karşısındaki tutumu, Marksizmin bu alandaki geleneksel yaşamının köklü bir revizyonuna dayanmaktadır.

Programından da görüleceği gibi, TBKP bugün olduğu gibi, kendi iktidarında da, şiddet, baskı ve tahakküm uygulamalarına, baskıcı-otoriter bir devlete karşı olacak, sınıfların, grupların ve bireyin politik yaşama özgür katılımından, çoğulcu demkrasiden yana olacak ve geniş mutabakatları gerçekleştirmeye çalışacaktır. "Sosyalizmde çoğulculuk, sosyalizmi benimsemeyen partileri de içerecektir."

Bütün bunlar TBKP'nin proleterya diktatörlüğünü reddettiğini, egemenliğin kaynağını bütün millette gördüğünü, en önemlisi, temel hak ve özgürlükleri, demokrasiyi ortadan kaldırmaya değil, tam tersine eksiksiz gerçekleştirmeye yöneldiğini açıkça kanıtlamaktadır.

O nedenle, Anayasa'nın "hürriyeti yok etme hürriyetini ya da demokrasiyi ortadan kaldırma hürriyetini kabul etmemesi"ne dayanılarak TBKP'nin kapatılması isteminde bulunmak olanaksızdır. Tam tersine, TBKP'nin kapatılmasını istemek, "hürriyeti yok etme ve demokrasiyi ortadan kaldırma" anlamına gelmektedir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, esas hakkındaki görüşünde TBKP'nin devletçi, mülkiyet düşmanı bir parti olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık TBKP proğramında "insanların mülkiyete yabancılaşmasına son verilmesi"nden, "ekonominin gelişmesinde piyasanın rolünün vazgeçilmez" olduğundan söz edildiği ise hiç dikkate alınmamaktadır.

C– Konuyla İlgili Temel Kavramlar:

Gerek iddianame ve esas hakkındaki görüşte, gerek savunmada "Sosyal sınıflar", "sınıf mücadelesi", "proleterya diktatörlüğü", "sosyalizm" ve "eurokomünizm" gibi kavramlar ile bu konudaki çeşitli görüş ve düşüncelere ve açıklamalara yer verilmektedir.

Savda ve savunmalarda yer alan Marksist öğreti ve politika uygulamalarının temel kavramlarının genel kabul gören açıklamalarla belirlenmesi, iddia ve savunmaların değerlendirilmesi yönünden gereklidir.

C_1) Sosyal sınıflar: Sosyal sınıf kavramı klâsik marksist öğretinin temel dayanak noktasını oluşturmuş ve sosyalist düşünceler, toplumun geleceği konusundaki varsayımlarını, kapitalist dönemdeki sınıflar ile bu sınıfların çatışması üzerine kurmuşlardır.

Marksist öğretide iki temel sosyal sınıf vardır:

— Çalışan sınıf: (Proleterya) geçimini sermayeden elde edilen kârdan değil, tamamıyle ve yalnızca kendi emeğiyle sağlayanlar,

— Burjuvazi.

Ancak, gerçekte sınıf ayrımı sanıldığı gibi açık ve kesin olmayıp ölçüt ve kapsam yönünden tartışmalıdır.

C_2) Sınıf mücadelesi: Klasik Marksist öğreti, toplumsal yaşantının çelişkilerle dolu olduğunu, toplumlar arasında ve bunların kendi içinde savaşlar yapıldığını, devrim ve karşı devrim, barış ve savaş, ilerleme ve gerileme dönemlerinin birbirini izlediklerini ve bütün bunların sınıf mücadelesini gösterdiğini, burjuvazinin üstünlüğü ele geçirdiği her yerde feodal ilişkiler yerine insanla insan arasında çıkar ilişkisini egemen kılarak bu ilişkinin üretim araçlarının mülkiyetine dayandığını kabul etmektedir.

Marksist görüşe göre, dialektik yönden sınıf mücadelesinin üç temel öğesi, ekonomik öğelerin oluşturduğu ve belli bir üretim biçimi altında kendini gösteren "alt yapı", inanç ve ideolojilerden oluşan "üst yapı" ve birbirine düşman karşıt "sosyal sınıflar"dır. Üst yapı, alt yapının zorunlu yansımasıdır. Çünkü, alt yapının arkasında onun sürekliliğini sağlamak ya da onu topluma egemen kılmak isteğinde bilinçli bir sınıf vardır. Sosyal sınıfın üst yapıyı yerine göre yürürlükteki alt yapıyı sürdürmek ya da yeni bir alt yapıyı getirmek amacıyla kullanacağı, yürürlükteki üretim biçimi içinde gelişen yeni üretim güçlerinin bu güçlere uygun yeni bir üretim biçimi ve bu yeni üretim biçimine bağlı yeni bir üst yapıyı da birlikte getireceği benimsenmiştir. Böylece, yürürlükteki üretim biçimiyle getirilmek istenen üretim biçimi arasındaki çelişkinin bu üretim biçimlerinin yansımaları olarak üst yapıda ve ideolojik plânda kendisini göstereceği, toplumun biri var olan üretim biçimini korumaya, öbürü yeni bir üretim biçimini getirmeye çalışan iki karşıt sınıfa ayrılacağı ve bu iki sınıf arasındaki düşmanlığın gittikçe artarak bir sınıf mücadelesinin ve devrimin kaçınılmaz duruma geleceği kabul edilmiştir.

C_3) Proleterya diktatörlüğü: Marksist anlayışta, kapitalist düzende üretim araçlarını elinde bulunduran burjuvazi egemen sınıf olarak nitelendirilip, bunların proleterya üzerinde egemenlik kurmasının yıkılması amaçlanır. Bu görüşten kalkılırsa yapılacak bir devrimle, bu kez proleteryanın, diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini kurmak olgusu, Marksistlerin kendi felsefeleriyle çelişkiye düşmeleri biçiminde yorumlanabilir. Bu çelişki, sosyalistlerce de açıkça yadsınmamakta, devrimin başarısı için ilk yıllarda işçi egemenliğinin kaçınılmazlığından, sınıf egemenliğinin ortadan kaldırılmasının sosyalizmin ileri bir aşamasında gerçekleşebileceğinden söz edilmektedir.

Marksist öğretiye göre, geçiş dönemindeki proleterya egemenliği, proleterya diktatörlüğü biçiminde kendini gösterecektir. Proleterya politik üstünlüğünden burjuvazinin elindeki sermayeyi yavaş yavaş söküp almak ve tüm üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proleteryanın ellerinde toplamak ve hızla üretim güçlerini çoğaltmak için yararlanacaktır. Marx'a göre sınıf savaşımı zorunlu olarak proleterya diktatörlüğüne götürür. Bu diktatörlük tüm sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız bir topluma doğru, bir geçiş dönemi oluşturur.

Proleterya diktatörlüğü konusu, özellikle Lenin tarafından işlenmiş ve görüşleri 1917 devriminden sonra Sovyetler Birliği'nde uygulanma olanağı bulmuştur. Lenin'e göre proleterya diktatörlüğü, işçi devriminin asıl özü, proleterlerin sınıf savaşlarının temel sorunu niteliğindedir.

Sınıf diktatörlüğünün çeşitli tanımları yapılmıştır:

"Diktatörlük doğrudan doğruya zora dayanan ve hiçbir yasaya bağlı olmayan bir iktidardır."

"Proleteryanın devrimci diktatörlüğü, burjuvaziye uygulanan zorla kazanılıp sürdürülen, hiçbir yasaya bağlı olmayan bir iktidardır."

"Diktatörlük, diktatörlüğü diğer sınıflar üzerinde uygulayan sınıf için demokrasinin zorunlu olarak ortadan kalkması anlamına gelmez; ancak, kendisine diktatörlük uygulanan sınıflar için demokrasi ortadan kalkmış ya da geniş ölçüde sınırlandırılmış demektir."

Proleterya diktatörlüğü bir geçiş dönemi olarak tasarlanmıştır. Nitekim, Stalin döneminde çıkarılan 1936 Sovyet Anayasası'yla sınıf savaşımının ve buna bağlı olarak işçi sınıfı diktatörlüğünün son bulduğu, devletin bütün halkın devleti olduğu ilan edilmiştir. Ne var ki, bu tarihten sonra da Sovyetler Birliği, bizzat Stalin tarafından kanlı biçimde yürütülen dikta yönetimine sahne olmuş rejim, proleteryanın değil, proleterya üzerinde bürokrasinin diktatörlüğünü sağlamaya yaramıştır. Böylece sınıfsız topluma

geçişte devletin de ortadan kalkacağı yolundaki teori pratikte devletin daha da güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Yapılan eski sınıfları yıkıp yeni sınıflar kurmaktan ibaret kalmıştır.

C_4) Sosyalizm: Sosyalizm sözcüğünün tek anlamı yoktur. Sosyalist akımlar, bir yelpazenin dilimleri gibi değişik derecelerde sola açılmış düşünceyi anlatır. Bu bakımdan genel olarak "Üretim ve mübadele araçlarının kollektifleştirilmesi yolúyla sosyal sınıfları ortadan kaldırarak insan toplumlarının teşkilatlanmasında köklü reform yapma amacını güden doktrin" olarak tanımlanabilir.

Marksizm zamanla değişik yorumlara konu olmuştur. Demokratik sosyalistler, sosyalistlerin meşrû yollardan iktidara gelmesini savunurlar. Bunlara göre sosyalist mücadele, parlamenter sistem içinde ve meşrû zeminde yürütülecektir. Bertrand Russel'e göre, "sosyalizm, toprak ve sermayenin demokratik bir yönetim çerçevesinde ortak mülkiyetidir". Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalistler, görüşlerini teknik ve pratik çözümler üzerinde yoğunlaştırmışlar ve toplumsal refahın artmasıyla etkisini yitiren mülkiyet ve servet konuları yerine, paylaşım ve yönetim sorunlarına eğilmişlerdir. Demokratik sosyalistler, seçimi ve çoğulcu demokrasiyı benimsemişlerdir.

C_5) Eurokomünizm: Sınıf savaşımı ve sınıf diktatörlüğü gibi kavramların inandırıcılığını yitirmeleri, 1970'li yıllarda Avrupa komünist partilerini, başta bu kavramlar olmak üzere, Marksizm'e yeni bir yorum getirme arayışı içine çekmiştir. İlk kez 1975 yılı sonlarında "eurokomünizm" sözcüğü ile anlatılan bu kavramın özelliği, uygulamak istediği stratejiden kaynaklanmaktadır. Bu strateji, gelişmiş kapitalizmden sosyalizme geçişin demokrasi yoluyla yapılmasını amaçlar.

Eurokomünizm akımının doğuşuna İtalyan Komünist Partisi önderlik etmiştir. Bu partinin 1973 yılında Hristiyan Demokrat Parti'yle uzlaşma girişimi bu hareketin başlangıcı olmuştur.

İtalyan Komünist Partisi'nin yeni bir sosyalist model arama yolundaki gayretleri Fransız ve İspanyol Komünist Partilerince de desteklenmiştir. Kasım 1975'te İtalyan ve Fransız Komünist Partisi Genel Sekreterleri Eurokomünizmin temel ilkelerini içeren bir bildiri yayımlamışlardır. Bu bildiri özetle şöyledir:

— Sosyalizm, demokrasi ve özgürlüğün en üst aşaması, demokrasinin en ileri sonuçlarına erişmesi evresidir,

— Sosyalizm yolunda ilerleme ve sosyalist bir toplum kurulması, ekonomik, sosyal ve politik yaşamın sürekli demokratikleşmesi içinde gerçekleşmelidir,

— Toplumun, sosyalist bir topluma dönüşmesi, başlıca üretim ve değişim araçları üzerinde kamu denetimi, bunların kademeli olarak sosyalleştirilmelerini ve ulusal düzeyde demokratik bir plânın ortaya konmasını gerektirir,

— Çok partili siyasal rejim ve siyasî partilere demokratik yollardan iktidar ve muhalefet yollarının açık olması ilkesi kabul edilmiştir.

— Sendikaların özerkliği ve bağımsızca eylemlerini sürdürmeleri sağlanacaktır;

— Halkların büyük savaşımları sonucu elde ettiği, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi tüm özgürlüklerin, geliştirilmesi güvence altına alınacaktır;

— Sosyalist dönüşüm, ancak işçi sınıfının ve onun çevresindeki halk çoğunluğunun oluşturduğu kitlelerin gerçekleştireceği, geniş çaptaki güçlü hareketin ve savaşımın eseri olabilir. Böyle bir dönüşüm, halk egemenliğinin gerçek olarak temsil edildiği demokratik kuruluşların varlığına ve yetkilerinin genişletilmesine ve genel oy hakkının özgürce kullanılmasına bağlıdır. Genel seçim sonuçlarını her zaman saygıyla karşılayan ve karşılayacak olan bu iki parti, ancak belirtilen koşullar içinde emekçi sınıfın devlet yönetimine girebileceği kanısındadır.

Bu ortak bildiri, Şubat 1976'da toplanan Fransız Komünist Partisi XXII. Kongresi'nce onanmıştır. Öte yandan, daha 1975 Temmuz'unda, İtalyan ve İspanyol Komünist Partileri, aynı ilkeler çevresinde birleşip, bu ilkeleri yansıtan ortak bir bildiri yayımlamışlardı.

Eurokomünizmin sınıf savaşımı, proleterya diktatörlüğü gibi kavramlar karşısındaki anlayışına gelince:

Yayımlanan ortak bildirilerde sosyalizmin demokrasinin en üst aşaması olduğunu, çok partili rejimin gerekliliğini, genel oy hakkını ve genel seçim sonuçlarını her zaman saygıyla karşıladıklarını, sosyalizme giden tek yolun demokrasi olduğunu vurgulayan bu partiler için, hiç olmazsa ilerlemiş kapitalist ülkelerde, proleteryanın iktidara gelmesinde sınıf savaşımı, artık geçerli bir yol olmaktan çıkmış gözükmektedir. Komünist partilerin, iktidara, işçi sınıfının yapacağı bir devrimle değil, bu sınıfın oylarıyla geleceği ilkesi benimsenmiştir.

Aynı biçimde, özgürlükden yana olduklarını belirten eurokomünist partiler proleterya diktatörlüğünü de kabul etmezler. Nitekim, Şubat 1976'

da toplanan XXII. Fransız Komünist Partisi Kongresi'nde, proleterya diktatörlüğü kavramının terkedilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir. İspanyol Komünist Partisi Genel Sekreteri, 1976 yılı Komünist Partiler Berlin Konferansı'nda bu konuda şöyle demektedir: "Kırk yıl faşist diktatörlüğe tabi olan bizler özgürlüğün değerini ve enerjik olarak savunulması gerektiğini çok iyi anladık; hiç bir anlayış hiç bir sosyal rejim, hele sosyalizm bunların yitirilmesi düşüncesini bize kabul ettiremez".

İtalyan ve İspanyol Komünist Partisi liderlerinin Temmuz 1975'de yaptıkları toplantı sonunda yayımladıkları ortak bildiride, bu partilerin demokrasiye ve özgürlüklere bağlılıkları şu sözlerle anlatılmaktadır: "Batı ülkelerinde sosyalizm, ancak tam olarak gelişmiş ve gerçekleştirilmiş demokrasi içinde kendisini kabul ettirebilir. Kişisel ve toplumsal özgürlüklerin değerinin ve demokratikliğinin, karşıt görüşleri özgürce savunan çok partili rejimin, sendika özerkliğinin, din özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün, sanat ve bilim özgürlüğünün teyit ve tastiki sosyalizmin temelidir."

Görülüyor ki, bu yeni akımda, Marksizmin klâsik kalıplarına yer yoktur. İşçi sınıfı iktidarının, sınıf mücadelesi yerine, demokrasi içinde özgürce yapılacak seçimlerle kurulması ilkesi benimsenmiştir. Aynı biçimde sosyalizm, özgürlükler rejimi olarak algılanmakta, doğmatik proleterya diktatörlüğü kavramına karşı çıkılmaktadır.

Bu konuda Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri Georges Marchais şu açıklamaları yapmıştır.

"Sosyalizm, özgürlükle anlamdaştır."

"İç savaşı reddediyoruz... Her aşamada, çoğunluk seçimler yoluyla kendini dile getirecektir."

"... Her aşamada halkımızın genel oy ile özgürce dile getirdiği tercihlerini saygıyla karşılayacağız."

Diktatörlük "Hitler'in, Mussolini'nin, Salazar ve Franko'nun faşist rejimlerini yani demokrasinin inkârını otomatik olarak akla getirir. Bizim istediğimiz bu değil."

Bu partilerin ortak bildirilerinde de, demokrasi ve özgürlükler savunulmakla yetinilmemiş, ayrıca komünist partilerin eski tutumları eleştirilmiştir.

Devrimci komünist partiler, demokrasiyi burjuva egemenliğiyle eş anlamlı saymakla, burjuva demokrasisini proleter demokrasinin karşıtı olarak görmekle, burjuvazinin demokratik olabileceği kanısını yaratmışlardır. Ancak, uygulamada bununla da kalınmamış, proleterya demokrasisi ola-

rak gösterilen rejimlerde, geniş halk kitlelerine, en temel özgürlükler bile tanınmayıp, sonunda demokrasi fikri, tümüyle terkedilmiş ve demokrasinin ancak kapitalist rejimlerle bağdaşabileceği öne sürülmüştür. Klâsik komünist partiler, demokratik kuruluşlar ve demokrasi mekanizmasını iktidara gelebilmek için bir araç olarak kullanmak istemişler, iktidara geldiklerinde, demokrasiyi yok edip yerine proleter demokrasisini kurmayı tasarlamışlardır.

d. İlgili Anayasa ve Yasa Kuralları:

Anayasa'nın 6. maddesinde egemenliğin kullanılmasının hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye ya da sınıfa bırakılamıyacağı, 10. maddesinde hiç bir sınıfa imtiyaz tanınamıyacağı, 14. maddesinde, Anayasa'da yer alan hak ve özgürlüklerden hiç birinin sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak amacıyla kullanılamıyacağı öngörülmektedir.

Anayasa'nın siyasî partilerle ilgili 68. maddesinin beşinci fıkrasında da "Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz" açıklığı bulunmaktadır.

Yukarıda anılan anayasal kurallara göre hazırlanan 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 5. maddesinde, siyasî parti kurma hakkının sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak ya da herhangi bir diktatörlük türüne dayanan devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamayacağı 78. maddesinin (c) bendinde, siyasî partilerin, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlıyamayacağı ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamayacağı öngörülmüştür.

e- Davalı Siyasî Partinin Tüzük ve Programının Açıklanan Kurallarına Göre Değerlendirilmesi:

Konuyla ilişkin olarak bu kurallar birlikte ele alındığında siyasî partilere iki temel yasağın getirildiği anlaşılmaktadır:

e_1- Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğinin savunulması ve yerleştirilmesinin amaçlanması,

e_2- Herhangi bir tür diktatörlüğün savunulması ve yerleştirilmesinin amaçlanması,

Davalı siyasî partinin yapısı, amacı ve uygulamayı benimsediği yöntem Parti Tüzüğü ile Programında belirtilmiştir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi Tüzüğü'nde Parti'nin niteliğini belirleyen "Karakter ve amaç" başlıklı 2. maddede aynen şöyle denilmektedir:

"Türkiye Birleşik Komünist Partisi, Türkiye işçi sınıfının, aydınların, Türk ve Kürt bütün çalışanların partisi, Türkiyeli komünistlerin gönüllü birliğidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, işçi sınıfının devrimci partisi, barışın ve demokratizmin partisi, yurtseverlik ve enternasyonalizmin partisi, aklın humanizmin ve sosyalizmin partisidir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, yaratıcı marksist teori temelinde politikasını çizer. Bunu Türkiye ve dünya kültürünün, çağdaş düşünce ve bilimin demokratik, insancıl değerleriyle zenginleştirerek sürekli geliştirmeyi görev bilir. Parti'nin düşünce ve çalışma aracı yaratıcı marksizm, diyalektik yöntemdir.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin amacı, demokrasiyi kazanma, geliştirme, ulusal baskı ve eşitsizliğe son verme ve demokrasinin güçlendirilmesi yoluyla kapitalizmi aşarak sosyal adaletin ve sosyal barışın sağlanması, sosyalizmin kurulmasıdır.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, barışı ve demokrasiyi sürekli güçlendirme yoluyla çoğunluğa dayalı devrimci bir süreçle köklü dönüşümleri gerçekleştirerek barışçıl yoldan sosyalizme geçmeyi öngörür. Sosyalizm de barışçı ve demokrasiyi güçlendirerek geliştirecektir.

Türkiye Komünist Partisi, sosyalizmi, bir bütün olarak insanlığın özgürce ve doğal çevre ile uyum içinde geliştiği, bunun önkoşulu olarak kişinin barış içinde, insancıl ve özgür gelişme koşullarının sağlandığı, toplum yaşamının her alanında halkın kendi kendini yönettiği, üreticilerin üretim araçlarına yabancılaşmasının son bulduğu herkesin sosyal güvenlik içinde olduğu, insanlar arası ilişkilerin dayanışmaya, herkes için daha nitelikli yaşam koşulları temeline dayandığı bir düzen olarak görür.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi, ırk, dil, din ,mezhep, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin hangi sınıf ve katmandan gelmiş olursa olsun, Parti'nin tüzük ve programını benimsemiş bütün yurttaşlara saflarını açık tutar."

Davalı Partinin Programı'nda nasıl bir sosyalizm amaçlandığı da, ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır.

"TBKP'nin temel amacı sosyalizmdir. Sosyalizm, işçi ve öteki emekçilerin, aydınların, genel olarak toplumun iktidara ve mülkiyete yabancılaş-

masına ve bu yolla insanın insan tarafından sömürülmesine son verildiği, halkın kendisinin ve ülkenin geleceği konusunda özgürce karar verebildiği ve emeğinin karşılığını alabildiği, kendini çok yönlü geliştirebildiği bir düzendir." (Program-TBKP'nin temel amacı Sosyalizm).

"Kapitalizmden sosyalizme geçiş için, sosyalist devrimin başarılması zorunludur. Bir dizi ara aşamadan oluşan sosyalist devrim süreci ile kapitalizmden sosyalizme geçilmesi, ancak işçi sınıfının ve geniş halk yığınlarının özgür isteği, bilinçli, kararlı ve örgütlü gücüyle gerçekleşebilir. Devrime demokratik ve barışçı yolla, yani geniş demokratik bağlaşıklık ilişkileriyle, çoğunluğun kazanılmasıyla, politik demokrasi zemininde köklü dönüşümler için mücadele yoluyla yaklaşılacaktır. Bugünden yaratılacak katılımcı, özyönetimsel her oluşum sosyalizme yakınlaşmaya hizmet edecektir.

İşçi sınıfının öncülüğünde tüm emekçilerin, tüm çalışanların iktidarıyla kurulacak olan sosyalizm, işçi ve emekçilerin eseri olacaktır.

TBKP emekçi iktidarının, sosyalizmi amaçlayan diğer politik ve toplumsal güçlerle birlikte, geniş demokratik bağlaşıklık ilişkileri içinde ve geniş toplumsal mutabakatlar zemininde, çoğulcu demokratik rejim kuralları içinde kurulması için çalışacaktır.

Demokrasiyi güçlendirerek sosyalizme geçilecek, sosyalizmi güçlendirerek demokrasi geliştirilecektir. Sosyalizmde çoğulculuk, sosyalizmi benimsemeyen partileri de içerecektir. Sosyalizmin bütün potansiyelinin seferber edilmesi ancak azami demokrasiyle olanaklıdır. Bu koşullarda, toplum, kendi üretim ve paylaşım tarzını, yaşama ve çalışma koşullarını özgürce belirleyebilecektir."

Program'da dünyadaki son gelişmeler ve gelecekten beklentiler açıklanmakta, sosyalist ülkelerde uygulanan baskıcı rejimler, açık biçimde kınanmaktadır:

"Dünya sosyalizmi, nesnel etkenler ve öznel yanlışların yol açtığı derin bir bunalım yaşamakta, demokratik ve insancıl bir sosyalizm yönünde kendini yenilemeye çalışmaktadır.

Genel olarak bütün insanlığın ve tek tek her halkın karşı karşıya bulunduğu sorunların, ancak farklı sistemler, devletler, sınıflar, sosyal gruplar cinsler ve bireyler arasındaki ilişkilerin demokratikleştiği, eşit haklılık ve geniş katılım sağlandığı ve şiddetin dışlandığı koşullarda çözülebilmesi giderek belirginleşmektedir.

Dar grup ya da sınıf çıkarları için, insanı ve doğayı tahakküm altında tutma, baskı ve dayatmayla toplumsal gelişmeyi denetim altına alma poli-

tikalarına karşı, bütün dünyada özgürlük ve katılım, sosyal adalet, doğayı koruma ve onunla uyum içinde yaşama mücadelesi yükseliyor.

Bugün eski soğuk savaş dönemine göre tanımlanmış devlet ve zümre çıkarları için, her türlü demokratik gelişmeyi, sınıfların, grupların ve bireyin politik yaşama özgür katılımını engelleyen geleneksel baskıcı-otoriter devlet anlayışı ve politikaları, toplumsal gelişmenin önündeki en önemli engeli oluşturuyor.

Karşı karşıya bulunduğu ağır ekonomik, politik, sosyal, kültürel ve ekolojik sorunları çözebilmesi için Türkiye'nin her şeyden önce, geniş mutabakalatlara dayalı çağdaş, katılımcı ve çoğulcu bir demokrasiye ihtiyacı var. Türkiye dünya gelişmesine de ancak bu yolla katılabilir.

TBKP, ancak çağdışı baskı, şiddet ve tahakküm ilişkilerine karşı, toplumsal yaşamın her alanında evrensel demokratik değerleri bizzat yaşama geçiren bir mücadele anlayışıyla, demokrasinin bir yaşam tarzına, kalıcı bir kültüre dönüşebileceği görüşündedir. TBKP, muhalefette ya da iktidarda, her zaman halkı bu yönde esinlendirecektir."

Program'da özgürlüklere de geniş yer verilerek, "Toplumsal yaşamın bütün alanlarında ve ülkenin bütün bölgelerinde demokratikleşme için yurttaşlar kendilerini özgür hissetmeli, insan hakları, temel özgürlükler tam olarak yürürlükte olmalıdır. Bunun için:

Kişi ve konut dokunulmazlığı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü, bilgilenme özgürlüğü, vicdan ve din özgürlüğü; kadınların eşit haklılığı, sosyal haklar eksiksiz sağlanmalıdır." denilmekte ve temel özgürlükler konusunda ayrı ayrı dilekler belirtilmektedir.

Program'da ayrıca klâsik marksist ekonomi anlayışından da vazgeçildiği anlaşılmakta, örneğin; "ekonominin gelişmesinde piyasanın rolünün vazgeçilmez olduğu," "Türkiye için piyasanın rolünü, planlamanın rolüyle birleştirebilecek bir ekonomik politikaya ihtiyaç bulunduğu" ve "mülkiyetin yaygınlaşması" gerekli savunulmaktadır.

Parti Tüzüğü'nün ve Programı'nın, Anayasa'nın ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 78. maddesinin yasakladığı sınıf ve zümre egemenliğini ya da herhangi bir diktatörlüğü savunur nitelikte olmadığı açıktır.

Anayasa Mahkemesi, siyasi partilere ilişkin 8.12.1988 günlü, Esas: 1988/1 ve Karar 1988/2 sayılı kararında, sınıf ve zümre egemenliği ile sosyal sınıflara dayalı parti kurulması konusundaki görüşlerini aşağıdaki biçimde açıklamıştır:

"Siyasî partiler, toplumun belirli ya da çeşitli kesimlerinin çıkarlarını temsil ettiklerine göre, toplumda çeşitli sınıflar bulunduğu gerçeği yadsınamaz. Nitekim Anayasa'nın 14. ve 2820 sayılı Yasa'nın 78. ve 5. maddelerinde "Sosyal bir sınıfın, diğer sosyal sınıflar üzerinde" denilerek, toplumsal sınıflar sosyal bir olgu olarak kabul edilmektedir. Sınıfların varlığı kabul edildiğinde, siyasî partilerin tabanlarını belirli bir sınıfa veya sınıflara dayandırmaları doğal olur. Böylece iktidarlar da, siyasal bilim açısından belirli bir sınıfın ya da sınıfların iktidarları olabilirler. 1961 ve 1982 Anayasalarında, sınıf gerçeğini ya da bunun iktidara yansımasını önleyici bir hüküm yoktur. Yasaklanan, bu iktidarın bir sınıf egemenliğini kurmak yolunda kullanılması ve bir tek sınıfın öteki sınıflar üzerinde egemenlik kurmasıdır. "Egemenlik" ve "iktidar" kavramları birbirlerine karıştırılmamalıdır. Anayasa'nın 6. maddesine göre, "Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz" ama, iktidar, bir süre için siyasal partiler yoluyla ağırlıklarını duyuran zümre ya da sınıfların eline geçebilir. Bu maddede yasaklanan, egemenliğin kullanılmasının sürekli ve değişmez bir biçimde bir kişi, zümre veya sınıfa bırakılmasıdır.

Sınıf egemenliği, siyasî iktidarın ve siyasî faaliyetin belli bir sınıfın tekeline geçmesi, toplumdaki diğer sınıfların ve partilerin siyasî hayatın dışına itilmesi, onlara iktidar olma hak ve imkanının tanınmaması olarak tanımlanabilir. Anayasa'nın yasakladığı da budur. Diğer sınıflar üzerinde tahakküm kurmak amaçlamadığı, hukuk devleti ilkesine, çok partili çoğulcu sistemi ve iktidarların seçimlerle değişebilirliği kuralına aykırı bir tutum alınmadığı sürece, sınıf iktidarını istemek ya da bu yolda çalışmak yasalara aykırı düşmez.

Yukardaki açıklamaların ışığında Anayasa'da ve özellikle 2820 sayılı Yasa'nın siyasî partilerin hangi esaslara dayanamayacaklarını öngören 78. maddesinin (b) bendinde, "zümre", "cemaat" vb. yanında sosyal sınıftan söz edilmemesi karşısında, Siyasî Partiler Yasası'nda, sosyal sınıf esasına dayalı parti kurulmasını engelleyen bir kuralın bulunmadığı kabul edilmelidir."

Anayasa Mahkemesi'nin kararında açıklanan görüşler ve yapılan yorumlar değinilen konuda davalı parti ve programı için de geçerlidir.

Diğer yandan, önce Batı Avrupa komünist partilerinde başlayan eurokomünizm akımı ve daha sonra doğu avrupa ülkeleri ile Sovyetler Birliği'nde başlayan demokratikleşme hareketlerinin dünya komünist hareketi ve komünist partileri üzerinde önemli etkileri olmuştur. Son yılların bu önemli ideolojik ve siyasal değişikliklerin etkisi davalı partinin proğramında ve savunmalarında açıkça görülmektedir.

Davalı Parti, savunmasında, "TBKP kurucuları ve yöneticileri geçmişte farklı partilerde yer almış, marksizm konusunda farklı görüşler savunmuş kişiler olmakla, birlikte, TBKP'nin kurulması, programının belirlenmesi aşamasında yeni bir yorumda birleşmiş kişilerdir.", "TBKP'nin şiddet karşısındaki tutumu marksizmin bu alandaki geleneksel yaklaşımının köklü bir revizyonuna dayanmaktadır." denilerek bir tür ideolojik özeleştiri yapılmaktadır.

Parti tüzüğü ve programı ile bu konudaki sözlü ve yazılı savunmaları bir bütün olarak çağdaş gelişmelerin ışığında değerlendirildiğinde, davalı Partinin çoğulcu, katılımcı, çok partili ve halk oyuna dayanan demokratik siyasal kurumları benimsediğini ortaya koymaktadır.

Bu nedenlerle davalı siyasî Parti program ve tüzüğünde sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliği ve herhangibir diktatörlüğü savunulmadığı ve amaçlanmadığı anlaşıldığından bu konuda yasaklar koyan Anayasa'nın 6., 10., 14. ve 68. maddelerine, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 5. maddesiyle 78. maddesinin (c) bendine aykırılık yoktur.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yerinde görülmeyen bu konudaki isteminin REDDİ gerekir.

2- Kullanılması Yasaklanmış Adla Siyasi Parti Kurulduğu Suçlaması:

İddianamede, Anayasa'nın 68. maddesinin gerekçesindeki, Anayasa ... Türkiye'de bundan böyle sınıf ve zümre esasını, komünizmi, faşizmi, teokrasiyi ve herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasî partilerin kurulamayacağına ilişkin görüşünden hareketle "... komünist adı kullanılmak suretiyle kurulacak siyasî partilerin, sınıf egemenliğini amaçladıklarını var sayarak, partilerin bu adla kurulmasını yasaklamış ve yasakoyucu da bu yasaklama doğrultusunda konuyu 2820 sayılı Kanun'un 96/son maddesinde düzenlendiği" belirtilmiştir. Aynı sav, esas hakkındaki görüşte yinelenmiştir.

Davalı Parti'nin Tüzüğü'ndeki "Ad" başlıklı 1. madde şöyledir:

"Parti'nin adı Türkiye Birleşik Komünist Partisi'dir. Kısaltılmış adı TBKP'dir. Merkezi Ankara'dadır."

2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin son fıkrası da şöyledir:

"Komünist, anarşist, faşist, teokratik, nasyonal sosyalist, din, dil, ırk, mezhep ve bölge adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla da siyasî partiler kurulamaz veya parti adında bu kelimeler kullanılamaz."

Anayasa tasarısının 77. maddesinde de, "Sınıf ve zümre esasını, komünizmi, faşizmi, teokrasiyi ve herhangi bir diktatörlüğü Türkiye'de savunmayı ve yerleştirmeyi esas alan siyasî partiler kurulamaz" denilmekteydi, Tasarının 13. maddesinden, "komünizmi, faşizmi, teokrasiyi" sözcüklerinin çıkartılmasına koşut olarak yapılan değişiklikle bu sözcükler 77. maddeden de çıkartılmıştır. İddianamede dayanak olarak gösterilen gerekçe, maddenin değişiklikten önceki durumuna ilişkindir. Anayasa da "komünist' adıyla parti kurulmasını açıkça yasaklayan bir kural bulunmamasına karşın geçici 15. madde kapsamına giren 2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin son fıkrası bu adla parti kurulmasına engeldir. Fıkra, yalnızca doğrudan komünist adıyla parti kurulmasını değil, aynı anlama gelen adlarla parti kurulmasını ya da parti adında bu sözcüklerin geçmesini de yasaklamıştır. Davalı Parti'nin adında "komünist" sözcüğü bulunduğuna göre 96. maddenin son fıkrasına aykırılık açıktır. 2820 sayılı Yasa "komünist" adının kullanılmasını sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlamak konusundan bağımsız olarak düzenlenmiştir. Çünkü, bu sonuncu yasaklar aynı Yasa'nın 5. ve 78. maddeleriyle kurala bağlanmıştır. Başka bir anlatımla, sınıf egemenliği ya da diktatörlük amaçlanmasa da bir parti 96. maddenin sonuncu fıkrası gereği "komünist" adını alamaz ya da bu sözcüğü adında kullanamaz.

Anayasa'nın 69. maddesinin öngördüğü Siyasî Partiler Yasası'nın açık kuralına aykırı ad taşıdığı belirgin olan ve bu Yasa'nın 96. maddesinin açıklığına karşın adında "komünist" sözcüğüne yer veren "Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin aynı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesi gerekir.

3- Devletin Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bülünlüğünü Bozmak:

a. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iddianamesinde, davalı Partinin Tüzük ve Programı'ndan alıntılar yapıldıktan sonra, özetle:

Tüzük ve proğramda ayrı "dili" ve "kültürü" olan ve özellikle "kendi geleceğini tayin hakkına sahip" Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan bir "kürt ulusunun" varlığı açık ve seçik bir biçimde kabul edilmiştir.

Bir siyasî partinin Türkiye ülkesi üzerinde Türkçe'den başka dil konuşan azınlık bulunduğunu ileri sürerek ve o azınlığı erek edinerek onun için kendi geleceğini tayin hakkı da dahil olmak üzere kimi haklar ve yetkiler

tanınmasını istemesi ulusal yapıda gitgide kopmalara, bölünmelere yol açması anlamını taşıdığından bu eylem, Anayasa'nın 2., 3. ve 14. maddelerinin birinci fıkralarıyla; 68. maddesinin Siyasi Partiler Yasası'nın 78. maddesinin (a), 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırıdır.

b. Ön savunmada, bu suçlamaya ilişkin olarak herhangi bir açıklama yer almamakta buna karşılık sözlü açıklamada özetle şu konulara değinilmektedir:

Hakkımızdaki temel sav, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaktır. Anayasa'mızın öngördüğü "millet "kavramı içinde yer alan "Türk vatandaşı" sözcükleri, Anayasa'mıza vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesi kapsamaktadır. Bu, etnolojik kökeni anlatan "Türk" kavramından başka bir şeydir. Anayasa'mızın 10. maddesinde "dil, ırk..." denildiğine göre Türk Milleti içinde ırk farkı olabilir. Kürt halkı da Türk vatandaşıdır. Türk Milletine dahildir ama kürttür. TBKP'ne göre sorunun çözümünde her türlü şiddet kullanımının reddi konusunda öncelikle mutabakat sağlanmalıdır. Şiddetin ayrıca, ayrılıkçılığı da körükleyeceğinin bilincindedir. Şiddet kullandıkça ayrılıklar körüklenir, derinleşir, arada köprü kurulamaz duruma gelir. İstediğimiz bu değildir. Sorun politiktir, politik olarak çözümlenmelidir. Bu, ancak bir süreç içinde olanaklıdır. Bizim görüşümüz, çeşitlilik içinde birliktir.

2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (a) bendi, siyasî partilerin, ırk ya da dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyeceklerini, (b) bendi, Türk dilinden ya da Türk kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek, yaymak yoluyla azınlık yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemeyeceklerini öngörmektedir. Uygulanması hiç bir koşula bağlı olmayan (a) bendi ile bütünlüğü bozmak koşulu arayan (b) bendi arasındaki dengesizliğin, Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası çerçevesinde giderilmesi gerekir. Parti Proğram ve Tüzüğü'nün 81. maddenin (b) bendine aykırılığı söylenemez. Böyle bir sav, iddianamede yer almamaktadır. Tüzükte, Proğram'da ülke bütünlüğünü bozmak amacından da söz edilmemiştir.

Anayasa'nın koyduğu kural, birliği ve bütünlüğü korumaktır. O halde, birlik ve bütünlüğün nasıl korunacağını araştırmak, bu konuda değişik öneriler sunmak ve bütünlüğü sağlayabilmek konusunda farklı düşünceleri tartışmak herkesin hakkıdır. İktidar başka, muhalefet başka yollar önerebilir, önermesi gerekir; demokrasi budur.

c) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının esas hakkındaki görüş yazısında bu konuda özetle şu hususlara yer verilmektedir:

Anayasa'da, ülke millet bölünmezliğiyle, Devletin tek yapılı olduğunu, çok uluslu olmadığını ve partiler açısından da millet bütünlüğünü bozucu ve vatandaşlar arasındaki etnik farklılıklardan hareketle ayrı bir toplum oluşturarak bunlarda ulusculuk bilinci yaratılıp, millet bütünlüğünden ayrılmalarına yönelik amaç güdülemeyeceği belirtilmiştir.

Nitekim Anayasamızın 66. maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür." denilip Türk Milleti'nden sayılabilmek için vatandaşlıktan başka bir öğeye yer verilmeyerek hukuksal plânda millet bütünlüğünün özünü gözler önüne sermiş bulunmaktadır.

2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesiyle Anayasa'da yer alan kurallara uygun biçimde bir hüküm getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin siyasî partilere ilişkin 20.7.1971 günlü, Esas 1971/3, Karar 1971/3 ve 8.5.1980 günlü, Esas 1979/1, Karar 1980/1 sayılı kararlarından alıntılar yapan esas hakkındaki görüşte ayrıca, "... davalı siyasî partinin proğramının birçok yerinde "Kürt ulusunun varlığı" ndan, "Kürt dili ve kültürü"nden söz edilmekte ve hattâ Programı'nın dördüncü sayfasında "Kürt sorununun âdil, demokratik, barışçı çözümü için" başlıklı bölümünde ise daha da ileri gidilerek "... Kürt halkının varlığının ulusal kimliğinin ve haklarının tanınması ... her halkın doğal ve devredilmez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkı..." vurgulanmaktadır. Bu durumda davalı siyasî partinin programının, Anayasa'nın 3., 14. ve 69. maddelerine uygun olarak düzenlenmiş olan 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 78/a ve 81/a, b maddelerine aykırı bulunduğu açık olarak anlaşılmaktadır" denilmektedir.

d) Davalı Parti'nin son savunmasında ise, aynı suçlamaya ilişkin olarak başlıca şu görüşler yer almaktadır:

Gerek 1982 Anayasası, gerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası, siyasî partilerin ülke ve millet bütünlüğüne aykırı amaçları olamayacağını ve bu yönde faaliyette bulunamayacaklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti ülkesinin topraklarının bir bölümü üzerinde başka bir devlet kurulmasını amaçlayan partiler kapatılacaktır.

Suçlamaya esas olarak alınan bölümler, program bütünlüğü içinde değerlendirildiğinde, ülke toprakları üzerinde başka bir devletin kurulmasının istenmesinin söz konusu olmadığı görülür, Aksine, ülke toprakları üzerinde, Türk ve Kürtlerin birlikte yaşamaları amaçlanmaktadır. Esas hakkındaki görüşte dolaylı olarak belirtildiği gibi, suçlama ülke bütünlüğüne aykırı amaç güdülmesi olmayıp, bizzat kürtlerin varlığının kabul edilmesidir.

Anayasa'nın 66. maddesinde kullanılan "Türk" sözcüğünün etnik kökeni anlatmadığı; aksine "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı" olunmasını öngören, kısaltılarak "Türk" diye nitelendirilen, tamamen hukuksal bir kavram olarak kullanıldığı açıktır.

Esasen artık sosyal, siyasal ve toplumsal gelişmeler çoktan Kürtlerin varlığının tartışılması olgusunu geride bırakmıştır. Bu gün, artık tartışılan "Kürtlerin varlığı ya da yokluğu" değil, ana dillerinde eğitim yapıp yapamayacakları, kültürel olanakların tanınıp tanınamayacağı ve benzeri konulardır.

Kürt sorunuyla diğer partiler de ilgilenmişlerdir. Kürtlerin varlığı ve sorunun çözümü konusunda öneri getiren kişi ve kuruluşlardan yalnızca TBKP hakkında kapatma davası açılmasının kabul edilemeyeceği, bunun hukuk devleti ilkesi ile adalet ve hakkaniyet kavramları ile bağdaştırılamayacağı açıktır.

TBKP, hukuksal bir kavram olan "Türk milletinin" bir parçasını oluşturan "Kürt halkı"nın ayrılığını değil, eşit haklılık ve gönüllülük temelinde birliğini savunmaktadır. Bir başka anlatımla, millî bütünlüğüne aykırı değil, millî bütünlüğü sağlayıcı çözüm önermektedir. Siyasal iktidarın bu sorun konusundaki politikasını eleştirmekte, bu politikanın millet bütünlüğünü bozacağı belirtilmektedir. TBKP proğramında bu konuda; uygar dünyanın kabul ettiği en temel ilkelerden birisi olan halkların kendi kaderini tayin hakkının, bugüne kadar uygulanan yanlış politikalar sonucu birlik değil, ayrılık şeklinde kullanılması sonucunu doğuracağı tesbit edildikten sonra, birliğin, yani millî birliğin sağlanması için sorunun âdil, demokratik ve barışçı bir yoldan çözülmesi gerektiği belirtilmektedir.

Ayrılığın değil birlikte yaşamanın amaç edinildiği, iddianamedeki görüşün aksine TBKP'nin, "Türk ve Kürt marksistlerin partisi olduğunun" programda belirtilmesinden de açıkça belli olmaktadır.

Anayasa'nın 66. maddesinde belirtilen "Hukuksal Türklük bağı" toplumsal olguların ve etnik, azınlık gruplarının varlığının inkâr edilmesi sonucunu doğuramaz. "Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmak" hukuksal durumunu inkâr etmeden ve bu hukuksal bağımlılığın koparılmasını öngörmeden etkin farklılık iddiasında bulunulabilir.

Anayasa'nın 3. maddesi, Resmî dilin "Türkçe" olduğunu belirtmektedir. Kimi etnik grupların ve azınlıkların kendi dillerini konuşmak istemelerinin, Türkçe'nin resmî dil olmaktan çıkarılması istemini anlatmadığı açıktır. 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın TBKP'ne uygulanması istenen hükmü (sözü itibariyle) siyasî partilere "azınlık yaratma yasağı"

koymaktadır. Siyasî partilerin tamamen toplumsal, sosyolojik bir olgu olan azınlıklar yaratabileceğini düşünmekteki mantığı kavrayabilmek olanaksızdır. Esas olan, ülke–millet bütünlüğünün korunmasıdır. 2820 sayılı Yasa da bu amaçla sınırlı olmak zorundadır.

e) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca davalı partinin Tüzük ve Proğramında yer alan görüşlerin, Anayasa hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş bulunan 2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) ve 81. maddesinin (a) ve (b) bendlerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendinin ilgili bölümü şöyledir:

"Siyasi Partiler:

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline ... dair hükümlerini .... değiştirmek;

.....

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler."

Anayasa'yla bağlantılı olan bu kuralın yollama yaptığı Anayasa'nın Başlangıç kısmında, "Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk Milî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve Ülkesiyle bölünmezliği" esası karşısında korunamayacağı, 3. maddesinde Türkiye devletinin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün ve dilinin Türkçe olduğu belirtilmiştir.

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesi, değişik yönleriyle Anayasa'nın bir çok maddesinde düzenlenmiş olup, Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmış (madde: 5), bu ilkeyi korumak için temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği (madde: 13, 14) kabul edilmiş, aynı amaçla basın ve dernek kurma özgürlüklerine özel sınırlamalar getirilmiş (madde: 28, 30, 33), gençlerin bu bütünlüğü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı gelişmelerini sağlayıcı önlemler alınması Devlete görev olarak verilmiş (madde: 58), bu alanda bilimsel araştırma özgürlüğüne sınırlama konulmuş (madde: 130), radyo ve televizyon yayınlarının ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü koruyacak biçimde yapılması öngörülmüş (madde: 133), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına bu nedenlerle yönetimin müdahalesi kabul edilmiş (madde: 135), bu alanda işlenecek suçlar için özel mahkemeler öngörülmüş (madde: 143), aynı konu TBMM üyeleri ve Cumhurbaşkanı yeminlerinin temel öğelerinden birisini oluşturmuş (madde: 81, 103), siyasî partilerin uyacakları esasların başlıcaları arasında yine "bölünmez bütünlük" ilkesi yer almıştır.

Anayasa, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" kavramıyla ilişkili gördüğü dil konusunda da kurallar koymuştur.

Anayasa'nın 3. maddesine göre:

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir."

Aynı biçimde, Anayasa'nın 26. maddesinin üçüncü fıkrasında "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz." denilmekte, 42. maddesinin son fıkrasında ise Türkçeden başka hiçbir dil eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulup öğretilemeyeceği, uluslararası andlaşma hükümlerinin saklı olduğu kurala bağlanmıştır.

Dil konusunda bir başka düzenleme de Anayasa'nın 14. maddesinin ilk fıkrasıdır. "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri ... dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak ... amacıyla kullanılamazlar."

Dil ve bütünlük konusundaki kurallar, yaptırımsız değildir. Her şeyden önce bu konularda genel ilkeyi koyan 3. madde, Anayasa'nın 4. maddesine göre "Değiştirilemez ve değiştirilmesi, teklif edilemez" bir kuraldır. Öte yandan, Anayasa'nın 69. maddesi, bu kavramlar hakkında düzenleme yapan 14. maddedeki yasaklara aykırı davranan siyasî partilerin temelli kapatılacağını öngörmektedir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları bu anayasal çerçevede değerlendirilmelidir. Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, Anayasa'nın 4. maddesi doğrultusunda daha kapsamlı bir kural koymuş, siyasî partilerin, diğer yasaklar yanında, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne ve diline ilişkin Anayasa'nın 3. maddesini değiştirmek amacını da güdemeyeceklerini belirtmiştir. Gerek Anayasa, gerek Siyasî Partiler Yasası, ülke ve millet bütünlüğünü, Devletin bölünmezliğinin temel öğeleri olarak almışlardır. Eylem, ister ülke bütünlüğüne, ister, millet bütünlüğüne yönelik olsun sonuçta, Devletin bölünmez bütünlüğünün tehlikeye girmesi söz konusudur. Ülke bütünlüğünün hedef alınmasının, millet bütünlüğünü; millet bütünlüğünün hedef alınmasının, ülke bütünlüğünü zedeleyeceği kuşkusuzdur. Anayasa ve Yasa, bu değerleri birlikte ve ödünsüz mutlak olarak korumayı amaçlamıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, siyasî partilerin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü yanında, dilinin Türkçe olduğuna ilişkin kuralı da değiştirmek amacını güdemeyecekleri açıklığını taşımaktadır. Dil konusunda, 1961 Anayasası'nın 3. maddesinde "Resmî dili

Türkçedir" tümcesi yer alırken, bu hüküm Millî Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu'nca, "Değişik yorumlara sebebiyet verilmemesi için", "Dili Türkçedir" biçimine dönüştürülmüştür. Yapılan değişikliğin Türkçenin yalnızca bir resmî dilden ibaret olduğu yolundaki yorumları haksız çıkarmayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Davalı Parti'nin, aykırı davrandığı öne sürülen, 2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bendlerine de kısaca değinilmesi yerinde olacaktır.

Yasa'nın sözü edilen bu maddesinin;

(a) bendinde "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler."

(b) bendinde de "Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar." denilmektedir.

Maddenin gerekçesinde:

"Ülkemizde Lozan Andlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında bir azınlık yoktur. Herhangi bir ülkede resmî dilin dışında bazı dillerin bilinmesi veya yer yer konuşulması azınlık yaratmaz. Hele siyasî, sosyal ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi her bir alanda bütün haklara sahip ve borçlarla eşit bir şekilde yükümlü olan tek bir milletin evlâtları arasında azınlıktan söz etmek mümkün değildir.

. . . . . .

Bir memlekette resmî dilin her vatandaş tarafından bilinmesi, hangi alanlarda olursa olsun eşitlik ilkesinin hakkıyla uygulanabilmesi ve adlî ya da idarî işlerin çabukluk ve selâmetle yürütülmesi bakımından yararlı, hatta zorunludur. Bu itibarla resmî dili, genç ihtiyar, kadın, erkek her vatandaşın bilmesini sağlamak Devletin görevidir" düşüncesi yer almaktadır.

Maddenin (a) bendinde, siyasî partilerin millî ya da dini kültür, mezhep, ırk ya da dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekleri öngörülmektedir. Lozan Andlaşması ile kabul edilen azınlıklar kuşkusuz, bu bendin kapsamı dışındadır. Nitekim, bu husus gerekçede de belirtilmiştir.

Özellikle belli büyüklükteki ülkelerin hemen tümünde, din, ırk, dil ve mezhepleri farklı toplulukların bulunması doğaldır. Bu farklılık, kimi ülkelerde büyük boyutlara ulaşabilir. Bunların her birine azınlık statüsü tanımak ülke ve millet bütünlüğü kavramıyla bağdaşmaz. Öte yandan,

başlangıçta kabul edilebilir istekler gibi görünen kültürel kimliğin tanınması istemleri zamanla bütünden kopma eğilimine girer. Bu nedenle yasakoyucu konuya özel bir özen göstermiştir.

Türkiye'de azınlıklar konusu Lozan Barış Andlaşmasıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin belirgin iki özelliği vardır: Birincisi, ancak müslüman olmayanlar azınlık olarak kabûl edilmiştir. İkincisi, böyle bir düzenlemenin amacı, müslüman olmayanlara da müslümanların yararlandıkları medenî ve siyasî haklardan yararlanma olanağı sağlanıp, yasalar önünde din ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit olduğu belirtilmiştir. Andlaşma'dan bir kaç örnek vermek gerekirse:

"Gayri müslim ekalliyetler, bütün Türk tebaasına tatbik edilen ... serbesti seyrü sefer ve hicretten tamamile istifade edeceklerdir" (Madde 38, Fıkra: 2),

"Gayri müslim ekalliyetlere mensup Türk tebaası ... masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye veya içtimaiyeyi, her türlü mektep ve sair müessesatı talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve âyini dinîlerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavî bir hakka malik bulunacaklardır" (Madde 40).

Müslüman topluluk arasındaki değişik gruplara, azınlık statüsü tanınmasının söz konusu olmadığı, Lozan Barış Konferansı tutanaklarında birkaç kez belirtilmiştir:

"Alt komisyon, önce, bütün etnik azınlıkların, başka bir deyimle, Müslüman olmayan azınlıklar gibi Müslüman azınlıkların da örneğin; Kürtlerin, Çerkeslerin ve Arapların tasarıdaki koruma tedbirlerinden yararlanmalarında direnmişti, Türk Temsilci Heyeti, bu azınlıkların korunmaya ihtiyaçları olmadığını ve Türk yönetimi altında bulunmaktan tamamiyle memnun olduklarını söylemiştir ... Ne olursa olsun, Alt komisyon, bu inandırıcı sözler üzerine, koruma tedbirlerini yalnız, Müslüman olmayan azınlıklara sınırlamayı kabul etmiştir".

Barış görüşmeleri sırasında Komisyon'da söz alan İsmet Paşa:

"Türkiye'de hiç bir Müslüman azınlık yoktur; çünkü kuramsal yönden olduğu kadar uygulamada da Müslüman nüfusun çeşitli unsurları arasında hiç bir ayrım gözetilmemektedir" demiştir.

Aynı Konferans'ın 20 Kasım 1922 günlü oturumunda, Rıza Nur Bey tarafından okunan bildiride şu görüşler yer almıştır:

"Müttefiklerin tasarısı Müslüman azınlıklardan söz etmektedir; oysa Türkiye'de bu gibi azınlıklar söz konusu olamaz; çünkü, tarihsel gelenekler,

moral düşünceler, görenekler, yapılagelişler, Türkiye'de yaşayan Müslüman arasında en tam bir birlik yaratmaktadır."

Türk Delegasyonu'nun bu görüşleri Konferans'ça benimsenmiş ve "Müttefik Temsilci Heyetlerince Sunulan Azınlıkların Korunmasına ilişkin" 15 Aralık 1922 günlü Tasarının 4., 6., 7. ve 8. maddelerinde geçen "din ya da dil", "soy, din ya da dil" azınlıkları sözcükleri yerini "gayri müslim ekalliyetler" sözcüklerine bırakmıştır. Böylece Türkiye'de değişik bir dil kullanmanın ya da soy unsurunun bir grubun azınlık sayılmasında ölçü olarak kabul edilemeyeceği Lozan Barış Andlaşması ile kabul edilmiştir. Aynı Konferans'ta, Kürt azınlığın yaratılması yönünde, özellikle, Lord Curzon tarafından gösterilen çabalar Türk Delegasyonu'nun, "Kürtler, kaderlerinin Türklerin kaderiyle ortak olduğu görüşündedirler; azınlık haklarından yararlanmak istememektedirler" yolundaki açıklamalar karşısında kabul görmemiştir.

Dava konusu sorunun çözümlenebilmesi için Anayasa'nın Başlangıcı'nda ve bir çok maddelerinde yer alan "millet" ve "milliyetçilik" kavramları üzerinde durmak gerekir.

"Millet" kavramı, insanlığın gelişme süreci sonucunda vardığı en ilerlemiş birliktcliği oluşturan toplumsal yapıyı anlatır. "Ulus" sözcüğüyle de anlatılan bu yapı bir gelişme düzeyini, bilinçli ve kişilikli bireyler olgusunu gösterir.

"Milliyetçilik" ise, büyük bir toplumsal gerçek ve "millet düşüncesi" üzerine kurulu olan çağın en etkin kültür ve politik anlayışıdır. Milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk Devrimi'nin temel ve önde gelen ilkelerinden biridir. Cumhuriyet döneminde "millet" ve "milliyetçilik" kavramları, başta yüce Atatürk olmak üzere Cumhuriyetin kurucuları ve onların koyduğu temel ilkeler üzerinde Cumhuriyeti yöneten kuşaklarca yorumlanmış ve 1924, 1961, 1982 Anayasa'larında yer almışlardır. 1982 Anayasası'nın Başlangıç'ında "... Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ...", 2. maddesinde "... Atatürk milliyetçiliği ...", 42. maddesinde "... Atatürk ilkeleri ..." ve 134. maddesinde "Atatürkçü düşünce ..." sözcükleri kapsamında Atatürk milliyetçiliği güçlü biçimde yer almaktadır. Bu, ırkçı bir kavram değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkını, kökeni ne olursa olsun Devlet yönünden tartışmasız eşitliği, içtenlikli birliği ve birlikte yaşama istencini içeren çağdaş bir olgudur. Ayrımcılığı dışlayıp "ulus" yapısı içinde kaynaşmayı öngören bu kavram, etnik kökenlerin, kimliklerin bir tanıtım belirtisi olarak söylenmesini de engellememektedir. Dil ve din birliği yanında önemli toplumsal bağlar kurmuş toplulukların devletle olan hukuksal bağlarını koparacak bir girişimi

kıştırtma, Anayasa'nın ve Siyasî Partiler Yasası'nın hoşgöreceği bir tutum değildir. Türk Ulusu içinde "Kürt" kökenli yurttaş'arla değişik boylardan gelen "Türkler" ve değişik kökenliler ayrımsız biçimde yeralmakta, devletin temel öğesi olan "tek ulus" olgusu böylece somutlaşmaktadır.

Millet tarihsel ve sosyolojik yönden belirli aşamaları geçmiş ve belirli nitelikleri kazanmış bir topluluktur. Millet, sınırları kanlı mücadele ile çizilmiş "vatan" kavramına dayanır. Millet, vatan üzerinde yaşayan geçmişten geleceğe doğru bir zaman akışı içinde ortak yaşam istek ve amacına dayanan kültür ve ülkü birliğine dayanır.

"Millet" kavramı, dar çerçeveli ırk, kavim ve ümmet kavramlarından çok farklıdır. Millet, tarihsel ve sosyal gelişmenin yarattığı birlikte yaşama olgusudur. Irk gibi antropolojik ve filolojik niteliklere dayanan dar bir kavram değildir. Millet, ortak bir tarih bilinci yaratmamış göçebe, yerli dil ve soy gruplarından oluşan ilkel sosyolojik bir yapı olan kavim de değildir. Ümmet ise, dinden başka toplumsal bir bağ olmayan ve başka öğe aramayan topluluklardır.

Etnik ve dinsel esasa dayanan topluluklar, "millet" kavramının dayandığı geniş öğelere göre basit ilkel ve tek yönlü yapılardır. Bu esaslar içinde "Türk Milleti" ve "Atatürk milliyetçiliği" kavramlarını ele aldığımızda aşağıdaki tarihsel ve toplumsal gerçeklerle karşılaşırız:

"Misakı Millî" sınırları içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulduğu topraklar bin yılı aşan uzun bir tarihsel gelişme sonunda üzerinde yaşayan müşterek geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka ve eşit haklara sahip değişik kökenden gelen insanlarla birlikte bir vatan ve ulus oluşturmuştur.

Onuncu yüzyılda yoğunlaşan Türk göçü ile öncelikle Anadolu'daki insanlar, birlikte, çeşitli devletlerin siyasal çatısı altında yaşamışlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra ise Kafkaslar, Balkanlar ve Arap Ülkelerine uzanan büyük bir birlik yaratmışlardır. Daha sonra, diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu da parçalanarak Trakya ve Anadolu'ya çekilmiştir. Siyasal hükümranlık, Balkan, Kafkas ve Arap halkıyla uzun yıllar birlikte yaşama, Anadolu insanını yeni yeni kültür ve insanlarla birleştirip kaynaştırmıştır. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti içinde yaşayan insanların bir kesimi değişik kaynaklardan gelse bile kültürleriyle tek bir yapı oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nde dil ve kültürün bugünkü düzeye gelmesinde ülkenin her karış toprağında, her kökenden ve soydan gelen vatandaşlarımızın payı vardır. Bu nedenle de Türkiye'de etnik ayrılığa dayanan çoğunluk ve azınlık düşüncesiyle görüşler geliştirmenin tarihsel ve bilimsel temelleri yoktur. Ülkenin her yeri her yurttaşındır.

Kurtuluş Savaşı'ndan önce, Anadolu'nun yer yer işgal edildiği bütün güç ve olanaklarına el konulduğu bilinmektedir. Bu çok kötü koşullar içinde Anadolu'nun bir kısım topraklarının parçalanması için yoğun çabaların sürdürüldüğü sıralarda, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Atatürk'ün 18.6.1919 günü, 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya çektiği telgrafta;

"Bütün Anadolu halkının millî bağımsızlığı kurtarmak için baştan aşağı tek bir vücut gibi birleşmiş" olduğu belirtilmektedir.

Atalarımız, tarihin geçmiş günlerinde olduğu gibi, o karanlık günlerinde de bölücü propaganda ve desteklere kapılmadan, kendi özgür istençleriyle ve ortak istekleriyle çağların yarattığı ortak kültürde birleşmeyi ve Türk Ulusu'nu oluşturmayı sağlamıştır. Bu olgu, bugün de Ulusça bağlı olduğumuz bir tür ulusal ant ve toplumsal bir uzlaşmadır. Yasama, yürütme ve yargı organlarıyla yönetim görevlerinde, yerleşimde, çalışma yaşamında, temel hak ve özgürlüklerde eşitliği kabûl eden bu tarihsel dayanışma, kaynaşma ve oluşum, Kurtuluş Savaşı'nda zafere ulaşmayı, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmayı başarmıştır.

Türk devletinin vatandaşları arasında etnik ya da diğer herhangi bir nedenle siyasal veya hukuksal ayrılık söz konusu değildir. Atalarımız bireysel düzeyde toplumun bütün kesimlerinde gerçekleştirdiği bu kutsal, tarihsel mirasın korunmasına yönelik önlemler, toplumun huzur ve refahı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güvenliği ve varlığı ile ilgilidir. Nitekim, Türk Milleti içinde yer alan her kökenden vatandaş, hiçbir ayrım gözetilmeksizin istek ve başarılarına göre her görev ve işte çalışmış, Türkiye'nin her yerinde, köyünde, şehrinde yaşama, yerleşme, okuma, evlenme, gelişme ve yükselme ile Türk dil ve kültüründen faydalanma ve katkıda bulunma olanağına kavuşmuştur. Bu tarihsel oluşum; "Ülke ve Milletin bölünmez bütünlüğü", tüm anayasalarımızda vazgeçilmez ve ödün verilmez temel kural olarak yer almıştır. Tarihin çok uzun bir gelişme süreci içinde gerçekleştiği bu kaynaşma ve bütünleşmeye dayanan Türk Ulusu gerçeği ve olgusuna karşı, ayrıcalığa, bölücüğüğe ve sonuçta yok olmaya yol açacak davranışları insan hakları kapsamında görmek olanaksızdır.

Türkiye'de; Türk Ulusu'nun dengeli, tutarlı tutumu, hoşgörüsü, insan sevgisi ve değerbilirliği, millî bütünlüğü adaletli biçimde sağlamıştır. Millî bütünlüğümüzün temeli, ortak kültüre, lâiklik ilkesi ile akla, mantıklı düşünceye, sağduyuya, adalete dayanan "Atatürk Milliyetçiliği"dir.

Anayasamız, Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk sayan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışına sahiptir.

Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, bu çağdaş milliyetçilik anlayışının belirgin niteliklerinden birini oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin yine siyasal partilere ilişkin 20.7.1971 günlü, Esas 1971/3, Karar 1971/3 sayılı kararında bu konuda şöyle denilmiştir.

"1921 Anayasası'ndan 1961 Anayasası'na değin sürekli olarak üzerinde durulmuş bir ilke olan (Türk Devleti'nin ulusu ve ülkesi ile bölünmezliği) ilkesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde saptanan biçimi ile Misakı Millî kurallarında dayanağını bulmaktadır. Misakı Millî'nin gösterdiği sınırlar içinde birbiriyle kaynaşmış olarak yaşayanların gerçekten ve hukuka aykırılık kabul etmez bir bütün oldukları kesinlikle belirlenmiş ve bu bütünlük içinde kürt halkından hiçbir zaman söz edilmemiş olduğu gibi, Lozan Barış Andlaşması görüşme ve kararlarında da, Misakı Millî'nin çizdiği sınırlar içindeki azınlıklar sayılırken kürt ayırımına yer verilmemiştir.

Bu durum yalnızca bir olayın değil, doğrudan doğruya bir gerçeğin de anlatımı olmaktadır. Bu gerçeği de en aydınlık anlamıyla doğrudan doğruya Atatürk'ün ulus anlayışında bulmaktayız. Atatürk'ün kendi el yazısı ile düzenlediği notlarında: "Bugünkü Türk Millet, siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, çerkezlik fikri ve hatta lâzlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş yurttaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış göstermeler hiçbir millet ferdi üzerinde üzüntü ve kınamadan başka bir tesir hâsıl etmemiştir. Çünkü bu millet efradı da umum Türk Camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka ve hukuka sahip bulunuyorlar" demiş ve "Ulus"u "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir".

Anayasa Mahkemesi'nin 27.11.1980 günlü, 1980/59 sayılı kararında da "... Anayasa'da ırkçılık, turancılık ya da din veya mezhep doğrultusunda bütünleşmeyi amaçlayan insanışları reddeden, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi Türk sayan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışının" benimsendiği vurgulanmıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (a) bendi, Anayasa ilkeleri çerçevesinde Devletin kuruluşu aşamasıyla uluslararası alanda gösterilen azınlık yaratmama yolundaki duyarlığın siyasî partilerce de paylaşılmasını sağlamayı amaçlamıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi siyasî partilerin Anayasa'nın 3. maddesiyle konulan, Devletin bütünlüğüne ve diline ilişkin ilkeyi değiştirme amacını güdemiyeceklerini öngörmektedir. 81. maddenin

(a) bendi, siyasî partilerin, dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunun ileri süremeyecekleri kuralını koymuştur. Aynı maddenin (b) bendi ise, siyasî partilerin Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürlerini korumak, geliştirmek ya da yaymak yoluyla ülkede azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemiyeceklerini belirtmiştir.

Siyasî Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bendleri, kimi küçük değişikliklerle önceki 648 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinden alınmıştır. Anayasa Mahkemesi, 648 sayılı Yasa'nın yürürlükte olduğu dönemde iki kez bu maddeyi uygulayıp kapatma kararı vermiştir. Bunlardan 20.7.1971 günlü, Esas: 1971/3, Karar: 1971/3 sayılı kararında konuyla ilgili şu bölümler dikkat çekmektedir.

"... Türkiye'nin her bölgesinde gelişmiş ve gelişmemiş yerlere rastlandığına göre geri kalmışlığın doğuya özgü ve oradaki birtakım yurttaşların Türkçeden başka bir dil konuşmalarıyla bağlantılı bir siyasanın sonucu olarak halka sunulması bu yurttaşların bütünden soğutulması ve ayrılması gereğine yönelmiş bir tutumdan başka nitelik göstermez".

Türkiye Emekçi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin 8.5.1980 günlü, Esas: 1979/1, Karar: 1980/1 sayılı karardan da ilgili bölümlerin alınması yararlı olacaktır. Adı geçen Parti'nin proğramında yer alan "Anadili Türkçe olmayan okul çağındaki T.C. vatandaşlarına Millî Eğitim Bakanlığı yönetiminde anadil ve kültür eğitiminin sağlanması" tümcesine ilişkin olarak kararda şu görüşler yer almaktadır:

"... Bir kesim vatandaşta kendilerinin azınlık oldukları düşüncesini yaratmaya çalışmak ... devletin ülkesi ve ulusuyla bütünlüğü temel ilkesine kesinlikle aykırı düştüğünden, böylece azınlık yaratma amacı güden bir siyasal partinin ulus bütünlüğüne ters düşmeyebileceği hele bu yoldan ulus bütünlüğünü sağlamayı amaçlayabileceği biçimindeki savların, Anayasamı'zın belirtilen yapısı içinde kabulüne olanak yoktur.

Bu bakımdan, 89. maddenin ikinci fıkrasında geçen "... millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler." sözcüklerinin, davada ulus bütünlüğünün bozulması amacının ayrıca kanıtlanması zorunluluğunu belirtmek için değil, yalnızca azınlık yaratmayı amaçlamanın Anayasa'nın 57. maddesindeki anlamda "ulus bütünlüğünün bozulması" sonucunu doğuracağını kesin biçimde göstermek için maddeye konuldukları kuşkusuzdur."

Bu belirtmeler kapsamında Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Tüzük ve Programının ilgili kurallarının incelenmesine gelince:

Tüzüğün 2. maddesinde, Parti'nin, "Türk ve Kürt bütün çalışanların" partisi olduğu, Program'ın giriş bölümünde, Parti'nin "Türk ve Kürt Marksistlerin" partisi olduğu belirtilmektedir. "Kürt sorununu âdil, demokratik, barışçı bir çözüme kavuşturmak" davalı partinin hedefleri arasında sayılmakta ve "Kürt sorununun Âdil, Demokratik, Barışçı Çözümü için" başlıklı bölümde de şu görüşler yer almaktadır:

"Ulusal kurtuluş savaşı birlikte yürütüldüğü halde, Kürtlerin ulusal varlığı ve meşru hakları Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana inkâr edilmiştir. Gelişen Kürt ulusal bilincine, egemen güçler yasaklarla, baskı ve terörle yanıt vermiştir. Irkçı, şoven, militarist politikalar, Kürt sorununu kesinleştirmektedir. Bu, aynı zamanda, Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde büyük bir engel oluşturmakta ve uluslararası emperyalist ve militarist odakların Ortadoğu'da gerginlikleri artırma, halkları birbirine düşman etme, Türkiye'yi askerî maceralara sürükleme planlarına hizmet etmektedir."

"Kürt sorunu, Kürt halkının varlığının, ulusal kimliğinin ve haklarının tanınmamasından kaynaklanan politik bir sorundur. O nedenle bu sorun, baskı ve terörle, askerî yöntemlerle çözülemez. Şiddet, her halkın doğal ve devredilemez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkının, birlik değil, ayrılık biçiminde tek yönlü kullanılmasına yol açar. Sorunun çözümü politiktir. Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı ve eşitsizliğin ortadan kalkması için, Türk ve Kürtlerin birliğine ihtiyaç vardır."

"Kürt sorununun çözümü Kürtlerin özgür iradesini temel almalı, Türk ve Kürt uluslarının ortak çıkarlarına dayanmalı, Türkiye'nin demokratikleşmesine ve Ortadoğu'da barışa hizmet etmelidir."

"Kürt sorunu ancak bir süreç içinde çözülebilir. Bugün öncelikle Kürtler üzerindeki politik ve askerî baskıya son verilmeli, Kürt yurttaşların can güvenliği sağlanmalı, olağanüstü hal durumuna son verilmeli, korucu sistemi dağıtılmalı, Kürt dili ve kültürü üzerindeki yasaklar kalkmalı, Sorun özgürce tartışılabilmelidir. Anayasada Kürtlerin varlığı tanınmalıdır."

Proğramın "Demokratik Bir Kültür ve Eğitim Politikası İçin" başlıklı bölümünde ise, "Kültürel yenilenme, Türk ve Kürt ulusal değerleri, Anadolu uygarlıklarının mirası, İslam Kültürünün insancıl öğeleri, halkımızın çağdaşlaşma mücadelesinde yarattığı tüm değerlerin evrensel çağdaş kültür ile karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşecektir." denilmektedir.

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, davalı Parti'ye yüklenen suç Tüzük ve Proğramının, Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü paragra-

fında ifadesini bulan "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne" aykırı olmasından ibaret değildir. Yasakoyucu, bu bütünlüğü korumak amacıyla, bütünlüğü zedelemesi olasılığı bulunan her girişime set çekmek istemiştir. 2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, siyasî partilerin, Anayasa'nın 3. maddesinde anlatılan, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne ve diline ilişkin kuralı da değiştirmek amacı güdemeyeceklerini öngörmektedir. Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin programında yer alan, "Anayasada Kürtlerin varlığı tanınmalıdır", "... Türk ve Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde gönüllülük ve eşit haklılık temelinde birlikte yaşamaları ve devletin ortak çıkarlar temelinde yeniden yapılanması için çalışılacaktır", "Kürt sorununun çözümü Kürtlerin özgür iradesini temel almalı, Türk ve Kürt uluslarının ortak çıkarlarına dayanmalı ....", "Şiddet, her halkın doğal ve devredilmez hakkı olan kendi geleceğini tayin hakkının, birlik değil ayrılık biçiminde tek yönlü kullanılmasına yol açar" biçimindeki anlatımlarla, bu kurala aykırı davranılmakta, Kürt halkının kendi geleceğini belirleme yolunda özgür istenciyle Anayasa'daki millet bütünlüğü ilkesinden uzaklaşılıp, Türk ve Kürt ulusları ayrımına gidilmek istendiği anlaşılmaktadır. T.C. Devleti'nde birden fazla ulus olamaz. Türk Ulusu içinde değişik kökenli bireyler olsa da hepsi Türk yurttaşıdır. Tarihsel bir gerçek olan "Türk Milleti" olgusu yerine ırkçılığa dayanan ayrılıklar ve Türk vatandaşlığı niteliğini değiştiren savlar dinlenemez.

81. maddenin (a) bendi siyasî partilerin ülke üzerinde ırk ya da dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunun ileri sürülemeyeceğini öngörmektedir. Programda yer alan, "Kürtlerin ulusal varlığı ve meşrû hakları, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana inkâr edilmiştir", "Gelişen Kürt ulusal bilincine, egemen güçler yasaklarla, baskı ve terörle yanıt vermiştir.", "Kürt sorunu, Kürt halkının varlığının, ulusal kimliğinin ve haklarının tanınmasından kaynaklanan politik bir sorundur", "Kürt halkı üzerindeki ulusal baskı ve eşitsizliğin ortadan kalkması için, Türk ve Kürtlerin birliğine ihtiyaç vardır." gibi tümcelerle, anılan kurala aykırı davranılmıştır.

Yine programda yer alan "Kültürel yenilenme, Türk ve Kürt ulusal kültürel değerleri, Anadolu uygarlıklarının mirası, İslâm Kültürünün insancıl öğeleri, halkımızın çağdaşlaşma mücadelesinde yarattığı tüm değerlerin evrensel çağdaş kültür ile karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşecektir" biçimindeki anlatımlarla 2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (b) bendine aykırı davranılmakta, Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek, yaymak yoluyla azınlık yaratılarak millet bütünlü-

günün bozulması amaçlanmaktadır. Bölgelerin ulusal kimliği olamaz. Anayasa, özerklik ve özyönetim yöntemlerine–biçimlerine kapalıdır.

Kimi siyasal nedenlerle dış etkenlerden kaynaklanan, kimi varsayım, yorum ve bahanelere dayanan, insan hakları ve özgürlük savlarıyla yoğunlaştırılan sakıncalı amaçlara geçerlik tanınamaz. Devlet "TEK"dir, ülke "TÜM"dür, ulus "BİR"dir. Ulusal birlik, devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birlikteliklerivle gerçekleşir. Anayasa'da ve yasalarda yurttaşlar arasında ayrımı öngören hiçbir kural bulunmadığı gibi, kimsenin soy kökeninin yadsınması ya da kabul edilebilecek yeni bir savı da yoktur. Lozan Barış Andlaşması'yla 18 Ekim 1925 günlü "Türkiye ve Bulgaristan Arasındaki Dostluk Andlaşması'nda sayılanlar dışında Türkiye'de "azınlık" ya da "ulusal azınlık" bulunmamaktadır. Diğer kökenli yurttaşlar gibi Kürt kökenli yurttaşların da kimliklerini belirtmeleri yasaklanmamış, azınlık ve ayrı ulus olmadıkları, Türk Ulusu dışında düşünülmeyecekleri devlet bütünlüğü içinde anlatılmıştır. 21 Kasım 1990 günlü Paris Şartı'nın bağlayıcılığı ve bu Şart'ta Kürt kökenli yurttaşların azınlık sayılmasını gerektiren bir kural yoktur. Ulusal ve tekil devlet etnik ayrılıklarla tartışılmaz. Herkesin, her zaman karşılaşabileceği ve giderilerek hukuk devletinde karşılığı istenebilecek aykırılık, çelişki, haksızlık ve yanlışlıklar insan hakları alanında sömürü nedeni yapılarak, gerçekler saptırılıp çarptılarak, üstü kapalı biçimde, ayrı ulus yoluyla ayrı devlet amaçlanamaz. Tartışılamaz kavramlar ve değerlerle, ödün verilmesi olanaksız ilke ve niteliklerin kaynağı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türkiye Cumhuriyet'ninde taraf olduğu yeni bir Avrupa için Paris Yasası, ırkçılığı, etnik düşmanlığı ve terörizmi kınamış ve "Güvenlik" ve "Ek–1" bölümlerinde de açık olarak ülke bütünlüğü ve demokratik düzeni yıkmayı amaçlıyan hareketlere girişen kişi, grup ve örgütlere karşı koruma ve kollama sorumluluğunu milletlerarası bir çağrı olarak kabul etmiştir. Yasa kürt kimliği, kürt adı yoluyla kürtçülükle bölücülük yapılmasına olur vermemektedir.

Ülkenin her köşesinde değişik kökenli yurttaşlar aynı koşullar içinde yaşamaktadır. Parti'nin tutumuyla gösterdiği doğrultu ve getirdiği ölçü, ulusu bölmektedir.

Yikarıdaki açıklamalara göre; Anayasa'nın 3. ve 14. maddelerinin ilk fıkraları, 68. maddenin dördüncü fıkrası ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 78. maddesinin (a) bendi, 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırılık nedeniyle davalı siyasî parti, Siyasî Partiler Kanunu'nun 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmalıdır.

4- Kapatılan Siyasi Partilerin Devamı Olduğunu İddia ve Beyan Etmek Suçlaması:

a) İddianamede bu konuya ilişkin olarak, "Davalı siyasî parti proğramının giriş bölümünde, TBKP'nin Türkiye İşçi Partisi ve Türkiye Komünist Partisi'nin birleşmesi ile oluştuğu ve Türkiye İşçi Partisi'nin devamı olduğu anlamını taşıyan ibareler yer almaktadır" denilmektedir.

b) Sözlü açıklama sırasında bu konuda özetle şu görüşler savunulmuştur:

Mustafa Suphi'den bu yana komünist ve marksist hareketler ve örgütlenmeler farklıdır. Konu bütün olarak sahip çıkmaktır. Bundan bir partinin devamı olma iddiasını çıkarmak mümkün değildir. Türkiye, dünlerden bugüne geliyor; doğal olarak bir miras üzerine oturmaktadır. Yasaklanan bu değildir. Yasaklanan bir partinin devamı olduğunu söylemektir. TBKP, birlik, yasallık, yenilenme esası üzerine kurulan çağdaş bir marksist parti oluşturmak amacındadır.

Öte yandan, Anayasa'daki siyasî partilerle ilgili sınırlamaları aşan bir sınırlama Yasa yoluyla getirilmiştir. Türkiye İşçi Partisi, Millî Güvenlik Konseyince çıkarılan bir yasayla feshedilmiştir. Kullanılan deyim "fesih"tir. "kapatılma" değildir. Bu bakımdan Siyasî Partiler Yasası'nın 96. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, kapatılan siyasî parti kapsamı içinde düşünülmemesi gerekir. 2533 sayılı Yasa 12 Eylül 1980 günü faaliyetleri durdurulan partileri topluca feshetmiştir. Partilerin varlığına son veren bu yasayı çıkarmakla Millî Güvenlik Konseyi, kendi üzerine almamasına karşın yargı erkini kullanmıştır. Bunun da bir takım sonuçları olması gerekir. İddianamede "birleşme" denildiğine göre artık yeni bir şey doğmuştur. Birleşme, bir partinin devamı olmadığını göstermek içindir.

Kullanılan ifadeler kapatılan bir partinin devamı olduğunu belirtmek için değil tarihsel süreç içinde hareketin dünya ölçüsündeki kazanımlarını kucaklamak içindir.

c) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkındaki görüş yazısında özetle şöyle denmektedir:

Türkiye İşçi Partisi 2533 sayılı Yasa uyarınca kapatılmıştır. Anılan kanunda partilerin feshinden sözedilmekte olmasına karşılık 2820 sayılı Yasa'nın 96/1. maddesi ise 2533 sayılı Yasa'yla feshedilmiş olan partiler için "kapatılmış" deyimini kullanmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin 28.9.1984 günlü, 1-1 sayılı kararına göre, buradaki "kapatılmış" deyimi kapsamına 2533 sayılı Yasa'yla feshedilmiş olan siyasî partiler de girmektedir.

Davalı siyasî partinin proğramının giriş bölümünde iki ayrı partinin birliğinden sözedilmekte ve davalı siyasî partinin Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin birleşmesi ile oluştuğu açıkça belirtilmektedir.

d) Son savunmada aynı konuya ilişkin olarak özetle şu görüşler ileri sürülmektedir:

Proğramda TBKP'nin, TİP ve TKP'nin birleşmesinden oluşan bir parti olması ile kastedilen nedir? Bu çok açıktır. Bu tümce ile TBKP'yi oluşturan insan unsurunun, kadroların TİP ve TKP'deki insan unsuru, daha önce TİP ve TKP'de çalışan kadrolar olduğu anlatılmaktadır. Yoksa bu tümceden, TBKP'nin kapatılan bir siyasî partinin devamı olduğu anlamı, çıkarılamaz. TBKP proğramıyla, dünyaya bakış açısıyla, yeni marksizm yorumuyla, sorunların çözümüne ilişkin çağdaş demokratik ve barışçı görüşleriyle ülkemiz politik yaşamındaki yerini almış ve toplumsal meşruiyeti tartışılmaz hale gelmiş yeni bir partidir.

TBKP'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 96/2. maddesine aykırılığı söz konusu değildir. Kaldıki, Siyasî Partiler Yasası'nın bu hükmü de Anayasa'nın 2., 13/2., 68. ve 69. maddeleriyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9., 10., 11. ve 17. maddelerine açıkça aykırıdır.

e) Davalı Parti'nin, proğramında, Türkiye İşçi Partisi'nin devamı olduğunu beyan ettiği ileri sürülerek Siyasî Partiler Yasası'nın 96. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca kapatılması istenmektedir.

2820 sayılı Yasa'nın uygulanması söz konusu 96. maddenin ikinci fıkrası, "Kurulacak siyasî partiler, kapatılan siyasî partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar" hükmünü içermektedir.

Savunmada, Türkiye İşçi Partisi 2533 sayılı Yasa'yla feshedildiğine göre "kapatılan siyasî partiler kavramı içinde düşünülmemesi gerekir" denilmektedir.

Siyasî Partiler Yasası'ndaki "kapatılan siyasî parti" kavramı, yasaya aykırı davranışları yargı organı tarafından saptanan ve yargı organınca kapatılan siyasî partilerle 2533 sayılı Yasa ile feshedilmiş siyasî partileri kapsar.

Öbür yandan, siyasî partiler toplumun siyasal yaşamında yalnız hukuksal değil, aynı zamanda sosyolojik bir gerçeğin yapısıdır. İmparatorluk döneminin 1908 yılından sonraki çalkantılı yaşamında siyasal gruplaşmaların ve toplulukların cumhuriyet dönemindeki siyasal yapılaşmaya

etkileri açıktır. Cumhuriyet dönemindeki yasal veya yasal olmayan örgütlerin arkasında bulunan siyasal görüşler ve gruplar, etkinliklerini ve varlıklarını bugüne kadar değişik adlarla sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet dönemine ilişkin bu siyasal gelişimin akışı, Cumhuriyet Halk Partisi, Serbest Fırka ve Terakkiperver Fırka ile başlamış ve çeşitli siyasal kesintilere karşın bugüne kadar gelmiştir. Marksist hareketlerin çeşitli biçimde temsil edildiği yasal veya yasal olmayan bir çok siyasî parti de, bağlı bulunduğu felsefî düşüncenin benzeri veya değişik yorumlarına bağlı bir gelişme süreci göstermişlerdir.

Ülkemizdeki bir kısım marksist hareketlerin daha önce çoğulcu, çok partili ve seçime dayanan demokratik devlet düşüncesine sahip olmamaları, hattâ Stalinist yorumları benimseyerek Sovyetler Birliği'nde bir dönemdeki katı diktatörlüğü ve insanlık dışı uygulamaları eleştirmemeleri ve Sovyetler Birliği'nin komşu ülkelere askerî müdahalelerini desteklemeleri, bunların düşünce ve eylem boyutunda birbirleri ile ilişkilerini ve tarihin akışında doğal halefiyetle ilgili sosyal ve tarihsel gerçeği değiştiremez. Davalı siyasî partinin daha önce düşünce, siyasal eylem ve hukuksal örgütlenme bağlamında varlık gösteren çeşitli siyasal hareketlerin kültürel mirasına talip olması yada böyle bir savda bulunması son derece doğal ve demokratiktir.

Bundan, davalı partinin kapatılan bir partinin devamı olduğunu beyan ettiği anlamını çıkarma olanağı yoktur. Yalnızca iki partinin birleşmesi ile yetinilmeyip marksist hareketin farklı örgütlenmelerine, siyasal kültürüne ve partilerine ve bunların kültürel mirasına sahip çıkılması, kapatılan bir siyasî partinin devamı olmak değil marksist örgütlenmenin birikim ve deneyiminden yararlanıp yeni bir parti oluşturmaktır.

Bu nedenlerle davalı partinin programında yazılanlar, 2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin ikinci fıkrasına aykırılık oluşturmamaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yerinde görülmeyen bu konudaki isteminin REDDİ gerekir.

VII- SONUÇ:

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 14.6.1990 günlü, SP. 30. Hz. 1990/34 sayılı İddianamesi'nde; Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin Anayasa'nın 6., 10., 14. ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 78. maddesine aykırı olarak sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini kurmayı, Anayasa'nın 2., 3., 14. 68. maddeleriyle

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı, aynı Yasa'nın 96. maddesine aykırı olarak kullanılmasına yasal olarak bulunmayan bir adla kurulduğu ve kapatılan bir siyasî parinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği ileri sürülerek, Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenmekle gereği görüşülüp düşünüldü:

1- Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin adıyla birlikte Tüzük ve Proğramının Anayasa ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca davalı Parti'nin kapatılmasına,

2- Davalı Parti'nin bütün mallarının 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesi uyarınca Hazine'ye geçmesine,

3- Gereğinin, Bakanlar Kurulu'nca yerine getirilmesi için karar örneğinin, 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesine göre Başbakanlığa ve ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

16.7.1991 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

Esas Sayısı : 1991/1 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 1991/3

Karar Günü : 24.9.1991

DAVACI : Cumhuriyet Başsavcılığı

DAVALI : Milliyetçi Çalışma Partisi

DAVANIN KONUSU: Anayasa Mahkemesi'nin 15.5.1990 günlü, 1990/3-3 sayılı ihtar kararına karşın 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 6. maddesine aykırı durumunu düzeltmeyen davalı Siyasî Partinin, bu Yasa'nın 104. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kapatılması istemidir.

I- İDDİANAME:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.1.1991 günlü, SP. 11 Hz. 1988/14 sayılı iddianamesi aynen şöyledir:

"2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 6. maddesinin 2. fıkrası "kimse, aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz, aksi halde üyelik sıfatı bu siyasi partilerin hepsinde birden sona ermiş sayılır" amir hükmünü taşımaktadır.

Raşit Ali Ceylani Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar'ın Balıkesir İli Sındırgı ilçesinde aynı zamanda hem Anavatan Partisi ve hem de Milliyetçi Çalışma Partisi üyesi oldukları tesbit edilmiş, parti üyeliğinden çıkarılmaları 6.10.1988 gün ve 1988/14 sayılı yazımız ile istenilmiştir.

Süresinde cevap verilmemesi üzerine mahalli Cumhuriyet Savcılığı aracılığı ile parti üye kayıt defterleri üzerinde inceleme yaptırılmış adı geçenlerin Anavatan Partisi üyelik kayıtlarının silindiği, Milliyetçi Çalışma Partisi'ndeki üye kayıtlarının aynen devam ettiğinin anlaşılması üzerine, ilk yazımız 19.2.1990 günlü yazı ile tekit edilmiş, istek yerine getirilmediğinden, 12.4.1990 gün ve 1988/14 sayılı dava dilekçemiz ile davalı partiye 2820 sayılı kanunun 104 ncü maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi iste-

nilmiş; Yüce Mahkemenizin 15.5.1990 gün ve 1990/3-3 (Siyasî Parti-İhtar) sayılı kararı ile kanuna aykırılığının giderilmesi için Milliyetçi Çalışma Partisi'ne ihtiyarda bulunulmuş, karar 18.5.1990 günü adı geçen partiye usulen tebliğ edilmiştir.

Tebliğ tarihinden itibaren 2820 sayılı Kanunun 104 ncü maddesinin 2. fıkrasındaki 6 aylık sürenin geçmesine rağmen davalı siyasi partice ihtar konusu aykırılığın giderildiği bildirilmemiş,

Bir kez daha mahalli Cumhuriyet Savcılığınca üye kayıt defterlerinin üzerinde inceleme yaptırılmış, Sındırgı Cumhuriyet Savcılığının 28.12.1990 gün ve 1990/2138 Muh. sayılı yazısı ve eklerinden ihtar kararı konusu yapılan Raşit Ali Ceylani Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar'ın Milliyetçi Çalışma Partisi'ndeki üyeliklerinin 28.12.1990 tarihi itibariyle halâ sürdürüldüğü anlaşılmıştır.

Sonuç:

Anayasa Mahkemesinin 15.5.1990 gün ve 1990/3-3 sayılı ihtar kararı ile kanuni süre içinde, Siyasi Partiler Kanununun 6. maddesine aykırı durumun düzeltilmesi için, yeni doğan olanaktan yararlanmayan, ihtar konusu aykırılığı gidermeyerek sürdüren Milliyetçi Çalışma Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 104. maddesinin 2. fıkrası uyarınca arz ve talep olunur. 25.1.1991"

II- DAVALI PARTİNİN İLK SAVUNMASI:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 26.2.1991 günlü ilk savunması aynen şöyledir:

"Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından, mahallî Cumhuriyet Savcılığı aracılığı ile adı geçenlerin üyelik durumları hakkında yaptırılan araştırma sonuçları hatalı olup, bu kişiler 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisinden istifa ederek 25.11.1987 tarihinde Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye olmuşlardır. Buna göre, adı geçenlerin, aynı anda iki partiye birden üye olmaları söz konusu değildir. Dolayısiyle, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın aslında mevcut olmayan bir vakıaya dayanarak işlemlere giriştiği ve neticeten ihtar kararı verilmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca Yüce Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararı, Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline geçmemiş ve bu konudaki tebliğat da usulüne uygun yapılmamıştır.

Bu sebeple, Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin, kanuna aykırı bir durumun sürdürülmesine göz yummak, ya da Yüce Mahkeme'nin

ihtar ve kararlarına uymamak yolunda herhangi bir kasıtları bulunmadığı gibi böyle bir tutumları da yoktur.

Hal böyle olmasına rağmen, Yüce Mahkeme'nin 30.1.1991 tarih ve 102 sayılı yazılarının tebliğ edilmesi üzerine, adı geçenlerin üyelik kayıtlarının silinmesine de karar verilmiştir.

Sonuç itibariyle, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılmış bulunan işbu davanın reddine karar verilmesi gerekir kanaatindeyiz. Şöyle ki;

1. Raşit Ali Ceylanî Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar; 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisi'nden istifa ederek, 25.11.1987 tarihinde Milliyetçi Çalışma Partisine üye olmuşlardır. Bu sebeple, adı geçenlerin, aynı anda iki partiye birden üye olmaları söz konusu değildir. Böylece, bu davanın, aslında mevcut olmayan bir kanuna aykırılık durumu varmış gibi gösterilerek açıldığı anlaşılmaktadır.

a) Raşit Ali Ceylanî Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar; 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisi'nden İSTİFA ETMİŞLER ve bunun üzerine adı geçenlerin üyelik kayıtları, Anavatan Partisi Sındırgı İlçe Teşkilatı üye kayıt defterinden silinmiştir. Bu istifa dilekçelerinin ve Anavatan Partisi Sındırgı İlçe Teşkilatı üye kayıt defterinin ilgili sayfalarının Anavatan Partisi Sındırgı İlçe Başkanı tarafından tasdikli birer suretleri savunmamız ekinde, EK: 1, EK: 2 ve EK: 3 olarak sunulmuştur.

Anavatan Partisi Sındırgı İlçe Başkanlığınca tasdik edilmiş bu belgelerden, adı geçenlerin 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisinden İSTİFA ETTİKLERİ ve bu istifaların, üye kayıt defterine işlendiği açıkca anlaşılmaktadır.

Bu kişilerin Milliyetçi Çalışma Partisine üye olduklarını gösteren üye kayıt fişleri ve üye kayıt defterinin ilgili sayfalarına ait suretler işbu dava dosyamızda bulunmaktadır. Bu belgelerde de, adı geçen kişilerin 25.11.1987 tarihinden Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye oldukları görülmektedir. Bu belgeler, EK: 4 olarak ayrıca savunmamız ekinde sunulmuştur.

Böylece, adı geçenlerin, hiç bir zaman, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 6. maddesi hükmüne aykırı olarak, aynı anda iki partinin birden üyesi olmadıkları ve işbu davanın da, aslında mevcut bulunmayan bir vakıya dayanılarak açılmış olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

b) Adı geçen kişiler, Anavatan Partisi'nden istifa ederek Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye olmalarına rağmen, Kaymakamlık kayıtlarında

iki partiye birden üye gibi göründükleri için, bu durum, Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava konusu yapılmış, kendileri aynı anda iki partiye birden üye olmak suçundan yargılanmışlar ve yapılan yargılama sonunda, mahkemece, iki partiye birden aynı anda üye olmak durumu gerçekleşmediğinden, beraat kararı verilmiş ve sonuç olarak, adı geçenlerin aynı anda iki partiye birden üye olmadıkları hüküm altına alınmıştır.

Sındırgı Kaymakamlığı'nın 19.1.1988 tarih ve 56 sayılı yazıları ile, adı geçenlerin Milliyetçi Çalışma Partisi Sındırgı İlçe Teşkilatı kurucu üyeleri olmalarına rağmen, isimlerinin (Kaymakamlık kayıtlarına göre) Anavatan Partisi Sındırgı İlçe Teşkilatı yönetim kurulu yedek üye ve Balıkesir il delegeleri listelerinde de bulunması ve bu durumun aynı anda iki partiye birden üye olunmasını yasaklıyan 2820 sayılı Kanun'un 6. maddesi hükmüne aykırı olduğu, bu sebeple ilgililer hakkında, aynı Kanun'un 114. maddesine göre cezalandırılmaları için dava açılması istenmiştir.

Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesinde açılan dava dosyasından alınan ve tasdikli bir sureti EK: 5 olarak savunmamız ekinde sunulan bu yazı üzerine, Sındırgı Cumhuriyet Savcılığı tarafından 5.2.1988 tarih ve Hz. 1988/39, E: 1988/29 ve İdd. 1988/14 sayılı idianame tanzim edilerek 15 kişi hakkında aynı anda hem Anavatan Partisi, hem de Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye olmak böyle bir duruma bilerek sebebiyet vermek suçlarından kamu davası açılmıştır. Bu iddianamede; Raşit Ali Ceylanî Tüzek 10; Halil Bosna 11; Hüseyin Saç 13 ve Mehmet Çapar 14 numaralı sanık olarak yer almaktadır. Bu iddianamenin tasdikli bir sureti savunmamız ekinde EK: 6 olarak sunulmuştur.

Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan ceza davası münasebetiyle ifadeleri alınan Anavatan Partisi İlçe Teşkilatı'nın başkan ve yönetim kurulu üyeleri;

"... Adı geçenlerin 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisi'nden istifa ettiklerini, bu istifaların üye kayıt defterine işlendiğini ve istifa dilekçelerinin bir suretini sunduklarını ..." beyan etmişlerdir.

Bu ifadelerin mahkemece tasdikli birer suretleri EK: 7 olarak savunmamız ekinde sunulmuştur.

Anavatan Partisi İlçe Teşkilatı başkan ve yönetim kurulu üyeleri tarafından tahkikat sırasında Sındırgı Cumhuriyet Savcılığı'na sunulan adı geçen kişilerin 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisi'nden istifa ettiklerine dair istifa dilekçelerinin dava dosyasından alınan mahkemece tasdikli birer suretleri EK: 8 olarak savunmamız ekinde sunulmuştur. İncelendiklerinde, bunların EK: 1 ve EK: 2'de sunduğumuz Anavatan Partisi

İlçe Başkanlığınca tasdikli istifa dilekçelerinin aynısı oldukları görülmektedir.

Yapılan yargılama sonunda, Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesi tarafından, Savcılık mütalâasına da uygun olarak, diğer sanıklarla birlikte, Raşit Ali Ceylanî Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar'ın; 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 6. maddesi hükmüne aykırı olarak, aynı anda, hem Anavatan Partisi, hem de Milliyetçi Çalışma Partisi'nin üyesi bulundukları iddiası sabit görülmemiş ve adı geçenlerin müsnet suçtan BERAATLERİNE karar verilmiştir. Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesi'nin, 6.4.1988 tarih ve E. 1988/35, K. 1988/62 sayılı kararının mahkemece tasdikli bir sureti savunmamız ekinde EK: 9 olarak sunulmuştur.

Böylece, adı geçenlerin, aynı anda iki partinin birden üyesi bulunmadıklarının yargı kararı ile hüküm altına alındığı ve dolayısıyle Yargıtay Cumhuriyet başsavcılığı tarafından açılan işbu davanın da, gerçekte mevcut olmayan bir vakıa var kabul edilerek ikame edildiği anlaşılmaktadır.

2. Yüce Anayasa Mahkemesi'nin 15.5.1990 tarih ve 1990/3-3 (Siyasî Parti-İhtar) sayılı ihtar kararı, Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline geçmemiştir. Esasen, bu karar ile ilgili tebligatın da usulüne uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın dava dilekçesinde; Anayasa Mahkemesi'nin 15.5.1990 tarih ve 1990/3-3 sayılı ihtar kararı ile, adı geçen kişilerin aynı anda iki partinin birden üyesi bulunduklarının ve bu sebeple üyelik kayıtlarının silinmesinin Milliyetçi Çalışma Partisi'nden istendiği, bu ihtar kararının 18.5.1990 tarihinde tebliğ edildiği, 6 aylık sürenin geçmesine rağmen, kanuna aykırılığın giderilmediği için işbu davanın ikame edildiği ileri sürülmektedir.

Ancak, bahsi geçen ihtar kararı Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline geçmediği gibi, buna ait tebligatın da usulüne uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 12 ve Tebligat Tüzüğü'nün 17. maddelerinde; tebligatın, tüzel kişiliğin yetkili temsilcilerine yapılacağı hükme bağlanmıştır. Aynı Kanun'un 13 ve Tüzüğün 18. maddelerinde ise; tüzel kişileri temsile yetkili olanlardan sonra gelenlere veya evrak müdürü gibi bu kabil işler ile görevli kılınmış kimselere de tebligatın yapılabileceği, eğer bunlar da bulunamıyor ise, bu husus, TEBLİGAT PARÇASINA BELİRTİLMEK ŞARTIYLA, diğer memur veya müstahdemlere de tebligatın yapılabileceği öngörülmüştür.

Yukarıda bahsedilen İhtar kararının, dosyada mevcut tebligat parçasına göre, Murat Uyar isimli kişiye yapıldığı anlaşılmaktadır. Dava dosyasından alınan bu tebligat parçasının bir sureti EK: 10 olarak savunmamız ekinde sunulmuştur.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 15/3 maddesi, siyasi partileri temsil yetkisini Genel Başkan'a tanımıştır. Milliyetçi Çalışma Partisi Tüzüğün'nün 32. maddesi de, Genel Sekreter'e bu konuda temsil yetkisi vermektedir.

İhtar Kararı'nın tebliğ edildiği Murat Uyar, Genel Başkan veya Genel Sekreter olmadığı gibi, onlardan sonra gelen veya evrak müdürü gibi bu kabil işlerle görevlendirilmiş bir kişi de değildir. Üstelik, bu kişi Milliyetçi Çalışma Partisi'nin memur ya da müstahdemi de değildir. Nitekim, tebligatın yapıldığı tarihte, Milliyetçi Çalışma Partisi'nde çalışan personel ile ilgili bordro ve Sigorta Bildirim formları savunmamız ekinde EK: 11 olarak sunulmakta ve bu belgelerde tebligatın yapıldığı belirtilen Murat Uyar'ın ismi bulunmamaktadır.

Böylece, İhtar Kararı'nın tebliğ edildiği Murat Uyar'ın, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin memur ya da müstahdemi olmaması ve tebligat parçasına, yetkili temsilcilerden sonra gelen veya evrak müdürü gibi bu kabil işlerle görevlendirilmiş kişinin BULUNAMADIĞINA DAİR kanun ve tüzüğün öngördüğü KAYDIN DÜŞÜNÜLMEMESİ, bu tebligatın usulsüz yapıldığını göstermektedir.

Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline geçmemiş ve usulüne uygun da yapılmamış bu tebligatın hukuken geçerli sayılarak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının dava dilekçesinde belirtildiği şekilde, ihtar kararına rağmen kanuna aykırılığın giderilmediğinin ileri sürülmesi mümkün değildir.

3. Milliyetçi Çalışma Partisi Yöneticileri'nin Yüce Anayasa Mahkemesi'nin ihtar ve kararlarına uymamak, ya da kanuna aykırı bir durumu bilerek sürdürmek yolunda herhangi bir kastları ve tutumları bulunmamaktadır.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, adı geçen kişiler, 18.11.1987 tarihinde Anavatan Partisi'nden İSTİFA EDEREK, 25.11.1987 tarihinde Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye olmuşlardır. Bu durum, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın dava dilekçesinde belirtilenin aksine, ortada kanuna aykırı bir fiilin bulunmadığını göstermektedir.

Ayrıca, Yüce Mahkeme'nin ihtar kararı da Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline geçmemiştir.

Hal böyle olmasına rağmen, işbu dava ile ilgili 30.1.1991 tarih ve 102 sayılı yazının tebliğ edilmesi üzerine, Yüce Anayasa Mahkemesi'nin ihtar ve kararlarına karşı beslenen derin saygı ve bağlılığın bir göstergesi olarak, derhal adı geçenlerin üyelik kayıtlarının silinmesine karar verilmiştir. Buna dair olan Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlık Divanı Kararı savunmanız ekinde EK: 12 olarak sunulmuştur.

Bu durum da, Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin, Yüce Anayasa Mahkemesi'nin ihtar ve kararlarına karşı besledikleri derin saygı ve bağlılığı ve aksine bir kast ve tutum içinde bulunmadıklarını açıkca ortaya koymaktadır.

4. 2820 sayılı Kanun'un 101. maddesinde öngörülen imkanın, o maddede bahsedilenden çok daha hafif olan bu davadaki durum içinde tanınması, adalet duygusuna uygun düşecektir kanaatindeyiz.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanun'unun 101. maddesinde, bu kanunun 4. kısmında sayılan suçları işleyen kişilerin üyelik kayıtlarının silinmemesi halinde açılan kapatma davalarında, iddianamenin tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde, üyelik kayıtları silindiği takdirde, açılmış bulunan kapatma davasının düşmesine karar verileceği hükme bağlanmıştır. Aynı anda iki partiye birden üye olunması, bu Kanunun 4. kısmında sayılan fiillere göre çok hafif bir mahiyet taşımaktadır. Bu sebeple, iddianamenin tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde üyelik kayıtlarının silinmesi halinde, siyasî parti aleyhine açılmış bulunan kapatma davasının düşeceğine karar verileceğine dair, 2820 sayılı Kanunun'un 101. maddesinde tanınan bu imkanın, 4. kısmında sayılanlardan çok daha hafif bir mahiyet taşıyan iki partiye birden üye olunması durumunda açılan kapatma davalarında da tanınması adalet duygusuna uygun düşecektir kanaatindeyiz.

Bu davada da, adı geçen kişilerin, üyelik kayıtlarının, iddianamenin tebliğinden itibaren 30 gün içerisinde silinmiş olması, açılmış bulunan işbu davanın da, 2820 sayılı Kanun'un 101. maddesinin kıyasen uygulanarak düşmesine karar verilmesi imkanını doğurmaktadır.

Sonuç:

Yukarıda açıklanan ve Yüce Mahkemece yapılacak inceleme sırasında bulunacak diğer sebeplerle Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.1.1991 tarih ve SP. 11. Hz. 1988/14 sayılı iddianamesiyle açılmış bulunan işbu davanın reddine karar verilmesini saygılarımızla arz ederiz. 26.2.1991"

III- CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 16.3.1991 günlü, SP. 11. Hz. 1988/14 sayılı esas hakkındaki görüşü de aynen şöyledir:

"2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 6. maddesinin 2. fıkrası "kimse, aynı zamanda birden fazla siyasi partinin üyesi olamaz, aksi halde üyelik sıfatı bu siyasi partilerin hepsinde birden sona ermiş sayılır" amir hükmünü taşımaktadır.

Balıkesir ili Sındırgı ilkesinde Raşit Ali Ceylani Tüzek, Halil Bosna, Hüseyin Saç ve Mehmet Çapar'ın aynı zamanda hem Anavatan Partisi ve hem de Milliyetçi Çalışma Partisi üyesi olduklarının tesbit edilmesi üzerine adı geçenlerin parti üyeliğinden çıkarılmaları 6.10.1988 gün ve 1988/14 sayılı yazımız ile istenilmiş, 19.2.1990 günlü yazı ile tekit edilmiş, istek yerine getirilmediğinden 12.4.1990 gün ve 1988/14 sayılı dava dilekçemiz ile 2820 sayılı Kanunun 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istenilmiş, Yüce Mahkemenizin 15.5.1990 gün ve 1990/3-3 (Siyasî Parti-İhtar) sayılı kararı ile davalı partiye ihtarda bulunulmuştur.

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nın 22.1.1991 gün ve 72 sayılı yazılarından sözü edilen ihtar kararının davalı partiye 18.5.1990 günü tebliğ edildiği anlaşılmıştır.

2820 sayılı Kanunun dördüncü kısmı dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılığın tesbiti halinde esas olan, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı bildirimi üzerine, bunun siyasi partice derhal giderilmesidir.

Oysa davalı siyasi parti ihtar kararının tebliğinden itibaren 2820 sayılı Kanunun 104. maddesinin 2. fıkrasındaki 6 aylık sürenin geçmesine rağmen ihtar konusu aykırılığı giderdiğini bildirmemiş, mahalli Cumhuriyet Savıcılğınca üye kayıt defteri üzerinde yaptırılan incelemede 28.12.1990 tarihi itibariyle adı geçenlerin üyeliklerinin hala sürdürüldüğü saptanmıştır.

Anayasa Mahkemesinin 15.5.1990 gün ve 1990/3-3 sayılı olup, 18.5.1990 tarihinde tebliğ edilen ihtar kararı ile, kanuni süre içinde 2820 sayılı Kanunun dördüncü kısmı dışında kalan 6. maddesine aykırı durumun düzeltilmesi için, yeni doğan bu olanaktan da yararlanmıyarak ihtar konusu aykırılığı sürdüren Milliyetçi Çalışma Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi Siyasî Partiler Kanunu'nun 104. maddesinin 2. fıkrası uyarınca arz ve talep olunur. 6.3.1991"

IV- DAVALI PARTİNİN SON SAVUNMASI:

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 8.4.1991 tarihli son savunmasında ise özetle şöyle denilmektedir:

İddia ve savunmalar karşısında, iki meselenin çözümünün önem kazandığı görülmektedir. Bunlardan birincisi; adı geçen kişilerin aynı anda iki partinin birden üyesi olup olmadıkları, yani ortada düzeltilmesi gereken yasaya aykırılığın bulunup bulunmadığı, diğeri ise; ihtar kararı ile ilgili tebliğatın hukuken geçerli sayılıp sayılamayacağıdır.

Bu meselelerin çözümü de, iddia ve savunma delillerinin karşılaştırılmasını geçerli kılmaktadır Buna göre;

1. Dosyada, iddiaları doğrulaı nitelikte (soyut iddianın dışında) hiç bir delil bulunmadığı gibi, bu davanın usulî işlemlerine başlamasında esas alınan delil de; iddia edilen maddî vakıanın gerçekleşmediğini, ortada, düzeltilmesi gereken yasaya aykırılık bulunmadığını göstermektedir.

2. Parti üyeliğinin tesbitinde asıl olan; parti kayıtlarıdır. Bunlara göre, adı geçen kişiler önce Anavatan Partisi'nden istifa etmişler, daha sonra da Milliyetçi Çalışma Partisi'ne üye olmuşlardır. Böylece, iddia edilen maddî vakıa gerçekleşmemiştir.

3. Sındırgı Asliye Ceza Mahkemesi'nin E. 1988/35 sayılı dava dosyasında toplanmış bulunan deliller, her iki partinin kayıtlarını doğrulamakta, adı geçen kişilerin aynı anda iki partinin birden üyesi olmadıklarını göstermektedir.

4. Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararına karşın Yasa'ya aykırılığın giderilmediğinin iddia edilebilmesi için, öncelikle bu ihtar kararının hukuken geçerli olacak biçimde tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararı ile ilgili tebliğat parçası ve buraya, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin yetkili temsilcilerinden sonra gelenlerin veya evrak müdürü gibi bu tür işlerle görevlendirilmiş kişilerin bulunamadığına ilişkin bir açıklamanın olması, tebliğatın usulüne uygun yapılmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

İhtar kararı, Milliyetçi Çalışma Partisi yöneticilerinin eline de geçmediğinden, kendilerinin ihtara karşın Yasa'ya aykırılığı gidermediğinin ileri sürülmesi olanaksızdır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından açılmış bulunan bu davanın reddine karar verilmesini dileriz.

V- İNCELEME:

1. 22.4.1983 günlü ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 6. maddesinin ikinci fıkrasında; birden ziyade Siyasî Partiye aynı zamanda üye olunamayacağı hükmü konulmuş ve aynı Yasa'nın 104. maddesinde de bu hükmün yaptırımı düzenlenmiştir.

2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesinde Siyasî Partiler Yasası'nın Dördüncü Bölümü dışındaki hükümlerine ve diğer yasaların siyasi partiler hakkındaki emredici kurallarına aykırılık durumlarında, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca bu aykırılığın giderilmesi için Anayasa Mahkemesine başvurulacağı, aykırılığın saptanması durumunda ise Anayasa Mahkemesi'nce ihtar kararı verileceği öngörülmüştür. Aynı maddede, Anayasa Mahkemesi nin ihtar kararının ilgili partiye tebliğinden sonra aykırılığın giderilmemesi parti kapatma nedeni sayılmıştır.

Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesine göre, bir partinin kapatılabilmesi için, önce aykırılığın giderilmesi konusunda Anayasa Mahkemesi'nce bir ihtar kararının verilmiş ve belirli yasal süre içinde ihtar kararı gereğinin yerine getirilmemiş olması gereklidir.

2. Cumhuriyet Başsavcılığı'nın parti kapatma istemine temel alınan Anayasa Mahkemesi'nin Milliyetçi Çalışma Partisi'ne ihtar verildiğine ilişkin 15.5.1990 günlü, 1990/3 sayılı kararı, parti genel merkezine 18.5.1990 tarihinde tebliğ edilmiştir.

Ancak, davalı Siyasî Parti, savunmalarında yapılan bu işlemin Tebliğat Yasası ile Tebliğat Tüzüğü'ne aykırı olarak gerçekleştirildiğini ve sonuçta tebliğin geçerli olmadığını ileri sürmüştür.

Davalı Parti tarafından tebliğata ilişkin olarak ileri sürülen savın niteliği gereği, öncelikle incelenmesi zorunludur. Zira, bu savın gerçekleşmesi durumunda işin esasının incelenmesine gerek kalmadan istemin sonuçlandırılması gerekecektir.

3. 11.2.1959 günlü, 7201 sayılı Tebliğat Yasası'nın hükmî şahıslara yapılacak tebliğatı düzenleyen 12. maddesinde; tüzel kişilerin yetkili temsilcilerine tebliğat yapılabileceği öngörülmüştür. Aynı Yasa'nın 13. Maddesinde ise; tüzel kişiler adına kendilerine tebliğat yapılabilecek kimselerin mutat iş saatlerinde işyerinde bulunmadıkları takdirde tebliğin orada hazır bulunan memur ve müstahdemlerinden birine yapılabileceği kabûl edilmiştir.

Tebliğat Tüzüğü'nün 18. maddesinin son fıkrasında da, Tebliğat Yasası'nın 13. maddesinin uygulanması düzenlenmiş ve tüzel kişilerin yasal temsilcileri ile tebliğatı kabule yetkililerin tebliğ anında işyerinde bulunmadığının tebliğ mazbatasında belirtilmesi öngörülmüştür.

Tebliğat Yasası'nın ve Tüzüğü'nün bu hükümleri karşısında, Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararı davalı siyasî partinin yasal temsilcisine ya da mutad iş saatlerinde parti genel merkezinde bulunmaması durumunda bu hususun tebliğat tutanağıyla saptanması koşuluyla diğer memur ve müstahdemlere tebliği gerekmektedir.

4. Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararı 18.5.1990 tarihinde parti genel merkezinde Murat Uyar'a tebliğ edilmiştir.

Murat Uyar, partiyi temsile yetkili bir kimse olmadığı gibi partide görevli memur ve müstahdemlerin arasında böyle bir kimsenin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Siyasî partilerin yaşamında son derece etkili sonuçlar doğuracak olan ihtar kararlarının tebliğinde gerekli özenin gösterilmesi, yapılan tebliğlerin doğruluğu ve yasallığı üzerinde en küçük bir duraksamaya düşülmemesi, herhangi bir kuşkunun uyanmaması gerekir.

Davalı siyasî partiye yapılan tebliğ, Tebliğat Yasası'nın 12. ve 13. maddelerile Tebliğat Tüzüğü'nün 18. maddesine açıkça aykırıdır. Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararı yasaya uygun bir biçimde tebliğ edilmediğinden kapatma davasına esas alınacak süre başlamamıştır. Bu nedenlerle Milliyetçi Çalışma Partisi'nin kapatılması isteminin reddi gerekir.

VI- SONUÇ:

Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararına karşın, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı durumu gidermeyip sürdürdüğü savıyla adıgeçen Yasa'nın 104. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kapatılması istenen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne sözü edilen 15.5.1990 günlü, Esas 3/3 Siyasî Parti-İhtar sayılı kararın 7201 sayılı Tebligat Yasası'a uygun biçimde tebliğ edilmediği saptanmakla kapatma davasına esas alınacak geçerli süre başlamadığından kapatma isteminin REDDİNE; ayrıca, Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Başkanlığı'nın savunma dilekçesine ekli onanlı belge örneklerinden, Anayasa Mahkemesi'nin ihtar kararının gereğinin yerine getirilerek bildirilen üyelerin kayıtlarının silindiği anlaşıldığından bu konuda yeni bir işleme gerek bulunmadığına,

24.9.1991 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSEL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşim KILIÇ		Üye Yalçın ACARGÜN

——o——

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLAR DERGİSİ'NİN 27. SAYISININ 2. CİLDİNDE YER ALAN KARARLAR

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin		Dergideki sayfa numarası
		Günü	Sayısı	
1991/23	1991/17	7. 8.1991	20953	473
1991/26	1991/28	28. 9.1991	21005	487
1991/27	1991/31	14. 1.1992	21111	491
1991/29	1990/23	23. 1.1992	21120	509
1991/32	1990/38	28.11.1991	21065	543
1991/33	1990/40	7.2. 1992	21135	559
1991/34	1990/34	12.12.1991	21079	571
1991/36	1991/9	9. 5.1992	21223	593
1991/37	1990/29	5. 2.1992	21133	609
1991/40	1991/24	1. 3.1992	21158	627
1991/43	1991/7	23. 7.1992	21293	645
1991/44	1991/37	10. 1.1992	21107	657
1991/45	1991/4	10. 2.1992	21138	663
1991/48	1991/46	15. 1.1992	21112	673
1991/50	1991/27	29. 1.1992	21126	679
1991/52	1991/50	2. 2.1992	21130	723
1991/53	1991/44	10. 7.1992	21280	729

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin		Dergideki Sayfa numarası
		Günü	Sayısı	
Siyasi Partilerle İlgili Davalar				
1991/1	1990/5 (S.P. İhtar)	10. 1.1991	20751	739
1991/2	1991/1 (S.P. İhtar)	14.3. 1991	20814	743
1991/3	1991/2 (S.P. İhtar)	12. 5.1991	20869	751
1991/4	1991/3 (S.P. İhtar)	30. 5.1991	20886	757
1991/5	1991/4 (S.P. İhtar)	30. 5.1991	20886	763
1991/6	1991/5 (S.P. İhtar)	21.11.1991	21058	769
1991/1	1985/3 (S.P.M.D)	18. 3.1991	20818	775
1991/2	1985/8 (S.P.M.D)	18. 3.1991	20818	783
1991/3	1986/1 (S.P.M.D)	18.3.1991	20818	791
1991/4	1986/4 (S.M.P.D)	23. 3.1991	20823	799
1991/5	1986/5 (S.P.M.D)	10.4.1991	20841	805
1991/6	1987/3 (S.P.M.D)	10. 4.1991	20841	811
1991/7	1987/4 (S.P.M.D)	25. 4.1991	20852	817

1991/8	1988/5 (S.P.M.D)	10. 4.1991	20841	823
1991/9	1988/8 (S.P.M.D)	25. 4.1991	20852	829
1991/10	1989/6 (S.P.M.D)	10. 4.1991	20841	835
1991/11	1989/7 (S.P.M.D)	25.4.1991	20852	841
1991/12	1988/6 (S.P.M.D)	12. 5.1991	20869	849
1991/13	1985/4 (S.P.M.D)	5. 6.1991	20892	853
1991/14	1986/8 (S.P.M.D)	18. 7.1991	20933	861
1991/15	1989/2 (.S.P.M.D)	11. 7.1991	20926	867
1991/16	1990/5 (S.P.M.D)	28.9.1991	21005	871
1991/17	1991/10 (S.P.M.D)	12.12.1991	21079	875
1991/18	1987/8 (S.P.M.D)	2.2. 1992	21130	877
1991/1	1990/1 (S.P.Kapatma)	28. 1.1992	21125	885
1991/3	1991/1 (S.P.Kapatma)	21. 3.1992	21178	971

ALFABETİK ARAMA CETVELİ

Karar Sayısı	İptale veya İtiraza Konu Kanun	Sayfa Numarası
	— C —	
1991/53	4.4.1929 kabul tarihli 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu"nun, 21.5.1985 günlü 3206 sayılı Yasa ile değişik 326. maddesinin üçüncü fıkrasının, Anayasa'nın 38. ve 138. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	729
	— E —	
1991/40	1337 (1921) tarihli, 151 sayılı "Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun"un 7. maddesinin ikinci fıkrasının, Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu savıyla iptali istemidir.	627
	— İ —	
1991/33	6.1.1982 tarih ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda değişiklik yapan 3622 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen "Ek 3. madde"nin Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğu savıyla iptali, istemidir.	559
1991/32	3194 sayılı İmar Yasası'nın 9. maddesine 3394 sayılı Yasa ile eklenen fıkranın, Anayasa'nın 6., 112. ve 127. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	543
1991/52	28.8.1991 günlü, 3761 sayılı "1005 Sayılı İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hiz-	723

Karar Sayısı	İptale veya İtiraza Konu Kanun	Sayfa Numarası
	met Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 1. maddesinin son fıkrasının Anayasa'nın 10., 11., 48., 49., 55., 61. ve 70. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
	— K —	
1991/36	21.6.1987 günlü, 3402 sayılı "Kadastro Kanunu"nun 12. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'nın 2., 23., 35. maddeleri ile 153. maddesinin son fıkrasına aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	593
1991/48	21.6.1987 günlü, 3402 sayılı "Kadastro Kanunu"nun 46. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali istemidir.	673
1991/50	9.6.1991 günlü, 20896 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 6.6.1991 günlü, 3755 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Görev ve Yetkileri ile Bunların Personelinin Malî ve Sosyal Haklarında Düzenlemeler Yapılmasına Dair Yetki Kanunu"nun TBMM Genel Kurulu'nda ivedilikle görüşülmesi için ANAP Grup Başkanvekili tarafından verilen önergenin kabulüne ilişkin 6.6.1991 günlü TBMM kararının Anayasa'nın 88. ve Yasa'nın tümüyle ayrı ayrı maddelerinin biçim ve öz yönünden yine Anayasa'nın başlangıç bölümüyle 2., 7., 8., 11., 87., 88., 91., 113., 123. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptalleri istemidir.	679
1991/27	13.10.1983 günlü, 2918 sayılı "Karayolları Trafik Kanunu"nun 41. maddesinin e/1 bendinde, Türk Ceza Yasası'nın 491. maddesinin yer almasının Anayasa'nın 48. ve 49. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	491

Karar Sayısı	Kapatma İhtar ve Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti Davaları	Sayfa Numarası
1991/26	25.10.1984 günlü, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Yasası'nın 24. maddesinin (C) bendinde yer alan "Faiz"in Katma Değer vergisi matrahı içine alınmasının Anayasa'nın 35. ve 36. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	487
1991/29	4.4.1990 günlü, 3621 sayılı "Kıyı Kanunu"nun 3., 4., 5., 7., 9., 10. ve 11. maddelerinin, Anayasa'nın 43., 46., 56., 127. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	509
	— M —	
1991/44	24.12.1990 günlü, 3690 sayılı 1991 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 66. maddesinin (h) fıkrasının, Anayasa'nın 161. maddesine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	657
	— T —	
1991/23	12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinin, Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	473
1991/34	12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	571
1991/45	25.1.1956 günlü, 6643 sayılı "Türk Eczacılar Birliği Kanunu"nun 51. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 135. maddesine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.	663
	— V —	
1991/37	213 sayılı Vergi Usul Yasası'nın 3239 sayılı Yasa'nın 21. maddesiyle değişik "Mükerrer 257. maddesi"nin birinci fıkrasının Anayasa'nın 6., 7., 8., 38., 73. ve 124. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	609

Karar Sayısı	Kapatma İhtar ve Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti	Sayfa Numarası
1991/43	15.12.1990 günlü, 3689 sayılı "213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile 492 sayılı Harçlar Kanununda değişiklik yapılması hakkında Kanun"un 7. maddesi ile Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 35. maddesinin üçüncü fıkrasının Anayasa'nın 2., 13., 49., 73. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	645
	İHTAR	
	— A —	
1991/3	Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iki kez yazıyla bildirmesine karşın, hırsızlık, evrakta sahtekarlık, sahtecilik, Türk Ceza Yasası'nın 168/2. ve 536/2. maddelerine aykırı davranmak suçlarından kesinleşmiş mahkûmiyetleri bulunan dört üyenin kaydını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı işlemi sürdürdüğü savıyla Anavatan Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	751
1991/1	Yazıyla bildirilmesine karşın, dolandırıcılık suçundan kesinleşmiş mahkûmiyeti bulunan üyenin kaydını silmeyerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na aykırı davranan Anavatan Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	739
	— M —	
1991/2	1985 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73.–74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anasa Mahkemesi'nin süre tanıyarak verdiği kararlarla bu konuda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı uyarılarının gereğini yerine getir-	743

Karar Sayısı	Kapatma İhbar ve Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti Davaları	Sayfa Numarası
	meyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	
1991/4	1987 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73. ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın uyarısına rağmen kanunî yükümlülüğünü yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	757
1991/5	1988 yılı birleştirilmiş kesinhesanını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın uyarısına rağmen kanunî yükümlülüğünü yerine getirmeyen Milliyetçi Çalışma Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	763
	— Y —	
1991/6	1988 yılı birleştirilmiş kesinhesabını 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 73 ve 74. maddelerine uygun biçimde düzenleyip göndermesi için Anayasa Mahkemesi'nin süre tanıyarak verdiği kararlarla bu konuda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın yazılı uyarısının gereğini yerine getirmeyen Yeşiller Partisi'ne adıgeçen Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi istemidir.	769
	MALİ DENETİM	
	— A —	
1991/13	Anavatan Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerine ilişkin 1984 yılı Kesinhesabının incelenmesidir.	853

Karar Sayısı	Kapatma İhtar ve Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti Davaları	Sayfa Numarası
	— B —	
1991/17	Bayrak Partisi Genel Merkezi 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	875
	— D —	
1991/12	Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	849
1991/15	Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	867
1991/16	Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1989 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	871
	— H —	
1991/2	Halkçı Parti Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1984 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	783
	— I —	
1991/5	Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	805
1991/6	Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe Örgütleri 1986 yılı kesinhesaplarının incelenmesidir.	811
1991/8	Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	823
1991/10	Islahatçı Demokrasi Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	835

Kârâr Sayısı	Kapatma İhtar ve Mali Denetime Konu Olân Siyasi Parti	Sayfa Numarası
	— M —	
1991/14	Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 45 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	861
1991/18	Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 55 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerine ait 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	877
	— R —	
1991/7	Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	817
1991/9	Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	829
1991/11	Refah Partisi genel merkezi ile örgüt kurduğu iller ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	841
	— S —	
1991/1	Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1984 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	775
1991/3	Sosyal Demokrasi Partisi Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1.1.1985 – 3.11.1985 süresini kapsayan 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	791
1991/4	Sosyaldemokrat Halkçı Parti Genel Merkezi ile 67 il ve bunlara bağlı ilçe örgütlerinin 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	799
	KAPATMA	
	— M —	
1991/3	Anayasa Mahkemesi'nin 15. 5. 1990 günlü, 1990/3–3 sayılı ihtar kararına karşın 2820 sayılı	971

Karar Sayısı	Kapatma İhtar ve Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti	Sayfa Numarası
	Siyasî Partiler Yasası'nın 6. maddesine aykırı durumunu düzeltmeyen davalı Siyasî Partinin (Milliyetçi Çalışma Partisi) bu Yasa'nın 104. maddesinin ikinci fıkrası gereğince kapatılması istemidir.	
	— T —	
1991/1	Davalı Parti'nin, (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) Anayasa'nın 6, 10, 14 ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesine aykırı olarak sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini kurmayı, Anayasa'nın 2, 3, 14 ve 68. maddeleriyle 2820 sayılı Yasa'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğününü bozmayı amaçladığı, aynı Yasa'nın 96. maddesine aykırı olarak kullanılmasına yasal olanak bulunmayan bir adla kurulduğu ve kapatılan bir siyasî partinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği ileri sürülerek, Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.	885